

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BOLYAI JÁNOS KUTATÁSI ÖSZTÖNDÍJ
2012–2015
(BO/00623/12/2)

TELEPÜLÉSEK KÖZTI
KAPCSOLATOK AZ ALFÖLDÖN
A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN

1. rész

Feltételek és kontextusok teremtése
az alföldi falvak laterális kapcsolatainak elemzéséhez

Készítette:
Szilágyi Zsolt

Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Történelmi Intézet, Modernkori Magyar Történeti Tanszék

Debrecen, 2015

TARTALOM

1

KÉPEK ÉS HATÁROK 4

Atájáról és kiterjedéséről alkotott kép változása a 19. században	4
A magyar földrajztudomány és szellemtörténet alföldképe a 20. század első felében	11
Forrás	15
Irodalom	15
Melléklet	19

2

FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK 23

Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok forrásértékéről és forráskritikájáról	23
Az Alföld lehatárolásáról és a községhatáros közigazgatási térkép szerkesztési munkálatairól	33
Források és módszerek a vándormozgalomhoz	35
A fejlettség vizsgálatának forrásai, mutatói és módszerei	36
Források	42
Irodalom	44
Melléklet	48

3

VÁNDORMOZGALOM 93

Általános migrációs folyamatok a korszakban	93
Az Alföld népességnövekedése és a lakosság térbeli eloszlása	95
Vidékről nemcsak városba	101
A népességvesztés összefüggő, kiterjedt területei	107
Az alföldi vándormozgalom térszerkezete	110
Források	112
Irodalom	112
Melléklet	115

A FEJLETTSÉG TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI 131

Modernizáció a századelőn	131
A lakosság térbeli eloszlása	133
A fejlettségi elemek területi differenciái	135
A táj belső fejlettsége a századelőn	147
Két felvetés	153
Forrás	155
Irodalom	155
Melléklet	158

ALFÖLDI VONZÁSKÖRZETEK ÉS PIACKÖZPONTOK 177

Alföldi városhálózat a 20. század elején	177
Hipotetikus vonzaskörzetek 1920-ban	183
Határ menti hipotetikus vonzaskörzetek a trianoni alföld területén	193
Városhiányos térségek kimutatása a gravitációs modell segítségével	199
Az alföldi piacközpont-állomány változása 1828 és 1925 között	202
Az alföldi „piacközpontok” mérete és empirikus vonzaskörzete 1925-ben	207
Források	226
Irodalom	226
Melléklet	229

KÍSÉRLET A LATERÁLIS KAPCSOLATOK
MODELLEZÉSÉRE A SÁRRÉT PÉLDÁJÁN 313

Bevezetés	313
Sárréti településhálózat a 20. század első felében	316
Demográfiai változások, a népesség súlyponteltolódása	317
Laterális kapcsolatháló	320
Forrás	327
Irodalom	327
Melléklet	329

KÉPEK és HATÁROK

A TÁJRÓL ÉS KITERJEDÉSÉRŐL ALKOTOTT KÉP VÁLTOZÁSA A 19. SZÁZADBAN

A 19. század közepéig az ország területét lényegében közigazgatási alapon (államismék, országleírások) vagy személyes tapasztalatból (útleírások) tárgyalták a különféle művek szerzői. Budai lakását 1794 tavaszán hagyta hátra Teleki Domokos, hogy alig 20 évesen átszelve az Alföldet bejárja az ország egyes részeit. A tájról nem a földrajzi környezet alapján, hanem az érintett pihenők, állomások leírásával, az egyes városok bemutatásával alkotott képet.¹ És csak közvetett módon utalt az Alföld „alsó fekvésére”, amikor azt írta, hogy „Szándékoztam leg előbbis Szegedig *le menni*”.² Persze ezzel korántsem biztos, hogy a fenti relációt tételezte, jóllehet a városból, a Budai-hegyoldalból tekintve Szeged „lent” volt. Pár hónappal korábban, a szintén húszas éveiben járó, Johann C. Hofmannsegg is innen indult útnak az Alföld déli vidéke felé, ahol a folyók széles ártereiben, mocsaras területein madár- és rovargyűjteményét kívánta bővíteni. Hogy vállalkozásának nem éppen veszélytelen voltát hangsúlyozza, azt írta: „mondják is [Budáról], hogy itten különösen egészséges lakni; az egészségtelen helyek *mélyen lent vannak az országban*”.³ Tehát másoknak is, akiktől értesülése származott, az Alföld „mélyen” (tief) volt,⁴ amit csak „nagy Síkságként” (große Fläche) emlegettek.⁵

Az érzékelés eme tapasztalatától eltérően alakították ki az ország közigazgatási felosztását a 18. század végére. Ezek alapján beszélhetett 1814-ben Ercsei Dániel *Statistica* című művében Felső és Alsó Magyarországról, amikor is szemléletesen úgy fogalmazott, hogy „Meridianust húzvann Szepes Vármegyének Napnyúgoti szélénn lefelé a’ Duna és Tisza közt, mely utóljára a’ Tiszával egyesüljön [Szolnoknál]; a’ mi azon túl Napnyúgotra esik, Alsó Magyar Országnak; a’ mi Napkeletre, Felsőnek mondatik.”⁶ Ebben a Bécs–Pozsony-központú relációban az alsó a közelebbi, a felső pedig a távolabbi országrészt takarta. Láthatóan mást jelentett az alsó-felső megnevezés közigazgatási vonatkozásban, és megint mást az egykorvult hétköznapiak során, például az utazók számára.

Az Alföld szó a fennmaradt okleveles forrásokban elsőnek a 15. század közepén fordult elő,⁷ de csak viszonylag későn, a 16–17. századtól használták a szóban forgó táj megnevezésére.⁸ Ennek okát Kristó Gyula elsősorban abban látta, hogy a „középkor embere” nem ismer-

¹ TELEKI D. 1796: 97–155.

² TELEKI D. 1796: 97.

³ HOFMANNSEGG 1887: 14.

⁴ HOFMANNSEGG 1800: 35.

⁵ HOFMANNSEGG 1800: 237. vö. Uő 1887: 137.

⁶ ERCSEI 1814: 164.

⁷ KISS 1978: 46.

⁸ PRINZ [1936a]: 286. vö. BAK 2003: 33.

te, ismerhette fel – legfeljebb csak a korszak végén –, hogy az Alföld *egyetlen*, nagy kiterjedésű táj.⁹ E mögött alighanem az akkor élt ember kizárólag szűk környezetéből nyert tapasztalata, többnyire csak szülőföldjéről formált képe sejthető. Ebből a perspektívából az Alföld igen változatos tájnak tűnhetett akár már néhány napi távolság viszonylatában is egy helybéli számára. Innen nézve a megélt Alföld csak annak lehetett változatos, aki benne nőtt föl s benne élt. A táj „egyhangúságát” éppen ezért azok érzékelték leginkább, akik nem alföldi születésűként nagy távolságot megtéve pusztán átutaztak rajta, és más, változatos domborzatú, „mozgalmas felszínű” vidékekhez képest érzékelve alkottak képet róla.

A nyomtatás, az úti könyvek és a térképek terjedésével, az iskolázottabb rétegek körében új képe formálódott az országnak. Az első, széles körben elterjedt földrajzi-történelmi tankönyv az 1771-ben megjelent Hányoki Losonczi István által írt Hármas kistükör volt, amit egy külön magyarországi és külön erdélyi közigazgatási beosztást ábrázoló, kihajtható két térképmelléklettel is elláttak.¹⁰ Az előbbi, eredetileg 1753-ban, Bél Mátyás halála után jelent meg a „kis magyar földrajz” (Compendium Hungariae geographicum) mellékleteként (1. ábra).¹¹

1. ábra Magyarország első, szélesebb körben elterjedt közigazgatási térképe, 1753
 Forrás: HT, S 68 X No 0008 (<http://maps.hungaricana.hu/hu/18568/>).
 Megjegyzés: A „Tabula nova inelyti Rregni Hungariae juxta nonnullas observationes Samuelis Mikoviny” megnevezésű, fent látható térképet Fritsch András Erik szerkesztette, Mikoviny Sámuel mérései alapján. A térkép eredetileg BÉL Mátyás Compendium (1753) kötetéhez készült mellékletként (vö. TÖRÖK 2011: 79, 136–138).

⁹ KRISTÓ 2000: 9. vö. GYÁNI 2010: 257.

¹⁰ KLINGHAMMER 2002: 11–12.

¹¹ TÖRÖK 2011: 79.

2. ábra A Mikoviny Sámuel mérései alapján készült 18. század közepi közigazgatási térkép (1. ábra), módosított, de láthatóan hibás adatok felhasználásával újraserkesztett színes változata 1792-ből
 Forrás: DMT 23.78.258 (<http://kereso.dunamuzeum.hu/product.php?id=5419>)
 Megjegyzés: A fenti, „Tabula nova inelyti regni Hungariae juxta nonnullas observationes Samuelis Mikoviny et recentiorum astronomorum geometrarumque concinata Posonii” megnevezésű térkép a BÉL Mátyás Compendium kötete 1792. kiadásának melléklete.

Úgy az említett két kötet többszöri kiadásának, mint a szóban forgó térkép 1792-ben megjelent újabb, kézzel színezett metszetének (2. ábra),¹² egyformán nagy szerepe volt abban, hogy a korabeli iskolák egy részében, kivált Debrecenben, vizuálisan is megteremtsék Magyarország fogalmát, hozzájárulva ezzel a Kárpát-medencei tér nemzetiesítésének hosszan elnyúló folyamatához. A Debreceni Református Kollégium professzori testülete külön figyelmet fordított arra, hogy a geográfiai ismeretek átadásához térképeket használjanak szemléltetés céljából, fontosnak tartva, hogy „minden deáknak mappája legyen”.¹³ Ennek érdekében Budai Ézsaiást (1766–1841), a história és a klasszika-filológia alig több mint 30 éves professzorát¹⁴ bízták meg azzal a feladattal 1797-től, hogy néhány kiemelkedő képességű diákjával készítsen ilyen térképeket. Budai, még oxfordi tanulmányai idején ismerkedett meg a rézmetszés gyakorlatával. Az első, mindössze 12 lapos atlasz 1800-ban jelent meg, amit négy évvel később egy javított, bővített változat követett (3. ábra).¹⁵

¹² A szóban forgó térképet Mikoviny Sámuel saját, és mások által később végzett mérések alapján szerkesztették újra, a Compendium Hungariae geographicum c. kötet 4. kiadásához (BÉL 1792). Az így keletkezett el-
 lenére jól látszik azonban, hogy az új, főleg dunántúli és nyugat-felvidéki adatok hibásak lehettek, ami az
 elkészült térkép arányainak torzulását eredményezte (vö. BENDEFY 1976: 142).

¹³ Idézi ECSEDI 1931: 17.

¹⁴ GYÖRI L. 2008: 152.

¹⁵ BUDAI 1800, 1804. A második kiadásról szóló, helyenként elemző leírást lásd ECSEDI 1931: 28–33.

3. ábra Magyarország közigazgatási térképe az első hazai atlasz második, javított kiadásában, 1804
 Forrás: BUDAI 1804: 6. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) 796.047.

Ez a törekvés tükröződik vissza a szintén debreceni professzor, Ercsei Dániel művében is, amikor a korábban idézett két országrésznek további két-két kerületéről (districtus) írt. Az előbbinek „a’ Dunánn túl való és Duna mellyéki”, az utóbbinak „a’ Tiszánn túl való és Tisza mellyéki”.¹⁶ Nyilvánvaló, hogy amikor a két országrészt, Alsó- és Felső-Magyarországot egymástól elválasztó észak-déli vonalról, illetve azok kerületeiről írt, akkor azt Bél Mátyás említett kötetének térképmelléklete és/vagy Budai Ézsaiás atlasza alapján tette (vö. 2. ábra, 3. ábra).

A térképek oktatásba történő gyakoribb bevonása, nyomtatásban való gyors terjedése, vagyis e kényelmes, „madártávlati” perspektíva korábban nem létező érzékelést tett lehetővé. Tulajdonképp a térképi megjelenítés tereket, országrészeket homogenizált. Hegyeket és alacsonyabb fekvésű területeket választott el egymástól. Jellemző példáját adja ennek könyvében Ercsei, amikor azt írja, hogy „Északról, és Északi Napkeletről körülkeríti, és némely ágaival belé is nyúlik a’ Carpathus, és szűkönn adja az áldást Árvának, Liptónak [...] Máramarosnak. E’ közt a’ Hegykarika közt esik az a’ nagy térség, melynek diagonalissai [átlói] Eszéktől Husztig, és Új palánkától Vátzig nyúlnak; és a’ mely egy helyt fekete földjéből tsekély munka után önti az áldást a’ könnyenn élő Kúnnak: más helyt folyó homokos pusztáinn minden zöltséget megtagad”.¹⁷ Belátható egyfelől, hogy „hegykarikáról” kizárólag térkép ismeretében lehet beszélni. Másfelől, Ercsei leírásában Magyarország nagy részét kitevő *központi* terület, ami kizárólag a hegységkeret tudatában lehetett központi, egy látszólag egységes tér képzetét kelti, miközben megtartja többarcúságát (feketeföld, homokterület). Mivel a Kárpátok vonulatai, az Alföld megvont átlóinak végpontjai és a többi citált leírás Ercsei könyvéből kivétel nélkül felismerhetők az 1792-es, illetve 1804-es térképen, egyértelműen bizonyítható, hogy Ercsei a szóban forgó térképek alapján alkotott képet a korabeli Magyarországról. Mint ahogy arról a nagy térségről is, amit nem nevezett Alföldnek (talán mert közigazgatásilag erősebben élt benne a teljesen mást jelentő, máshol elhelyezkedő Alsó-Magyarország képe), igazolhatóan a mappa segítségével és alighanem saját tapasztalataiból formált képet.

Ercsei döntő hatással volt debreceni professzorként az ifjú Kölcsey országgépére. Megdöbbentő a hasonlóság, ahogyan évekkel később (1823), felidézve kollégiumi tanulmányait, vers alakjában formálta meg az országot. A Himnuszban úgy jeleníti meg a „szép hazát”, mint

¹⁶ ERCSEI 1814: 164. vö. ChH 8-1521, Mikoviny Sámuel: Tabula Nova Hungariae. Pozsony, 1792. (<http://hagyatek.cholnoky.ro/wp-content/uploads/2011/10/1M-1521-Mikoviny.jpg>) (BÉL 1792)

¹⁷ ERCSEI 1814: 109.

aminek határa a „Kárpát szent bérce”, és aminek központi része a Duna és a Tisza által termőre fordított táj, az Alföld. A Kárpátok szűkön adott áldása miatt figyelme, láthatóan a „nagy térség” könnyen élő kunjainak gazdag termésű földjére vetült – ahogyan azt megfogalmazta: „Értünk *Kunság mezejin* / Ért kalászt lengettél”.¹⁸ Kölcsény azzal, hogy konkrétan e vidékhez köti Árpád hős magzatjainak felvirágozását, áthelyezi a magyar föld szimbólumát a hegyvidékről a bőséget jelentő alföldi tájba, és ezzel végérvényesen összeköti az Alföldet a magyarságot életető, megtartó szerepkörrel.

Az Alföld iránti növekvő érdeklődés ellenére, még sokáig egymás mellett élt a táj kétféle szemlélete. A régi, amiben az Alföld az unalom képe,¹⁹ és az új, amiben már a kíváncsiság tárgya. Minderről a *Természet* 1838-ban szedett hasábjain a következő volt olvasható: „Némelly emberek csak valamelly meredek sziklát, mások egy szép völgyet bámulnak, ismét mások a’ magos hegyeket csodálják a’ nagy természetben, [...] pedig milly sok tekintetben lehet a’ mi *alföldünk* [...] nevezetes”.²⁰ Pár sorral lejjebb pedig:

„Ki alföldön még sohasem járt, annak ezen érintett térség kiterjedéseit alig lehet fogalma. Ugyan kérem ne sajnálja az olvasó azt képzelni magában, hogy e’ térségnek közepén áll, ’s tekintszen körül minden irányzatban, délre vagy nyugatra és az ellenkező részekre, ’s csak eget és térséget látand, vagy néhol egyegy magos tornyot csillogni. *Bármi jó ’s éles szemű legyen is: a’ legrnagosabb honi hegyeknek kéklő hátai is kívül esnek láthatárán.* Ne sajnáljon az olvasó egy honi földabroszt kezébe venni, ’s keresse meg rajta Hevesmegyében Mátra hegyét, húzzon onnét egy délszaki vonalt egész Bács-megye szélén a’ Duna partján Pétervárad ellenében fekvő Újvidék királyi városig, azon vonal 40 mértföldnél hosszabb leend. Egy más irányzatban húzott vonal p. o. [példának okáért] *Vácztól Fehértemplomig, vagy Ujpalánkaig* a’ katonai örvidéken, még hosszabb lesz, azaz mintegy 52 mértföld. Nagyszőlőstől (Ugocsamegyében) mérve pedig Diakovárig (Verőczemegyében) legalább is 60 mértföld [átváltva mintegy 500 kilométer].²¹ Ezen vonalak hosszúságát teszik; de szélessége sem csekély; mert Szatmárnémetitől Váczig körülbelül 38, lejjebb Nagyváradtól Fehér-megyén keresztül vont sárréti csatornáig ismét mintegy 36; ’s a’ hol már szinte legkeskenyebb, Temesvártól Mohácsig, 20–22 mértföld.”²²

Ezek alapján az Alföldről alkotott kép úgy konstruálódik meg, hogy annak elképzelt közepébe állva a „kéklő”, vagyis az éggel egybeolvadó határok láthatatlanságára, a szemlélő érzékelésen túli, tapasztalaton fölülségére helyeződik a hangsúly. Ezzel határtalanná, légiessé válik tudatokban a táj. Másképp fogalmazva olyan határokkal, amik a táj közepéből nézve megtapasztalhatatlanok, tehát tapasztalaton túli tartomány, bizonyos értelemben „transzcendens”, ami nagyban hozzájárul a belülről „határtalannak érzékelt” táj mitizálásához. Az Alföld mérete, kiterjedése és ezzel együtt határai kizárólag madártávlatból érzékelhetők. Ehhez a korban egyetlen eszköz, a képzeletet nem számítva, csak a földabrosz adhatott segítséget.

Abban, hogy az Alföld a „kíváncsiság tárgya” lett, és hogy a figyelem középpontjába került, kiemelkedő, egyben meghatározó szerepe jutott Petőfi Sándornak. *Az Alföld* című verse nemcsak e téren hozott fordulatot, hanem a század második felében professzionalizálódó földrajztudomány Alföld-képére is döntő hatással volt Hunfalvy János munkásságán keresztül

¹⁸ KFÖV – Himnusz (1823)

¹⁹ Az „egész hazában nincs olly unalmas út, a’ mennyire én ismerem, mint az alföldi szörnyű pusztákon Szolnoktól fogva Váradig”. – *Természet* 1, (1838: 14), Tájéskert című cikk.

²⁰ *Természet* 1, (1838: 10), Térség című cikk. (Kiemelés – Sz. Zs.)

²¹ 1 magyar mérföld egyenlő 8353,6 kilométerrel (FODOR Gy. 1971). Ezek alapján 60 mérföld 501 kilométernek számolható. A cikk szerzője, valószínűleg az említett 1804-es atlaszt tarthatta maga előtt (BUDAI 1804: 6), mikor a számításait elvégezte, tudniillik az atlasz Magyarországot ábrázoló térképlapján föltüntetett mértékléc és az ennek segítségével (leírásban szereplő) települések között mért távolság („magyar mértföldben”) megegyezik.

²² *Természet* 1, (1838: 10), 37, Térség c. cikk.

(erre később még visszatérek). Petőfi tulajdonképpen saját tapasztalatát írta meg, azon keresztül alkotott képet, mely folyamatban a szülőföldjéről, a Kiskunságról benne élő kép segítette. Néhány évvel később, mint ahogy az említett verset költötte, így írt a Kiskunságról: „... Ujra láttam végre születésem földét, / A szép Kiskunságot! / Bejártam a rónát, / Melyet átöl a Tisza–Duna karja, / S ölében, mint kedves mosolygó gyermekét / Az anya, úgy tartja. // Itt vagyok megint a / Nagyvárosi élet örökös zajában, / Oh de képzeletem most is odalenn az / Alföld rónáján van; / Testi szemeimet / Behunyom, és lelkem szemeivel nézek, / S előttem lebegnek szépen gyönyörűn az / Alföldi vidékek.”²³

Petőfi éles határok, folyók „karjai” közé, azok ölelésébe helyezi szülőföldjét, ami tudatában úgy jelenik meg, hogy egyértelművé teszi, az „csak” egy része az Alföldnek – mert az Alföldnek vidékei vannak. Ez a szemléletét mutatkozik meg korábbi, 1844-ben írt, Alföld-versében, s vetíti ki szülőföldjének tapasztalati képét az egész alföldi tájra. „Mit nekem te zordon Kárpátoknak / Fenyvesekkel vadregényes tája! / Tán csodállak, ámde nem szeretlek, / S képzetem hegyvölgyedet nem járja. [...] Felröpülök ekkor gondolatban / Túl a földön felhők közelébe, / S mosolyogva néz rám a Dunától / A Tiszáig nyúló róna képe.”²⁴

Az Alföld határát épp úgy, mint Kölcseynél, a Kárpátok testesíti meg. A hegyvonulat szerepe azonban ennyiben ki is merül. Helyébe, pontosabban az érdeklődés középpontjába a Kunságon keresztül megkonstruált Alföld lép, mindazzal az apró, „lélegző”, emberléptékű részlettel, ami másokat is magával ragadott. Például Vahot Imre 1846-ban, majd 1853-ban megjelent munkájában (ez utóbbit Kubinyi Ferencsel együtt írta) Petőfi Alföld-versét is felhasználva igyekezett képet alkotni a tájról.²⁵ (Vahot egy rövid ideig maga mellé vette Petőfit segédszerkesztőnek.)²⁶ Amellett, hogy hosszabb részt idézett a műből, maga is mozgalmas képet rajzolt:

Az Alföldön „végtelen ingoványok, mérföldekre terjedő vizalatti rétek buzogányos sáserdeje emelkedik, melynek rejtélyes keblében a vízi állatok milliói tanyáznak örökké zúgó, süvítő és rikácsoló hangversenyökkel[. ...] Túl ezeken a szelídebb földmívelő nép vándorol az alföldi puszták tekervényes, s nagyobbára természeti állapotban lévő utjain. [...] Majd] egy rozzant csárda tűnik föl, mely a száraz tengeren vándorlók nyughelyéül szolgáló kikötőt, a pásztornép, különösen a szegény legények ünneplő palotáját képezi. A csárda kéményén szercsehozó gólyafészek áll, s előtte kérődző barmokkal köryezett gémes kút [hajlong. ...] Túl ezen alig kivehető alakban a ménest terelő csikós, másfelül a végtelen rónaság körrajzában egy tornyos fálucska, s leghátul a tünde, fantasztikus ködfályoképeket feltüntető délibáb, [...] s az egészszel szorosan egybeolvadó égboltozat mutatkozik főnrepülő madársereg-gel.”²⁷

Az Alföld iránti érdeklődés hamar, alig az irodalmi Alföldkép ismertté válása után pár évvel, a geográfiának is egyik kiemelt vizsgálati tárgya lett. Az Alföldről szóló első terjedelmesebb tudományos munka Szabó József (1822–1894) geológus tollából került sajtó alá. Tanulmánya, *Adalék az Alföld geologiai vázlatához*, 1858-ban jelent meg. Ebben úgy vélte, hogy az „Alföld síkja egy kis földközi tenger; melyet egykor víz borított, most föld tölt be. Ez egykori mélyedés akkor támadott, midőn a körülmenő hegység a vulkáni erő uralma alatt fölemelkedett.”²⁸ Szabó biztosra vette kutatásai alapján, hogy a hazai domborzat a földtörténeti „jelenkort közvetlenül megelőző” időszakban jött létre. Ezzel kapcsolatban írta, hogy „Eddig csak a budai hegységben találtam ennek kétségkívüli nyomaira, de az idei kirándulásom alkalmával

²³ PSÖK – A Kiskunság (1848).

²⁴ PSÖK – Az Alföld (1844).

²⁵ VAHOT 1984 [1846]: folytatás, 15–16. és KUBINYI–VAHOT 1853: 40.

²⁶ KÓSA 1983: oldalszám nélkül.

²⁷ KUBINYI–VAHOT 1853: 40.

²⁸ SZABÓ 1858: 465.

meggyőződtem, hogy ez az Alföld, ha szabad úgy mondani, túlsó partján, nevezetesen a nagyváradi hegyekben is úgy van.”²⁹ Az idézetet más kontextusba helyezve, fogalmat alkotunk a Szabó által vizsgált Alföld kiterjedéséről.

Habár nem fogalmazódott meg Szabóban az igény, hogy élesen meghúzza a táj határait, mégis úgy beszél az Alföldről, aminek partját (határát) nyugaton a Budai-, keleten a Bihari-hegység képezte. Tehát geológiai szempontból az Alföld, számára nem több pusztaság üledékgyűjtő medencénél,³⁰ aminek határa egyértelműen a hegyek előterében fut. Így a Szabó-féle Alföldnek kimondatlanul is része például a Mezőföld. Másképp fogalmazva a táj nyugati és déli határa nem esik egybe a Duna vonalával. Az ekkor kifejtett, később többször árnyalt koncepciója évtizedekre meghatározta az Alföldről kialakított képet, kivált a történettudományban. Elvégre Wenzel Gusztáv (1812–1891), a Magyar Történelmi Társulat másodelnöke, még 1887-ben is ez alapján foglalt állást *Magyarország mezőgazdaságának története* című könyvében. Úgy fogalmazott, hogy „A mennyiben hazánkban ezen nagy síksága a Duna jobb partjára esik [az Alföld dunántúli része], túlnyomólag az éppen jelzett kisebb dunai síkság [Kisalföld] jellemében osztozik”, a különbséget érzékelve így folytatatta: „míg a Duna és az erdélyi hegyek közt fekvő terület egészen más természettel bír.”³¹ Szemléletmódjában tehát az Alföld részeként jelent meg a Mezőföld és (talán) a Dráva mellék is.

Ezzel szemben Hunfalvy János azon a véleményen volt Carl Ritter követőjeként, hogy a természetes környezetet az emberi kultúra kölcsönkapcsolatában kell vizsgálni. Ezért számára az Alföld, Szabó geológiai megközelítésével ellentétben, a Duna vonalánál ért véget, ahogyan azt az irodalmi Alföldkép is közvetítette. Petőfi költeményeiben, amelyekben életre keltette az Alföldet, sohasem lépte túl a Duna vonalát. Számára a megtapasztalt Alföld megmarad egy szűkebb, Duna–Tisza közötti területnek. Ezzel a megközelítéssel olyannyira azonosult Hunfalvy, hogy ha tehetné, maga is szívesen érzékeltette a témát irodalmi perspektívából (1.1. melléklet). Lényegében Vahot Imre interpretációjához hasonlóan, Hunfalvy átemelte a geográfiába Petőfi szülőföld-tapasztalatát, amit külön hangsúlyozott is. „Mennél jobban közeledünk a Tiszához, annál laposabbak a dombhullámok, annál egyhangúbb a tájkép; a távoli látóhatáron a hegyek már csak mint felhők ködlenek, végre egészen alámerülnek, s köröskörül a végtelen síma, erdőtlen síkság terül, széleire az ég roppant kupolája borul. Ez azután a valódi pusztaság, a távoli oczeánról álmódzó pusztaság, melyet Petőfi dicsőített.”³²

Álláspontját, hosszú pályafutása alatt, számos alkalommal kifejtette;³³ legutoljára halála után megjelent írásában 1891-ben, amikor is úgy fogalmazott, hogy a „nagy magyar síkság, az Alföld, az ország közepén terjed el a Kárpátok éjszaki hegykoszorújától délre a Dunáig. [...] a szép völgyoszorost Vácznál hagyja el a Duna s legott legnagyobb medencéjébe, a nagy síkságra jut; de mintha félne tőle, nem keletnek folytatja útját, hanem hirtelen kanyarulattal délre fordul [...], s egészen Vukovárig megtartja déli irányát, ott a szerémi hegysor állja el útját és

²⁹ SZABÓ 1858: 466.

³⁰ „Látni való, hogy azon öszves hegy- meg dombvidék, mely az Alföldet körülvevő vízvázalásokon innen van, kénytelen járulni anyaggal annak létrejövéséhez, még pedig minden tekintetben a legjavával annak, a miről rendelkeznek: mert nemcsak a sziklák porladéka mint terménye az elmállásnak jut le, hanem a felolvasztott finomabb alkatrészek is, és ezek a rónaságon több pontról jöven össze, sokkal jelentékenyebb mennyiségben gyűlnek meg, mint eredeti fekhelyükön találtattak.” – SZABÓ 1858: 458.

³¹ WENZEL 1887: 10.

³² HUNFALVY 1891: 6, vö. „Vannak azomban nagy térségek, mellyek csak legelőül szolgálnak, s mellyeken csak ittott találunk egyegy gunyhót, vagy cserényt s egyegy gémes kutat, csárdát meg állást. Főleg azért nagyon egyhangúnak látszik az alföld, mindazáltal van benne valami fenséges és költői. Az alföld ezen költői oldalát Petőfy fogta fel és irta le legjobban” (HUNFALVY 1856: 241).

³³ HUNFALVY 1856: 245–247, Uő 1864: 595–596, Uő 1886: 40. – Hunfalvy *A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása* című, 1863 és 1865 között megjelent, háromkötetes művét, ami meghozta számára a szakmai sikert, későbbi bírálója, Fodor Ferenc, az első magyar leíró geográfiai kézikönyvnek nevezte, amit részben méltatott, részben erősen kritizált, mondván, hogy az „nem több szóval elmondott térképnél” (FODOR F. 2006 [1951]: 126).

arra kényszeríti, hogy keletre forduljon [...] A Duna e szerint a Kárpátok hegyövével ellenkező hajlatot képez, s az Alföldet nyugat és dél felől határolja, míg a Kárpátok hegykoszorúja az Alföld éjszaknyugati, éjszaki és keleti széleit övezi.”³⁴

Mindent összevetve a Hunfalvy-féle geográfiai Alföldképet egyszerre befolyásolta a költészet, az, ahogyan a hétköznapiakban megtapasztalták a kortársak a közvetlen környezetüket, rajtuk keresztül a tájat, és az is, ahogyan a rendelkezésre álló leírások, mindenekelőtt a közigazgatási beosztásra épülő statisztikák megjelenítették az ország területét. Tekintve, hogy a Dunántúl mint országrész a Duna vonalánál kezdődött (ahogyan Bél vagy Ercsei műveiben is), az Alföld nem léphette át a tudatokban ezt a határt. Lényegében *az Alföld ott kezdődött, ahol a Dunántúl Pozsonyból vagy Pestről nézve véget ért.*

A MAGYAR FÖLDRAJZTUDOMÁNY ÉS SZELLEMTÖRTÉNET ALFÖLDKÉPE A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Nem célom, hogy minden részletében bemutassam a geográfia Alföld lehatárolására adott, meglehetősen szerteágazó válaszait. Ehelyett a 20. század első felének meghatározó földrajzi szakirodalmát vizsgálom csupán. Előljáróban azt hangsúlyozom, hogy a vezető geográfusok egy része – mint Cholnoky Jenő vagy Prinz Gyula – még saját kezdeti elképzelésén is változtatott idővel, alkalmazkodva a kortárs hazai geográfiát ért kihívásokhoz.

Az első olyan szintézis, ami a földrajztudomány legújabb eredményeire helyezte a hangsúlyt, 1910-ben a Földrajzi Közleményekben jelent meg az Alföldről. Ebben Cholnoky mindjárt az elején azt emelte ki, hogy az Alföld „[e]légge egységes, összefüggő, jól határolt terület [...] Határait aránylag mindig könnyű kijelölni, ha szemünk előtt tartjuk a terület szerkezeti definícióját. [...] Eszerint az Alföld addig terjed, ameddig ezek a teresztrikus (szárazföldi) eredetű felhalmozódások síksággá töltötték fel az eredetileg egyenetlen, lesüllyedt térszint. [...] A hegyek lábát körülvevő lankás törmeléklejtők tehát okvetlenül az Alföldhöz tartoznak.”³⁵ Nyilvánvaló, hogy Cholnoky kezdeti álláspontja egyszerre tükrözte a Szabó-féle és Lóczy-féle geológiát, miközben megközelítésmódja – eltérően a Hunfalvy-féle leíró földrajztól és követőitől³⁶ – egyértelműen a fizikai (természeti) földrajzot tükrözte. Konceptióját egészen 1929-ig fenntartotta,³⁷ és némileg utána is, de ekkortól mindinkább nagyobb teret engedett szemléletmódjában az emberföldrajzi látószögnek.³⁸ Ennek eredményeként az Alföld, leszámítva a Dráva-mellékét s környékét, már nem lépte át nyugati irányban a Duna vonalát.³⁹ Tulajdonképpen jól mutatja az Alföld határaitól kialakult, kétféle szemlélet által okozott bizonytalanságot, hogy a korszak egyik legelterjedtebb középiskolai tankönyve sajátos megoldást kínált a „problémára”. A fizikai földrajz és az emberföldrajz eltérő látószögéből eredő kétféle kép éles kontúrjait a szerzőpáros azzal igyekezett tompítani, hogy a „Nagy-Alföld” fő részeként megkonstruálták a „tágas róna” fogalmát, amelyet „nyugaton és délen a Duna,

³⁴ HUNFALVY 1891: 3–4, vö. Az Alföld „a Kárpátok előhegyeitől délre és nyugatra s a Duna bal partján terül” (HUNFALVY 1856: 226). A „Duna, hazánk hatalmas vízgyűjtője, a Kárpátok nagy hegyövével ellenkező hajlatot képez s az Alföldet Ny. és D. felől határolja, míg ÉNy., É. és K. felől a nagy hegykoszorú övezi. [...] Az ekképen körülhatárolt magyar Alföld, melyet Pesti medenczének is nevezhetünk, mint hosszúkás négyszög terül el, É-ről D-re; éjszaki része kissé K. felé hajlik. A Tisza majdnem a közepén szeli át” (HUNFALVY 1886: 40).

³⁵ CHOLNOKY 1910: 413–414.

³⁶ HANUSZ 1895, CZIRBUSZ 1902, GYÖRGY (szerk.) 1905.

³⁷ Lásd CHOLNOKY 1918.

³⁸ Különösen jó példa erre: CHOLNOKY [1935].

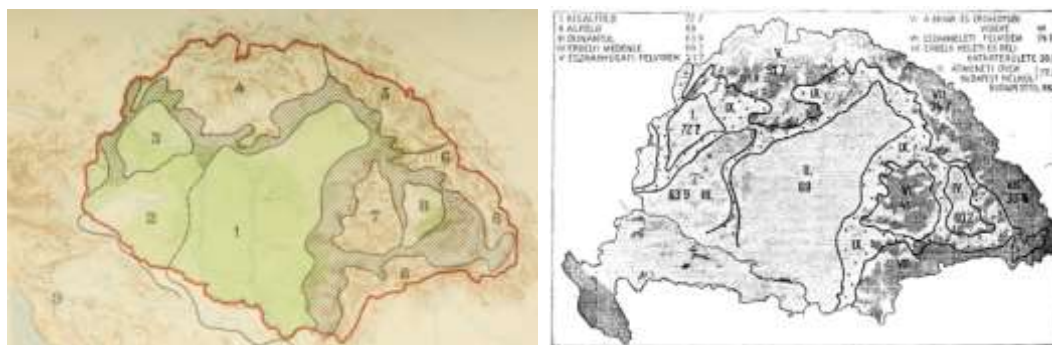
³⁹ CHOLNOKY 1929: 24–30, CHOLNOKY [1937]: 134–213.

északon és keleten a Kárpátok” határolta. Majd kihangsúlyozták, a „Nagy-Alföld azonban áterjed a Dunántúlra, a Dráva és a Száva völgyén, messze felnyúlik nyugat felé”.⁴⁰

Cholnokyhoz hasonlóan korai munkájában Prinz Gyula is igazodott a Szabó–Lóczy-féle koncepcióhoz (1914), jóllehet már akkor jelentősen el is tért attól. Nem tekintette a Dunát a táj határának, mert ahogyan azt megfogalmazta: „medre, sőt jobbparti vidékének keskenyebb-szélesebb szallagja is [geológiai szempontból] még az Alföld tartozéka”.⁴¹ Ugyanakkor nem a folyó, hanem annak ártere volt a táj határsávja, ráadásul nem is a Duna teljes érintett szakaszán. Később, ezen az álláspontján lényeges változtatást már nem hajtott végre. Inkább saját tájfelosztással próbálkozott előbb 1926-ban, majd 1936-ban arra törekedve, hogy beemelje a geográfiai kánonba a népi tájneveket.⁴²

Jól érzékelhető, hogy a tájszemlélet hazai térnyerésével új alapokra helyeződött az 1910-es, különösen az 1920-as évektől kezdve a magyar földrajztudomány. Az iskolateremtő francia Vidal de la Blache megtermékenyítően hatott még a századelőn a fiatal Teleki Pálra Genfben, ahol mindketten előadást tartottak egy földrajzi kongresszuson.⁴³ Teleki évekként később, 1917-ben, amikor *A földrajzi gondolat története* című, nagy hatású könyvét publikálta, szó szerint idézte Blache Svájcban elhangzott gondolatait: „Amióta csak a földrajz közvetlenül figyel meg a természetet, a tájak magyarázata, interpretációja egyike legfőbb feladatainak. A természet élő synthesisének logikai megértését célozza. És ennek elérésében legfontosabb feladata a terepnek, a helyszínek megértése.”⁴⁴

A tájszemlélet terjedésével⁴⁵ és a szellemtörténet hazai kibontakozásával 1937-ben már egyenesen úgy fogalmazott Teleki, hogy a „tájat régtől fogva a benne élő ember érezte meg, különböztette meg és nevezte nevekkal. Nem határozza meg, nem definiálja, nem is tudná definiálni, bár sokszor egy-két jellegzetes vonásával nagyszerűen tudja jellemezni. A tájban élő ember nem bontja a tájat elemeire, nem rakja újra össze ebből a fogalmat. Ismerete nemzedékek tapasztalatán, a mienkénél [a jelenkor geográfusainál] összehasonlíthatatlanul finomabb, élesebb látó, halló, szagló, tapintó szerveken, [...] a tájjal való benső együttélésen alapszik. Ő maga része, eleme a tájnak.”⁴⁶ Ez a gondolat tükröződik már évekként korábbi munkájában is, amikor kísérletet tett a Kárpát-medencei tájak lehatárolására.

4. ábra A Kárpát-medence természeti tájai Teleki Pál megközelítésében, 1919, 1934

Forrás: TELEKI P. 1919: 1 térkép melléklet; TELEKI P. 1934: 128–129. oldalak közötti térképlap (13. kép)

Megjegyzés: 1. Alföld, 2. Dunántúl, 3. „Kis Alföld”, 4. Északnyugati-hegyvidék (Északnyugati Felvidék), 5. Északkeleti-hegység (Északkeleti Felvidék), 6. Délkeleti-hegység (Erdélyi határhegység), 7.

⁴⁰ LAKOS–NÉMETH [1926]: 17–18.

⁴¹ PRINZ 1914: 48, vö. 48–56.

⁴² PRINZ 1926: 199–200, valamint a 200–201. oldalak közötti térképlap. Továbbá PRINZ [1936b]: 293–313, vö. PRINZ 1942: 50–78. Prinz tájszemléletéről lásd: LUKÁCS 2003.

⁴³ Vö. ABLONCZY 2005: 73, TELEKI P. 1917: 149.

⁴⁴ Idézi TELEKI P. 1917: 149.

⁴⁵ HAJDÚ 2005: 42.

⁴⁶ TELEKI P. 1937: 135.

Központi-hegyvidék (Bihar- és Érchegység), 8. Erdélyi-medence (Mezőség), 9. Karszt, a sraffozott részek a tájak közti átmeneti régiókat, öveket jelölik.

Az összes korabeli tájfelosztáshoz képest abban különbözik Teleki két világháború közötti koncepciója, hogy a tájakat úgy képzelte el, hogy egymástól széles, úgynevezett „átmeneti övek” választják el. Az Alföld esetében különösen jól látszik, hogy kezdeti (1919) elképzelését, később (1934) jelentősen módosította. A korai megközelítésben még nem szerepelt átmeneti öv az Alföld és a Dunántúl között, ezt csak jóval később „iktatta be” Teleki. A zóna berajzolásával egyúttal a táj nyugati határvonalát is módosította, tehát közelítette azt a Duna völgyéhez, mégpedig úgy, hogy a korábban Dunántúlra átnyúló alföldi terület nagy részét keskeny átmeneti övnek ábrázolta.

Az első világháború elvesztése, majd a trianoni békeszerződés súlyos területi, gazdasági és társadalmi következményei arra késztették a hazai vezetőgeográfusokat, hogy a formálódó tájszemlélet keretei között újragondolják a Kárpát-medencei térhasználat történetét. Ebben meghatározó szerepet vállalt Prinz Gyula, aki Kárpát-medencei viszonylatban kidolgozta a „táj államot szül” koncepciót,⁴⁷ aminek központi gondolatát már 1926-ban publikálta. Ekkor úgy fogalmazott, hogy „Magyarország, mint tájfogalom tehát nem olyan erőszakolt üvegházi termés, mint a még nemrég annyit hangoztatott Középeurópa, [... merthogy] Magyarország tájegységjellege [...] független a politikai sorstól. Ennek a tájegységnek csak nevet adott a magyarság, mert ez volt az első nép, mely a természetes tájegységbe belenőve, azt kitöltötte”.⁴⁸ Prinz koncepciója hamar gyökeret eresztett. Mendöl Tibor 1932-ben megjelent kötete, igaz más alapokról és más kontextusban is, de tartalmaz egy fejezetet, amiben hosszasan fejtegeti a szerző, hogy miként nő, illetve nőtt bele az ember a miliójébe.⁴⁹ Hasonló álláspontra helyezkedett Bulla Béla is, midőn 1940-ben megjelent Alföld-monográfiájának máris legelején kiemelte: „Ennek a medencének a térszíne az a színpad, amelyen a magyarság megtelepedve, a tájba belenőve, a tájat céljainak megfelelően alakítva ezeréves történelme folyamán [...] a hazát, Magyarországot teremtette meg.”⁵⁰

Különös epizód az a kisebb „összezapás”, amire még az 1930-as évek első felében került sor a hazai földrajz- és történelemtudomány képviselői között. Tudniillik Szekfű Gyula nagy ívű szellemtörténeti munkájában⁵¹ elsőként rajzolt a vezetőtörténészek közül történeti földrajzi képet az Alföldről. Úgy vélte, hogy az „Alföldön nincs ezeréves pusztá, az Alföldet pusztává csak a török hódítás tette”. Tehát „ne a természetet okoljuk”, mondta, „hanem ezt a két századot, mely a török elleni védelem állandóságában a magyar kultúrával együtt a magyar *klimát*, a magyar földet és talajt is, széles területeken többé alig javíthatóan megromtotta”.⁵² A kortárs geográfusok közül többen hevesen támadták⁵³ Szekfű, időközben „kultúrpusztálméletnek” keresztelt koncepcióját.⁵⁴ Cholnoky Jenő például azzal érvelt, hogy a „törökökre mindent rá lehet fogni, de olyan hatalmas még a szultánnak sem volt, hogy az éghajlatot meg tudta volna változtatni”.⁵⁵ A kritikák ellenére sem adta fel korábbi álláspontját Szekfű – ellenkezőleg: világosan kifejtette, klímaváltozáson mindössze olyan méretű átalakulást ért, amit az emberi tevékenység, illetve annak hiánya képes volt kiváltani.⁵⁶

⁴⁷ GYÁNI 2010: 257.

⁴⁸ PRINZ 1926: 4–5. Ehhez kapcsolódóan lásd: KEMÉNYFI 2008.

⁴⁹ MENDÖL 1932: 11–22.

⁵⁰ BULLA 1940: 3.

⁵¹ SZEKFŰ 1939: 612.

⁵² SZEKFŰ 1939: 397, 401. (Kiemelés – Sz. Zs.)

⁵³ Bővebben: NAGY M. M. 2007: 113.

⁵⁴ PRINZ [1936c]: 104–105.

⁵⁵ CHOLNOKY [1935]: 149.

⁵⁶ Ahogy azt megfogalmazta: „amint az ember munkájával javította a táj képét, épp úgy romlott is az, amikor az ember, mint a török korban, abbahagyta munkáját” (SZEKFŰ 1939: 612).

Bár a szellemtörténeti látószög magában hordozta a török kori események előbbiek szerinti értelmezését, az időzítés aligha nevezhető szerencsésnek. A vitát kétségkívül az nagyjátolta föl, hogy Szekfű állítása olyan helyzetben találta a hazai geográfiát, amikor képviselői különösen fontosnak tartották, hogy kizárólagos jogot formáljanak minden olyan kérdésben a válaszadásra, ami az ország egykori és akkori földrajzi állapotával volt összefüggésbe hozható. Szekfű tehát földrajzi tekintetben nemcsak túldimenzionálta a törökök természetföldrajzi környezetre gyakorolt hatását, hanem mereven el is zárkózott egy szélesebb, interdiszciplináris vita elől. Ilyenformán a kárászéletű „csörte” alighanem egy félreértés következményeként értelmezhető. Úgy vélem az egész háttérben az állhatott, hogy klíma alatt az adott szövegkörnyezetben Szekfű jóval szűkebb és talán hétköznapiabb jelentést értett, mint az akkori földrajztudós-társadalom. Szekfű érdeme mindezek ellenére elvitathatatlan. Annak ellenére, hogy fontos történeti földrajzi alap kutatások hiányoztak még, beemelte a hazai történeti diskurzusba a tájalkotó, cselekvő embert, amint környezetére hosszan ható változást gyakorol. Továbbá a konfliktus szerepét abban látom még, hogy – ha csak egy rövid időre is, de – párbeszéd formálódhatott a két diszciplína között.

Mindezek után végül, Bulla Béla és Mendöl Tibor közös munkáját említem még, ami lényegében szintetizálta mindazt a tudást, amit a magyar geográfia a Kárpát-medencéről a második világháborúig geográfiai, történeti és történeti földrajzi látószögből előállított. Ebben az Alföld lehatárolása megegyezett mind Cholnoky, mind pedig Prinz utolsó szemléletével.⁵⁷

Összességében elmondható, hogy a 20. század elején a magyar földrajztudománynak az Alföld kiterjedéséről alkotott képe egyszerre gyökeredzett az országos közigazgatási felosztás hagyományából, a hazai költészetben jelentkező „nemzetiesítő” törekvésekből, a hétköznapiokban megélt tér tapasztalatából és mindezek egymásra gyakorolt hatásaiból. Ugyanakkor ez az eklektikus képlet egyre kevésbé felelt meg a kor kihívásainak. Az elvesztett első világháború utáni területváltozások, minden korábbi államigazgatási, közigazgatási gyakorlatra és gazdasági szektorra döntő hatással voltak. A párhuzamosan zajló politikai és gazdasági transzformációk pedig más és más következményekkel jártak a társadalom rétegeire nézve.

A földrajztudománynak olyan kérdésekre kellett tehát választ találnia, mint az, hogy a megmaradt élettérben mi módon racionalizálhatók a közigazgatási, a gazdasági és a társadalmi folyamatok.⁵⁸ Ehhez a tájszemlélet általánossá tételére volt szükség, arra, hogy ezeket a folyamatokat a tájakból és a tájakban próbálják meg értelmezni, átlépve az új „nemzetállami” határokat – különösen azután, hogy a hazai politikai elit nem mondott le a revízió gondolatáról. Így aztán még jobban felértékelődött a trianoni térben az Alföld. Az a táj, ami Kölcseytől kezdve a haza fogalmának egyik központi szimbóluma, egyben a bőség jelképe s a magyarság megtartó ereje, helye, új jelentéssel bővült: az Alföld mint politikai hívó szó, mint a magyarság jövőképe központi eleme pozícionálódott a tudatokban. Az Alföldön csúcsosodott ki a földkérdés, a tanyakérdés és az oktatásügy kérdése, mind a jelen vizsgálat tárgyát képező tájban koncentrálnak.⁵⁹

⁵⁷ BULLA–MENDÖL 1947.

⁵⁸ Lásd például: PRINZ 1923, UŐ 1933, HANTOS 1931.

⁵⁹ Az Alföld lehatárolásával foglalkozó 1945 után született munkák közül az alábbiakat emelem ki: PÉCSI–SÁRFALVI 1960; BULLA 1962; MAROSI–SOMOGYI (szerk.) 1990; BELUSZKY 2001; ENYEDI–HORVÁTH (szerk.) 2002. Legutóbb Mezősi Gábor foglalta össze vázlatosan a hazai tájbeosztás történetét. MEZŐSI 2011: 213–217.

FORRÁS

- ChH Cholnoky Hagyaték (<http://hagyatek.cholnoky.ro>)
- DMT Duna Múzeum Térképgyűjteménye (<http://kereso.dunamuseum.hu>)
- HT Hungaricana Térképek (<http://maps.hungaricana.hu>).
- KFÖV Kölcsey Ferenc Összes Versei. Magyar Elektronikus Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár (<http://mek.oszk.hu/00700/00738/html/>)
- PSÖK Petőfi Sándor Összes Kőlteményei. Magyar Elektronikus Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár. (<http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/index.htm>)
- Természet 1838. Természet, időszaki kiadvány, megjelent 1838-ban hetenként kétszer, kedden és pénteken, Budán. Szerk. Kunoss Endre (1811–1844). A lap csak 1838-ban került kiadásra, összesen 52 szám jelent meg belőle. (Digitális elérés: <http://epa.oszk.hu/01300/01351>)

IRODALOM

- ABLOCZY Balázs 2005. *Teleki Pál*. Osiris Kiadó, Budapest.
- BAK Borbála 2003. *Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig*. História és MTA Történelemtudományi Intézete, Budapest. (História Könyvtár Monográfiák 9/1.)
- BÉL (Mátyás) Matthiae 1753. *Compendium Hungariae geographicum, ad exemplar Notitiae Hungariae novae historico-geographicae*. Matthias Bel, in partes IV. Utpote, Hungariam, Cis-Danubianam, Trans-Danubianam, Cis-Tibiscanam, et comitatus, Divisum. Ioannis Michaelis Landerer betűivel, Posonii (Pozsony).
- BÉL (Mátyás) Matthiae 1792. *Compendium Hungariae geographicum, ad exemplar Notitiae Hungariae novae historico-geographicae*. Matthias Bel, in partes IV. Utpote, Hungariam, Cis-Danubianam, Trans-Danubianam, Cis-Tibiscanam, et comitatus, Divisum. Ioan Michaelis Landerer de Fűskut betűivel, Posonii et Pestini (Pozsony és Pest).
- BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyalföld történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- BENDEFY László 1976. *Mikoviny Sámuel megyei térképei. Különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának Mikoviny-térképeire*. 1. kötet. MTA Kiadó, Budapest. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai, Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae 71.)
- BUDAI Ézsaiás 1800. *Oskolai új Átlás, az alsó Classisok számára*. Metsződött és nyomtatódott a' Ref. Collégiumbann, ERÖSS Gábor, HALÁSZ István, PAP Jósef és más tógátus deák ifjak által, Debrecen.
- BUDAI Ézsaiás 1804. *Oskolai magyar új átlás*. Metszették és nyomtatták, a' debreczeni Ref. Collégium nagy érdemű előljáróinak, és, t. t. prédikátorok Endrédi Jó'sef és Szoboszlai Sámuel uraknak, segítségével debreczeni tógátus deákok ERÖS Gábor, PAP Jó'sef, és, PETHES Dávid, Debrecen.
- BULLA Béla 1940. *Az Alföld*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára 116.)
- BULLA Béla 1962. *Magyarország természetföldrajza*. Tankönyvkiadó, Budapest.

- BULLA Béla–MENDÖL Tibor 1947. *A Kárpát-medence földrajza*. Egyetemi Nyomda, Budapest. (Nevelők Könyvtára 2.)
- CHOLNOKY Jenő [1935]. *Hazánk és népünk egy ezredéven át. A magyarság hajdan és most*. Somló Béla Könyvkiadó, Budapest.
- CHOLNOKY Jenő [1937]. *A föld és élete. Világrészek, országok, emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Franklin-Társulat, Budapest.
- CHOLNOKY Jenő 1910. Az Alföld felszine. *Földrajzi Közlemények* 38, 10, 413–436.
- CHOLNOKY Jenő 1918. Magyarország hegy-, vízrajza és települései. In *A Magyar szent korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*. Szerk. LÓCZI LÓCZY Lajos. Magyar Földrajzi Társaság, Budapest, 44–85.
- CHOLNOKY Jenő 1929. *Magyarország földrajza*. Danubia Könyvkiadó, Pécs. (Tudományos Gyűjtemény 101.)
- CZIRBUSZ Géza 1902. *Magyarország a XX. évszáz elején*. A Polatsek-féle Könyvkereskedés kiadása, Temesvár.
- ECSEDI István 1931. *A rézmetszés művészete a Debreceni Református Kollégiumban. A rézmetsző deákok*. Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadóvállalat R. T., Debrecen.
- ENYEDI György–HORVÁTH Gyula (szerk.) 2002. *Táj, település, régió*. MTA Társadalomkutató Központ és Kossuth Kiadó, Budapest. (Magyar Tudománytár 2.)
- ERCSEI Dániel 1814. *Statistica*. Első darab. *Közönséges statistica és Magyar Ország Statisticája*. Nyomtatta Csáthy György, Debrecen.
- FODOR Ferenc 2006 [1951]. *A magyar földrajztudomány története*. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.
- FODOR György 1971. *Mértékegység Kislexikon*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- GYÁNI Gábor 2010. *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Nyitott könyvműhely, Budapest.
- GYÖRGY Aladár (szerk.) 1905. *A Föld és népei. Népszerű földrajzi és népismeikézikönyv*. 5. kötet. *Magyarország*. (Második újból irt kiadás.) Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest.
- GYÖRI L. János 2008. „Egész Magyarországnak és Erdélyiségnek... világító lámpása”. *A Debreceni Református Kollégium története*. Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen.
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. (Második, javított kiadás.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HANTOS Gyula 1931. *A magyar közigazgatás alapjai. Emlékirat*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest.
- HANUSZ István 1895. *A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben*. Metzger Béla kiadása, Kecskemét.
- HOFFMANNSEGG, Johann Centurius von 1800. *Reise des Grafen von Hofmannsegg in einige Gegenden von Ungarn bis an die türkische Gränze*. Ein Auszug aus einer Sammlung von Original-Briefen. Anton, Görlitz.
- HOFFMANNSEGG, Johann Centurius von 1887. *Hofmannsegg utazása Magyarországon 1793–1794-ben*. Fordította és a bevezetés írta: BERKESZI István. Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest. (Olcsó Könyvtár 581–582.)
- HUNFALVY János 1856. *Magyarország és Erdély eredeti képekben*. 1. kötet. *Magyarország*. Kiadja és nyomatja Lange Gusztáv György, Lauffer és Stolp Bizománya, Pest.

- HUNFALVY János 1864. *A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása*. 2. kötet. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából, Pest.
- HUNFALVY János 1886. *Egyetemes földrajz. Különös tekintettel a néprajzi viszonyokra*. 2. kötet. *A Magyar Birodalom földrajza. Különös tekintettel a néprajzi viszonyokra*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- HUNFALVY János 1891. Az Alföld általános jellemzése. In *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben*. 7. kötet. *Magyarország*. 2. kötet. Magyar Királyi Államnyomda, Budapest, 3–20.
- KEMÉNYFI Róbert 2008. „Kulturális hatóerőnk” mitikus történeti földrajzi háttere. A magyar Mezopotámia képzete. *Korall* 31, 101–131.
- KISS Lajos 1978. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KLINGHAMMER István 2002. A földrajzi szemléltetés korai története. Iskolai térképek, atlaszok, föld- és éggömbök az egykori magyar iskolákban. *Geodézia és Kartográfia* 54, 12, 8–14.
- KÓSA László 1984. Utószó. In VAHOT Imre: *Magyarország képekben. Statistikai és történeti, föld- és népismeji gyűjtemény*. (Reprint kiadás.) Kiadta Vahot Imre, Pest.
- KRISTÓ Gyula 2000. A Dél-Alföld történeti helye a középkori Magyarországon. In *A középkori Dél-Alföld és Szer*. Szerk. KOLLÁR Tibor. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 9–16. (Dél-Alföldi Évszázadok 13.)
- KUBINYI Ferencz–VAHOT Imre 1853. *Magyarország és Erdély képekben*. 1. kötet. Emich Gusztáv Könyvnyomdája, Pest.
- LAKOS Béla–NÉMETH József [1926]. *Magyarország és a Kárpát-medence földrajza. A gimnáziumok, reálgimnáziumok és reálskolák I. osztálya részére*. (A VKM 46086/1926-IIIa. sz. rendelet tankönyvül engedélyezte.) Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- LUKÁCS Lilla 2003. *Prinz Gyula Tájszemléletének és tájrajzi neveinek kartográfiai vonatkozásai*. Diplomamunka. Témavezető: FARAGÓ Imre. Külső konzulens: HEVESI Attila. ELTE Természettudományi Kar, Térképtudományi Tanszék, Budapest.
- MAROSI Sándor–SOMOGYI Sándor (szerk.) 1990. *Magyarország kistájainak katasztere* 1. kötet. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- MENDÖL Tibor 1932. *Táj és ember*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára 46.)
- MEZŐSI Gábor 2011. *Magyarország természetföldrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NAGY Miklós Mihály 2007. Akciórádiusz és magyar táj. *Aetas* 22, 4, 97–115.
- PÉCSI Márton–SÁRFALVI Béla 1960. *Magyarország földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- PRINZ Gyula [1936a]. A magyar tájak rendszeres szemlélete. In *Magyar föld magyar faj*. 1. kötet. *Magyar földrajz*. Első rész. *Magyarország tájrajza*. Szerk. PRINZ Gyula. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 263–291.
- PRINZ Gyula [1936b]. A magyar tájak képe. In *Magyar föld magyar faj*. 1. kötet. *Magyar földrajz*. Első rész. *Magyarország tájrajza*. Szerk. PRINZ Gyula. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 293–313.
- PRINZ Gyula [1936c]. Magyarország erdőségei. In *Magyar föld magyar faj*. 2. kötet. *Magyar földrajz*. Második rész. *A magyar munka földrajza*. Szerk. PRINZ Gyula. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 99–113.
- PRINZ Gyula 1914. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.

- PRINZ Gyula 1923. Térképek az állam szolgálatában. In *Zsebatlasz naptárral és statisztikai adatokkal az 1923. évre*. Szerk. TELEKI Pál, BEZDEK József, KARL János. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest, 154–156.
- PRINZ Gyula 1926. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. 1. kötet. *Magyarország földjének származása, szerkezete és alakja*. Danubia kiadása, [Pécs].
- PRINZ Gyula 1933. A földrajz az államigazgatás szolgálatában. *Földrajzi Közlemények* 61, 4–6, 69–81.
- PRINZ Gyula 1942. *Magyarország földrajza*. Renaissance Könyvkiadóvállalat, Budapest.
- SZABÓ József 1858. Adalék az Alföld geológiai vázlatához. *Budapesti Szemle* 2, 14, 450–472.
- SZEKFÜ Gyula 1939 [1928–1934]. A magyar táj színváltozása. In HÓMAN Bálint–SZEKFÜ Gyula: *Magyar történet*. 3. kötet. (Hatodik, változatlan kiadás.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 393–401.
- TELEKI Domokos 1796. *Egynehány hazai utazások' le-írása Tót és Horváth Országoknak rövid esmertetésével együtt ki adatott*. Kiadatott G. T. D. [gróf Teleki Domokos] által, Béts [Bécs].
- TELEKI Pál 1917. *A földrajzi gondolat története. Essay*. A szerző kiadása, Budapest.
- TELEKI Pál 1919. *Short Notes on the Economical and Political Geography of Hungary*. Printed by V. Hornyánszky, Budapest.
- TELEKI Pál 1934. *Európáról és Magyarországról*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest.
- TELEKI Pál 1937. A tájfogalom jelentőségéről. Rectori tanév-megnyitó beszéd a Műszaki és Gazdasági Egyetemen. *Budapesti Szemle* 65, 720, 129–141.
- TÖRÖK Enikő 2011. *Mikoviny Sámuel*. PhD értekezés kéziratban. ELTE, Budapest. (ISBN 978-963-08-1495-9) (Elektronikus elérés: <http://mek.oszk.hu/09500/09518/09518.pdf>)
- VAHOT Imre 1984 [1846]. *Magyarország képekben. Statistikai és történeti, föld- és népismeri gyűjtemény*. Kiadta Vahot Imre, Pest. (Reprint kiadás.)
- WENZEL Gusztáv 1887. *Magyarország mezőgazdaságának története*. Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest. (Elektronikus elérés: <http://mek.oszk.hu/09400/09403/09403.pdf>)

MELLÉKLET

1.1. MELLÉKLET

HUNFALVY ALFÖLDJE EGY ÁLTALA ELKÉPZELT NAP ALAPJÁN

Szövegváltozat I. (1856)

Forrás: HUNFALVY 1856: 245–247.

„Sötétség takarja a síkságot, komor szürke fátyol borítja az eget, köröskörül síri csend uralkodik: ekkor kelet felé fehér csík villan föl, erre más csík mutatkozik, végre bágyadt fehér csillám futja be a látkör szegélyét, hol az a pusztára látszik támaszkodni; a csillagok lassanlassan elbágyadnak s elalszanak. Keleten mindinkább szürkül és derül, a környező tárgyak köröskörül láthatókká lesznek, körrajzaik mint sötét árnyak ütnék el a fénycsillámtól, melly a légkört átjárja, a pusza egy része a másik után kiemlekedik a szürkületből, a látkör szétolvadó határai köröskörül hátrább meg hátrább vonulnak, a tér mind inkább tágul, növekszik, a pusza új friss színt ölt; a távol kút gémjének körvonalai élesen kiválnak, a gulyák, ménesek és nyájak izegnek mozognak, a tehenek halk bőgést hallatnak, a lovak tombolnak, a juhok bégetnek. Azalatt a menny boltozatára szelid pir derült, melly lassankint violaszínné változik; most vérpirosan s lassan száll föl a nap, lassanlassan széttépi burkonyát: az ég pirja rögtön eltűnik s a mennynek egész boltozatát sötétkék fátyol borítja be. A nap királynéja mind fényesebben, felségesebben ragyog, az egész mennyen tiszta, csillogó aczélfény terjed el. Most már az éjnek langy levegője eltűnt, s hűs szellő lengedez a pusztán, a fűszálakra csillogó harmatcseppek szállnak, mellyek a reggeli nap fényében rengenek. Ekkor az egész természet új életre ébred. A gulyák, ménesek és nyájak a legelőre vonulnak, utánuk a pásztorok és kutyáik; a mezei nyulak ide oda szökellnek a mezőkön, az ürgék lyukaik előtt guggolnak és játszadoznak, a golyák kelepelnek s a levegőt a pacsirták éneke tölti el. Ekkor a ragadozó madár is mutatkozik, otta magas ég alatt lengedez mint valami fekete pont; ez nagyobbra és nagyobbra nő, mozogni kezd, szárnya támad, már szárnyának csattogását is látjuk, csakhamar az ölyv vagy kánya rikácsoló szavát is meghalljuk. A gémes kútnál barna leányok jelennek meg, vállaikon hosszú rúd van, melynek két végén egyegy ószerű korsó függ. Talán a kútnál már csinos legény várakozik rájuk, hogy az ostorfát a vederrel alámerítse s korsóikat vízzel megtöltse [sic!].

Magasabbra és magasabbra száll a nap, a reggeli hűség már eltűnt, a levegő mind melegebb lesz. Egyszerre, úgy látszik, más országba jutottunk; szemünk előtt egész tenger terül, melly nem nagy távolságban gyöngyszürke hullámaint rengeti. Incselkedve felénk közeleg, azután ismét odább távozik. Egyszerre mögöttünk is összefoly, holott pedig csak egy óra előtt száraz, szikkadt földön jártunk vala, most mindenfelől tündérei tó környez. Kékes hullámaiból bokrok, ligetek, falvak, várak, városok merülnek föl a legfelségesb csoportozatokban. Csudálatos változatossággal jönnek s mennek a képek. Majd magas fáknak egymást szegő sorai tűnnek föl bámuló szemünk előtt, majd szép erdőpagonyok s kéjvárakkal koszorúzott hegyek emelkednek föl. Pompás templomok és tornyok, felséges városok és falvak váltakoznak egymással. De ha feljök megyünk, rögtön eltűnnek: nyomorúlt cserjék, tövises kóró, álmodozó eszterág, kutágas, omladozó gunyhó, dűledező csárda vagy legföljebb valami tanya... ez az egész, mi a bámult varázssalkotmánybul hátramaradt. – De most ősméretlen óriások serege közeleg, rémitő alakok, mint szörnyetegek emelkednek, fejeikön faszállyi szarvak ülnék, mellyeket büszkén az égnek nyujtanak. Tompa zúgás és dobogás növeli meglepetésünket s félelmünket. A szarvas szörnyetegek után emberi óriások járnak... De csakhamar eloszlik a fátyol, – szemünk előtt ökörgulya legel, csatarendben állva, mint valami hadsereg. Ezek a delibáb varázsképei, mellyek azomban nem mindig láthatók egész pompájokban.”

Szövegváltozat II. (1864)

Forrás: HUNFALVY 1864: 595–596.

„Sötétség takarja a síkságot, komor szürke fátyol borítja az eget, köröskörül síri csend van: ekkor kelet felől egy fehér csík villan föl, erre más csík következik, csakhamar bágyadt fény futja be a látkör egész szegélyét, mely a sík pusztára látszik támaszkodni; a csillagok fénye lassan-lassan elbágyad s elalszik. Keleten jobban-jobban szürkül és derül, köröskörül a tárgyak már meglátszanak, körvonalaik mint sötét árnyak ütnék el a fénycsillámtól, mely a légkört átjárja, a síkság egyik része a másik után kiemelkedik a szürkületből, a látkör szétolvadó határai köröskörül hátrább meg hátrább vonódnak, a tér mindinkább tágul, növekszik, a pusztta új friss színt ölt magára; a távoli kút gémjének körvonalai élesen kiválnak, a marha és barom izegni, mozogni kezd. Az ég boltozatára enyhe pir derült már, mely lassankint violaszínné változik; most a nap száll fel vérpirosan és lassan; széttépi burkonyát, az ég boltozatának pirja rögtön eltűnik, és sötétkék fátyol borítja be. A nap mind fényesebben, felségesebben ragyog, az egész mennyen tiszta, csillogó aczélfény ömlik el. Az éjnek langyos levegője már eltűnt, s hűs szellő lengedez, a fűszálakra csillogó harmatcseppek szállnak, melyek a reggeli nap fényében rengenek. Ekkor az egész természet, a síkság minden lakosa új életre ébred. Magasabbra és magasabbra hág a nap, a reggeli hűség eltűnik, s a levegő mind melegebb lesz. Egyszerre, úgy látszik, más országba jutottunk; szemünk előtt egész tenger terül, mely nem messze tőlünk gyöngyszürke hullámainak rengeti. Incselkedve közeleg, majd ismét odább távozik. Csakhamar mögöttünk is összefoly, holott pedig csak imént száraz, szikkadt földön jártunk vala; tündéri tó környez minden oldalról. Kékes hullámaiból bokrok, ligetek, falvak, városok merülnek fel gyönyörű csoportozatokban. Csodálatos változatossággal jönnek és mennek a képek. Bámuló szemünk előtt majd magas fáknak egymást szegő sorai tűnnek fel, majd szép erdőpagonyok és kéjvárakkal koszorúzott hegyek mutatkoznak. Pompás templomok és tornyok, felséges városok és falvak váltakoznak egymással. Ámde ha feléjük megyünk, rögtön eltűnnek: nyomorú cserje, tövises kóró, álmodozó eszterág, kútágas, omladozó gunyhó, dűledező csárda s legfeljebb valami tanya... marad meg a bámult varázsalkotmányból. Most ismeretlen óriások serege közeleg, rémítő alakok, mint szörnyetegek emelkednek, fejeiken faszálnyi szarvak ülnek. Meglepetésünket tompa zúgás és dobogás növeli; a szarvas szörnyetegek után emberi óriások járnak... De a fátyol csakhamar szétoszlik, s ott látjuk az ökörgulyát. Ezek a delibáb varázsképei.”

Szövegváltozat III. (1891)

Forrás: HUNFALVY 1891: 12–16.

„Sötétség burkolja be a nagy síkságot, komor szürke fátyol borítja az eget, köröskörül síri csend uralkodik: ekkor a keleti tájon fehér csík villan fel, ezt más csík követi, csakhamar halvány fehér csillám futja be a szemkör karimáját, melyre az ég alja borúl; a csillagok lassan-lassan elhomályosodnak, fényük kialszik. Keleten mindinkább szürkül és derül; már kivehetjük a környező tárgyakat, körrajzaik, mint sötét árnyak, úgy válnak el a derengő fénycsillámtól, mely a légkört átfujta; a látókör szétolvadó határvonalai köröskörül hátrább meg hátrább vonulnak, az átpillantható tér mind jobban szélesedik, növekszik; az egész pusztta új friss színt ölt magára. A távoli kút gémje már élesen kiválik, a gulyák, ménesek és nyájak megmozdúlnak, a tehenek halk bögést hallatnak, a lovak megterülnek, a juhok bégetnek.

Ezalatt az ég boltozatának szelid pírja violaszínűvé változik, s most lassú méltósággal fölkel a vérpiros nap, széthárítva burkonyát; erre az ég pírja rögtön eltűnik, s egész boltozata sötétkék fátyolt ölt magára. Magasabbra és magasabbra emelkedik a nap, mind fényesebben, felségesebben ragyog, az egész égen tiszta, csillogó aczélfény ömlik el. Hűs szellő kerekedik, a fűszálakra csillogó harmatcseppek ereszkednek, melyek a reggeli nap fényében rezegve úgy ragyognak, mint a gyémánt. Új életre ébred az egész természet. A gulyák, ménesek és nyájak a legelőre vonulnak, utánuk a pásztorok ballagnak kutyáiktól kísérvé. A nyúl ide-oda szökell a mezőkön, az ürge földalatti lakása elé guggol és gyönyörködve játszadozik; a gólya kelepel, a pacsirta magasra röpül mint a nyíl és énekével dicsőíti az egek urát. Amott a magas ég alatt egy fekete pont mutatkozik, nagyobbra és nagyobbra nő, mozogni kezd, szárnya nő, már látjuk szárnya mozgását, végre rikácsoló szavát is meghalljuk a prédára lecsapó ölyvnek vagy vércsének. A faluvégi gémes kútnál napsütötte barna leányok jelennek meg, vállaikon gyakran hosszú rúd van, két végén egy-egy sajtáságos alakú korsó vagy kanta függ. A kútnál talán már egy nyalka legény várakozik reájok, hogy az ostorfát a vederrel alámerítse s korsóikat megtöltse.

A nap mind magasabbra emelkedik, a hűs szellő már elült, a forróság nőttön nő. Mintha egy varázsütéssel más országba jutottunk volna, szemünk előtt egy tenger tárul föl, mely ezüsthévíz hullámaint rengeti. Incselkedve közeleg, azután megint eltávozik. Egyszerre hátunk mögött is összefolyik, holott pedig csak imént száraz, szikkadt földön jártunk vala. Most minden oldalról tündéri tó környez bennünket; selyemszín hullámaiból bokrok, ligetek, szélmalomok, templomok, falvak, városok merülnek föl; az egyenlőtlenül megmelegedett légrétegek rezegve hullámoznak, nagyítva, gyakran eltorzítva tükröztetik vissza a tárgyakat. Távoli facsoportok, csárdák és tornyos helységek, melyeket bizonyos álláspontból különben nem láthatunk, most föl-föltünedeznek a látóhatáron, mintha a selyemszínű áradat felszínén úsznának. A tükröződés által nagyított és eltorzított tárgyak, ha feléjük közeledünk, rendes alakjukat öltik föl újra; silány cserjék, tövises kórók, álmodozó gólya, rozzant kútágas, szegényes kunyhó, düledező csárda: ez az egész, a mi a tündéri látományból megmarad. A szemképrázató varázképeket a délibáb hímezi a pusztta rezgő légrétegeibe.

Majd megint új jelenség köti le figyelmünket. Közel hozzánk szürke oszlopok szállnak föl, hegyeik hol az égnek, hol a földnek fordítvák. Az oszlopok keringve majd egymáshoz közelednek, majd ismét szétfutnak, majd nekünk tartanak, majd odább állanak; most egymásba ütköznek, széthullanak, ezután ismét fölkerekednek. Porforgatagok, melyeket a forgószelel támaszt és kerget.

Egyszerre a nyílt térségen nagy távolban magas hegyek tűnnek fel, de nem sokára ismét elenyésznek, mert csak játszi fellegek voltak. Néha a felhők összetömörülnek s mint valóságos hegyek tornyosúlnak az ég aljában, fehér tetőkkel a látóhatáron; mind nagyobbra nőnek,

szétszakadnak, de hamar ismét összefutnak. Feljebb és feljebb vonúlnak, sötét színt öltenek, egyszerre vakító villám hasítja ketté, ezt tompa dübörgés követi. Közelebb és közelebb jönnek a vészterhes felhők, a dübörgés, csattanás mind erősebben szól, a villám és dörgés mind gyorsabban követik egymást, amaz hosszú, vakító sugarával végig cikázik az egész égen, emez rövid csörömpölő csattanással a földet remegteti meg. Szélvész támad, forgatagok kergetik egymást, a szél dühöngve végig üvölt a pusztán. Nincsen akadály, sem hegy, sem erdőség, mely útját szegné, tartóztatná. Szabadon suhogtathatja szilaj szárnyait. Most a felhők mintha egészen a földre ereszkedtek volna alá, megnyílt csatornáikból zúgva omlik a zápor. Néhány pillanat alatt víz borítja a térséget. Hirtelen jött a fergeteg, de épen oly hirtelen vége is szakad, s a kék egen ismét kisüt a nap.

Mikor a delelő nap legforróbb sugarait lövelli a síkságra, az izzó levegő apró csillogó hullámokban rezeg végig a pusztán. Néma csend áll be, mintha kihalt volna a természet; az állatok felhagynak a legeléssel, lesütött fejjel csomóba állanak, egyik a másiknak árnyékában keres oltalmat a perzselő napsugarak ellen. Végre hanyatlani kezd a nap. Az ég boltozatát elmosódó, határozatlan színű fátyol vonja be, a lassan hanyatló nap még néhány perczig különöszerű sugarakkal lángol a tüzes rojtokkal szegélyezett fellegek közepett, aztán végkép alámerül vérpiros golyója; az ég pírja elalszik, helyét halvány-sárga csillám foglalja el, mely lassankint kékre meg sötétkékre változik. Majd az alkornak utolsó csíkja is eltűnik, s az ég boltozatán egymásután kigyulladnak a ragyogó csillagok. Gyenge hűvös szellő támad, mely utóbb hideg éji fuvalommá növekedik. Ünnepi csend áll be, a rovarok dongása is elnémul, a sötétség gyorsan nő, a tanyák fehér falai, a nyájak, s végre a kútgém is eltűnnek a homályban. Ekkor megszólalnak a békák, brekegések és az ebek csaholása messzire elhallik; itt-ott egy-egy madár sívítja el magát, amott darusereg, emitt egyes szalonkák („szélkiáltók”) surrannak el; időről-időre egy-egy bőregér czinczog, vagy ríkoltozó kuvik kereng az éji homályban. Az alatt a gulyák, ménesek és nyájak az éjjeli tanyára vonúlnak, a kolompok szólnak, közbe-közbe egyet kiált a pásztor s nagyokat csattant ostorával. Nem sokára itt is ott is fellobognak a pásztorok és csőszök tüzei, bús népdalok, vagy a furulya és tilinkó hangjai ütik meg fülünket. Végre szende ezüst fényt áraszt az álomba merült pusztára a fölkelő hold.”

FORRÁSOK és MÓDSZEREK

AZ 1925. ÉVI KÖZIGAZGATÁSI TÁJÉKOZTATÓ LAPOK FORRÁSÉRTÉKÉRŐL ÉS FORRÁSKRITIKÁJÁRÓL

BEVEZETÉS

A közigazgatási tájékoztató lapok belügyminisztériumi példányai, amiket az érintett községek jegyzőinek, körjegyzőinek 1925. december végéig kellett kitölteniük és elküldeniük a többi másolattal együtt a járási hivatal főszolgabírójának, ma a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumának Dokumentációs Gyűjteményében találhatók és kutathatók. Az anyag a második világháború idején, vagy röviddel utána, a Belügyminisztériumból a Magyar Szociográfiai Intézetbe került átmenetileg. Vélhetőleg azért, mert az 1924-ben alapított, nevében szociográfiai, de főként „közigazgatási, helyismereti és államismereti” adatnyilvántartással megbízott intézmény⁶⁰ meghatározó tevékenységi körébe jól illeszkedett a bizalmas, belső használatra szánt iratanyag. Ez lehetett a döntő, amikor a dokumentumok fővárosból vidékre, Pécsre történő menekítése felmerült. Az intézmény megszűnésével, 1949-ben az állomány visszakerült Budapestre, amit a Néprajzi Múzeum Statisztikai Gyűjteményében helyeztek el.⁶¹

Az összesen 55 doboznyi iratanyag, számozás szerint 3198 település nyolcoldalas közigazgatási tájékoztató lapját tartalmazza jó néhány kiegészítéssel és melléklettel együtt. Mivel Magyarországon 1926-ban 55 városi és 3419 községi rangú település működött,⁶² így a korabeli településállomány több mint 92 százalékáról, mintegy 30 ezer oldalon⁶³ tartalmaz részletes leírást a forrásanyag.⁶⁴ A hiányzó adatlapok egy részéről feltételezhető, hogy el sem készült vagy az iratok költöztetésekor megsemmisült, más részéről pedig állítható, hogy az irattári rendezés után kiemelésre került, amit később nem helyeztek vissza.⁶⁵

⁶⁰ MNL 1979: falukutatás címszó.

⁶¹ Lásd NM honlapján: http://www.neprajz.hu/gyujtemenyek.php?menu=7&gyujtemeny_id=24

⁶² HAJDÚ 2005: 150.

⁶³ Az alföldi települések anyagán végzett saját becslés.

⁶⁴ A törvényhatósági joggal felruházott (11) és a rendezett tanácsú városokat (44) nem számítva, az arány valamivel kedvezőbb.

⁶⁵ A hiányzó Egyek község iratanyaga tanulságos. Balmazújváros (St-1087) és Hajdúdorog (St-1089) között szerepelne a dokumentum a rendezés elvének megfelelően. Ez arra utal, hogy a rendezéskor megkapta Egyek község a statisztikai azonosítóját (St-1088), és a soron következő települést is azonosítóval látták el, tehát a falu iratanyagát egészen biztosan a rendezés után emelték ki. Egészen másra utal Tiszacsege esete. Előtte Téglás (St-1092) volna, utána Vámospércs (St-1093) következne. Látható, hogy az iratrendezéskor fel sem tűnt, hogy a kettő között – a statisztikai településsorrend szerint – Tiszacsege hiányzik. Ezt egyébként, eltérően a gyakorlattól, a járási gyűjtőmappa elejére sem vezették fel. Mindebből következik, hogy Tiszacsege anyaga már a rendezés előtt hiányzott. Megjegyzem ugyanakkor, hogy Bagamér község kérdőívét is hiányzónak tüntették fel a Székelyhídi járás anyagának mappáján. Ennek ellenére a kö-

Az anyagot évtizedeken keresztül érintetlenül tárolták. Kutatásra csak körülményesen lehetett használni. 1975 őszén azonban gondosan, megyénként és járásonként, a közigazgatási statisztikában használt településsorrendben rendezni kezdték. A munka, ami végig Iványi Imréné nevéhez fűződik,⁶⁶ egészen 1976 tavaszáig elhúzódott. Ettől kezdve a forrás könnyen áttekinthető és jól kutatható. Az iratok történeti földrajzi, gazdaság- és társadalomföldrajzi jelentősége hamar ismertté lett elsősorban a geográfusok körében, Hajdú Zoltán munkássága (1981) nyomán.⁶⁷

A KELETKEZÉS KÖRÜLMÉNYEI

Az első világháború vesztes államaként a Magyarországot sújtó intézkedések alapjaiban határozták meg a két háború közötti időszak közigazgatását. A kedvezőtlen diplomáciai, belpolitikai és legfőképpen recesszív gazdasági helyzet olyan konstellációt eredményezett, ami a közigazgatási problémák megoldását hosszú évekig másodlagossá tette. A nehéz körülmények egyfelől új adórendszer bevezetését sürgették, másfelől elkerülhetetlenné tették az államháztartás kiadásának racionalizálását. Ez látványosan 1922–23 fordulóján a közalkalmazottak, köztisztviselők számának radikális csökkentésében mutatkozott meg.⁶⁸ A Bethlen-kormány említett törekvése az 1923. évi 35. törvénycikkben megerősítést nyert, és egyúttal végrehajtásra került a közigazgatási területrendezés.⁶⁹ Mivel a 63 vármegyéből mindössze 10 maradt sértetlen formában a trianoni ország területén, és további 23 vármegyének csak egyes részei kerültek az új államhatáron belülre, ezért összevonásuk szükségessé vált. A „közigazgatásilag egyelőre egyesített” vármegyék kialakításával 25 megyéje lett az országnak. Átfogó közigazgatási reformra azonban, ami a városi és a vármegyei önkormányzatok helyzetét rendezte volna, hatalmi megfontolásból, egészen az évtized végéig nem került sor (1929. évi 30. törvénycikk).

A Bethlen-kormány harmadik belügyminisztereként, Rakovszky Iván (1922–1926),⁷⁰ különös érzékenységet mutatott a felmerülő közigazgatási problémák iránt, ami elsősorban nem hivatali köteleességtudatból, hanem szakmai előéletéből, felkészültségéből következett. 1910-től Turóc vármegye országgyűlési képviselőjeként előbb a Közigazgatási, majd mint a Pénzügyi Bizottság előadója tevékenykedett. Részt vett az újonnan alakult és parlamenti többséget

---

zség dokumentuma benne van az említett gyűjtőben. Előtte Álmosd (St-559), utána Kokad (St-561) és a kettő között Bagamér (St-560) szerepel. Mivel mindhárom anyagon ugyanaz a sajátos 4-es olvasható a lapszámozásoknál, egészen biztos, hogy a gyűjtőmappán jelzett „hiányzás” elírás. Ezt igazolja továbbá, hogy a mappában folyamatos a települések anyagának a számozása, és hogy az eredetileg Bagamér után következő Hosszúpályi anyaga az, ami valóban hiányzik. Tehát Bagamér és Kokad között kellene szerepelnie az említett falu iratainak. Alighanem Hosszúpályi helyett Bagamért jelölte meg tévedésből hiányszónak az iratrendező.

⁶⁶ Iványi Imréné (*1923), 1960-tól a Néprajzi Múzeum munkatársa, 1967 és 1996 között a diagyűjtemény kezelőjeként dolgozott. NM Online Gyűjtemények (Elektronikus elérés: http://public.neprajz.hu/neprajz.06.10.php?as=83839&kr=A_114_%3D%22Budapest%22. Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 23.). Lásd még: NM Fényképgyűjtemény Nr. 331407. Az, hogy a teljes anyagot ő rendezte, onnan tudható, hogy egészen jellegzetesen írta a 4-es számot. Mivel minden község iratanyagában legalább egyszer felírta a négyest mint oldalszámot, és azok formája megegyező, biztosan állítható, hogy az iratrendezés ugyanannak a személynek a munkája.

⁶⁷ Erről kandidátusi értekezésének téziszfüzetében saját maga így vall: „Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok földrajzi jellegű feldolgozásával, a kapcsolódó széleskörű kutatások lehetőségének bemutatásával olyan forrásanyagra hívtam fel a földrajztudomány figyelmét, amely széles bázisa lehet a regionális jellegű településföldrajzi kutatásoknak.” HAJDÚ 1984: 8.

⁶⁸ ROMSICS 2005: 156.

⁶⁹ Vö. PÜSKI 2006: 191.

⁷⁰ BÖLÖNY-HUBAI 2004: 97. és 218.

szerzett Nemzeti Munkapárt közigazgatási reformjavaslatának kidolgozásában, ami elsősorban a háború miatt nem emelkedett törvényerőre.⁷¹

Ezzel párhuzamosan a közigazgatás-tudomány kialakulásának meghatározó időszaka is ekkorra tehető. Egymást követően jelentek meg azok a monográfiák, Taylor (1915) és Fayol (1916) tollából, amelyek hatással voltak a tudományterület magyarországi alakulására is.⁷² Henri Fayol nézetét, miszerint az ipari üzemek szervezésében és vezetésében használt elveket és módszereket a közigazgatásban is eredményesen lehet alkalmazni,⁷³ maga Rakovszky is jól ismerte, aki ezekre az *igazgatási eszközökre* (outillage administratif) építette elképzelését belügyminiszterként. A közigazgatási reform operacionalizálása számára azt jelentette, hogy mindenekelőtt (1) meghatározza a magyar közigazgatás átfogó tervét, (2) hogy a már meglévő szervezetet hozzáigazítsa, amit (3) úgy célszerű működtetni, hogy (4) összhangban legyen a különféle erőforrásokkal, amihez (5) elengedhetetlen a rendszeres ellenőrzés, amivel elérhető a kívánt hatékonyság. Ez az utólag (re)konstruált gondolatmenet jól kitapintható a későbbi rendelet szövegéből (1. melléklet). Rakovszky elképzelése szerint a reform sikeréhez nélkülözhetetlen volt a fennálló állapotok minél teljesebb feltérképezése, mely ismeretanyagot a községenként kitöltött *közigazgatási tájékoztató lapokból* kívánt megszerezni. A tervezéshez, a struktúra átalakításához, a közigazgatás hatékony, összehangolt működéshez úgy vélte, elengedhetetlen egy többszintű adattár létrehozására.

Ennek érdekében az 1923-ban Brüsszelben megrendezett Második Nemzetközi Közigazgatási Kongresszus⁷⁴ eredményeire is támaszkodva, összehívta az érintett hazai testületek és hivatalok vezetőit, hogy megvitassák az adattár létrehozásának legfontosabb kérdéseit, beleértve azt a kérdőívet, amit a községi jegyzőknek és körjegyzőknek kellett később kitöltve visszaküldeniük. Érthető tehát, hogy a megbeszélés legfontosabb résztvevőjévé a Magyarországi Községi és Körjegyzők Országos Egyesületének vezetősége lett. Az értekezlet tagjai, köztük az említett egyesület elnöke, Koncz János és alelnöke Bitskey Gyula, „nagy örömmel fogadt[ák] a tervet”, legalábbis a korabeli hírek szerint, majd „az adatok összegyűjtését célzó kérdéseket” a meghívottak részleteiben is megtárgyalták.⁷⁵ Ebből a tudósításból érzékelhető egyetértés pusztán látszólagos volt. A közigazgatással foglalkozó szakembereket erősen megosztotta a kérdés. A vita főbb állomásai jól nyomon követhetők a *Magyar Közigazgatás* 1923–24. évi hasábjain.

Néhány hónappal az értekezlet után, 1925 szeptemberében, belügyminiszteri rendeletben adott utasítást Rakovszky a közigazgatási adattár létrehozására (2.1. melléklet). Lépését nemcsak a hasonló nemzetközi folyamatokkal, hanem az „országgra nehezedő súlyos terhek[kel]” is magyarázta, ami miatt különösen fontossá vált a közigazgatás működtetésének költséghatékonyabbá alakítása. Ahogyan írta: „takarékoskodni kell a munkaerővel [a nagyarányú elbocsátások miatt] és a dologi szükségletekkel”, aminek alapfeltétele a hatóságok közötti iratvál-

⁷¹ MKL KIV: Rakovszky címszó. Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 22.

⁷² KOI 2013: 17.

⁷³ Fayol úgy vélte, hogy az igazgatás (vezetés) öt elemből, az előrelátásból (tervezés), a szervezésből, a rendelkezésből, a koordinálásból és az ellenőrzésből áll össze. FAYOL 1984 [1916]: 5. vö. TORMA 2007: 468

⁷⁴ A Nemzetközi Közigazgatási Kongresszusok történetéhez lásd: FISCH 2005: különösen 37–41.

⁷⁵ „Amint ismeretes, a múlt évben a Brüsszelben megtartott nemzetközi közigazgatási kongresszusin [sic!] behatóan foglalkoztak azokkal a módszerekkel, amelyek a közigazgatási intézkedésekhez szükséges adatoknak a szemléltetés eszközeivel és más célszerű módon való megrögzítését és hozzáférhetőségét biztosítják. A francia Fayol-féle elméletben ismertetett adattár megvalósítására a belügyminiszter most megindította a községekre vonatkozó adatszervezés akcióját és összehívta az érdekelt testületeket és hivatalokat. A községi és körjegyzők országos egyesülete képviselőjében, amely az értekezleten szintén résztvett, dr. Koncz János elnök, Bitskey Gyula alelnök és Jelenszky Kálmán, a közigazgatási szakosztály elnöke jelentek meg. Az értekezlet, amelyen dr. Blaha Sándor államtitkár elnökölt, nagy örömmel fogadta a tervet, és az adatok összegyűjtését célzó kérdéseket bírálta meg. Az értekezleten megvitatott kérdőíveket rövidesen szétküldik.” – MNL MOL, K-428-a, Hírkiadás (belpolitika, külpolitika) 1925. január 10. 21. old. 19 óra 30 perc.

tás gyakoriságának mérséklése volt. Ehhez viszont az kellett, hogy az érintett hatóságok pontos, részletekre is kiterjedő információkkal rendelkezzenek saját illetékességi körükbe tartozó valamennyi település helyzetéről, vagyis olyan ismeretek megszerzéséről volt szó, amire „az ügyek intézésénél, a tapasztalat szerint, leggyakrabban szükségük” volt. Az előzetes tájékoztató során kiderült, hogy a hatóságok legtöbbször a „kis- és nagyközségek viszonyaira vonatkozó adatok” megszerzése ügyében leveleztek egymással. Ezért végül csak a községi rangú települések adatainak összeírását rendelte el a belügyminiszter „a végből, hogy azok az összes érdekelt hatóságoknál állandóan kéznél legyenek”.

Érdemes megjegyezni, hogy a magyar „népiségkutatás” kezdetei és megélénkülése az 1920-as évek előtti időszakra tehető. A Széchenyi Szövetség és a Folklore Fellows magyar szakosztálya munkásságához kötődő eredmények⁷⁶ nemcsak napirenden tartották a falvak iránti érdeklődést, de megfelelő alapot is nyújtottak a későbbi falukutatás kialakulásához. Bár összefüggés nincs a formálódó falukutatás és a közigazgatási adattár kialakítása között, mégis olyan párhuzamos folyamatokról van szó, ideértve a tanyakérdést⁷⁷ is, amik egymás kutatásra érdemes kontextusai lehetnek.

MIRE HASZNÁLHATÓK AZ ADATLAPOK?

Az adatlap egy többoldalas kérdőív, oszlopos elrendezésben. A baloldalon a kérdések, azal párhuzamosan a válaszok olvashatók többnyire kézzel, alkalmanként írógéppel kitöltve. Megfigyelhető, hogy a rendelkezésre álló hely a válaszhoz gyakran szűkösnek bizonyult, ilyenkor külön betétlapon mellékeltek azt. Bár általában egy-egy település anyaga nem több mint nyolc oldal, mégis bőven akad olyan, például Orosháza (26), Öcsöd (30) vagy Törökszentmiklós (31) esete, ami ezt lényegesen meghaladja.⁷⁸

A közigazgatási tájékoztató lapok anyaga hat nagyobb kérdéscsoport köré szerveződik (2.2. melléklet). Megtartva a kérdőív tematikájának sorrendiségét, igyekszem bemutatni a kérdésekre adott válaszok forrásértékét és megbízhatóságát mindenekelőtt a történetem- és a földrajztudomány szempontjából az alföldi községek adatlapjai nyomán (2.3. melléklet).

1. A község általános leírása. A történeti és földrajzi jellegű kérdések mellett a népesítésre vonatkozó adatok is itt kaptak helyet. A települések történetére vonatkozó válaszok általában rövidek, néhány mondatnál nem hosszabbak. Vannak azonban olyanok is, amik több oldalon keresztül részletezik a falu történetét, ám ezek sem többek pusztán adatközlésnél. Legtöbbször a település első írásos említésétől halad a leíró jellegű felsorolás egészen a közel-

⁷⁶ BARTHA 2013a: 35–53.

⁷⁷ Az Országos Magyar Gazdaszövetség 1909. évi Palicson megrendezett kongresszusán határozták el a tanyakérdés helyszíni tanulmányozását. Az adatfelvételek kiértékelését azonban az első világháború történései megakadályozták. Az adatgyűjtés szerepét később a Duna–Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara vállalta magára. Igazgatója, Gesztelyi Nagy László részben ezekre a kérdőíves anyagokra támaszkodva írta meg a Magyar tanya című könyvét (GESZTELYI NAGY 1927).

⁷⁸ A közigazgatási tájékoztató lap első oldalának fejlécében hét azonosító-információ olvasható. Ebből öt a forrás keletkezésekor került rögzítésre, kettő pedig utólag, az anyag rendezésekor. Az előbbieket közé tartozik a település megnevezése, a közigazgatási jogállás (kis- vagy nagyközség) rögzítése, a vármegyének, a járásnak és végül a jegyzőségnek vagy a körjegyzőségnek a feltüntetése. Míg a rendezéskor keletkezett azonosítók minden esetben a lap tetején kék színű tollal és piros színű ceruzával kerültek rögzítésre. Az előbbieket a Néprajzi Múzeum Statisztikai Gyűjteményének iktató- vagy leltári számát jelölik, az utóbbiak az adott település anyagának az oldalszámozását adják bekarikázva. Ennek, a csatolt mellékletek miatt van gyakorlati jelentősége, tudniillik a lapok „kijárnak”, összekeveredhetnek, mert legtöbbször nem rögzítették azokat. Az anyag tudományos munkákban forrásként történő felhasználásakor legkönnyebben hivatkozásuk is ezek segítségével történhet. Például, ha Jánd község ingatlanvagyonának méretére – ami a 8. oldalon szereplő adatok szerint 254 kat. hold volt – szeretnénk hivatkozni, akkor az megtehető a következő formában: NM EAD St-2309: 8.

múlt, a századforduló eseményeinek rögzítéséig. A válaszok sok esetben már meglévő szakmunkából vett szó szerinti rövidebb-hosszabb idézetek vagy azok tartalmi kivonata. A legtöbbet citált munka a Borovszky Samu által szerkesztett *Magyarország városai és vármegyéi* című sorozat. De más művek is előfordulnak, mint például O'sváth Pál *Bihar vármegye Sárreți járása leírása* (Nagyvárad, 1875) Darvasnál vagy Molnár István *Sándorfalva története 1879–1904* (Szeged, 1904) a címben szereplő falu esetében, és így tovább. Előfordul ugyanakkor olyan válasz is, amiben levéltári források alapján foglalták össze a település történetét. Hajdúszovát jegyzője egy külön mellékelt lapon, több mint egyoldalas gépiratban adott választ; megjegyezve, hogy „Kiiratott Szabolcs-, Hajdu vármegye és Debrecen szab. kir. város levéltáraiban okmányokból”.⁷⁹ Tetétlen község esetében pedig a vármegyei főlevéltárnokot kérték fel a kutatómunka elvégzésére, és arra, hogy foglalja össze eredményeit.⁸⁰ Ennek a gondos alaposságnak azonban gyakran van ellenpárja, amikor a válaszadás felületes, mert a hivatalban vagy nem ismerték a település történetéről szóló munká(ka)t, vagy egyszerűen nem voltak elérhetők és nem akartak sem időt, sem költséget fordítani a „kutatásra”. Persze az is elképzelhető, hogy egyszerűen nem foglalkoztak a kérdéssel. Ez gyanítható például Komádi esetében, mert a válaszban az olvasható, hogy „Keletkezésre, fejlődésre, elpusztulásra nincsenek adatok”.⁸¹ Holott Komádiról viszonylag terjedelmes leírás szerepel Borovszky sorozatában, amihez két fotót is mellékeltek.

Ugyancsak ebben a blokkban kérdeztek rá a területváltozásokra, köztük a határrész-átcsatolásokra, a községegyesítésekre vagy községkiválásokra fél évszázadra visszamenőleg. Erre példa, amikor Nyíriklód község 1917-ben beolvadt Kántorjánosi közigazgatási területébe,⁸² vagy amikor Kótaj községből 1922-ben kivált Nyírszöllős nagyközség.⁸³ A területi változások másik nagy csoportját, a trianoni határ-megállapítás következményeit már a „község földrajzi leírása” kérdéscsoportnál kellett megválaszolni. Példaként említhető az egyik legösszetettebb helyzet, amikor a Mátészalkai járás területéből az új államhatár nem választott le részeket. Ellenkezőleg, mivel a Nagykárolyi járást kettészelte, s a járásközpont, Nagykároly Romániához került, a Magyarországon maradt három községet, Mérket,⁸⁴ Vállajt⁸⁵ és Penészleket⁸⁶ a Mátészalkai járáshoz kapcsolták. Penészlek viszont földrajzilag nem érintkezett a Mátészalkai járással. Köztük három község, Szaniszló, Csomaköz és Mezőfény közigazgatási területe húzódott,⁸⁷ ám e három település Romániához került. Penészlek földrajzi összekapcsolását a járással ezek után úgy oldották meg, hogy az említett három község levágott nyuga-

⁷⁹ NM EAD St-1097: 3.

⁸⁰ NM EAD St-1101: 2.

⁸¹ NM EAD St-525: 1.

⁸² „Kántorjánosi község a vele összeépült Nyíriklód községgel 1917 évben a Belügyminiszter Ur 102322-917 B.M. sz. engedélye alapján egyesített s neve ideiglenesen »Kántorjánosi«-ban allapitattott meg.” NM EAD St-2215: 1.

⁸³ A „99859/921 Bm. sz. rendelet alapján 1922 szept. 1-jén nagyközséggé alakulván, Kótaj községből kivált és »Nyírszöllős« elnevezést kapott, 1485 k. hold területtel. Szabolcs vm. Törvényhatóságának 2874/924 sz. határozatával 1925 febr. 1 én Kótaj községtől átcsatolt 136 k. hold területtel megnövekedett.” (NM EAD St-2166: 1.) „Kótaji szőlők határrész 1922 júl. 1 től Nyírszöllős nagyközséggé alakult 99.859/1921. B. M. rendelet. Tóth Miklós féle gatárrész Nyírszöllőshöz csatoltatott 1925 febr. 1 től 26.104/1924 sz. alispáni rendelettel.” (NM EAD St-2162: 1.) Kótaj község területe 1913-ban 6831 kat. hold, 1926-ban 5203 kat. hold volt a helységnévtárak tanúsága szerint (MH 1913: 806. és MH 1926: 171.). Nyírszöllős közigazgatási területe 1926-ban 1621 kat. hold volt (MH 1926. 215.).

⁸⁴ MH 1913. 908. Vö. „Területrendezése: a Trianoni szerződés alapján 1922ben határvonal megállapításakor.” (NM EAD St-2227: 1.) „Börvely községtől a halmosi gazdaság” területét helyezték Mérk község hatósága alá. (Uo. 2.)

⁸⁵ MH 1913. 1284. Vö. „Pórházától 20 h[old] Csiszlótól [?] 12 h. Romániához[a] Csanálosi határhoz csatolva. Romániától az Anyaországához csatolva: Ágerdő, Kisömböly, es Fényi erdő 1180 kat. hold területtel.” (NM EAD St-2228: 2.)

⁸⁶ MH 1913. 1037. Vö. „Piskolt község határából 12 holdnyi terjedelmű rész.” (NM EAD St-2209: 2.)

⁸⁷ TMAA 2005. 13–14. térképoldal.

ti külterületi részéből folyosót alakítottak ki, ami Vállaj és Penészlek között húzódott.⁸⁸ A folyosót pedig Vállaj község hatósága alá helyezték ideiglenesen.⁸⁹ A közigazgatási tájékoztató lapokon jól nyomon követhető a változás minden apró részlete, beleértve a határrészek pontos megnevezése és azok területi kiterjedése. Ezek az adatok nemcsak helytörténeti, hanem közigazgatás-történeti és történeti-topográfiai szempontból is lényegesek. Különösen azért mert ezek az információk összegyűjtve, egy helyen kutathatók. A leírásokban ráadásul általában az is megnevezésre kerül, hogy melyik belügyminiszteri, főispáni vagy alispáni rendelet tartalmaz határozatot a kérdésben. További információval szolgál, ha az adatokat összevetjük az 1913. és az 1926. évi helységnévtárakkal. Ezzel a lépéssel egyfelől ellenőrizhetővé, másfelől kiegészíthetővé válnak a kérdőívben szereplő válaszok (példaként lásd a 83. lábjegyzetet).

Az űrlap összeállításakor, a közigazgatási területrendezés későbbi szándékával, külön rákérdeztek, hogy van-e a községnek földrajzilag egymással össze nem függő része. Alföldi viszonylatban ez különösen fontos körülmény, hiszen a 18. századra átalakult sajátos településhálózat, a nagy kiterjedésű lakatlan területek egyik következménye volt, hogy számos település, különösen a mezővárosok, pusztákat béreltek sokszor több (tíz) kilométernyi távolságra is. Ezek egy részét később igyekeztek megvásárolni, amivel a közigazgatási területük is megnőtt. Derekegyház,⁹⁰ Nagymágocs⁹¹ vagy Sándorfalva községeknek több ilyen, az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületi része volt. Az utóbb említett falu külterületi szerkezete mutatta a legösszetettebb képet. Három olyan része volt, ami Sövényháza összefüggő közigazgatási területén egy-egy enklávét alkotott.⁹² Az ilyen enklávénak a közigazgatási hovatartozása, ami 26 települést⁹³ érintett az Alföldön, akkor válik igazán lényeges kérdéssé, amikor egy-egy országrész vagy táj községsoros adatait szeretnénk tematikus térképek formájában megjeleníteni. A viszonyok tisztázásával elkerülhetők – egy térinformatikai rendszerben történő megjelenítéskor – az „értelmezhetetlen szigetek” kialakulása. Az alföldi községek kérdőíveinek pontosan egyharmadához kéziratos, ritkábban nyomtatott térképeket, olykor inkább csak hevenyészett skicceket csatoltak. Döntő részük forrásértéke csekély, azonban találni köztük bőven olyat is, ami informatív, értékes példány (megemlítes szintjén ilyen Békésszentandrás, Csepel, Mindszent, Örvény vagy Zaránk ábrázolása).⁹⁴

A község földrajzi leírása kérdéscsoportnál maradva, a további adatok egy része általános topográfiai, lokalizálási információt tartalmaz, amelyek könnyűszerrel leolvashatók a térképekről is. Forrásértékük inkább abban áll, hogy a feltüntetett távolságok, amiket legtöbbször

⁸⁸ MKKT 1926. VI. és IX. térképlap.

⁸⁹ NM EAD St-2228: 2. – A hozzácsatolt terület 1212 (20+12+1180) kat. hold.

⁹⁰ „A községi központtal össze nem függő puszták a központtól 30–40 km. távolságra fekszenek[,] ezek képezik a község külterületét 9000 k. hold területtel[,] ezen puszták nevei: Kis- és Nagyujváros, Kiskirályság, Csereszéntlászóló[,] Istvánhegyes, Terehalom. Ezen puszták közigazgatási ügyeit egy külterületi előjáróság végzi[,] melynek szervezése és fejlesztése folyamatban van.” (NM EAD St-806: 2.)

⁹¹ Az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületek: „Cserebökény (676 h.) 30 km, Józsefszállás (2170 h.) 29 km, Disznóhalom (1294 h.) 26 km, Lajoshalom (1715 h.) 27 km, Györgykirályság (1383 h.) 22 km.” (NM EAD St-795: 2.)

⁹² Sándorfalva közigazgatási tájékoztató lapjához a jegyző külön térképmellékletet csatolt. Ezen I. számmal jelölte a belterületet, II. számmal a „Homok tanyák” külterületi részt és a III–IV. számokkal a „Fekete tanyákat”. A III. és a IV. területe, mint ahogy a többi külterületi rész sem függött össze földrajzilag egymással. „A község külterülete II. rész homoki tanyák III. és IV. rész fekete tanyák, mind a község belterületétől Sövényháza község földjei által elszigetelve külön-külön fekszenek. II. rész 785 kh. [kat. hold] III [.] rész 807 kh. IV. rész 368 kh. területtel, a község belterületétől 6–8 kilométer [sic!] távolságra.” (NM EAD St-800: 2.)

⁹³ Algyő, Alsóberecki, Alsódabas, Bácsborsód, Besenyőtelek, Csanádpalota, Derekegyház (3), Doboz, Foktő, Fülöpszállás, Géderlak, Gyula, Hajdúszoboszló, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós, Máriapócs, Nagybaracska, Nagykőrös, Nagymágocs (2), Orosháza, Sándorfalva (3), Szentistván, Tiszabábolna, Tiszaderzs.

⁹⁴ NM EAD St-498; St-1421; St-807; St-1206b; St-1176.

csak becslés alapján jegyezték fel, rávilágíthatnak arra, hogy a válaszadók térérzete, távolság-érzékelése milyen sajátosságokat mutat egy olyan átmeneti időszakban, amikor még mindig sokan „időben gondolkodtak” a távolságról.

Különösen fontos az a kérdés, ami a község területének művelési ágak szerinti megoszlását firtatja. Ebből nemcsak a helyi mezőgazdaság néhány jellemző vonására lehet következtetni, hanem összevetve az 1895. évi üzemstatistikai összeírás⁹⁵ községsoros adataival az is megállapítható, hogy az eltelt három évtized alatt milyen jellegű változások zajlottak le. Ugyanakkor az összehasonlítás elvégezhető az 1935. évi üzemstatistikai⁹⁶ adatfelvétel eredményeivel is. Ezzel az átalakulás két világháború közötti folyamatai érzékeltethetők.

A község népesedési viszonyai – amit a belügyminisztériumi rendelet szerint az 1920-as népszámlálás adatai alapján kellett kitölteni, vagy feltüntetni a változást, ha megbízható adatokkal rendelkeztek – fontos információval szolgálnak. Az esetek tizedében a válaszok az említett összeírás adatait idézik, azonban a többi attól eltér. Az alföldi falvak 29 százalékában csökkent, 61 százalékában viszont nőtt a lakosság száma 1920 és 1925 között.⁹⁷ Mindent összevetve a közigazgatási tájékoztató lapok alapján a táj falusi népessége 89 967 fővel gyarapodott a vizsgált öt évben. Figyelembe véve a forrásokban helyenként szereplő kerekítéseket, ez az érték inkább 80-90 ezer főben állapítható meg. Jól látható, hogy a kitöltéskor igyekeztek a lehetőségekhez mérten friss adatokat szolgáltatni. Ez nemcsak a rendelet minél teljesebb végrehajtására való törekvést igazolja, hanem arra is rámutat, hogy az alföldi községek kétharmada pontos nyilvántartást vezetett a helyi lélekszám alakulásáról, még két népszámlálás közötti időben is. Ehhez a folyó évi adóösszeírást (Mindszent),⁹⁸ az Anyakönyvi Hivatal feljegyzéseit (Törökszentmiklós),⁹⁹ az illetékes egyházmegye által kiadott sematizmus adatait (Jászárokszállás)¹⁰⁰ vagy a 4700/1925. évi BM. rendelet alapján végrehajtott összeírás eredményeit (Hejőkeresztúr)¹⁰¹ használták fel. A forrásban szereplő számok mögött nemcsak a természetes szaporodás húzódott meg, hanem több esetben beleszámolták a vándorlási egyenleget is (pl. Kondoros, Sarkad vagy Nyáregyháza).¹⁰² Ezeknek az adatoknak a segítségével részletesebb kép alakítható ki az 1920-as évek falusi népességnövekedésének üteméről.

A népességszám bel- és külterületi bontásban való szerepeltetése a közigazgatási tájékoztató lapokon egyes esetekben fontos kiegészítője lehet az 1920. évi népszámlálási adatsornak, mivel a vonatkozó statisztikai kiadványban csak minden 50 főnél népesebb külterületi részt közöltek. Az ennél alacsonyabb lélekszámú „puszták” lakossága összevontan szerepel az „Egyéb külterület” megnevezés alatt.¹⁰³ A kérdőívet kitöltők általában felsorolják ugyan a külterületi részeket, de számos esetben előfordul, hogy lakosságszámukat csak egybevontan közlik. Ez a gyakorlat jelentősen csökkenti az adatok forrásértékét, legalábbis a nominális vizsgálatok esetében, ellenben valódi jelentőségük nem is a kvantitatív vizsgálatoknál mutatkozik meg, hanem akkor, amikor az elemzés tárgya a külterületi részek névanyaga. Előfordul ugyanis, hogy olyan külterületi lakott helyeket neveznek meg, amelyek nem szerepelnek a már említett kiadványokban.

2. A község szervezete, beosztása és közérdekű viszonyai. A községi szervezet kérdéscsoportja a falvak vezetőrétegének létszámát és összetételét tudakolja, köztük a képviselőtestület méretét és tagjainak jogcímét (virilis, választott vagy póttag). Bár külön felhívták a figyelmet arra, hogy nem kell név szerint, csak számszerűen megadni az adatokat, mégis

⁹⁵ MKOMS 1897.

⁹⁶ MSK Ús 99. kötet.

⁹⁷ MSK Ús 69. kötet és saját építésű adatbázis (NTA_10.xls).

⁹⁸ NM EAD St-807: 2.

⁹⁹ NM EAD St-1260: 9. (3. számú melléklet)

¹⁰⁰ NM EAD St-1230: 2.

¹⁰¹ NM EAD St-644: 2.

¹⁰² NM EAD St-500: 2.; St-541: 2.; St-1554: 6. (I-C-1 kérdés melléklete)

¹⁰³ MSK Ús 69. kötet

előfordul, hogy külön betétlapon egyesével megnevezik a képviselőtestület tagjait (lásd Oros-háza).¹⁰⁴ Ezen a helyen közlik az esküdtek, a jegyzők, a segédjegyzők, az orvosok és állatorvosok, az irodán dolgozók, a küldöncök valamint a bábák, az éjjeliőrök s a gazdasági alkalmazottak számát is. Az orvosokra és a bábákra, a gyógyszertárakra és a kórházakra vonatkozó adatok felhasználhatók az egészségügyi ellátás állapotának töredékes érzékeltetéséhez.

Az általános közigazgatási beosztásra adott válaszokból – amik a vármegyeszékhelytől, a járásszékhelytől, az országgyűlési választókerület székhelyétől és a törvényhatósági bizottsági választókerület székhelyétől való távolságot tartalmazzák – felrajzolhatók a közigazgatás eltérő szintjein mutató koncentrikus térszerkezeti aszimmetriák. Az így rekonstruált kép segíthet megérteni azokat a két világháború közötti geográfiában keletkezett reformterveket, amik a közigazgatási beosztás átalakítására tettek konkrét javaslatokat, mint Prinz Gyula vagy Hantos Gyula írásai.¹⁰⁵ A többi adat, ami ebben a kérdéscsoportban szereplő válaszokban még előfordul, inkább a falvak hierarchiájának vizsgálatához lehet forrás, például a lajstromozó eljárás alkalmazásakor a közigazgatási és a rendészeti intézmények székhelyeire vonatkozó információk; valamint a korcsmák, a vendéglők és a kávéházak számát rögzítő adatok használhatók fel, de segítségükkel e centrumok közigazgatási vonzáskörzete is megállapítható.

3. Közművelődési viszonyok. Az elemi iskolák, a felsőbb népiskolák és a polgári iskolák mellett a középiskolák valamint a szakiskolák, azok jellege, tantermeik és tanterőik száma is olvasható a tájékoztató lapok hasábjain. Ezekből a falvak iskolaállományát, „iskolahálózatát” megbízhatóan fel lehet térképezni akár fenntartók szerinti bontásban is. A magasabb szintű iskolák számbavétele pedig hozzájárulhat egy 1920-as évek közepére vonatkozó faluhierarchiai vizsgálat elvégzéséhez. Ez utóbbihoz felhasználhatók még a múzeumok, a könyvtárak, a színházak, a mozik vagy a különféle gazdakörök, kaszinók, egyletek és egyéb kulturális egyesületek számbavétele is (erre a kérdésre később még visszatérek). Jóllehet az adatszolgáltatás többnyire megbízható, mégis előfordul például Tarcál vagy Átány esetében, hogy amíg az előbbinél a községi vezető jegyző, Hubay Kálmán,¹⁰⁶ a helyi borászati-szőlészeti szakiskolát, addig az utóbbinál a községi főjegyző, Mezey Gyula a gazdakört és a kaszinót „felejtette” el feltüntetni.¹⁰⁷

4. Forgalmi és gazdasági viszonyok. A témához 14 kérdés tartozik, három kisebb kérdéscsoport: a „közlekedésügy”, a „földművelésügy” valamint az „ipar és kereskedelem” köré szervezve. Ezek közül kiemelve az utóbbit, elmondható, hogy különösen értékes forrás mind gazdaságtörténeti, mind történeti földrajzi szempontból. Segítségével megállapítható, hogy melyik községnek hol volt az állandó piaca. Az alföldi falvak pontosan egyharmadának helyben, a többinek azonban valamely másik, közeli településen volt. Az utóbbiak 69 százalékának egy, 24 százalékának kettő, 7 százalékának pedig három vagy több piacközpontja volt 1925-ben. A legtöbbet Csanádalbertinél jelölték meg (Makó, Mezőhegyes, Tótkomlós, Csanádpalota, Pitvaros).¹⁰⁸ Ezeknek az adatoknak a segítségével feltérképezhetők a piacközpontok és kiterjedt vonzáskörzeteik az említett időszakban. Mivel ehhez hasonló összeírás az 1828. évre vonatkozóan is készült, amikor a „falvak eladó- és vevőhelyéül szolgáló piacát vagy piacait”¹⁰⁹ rögzítették, némi kitételrel összehasonlíthatók ezek és a későbbi állapotok egymással. Ezzel a változás száz éves folyamata ragadható meg. Igazodva a Bácskai–Nagy-féle megközelítéshez a tiszta és a megosztott vonzáskörzetek térszerkezete is megrajzolható. Az Alföldön 1828-ban 25 piacközpont volt és további 6 olyan, nem a táj területén fekvő cent-

¹⁰⁴ NM EAD St-494: 17/a.

¹⁰⁵ PRINZ 1923, 1933, HANTOS 1931.

¹⁰⁶ HAJDÚ 1985: 375.

¹⁰⁷ NM EAD St-1164: 5. vö. FÉL–HOFER 1997 [1972]: 251. Ehhez a problémához lásd: BARTHA 2013b: 14. lábjegyzet.

¹⁰⁸ NM EAD St-777: 7.

¹⁰⁹ BÁCSKAI–NAGY 1984: 29.

rum, ami alföldi falvakat vonzott. Száz évvel később számuk tizenegyszeresére, 278-ra bővült, aminek kétharmada csak „saját bevallása” szerint volt központ, s egyetlen más település sem jelölte meg piacos helyéül. Amennyiben ezt is figyelembe vesszük, a központok száma inkább csak megháromszorozódott, legfeljebb megnégyszereződött, 25-ről 92-re emelkedett a vizsgált időszakban. A tiszta vonzáskörzet lélekszáma 1828-ban legkevesebb 832 ezerre, egy évszázaddal később már csak 552 ezer főre tehető az Alföldön. A megosztott vonzáskörzet népessége ugyanitt 2,2 milliőről, alig 259 ezer főre csökkent. A változás hátterét kellően megvilágítja, hogy amíg 1828-ban az *alföldi piacközpontokban* 337 ezren, addig 1920-ban már csaknem tízszer annyian, 3,1 millióan éltek. A piacközpontok számának növekedése mellett ez azt is jelenti, hogy lélekszámuk jóval nagyobb mértékben emelkedett, mint a vonzáskörzeteké. Ez egyfelől a centrumokba irányuló földrajzi migráció volumentét mutatja, másfelől arra utal, hogy amíg a piacközpontok száma nőtt, a vonzáskörzetek kiterjedése rendkívüli módon összezsugorodott. Ezért az 1920-as évek alföldi településhierarchia-vizsgálatához, településközi kapcsolatok elemzéséhez, a piacközponti szerepkör számbavétele aligha nyújt megfelelő támpontot.

Az „ipar és kereskedelem” témakör kérdéseire adott válaszokból nemcsak a piacközpontokról és piacközponti vonzáskörzetekről értesülhetünk, hanem arról is, hogy a községek mely településekhez gravitáltak. Ez utóbbi kérdés válaszai az előbbiek mellett lényegében azokat a centrumokat mutatják meg, amik a piaci szerepkörön kívül más funkciók vonatkozásában is központként működtek az 1920-as években. Értelemszerűen a két válasz rendszerint nem fedi egymást. Például Körösszegapáti állandó piachelye Berekböszörmény, Berettyóújfalu és Komádi községekben működött, míg „gravitációs központja”, ahol a falu lakói egyszerre többféle keresletet is ki tudtak elégíteni, illetve több ügyet is el tudtak intézni, az már csak Berettyóújfalu volt.¹¹⁰ Tiszabó jegyzője Törökszentmiklóst, Fegyvereket és Kunhegyest jelölte meg a falu piacos helyéül, „gravitációs központnak” viszont már csak Törökszentmiklóst tüntette fel.¹¹¹ Hort község piaca helyben volt, miközben Hatvanhoz és Gyöngyöshöz gravitált.¹¹² Akár „A község állandó piaca hol van?”, akár a „Hová gravitál a község?” kérdésre adott válaszokat használjuk fel a központok vonzáskörzeteinek körvonalazásához, fontos segítség lehet a forrásból kirajzolódó centrumok gravitációs modellszámítások alapján megállapított vonzáskörzeteinek feltérképezése is. Ugyanis a két módszer egymástól, legtöbbször, eltérő eredményt szül. Az így kapott különbség rávilágít arra, hogy miben volt más az egykori tapasztalati valóság az elméleti dimenzióhoz képest. Ennek okai, számos egyéb mellett, földrajzi, gazdasági és társadalmi tényezőkkel is magyarázhatók, vagyis „a két különböző úton nyert vonzáskörzet-hálózat összevetése feltárhatja azokat a torzulásokat, amelyek a központok súlyától és távolságától független tényezők hatására jöttek létre.”¹¹³

Összességében a válaszokban előforduló piacközpontok világosan mutatják, hogy egy-egy település lakossága melyik közeli faluba, városba járt legtöbbször vásárolni, eladni. Természetesen a piacra járás szokásai családonként eltérőek lehettek. Ezekről ma már nehéz képet alkotni, legtöbbször nem is lehet. Felmerül ráadásul az a kérdés is, vajon mennyire megbízhatóak a jegyzők, körjegyzők által adott válaszok? Ismerték-e, különösen a körjegyzők, eléggé a helyi szokásokat? Előfordulnak ugyanis olyan esetek, amikor nem adtak választ, és nem feltétlenül azért, mert felületesen töltötték ki a kérdőívet, hanem vélhetően azért, mert nem rendelkeztek elegendő információval. Ennél azonban lényegesen többször fordul elő, amikor az egy körjegyzőségbe tartozó településeknél ugyanaz a válasz olvasható (például Benk, Mezőladány, Újkenéz, avagy Csaroda, Márok, Márokpapi, Tákos).¹¹⁴ Ez nem is annyira meglepő,

¹¹⁰ NM EAD St-527: 7.

¹¹¹ NM EAD St-1256: 7.

¹¹² NM EAD St-1157: 7.

¹¹³ BELUSZKY 1984: 185. vö. GYŐRI 2003, 2005 és SZILÁGYI 2007: 192–195, Uő 2010: 118–124.

¹¹⁴ NM EAD St-2190, St-2191, St-2192, St-2304, St-2306, St-2305, St-2307.

hiszen a válaszadó személye azonos. Elgondolkodtató azonban, hogy mennyire tükrözi az egykori térkapcsolatok valóságát. Ha meg is kérdőjelezzük ezeket az eseteket, források hiányában nincs alternatív válasz. Ráadásul érdemes végiggondolni, hogy legtöbbször olyan szűk fizikai terekről van szó a körjegyzőségek kapcsán, hogy az azonos válaszok az egykori kereskedelmi kapcsolatokat akár valóságosan is leképezhetik. Ezen a ponton pedig az Ayer-tézis értelmében a történész nincs abban a helyzetben, hogy kétségbe vonja az ágens tapasztalatát.¹¹⁵

Az „ipar és kereskedelem” témakörnél további két kérdést említenék, az egyik a községi kereskedések számát és jellegét, a másik az iparosokat foglalkozások szerinti bontásban „tudakolja”. Mindkét ágazat tekinthető *szolgáltatásnak*. Az előbbi nem szorul különösebb magyarázatra, az utóbbi pedig csak annyiban, hogy a két világháború között a háziipar nemcsak termékeket állított elő, hanem szolgáltatást is nyújtott, amikor a termékek javítását is elvégezte.¹¹⁶ Az első világháborút követő vidéki szolgáltatások szélesebb körben való elterjedése indokolja, hogy a falvakban megjelenő, összetettebbé váló, különféle kereskedések, iparágak, kulturális és oktatási tevékenységek vizsgálata nagyobb figyelmet kapjon.

Az alföldi községekben mintegy 60-féle, meglepően differenciált kereskedést és csaknem 180-féle iparos foglalkozást említettek meg a jegyzők, körjegyzők 1925-ben. Az előbbi kellő alapot biztosíthat (a korábban említett szempontok és települési jellemzők mellett) egy faluhierarchiai vizsgálathoz, akár egy egyszerű, Bracey-féle analízist,¹¹⁷ akár egy sokváltozós elemzést készítünk, mint Beluszky Pál és Sikos T. Tamás.¹¹⁸ A szolgáltatások figyelembevétele lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a falvakat ne alá-fölérendeltségi viszonyban, ne a falu-város viszonyrendszerben lássuk, hanem a falvak egymás közötti (laterális) kapcsolathálójában, a potenciális szolgáltatási interakciók rendszerében.¹¹⁹ Az egyes válaszoknál ebben az esetben is megfigyelhető, hogy a legtöbb esetben alapos részletességgel igyekeztek felelni a közigazgatási tájékoztató lapokat kitöltő hivatalnokok. Az esetek 8 százalékában azonban egyáltalán nem, vagy csak összevont válaszok olvashatók. Ezt leszámítva, e tekintetben is megbízható a forrás, ami páratlan lehetőség a falvak kapcsolathálójának feltérképezéséhez.

5. Községi vagyon és háztartás. Általános információk nyerhetők a település főleg ingatlanvagyonának helyzetéről, amit ezúttal nem részleteznék. Ugyanakkor a községekre kivetett egyenes adók (földadó, házadó, általános kereseti adó, társulati adó, vagyon- és jövedelemadó) arányáról is tájékozódhatunk. Ezek az értékek más falvak hasonló adataival összevethetők. Az eltérések pedig rámutatnak az adott település gazdaságszerkezeti sajátosságaira, a modernizáció tükrében.

6. A legszükségesebb, megoldásra váró feladatok a községben. Nemcsak a legégetőbb problémák ismerhetők meg, hanem az a – falvakban lejátszódó változások súlyát tükröző – folyamat is, ami a falusiak (szolgáltatások iránti) igényének átalakulását, újabbakkal történő bővülését jelzi. Ilyen a csatornázás, a villanyvilágítás, egy-egy helyi kisvasút kiépítése, kultúrház, óvoda, polgári iskola és közfürdő létesítésének igénye, és így tovább. Ezek felmérésével a falusi lakosság modernizáció iránti növekvő érdeklődése, igénye állapítható meg, és hasonlítható össze egymással. Ezek térképen való megjelenítése segíthet megérteni a modernizáció vidéki terjedésének folyamatát, térbeli sajátosságainak kialakulását.

A dokumentumot legvégül a jegyző a község pecsétjével és sajátkezű aláírásával hitelesítette, általában dátumozás nélkül. A bélyegzők lenyomata a legtöbb esetben jól olvasható, és ahol a címer is szerepel, sokszor az egyes részletek szintén jól kivehetők. Ezzel akár arra is

---

¹¹⁵ SZILÁGYI 2014.

¹¹⁶ SZILÁGYI 2013: 69–71.

¹¹⁷ BRACEY 1959, UÖ 1962.

¹¹⁸ BELUSZKY–SIKOS T. 1982, UÖK 2007.

¹¹⁹ WEEKLEY 1977: 361. vö. SZILÁGYI 2013: 71–80.

lehetőség nyílik, hogy a községek 20. század eleji pecséthasználati gyakorlata, a bélyegzőkön használt szimbólumok vizsgálat tárgyát képezzék.

KITEKINTÉS

Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok kivételes lehetőséget nyújtanak arra, hogy a vidéki Magyarország állapotát több szempontból is megvizsgáljuk. A kutatás középpontjába ezúttal az alföldi falvak kerültek. A Néprajzi Múzeumban őrzött forrásból 2013–14 folyamán számítógépes adatbázis készült.¹²⁰ A térbeli megjelenítéséhez az Alföld településeinek községhatárok szerint rögzített alaptérképe is elkészült, ami megfelelő módon rögzíti az említett időszak közigazgatási és területi változásait. A táj lehatárolása történet- és földrajztudománytörténeti szempontokra, valamint a 19. és a 20. századi ágensek tapasztalatára épül.¹²¹ Ezek alapján 785 kis- és nagyközség, továbbá 33 jogilag város, mindösszesen 818 település alkotja az adatbázist és a hozzákapcsolt (GIS) térképet. Az adatbázis feldolgozása függvényalapú programozással történt.

Mivel a két világháború közötti Magyarország keresőinek nagyjából fele a mezőgazdaságban dolgozott, és a társadalom több mint kétharmada falusi vagy tanyasi volt, s az ország lakosságának 60 százaléka az Alföldön élt, így a szóban forgó kutatás kellően indokolt. Az eddigi és a várható eredmények, úgy vélem, hozzájárulnak az Alföld településhálózatának és társadalmának az újabb (gazdaság- és társadalomtörténeti illetve történeti földrajzi) szempontú értelmezéséhez.

Természetesen más országrészek, tájak hasonló vizsgálata is elvégezhető a bemutatott forrásanyag felhasználásával. Ennek feltételei, talán elsőnek, Somogyra vonatkozóan biztosítottak, mivel a Somogy Megyei Levéltár honlapján a terület közigazgatási tájékoztató lapjainak digitalizált másolatai könnyen elérhetőek.¹²²

AZ ALFÖLD LEHATÁROLÁSÁRÓL ÉS A KÖZSÉGHATÁROS KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉP SZERKESZTÉSI MUNKÁLATAIRÓL

A tájak lehatárolása sohasem lehet végérvényes.¹²³ Nemcsak azért mert a tájak maguk is változnak, hanem mert a különböző tudományok eltérő megoldásokat kínálnak. Ezért van az, hogy például más a történelem, a néprajz, de még a geográfián belül is a természet- és a társadalomföldrajz Alföldje. Az előbbi a Mezőföldet is az Alföld területéhez sorolja, míg az utóbbi e tekintetben nem lépi át a Duna vonalát. A geográfusok szinte szentírásként tisztelik vagy az egyik, vagy a másik megközelítést, és ma már – néhány kivételtől eltekintve – kevéssé foglalkoznak a lehatárolás kérdésével. Előállt az a helyzet, mind a földrajz-, mind a történelemtudományban, hogy még csak meg sem fogalmazódik, hogyan alakult ki az Alföld 20. századi jelentése, és egyáltalán, hol húzódtak a múltban a táj határai (vö. 1. fejezet).

¹²⁰ Köszöntem fejezem ki, ezúton is, Granasztói Péternek, a Néprajzi Múzeum főosztályvezetőjének, hogy lehetővé tette az alföldi települések közigazgatási tájékoztató lapjainak a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetébe való szállítását, és az anyag digitalizálását.

¹²¹ SZILÁGYI 2014.

¹²² MNL SML – <http://smarchive.site90.net/> (Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 28.)

¹²³ Az erről vallott nézeteimet lásd: SZILÁGYI 2009.

A Kárpát-medence területének – ami alatt, földrajzi szempontból helytelenül, legtöbbször a Kárpátok hegyvonulatit és egyszerre a medencét értjük – csaknem harmadát, a százezer négyzetkilométernyi kiterjedésű nagytáj, az Alföld adja.¹²⁴ A tengerszint feletti 200 méternél alacsonyabban fekvő, összefüggő rész átnyúlik a Duna vonalán, mind nyugati, mind déli irányban, jóllehet ezeket a részeket a földrajztudomány sem tekintette minden időben a Nagyalföldhöz tartozónak. Bulla Béla 1962-ben megjelent szintézisétől vált általánosan elterjednézzé, hogy a Mezőföld, a Dráva-mellék és az Ormánság is az Alföld része.¹²⁵ Minderről azonban napjainkig megoszlik a kutatók véleménye. A társadalom- és településföldrajzi munkákban legtöbbször az Alföld nem terjed túl a Duna vonalán.¹²⁶ Érdemes megemlíteni, hogy a két világháború közötti néprajztudomány a kortárs geográfiai elképzelésekre¹²⁷ támaszkodva az Alföld nyugati határát szintén a Dunában látta,¹²⁸ ami a legutóbbi szakmunkákban is, igaz más módszertani megközelítéssel, de visszatükröződik.¹²⁹

Korábban már volt róla szó, hogy Prinz Gyula 1914-ben, az irodalmi megközelítéstől eltávolodva, azon az álláspontra helyezkedett, hogy a táj „nyugati és déli határait a Morava öblözetéig a Duna jelöli ki, illetve a Duna árterének jobbparti pereme [... adja]. Kivétel csak a Dráva öblözete, melyet az Alföldtől nem lehet elkülöníteni”.¹³⁰ Ez a kép a 20. század közepéig általánosan meghatározó maradt, de az utóbbi évtizedekben is újból polgárjogot nyert. Ezt elfogadva, és az 1. fejezetben tárgyaltak alapján az Alföld nyugati határát a Duna vonalában húzom meg a vizsgálat során. A táj északi kiterjedését, igazodva az egyezményes eljáráshoz, a tengerszint feletti 200 méternél húztam meg.¹³¹ Továbbá az Alföld keleti és déli határát az 1920 utáni államhatárhoz igazítottam. Ezek a megfontolások nemcsak a két világháború közötti Alföld lehetséges érzékelését igyekeznek visszaadni, hanem módszertani tekintetben praktikusak is – tekintve, hogy a statisztikai adatsorok települések szintjén érhetők el. Segítségükkel feltérképezhető az Alföld településállományának néhány sajátos vonása, a piacközpontok súlya, valós szerepkörei és más településekhez fűződő kapcsolatai.

A térbeli folyamatok felismeréséhez és elemzéséhez szükség volt egy olyan községhatáros térképre, ami az 1925–26. évi állapotokat tükrözi. Azért az említett időszakból, mert a piacközpontok meghatározásához (vö. 5. fejezet) felhasznált forrásanyag 1925 őszén-telén keletkezett. Szerencsés módon csak pár hónappal későbbi a háború óta megjelent első teljes helységnévtár. Az 1926. évi településkataszterben rögzített településállomány közigazgatási határait feltüntető térkép megszerkesztése, mivel nem állt rendelkezésre, számos módszertani és ábrázolás-technikai kérdést vetett fel. Az 1913. évi helységnévtár adataira épülő közigazgatási atlasz megfelelő térképoldalait, az 1926. évi helységnévtár adatait és közigazgatási térképmellékletét, valamint az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok területi változásokat közlő részeit felhasználva szerkesztettem meg az 1926. évi állapotokat feltüntető digitális alaptérképet.¹³²

Az elkészült térkép és a hozzá kapcsolódó két táblázat tartalmazza az 1913 és 1926 között végbement közigazgatási változásokat (2.4. melléklet). Ezek közé sorolható az 1920 és 1923 között megállapított, majd végrehajtott határmódosítás következtében előállt területváltozás. Ehhez kapcsolódóan figyelembe kellett venni azokat a területeket községként, amelyeket az

¹²⁴ BELUSZKY 2001: 23.

¹²⁵ BULLA 1962: 82–83, 364–367.

¹²⁶ BELUSZKY 2001: 23–30; Uő 2005a: 10; Uő 2008: 367–368.

¹²⁷ PRINZ 1914: 48–49; Uő 1926: 82; Uő [1936]: 293–313; CHOLNOKY 1929: 24–30; Uő [1937]: 32–33.

¹²⁸ ORTUTAY 1940: 175.

¹²⁹ BORSOS 2011: 287–293.

¹³⁰ PRINZ 1914: 49.

¹³¹ Az Alföld északi határát a települések közigazgatási területéhez igazítva állapítottam meg Magyarország kistáj-katasztere alapján (MAROSI-SOMOGYI 1990).

¹³² NM EAD SGy KTL 1925, TMAA 2005, MKKT 1926, MH 1882, MH 1888, MH 1892, MH 1898, MH 1900, MH 1902, MH 1907, MH 1913, MH 1926, OSzK TK 2013, MAROSI-SOMOGYI 1990,

adott magyarországi településektől elcsatoltak vagy azok közigazgatási hatósága alá helyeztek. Továbbá rögzíteni kellett azokat a változásokat is, amikor egy település külterületén olyan határrészek voltak, amik földrajzilag nem érintkeztek az anyaközséggel. A kormányzat igyekezett ugyan megoldani ezeket a problémát az 1926-ig végrehajtott közigazgatási területrendezésekkel, mégis számos olyan település maradt, ahol ennek ellenére külterületi „enklávék” működtek. Ezek mellett bőven volt példa egy-egy község kiválására, újak alapítására, olykor már meglévők más településhez kapcsolására. Ezeket is mind figyelembe kellett venni a térkép elkészítésekor. Végül az alaptérkép a járási közigazgatásban történt változásokat is ábrázolja: az újonnan szervezett járásokat vagy az egyes települések más járásba történő átszervezését is rögzíti.

FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK A VÁNDORMOZGALOMHOZ

A földrajzi migráció 1900 és 1930 közötti településszintű vizsgálatához csak meglehetősen korlátozott formában állnak rendelkezésre források. Az Osztrák–Magyar Monarchia éveiben a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, bár közölt 1890-től vándormozgalomra vonatkozó információkat, azok csak a vármegyei és a törvényhatósági jogú városi szintű népességmozgás folyamatának elemzését teszik lehetővé.¹³³ Mivel a statisztikai adatgyűjtés a monarchia utolsó három évtizedében többoldalúvá, egyre összetettebbé vált, ekképp a századforduló utáni évekről már községenként is elérhetők az adatok. A települések lélekszáma mellett az 1901 és 1910 közötti élveszületések és halálozások számát, a természetes valamint a tényleges szaporodás (helyenként fogyás) értékeit is publikálták.¹³⁴ Ezekből pedig utólagosan meghatározható a települések *vándorlási egyenlege*.

Az akkortájt igencsak korszerű kezdeményezés átmenetileg az első világháború, majd az 1920-ban bekövetkező területi változások miatt, a körülményessé vált adatgyűjtés okán abamaradt. A statisztikai hivatal tehát nem közölt újabb hasonló népmozgalmi adatokat az 1910-es évekről. Az idővel konszolidálódó viszonyok ellenben már lehetővé tették az 1920-as évekre vonatkozó adatok bekérését, amit 1932-ben meg is jelentettek.¹³⁵ Ebben viszont nem közölték éves bontásban a születési és a halálozási számokat, csak az összevont értékek olvashatók. Ezek akkor viszonylag széles körben ismertek voltak,¹³⁶ ám hamar feledésbe merültek. A hosszas adatközlési szünet (1933–1962) után megjelent, Klinger András által 1969-ben összeállított hiánypótló kötet előszavában, az előbb említett kiadványra még csak utalást sem tettek. Az előszóban mindössze azt hangsúlyozták, hogy „fél évszázadnyi szünet után” csak 1960-tól állnak ismét rendelkezésre községenként születési és halálozási adatok.¹³⁷ Klinger munkatársai, Acsádi György, Salamon Lajos és Varga Lajosné éves bontásban gyűjtötték össze az 1901 és 1968 közötti időszak településeinek születési és halálozási számait.

Legfőképp erre, de más kiadványokra¹³⁸ is támaszkodva építettem olyan adatbázist, amely az alföldi városok és falvak vándormozgalmának főbb vonásait teszi tanulmányozhatóvá a mintegy 818 település közel 140 ezer adatán keresztül. Az előkészítő munkálatok során feltűnt, hogy gyakran fordulnak elő egymást követő éveknél ismétlődő értékek. Eleinte véletlen-

¹³³ BELUSZKY 2005b: 211–228.

¹³⁴ MSK Ús. 46. kötet: 2–485.

¹³⁵ MSK Ús. 83. kötet: 2–71.

¹³⁶ KOVÁCS 1933: 382, vö. Uő 1935.

¹³⁷ NFAK 1969: 3.

¹³⁸ MSK Ús. 42, 46, 48, 83, 99. kötet; MH 1926.

nek gondoltam, ám az esetek gyakorisága miatt később egyértelművé vált, hogy másról van szó. Példaként említem a Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye, Csengeri járásába tartozó, 600 fős Császló község esetét. A Klinger-féle kötetben az 1920-ban, 1921-ben és 1922-ben közölt elveszületések száma 27-27-27 fő, 1925-ben, 1926-ban és 1927-ben 24-24-24 fő, míg a halálozásoknál 1911-ben és 1912-ben 12-12 fő, végül pedig 1929-ben és 1930-ban 9-9 fő volt. Ez aligha véletlen! Az adatbázis vonatkozó 32 ezer adatának csaknem 6 százaléka (1891 előfordulás) ilyen, és hasonló mintázatot követ. Erről a lényeges dologról ugyanakkor nem tesznek említést a kötet bevezetésében. Mindössze annyi szerepel, hogy „az első világháború [sic!] idejéről s az azt követő évekről hiányzó [...] alapadatok pótlására, újbóli begyűjtésére is sor került. Az adatok pótlása részben az eredeti anyakönyvekből, részben a megyei levéltárakban elhelyezett anyakönyvi másodpéldányokból történt”. Pár sorral lejjebb is csak annyi szerepel, hogy „további hiányok tapasztalhatók még az első világháború utáni területrendezések következtében. Az 1920. körüli években ugyanis a határterületeken több új község alakult, amelyeknek adatai nem állapíthatók meg”.¹³⁹ Ez a nehezen értelmezhető „szükszavúság”, nem illik abba a képbe, ami egyébként a kötetet figyelmesen áttanulmányozóban megfogalmazódik: tudniillik egyértelmű, hogy a munkát nagy gonddal és alapossággal, szinte minderre kiterjedő precizitással rendezték sajtó alá. A szóban forgó „feledékenység” okáról inkább nem találgatnék. Mindent összevetve, magától értetődő, hogy az adatok nem minden esetben álltak éves bontásban rendelkezésre. Ilyenkor, vélhetően azt az eljárást követték, hogy az adott időszak – bontásban nem szereplő – értékét elosztották legtöbbször kettővel-hárommal, olykor négyel (mint Tiszadorogma és Tiszaoszlár esetében), vagyis a vonatkozó évek számával, így „becsülve meg” a hiányzó részeket.

Említettem, hogy a téma vizsgálatához az adott korszakban szűkösek a forrásadottságok. Lényegében az összehasonlító elemzéshez a településeknek mindössze a lélekszám-, a születés- és a halálozási adatai állnak a rendelkezésünkre. Az utóbbi kettőből kiszámíthatók a természetes szaporodás vagy fogyás értékei. A lélekszámból pedig meghatározhatók a tényleges szaporodás illetve fogyás adatai. A természetes és tényleges szaporodás (fogyás) különbözete ugyanakkor megadja a vándorlási egyenleget, amiből a vándorlási ráta is kikalkulálható. Ennek ellenére a migráció számszerűsítése csak hozzávetőlegesen végezhető el.¹⁴⁰

A vándorlási egyenleg ugyan rögzíti az elvándorlások és az odavándorlások különbségét, az egyes települések népességvonzó vagy taszító hatását, de arra már nem alkalmas, hogy képet alkossunk a népesség mozgásának pontos méreteiről és konkrét földrajzi irányairól. Ezenfelül az is nehézség, hogy a mutató a belső és a külső migráció hatásait szintúgy magába foglalja. Így nem mondható meg például egy népességkibocsátó településről, hogy az elköltözők ideiglenesen vagy véglegesen, külföldre vagy belföldre távoztak-e, és hogy ez pontosan mikor történt. Amennyiben ezt a szűknek tűnő mozgásteret elfogadjuk, felvázolhatók a 20. század első harmadában a vándormozgalom előbb országos, majd alföldi főbb vonásai.

A FEJLETTSÉG VIZSGÁLATÁNAK FORRÁSAI, MUTATÓI ÉS MÓDSZEREI

Az Alföld tehát az ország egyik, modernizációban élen járó területe volt a 20. század elején. A makroszintű kép azonban elfedi a táj eltérő fejlettségű részei közötti különbségeket. Ennek feltárására kifejezetten alkalmas lehetne a GDP vagy a HDI index,¹⁴¹ de olyan adatok,

¹³⁹ NFAK 1969: 9.

¹⁴⁰ Lásd BELUSZKY 2005b: 211.

¹⁴¹ NEMES NAGY 2009, 300–305.

amikből ezek kiszámíthatók volnának, nem állnak rendelkezésre települési szinten a vizsgálni kívánt időszakból. Ezért más megoldásra van szükség.

A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal a dualizmus vége felé egyre több, gyakran igen összetett adatgyűjtést végzett. Az eredmények egy részét pedig rendszeresen publikálták különféle kiadványokban. Bármennyire is nemzetközi színvonalú volt az adatközlés hazai gyakorlata, csak kevés olyan településszintű adat áll rendelkezésre, amiket felhasználhattam volna a táj belső fejlettségi különbségeinek kimutatására. Ezzel a problémával szembesült Győri Róbert is, amikor a Kisalföld déli részét hasonló szándékkal vizsgálta.¹⁴² Hat szintetikus mutatót dolgozott ki, és ezekből határozta meg a komplex fejlettségi változót, amivel az egyes települések fejlettségi szintjét jellemezte. A hat Győri-féle mutató, amit magam is alkalmaztam, a következő:

1. írni-olvasni tudók aránya a 6 éven felüli népességből (1910),¹⁴³
2. „orvoslátta holtak” aránya (1901–1910),¹⁴⁴
3. jobb minőségű lakóházak aránya (1910),¹⁴⁵
4. vándorlási egyenleg rátája (1901–1910),¹⁴⁶
5. nem mezőgazdasági foglalkozásúak aránya a keresőkből (1910),¹⁴⁷
6. egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem (1910).¹⁴⁸

Az *írni-olvasni tudók aránya*, ami a századelőn lényegében az iskolázottság mutatója, gyakran használt változó nemcsak a fejlettségi, hanem a modernizációs vizsgálatok esetében is.¹⁴⁹ Ennek a képességnek a birtokában csökkenni a kötöttségek és nőnek a választási lehetőségek egy egyén életében – például a munkavállalás terén. Értelemszerűen, minél alacsonyabb egy településen az analfabéták aránya, elvileg annál kedvezőbb a helyi társadalom „fejlettségi potenciálja”. Az alföldi lakosságnak átlagosan 72 százaléka írt és olvasott a századelőn, ami országos viszonylatban kiemelkedően magasnak számított (1. táblázat). Ebben a tekintetben a területi különbségek tájon belül – bár eltérőek, mégis – viszonylag kiegyenlítettnek maradtak.

1. táblázat A fejlettségi mutatók főbb statisztikai jellemzői

Fejlettségi mutató (fm)	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
1. fm*	36,79	95,27	72,34	10,65
2. fm*	0,00	98,15	59,68	24,58
3. fm*	0,00	100,00	25,27	24,79
4. fm*	–54,00	118,85	–5,86	13,62
5. fm*	1,11	99,52	22,37	14,80
6. fm**	0,00	318,49	79,60	39,75
Komplex mutató (1–6.)***	–1,26	3,03	0,00	0,56

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás.

Megjegyzés: *) százalék, **) aranykorona, ***) a mutatók standardizált értékének átlaga.

¹⁴² GYŐRI 2005, vö. GYŐRI 2006.

¹⁴³ MSK Ús. 42. kötet.

¹⁴⁴ MSK Ús. 46. kötet.

¹⁴⁵ MSK Ús. 42. kötet.

¹⁴⁶ MSK Ús. 46. kötet.

¹⁴⁷ MSK Ús. 48. kötet.

¹⁴⁸ MSK Ús. 99. kötet. és MSK Ús. 48. kötet.

¹⁴⁹ Vö. GYŐRI 2005 és BELUSZKY 2008: 342–350.

Hasonlóan kiegyenlített területi differenciát mutatnak a *vándorlási egyenleg* értékei és a *nem mezőgazdasági foglalkozásúak* arányai is. Mindkét változó szórása 13–15 százalék között alakult ekkoriban.¹⁵⁰ Annyi különbséggel, hogy az előbbi mögött az általános elvándorlás húzódott meg, míg az utóbbi esetében inkább az állt, hogy a jellemző primer szektor mellett az ipar, a szűkös táji gazdasági adottságok, keretek miatt, csak korlátozottan, egyoldalúan formálódott. Ráadásul, ami jellemző volt, az is inkább háziipar kereteiben működött.

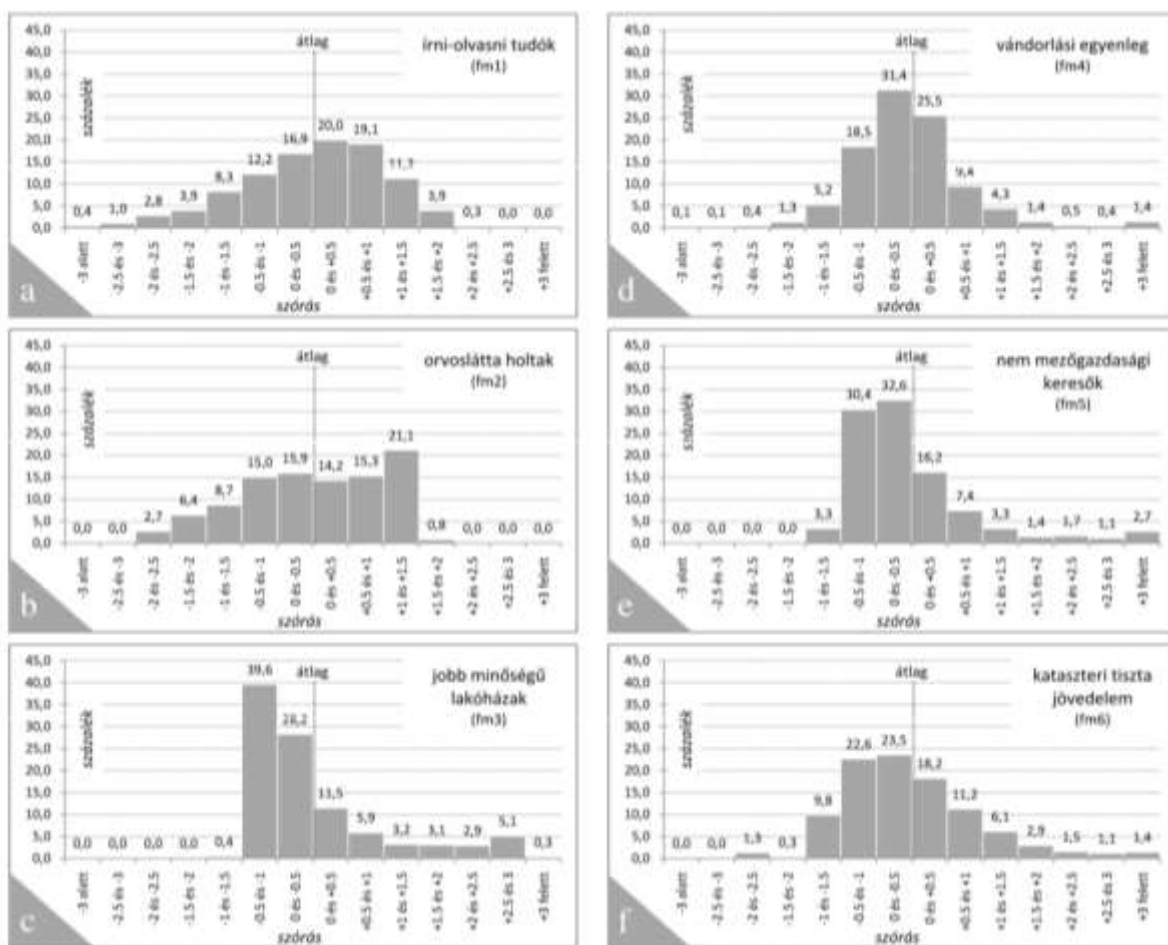
A *jobb minőségű lakóházak* szórása is viszonylag alacsonyan, jóllehet az előbbi érték kétszerese körül alakult. Ezt leginkább az befolyásolta, hogy a vályogtéglá messze a legelterjedtebb formája volt az alföldi építkezésnek. Nemcsak olcsó, hanem a folyóvízi felszínformálás következtében könnyen hozzáférhető, lényegében széles körben elterjedt építőanyag volt. Valójában az egyetlen, amit az agrártársadalom zöme képes volt megfizetni.

Az „*orvoslatta holtak*”, vagyis a haláluk előtt orvosi kezelésben részesültek aránya, hasonlóan az írni-olvasni tudók átlagához, magasnak tekinthető, ami alighanem az Alföld egyik jellemző vonása ekkortájt. Az elhunytak 60 százaléka részesült valamilyen egészségügyi ellátásban. Ez egyszerre mutatja a lakosság igényét, valamint anyagi és infrastrukturális lehetőségét az egészségügyi szolgáltatás terén. Ennek ellenére voltak olyan vidékek, települések, ahol a mutató rendkívül alacsonyan állt. Megeesett, hogy senki sem fordult a regisztráltak közül orvoshoz, ami jól érzékelteti a nemcsak területi különbségeket, de a szokásokat és a mentálisbeli eltéréseket is látványosan tükrözi.

Végül, a legnagyobb területi egyenlőtlenséget az utolsó változó, az *egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem* adta, amit leginkább a természetföldrajzi és a helyi gazdasági, kereskedelmi viszonyok befolyásoltak. Az egy főre eső összeg nagyjából 80 aranykorona körül alakult (vö. 9. táblázat), ami a századfordulón, jó esetben, egy malomipari napszámos kéthavi keresetének felelt meg.¹⁵¹

¹⁵⁰ FREEDMAN–PISANI–PURVES 2005: 77–99, továbbá lásd még: NÉMETH 2005: 109.

¹⁵¹ KLEMENT 2010: 100.

5. ábra A fejlettségi mutatók (fm 1–6) hisztogramjai

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: a hisztogramok a mutatók standardizált értékeinek százalékos megoszlását mutatják az átlaghoz (0,0) viszonyított 0,5 szórásközönként. Például az a-ábrán jól látszik, hogy az adatok 20 százaléka az átlag feletti felszórásnyi távolságra helyezkedik el, illetve az adatok 68,2 százaléka az átlag alatt és felett 1-1 szórásnyi távolságra van.

Mindezek után jól látható az 5. ábra hisztogramjain (a–f), hogy az adatok kellőképpen szóródnak ahhoz, hogy érzéketesen tárják fel a fejlettség területi egyenlőtlenségeit, annak sajátos földrajzi térszerkezetét.¹⁵² A vizuális kiértékelést ugyanakkor nagyban segítette, hogy az adatokat a szórásuk figyelembevételével csoportosítottam öt- vagy háromfokozatú bontásban. *Átlagosnak* tekintettem egy-egy mutató esetében azokat a településeket, amik az átlaghoz legközelebbi ± 10 százalékbba estek; *átlag felettinek* és *átlag alattiak* azokat, amik az átlagtól ± 10 és ± 30 százalék közötti tartományba kerültek, valamint *magasan átlag felettinek* és *mélyen átlag alattiak* azokat, amik ennél magasabb illetve alacsonyabb értékkel voltak jellemezhetőek. A háromfokozatú skálán pusztán az *átlag feletti*, az *átlagos* és az *átlag alatti* generalizálást tartottam meg. Ebben az esetben is ugyanazt értettem átlagos (átlag körüli) alatt, mint amit az ötfokozatú bontásnál.

A fejlettségi mutatók között legtöbbször gyenge pozitív kapcsolat állapítható meg (2. táblázat). Néhány esetben előfordul, hogy a korrelációs együttható eléri a +0,4 és a +0,5 közötti értéket, ami szorosabb, lényegében közepes erősségű egyirányú összefüggésre utal.¹⁵³ Ilyen-

¹⁵² A hisztogram elkészítésének és értelmezésnek metódusát lásd: FREEDMAN–PISANI–PURVES 2005: 51–76.

¹⁵³ A korreláció kiszámításához lásd: FREEDMAN–PISANI–PURVES 2005: 145–187. vö. NEMES NAGY 2005: 137–142.

nek tekinthető az 5. kapcsolata a 2. és a 4. mutatóval. Eszerint, minél nagyobb volt az Alföldön a nem mezőgazdasági keresők aránya egy településen, az orvosi szolgáltatást igénybevevők köre is általában magasabbnak bizonyult, mint ahogy az el- és a bevándorlók aránya is kedvezőbben alakult ezeken a vidékeken. A másik véglet, amikor két változó között valójában elhanyagolható a kapcsolat, több mutatót is érint. Az egy mezőgazdasági keresőre jutó tiszta jövedelem nem befolyásolta sem a vándorlási egyenleget, sem a jobb minőségű lakóházak arányát. Azért nem, mert az agrártársadalom nagyobbik felének nem volt földje, így az abból származó tiszta jövedelem sem gyakorolhatott közvetlen hatást anyagi helyzetére. Utóvégre az sem meglepő, hogy a jobb lakáskörülmények és az egészségügyi ellátás gyakoribb használata között szintén hiányzik az összefüggés.

2. táblázat A fejlettségi mutatók egymás közötti kapcsolata, korrelációja

fm.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	<i>Magyarázat:</i> fm – fejlettségi mutató 1. írni-olvasni tudók aránya a 6 éven felüli népességből 2. „orvoslátta halottak” aránya 3. jobb minőségű lakóházak aránya 4. vándorlási egyenleg rátája 5. nem mezőgazdasági foglalkozásúak aránya a keresőkből 6. egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem
1.	..	0,23	0,15	0,16	0,26	0,20	
2.	0,23	..	-0,03	0,20	0,41	0,21	
3.	0,15	-0,03	..	0,19	0,28	-0,09	
4.	0,16	0,20	0,19	..	0,49	-0,05	
5.	0,26	0,41	0,28	0,49	..	0,11	
6.	0,20	0,21	-0,09	-0,05	0,11	..	

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás

Mindent összevetve a kiválasztott mutatók, a szűkös forrásadottsághoz képest, megkötésekkel ugyan, de alkalmasak arra, hogy képet alkossunk az Alföld század eleji, belső fejlettségi térszerkezetéről. Ehhez két számítógépes adatbázist építettem és egy digitális alaptérképet szerkesztettem. A hármat egymással összefűzve lehetővé vált a fejlettség szintjeinek térképi megjelenítése.

A fent említett, és néhány ezen kívül használt, szintetikus (utólagosan előállított) mutatók preparálásához több elsődleges adat – mint például a települések lélekszáma, területe, művelés alatt álló földjeinek kiterjedése vagy a települések földrajzi koordinátái, stb. – kigyűjtésére volt szükség. A fejlettségi különbségek meghatározásához egy 154 ezer adatból álló adatbázist, míg a fejlettség övezetes térbeli rendjének megállapításához, a területi autokorrelációhoz és a területi mozgóátlag kiszámításához egy 850 ezer, többnyire a települések közötti légvonalbeli távolságokat tartalmazó adatbázis felépítése vált nélkülözhetetlenné. Az Alföld területén (a trianoni határokat is figyelembe véve) összesen 818 település volt megszámálható 1926-ban. Ebből 786 már 1910-ben is önálló közigazgatási egységként funkcionált. Tehát 32 olyan település volt, ami a századelőn még nem létezett, később önállósult, egyesült vagy alapították – mint például a nagyváradai káptalan által 1911-ben fundált, majd 1912-ben már működő Újiráz, főleg földművesekkel és dohánykertészekkel betelepített községe a Kis-Sárréten.¹⁵⁴ Mindent egybevetve több mint 1 millió adat felhasználásával, elemzésével igyekszem képet alkotni a századelő Alföldjének területi fejlettségi egyenlőtlenségeiről.

¹⁵⁴ NM EAD KTL Nr. St-511-1. Újiráz község iratai. A további településeket, amik az elemzésből kimaradtak lásd a 4.1 melléklet, Jelmagyarázat-megjegyzés c. részénél.

FORRÁSOK

LEVÉLTÁRI FORRÁS

- MNL MOL (Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára, Budapest)
K-428-a: Magyar Távirati Iroda Rt., Könyvnyomatosok, 1920–1949, napi tudósítások időrendben
- MNL SML (Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, Kaposvár)
Adatbázisok, segédletek. Közigazgatás. Az 1925-ös Somogy megyei Közigazgatási tájékoztató lapok.
- NM EAD (Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest)
Statisztikai Gyűjtemény, Közigazgatási Tájékoztató Lapok, 1925

ATLASZ, TÉRKÉP

- MKKT 1926. *Magyarország közigazgatási és közlekedési térképe 1926.* (A „Magyarország Helységnévtára 1926.” melléklete.) Szerkesztette és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. I–XVIII. térképlapok. In *Magyarország helységnévtára 1926.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- TMAA 2005. *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914.* (Harmadik kiadás.) Szerk. ZENTAI László, KÓSA Pál (tudományos szerkesztők). Talma Kiadó, Pécs.

HELYSÉGNÉVTÁRAK, INTERNETES OLDALAK, LEXIKONOK, STATISZTIKAI KIADVÁNYOK

- MH 1882. *Magyarország helységnévtára. Tekintettel a közigazgatási, népességi és hitfelekezeti viszonyokra.* Szerk. DVORZSÁK János. Verlag der „Havi Füzetek” kiadása, Budapest.
- MH 1888. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1888.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Athenaeum R. Társulat Könyvnyomdája, Budapest.
- MH 1892. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1892.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1898. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1898.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest.
- MH 1900. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1900.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest
- MH 1902. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1902.* Szerkeszti a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1907. *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1907.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.

- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MKL KIV. *Magyar Katolikus Lexikon Kísérleti Internetes Változata*. Elektronikus elérés: <http://lexikon.katolikus.hu/>
- MKOMS 1897. *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája*. 1. kötet. *A magyar mezőgazdasági statisztika fejlődése s az 1895. évi VIII. törvényczikk alapján végrehajtott összeírás főbb eredményei községenként*. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1897.
- MNL 1979. *Magyar Néprajzi Lexikon*. 2. kötet. F–Ka. Főszerk. Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MRT 59. folyam. *Magyarországi rendeletek tára*. Ötvenkilencedik folyam. 1925. Magyar Királyi Belügyminisztérium. Budapest, 1926.
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 46. kötet. *A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 46.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 69. kötet. *Az 1920. évi népszámlálás*. 1. kötet. *A népesség főbb demografiai adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1923. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 69.)
- MSK Ús. 83. kötet. *Az 1930. évi népszámlálás*. I. rész. *Demográfiai adatok községek és külterületi lakott helyek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 83. kötet.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben*. I. [rész]. *Törvényhatóságok és községek (városok) szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 99. kötet.)
- NFAK 1969. *A népmozgalom főbb adatai községenként 1901–1968*. Összeállította: KLINGER András. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1969.
- NM Néprajzi Múzeum Honlapja: <http://www.neprajz.hu/>
- OSzK TK 2013. *Országos Széchényi Könyvtár Tezaurusz/Köztaurusz*. Internetes Adatbázis. Főszerk. UNGVÁRY Rudolf. Elektronikus elérés: <http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm>

- BÁCSKAI Vera–NAGY Lajos 1984: *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BARTHA Ákos 2013a. *Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium faluszemináriumának (1931–1951) történeti kontextusai*. Tiszáninneri Református Egyházkerület Hernád Kiadó, Sárospatak. (Nemzet, egyház, művelődés, 8.)
- BARTHA Ákos 2013b. A könyv útja a „néphez”. Hatalmi attitűdök és olvasási szokások a 20. századi Magyarországon. *Kommentár* 8, 6, 28–41.
- BELUSZKY Pál 1984. Gravitáció- és potenciál-modellek. In *Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a területi kutatásokban*. Szerk. SIKOS T. Tamás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 166–186. (Földrajzi Tanulmányok, 19)
- BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyalföld történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- BELUSZKY Pál 2005a. *Őrség – Vendvidék Felső-Rába-völgy. Szentgotthárd és környéke*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Tájak–Települések–Polgárok 1.)
- BELUSZKY Pál 2005b. Az ország lakói – Magyarország demográfiai képe a századfordulón. In *Magyarország történeti földrajza*. I. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 153–314. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 27.)
- BELUSZKY Pál 2008. Kárpát-medence országrészeinek (régióinak?) rövid jellemzése. In *Magyarország történeti földrajza*. 2. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 325–411. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások 27.)
- BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek)
- BELUSZKY Pál–SIKOS T. Tamás 1982. *Magyarország falutípusai*. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- BELUSZKY Pál–SIKOS T. Tamás 2007. *Változó falvaink*. Magyarország falutípusai az ezredfordulón. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomkutató Központ, Budapest. (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián IV. A területfejlesztési program tudományos alapozása)
- BORSOS Balázs 2011. *A magyar népi kultúra regionális struktúrája. A magyar néprajzi atlasz számítógépes feldolgozása fényében*. 2. kötet. *Mellékletek*. Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete, Budapest.
- BÖLÖNY József–HUBAI László 2004. *Magyarország kormányai 1848–2004*. Ötödik, bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BRACEY, Harold Edwin 1959. *English Rural Life. Village Activities, Organisations and Institutions*. Routledge and Kegan Paul, London. (International Library of Sociology and Social Reconstruction)
- BRACEY, Harold Edwin 1962. English Central Villages, Identification, Distribution and Functions. In *Proceedings of the International Geographical Union Symposium in Urban Geography*. Ed. NORBORG, Knut. University of Lund, Lund. (Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography, 24)

- BULLA Béla 1962. *Magyarország természeti földrajza*. Tankönyvkiadó, Budapest. (Egyetemi Tankönyv)
- CHOLNOKY Jenő [1937]. *A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Franklin-Társulat kiadása, Budapest.
- CHOLNOKY Jenő 1929. *Magyarország földrajza*. Danubia Könyvkiadó, Pécs. (Tudományos Gyűjtemény 101.)
- FAYOL, Henri 1984 [1916]: *Ipari és általános vezetés*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.
- FÉL Edit–HOFER Tamás 1997 [1972]. *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi Kiadó, Budapest.
- FISCH, Stefan 2005. Origins and History of the International Institute of Administrative Sciences: From Its Beginnings to Its Reconstruction After World War II (1910–1944/47). In *IIAS/IISA Administration & Service 1930–2005*. Eds. Rugge, Fabio and Duggett, Michael. IOS Press, Amsterdam, pp. 35–60. (International Institute of Administrative Sciences Monographs, 26.)
- FREEDMAN, David–PISANI, Robert–PURVES, Roger 2005. *Statisztika*. Typotex Kiadó, Budapest. (Statisztikai Módszerek a Társadalomkutatásban).
- GESZTELYI NAGY László 1927. *Magyar tanya*. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság, Kecskemét.
- GYŐRI Róbert 2003. A Kisalföld valódi és elméleti vonzáskörzetei a XX. század elején. In *A Dunántúl és a Kisalföld történeti földrajza. A Budapesten és Pécsen 2002. november 25–26-án megtartott tudományos konferencia előadásai*. Szerk. FRISNYÁK Sándor, TÓTH József. A Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézete és a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza–Pécs, 315–324.
- GYŐRI Róbert 2005. *A térszerkezet átalakulásának elemei a kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés. Témavezető: BELUSZKY Pál, NEMES-NAGY József. ELTE TTK, Földtudományi Doktori Iskola, Földrajz–Meteorológia Program, Budapest.
- GYŐRI Róbert 2006 Bécs kapujában. Területi fejlettségi különbségek a Kisalföld déli részén a 20. század elején. *Korall* 24–25, 231–250.
- HAJDÚ Zoltán 1984. *A Dél-Dunántúl közigazgatási területszervezésének közigazgatásföldrajzi kérdései*. Kandidátusi értekezés tézisei. (A szerző xerox-kiadása.), Pécs.
- HAJDÚ Zoltán 1985. Az 1925. évi Zemplén megyei közigazgatási tájékoztató lapok történeti földrajzi és településtudományi felhasználása. In *Borsodi levéltári évkönyv*. 5. kötet. Szerk. ROMÁN János. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 363–408.
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Reionum, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 17.)
- HANTOS Gyula 1931. *A magyar közigazgatás alapjai. Emlékirat*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest.
- KLEMENT Judit 2010. *Gőzmalmok a Duna partján. A budapesti malomipar a 19–20. században*. Holnap Kiadó, Budapest. (Iparkodó Budapest 1.)
- KOI Gyula 2013. *Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban. Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig*. Doktori (PhD) értekezés. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr.
- KOVÁCS Alajos 1933. Belső vándorlások Magyarországon, különös tekintettel Heves vármegyére. *Statisztikai Szemle* 11, 6, 373–394.

- KOVÁCS Alajos 1935. A belső vándorlások nemzetközi statisztikája. *Statisztikai Szemle* 13, 8, 667–676.
- MAROSI Sándor–SOMOGYI Sándor (szerk.) 1990. *Magyarország kistájainak katasztere* 1. kötet. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- NEMES NAGY József 2005. Korrelációk. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 137–142. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- NEMES NAGY József 2009. *Terek, helyek régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár)
- NÉMETH Nándor 2005. Szórás-típusú mérőszámok. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 109–111. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- ORTUTAY Gyula 1940. *Kis magyar néprajz*. Magyar Könyvbarátok, Budapest. (Könyvbarátok Kis Könyvei 5.)
- PRINZ Gyula [1936]. A magyar tájak képe. In *Magyar föld magyar faj*. 1. kötet. Magyar földrajz, Magyarország tájrajza. Szerk. PRINZ Gyula. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 293–313;
- PRINZ Gyula 1914. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- PRINZ Gyula 1923. Térképek az állam szolgálatában. In *Zsebatlasz naptárral és statisztikai adatokkal az 1923. évre*. Szerk. TELEKI Pál, BEZDEK József, KARL János. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest, 154–156.
- PRINZ Gyula 1926. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. 1. kötet. *Magyarország fejlődésének származása, szerkezete és alakja*. A Danubia kiadása, [Pécs]. (Tudományos Gyűjtemény 15.)
- PRINZ Gyula 1933. A földrajz az államigazgatás szolgálatában. *Földrajzi Közlemények* 61, 4–6, 69–81.
- PÜSKI Levente 2006. *A Horthy-rendszer (1919–1945)*. Pannonica Kiadó, Budapest.
- ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. Harmadik, javított és bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest.
- SZILÁGYI Zsolt 2007. A Sárrét helyzete a regionális központok által rajzolt térben 1920 előtt és után. In *Migráció és asszimiláció Északkelet-Magyarországon és a Partiumban (1715–1992)*. Szerk. DEMETER Gábor, BAGDI Róbert. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 186–200. (Studia Historico-Demographica Debrecina, 1)
- SZILÁGYI Zsolt 2009. Sárrét posztmodern perspektívában. A táj történeti földrajza: az egységesülés és széttagolódás formái. *Tér és Társadalom* 23, 2, 113–133.
- SZILÁGYI Zsolt 2010. Berettyóújfalu és a Sárrét kapcsolatrendszere. A történeti földrajzi nézőpont egyik lehetséges olvasata. In *Bihari Diéta VI–VII*. Szerk. KOLOZSVÁRI István, TÖRÖK Péter. Bihari Múzeum, Berettyóújfalu, 101–126.
- SZILÁGYI Zsolt 2013. A sárréti falvak laterális kapcsolathálója 1925-ben. In *Vidék és város: ellentétek és kölcsönhatások a 20. századi Magyarországon*. Szerk. Pallai László. MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Állandó Bizottság, Hajdúnánás, 45–82.
- SZILÁGYI Zsolt 2014. Alföldi vonzáskörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek. *Agrártörténeti Szemle* 55, 1–4, megjelenés alatt.
- TORMA András 2007. Adalékok a szervezéstudomány irányzataihoz. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica* 25, 2, 463–486.

WEEKLEY, Ian G. 1977. Lateral Interdependence as an Aspect of Rural Service Provision: a Northamptonshire Case Study. *East Midland Geographer* 6, 361–374.

MELLÉKLET

2.1. MELLÉKLET

A M. KIR. BELÜGYMINISZTER 1925. ÉVI 3900. ELN. SZÁMÚ KÖRRENDELETE,
KÖZIGAZGATÁSI ADATTÁRAK LÉTESÍTÉSÉRŐL

Forrás: MRT 59. folyam, 326–330.

Az országra nehezedő súlyos terhek miatt a közigazgatásban is takarékoskodni kell a munkaerővel és a dologi szükségletekkel. E célból a közigazgatási ügyintézés is úgy kell szabályoznunk, hogy az minden felesleges idő-, munka- és anyaggazdálkodás nélkül történhessen. Ennek egyik lényeges alapfeltétele az, hogy a hatóságok együttműködéséből száműzzünk minden céltalan iratváltást, illetőleg tárgyalást. Ebből a szempontból rendkívül fontos az, hogy a közigazgatási hatóságok az ügyek intézésénél szerepet játszó helyi közállapotok felől tájékozódást szerezhessenek a nélkül, hogy a szükséges adatokat esetenként volnának kénytelenek megszerezni.

A közérdek[ű] viszonyok felől való alapos tájékozottság nemcsak a konkrét ügyek elintézésénél teszi feleslegessé a tudakozódásokat és levelezéseket, hanem módot nyújt arra is, hogy a felsőbb hatóságok általános rendeleteikben és intézkedéseikben – a lehetőséghez képest – figyelembe vehessék a különleges helyi viszonyokat is.

Az adatok ismeretének megkönnyítéséhez – főként az ügyintézés gyorsasága és szabatsága szempontjából – füződő nagy előnyökre való tekintettel a közigazgatási szakkörök, különösen Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban és Spanyolországban, már hosszabb idő óta nagy érdeklődéssel foglalkoznak az adatgyűjtés, adatrögzítés és adatkezelés kérdésével. Mind az 1910. évi, mind az 1923. évi közigazgatási nemzetközi kongresszuson is ott állott ez a kérdés az érdeklődés központjában, és a jövő évben Párizsban megtartandó harmadik kongresszusnak is előreláthatólag egyik kiemelkedő programmpontja lesz.

Jelenlegi pénzügyi helyzetünkben a napirendre került, részben még ki sem próbált adatbiztosító módszerek közül egyelőre csak olyanoknak a megvalósítására gondolhatunk, amelyeknek célszerűsége nyilvánvaló, és amelyeknek életrekeltése jelentékenyebb költséggel nem jár.

E szempontok figyelembevételével a Fayol-elméletéből ismert közigazgatási adattár (outillage administratif) megszerzésével teszem meg ezen a téren az első lépést. E végből a közigazgatási hatóságok számára össze kívánom gyűjteni mindazokat a szabályokat és adatokat, amelyekre a hatóságoknak az ügyek intézésénél, a tapasztalat szerint, leggyakrabban szükségük van.

A dolog természeténél fogva a kis- és nagyközségek viszonyaira vonatkozó adatok azok, amelyeknek ismeretére a felügyelő hatóságok legsűrűbben szorulnak, és éppen ezeknek az adatoknak megszerzése végett folyik a legtöbb levelezés. Ennélfogva elsősorban a nagy- és kisközségekre vonatkozó közérdekű adatoknak összegyűjtését rendelem el a végből, hogy azok az összes érdekelt hatóságoknál állandóan kéznél legyenek.

Az anyag összegyűjtésére az e rendelethez mellékelt „közigazgatási tájékoztató lapok” szolgálnak. E tájékoztató lapok rendeltetése, hogy a községek egész életfolyamatát ismertessék, szemléltethetővé tegyék a helyi közállapotokat, reávilágítsanak a község életműködésére, és így ezen az úton segédkezet nyújtsanak mind a községek közérdekű feladatainak és szükségleteinek megítélésénél, mind a községi érdekekkel, illetőleg a helyi viszonyokkal kapcsolatba kerülő konkrét ügyek intézésénél.

A tájékoztató lapok ehhez képest kiterjeszkednek a község történeti, földrajzi és népességi leírására, kulturális, gazdasági, vagyoni és háztartási helyzetére. A tájékoztató lap kiállításánál a súly nem a számszerű adatokon nyugszik, habár a község képének teljes ismerete céljából

ezek sem nélkülözhetők. De ennél mégis lényegesebb a község közérdekű viszonyainak – minden különleges helyi körülmény figyelembevételével való – gondos ismertetése, és kivált azoknak az adatoknak felsorolása, amelyeknek a népjóléti, kulturális és köz[gaz]dasági szempontokból, továbbá a közigazgatás, nevezetesen a felügyelet, az ellenőrzés és az ügyintézés megkönnyítése szempontjából különös jelentőségük van.

A közigazgatási tájékoztató lapot a községi jegyző (körjegyző) köteles minden községről öt-öt példányban elkészíteni. Az öt példányból egyet a község részére kell megtartani, és a Községi Ügyviteli Szabályzat 55. §-a értelmében külön, esetleg a községi szabályrendeletek gyűjteménye mellett kell kezelni. A megmaradó példányokat a jegyző felterjeszti a járási főszolgabíróhoz, aki a hozzá felterjesztett példányokból községenként egyet-egyet magánál tart, s ezzel megveti az alapját a főszolgabírói adattárnak. A többi példányt fel kell terjeszteni az alispánhoz, aki egy-egy példányt megtart, egyet-egyet a főispán rendelkezésére bocsát, egyet-egyet pedig a folyó évi december hó 31-ig hozzám juttat. Az alispánn[ál] maradó példányok fogják alkotni az alispáni adattárak első anyagát.

A tájékoztató lapok kitöltésénél a következőket kell szem előtt tartani:

A tájékoztató lapba csak teljesen megbízható adatokat szabad felvenni. Áll ez különösen a község történeti leírására nézve. Rendszerint csak azokat [a]z adatokat kell megadni, amelyeket történelmi művek, okiratok és egyéb feljegyzések támogatnak. Köztudomású, szájhagyomány, vagy egyesek közlése csak olyan esetekben szolgálhat alapul, ha a körülmények azt hitelt érdemlőnek mutatják. Ilyen esetekben azonban kifejezetten rá kell mutatni arra a forrásra, ahonnan az értesülés származik.

Röviden kell utalni a község életében és szervezetében előforduló sajátosságokra, intézményekre, leletekre. (így pl.: „a községben lakó cigányok ügyeit a cigánybíró intézi, aki a községi levelek kézbesítéséről is gondoskodik”, „a férfiak (nők) között (tót stb.) népviselet dívik”; „1890-ben római lelet, amelyet a Nemzeti Múzeumban őriznek” stb.).

A község topográfiai viszonyait csak általánosságban kell megjelölni. Ezeket sokkal szemléltetőbben mutatja a község határának átnézeti (kis) térképe, amit – ha rendelkezésre áll – legalább a belügyminiszternek küldött példányhoz csatolni kell.

Gondot kell fordítani azoknak a földrajzi ad[at]toknak megjelölésére is, amelyek a közigazgatás menetére különös befolyást gyakorolnak (pl. a község határával össze nem függő területek, távoleső lakott helyük stb. leírására). Ugyanezt az elvet kell követni a lakosság elhelyezkedésének ismertetésénél is.

A népesség leírásánál az 1920. évi népszámlálás adatait kell felvenni. E mellett felemlíthetők más megbízható számadatok is, ha rendelkezésre állanak. Ha pedig a népesség számában jelentékeny eltolódás állott be, erre a körülményre – a valószínű számadatok közlése mellett – szintén utalni kell.

A község szervezetre vonatkozó kérdéseknél a közös községi tisztviselőket (körjegyző stb.) csak a kör székhelyén kell megemlíteni.

Az egyes hatóságok és hivatalok székhelyét pontosan fel kell venni még ott is, ahol ez köztudomásúnak tekinthető. A kérdezett távolságot – a község központjából számítva – csak egész és fél kilométerekben kell feltüntetni. Nagyobb távolságot elegendő csak hozzávetőleg jelezni.

Az egyházi viszonyok leírásánál különös súlyt kell helyezni a bevett és elismert felekezetek szervezeti viszonyaira. Ugyancsak gondosan jellemezni kell az egyházi adózás rendszerét és annak községi vonatkozásait.

A közigazgatási viszonyokat csak a feltett kérdések szerint kell ismertetni. Tüzetes választ kell azonban adni a község vagyoni és háztartási viszonyairól. E részben a feltett kérdéseken túlmenő felvilágosítást kell adni azokról a viszonyokról is, amelyek a község háztartására lényeges befolyást gyakorolnak.

A kérdések után fel lehet említeni azokat a viszonyokat vagy egyéb adatokat is, amelyek a közigazgatás szempontjából irányadóknak látszanak. E részben is szem előtt kell tartani, hogy csak az állandó jellegű viszonyokat kell ismertetni.

Ha a tájékoztató lapon adott hely a válasz megadására nem elegendő, a választ a kérdés száma alatt külön lapon is meg lehet adni. Erre a körülményre azonban a megfelelő helyen utalni kell.

Az adatokat a község által vezetett nyilvántartások, feljegyzések, kimutatások stb. alapján kell szolgáltatni, és általában arra kell törekedni, hogy a tájékoztató lap feltétlenül hitelesen, minél teljesebb képet adjon a községről. A tájékoztató lapon közölt adatokat a járási főszolgabíró és az alispán szigorúan felülvizsgálni, és szükség esetén helyesbítés végett a jegyzőnek visszaadni köteles. Az adatok helyességét egyébként helyszíni vizsgálatokkal megbízott kiküldötteim által is ellenőriztetni fogom.

Felhívom Alispán urat, hogy a megfelelő számú példányban csatolt tájékoztató lapok kitöltése és összegyűjtése iránt haladéktalanul intézkedjék.

A hozzám felterjesztendő tájékoztató lapokat járásonként és jegyzőségenként kell csoportosítani. Gondoskodni kell arról, hogy mind saját hivatala, mind a főszolgabírák számára ott tartott példányokat a megrongálás ellen biztonságot nyújtó módon és olyan helyen kezeljék, hogy ahhoz az előadók könnyen hozzáférhessenek. Meg kell védeni az adattár anyagát attól, hogy a használat során egyes tájékoztató lapok elkallódjanak. E végből meg kell bízni mind az alispáni, mind a főszolgabírói hivataloknál egy-egy tisztviselőt azzal, hogy az adattárat felelősség mellett kezelje. Ki kell továbbá jelölni azt a helyet, ahol az adattári anyagot az előadók megtekinthetik, és el kell tiltani azt, hogy – egyes kivételes esetektől eltekintve – az adattárba tartozó iratokat a kijelölt helyiségből kivigyék.

Az adattári anyag hitelességének és gyakorlati használhatóságának érdekében évenként külön-külön fogok intézkedni az adatok kiegészítése, illetőleg helyesbítése iránt. Ha azonban a tájékoztató lapon szolgáltatott adatokban évközben valami lényegbevágó, a község életében döntő jelentőségű változás áll be, azt a jegyző esetenként köteles bejelenteni a főszolgabírónak, aki a jelentést — saját példányának megfelelő helyesbítése után — az alispánhoz, az alispán pedig hasonló eljárás után — hozzám terjeszti fel.

Ismerve a magyar közigazgatási szakkörök nagy gyakorlati érzékét, jól tudom, hogy a közigazgatási tisztviselők körében visszhangra talál minden olyan törekvés, amely felmenti a közigazgatást sok felesleges, időrabló írásbeli munkától, s ezzel lehetővé teszi, hogy a népjóléti és közművelődési téren rájuk váró nagy feladatoknak szentelhessék felszabaduló munkarejüket. Meg vagyok tehát győződve arról, hogy mind a bekívánt adatok szolgáltatásánál, mind az adattárak intézményének további kiépítésénél a kérdés gyakorlati jelentőségéhez mért odaadással és lelkiismeretességgel fogják ezt az ügyet szolgálni.

Budapesten, 1925. évi szeptember hó 24-én.

Dr. Rakovszky Iván s. k.
m. Kir. belügyminiszter.

A KÖZIGAZGATÁSI TÁJÉKOZTATÓ LAP SZERKEZETE

Forrás: NM EAD St-2309 (Jánd község adatai alapján.)

I. A község általános leírása.

A) A község történeti leírása.

1. A község keletkezésére, fejlődésére, esetleg elpusztulására és újra felépülésére vonatkozó adatok.
2. Területváltozások.
3. A község jellege 1848 előtt a telekkönyvi és úrbéri adatok szerint.
4. A község jellege 1871 után (szervezeti változások).
5. Anyakönyvi szervezeti változások.
6. Vannak-e a község életében és szervezetében eredeti és különös (máshol nem található) intézmények, említésre méltó események leletek?

B) A község földrajzi leírása.

1. A község (falu) és határának fekvése (a szomszéd falvaknak és távolságuknak megjelölésével). A község határa síkság, dombos vagy hegyes vidék, erdős vidék-e? A község magaslatai és vizei.
2. A község területének nagysága (birtokívek adatai alapján, kat. hold). Művelési ágak szerint.
3. Tartoznak-e a községhez önálló puszták vagy havasok (külön kataszteri részlet alatt felvett területek és mi a nevük? Vannak-e a község területével össze nem függő határrészek, hol, mely név alatt és mekkora a terjedelmük?
4. Vannak-e a békekötés folytán elszakított részek és ideiglenesen a község hatósága alá helyezett idegen határrészek, melyik községből valók és mely terjedelműek? A község vázlatos térképe csatolva/nincs csatolva.

C) A község népességi viszonyai.

1. Mennyi a község lakossága? A lakosság megoszlása vallás szerint, nemzetiség szerint.
2. A lakosság elhelyezkedése általánosságban (belterületen, tanyákon vagy felváltva; lélekszám szerint megjelölve). Vannak-e népesebb lakott helyek, telepek; a falutól milyen távol és mennyi a lélekszámuk?
3. A népesség zömének foglalkozása?
4. Hány ház és hány lakárrész van a községben a házadózási adatok szerint, külön feltüntetve az egyes pusztákat, különálló vagy odaosztott területeket. A községben lévő állami és más középületek.

II. A község szervezete, beosztása és közérdekű viszonyai.

A) Községi szervezet.

1. Elöljárók. Rendszeres tisztviselők és alkalmazottak. Napidíjas irodai alkalmazottak. Szegődményes alkalmazottak. A jegyzőség székhelye és távolsága.
2. A községi képviselőtestület létszáma. Községi képviselő-választókerületek száma, elnevezése, hány tagot választ.
3. Meg van-e bízva a község gyámhatósági hatáskörrel. Van-e gyámpénztára?

B) Általános közigazgatási beosztás.

4. A vármegye székhelye és annak távolsága. A járás székhelye és távolsága. Országgyűlési (nemzetgyűlési) választókerület székhelye és távolsága. Törvényhatósági bizottsági választókerület székhelye és távolsága.

C) Rendészeti igazgatás.

5. A csendőrség és folyamőrség székhelye és távolsága. Van-e a községnek rendőri őrszemélyzete és hány tagból áll? Van-e a községben toloncállomás? Fel van-e ruházva az előjáróság cselédügyi bíraskodással?
6. A községi tűzoltóság szervezete (hivatásos, önkéntes, kötelezett tűzoltóság).
7. Van-e a községnek jóváhagyott szabályozási terve? Van-e járdalerakási szabályrendelete?

D) Szociális igazgatás.

8. Körorvos székhelye és annak távolsága. Hány magánorvos lakik a községben? Községi bábák száma. Körbába lakóhelye és annak távolsága. Okleveles magánbábák száma. Legközelebbi gyógyszertár hol van és milyen távol? Legközelebbi kórház hol van és milyen távol? Van-e szegényház vagy más jóléti intézmény?
9. A gondozott szegények száma. Elhagyott gyermekek száma.
10. Milyen a község ivóvize? Van-e ártézi kútja vagy vízvezetéke? Kútvíz, folyóvíz, egészséges, ártalmatlan, jó. Van-e csatornázása?
11. Korcsmák és vendéglők száma? Van-e szálloda, fogadó és hány? Van-e a községben közfürdő?
12. Van-e a község határában gyógyfürdő, üdülő vagy nyaralótelep és milyen távolságra? A fürdőtelep gyógyfürdővé van-e nyilvánítva?

E) Törvénykezési beosztás.

13. Királyi törvényszék székhelye és távolsága. Királyi járásbíróház székhelye és távolsága.

F) Pénzügyi beosztás.

14. Királyi pénzügyigazgatóság székhelye és távolsága. Királyi adóhivatal székhelye és távolsága. Királyi pénzügyőri szakasz, vámőrs, vámőrségi kirendeltség, székhelye és távolsága. Kataszteri felmérési felügyelőség székhelye és távolsága.

III. Közművelődési viszonyok.

A) Közoktatás.

1. Hány és milyen jellegű és fokozatú népiskola van a községben (megjelölve a tantermek és tanerők számát, állami, községi, felekezeti iskola, elemi, felsőbb népiskola, polgári iskola stb.).
2. Középiskolák vagy más szakiskolák (iparos-tanonciskola, gimnázium, reál-gimnázium, reál iskola stb.), azok jellege, tantermek és a tanerők száma.
3. Óvodák jellege, száma és tanereje. Nyári menedékház van-e?
4. testnevelés szervezete. Levente egyesületek.
5. Királyi tanfelügyelőség székhelye és annak távolsága.

B) Vallásügy.

6. Vannak-e a községben anyaegyházak és milyenek? Ha a község fiókegyházat alkot, hol van az anyaegyház és mily távol (bevett és elismert felekezet szerint sorolandó fel). A községbeli egyházak melyik püspökséghez, illetőleg egyházkerülethez tartoznak. Izraelita anyakönyvi kerület székhelye és távolsága.
7. Van-e a községnek kegyúri joga, vagy Canonica visitation alapuló, vagy a hívek helyett átvállalt kötelezettsége és mily teherrel jár?
8. Az egyházi adózás rendszere. Felekezetek szerint (párber és egyénenként időről-időre kivetett adó stb.). Milyen egyházi szervezetek vannak még a községben? (Bevett és elismert felekezetek szerint.)
9. Van-e római katolikus egyháztanács? Esetleg az egyházközség ügyeit az iskolaszék vagy a képviselőtestület intézi-e?

C) Kulturális intézmények.

10. Múzeum, könyvtár vagy hasonló intézmény?
11. Műemlék, természeti emlékszobor, honvédelem vagy elesett hősök emléke?
12. Van-e állandó vagy időszakos színház, műkedvelő előadások stb. Mozgóképek. Kulturális egyesületek.
13. Gazdakör, kaszinó, dalos egyesület, munkásegylet, egyéb kulturális egyesületek (név szerint felsorolva).

IV. Forgalmi és gazdasági viszonyok és igazgatás.

A) Közlekedésügy.

1. A község forgalmi helyzete. Fő közlekedési vonala (országút, megyei út, annak elnevezése, esetleg a községtől való távolsága). A község határában fekvő hidak, kompok, révek stb.
2. Vasúti összeköttetése, fő- vagy mellékvonalak, van-e vasúti állomása, mi az elnevezése, megállóhelye, marha és egyéb rakodóhelye? Ipari és kisvasutak. Közúti vasutak. Hajó-összeköttetés, a község mentén vagy attól mily távolságra, melyik folyón, hol a hajóállomás? Van-e posta, távírda, távbeszélő állomása?
3. Melyik községi közlekedési útvonalhoz járul hozzá a község? Községi (közdő-lő) utak hossza. Van-e kövezet-vámszedési joga?

B) Földművelésügy.

4. Birtokviszonyok. Nagybirtok (1000 holdon felül) száma és terjedelme tulajdonosok szerint. Középbirtok száma és terjedelme (100–1000 hold). Kis- és törpebirtokok átlagos kiterjedése. A község gazdasági jellege a lakosság zömének foglalkozása szerint (mező- vagy erdőgazdaság, szőlőművelés, kertészet stb.).
5. Művelési rendszer. Van-e nyomásos gazdálkodás? Szervezve van-e a birtokos-sági tanács? Van-e közös legelő? Hány és milyen terjedelmű? Van-e szervezete (legeltetési társulat)? Van-e legelő-rendtartás? Van-e közös erdő? Van-e szervezte? Erdőgondnokság székhelye és annak távolsága. Van-e hegyközség, hány és milyen terjedelmű (elnevezésük szerint) és melyik borvidékhez tartozik?
6. Van-e községi faiskola, mily terjedelmű? Be van-e ültetve?
7. Vízrendező és hasznosító társulat. Annak székhelye. Vannak-e vízhasználatok (malom stb. vagy más ármentesítő intézmények és milyen)? Az illetékes kultúr- vagy folyammérnökség székhelye.
8. Állattenyésztési viszonyok. Állatok száma. A tenyészállatok száma. Uralkodó tenyésztési irány. Kőrallatorvos székhelye és annak távolsága.

C) Ipar és kereskedelem.

9. A község állandó piaca hol van (helyben vagy mely községben, milyen távol)? Hova gravitál a község? Vannak-e a községben vásárok, országos, heti vásárok, hányszor és milyen (kirakó, állatvásár, stb.)? Kié a vásártartás joga? Mérték- és hordóhitelesítő hivatal székhelye.
10. A községbeli kereskedések száma és jellege. Hitel és pénzüintézetek száma és alaptőkéje (felsorolva). Szövetkezetek száma és jellege (név szerint). Iparosok szakma és foglalkozási ágak szerint. Van-e a községben ipartestület?
11. Gyárak, ipartelepek és azok átlagos nagysága (hajtóerő és munkáslétszám szerint felsorolva). Az illetékes iparfelügyelőség székhelye és távolsága. Kerületi munkásbiztosító pénztár székhelye és távolsága.
12. Magánkezelésben álló közművek. Közvilágítás, jéggyár stb.
13. Bányák száma és jellege. Állandó bányauzem nagysága, hajtóerő és munkáslétszám szerint.
14. Háziipar és annak jellege.

V. Községi vagyon és háztartás.

1. A község tulajdonát képező középületek és helyiségek száma. Hivatalos célokat szolgáló épületek (jegyzői, orvosi, tanítói lakás; a házak, a lakások és azok lakrészeinek száma). A körjegyzői, körorvosi lakás a székhely község vagy a községek közös tulajdona-e?
2. A község tulajdonát alkotó ingatlanvagyon. Mennyit kezel házilag, haszonbérleg, kishaszonbérletben? Jegyzők és alkalmazottak földjavadalma (az állások szerint felsorolva). Mily kiterjedésű? Melyek a lakosság hasznára szolgáló ingatlanok (legelő, erdő, kavics-, homokbánya stb.)? Községi közüzemek (A község tulajdonában) világító- és vízművek stb.
3. Egyéb vagyon és értékek. Hasznos jogok. Községi takarékpénztár. Községi korcsma stb.
4. A községre kivetett egyenes adók összege (földadó, házadó, általános kereseti adó, társulati adó, vagyon- és jövedelemadó).
5. Fel nem sorolt más községi és közjövödelmek.

VI. Mily feladatok megoldása volna a legszükségesebb a községben?

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK JEGYZÉKE, A KÖZSÉGEK KÖZIGAZGATÁSI TÁJÉKOZTATÓ LAPJAINAK JELZETSZÁMÁVAL

Zárójelben az St-számok olvashatók. Ezeket a forráson az iratrendezéskor rögzítették, amik a statisztikai leltárszámot jelölik, és a visszakereshetőséget segítik. Továbbá zárójelben az alábbi rövidítések fordulnak elő: szfv. = székes főváros, thj. = törvényhatósági jogú város, rtv. = rendezett tanácsú város. Ezekről a településekről jogállásuk miatt, mivel nem községek voltak 1925-ben, nem készült közigazgatási tájékoztató lap. Továbbá: h. = már az iratrendezéskor (1975–1976) is hiányzó anyag, n. = a digitalizáláskor (2013–2014) a település iratanyaga nem volt a statisztikai településsorrend szerint megállapított helyén.

Abádszalók (St-1247), Abony (St-1433), Adács (St-1130), Ajak (St-2096), Akasztó (St-1528), Alag (St-1612), Alattyán (St-1227), Alberti (St-1548), Aldebrő (St-1102), Algyő (St-805), Almáskamarás (St-766), Almosd (St-559), Alpár (h.), Alsóberecki (St-3124), Alsódabas (St-1440), Alsódobsza (St-3188), Alsógöd (St-1616), Alsójózsa (St-1094), Alsónémedi (St-1441), Alsózsolca (St-566), Ambrózfalva (St-776), Anarcs (St-2112), Apagy (St-2133), Apátfalva (St-756), Áporka (St-1594), Apostag (St-1476), Arnót (h.), Ároktő (St-635), Ártánd (St-520), Átány (St-1164), Bácsalmás (St-150), Bácsbokod (St-139), Bácsborsód (St-140), Bagamér (St-560), Báj (St-2076), Baja (thj.), Bajaszentistván (St-1509), Bakonszeg (St-507), Balkány (St-2122), Balmazújváros (St-1087), Balsa (St-2082), Barabás (St-2299), Báránd (St-551), Bátmonostor (St-141), Battonya (St-761), Bátya (St-1510), Bedő (St-521), Bekecs (St-3181), Békés (St-484), Békéscsaba (rtv.), Békéssámsón (St-489), Békésszentandrás (St-498), Belsőbőcs (St-576), Benk (St-2190), Beregdaróc (St-2302), Beregsurány (St-2303), Berekbőszörmény (St-522), Berettyószentmárton (St-508), Berettyóújfalú (St-509), Berkesz (St-2168), Berzék (St-3186), Besenyőd (St-2137), Besenyőtelek (St-1104), Besenyszög (St-1214), Beszterec (St-2170), Biharkeresztes (St-523), Biharnagybajom (St-552), Bihartorda (St-553), Biharugra (St-533), Biri (St-2131), Boconád (St-1165), Bócsa (St-1529), Bodroghalász (St-3158), Bodrogolaszi (St-3152), Bodrogszadány (St-3153), Bogviszló (St-1511), Bojt (St-524), Boldog (St-1456), Boldva (St-603), Borota (St-160), Borsodivánka (h.), Borsodszemere (St-661), Botpalád (St-2276), Bököny (St-2123), Budapest (szfv.), Bugyi (St-1442), Buj (St-2084), Búdszentmihály (St-2069), Cégénydányád (St-2260), Cegléd (rtv.), Ceglédbercel (St-1549), Cibakháza (St-1236), Cigánd (St-3136), Cinkota (St-1484), Csabacsüd (St-499), Csaholc (St-2272), Csanádalbertyi (St-777), Csanádapáca (St-772), Csanádpalota (St-778), Csány (St-1153), Csanytelek (St-793), Csaroda (St-2304), Császártöltés (St-1530), Császló (St-2239), Csátalja (St-142), Csávoly (St-143), Csegöld (St-2235), Cséke (St-3137), Csenger (St-2231), Csengersima (St-2234), Csengerújfalú (St-2237), Csengőd (St-1531), Csépa (St-1237), Csepel (St-1421), Csobaj (St-2077), Csongrád (rtv.), Csorvás (St-490), Csökmő (St-510), Csömör (St-1485), Dab (St-1595), Dámóc (St-3138), Dancsháza (St-554), Dánszentmiklós (St-1550), Dány (St-1486), Darnó (St-2263), Darvas (St-512), Dávod (St-144), Debrecen (thj.), Demecser (St-2160), Derecske (St-544), Derekegyház (St-806), Deszk (St-784), Dévaványa (St-1248), Doboz (St-479), Dombegyház (St-764), Dombiratos (St-773), Dombrád (St-2097), Dormánd (St-1106), Döge (St-2104), Dömsöd (St-1596), Drágszélszállás (St-1512), Dunaharaszti (St-1422), Dunakeszi (St-1614), Dunapataj (St-1478), Dunaszentbenedek (St-1513), Dunavecse (St-1479), Dusnok (St-1514), Ecsér (St-1501), Egerfarmos (St-664), Egerlövő (St-665), Egyek (h.), Elek (St-767), Emőd (St-636), Encsencs (St-2151), Endrőd (St-487), Eperjeske (St-2180), Erdőtelek (St-1166), Erk (St-1167), Érpatak (St-2129), Érsekcsanád (St-1515), Esztár (St-545), Fábianháza (St-2203), Fábianszabó (St-796), Fajsz (St-1516), Farmos (St-1561), Fegyvernek (St-1254), Fehérgyarmat (St-2257), Fejércse (St-2311), Felsőberek (St-3125), Felsőcsikéria (St-151), Felsődabas (St-1443), Felsőgöd (St-1615), Felsőjózsa (St-1095), Felsőszentiván (St-146), Felsőzsolca (St-568), Fényeslitke (St-2106), Ferencszállás (St-791), Foktő (St-1517), Fót (St-1617), Földeák (St-757), Földes (St-1096), Furta (St-513), Fülesd (St-2266), Fülöpszállás (St-1540), Fülöp (St-2279), Fülöpösdaróc (St-2280), Füzesabony (St-1112), Füzesgyarmat (St-503), Gáborján (St-515), Gacsály (St-2240), Gádos (St-491), Galgahévíz (St-1459), Gara (St-145), Garbolc (St-2254), Gátér (h.), Gáva (St-2085), Gebe (St-2219), Géberjén (St-2281), Géderlak (St-1518), Gégény (St-2169), Gelej (St-637), Gelénes (St-2300), Gemze (St-2187), Gerendás (St-492), Gergelyi (St-2308), Geszt (St-534), Gesztely (St-3165), Geszteréd (St-2130), Girincs (St-3178), Gulács (St-2312), Gyála (Nagyret) (St-785), Gyoma (St-488), Gyón (St-1444), Győröcske (St-2201), Győrtelek (St-2210), Gyula (rtv.), Gyulaháza (St-2098), Gyulavári (St-480), Gyügye (St-2261), Gyüre (St-2182), Hajdubagos (h.), Hajduböszörmény (rtv.), Hajdudorog (St-1089), Hajduhadház (rtv.), Hajdunánás (rtv.), Hajdusámsón (St-1090), Hajduszentmihály (rtv.), Hajduszentpál (St-1097), Hajós (St-1519), Harta (St-1480), Hatvan (St-1156), Hejőbába (St-651), Hejőcsaba (St-571), Hejőkeresztúr (St-644), Hejőkürt (St-658), Hejőpapi (St-646), Hejőszalonta (St-647), Hencida (St-516), Hercegszántó (St-147), Hermánszeg (St-2246), Hernádkak (St-3166), Hernádnémeti (St-3167), Hete (St-2313), Heves (St-1168), Heves-vezekény (St-1177), Hévízgyörk (St-1461), Hodász (St-2212), Hódmezővásárhely (thj.), Homokmégy (St-1520),

Hort (St-1157), Hosszúpályi (h.), Ibrány (St-2086), Igrici (St-638), Ilk (St-2229), Irsa (St-1552), Izsák (St-1541), Jakabszállás (h.), Jákóhalma (St-1228), Jánd (St-2309), Jánk (St-2264), Jánoshalma (St-161), Jánoshida (St-1229), Jármi (St-2213), Jászsós-szentgyörgy (n.), Jászapáti (n.), Jászárokszállás (St-1230), Jászberény (rtv.), Jászdózsza (St-1231), Jászfelső-szentgyörgy (St-1232), Jászfényszaru (St-1233), Jászkarajenő (St-1434), Jászkisér (n.), Jászládány (n.), Jász-szentandrás (n.), Jász-szentlászló (h.), Jásztelek (St-1234), Jéke (St-2108), Kaba (St-1098), Kakucs (St-1445), Kál (St-1113), Kállósején (St-2124), Kalocsa (rtv.), Kántorjánosi (St-2215), Kápolna (St-1114), Karcag (rtv.), Karcsa (St-3142), Károlyfalva (St-3163), Karos (St-3126), Katymár (St-152), Kecel (St-1532), Kecskemét (thj.), Kék (St-2171), Kékcse (St-2110), Kelebia (St-153), Kemecse (St-2161), Kenderes (St-1249), Kenéz-lő (St-2094), Kerecsend (St-1115), Kerekegyháza (St-1542), Kerepes (St-1489), Keresztespüspöki (St-666), Kérsején (St-2283), Kesznyéten (St-3168), Kétegyháza (St-481), Kevermes (St-762), Királyhegyes (St-758), Kisar (St-2285), Kiscsécs (St-3179), Kishódos (St-2251), Kiskálló (St-2132), Kisköre (St-1169), Kiskőrös (St-1533), Kiskundorozsma (St-798), Kiskunfélegyháza (rtv.), Kiskunhalas (rtv.), Kiskunlacháza (St-1597), Kiskunmajsa (h.), Kisléta (St-2152), Kislőnya (St-2194), Kismarja (St-546), Kisnamény (St-2273), Kisoroszi (St-1578), Kispalád (St-2277), Kispeszt (rtv.), Kisrosvágy (St-3140), Kistarcsa (St-1490), Kistelek (St-799), Kistokaj (St-589), Kisújszállás (rtv.), Kisvárd (St-2099), Kisvarsány (St-2183), Kiszombor (St-786), Kisszállás (St-162), Kisszekeres (St-2287), Klárafalva (St-792), Kocsér (St-1435), Kocsord (St-2204), Kóka (St-1562), Kokad (St-561), Komádi (St-525), Komlód-tótfalu (St-2242), Komoró (St-2107), Kompolt (St-1116), Kondoros (St-500), Konyár (St-547), Kopócsapáti (St-2185), Kótaj (St-2162), Kölcse (St-2267), Kömlő (St-1170), Kömörő (St-2269), Köröm (St-3180), Körösladány (St-504), Körösnagyharsány (St-535), Köröstarcsa (St-485), Körörszakál (St-526), Körösszegapáti (St-527), Kőtegyán (St-536), Kőtelek (St-1215), Kövegy (St-779), Kunágota (St-774), Kunbaja (St-154), Kuncsorba (St-1255), Kunhegyes (St-1250), Kunmadaras (St-1251), Kunszentmárton (St-1238), Kunszentmiklós (St-1543), Kübekháza (St-787), Külsőbölcs (St-577), Laca (St-3139), Ladánybene (St-1446), Ládháza (St-580), Lajosmizse (St-1447), Laskod (St-2143), Legyesbénye (St-3182), Levelek (St-2138), Lórántháza (St-2140), Lórév (St-1598), Lövépetri (St-2188), Luka (St-3161), Madaras (St-155), Magosliget (St-2278), Magy (St-2139), Magyarbánhegyes (St-775), Magyarcsanak (St-759), Magyardombegyház (St-765), Magyarhomorog (St-528), Magyarvás (St-797), Majosháza (St-1599), Majtis (St-2265), Makád (St-1600), Maklár (St-1117), Makó (rtv.), Mályi (St-581), Mánd (St-2288), Mándok (St-2178), Máriapócs (St-2153), Márók (St-2306), Márók-papi (St-2305), Mátészalka (St-2205), Mátételke (St-156), Matolcs (St-2282), Mátyus (St-2197), Medgyesbodzás (St-768), Medgyesegyháza (St-769), Megyaszó (St-3170), Méhkerék (St-537), Méhtelek (St-2255), Mélykút (St-163), Mérk (St-2227), Mesterszállás (St-1239), Mezőberény (St-486), Mezőcsát (St-639), Mezőgyán (St-538), Mezőhegyes (St-763), Mezőkeresztes (St-667), Mezőkovácsháza (h.), Mezőkövesd (St-668), Mezőladány (St-2191), Mezőnagymihály (St-640), Mezőnyárad (St-669), Mezőnyék (St-582), Mezőpeterd (St-531), Mezősas (St-529), Mezőtárkány (St-1118), Mezőtúr (rtv.), Mezőzombor (St-3171), Mikepércs (St-1091), Milota (St-2292), Mindszent (St-807), Miske (St-1521), Monostorpályi (St-562), Nábrád (St-2284), Nádudvar (St-1099), Nagyar (St-2286), Nagybánhegyes (h.), Nagybaracska (St-148), Nagycsécs (St-648), Nagydobos (St-2217), Nagyecséd (St-2206), Nagyfüged (St-1142), Nagygéc (St-2236), Nagyhalász (St-2163), Nagyholdos (St-2252), Nagyiván (St-1206a), Nagykálló (St-2125), Nagykamarás (St-770), Nagykáta (St-1563), Nagyke-reki (St-530), Nagykopáncs (St-782), Nagykőrös (rtv.), Nagykőrű (St-1216), Nagylak (St-780), Nagyléta (St-563), Nagylőnya (St-2193), Nagymágocs (St-795), Nagymajláth (St-781), Nagyrábé (St-555), Nagyrév (St-1240), Nagyrosvágy (St-3141), Nagyszalonta (St-539), Nagyszekeres (St-2289), Nagyszénás (St-493), Nagytarcsa (St-1492), Nagyvarsány (St-2184), Napkor (St-2126), Négyes (St-670), Nemesbikk (St-652), Nemesborzova (St-2290), Nemesnádudvar (St-1522), Nyáregyháza (St-1554), Nyírábrány (St-2114), Nyíracsa (St-2115), Nyíradony (St-2116), Nyírbakta (St-2141), Nyírbátor (St-2154), Nyírbétek (St-2117), Nyírbogát (St-2155), Nyírbogdány (St-2164), Nyírcsaholy (St-2207), Nyírcsászári (St-2221), Nyírdersz (St-2216), Nyíregyháza (rtv.), Nyírgelse (St-2118), Nyírgyulaj (St-2156), Nyíribrony (St-2145), Nyírkákó (St-2147), Nyírkász (St-2100), Nyírkércs (St-2142), Nyírlövő (St-2189), Nyírlugos (St-2119), Nyírmada (St-2135), Nyírmártonfalva (St-2120), Nyírmeggyes (St-2220), Nyírmihálydi (St-2121), Nyírparasznya (St-2218), Nyírpazony (St-2165), Nyírpilis (St-2158), Nyírszöllős (St-2166), Nyírtass (St-2101), Nyírtét (St-2172), Nyírtura (St-2174), Nyírvasvári (St-2222), Ócsa (St-1448), Ófehértó (St-2136), Okány (St-540), Ókéske (h.), Olaszliszka (St-3193), Olcsva (St-2223), Olcsvaapáti (St-2224), Onga (n.), Ónod (St-573), Ópályi (St-2208), Ordas (St-1481), Orgovány (St-1544), Oros (St-2167), Orosháza (St-494), Óscentiván (St-788), Öcsöd (St-501), Ör (St-2149), Öregcsertő (St-1523), Örkény (St-1449), Örvény (St-1206b), Öttömös (St-803), Pácin (St-3143), Páhi (St-1534), Pálmonostora (St-1538), Panyola (St-2258), Pap (St-2109), Papos (St-2214), Paszab (St-2087), Pátroha (St-2102), Pátyod (St-2244), Pély (St-1171), Penészlek (St-2209), Penyige (St-2270), Pereg (St-1601), Pesterzsébet (rtv.), Pestszentlőrinc (St-1425), Pestújhely (St-1426), Peszéradacs (St-1545), Petneháza (St-2144), Pilis (St-1555), Piricse (St-2159), Pityvaros (St-783), Pocsaj (St-548), Pócsmegyer (St-1585), Pócspetri (St-2157), Poga (St-649), Polgár (St-2070), Porcsalma (St-2232), Poroszló (h.), Prónayfalva (St-1535), Prügy (St-2078), Pusztadobos (St-2434), Pusztaföldvár (St-495), Pusztamérges (St-804), Pusztamonostor (St-1235), Pusztavacs (St-1450), Püspökladány (St-1100), Püspöklele (St-760), Ráckeve (St-1602), Rakamaz (St-2088), Rákóczi-falva (St-1217), Rákosc-saba (St-1495a), Rákoshegy (St-1427), Rákoskeresztúr (St-1495b), Rákosliget (St-1496), Rákospalota (rtv.), Rákosszentmihály

(St-1428), Ramocsaháza (St-2146), Rápolc (St-2249), Reformátuskovács háza (h.), Rém (St-164), Rétközberencs (St-2103), Révaranyos (St-2186), Révleányvár (St-3146), Ricse (St-3144), Rohod (St-2148), Rozsály (St-2241), Sajóbesenyő (St-591), Sajóecseg (St-584), Sajóhidvég (St-3187), Sajókeresztúr (St-574), Sajólád (St-585), Sajóörös (St-655), Sajópálfala (St-575), Sajópetri (St-586), Sajósenye (St-587), Sajószöged (St-650), Sajóvamos (St-588), Sándorfalva (St-800), Sáp (St-557), Sára (St-3154), Sáránd (St-549), Sári (St-1451), Sarkad (St-541), Sarkadkeresztúr (St-542), Sárospatak (St-3148), Sárretudvari (St-556), Sarud (St-1207), Sashalom (St-1429), Sátoraljaújhely (rtv.), Semjén (St-3145), Sényő (St-2175), Solt (St-1482), Soltszentimre (St-1536), Soltszék (St-1537), Sonkád (St-2268), Soroksár (St-1430), Sóstófalva (St-3189), Sövényháza (St-801), Sükösd (St-1524), Szabadszállás (St-1546), Szabolcs (St-2083), Szabolcsbáka (St-2113), Szabolcsveresmart (St-2105), Szajol (St-1218), Szakáld (St-645), Szakmár (St-1525), Szakoly (St-2127), Szalkszentmárton (St-1483), Szamosangyalos (St-2245), Szamosbecs (St-2243), Szamoskér (St-2225), Szamossályi (St-2247), Szamostatárfalva (St-2248), Szamosújlak (St-2262), Szamosszeg (St-2226), Szank (h.), Szarvas (St-502), Szatmárcseke (St-2259), Szatmárökörítő (St-2250), Szeged (thj.), Szeghalom (St-505), Szegi (St-3197), Szegilong (St-3198), Szegvár (St-808), Székely (St-2173), Szelevény (St-1241), Szentes (rtv.), Szentetornya (St-496), Szentistván (St-675), Szentlőrinc (St-1565), Szentmártonkő (St-1566), Szentpéterszeg (St-517), Szeremle (St-1526), Szerencs (St-3173), Szerep (St-558), Szigetbecse (St-1603), Szigetcsép (St-1604), Szigetmonostor (St-1588), Szigetszentmárton (St-1605), Szigetszentmiklós (St-1606), Szigetújfalu (St-1607), Szihalom (St-676), Szikszó (n.), Szirma (St-590), Szirmabesenyő (St-592), Szolnok (rtv.), Sződ (St-1622), Szőreg (St-789), Tahitótfalu (St-1589), Tákos (St-2307), Taksony (St-1608), Taktaharkány (St-3174), Taktaköz (St-2079), Taktaszada (St-3175), Tápé (St-802), Tápióbicske (St-1567), Tápiógyörgye (St-1568), Tápióság (St-1569), Tápiószőlő (St-1507), Tápiószecső (St-1570), Tápiószek (St-1571), Tápiószentmárton (St-1572), Tarcal (St-3194), Tarnabod (St-1172), Tarnaméra (St-1173), Tarnaörs (St-1174), Tarnaszentmiklós (St-1178), Tarnaszentmária (St-1175), Tárpa (St-2297), Tass (St-1547), Tataháza (St-157), Tatárszentgyörgy (St-1452), Téglás (St-1092), Tépe (St-550), Tetétlen (St-1101), Timár (St-2089), Tiszaadony (St-2315), Tiszabábolna (St-641), Tiszabecs (St-2293), Tiszabercel (St-2090), Tiszabézdéd (St-2195), Tiszabő (St-1256), Tiszabura (St-1257), Tiszabüd (St-2071), Tiszacsécs (St-2296), Tiszacsege (h.), Tiszadada (St-2072), Tiszaderzs (St-1252), Tiszadob (St-2073), Tiszadorogma (St-642), Tiszaezslár (St-2074), Tiszaföldvár (St-1242), Tiszafüred (St-1208), Tiszagyulaháza (St-656), Tiszaigár (St-1209), Tiszainoka (St-1243), Tiszakanyár (St-2111), Tiszakarád (St-3149), Tizakerecsény (St-2198), Tizakeszi (St-643), Tizakóród (St-2295), Tizakürt (St-1246), Tizaladány (St-2080), Tizalók (St-2075), Tizalúc (St-3177), Tizamogyorós (St-2181), Tizanagyfalu (St-2091), Tizanána (St-1210), Tizaoszlár (St-653), Tizaörs (St-1211), Tizapalkonya (St-654), Tizapüspöki (St-1258), Tizarád (St-2176), Tizaroff (St-1259), Tizasas (St-1245), Tizasüly (n.), Tizasza (St-2316), Tizaszederkény (St-657), Tizaszentimre (St-1253), Tizaszentmárton (St-2199), Tizaszőllős (St-1212), Tizatarodos (St-2081), Tizatarján (St-659), Tizaug (St-1244), Tizaújfalva (h.), Tizavalk (St-680), Tizavárkony (St-1219), Tizavid (St-2317), Tiztaberek (St-2253), Tivadar (St-2314), Tóalmás (St-1573), Tófalva (St-1121), Tokaj (St-3195), Told (St-532), Tompa (St-158), Torniospálca (St-2179), Tószeg (St-1436), Tótkomlós (St-497), Tököl (St-1609), Tömörkény (St-795), Törökszentmiklós (St-1260), Törtel (St-1437), Tunyog (St-2211), Tura (St-1464), Túristvándi (St-2271), Túrkeve (rtv.), Túrricse (St-2274), Tuzsér (St-2196), Tyukod (St-2233), Ugornya (St-2310), Újcsanád (St-3190), Újfehértó (St-2128), Újhartyán (St-1453), Újiráz (St-511), Újkécske (h.), Újkenéz (St-2192), Újkígyós (St-482), Újléta (St-564), Újlőrincfalva (St-1213), Újpest (rtv.), Újszász (St-1438), Újszentiván (St-790), Úra (St-2238), Úszka (St-2294), Úszód (St-1527), Üllő (St-1556), Vác (rtv.), Vácrátót (St-1627), Vácszentlászló (St-1498), Vaja (St-2150), Vajdác (St-3162), Vállaj (St-2228), Vámosatya (St-2301), Vámosgyörk (St-1145), Vámosoroszi (St-2275), Vámospércs (St-1093), Vámosújfalva (St-3151), Váncsod (St-518), Vasad (St-1557), Vásárosnamény (St-2298), Vaskút (St-149), Vasmegyer (St-2177), Vecsés (St-1558), Végardó (St-3164), Végegyháza (h.), Vekerd (St-514), Vencsellő (St-2092), Vértes (St-565), Vésztő (St-506), Vezseny (St-1220), Viss (St-2093), Visznek (St-1147), Vitka (St-2230), Zagyvarékas (St-1439), Záhony (St-2202), Zajta (St-2256), Zalkod (St-2095), Zaránk (St-1175), Zemplénagárd (St-3147), Zsadány (St-543), Zsáka (St-519), Zsámbok (St-1500), Zsarolyán (St-2291), Zsurk (St-2200).

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK KÖZSÉGHATÁROS TÉRKÉPE
ÉS ADATTÁRA, 1913–1926

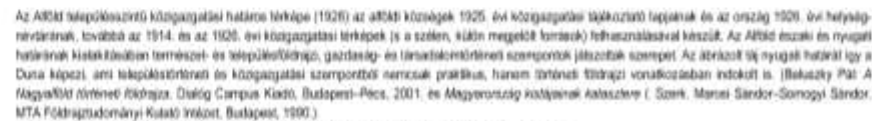
Jelkulcs az alföldi települések adattárához

A	a település járáson belüli statisztikai sorszáma
B	a település azonosító sorszáma a községhatáros térképen
C	változások (*, ⊙) és a községgel földrajzilag össze nem függő külterületi rész (❖) jelezése
D	a település közigazgatási szerepköre (msz)
E	a település közigazgatási szerepköre (jk)
F	a település jogállása (kk, nk, rtv, thj, szfv)
G	a település lélekszáma 1920-ban
H	rövid leírás
I	vármegye (ebben az esetben: Bé, Cs, Ha, JNSz, PPSK, SzU)
*	1913 és 1926 között járáshoz csatolt település
⊙	1913 és 1926 között újonnan létrejött település
❖	a település közigazgatásilag rendelkezik olyan külterületi résszel, ami földrajzilag nem határos az anyaközséggel
msz	megyeszékhely
jk	járasközpont
kk	kisközség
nk	nagyközség
rtv	rendezett tanácsú város
thj	törvényhatósági jogú város
szfv	székesfőváros
Bé	Békés vármegye
Cs	Csongrád vármegye
Ha	Hajdu vármegye
JNSz	Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
PPSK	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye
SzU	Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék

Lásd: 2.4. melléklet, I. tábla.

Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet
Modernkori Magyar Történelmi Tanszék

Készült a Magyar Tudományos Akadémia
Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával
BO/00623/12/2

I. TÁBLA
AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK VÁRMEGYÉNKÉNT ÉS JÁRÁSONKÉNT

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
SZATMÁR, UGOCSA ÉS BEREK								
közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Csengeri								
1	9		Császló			kk	553	A Csengeri járás 7 települése (Atya, Csengerbagos, Óvári, Pete, Szamosdara, Szamosdob, Vetés) Romániához került. Később a járáshoz csatolták a túl-nyomórészt határ túloldalán maradt Szatmárnémeti járás északi nyúlványát: Garbolc, Kishódos, Méhtelek, Nagyhódos, Tisztaberek és Zajta községét.
2	4		Csegöld			kk	966	
3	1		Csenger	jk		nk	3 618	
4	5		Csengersima			kk	521	
5	7		Csengerújfalú			kk	1 080	
6	10		Gacsály			kk	1 031	
7	24	*	Garbolc			kk	345	
8	16		Hermánszeg			kk	420	
9	21	*	Kishódos			kk	331	
10	12		Komlódtótfalu			kk	618	
11	25	*	Méhtelek			kk	592	
12	6		Nagygéc			kk	629	
13	22	*	Nagyhódos			kk	435	
14	14		Pátyod			kk	684	
15	2		Porcsalma			nk	2 204	
16	19		Rápolc			kk	347	
17	11		Rozsály			kk	685	
18	15		Szamosangyalos			kk	512	
19	13		Szamosbecs			kk	414	
20	17		Szamosbáti			kk	872	
21	18		Szamosatárfalva			kk	276	
22	20		Szatmárköri			kk	1 835	
23	23	*	Tisztaberek			kk	626	
24	3		Tyukod			nk	2 542	
25	8		Ura			kk	827	
26	26	*	Zajta			kk	611	
Fehérgyarmati								
1	40	*	Botpalád			kk	914	A Fehérgyarmati járástól nem vettek el Trianon során területet, ellenkezőleg a korábbi Szatmárnémeti járás három községét, Botpaládát, Kispaládát és Magosligetet a hatósága alá helyezték.
2	30		Cégénydányád			kk	907	
3	36		Csaholc			kk	597	
4	33		Darnó			kk	196	
5	27		Fehérgyarmat	jk		nk	4 375	
6	43		Fülesd			kk	669	
7	49		Fülpös			kk	411	
8	50		Fülpösdaróc			kk	355	
9	51		Géberjén			kk	543	
10	31		Gyügye			kk	394	
11	34		Jánk			kk	1 147	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
12	53		Kérsemlén			kk	476	
13	55		Kisar			kk	947	
14	37		Kisnamény			kk	861	
15	41	*	Kispalád			kk	813	
16	57		Kisszekeres			kk	630	
17	44		Kölcse			kk	1 130	
18	46		Kömörő			kk	794	
19	42	*	Magosliget			kk	302	
20	35		Majtis			kk	473	
21	58		Mánd			kk	265	
22	52		Matolcs			kk	1 311	
23	62		Milota			kk	949	
24	54		Nábrád			kk	943	
25	56		Nagyar			kk	875	
26	59		Nagyszekeres			kk	475	
27	60		Nemesborzova			kk	112	
28	28		Panyola			nk	1 401	
29	47		Penyige			kk	725	
30	45		Sonkád			kk	677	
31	32		Szamosújlak			kk	404	
32	29		Szatmárcseke			nk	1 768	
33	63		Tiszabecs			kk	1 399	
34	65		Tiszacsécse			kk	329	
35	66		Tiszakóród			kk	1 170	
36	48		Túristvándi			kk	687	
37	38		Túrlicse			kk	601	
38	64		Uszka			kk	423	
39	39		Vámosoroszi			kk	594	
40	61		Zsarolyán			kk	423	
Mátészalkai								
1	67		Fábiánháza			nk	2 184	A Mátészalkai járás területéből az új államhatár nem választott le részeket, ellenkezőleg, mivel a Nagykárolyi járást kettészelte, s a járásközpont, Nagykároly Romániához került, így a Magyarország maradt három községet, Mértket, ¹⁵⁵ Vállajt ¹⁵⁶ és Penészleket ¹⁵⁷ a Mátészalkai járáshoz kapcsolták. Penészlek azonban földrajzilag nem érintkezett a Mátészalkai járással. Köztük három község, Szaniszló, Csomaköz és Mezőfőny közigazgatási területe húzódtott, ¹⁵⁸ ám e három település
2	83		Gebe			kk	2 035	
3	74		Győrtelek			kk	1 071	
4	76		Hodász			kk	1 747	
5	93		Ilk			kk	944	
6	77		Jármí			kk	735	
7	79		Kántorjánosi			kk	2 885	
8	68		Kocsord			nk	2 290	
9	69		Mátészalka	msz	jk	nk	6 519	
10	91	*	Mérk			kk	2 704	

¹⁵⁵ MH 1913: 908.

¹⁵⁶ MH 1913: 1284.

¹⁵⁷ MH 1913: 1037.

¹⁵⁸ TMAA (1914) 2005: 13–14. térképoldal.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
11	81		Nagydobos			kk	2 020	szintén Romániához került. Penészek integritását úgy oldották meg, hogy az említett három község levágott nyugati külterületi részéből folyosót alakítottak ki, ami Vállaj és Penészek között húzódott, összekötve földrajzilag is Penészeket a Mátészalkai járással. ¹⁵⁹ A folyosót Vállaj község hatósága alá helyezték ideiglenesen. ¹⁶⁰ Továbbá 1917-ben Nyíriklód község beolvadt Kántorjánosi területébe. ¹⁶¹
12	70		Nagyecsed			nk	5 203	
13	71		Nyírcsaholy			nk	2 127	
14	85		Nyírcsászári			kk	781	
15	80		Nyírderzs			kk	748	
16	84		Nyírmeggyes			kk	1 916	
17	82		Nyírparasznya			kk	840	
18	86		Nyírvasvári			kk	1 513	
19	87		Olcsva			kk	947	
20	88		Olcsvaapáti			kk	828	
21	72		Ópályi			nk	2 099	
22	78		Papos			kk	644	
23	73	*	Penészek			nk	1 593	
24	89		Szamoskér			kk	866	
25	90		Szamoszeg			kk	2 649	
26	75		Tunyog			kk	1 184	
27	92	*	Vállaj			kk	2 667	
28	94		Vitka			kk	1 641	
Vásárosnaményi								
1	97	*	Barabás			kk	1 452	A Vásárosnaményi járást a korábbi Tiszaháti és Mezőkaszonyi járásokból hozták létre. Az előbbi központját, Beregszászt, illetve az utóbbi centrumát, Mezőkaszonyt, egyformán elcsatolták 1920-ban. A Magyarországhoz kapcsolt két járás, járásközpont nélkül maradt részeit közigazgatásilag egybevonták, kialakítva ezzel a Vásárosnaményi járást, Vásárosnamény központtal. Az elcsatolt Mezőkaszony közigazgatási külterületének déli fele Magyarországon maradt, amit Barabás község hatósága alá helyeztek. ¹⁶²
2	100	*	Beregdaróc			kk	1 033	
3	101	*	Beregsurány			kk	869	
4	102	*	Csaroda			kk	1 040	
5	106	*	Fejércse			kk	258	
6	98	*	Gelénés			kk	793	
7	110	*	Gergelyi			kk	927	
8	107	*	Gulács			kk	1 367	
9	108	*	Hete			kk	444	
10	111	*	Jánd			kk	929	
11	103	*	Márok			kk	552	
12	104	*	Márokpapi			kk	451	
13	105	*	Tákos			kk	728	
14	95	*	Tarpa			nk	3 692	
15	113	*	Tiszaadony			kk	857	
16	114	*	Tiszaszalka			kk	1 096	
17	115	*	Tiszavid			kk	572	
18	109	*	Tivadar			kk	286	
19	112	*	Ugornya			kk	550	
20	99	*	Vámosatya			kk	993	

¹⁵⁹ MKKT 1926. VI. és IX. térképlap.

¹⁶⁰ NM EAD KTL St. 2228. I. B4. A hozzácsatolt terület 1212 (20+12+1180) kat. hold.

¹⁶¹ NM EAD KTL St. 2215. I. A2. „Kántorjánosi község a vele összeépült Nyíriklód községgel 1917 évben a Belügyminiszter Ur 102322-917 B.M. sz. engedélye alapján egyesítettet s neve ideiglenesen »Kántorjánosi«-ban allapítatott [sic!] meg.” vö. OSzK TK 2013. „Nyíriklód” keresőszó.

¹⁶² NM EAD KTL St. 2299. I. B4. A Barabáshoz csatolt terület 2711 kat. hold.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
21	96	*	Vásárosnamény		jk	nk	2 393	
SZABOLCS ÉS UNG								
közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Dadai alsó								
1	123		Báj			kk	932	A Dadai alsó járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	116		Búdszentmihály			nk	8 255	
3	124		Csobaj			kk	1 057	
4	117		Polgár			nk	11 414	
5	125		Prügy			kk	1 654	
6	126		Taktakenéz			kk	901	
7	118		Tiszabúd			nk	2 277	
8	119		Tiszadada			nk	2 808	
9	120		Tiszadob			nk	3 298	
10	121		Tiszaeszlár			nk	3 441	
11	127		Tiszaladány			kk	1 330	
12	122		Tiszalők		jk	nk	4 977	
13	128		Tiszatardos			kk	593	
Dadai felső								
1	129		Balsa			nk	1 618	A Dadai felső járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	131		Buj			nk	3 281	
3	132		Gáva		jk	nk	3 131	
4	133		Ibrány			nk	4 831	
5	141		Kenézlő			kk	1 564	
6	134		Paszab			nk	1 245	
7	135		Rakamaz			nk	4 321	
8	130		Szabolcs			kk	591	
9	136		Timár			nk	1 660	
10	137		Tiszabercel			nk	2 229	
11	138		Tiszanagyfalu			nk	1 718	
12	139		Vencsellő			nk	2 928	
13	140		Viss			nk	1 083	
14	142		Zalkod			kk	704	
Kisvárdai								
1	143		Ajak			nk	2 360	A Kisvárdai járásban jelentősebb változás nem történt, egyedül, a korábban Tiszai járáshoz tartozó Szabolcsbáka községet vonták hatósága alá.
2	159		Anarcs			kk	1 612	
3	144		Dombrád			nk	5 297	
4	151		Döge			kk	1 867	
5	153		Fényeslitke			kk	2 310	
6	145		Gyulaháza			nk	1 635	
7	155		Jéke			kk	536	
8	157		Kékcse			kk	1 316	
9	146		Kisvárdai		jk	nk	11 435	
10	154		Komoró			kk	846	
11	147		Nyírkársz			nk	2 309	
12	148		Nyírtass			nk	2 510	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
13	156		Pap			kk	1 167	
14	149		Pátroha			nk	2 735	
15	150		Rétközberencs			nk	1 046	
16	160	*	Szabolcsbáka			kk	1 256	
17	152		Szabolcsveresmart			kk	1 372	
18	158		Tiszakanyár			kk	1 204	
Ligetaljai								
1	161		Nyírábrány			nk	4 328	A Ligetaljai járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	162		Nyíracsád	jk		nk	3 298	
3	163		Nyíradony			nk	4 383	
4	164		Nyírbéltek			nk	2 584	
5	165		Nyírgelse			nk	1 583	
6	166		Nyírlugos			nk	2 933	
7	167		Nyírmártonfalva			nk	2 117	
8	168		Nyírmihálydi			nk	1 614	
Nagykállói								
1	169		Balkány			nk	5 908	A Nagykállói járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	178		Biri			kk	1 101	
3	170		Bököny			nk	2 612	
4	176		Érpatak			kk	2 104	
5	177		Geszteréd			kk	1 800	
6	171		Kállósemjén			nk	2 903	
7	179		Kiskálló			kk	672	
8	172		Nagykálló	jk		nk	8 232	
9	173		Napkor			nk	3 027	
10	174		Szakoly			nk	2 124	
11	175		Újfehértó			nk	11 826	
Nyírbaktai								
1	180		Apagy			nk	1 770	A Nyírbaktai járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	184		Besenyőd			kk	805	
3	190		Laskod			kk	814	
4	185		Levelek			kk	1 570	
5	187		Lórántháza			kk	581	
6	186		Magy			kk	634	
7	188		Nyírbakta	jk		kk	1 548	
8	192		Nyíribrony			kk	1 008	
9	194		Nyírbákó			kk	991	
10	189		Nyírkércs			kk	658	
11	181		Nyírmada			nk	3 175	
12	183		Ófehértó			nk	2 246	
13	196		Őr			kk	1 240	
14	191		Petneháza			kk	1 365	
15	182		Pusztadobos			kk	1 162	
16	193		Ramocsaháza			kk	1 282	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
17	195		Rohod			kk	1 195	
18	197		Vaja			kk	2 283	
Nyírbátori								
1	198		Encsencs			nk	1 516	A Nyírbátori járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	199		Kisléta			nk	1 724	
3	200	❖	Máriapócs			nk	2 001	
4	201	❖	Nyírbátor		jk	nk	9 075	
5	202		Nyírbogát			nk	3 151	
6	203		Nyírgyulaj			kk	2 264	
7	205		Nyírpilis			kk	1 850	
8	206		Piricse			kk	1 727	
9	204		Pócspetri			kk	1 851	
Nyírbogdányi								
1	215		Berkesz			kk	850	A Nyírbogdányi járás területi kiterjedése változatlan volt a vizsgált időszakban. Annyi módosulás történt, hogy 1922-ben Kótaj községből kivált Nyírszöllős nagyközség. ¹⁶³
2	217		Besztrec			kk	1 023	
3	207		Demecser			nk	3 234	
4	216		Gégény			kk	1 603	
5	218		Kék			kk	1 528	
6	208		Kemecse		jk	nk	3 706	
7	209		Kótaj			nk	3 331	
8	210		Nagyhalász			nk	5 701	
9	211		Nyírbogdány			nk	2 115	
10	212		Nyírpazony			nk	2 086	
11	213	⊙	Nyírszöllős			nk	1 202	
12	219		Nyírtét			kk	924	
13	221		Nyírtura			kk	1 216	
14	214		Oros			nk	4 908	
15	222		Sényő			kk	906	
16	220		Székely			kk	962	
17	223		Tiszarád			kk	724	
18	224		Vasmegyer			kk	1 393	
Tiszai								
1	237		Benk			kk	569	A Tiszai járáshoz hat települést kapcsoltak 1920 után. Az elcsatolt Mezőkaszonyi járás négy falva, Kislónya, Mátyus, Nagylónya és Tiszakerecseny keletről, illetve az ugyancsak elszakított Nagykaposi járás két települése, Győröcske és Záhony északról növelte a Tiszai járás területét.
2	227		Eperjeske			kk	1 163	
3	234		Gemzse			kk	855	
4	248	*	Győröcske			kk	226	
5	229		Gyüre			kk	983	
6	240	*	Kislónya			kk	596	
7	230		Kisvarsány			kk	920	

¹⁶³ NM EAD KTL St. 2166. I. A2. „99859/921 Bm. sz. rendelet alapján 1922 szept. 1-jén nagyközséggé alakulván, Kótaj községből kivált és »Nyírszöllős« elnevezést kapott, 1485 k. hold területtel. Szabolcs vm. Törvényhatóságának 2874/924 sz határozatával 1925 febr. 1 én Kótaj községtől átcsatolt 136 k. hold területtel megnövekedett.” Kótaj község területe 1913-ban 6831 kat. hold, 1926-ban 5203 kat. hold volt a helységnévtárak tanúsága szerint (MH 1913: 806. és MH 1926: 171). Nyírszöllős közigazgatási területe 1926-ban 1621 kat. hold volt (MH 1926: 215.).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
8	232		Kopócsapáti			kk	917	
9	235		Lövőpetri			kk	599	
10	225		Mándok		jk	nk	3 367	
11	244	*	Mátyus			kk	598	
12	238		Mezőladány			kk	1 035	
13	241	*	Nagylónya			kk	1 327	
14	231		Nagyvarsány			kk	1 166	
15	236		Nyírlövő			kk	670	
16	233		Révaranyos			kk	963	
17	242		Tiszabezdéd			kk	1 482	
18	245	*	Tizsakerecseny			kk	1 462	
19	228		Tiszaogyorós			kk	797	
20	246		Tiszaszentmárton			kk	1 070	
21	226		Tornyospálca			nk	2 484	
22	243		Tuzsér			kk	1 525	
23	239		Újkenéz			kk	748	
24	249	*	Záhony			kk	1 171	
25	247		Zsurk			kk	884	
HAJDU vármegye								
Hajdúszoboszlói								
1	251		Földes			nk	5 425	A Hajdúszoboszlói járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	257	❖	Hajdúszoboszló		jk	rtv	17 722	
3	252		Hajdúszovát			nk	3 763	
4	253		Kaba			nk	6 815	
5	254		Nádudvar			nk	9 465	
6	255		Püspökladány			nk	13 246	
7	256		Tetétlen			nk	2 109	
Központi								
1	266		Alsójózsa			kk	1 232	A Központi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	258		Balmazújváros			nk	13 223	
3	268		Debrecen	msz	jk	thj	103 186	
4	259		Egyek			nk	5 641	
5	267		Felsőjózsa			kk	2 058	
6	260		Hajdudorog			nk	11 235	
7	261		Hajdúsámson			nk	5 859	
8	262		Mikepércs			nk	2 316	
9	263		Téglás			nk	2 530	
10	264		Tizacsege			nk	4 630	
11	265		Vámospércs			nk	4 780	
BÉKÉS vármegye								
Békési								
1	272		Békés		jk	nk	28 161	A Békési járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	273		Köröstarcsa			nk	5 853	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
3	274		Mezőberény			nk	13 477	
Gyomai								
1	275		Endrőd			nk	13 850	A Gyomai járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	276		Gyoma		jk	nk	11 942	
Gyulai								
1	277	❖	Doboz			nk	6 880	A Gyulai járás hatósága alá került, a korábban Békéscsabai járáshoz tartozó Újkígyós község a vizsgált időszakban. Ezzel egy időben megszűnt a Békéscsabai járás.
2	281	❖	Gyula	msz	jk	rtv	24 908	
3	278		Gyulavári			nk	3 617	
4	279		Kétegyháza			nk	4 681	
5	280	*	Újkígyós			nk	4 809	
Orosházi								
1	282		Békéssámson			nk	4 709	Az Orosházi járás legjelentősebb közigazgatási változása a vizsgált időszakban, hogy 1924-ben a szomszédos Békéscsabai járás központjának, Békéscsaba nyugati területéből Gerendás néven önálló községgé alakult a korábban Nagygerendáspuszta néven szereplő külterületi rész. ¹⁶⁴
2	283		Csorvás			nk	6 147	
3	284		Gádos			nk	4 499	
4	285	⊙	Gerendás			nk	2 265	
5	286		Nagyszénás			nk	5 294	
6	287	❖	Orosháza		jk	nk	24 079	
7	288		Pusztaföldvár			nk	3 065	
8	289		Szentetornya			nk	5 506	
9	290		Tótkomlós			nk	10 420	
Szarvasi								
1	291		Békésszentandrás			nk	5 861	A Szarvasi járás legjelentősebb közigazgatási változása a vizsgált időszakban, hogy 1924-ben önállósult Békésszentandrás községből Csabacsüd. ¹⁶⁵ Az új község azon a területen jött létre, ami korábban Békésszentandrásához tartozott, de azzal földrajzilag nem érintkezett.
2	292	⊙	Csabacsüd			nk	1 182	
3	293		Kondoros			nk	6 090	
4	294		Öcsöd			nk	7 634	
5	295		Szarvas		jk	nk	25 224	
Szeghalmi								
1	296		Füzesgyarmat			nk	9 784	A Szeghalmi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	297		Körösladány			nk	7 971	
3	298		Szeghalom		jk	nk	9 460	
4	299		Vésztő			nk	9 373	
BIHAR vármegye								
Berettyóújfalusi								
1	301	*	Bakonszeg			nk	1 645	A Berettyóújfalusi járás területéhez kapcsolták a korábban Sárréti járáshoz tartozó Bakonszeget. Továbbá Újiráz község mind az 1914-es, mind az 1926-os közigazgatási térképen tévesen lokalizált község. ¹⁶⁶ Iráz falu, ami az akkori Sebes-
2	302		Berettyószentmárton			nk	1 536	
3	303		Berettyóújfalu	msz	jk	nk	9 134	
4	304		Csökmő			nk	3 438	
5	306		Darvas			nk	1 268	

¹⁶⁴ NM EAD KTL St. 492. I. A1. „A község 1924. febr. 15.-ig Bcsaba r. t. [Békéscsaba rendezett tanácsú] városhoz tartozott mint Nagygerendáspusztai előljárói kirendeltséggel. 1924 febr. 15.-én a 140260/V-1923 B. M. sz. rendelettel Gerendás elnevezéssel önálló nagyközséggé alakult.”

¹⁶⁵ NM EAD KTL St. 499. I. A2. „Csabacsüd pusztája a 169.404/1924-V. B. M. sz. rendelettel önálló nagyközséggé alakított.”

¹⁶⁶ TMAA (1914) 2005: 23. térképoldal, MKKT 1926. XII. térképlap.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
6	307		Furta			nk	2 082	Körös folyó jobb partján fekvő település volt, a török korban elpusztult, jöllehet a vízrendezési munkálatok során, az 1870-es években, megtalálták a hajdani község romjait. A falu emlékét az Iráz pusztá elnevezés őrizte. A terület Komádi külterületi észét képezte, különböző névalakban: Irász (1882), Iráz (1898), Irász (1907), Ihász (1913), Ihrázpuszta (1926). ¹⁶⁷ A korábban mondott térképeken jelölt Újiráz tévedésből azonos az előbb említett Iráz pusztával, ami a vizsgált korszakunkban mindvégig Komádi külterületi részét képezte. Ezzel szemben Újiráz község nem Iráz pusztán jött létre. Az új községet a nagyváradi káptalan alapította 1908 és 1912 között a tulajdonában lévő Darusziget pusztán, ami közigazgatásilag Csökmő falu déli, külterületi részét képezte, a szabályozott Sebes-Körös medrének jobb partján. ¹⁶⁸
7	309		Gáborján			nk	1 714	
8	310		Hencida			nk	2 285	
9	311		Szentpéterszeg			nk	1 800	
10	305	⊙	Újiráz			kk	680	
11	312		Váncsod			nk	1 894	
12	308		Vekerd			kk	445	
13	313		Zsáka			nk	3 517	
Biharkeresztes								
1	314		Ártánd			nk	863	A Biharkeresztes járásban Ártánd községhez csatolták a békeszerződést követően Romániához került Bors község Magyarországon maradt részét. ¹⁶⁹
2	315		Bedő			nk	621	
3	316		Berekböszörmény			nk	2 954	
4	317		Biharkeresztes	jk		nk	3 669	
5	318		Bojt			nk	1 215	
6	319		Komádi			nk	8 710	
7	320		Körösszakál			nk	1 076	
8	321		Körösszegapáti			nk	1 957	
9	322		Magyarhomorog			nk	1 631	
10	325		Mezőpeterd			kk	819	
11	323		Mezősas			nk	1 519	
12	324		Nagykereki			nk	1 928	
13	326		Told			kk	631	
Cséffa-nagyszalontai								
1	327		Biharugra			nk	2 116	A Cséffa-nagyszalontai járás két járás összevonásából keletkezett a trianoni békeszerződést követően. Nagyszalonta város elcsatolásával a Magyarországon maradt járás nyugati része
2	328		Geszt			nk	1 821	
3	329		Körösnagyharsány			nk	1 426	
4	330		Kötegyán			nk	2 830	

¹⁶⁷ MH 1882: 147., MH 1898: 366., MH 1907: 549., MH 1913: 796., MH 1926: 169.

¹⁶⁸ NM EAD KTL St. 510. I. A2. „1911-ben a n.varadi l. sz. Káptalan [nagyváradi latin szertartású káptalan] Darusziget ptai [pusztai] részén »Újiráz« nevű 150 házra engedélyezett telepes községet létesített. /:9737/x.2-1912 FM. sz.:/ Jelenlegi területe 526 h. [kat. hold] 400 □öl [négyyszögöl].” Csökmő közigazgatási területe 1913-ban 14 678 kat. hold, 1926-ban 14 151 kat. hold volt, a különbség 527 kat. hold, ami lényegében megfelel Újiráz területének. MH 1913: 479. és MH 1926: 90.

¹⁶⁹ NM EAD KTL St. 520. I. B4. „A trianoni békeszerződés folytán Ártánd község határából a román igazgatás alatti Bors-hoz csatoltatott 55 k. hold terület, és viszont, Borstól Ártánd községhez 1465 k. hold.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
5	331		Méhkerék			nk	1 924	Kötegyán, Méhkerék és Sarkad községgel csatlakozott az egykori Cséffai járás településeihez. Nagyszalonta város külterületének nyugati része is Magyarországhoz került, amelyen 1924-ben önálló község alakult Nagyszalonta néven. ¹⁷⁰
6	332		Mezőgyán			nk	2 236	
7	333	☉	Nagyszalonta			nk	420	
8	334		Okány		jk	nk	4 340	
9	335		Sarkad			nk	10 751	
10	336		Sarkadkeresztúr			nk	2 361	
11	337		Zsadány			nk	2 357	
Derecskei								
1	338		Derecske		jk	nk	9 843	A Derecskei járás három korábbi települése (Hosszúpályi, Monostorpályi és Vértes) közigazgatásilag kikerült a járás hatósága alól, ugyanakkor a Berettyóújfalui járás két községe, Esztár és Pocsaj, továbbá az egykori Szalárdi járás egyik települése, Kismarja a járás új részét képezte.
2	339	*	Esztár			nk	1 819	
3	340		Hajdubagosa			nk	2 167	
4	341	*	Kismarja			nk	2 569	
5	342		Konyár			nk	2 905	
6	343	*	Pocsaj			nk	3 209	
7	344		Sáránd			nk	1 750	
8	345		Tépe			nk	1 099	
Sárréti								
1	346		Báránd			nk	4 123	A Sárréti járás területén annyi változás történt, hogy Bakonszeg község a Berettyóújfalusi járáshoz került.
2	347		Biharnagybajom		jk	nk	4 212	
3	348		Bihartorda			nk	1 621	
4	349		Dancsháza			kk	542	
5	350		Nagyrábé			nk	3 208	
6	351		Sáp			nk	1 293	
7	352		Sárrétudvari			nk	4 193	
8	353		Szerép			nk	2 334	
Székelyhidi								
1	354		Álmosd			nk	2 239	A Székelyhidi járás Magyarországon maradt része, összesen négy település, Álmosd, Kokad, Nagyléta és Újléta képezte az újonnan megszervezett járás magját. A Derecskei járásból három község, Hosszúpályi, Monostorpályi és Vértes, továbbá az Érmihályfalvi járásból egyedül Magyarországon maradt Bagamér került az új járásközpont Nagyléta hatósága alá.
2	355	*	Bagamér			nk	3 327	
3	356	*	Hosszúpályi			nk	4 061	
4	357		Kokad			nk	916	
5	358	*	Monostorpályi			nk	2 126	
6	359		Nagyléta		jk	nk	6 343	
7	360		Újléta			nk	1 318	
8	361	*	Vértes			nk	2 651	
CSANÁD, ARAD ÉS TORONTÁL közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Battonyai								
1	362		Battonya		jk	nk	13 737	A Battonyai járás Torna községét 1920-ban elcsatolták. Kevermes község földrajzilag nem érintkező külterületi részét képezte.
2	365		Dombegyház			kk	4 874	
3	363		Kevermes			nk	4 477	

¹⁷⁰ NM EAD KTL St. 539. I. A1. A „87768-1924 B.M. rendelettel Nagyszalonta község név alatt mint megalakult község 1924 dec. 4-én kezdte meg működését.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
4	366		Magyardombegyház			kk	680	szét, Vizespusztát a Romániához kapcsoló Nagyratos község hatósága alá vonták. ¹⁷¹
5	364		Mezőhegyes			nk	7 482	
Eleki								
1	367		Almáskamarás			nk	2 404	Az Eleki járás öt települését (Gyulavarsánd, Nagypél, Ottlaka, Sikló és Szentmárton községet) csatolták Romániához. Ottlaka földrajzilag nem érintkező külterületi részét (Meggyes pusztát) viszont a földrajzilag érintkező Medgyesegyházához csatolták. ¹⁷² Nagykamarás község hatósága alá vonták az elcsatolt Sikló község (földrajzilag nem érintkező) külterületi részét. ¹⁷³ Továbbá Elek községhez csatolták az elcsatolt Gyulavarsánd község (az anyaközséggel földrajzilag szintén nem érintkező) Jánosháza nevű pusztáját. ¹⁷⁴
2	368		Elek		jk	nk	7 640	
3	369		Medgyesbodzás			nk	2 264	
4	370		Medgyesegyháza			nk	5 504	
5	371		Nagykamarás			nk	3 908	
Központi								
1	372		Apátfalva			nk	5 741	A Központi járástól elcsatoltak négy települést (Ambrózfalva, Csanádalberti, Nagymajláth és Pitvaros községet) a Nagylaki járáshoz. Püspöklele földrajzilag nem érintkező külterületi határterése, Kis- és Nagykopáncs pusztá Nagykopáncs község néven önálló településsé alakult 1921-ben, és a Nagylaki járáshoz csatolták. ¹⁷⁵
2	373		Földeák			nk	5 586	
3	374		Királyhegyes			nk	990	
4	375		Magyarcsanád			nk	2 981	
5	377		Makó	msz	jk	rtv	37 141	
6	376		Püspöklele			nk	2 451	
Mezőkovácsházi								
1	378		Csanádapáca			nk	4 576	A Mezőkovácsházi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	379		Dombiratos			nk	1 394	
3	380		Kunágota			nk	6 232	
4	381		Magyarbánhegyes			nk	3 906	
5	382		Mezőkovácsháza		jk	nk	4 721	
6	383		Nagybánhegyes			nk	5 245	
7	384		Reformátuskovácskőháza			nk	1 448	

¹⁷¹ NM EAD KTL St. 762. I. B4. „Kevermestől elszakítva a romániai Nagyratos községhez csatolt Vizespusztai rész 939 hold 560 öl. A romániai Kürtös községtől Kevermes községhez csatolt kutasi és buzási [?] pusztá 475 hold 1418 öl területtel.” Kevermes területe 1913-ban 8648 kat. hold, 1926-ban 8185 kat. hold volt. MH 1913: 746. és MH 1926: 157.

¹⁷² NM EAD KTL St. 769. I. B4. „A község területéből a békekötés folytán mi sem szakítottatott el, ellenben az Arad vármegyébe kebeleztetett Meggyes pusztá területe Ottlaka anyaközségtől elszakítottatott és kisközséggé alakulván [1927!], Pusztáottlaka elnevezéssel a községhez csatoltatott.” Medgyesegyháza területe 1913-ban 8272 kat. hold, 1926-ban 8761 kat. hold volt. MH 1913: 902. és MH 1926: 193.

¹⁷³ NM EAD KTL St. 770. I. B4. „Sikló községtől Botos pta [pusztá] 1681 kat. hold területtel.” Nagykamarás község területe 1913-ban 2416 kat. hold, 1926-ban 11 960 kat. hold volt (MH 1913: 950. és MH 1926: 205). A jelentős gyarapodásra nem találtam magyarázatot.

¹⁷⁴ NM EAD KTL St. 767. I. B4. „1923. október 20-án ide lett csatolva Gyulavarsánd község Jánosháza pusztája 1667 kat. hold, Nagypél község határából 397 kat. hold és Ottlaka község határából 25. kat. hold.” Elek területe 1913-ban 26 538 kat. hold, 1926-ban 22 048 kat. hold volt (MH 1913: 525. és MH 1926: 100). A jelentős csökkenésre nem találtam magyarázatot.

¹⁷⁵ NM EAD KTL St. 782. I. A2. „Kis és Nagykopáncs pusztá 1921-ig Püspöklele községhez tartozott, amikor is kisközséggé alakult át (12348-1921 B.M. rendelet).” Püspöklele területe 1913-ban 12 174 kat. hold, 1926-ban 8094 kat. hold volt. MH 1913: 1072. és MH 1926: 236.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
8	385		Végegyháza			nk	1 677	
Nagylaki								
1	386		Ambrózfalva			nk	1 063	A Nagylaki járáshoz kapcsolták a korábban Központi járáshoz tartozó Püspöklele (anyatelepüléssel földrajzilag nem érintkező) külterületi részén 1921-ben önálló községgé alakult Nagykopáncs falut. ¹⁷⁶ Továbbá a trianoni határrendezés során Nagylak község Romániához került, azonban a település határának északnyugati szeglete Magyarországon maradt, ezt a területet Csanádpalotához kapcsolták. ¹⁷⁷ (Csanádpalotának azonban megmaradt az a külterületi része, ami földrajzilag nem érintkezett a községgel.) Ugyanakkor Nagylak község nyugati peremén futó vasútvonalat Magyarországhoz csatolták, egy keskeny területsávval együtt. ¹⁷⁸ Ezen jött létre hasonló névvel a magyarországi Nagylak község a vasútállomás és a kendergyár körül 1921-ben. ¹⁷⁹
2	387		Csanádalberti			nk	1 377	
3	388	❖	Csanádpalota		jk	nk	6 129	
4	389		Kövegy			nk	934	
5	392	⊙	Nagykopáncs			kk	434	
6	390	⊙	Nagylak			nk	503	
7	391		Nagymajláth			nk	1 038	
8	393		Pitvaros			nk	3 091	
Torontáli								
1	394	*	Deszk			nk	2 377	A Torontáli járás korábban nem létezett. Torontál vármegye északi része Magyarországhoz került a trianoni szerződés alapján. Ebből szervezték meg a Torontál járást. Gyála (Nagy-rét) községet elcsatolták, azonban a Szegedet elhagyó, szabályozott medrű Tisza, ami rövid szakaszon az új államhatárt képezte, kettészelte az említett falu külterületét. A folyó jobb partján elterülő rész Magyarországhoz került, amin 1921-ben hasonló, Gyála néven önálló községet szerveztek, aminek
2	401	*	Ferencszállás			kk	600	
3	395	* ⊙	Gyála (Nagy-rét)			nk	153	
4	396	*	Kiszombor		jk	nk	4 329	
5	402	*	Klárafalva			kk	583	
6	397	*	Kübekháza			nk	1 821	
7	398	*	Ószentiván			nk	1 379	
8	399	*	Szőreg			nk	3 369	
9	400	*	Újszentiván			nk	1 200	

¹⁷⁶ NM EAD KTL St. 782. I. A2. „Kis és Nagykopáncs pusztája 1921-ig Püspöklele községhez tartozott, amikor is kisközséggé alakult át (12348-1921 B.M. rendelet).”

¹⁷⁷ Az említett terület egyszerre határos Csanádpalotával, Mezőhegyessel és Pitvarossal. Azonban egyik község közigazgatási tájékoztató lapja sem tesz említést a területgyarapodásról. (Rendre: NM EAD KTL St. 778, 763, 783.) Ez jellemzően rávilágít a szóban forgó forrás megbízhatóságának korlátaira a kérdőíveket kitöltő jegyzők, körjegyzők gyakran felületes adatközlésére. Ennek ellenére a helységnévtárak segítségével megválaszolható a kérdés. Mezőhegyes területe mind 1913-ban, mind 1926-ban 30 193 kat. hold volt (MH 1913: 912. és MH 1926: 195). Hasonló volt a helyzet az említett időszakban Pitvaros esetében is. A község területe 2283 kat. hold maradt (MH 1913: 1049. és MH 1926: 230). Ezzel szemben Csanádpalota közigazgatási területe megváltozott: 1913-ban 16 272 kat. hold, 1926-ban már 16 281 kat. hold volt (MH 1913: 454. és MH 1926: 83). Ebből egyértelmű, hogy a kérdéses, korábban Nagylakhoz tartozó terület, Csanádpalota községhez került.

¹⁷⁸ TMAA (1914) 2005: 33. térképoldal, MKKT 1926: XV. térképlap.

¹⁷⁹ NM EAD KTL St. 780. I. A2. „Az egész község és határából 22.000 hold Romániához csatoltatott a trianoni szerződés folytán. A megmaradt 2000 hold és kendergyár magyar igazgatás alatt maradt.” Továbbá Uo. I. B1. – „A jelenkori község a megmaradt részekből alakult pusztája község mely a trianoni határon a volt nagylak [sic!] községtől 3 km-re fekszik. – A községet a Maros folyó érinti.” A forrás ezúttal nem közli a vonatkozó belügyminiszteri rendeletet, ami a községalapítást engedélyezte, így az évet sem ismereti. Vö. TÓTH 2000.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								keleti határa az új folyómeder, míg északi, nyugati és déli határa az Ó-Tisza volt. ¹⁸⁰ Kiszombor község hatósága alá helyezték az elcsatolt Porgány és Nagycsanád község Magyarországon maradt határrészét. ¹⁸¹ Küküllőháza Obéb községtől csatoltak területet. ¹⁸² Ószentiván község területet vesztített, amit a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatoltak. ¹⁸³ Ferencszállás területe csak 1928-ban módosult. ¹⁸⁴
CSONGRÁD vármegye								
Csongrádi								
1	403		Csanytelek			nk	4 652	A Csongrádi járásban annyi közigazgatási változás történt, hogy a korábban Tiszántúli járáshoz tartozó Fábiansibestyén és Nagymágocs település a Csongrádi járás hatósága alá került. Egyedül Nagymágocs községnek volt olyan külterületi része, ami az anyatelepüléssel földrajzilag nem érintkezett. ¹⁸⁵
2	408		Csongrád		jk	rtv	25 888	
3	406	*	Fábiansibestyén			kk	1 329	
4	407		Magyartés			kk	444	
5	404	* ❖	Nagymágocs			nk	3 692	
6	405		Tömörkény			nk	3 797	
Kiskundorozsmai								
1	409		Kiskundorozsma		jk	nk	18 504	A Kiskundorozsmai járás megyezik a korábbi Tiszáninneni járással. Azon túl, hogy átne-
2	410		Kistelek			nk	9 468	

¹⁸⁰ NM EAD KTL St. 785. I. A2. „Ezen terület, miután 1921. évi aug. hó 21.én a szerb megszállás alól felszabadult – 84.889/V-a1921 B.M. szu. rendelet alapján Gyála (Nagyvér) név alatt mint önálló község működik.” Területe 4808 kat. hold (MH 1926: 123. vö. NM EAD KTL St. 785. I. B2).

¹⁸¹ NM EAD KTL St. 786. I. B4. „A községnek »Sárgahatár« dűlőjéből 423 kat. hold föld román elszakított területen van, Nagycsanád határából 132, s Porgány határából 1869 kat. hold terület helyeztetett a község hatósága alá az u. n. trianoni békeszerződés következtében.” Kiszombor területe 1913-ban 10 317 kat. hold, 1926-ban 11 908 kat. hold volt (MH 1913: 789. és MH 1926: 168).

¹⁸² NM EAD KTL St. 787. I. B4. „A Kisbéli határrész 250 hold Román [sic!] területhez Obéb [Obéb] községhez csatoltatott. Obéb község határából Feketerét, Szelistye és Budzsák dűlőkből 999 hold ide csatoltatott.” Küküllőháza területe 1913-ban 3610 kat. hold, 1926-ban 4373 kat. hold volt (MH 1913: 832. és MH 1926: 178).

¹⁸³ NM EAD KTL St. 788. I. B4. „Elszakított területek, mely most szerb megszállás alatt áll 225 kat. hold.” Ószentiván területe 1913-ban 4198 kat. hold, 1926-ban 3951 kat. hold volt (MH 1913: 1009. és MH 1926: 218).

¹⁸⁴ NM EAD KTL St. 791. I. A2. „1929-ben Csanád Arad Torontál vm. alispánjának 15393/1928 al.számú a nagym. [nagyméltóságú] B. M. urnak 98.831/1928 sz. határozatával Kiszombor község határából 227 kat. hold 1642 negyszögöl [sic! – helyesen: négyszögöl; az 1642 négyszögöl ráadásul egy újabb holdnak (1600 nl = 1 kat. holdnak) felel meg]. Deszk község határából 370 kat. [hold] 640 öl terület csatolta[t]ott a községhez.” Ferencszállás területe 1888-ban 611 kat. hold, 1892-ben 52 kat. hold, 1898-ban és 1900-ban 51 kat. hold, 1902-ben és 1907-ben 62 kat. hold, 1913-ban 63 kat. hold és végül 1926-ban 62 kat. hold volt (MH 1888: 331, MH 1892: 1125, MH 1898: 202, MH 1900: 256, MH 1902: 628, MH 1907: 304, MH 1913: 581, MH 1926: 112). Amennyiben összeadjuk az 1926. évi és az 1928. évi értékeket (62+228+370), akkor a község területe 660 kat. hold volt. Ezzel szemben a település birtokívei alapján a területe 716 kat. hold volt (NM EAD KTL St. 791. I. B2). Ugyanakkor 1929 végén, vagy 1930 elején a község körjegyzője azt írta, hogy a „község határa most van kat. felmérés alatt”. (Uo.) A későbbi adatok megjelenítésekor a saját szerkesztésű térképen Ferencszállás területét 62 kat. holdnak, az 1926. évi viszonyoknak megfelelően ábrázoltam.

¹⁸⁵ NM EAD KTL St. 795. I. B3. Az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületek: „Cserebökény (676 h.) 30 km, Józsefszállás (2170 h.) 29 km, Disznóhalom (1294 h.) 26 km, Lajoshalom (1715 h.) 27 km, Györgykirályság (1383 h.) 22 km.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
3	414		Öttömös			kk	862	vezték a járást, előállt az a helyzet, hogy a járás területén belül egy újabb járási enklávét hoztak létre. Algyő község és a vele földrajzilag nem érintkező külterületi része a Mindszenti járáshoz tartozott. Tehát a község nemcsak Sövényháza község közigazgatási területén képezett enklávét, hanem a járásban egy újabb járásrész volt. Így területén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Sándorfalva külterületi szerkezete meglehetősen összetett képet mutat. Három olyan külterületi része volt, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, azok lényegében Sövényháza összefüggő külterületén enklávákat alkottak. ¹⁸⁶
4	415		Pusztamérges			kk	1 840	
5	411	❖	Sándorfalva			nk	5 639	
6	412		Sövényháza			nk	6 469	
7	413		Tápe			nk	3 823	
Mindszenti								
1	416		Algyő			nk	3 050	A Mindszenti járás négy településéből három egymással földrajzilag összefüggő területet alkotott, ez alól Algyő kivétel volt. Lényegében Sövényháza területén (ezzel együtt a Kiskundorozsmai járás területén egyben járási) zárványként jelent meg, ami korábban Sándorfalva külterületét képezte (lásd még az előző, Kiskundorozsmai járás leírását). Algyő 1883-tól ismét önálló nagyközség. ¹⁸⁷ Derekegyház falunak több olyan külterületi része is volt, ami az anyaközséggel földrajzilag nem volt határos. ¹⁸⁸
2	417	❖	Derekegyház			nk	2 567	
3	418		Mindszent	jk		nk	10 069	
4	419		Szegvár			nk	7 872	
BÁCS-BODROG vármegye								
Bácsalmási								
1	423		Bácsalmás	jk		nk	11 517	A Bácsalmási járásban jelentős területi változások történtek a vizsgált időszakban. A trianoni békeszerződés értelmében
2	424	⊙	Felsőcsikéria			nk	1 805	
3	425		Katymár			nk	4 168	

¹⁸⁶ NM EAD KTL St. 800. I. B3. Sándorfalva közigazgatási tájékoztató lapjához a jegyző külön térképmellékletet csatolt. Ezen I. számmal jelölte a belterületet, II. számmal a „Homok tanyák” külterületi részt és a III–IV. számokkal pedig a „Fekete tanyákat”. A III. és a IV. területe, mint ahogy a többi külterületi rész sem függött össze földrajzilag egymással. „A község külterülete II. rész homoki tanyák III. és IV. rész fekete tanyák, mind a község belterületétől Sövényháza község földjei által elszigetelve külön-külön fekszenek. II. rész 785 kh. [kat. hold] III. [.] rész 807 kh. IV. rész 368 kh. területtel, a község belterületétől 6–8 kilométer [sic!] távolságra.”

¹⁸⁷ NM EAD KTL St. 805. I. A2. „A községet 1879-ben a Tisza árja elöntötte és a megsemmisült község határa az ujonnan [sic!] alakult Sándorfalvához csatoltatott. A következő években a község újra épült, régi lakosai visszatértek és újra önálló községgé alakultak. 7882/1882 B.M. számú rendelete alapján régi határának egy része azonban Sándorfalvához csatoltatott”. Vö. NM EAD KTL St. 800. I. A2.

¹⁸⁸ NM EAD KTL St. 806. I. B3. „A községi központtal össze nem függő puszták a központtól 30–40 km. távolságra fekszenek[,] ezek képezik a község külterületét 9000 k. hold területtel[,] ezen puszták nevei: Kis- és Nagyujváros, Kiskiráltság, Csereszentlászló[,] Istvánhegyes, Terehalom. Ezen puszták közigazgatási ügyeit egy külterületi elöljáróság végzi[,] melynek szervezése és fejlesztése folyamatban van.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
4	426	☉	Kelebia			nk	1 610	Katymár községtől több mint 3 ezer, ¹⁸⁹ Madaras községtől több mint 5 ezer ¹⁹⁰ kat. hold földet csatoltak el. Katymár és Madaras község körbeöleli azt a zárványt, ami a Bajai járáshoz tartozó Bácsborsód község (a községgel) földrajzilag nem érintkező külterülete (így a terület egyben a Bácsalmási járásba zárt Bajai járáshoz tartozó járási enklávé). Szabadka törvényhatósági jogú város elcsatolásával a település északnyugati külterületi része Magyarországhoz került. Ezt a Bácsalmási járás hatósága alá helyezték. Az említett területen három községet szerveztek: Felsőcsikéria, ¹⁹¹ Kelebia ¹⁹² és Tompa ¹⁹³ néven.
5	427		Kunbaja			nk	2 558	
6	428		Madaras			nk	4 252	
7	429		Mátételke			nk	768	
8	430		Tataháza			nk	1 703	
9	431	☉	Tompa			nk	4 825	
Bajai								
1	432		Bácsbokod			nk	3 916	A Bajai járás településállománya nem változott a vizsgált időszakban. Az új határok kijelölésével azonban két településtől, Bácsborsód ¹⁹⁴ és Hercegszántó ¹⁹⁵ községtől csatoltak el területeket. Ugyanakkor Bácsborsód ¹⁹⁶ (lásd még az előző, Bácsalmási járás leírását) és Nagybaracska ¹⁹⁷ falunak volt olyan külterületi része, ami az anyagközséggel földrajzilag nem érintkezett.
2	433	❖	Bácsborsód			nk	2 408	
3	443		Baja	msz	jk	thj	19 371	
4	434		Bátmonostor			nk	2 385	
5	435		Csátalja			nk	2 418	
6	436		Csávoly			nk	2 869	
7	437		Dávod			nk	2 987	
8	438		Felsőszentiván			nk	2 511	
9	439		Gara			nk	3 628	
10	440		Hercegszántó			nk	3 190	
11	441	❖	Nagybaracska			nk	3 807	
12	442		Vaskút			nk	4 594	
Jánoshalmi								
1	444		Borota			nk	3 244	A Jánoshalmi járást a korábbi

¹⁸⁹ NM EAD KTL St. 152. I. B4. „A békekötés folytán elszakított terület 3042 kat. hold.”

¹⁹⁰ NM EAD KTL St. 155. I. B4. „A békekötés folytán elszakított terület: 5139 kat. hold.”

¹⁹¹ NM EAD KTL St. 151. I. A1. „A község a közelmúltban, mint Felsőcsikéria Szabadka város határához tartozott és 51127/V.a. 1922 B.M. sz. u. [számú] rendelettel alakult újból nagyközséggé.”

¹⁹² NM EAD KTL St. 153. I. A1. „A község az 1921[.] évi aug[.] 20-án a szerb megszállás alól történt felszabadulásig Szabadka szab. kir. [szabad királyi] város határához tartozott. Ettől kezdve 1924[.] decz[.] 16-ig Tompa nagyközség határ részét képezte, attól kezdve önálló nagy község.”

¹⁹³ NM EAD KTL St. 158. I. A2. „Tompa területe 1921. aug. 20-ig, vagyis a szerb iag [helyesen: iga] alóli felszabadulásig Szabadka sz. kir. [szabad királyi] város fennhatósága alá tartozott. 1921. augusztus 21 – 1922[.] április 2-ig Ujszabadka [sic!] néven mint törv. hatósági [törvényhatósági] város szerepelt. 1922. április 3-tól kezdve pedig a m. kir. Belügyminiszter Urnak 51127/1922. számú rendelete alapján mint Tompa nagyközség.”

¹⁹⁴ NM EAD KTL St. 140. I. B4. „S.H.S. [Szerb–Horvát–Szlovén] Királysághoz csatolt terület 1712 kat. hold. Ideiglenesen ide csatolt terület nincs.”

¹⁹⁵ NM EAD KTL St. 147. I. B3–4. „Rasztina pusztá 4000 hold elszakítva teljesen. Ideiglenesen idecsatolva Béregről [...] Frigyes fh. [főherceg] uradalmi birtokából 300 hold.”

¹⁹⁶ NM EAD KTL St. 140. I. B3. „Válaspusztá 2910 kat. hold a községtől délkeletre.”

¹⁹⁷ NM EAD KTL St. 148. I. B3. „Györgypusztá eredeti neve Gyurity volt. Az anyaközségtől 17 km. távolságra fekszik a község határával nem függ össze. Határos Gara, Regőce, Rasztina pusztá és Dávod község határával. Terjedelme 2600 k. hold. Az S.H.S [Szerb–Horvát–Szlovén] állammal határos.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
2	445		Jánoshalma		jk	nk	13 437	Bácsalmási járás északi öt településéből alakították ki. A Jánoshalmi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
3	446		Kisszállás			nk	2 030	
4	447		Mélykút			nk	7 683	
5	448		Rém			nk	1 539	
PEST-PILIS-SOLT-KISKUN								
vármegye								
Abonyi								
1	449		Abony		jk	nk	16 185	Az Abonyi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. A járás területén egy, Nagykőrös rendezett tanácsú városhoz tartozó enklávét helyezkedett el.
2	450		Jászkarajenő			nk	6 839	
3	451		Kocsér			nk	4 004	
4	452		Tószeg			nk	3 859	
5	453		Törtel			nk	4 158	
6	454		Újszász			nk	4 388	
7	455		Zagyvarékas			nk	5 173	
Alsódabasi								
1	456	❖	Alsódabas		jk	nk	2 549	Az Alsódabasi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Alsódabas községnek volt olyan külterületi része (Alsóbabád pusztja), ami az anyaközséggel nem érintkezett. Ezt a külterületi részt körbevette Alsónémedi, Bugyi, Ócsa és Sári község. ¹⁹⁸
2	457		Alsónémedi			nk	4 721	
3	458		Bugyi			nk	3 589	
4	459		Felsődabas			nk	1 227	
5	460		Gyón			nk	3 155	
6	461		Kakucs			nk	2 905	
7	462		Ladánybene			nk	2 056	
8	463		Lajosmizse			nk	10 676	
9	464		Ócsa			nk	5 069	
10	465		Örkény			nk	5 665	
11	466		Pusztavacs			nk	1 956	
12	467		Sári			nk	3 001	
13	468		Tatárszentgyörgy			nk	2 516	
14	469		Újhartyán			nk	4 774	
Aszódi ¹⁹⁹								
1	470		Boldog			nk	2 884	Az Aszódi járás alföldi részében közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	471		Galgahévíz			nk	2 335	
3	472		Hévízgyörk			nk	2 174	
4	473		Tura			nk	5 913	
Dunavecsei								
1	474		Apostag			nk	2 666	A Dunavecsei járástól elcsatolták az északi három községet. Dömsöd és Dab a Ráckevei járáshoz, Tass község pedig a Kunszentmiklósi járáshoz került. Dunapataj nagyközség anyaközségével földrajzilag nem érintkező külterületi részét már a vizsgált időszak előtt, 1910-ben átcsatolták Harta községhez, ezzel az utóbbi község
2	475		Dunaegyháza			nk	2 153	
3	476		Dunapataj			nk	6 039	
4	477		Dunavecse		jk	nk	4 815	
5	478		Harta			nk	5 035	
6	479		Ordas			nk	812	
7	480		Solt			nk	7 447	

¹⁹⁸ NM EAD KTL St. 1440. I. B3. „Felsődélegyháza és Alsóbabád pusztja.”

¹⁹⁹ A járás központja Aszód, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
8	481		Szalkszentmárton			nk	3 877	közigazgatási területén az enklávét megszünt. ²⁰⁰
Gödöllői ²⁰¹								
1	482		Cinkota			nk	6 399	A Gödöllői járás alföldi részén
2	483		Csömör			nk	2 872	Két jelentősebb közigazgatási
3	484		Dány			nk	3 057	változás történt a vizsgált idő-
4	485		Kerepes			nk	2 141	szakban. Egyrészt Rákosszent-
5	486		Kistarcsa			nk	2 771	mihály nagyközséget átcsatol-
6	487		Nagytarcsa			nk	1 043	ták az újonnan kialakított Köz-
7	488		Rákoscstaba			nk	5 919	ponti járáshoz. Másrészt
8	489		Rákoskeresztúr			nk	6 029	Cinkota község határából 1923-
9	490		Rákosliget			nk	2 758	ban önálló községgé létrejött
10	491		Vácszentlászló			nk	1 751	Sashalom, ²⁰² amit közigazgatá-
11	492		Zsámbok			nk	2 526	silag szintén a Központi járás
Gyömrői ²⁰³								
1	493		Ecser			nk	1 539	hatósága alá helyeztek. Fontos
2	494		Tápiósüly			nk	2 202	megjegyezni, hogy a Gödöllői
Kalocsai								
1	495	*	Bajszentistván			nk	3 338	járasnak csak a nyugati és a
2	496		Bátya			nk	3 664	keleti peremterülete tartozik az
3	497		Bogyiszló			nk	2 886	Alföldhöz. A járás középső ré-
4	498	☉	Drágszélszállás			nk	501	szen található települések, így a
5	499		Dunaszentbenedek			nk	1 456	járas központja, Gödöllő is, már
6	500		Dusnok			nk	3 172	dombsági tájon fekszik.
7	501	*	Érsekcsanád			nk	2 101	A Gyömrői járás alföldi részé-
Kalocsai								
1	493		Ecser			nk	1 539	ben közigazgatási változás nem
2	494		Tápiósüly			nk	2 202	történt a vizsgált időszakban.
Kalocsai								
1	495	*	Bajszentistván			nk	3 338	A Kalocsai járás hatósága alá
2	496		Bátya			nk	3 664	helyeztek a korábbi Kiskörösi
3	497		Bogyiszló			nk	2 886	járas déli területéből hat telepü-
4	498	☉	Drágszélszállás			nk	501	lést (Bajszentistván, Érsekcsa-
5	499		Dunaszentbenedek			nk	1 456	nád, Hajós, Nemesnádudvar,
6	500		Dusnok			nk	3 172	Sükösd). Továbbá két, újonnan
7	501	*	Érsekcsanád			nk	2 101	megalakult község is a járás
Kalocsai								
1	493		Ecser			nk	1 539	hatósága alá került. E két falu
2	494		Tápiósüly			nk	2 202	Homokmégy ²⁰⁴ község terüle-
Kalocsai								
1	495	*	Bajszentistván			nk	3 338	téből vált ki: Öregcsertő 1915-
2	496		Bátya			nk	3 664	ben ²⁰⁵ és Drágszélszállás 1922-

²⁰⁰ NM EAD KTL St. 1480. I. A2. „Az 1910[.] évben a 40531/kig1910 sz. alispáni rendelettel Vejte pusztá, az 1911[.] évben pedig a 31346/kig1911 sz. alispáni rendelettel Pataji bojár pusztá csatoltatott át Dunapataj községtől. Az átcsatolás folytán Hartai bojár és Pataji bojár pusztá Bojár nevet kapott. (23214kig2164ker1912th szám).”

²⁰¹ A járás központja Gödöllő, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

²⁰² NM EAD KTL St. 1484. I. A2. „1923. június 1.-től Ehmann telep az anya-községből kivált s Sashalom név alatt a m. kir[.] Belügyminiszter úr 242991/1922. B.M. sz. [számú] rendelete alapján önálló községgé alakult.”

²⁰³ A járás központja Gyömrő, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

²⁰⁴ NM EAD KTL St. 1520. I. A1–2. „1898. Január [sic!] 1-ével alakult nagyközséggé[.] ezelőtt Kalocsa nagyközséghez tartozott mint pusztá. [...] A község területe 1898[.] Jan[.] 1-ével a 68686/1914 B.M. engedélyvel történt elválásakor és külön nagyközséggé történt alakulásakor 4599 kat. hold. vált le. 1915[.] évi Jan. 1-vel pedig Foktő község határához tartozó Kiskecskemégy[.] Körme és Mariháza puszták lettek a 3881/IV. 1915 sz. B. M. rendelettel Homokmégy községhez 2185 kh. [kat. hold] 645 □ öl területtel átcsatolva. 1922[.] évi Jan. 1-vel Drágszélszállás a B. M. 45818/921 sz. rendeletével önálló községgé alakulván a község területéből ismét 1561 kat. hold és 133 □ öl terület vált ki. 1922[.] Julius 1-jével pedig Kiscsertőszállás 1677 kat. hold területtel a B. M. 46333/922 rendelete alapján Öregcsertő községhez csatoltatott. Jelenlegi területe 12510 kat. hold 512 □ öl.”

²⁰⁵ NM EAD KTL St. 1523. I. A1–2. „Öregcsertő község 1915. január 1-én alakult nagyközséggé Homokmégy községből való kiválás alapján /: 68.686/1914 B. M. sz. :/[.] Kiscsertő szállás a m. kir. belügyminiszter 46.333/V. 1922 B. M. számú [sic!] határozata alapján Homokmégy községtől 1922[.] július 1-én Öregcsertő községhez csatoltatott.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
8	502		Fajsz			nk	3 416	ben. ²⁰⁶ Mindezek mellett két olyan település is volt a járásban, ahol a külterület egy része földrajzilag nem érintkezett az anyaközséggel. Egyrészt ilyen volt Géderlak Péterföldpusztája, ami (az 1914-es közigazgatási atlaszban tévesen került Szakmár községhez) ²⁰⁷ határos volt Dunapataj, Uszód falvakkal és Foktő község hasonló helyzetű, földrajzilag különálló külterületével. ²⁰⁸ Másrészt ilyen volt az előbbi Foktő is, aminek északkeletre fekvő, Kisfoktő nevű határa földrajzilag nem érintkezett az anyaközséggel. ²⁰⁹
9	503	❖	Foktő			nk	3 133	
10	504	❖	Géderlak			nk	1 569	
11	505	*	Hajós			nk	4 709	
12	506		Homokmégy			nk	2 858	
13	514		Kalocsa		jk	rtv	12 332	
14	507		Miske			nk	2 732	
15	508	*	Nemesnádudvar			nk	2 465	
16	509	⊙	Öregcsertő			nk	1 575	
17	510	*	Sükösd			nk	4 107	
18	511		Szakmár ²¹⁰			nk	3 225	
19	512	*	Szeremle			nk	1 709	
20	513		Uszód			nk	1 995	
Kiskőrösi								
1	515		Akasztó			nk	3 737	A Kiskőrösi járás hatósága alá csatoltak két, korábban a Kunszentmiklósi járáshoz tartozó települést, Csengőd és Páhi községeket. Továbbá Akasztó nagyközség északi területéből 1919-ben egy új település önállósodott Soltszentimre néven. ²¹¹
2	516		Bócsa			nk	2 833	
3	517		Császártöltés			nk	3 166	
4	518	*	Csengőd			nk	2 307	
5	519		Kecel			nk	9 178	
6	520		Kiskőrös		jk	nk	12 241	
7	521	*	Páhi			nk	2 485	
8	522		Prónayfalva			nk	3 241	
9	523	⊙	Soltszentimre			nk	1 351	
10	524		Soltvadkert			nk	8 180	

²⁰⁶ NM EAD KTL St. 1512. I. A1–2. „Drágszél község eredetileg Kalocsa községhez tartozott mint külső szállás, mely időben neve is Drágszélszállás volt. Egyéb neve ezen kívül [sic!] nem volt. A község úgy keletkezett, hogy az eredetileg Kalocsán lakó birtokosok Drágszélszálláson levő birtokaikon építettek lakóházakat, tanyákat, s lakhelyüket állandóan ide tették át. 1897. évben Homokmégy község kiválásakor Kalocsától szintén elvált megtartva eredeti szállás jellegét 1922. január hó 1-től Drágszél név alatt önálló nagyközség lett (45818/1921 B.M. sz.)”

²⁰⁷ TMAA (1914) 2005: 21. térképoldal.

²⁰⁸ NM EAD KTL St. 1518. I. B3. „Péterföld p. [puszta] 515 hold területtel, melyet félkilométeres benyúló érseki pusztá választja el a község határától.” Vö. MH 1913: 604. és MH 1926: 118.

²⁰⁹ Vö. NM EAD KTL St. 1517. I. B3. és MH 1913: 585. és MH 1926: 113.

²¹⁰ Szakmár község közigazgatási területe 1926-ban lényegesen eltért attól, ahogyan azt a TMAA (1914) 2005: 21. térképoldalon ábrázolták. Az 1913-as és 1926-os helységnévtárakban feltüntetett külterületi részek közül 16 azonos volt. Az 1920-as években Szakmárnak hárommal több pusztája (Benedek, Csorna és Gyarmatszige) volt, mint egy évtizeddel korábban. A falu területe 1913-ban 10 963, 1926-ban 14 811 kat. hold volt (MH 1913: 1144. és MH 1926: 256). Minderről a vonatkozó közigazgatási tájékoztató lap így vall: „Szakmár községhez 1899. évben 862/kgy. 899. sz. [szám] a Malomér-pusztá, 1913[.] évben 20404/B.M.913.IV.a. sz. alatt Csorna és Gyarmatszige-puszták csatlakoztak illetve csatoltattak Szakmár községhez. Szakmár pusztá [Benedek pusztá?] Dunaszentbenedek községtől, a többiek [Csorna és Gyarmatszige] Kalocsa községtől [kerültek a falu hatósága alá].” MN EAD KTL St. 1525. I. A2.

²¹¹ NM EAD KTL St. 1536. I. A1–2. „A község az Országos Községi Törzskönyv-Bizottság 3168/el. 1922 számú leirata szerint a múltban a régi u. n. »Soltszékhez« tartozott. A korábbi neve »Pusztaszentimre« volt. [...] Soltszentimre mint önálló pusztá »Pusztaszentimre« néven Akasztó községhez tartozott. Önálló nagyközséggé a vármegye közönségének 1918[.] okt. 14-én tartott közgyűlésén 41788kg. 1629 kgy. 1918 sz. a[.] alatt tett előterjesztése folytán a m. kir. belügyminisztériumnak 155.304/1918 számú rendelete értelmében engedélyeztetett és 1919[.] év eleje óta nagyközség lett.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Kiskunfélegyházi								
1	525		Alpár			nk	4 065	A Kiskunfélegyházi járásnak két olyan települése van (Ókéske és Újkéske), ami nem érintkezik földrajzilag a járás területével. Két település is önállósodott a vizsgált időszakban: Jakabszállás 1922-ben, és Gátér 1924-ben. Továbbá volt három olyan zárványterület, ami földrajzilag nem érintkezett az anyaközséggel. A Jakabszállás–Kecskemét–Kiskunfélegyháza–Kecskemét(Bugac) által közrezárt terület nyugati része a Fülöpszállási-jakabszállás a Kunszentmiklósi járáshoz tartozó Fülöpszállás külterülete volt. Az előbb körbehatárolt terület keleti része, a Majsai-jakabszállás Kiskunmajsához tartozott. A harmadik terület a Kiskunmajsa által körbeölelt pusztta, ami Kiskunfélegyháza külterületi része volt. Továbbá Pálmonostora község hatósága alá helyezték, a még 1913-ban önálló, Pétermonostora községet. ²¹²
2	526	⊙	Gátér			nk	996	
3	527	⊙	Jakabszállás			nk	2 037	
4	528		Jászszentlászló			nk	2 901	
5	535	❖	Kiskunfélegyháza	jk	rtv		36 797	
6	529	❖	Kiskunmajsa			nk	16 954	
7	530		Ókéske			nk	3 081	
8	531		Pálmonostora			nk	3 373	
9	532		Szank			nk	3 822	
10	533		Tiszaújfalu			nk	2 037	
11	534		Újkéske			nk	9 026	
Központi								
1	544		Budapest	msz	jk	szfv	928 996	A Központi járás alföldi részén két új település, Rákoshegy (1922) ²¹³ és Sashalom (1923) ²¹⁴ község önállósodott a vizsgált időszakban.
2	536		Csepel			nk	13 990	
3	537		Dunaharaszti			nk	5 921	
4	538		Pestszentlőrinc			nk	11 777	
5	539		Pestújhely			nk	7 896	
6	540	⊙	Rákoshegy			nk	1 606	
7	541		Rákosszentmihály			nk	9 938	
8	542	⊙	Sashalom			nk	6 197	
9	543		Soroksár			nk	16 253	
Kunszentmiklósi								
1	545	❖	Fülöpszállás			nk	6 162	A Kunszentmiklósi járás hatósága alá helyezték a vizsgált időszakban a korábban Dunavecsei járáshoz tartozó Tass községet. Továbbá két községnek, Fülöpszállásnak ²¹⁵ és Kunszentmiklósnak ²¹⁶ volt olyan külterületi része, ami az anya-
2	546		Izsák			nk	7 216	
3	547		Kerekegyháza			nk	4 836	
4	548	❖	Kunszentmiklós	jk	nk		8 272	
5	549		Orgovány			nk	3 276	

²¹² Vö. MH 1913: 1023, 1043. és MH 1926: 223.

²¹³ NM EAD KTL St. 1427. I. A1. „Rákoshegy hözség a M. kir. Belügyministerium 92313/921.V[.]a. sz. a. [szám alatt] kelt rendeletével 1922[.] évi jan. hó 1-vel alakult önálló nagyközséggé, a Rákoskeresztur községhez tartozott u. n. »Kálvária és Nagyhangácsi«[.] »Kishangácsi« és »Zsellér« dülőknöl álló területen.”

²¹⁴ NM EAD KTL St. 1421. I. A1. „1923. jún. 1. hatállyal a 242.991/922 B.M. engedéllyel Czinkota község »Ehmann telep« részéből alakult önálló nagyközséggé az ideiglenes »Sashalom« név alatt.” Vö. NM EAD KTL St. 1484. I. A2.

²¹⁵ TMAA (1914) 2005: 21. térképpoldal és NM EAD KTL St. 1540, 1541. I. A1–2.

²¹⁶ NM EAD KTL St. 1543. I. B3. „Pusztta Kunkerekegyháza 3381 k. hold területtel. Távolsága a községtől 29 km.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
6	550		Peszéradacs			nk	1 256	községgel földrajzilag nem érintkezett. Ugyanakkor Szabadszállás területéből 1924-ben önállósodott Jakabszállás község, ami a Kiskunfélegyházi járás hatósága alá került. ²¹⁷
7	551		Szabadszállás			nk	8 014	
8	552	⊙	Tass			nk	3 310	
Monori ²¹⁸								
1	553		Alberti			nk	4 078	A Monori járás alföldi területén annyi változás történt a vizsgált időszakban, hogy Alberti község területéből kivált Dánszentmiklós nagyközség 1922-ben. ²¹⁹
2	554		Ceglédbercel			nk	3 660	
3	555	⊙	Dánszentmiklós			nk	1 958	
4	556		Irsa			nk	7 182	
5	557		Nyáregyháza			nk	3 730	
6	558		Pilis			nk	6 185	
7	559		Üllő			nk	5 713	
8	560		Vasad			nk	1 659	
9	561		Vecsés			nk	9 400	
Nagykátai								
1	562		Farmos			nk	2 828	A Nagykátai járás alföldi részén a vizsgált időszakban közigazgatási változás nem történt.
2	563		Kóka			nk	4 394	
3	564		Nagykáta		jk	nk	9 975	
4	565		Szentlőrinc-káta			nk	1 898	
5	566		Szentmártonkáta			nk	3 621	
6	567		Tápióbicske			nk	4 184	
7	568		Tápiógyörgye			nk	5 896	
8	569		Tápióság			nk	2 317	
9	570		Tápiószecső			nk	3 131	
10	571		Tápiószele			nk	9 739	
11	572		Tápiószentmárton			nk	4 613	
12	573		Tóalmás			nk	3 170	
Pomázi ²²⁰								
1	574		Kisoroszi			nk	1 028	A Pomázi járás alföldi részén a vizsgált időszakban közigazgatási változás nem történt.
2	575		Pócsmegyer			nk	1 305	
3	576		Szigetmonostor			nk	1 194	
4	577		Tahitótfalu			nk	2 312	
Ráckevei								
1	578		Áporka			nk	988	A Ráckevei járás alföldi részén a vizsgált időszakban annyi közigazgatási változás történt, hogy hatósága alá helyezték a korábban Dunavecsei járás északi részét alkotó Dab és Dömsöd községet.
2	579	*	Dab			nk	937	
3	580	*	Dömsöd			nk	4 660	
4	581		Kiskunlacháza			nk	4 962	
5	582		Lórév			nk	632	

²¹⁷ NM EAD KTL St. 1546. I. A2. „Szabadszállási Jakabszállás pusztai 1924[.] évi május hó 1-én önálló községgé alakult s a kiskunfélegyházi járáshoz csatoltatott, mintegy 3000 lakossal s 11.000 kat. hold területtel.”

²¹⁸ A járás központja Monor, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

²¹⁹ NM EAD KTL St. 1550. I. A2. „1922[.] évben mint pusztai Alberti községtől különvált és nagyközséggé alakult. 84849/921V. B.M. sz.”

²²⁰ A járás központja Pomáz, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
6	583		Majosháza			nk	780	
7	584		Makád			nk	1 473	
8	585		Pereg			nk	2 622	
9	586		Ráckeve		jk	nk	6 551	
10	587		Szigetbecse			nk	981	
11	588		Szigetcsép			nk	1 664	
12	589		Szigetszentmárton			nk	1 053	
13	590		Szigetszentmiklós			nk	4 407	
14	591		Szigetújfalu			nk	1 778	
15	592		Taksony			nk	4 079	
16	593		Tököl			nk	4 018	
Váci								
1	594		Alag			nk	2 265	A Váci járás alföldi részén a vizsgált időszakban két közigazgatási változás történt. Sződ község területéből 1914-ben kivált Felsőgöd, ²²¹ majd 1921-ben Alsógöd ²²² község is önállósodott. Fontos megjegyezni, hogy Magyarország 1914-es közigazgatási atlaszában tévesen lokalizálták Felsőgöd községet, valójában az ott ábrázolt Felsőgöd Alsógöd községnek felelt meg. Ugyanakkor Alsógöd községhez tartozott a Göd külterületi rész is. Alsógödtől északra feküdt Felsőgöd község. ²²³
2	597	⊙	Alsógöd			kk	966	
3	595		Dunakeszi			nk	4 106	
4	596	⊙	Felsőgöd			nk	1 647	
5	598		Fót			nk	4 217	
6	599		Sződ			nk	3 021	
7	601		Vác		jk	rtv	19 395	
8	600		Vácrátót			kk	1 186	
JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK vármegye								
Jászsági alsó								
1	610		Jászsós-szentgyörgy			nk	4 884	A Jászsági alsó járásban annyi közigazgatási változás történt, hogy a korábbi járás három déli községét (Besenyszög, Kőtelek, Nagykőrű) az újonnan kialakított Központi járáshoz csatolták.
2	611		Jászapáti		jk	nk	12 313	
3	612		Jáskisér			nk	6 750	
4	613		Jászládány			nk	9 442	
5	614		Jászszentandrás			nk	5 127	
6	615		Tiszasüly			nk	2 585	
Jászsági felső								
1	616		Alattyán			nk	2 487	A Jászsági felső járásban nem történt közigazgatási változás a vizsgált időszakban.
2	617		Jákóhalma			nk	4 484	

²²¹ NM EAD KTL St. 1615. I. A1–2. „Sződ nagyközséghez tartozó Felsőgöd pusztja 587 kat. hold területtel Dr. Szécsi Kálmán és néhai Dr. Hajcsi György által házhelyekre parcellázott 1908. évben s mint ilyen Felsőgöd néven lakott helylyé vált. Majd a 136925/1914 B.M. számú engedéllyel Sződ nagyközség kötelekéből kivált és Felsőgöd néven kisközséggé alakult, azonban közigazgatásilag továbbra is a szödi jegyzőséghez tartozott. Végül 1921. évi június 11.-én kelt 45817/1921 B.M. számú engedéllyel nagyközséggé alakult.”

²²² NM EAD KTL St. 1616. I. A1–2. „A m. kir. Belügyminister úr 63243/1921 B.M. számú 1921. szept. 7.-én kelt engedélyével Sződ [sic!] község határához tartozó Göd és Kisgöd telepek Alsógöd néven kisközséggé alakultak. Ez új kisközség Pestvármegye törvényhatóságának 43771 kig 2712 kgy 1921 számú véghatározatával a váczi járásba kebeleztetett be, a közigazgatási teendők ellátása tekintetében pedig ideiglenesen Felsőgöd községhez csatoltatott.”

²²³ Vö. TMAA (1914) 2005: 11. térképoldal.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
3	618		Jánoshida			nk	4 227	
4	619		Jászárokszállás			nk	13 616	
5	625		Jászberény		jk	rtv	31 971	
6	620		Jászdózsa			nk	4 314	
7	621		Jászfelsőszentgyörgy			nk	2 724	
8	622		Jászfényszaru			nk	7 311	
9	623		Jásztelek			nk	2 826	
10	624		Pusztamonostor			nk	1 664	
Központi								
1	626	*	Besenyszög			nk	4 672	A Központi járás a korábbi Jász- sági alsó járás három déli tele- püléséből, Besenyszög, Kőte- lek, Nagykörű községéből, az egykori Tiszai közép járás Sza- jol községéből, illetve a Tiszai alsó járás három északi falujá- ból, Rákóczifalva, Tiszavár- kony és Vezseny községből állt össze, központja Szolnok ren- dezett tanácsú város lett.
2	627	*	Kőtelek			nk	3 001	
3	628	*	Nagykörű			nk	3 332	
4	629	*	Rákóczifalva			nk	4 325	
5	630	*	Szajol			nk	2 005	
6	633		Szolnok	msz	jk	rtv	32 539	
7	631	*	Tiszavárkony			nk	1 970	
8	632	*	Vezseny			nk	1 548	
Tiszai alsó								
1	634		Cibakháza			nk	5 940	A Tiszai alsó járásban közigaz- gatási változás annyi történt, hogy a Központi járáshoz csa- tolták Rákóczifalva, Tiszavár- kony és Vezseny községet.
2	635		Csépa			nk	3 406	
3	636		Kunszentmárton			nk	11 191	
4	637		Mesterszállás			nk	1 686	
5	638		Nagyrev			nk	1 568	
6	639		Szelevény			nk	2 352	
7	640		Tiszaföldvár		jk	nk	9 722	
8	641		Tiszainoka			nk	1 079	
9	642		Tizsakürt			nk	4 367	
10	643		Tizsasas			nk	1 682	
11	644		Tiszaug			nk	1 005	
Tiszai felső								
1	645		Abádszalók			nk	7 336	A Tiszai felső járásnak volt olyan területe, ami a járással földrajzilag nem érintkezett: Dévaványa község. Továbbá Tiszaderzs község Tomaj nevű külterülete földrajzilag nem érintkezett az anyaközséggel. Ugyanakkor Tiszaderzs területe jelentősen gyarapodott, amikor 1917-ben a korábban Újlőrinc- falva községtől átcsatolták a Cserőköz nevű pusztát, ami a Tisza jobb partján fekszik (míg Tiszaderzs a folyó bal partján). Ezzel nemcsak a község, hanem a járás, sőt a megye területe is nőtt, mivel Cserőköz pusztá korábban Heves vármegye ré- sze volt. ²²⁴
2	646		Dévaványa			nk	13 349	
3	647		Kenderes			nk	5 850	
4	648		Kunhegyes		jk	nk	10 979	
5	649		Kunmadaras			nk	7 645	
6	650	❖	Tiszaderzs			nk	2 813	
7	651		Tiszaszentimre			nk	3 744	

²²⁴ NM EAD KTL St. 1252. I. A2. „»Cserőköz« nevű Tisza-sziget kataszterileg 1917 óta Ujlőrinczfalva /:Heves m.:/ községtől átcsatolva. Belügyminiszteri rendelet még nincs.” Továbbá: uo. B3. „Derzstomaj-

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Tiszai közép								
1	652		Fegyvernek			nk	5 752	A Tiszai közép járástól Szajol községet a Központi járáshoz csatolták a vizsgált időszakban.
2	653		Kuncsorba			nk	1 286	
3	654		Tiszabő			nk	2 066	
4	655		Tiszabura			nk	2 524	
5	656		Tiszapüspöki			nk	2 261	
6	657		Tiszaroff			nk	4 983	
7	658		Törökszentmiklós		jk	nk	26 303	
HEVES vármegye								
Egri ²²⁵								
1	663	❖	Aldebrő			nk	1 518	Az Egri járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt. Besenyőtelek községnek volt olyan külterületi része, Tepélypuszta, ²²⁶ ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett.
2	664		Besenyőtelek			nk	3 529	
3	665		Dormánd			nk	1 095	
4	666		Füzesabony			nk	5 816	
5	667		Kál			nk	4 122	
6	668		Kápolna			nk	1 837	
7	669		Kerecsend			nk	1 952	
8	670		Kompolt			nk	1 628	
9	671		Maklár			nk	2 554	
10	672		Mezőtárkány			nk	2 833	
11	673		Tófalu			nk	1 152	
Gyöngyösi ²²⁷								
1	674		Adács			nk	3 783	A Gyöngyösi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	675		Nagyfüged			nk	2 632	
3	676		Vámosgyörk			nk	2 249	
4	677		Visznek			nk	2 324	
Hatvani								
1	678		Csány			nk	4 432	A Hatvani járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	679		Hatvan		jk	nk	14 045	
3	680		Hort			nk	4 370	
Hevesi								
1	681		Átány			nk	2 812	A Hevesi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	682		Boconád			nk	2 091	
3	683		Erdőtelek			nk	4 549	
4	684		Erk			nk	1 704	
5	685		Heves		jk	nk	9 985	
6	694		Hevesvezekény			kk	892	
7	686		Kisköre			nk	3 351	
8	687		Kömlő			nk	3 187	

puszta /: kataszter szerint: Tomaj/ 2395 kat. hold.” Tiszaderzs területe 1913-ban 5715, 1926-ban 8522 kat. hold volt (MH 1913: 1230. és MH 1926: 277).

²²⁵ A járás központja Eger, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

²²⁶ MH 1926: 71.

²²⁷ A járás központja Gyöngyös, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
9	688		Pély			nk	2 894	
10	689		Tarnabod			nk	1 083	
11	690		Tarnaméra			nk	2 210	
12	691		Tarnaörs			nk	2 210	
13	695		Tarnaszentmiklós			kk	1 695	
14	692		Tarnasdadány			nk	1 852	
15	693		Zaránk			nk	1 365	
Tiszafüredi								
1	696		Nagyiván			nk	2 278	A Tiszafüredi járás alföldi részén annyi közigazgatási változás történt, hogy Tiszaszöllős községtől elcsatolták a Cserőközt, amit Tiszaderzs község hatósága (Tiszai felső járás) alá helyezték. ²²⁸
2	697		Örvény			nk	655	
3	698		Poroszló			nk	5 116	
4	699		Sarud			nk	3 191	
5	700		Tiszafüred		jk	nk	9 543	
6	701		Tiszaigar			nk	1 610	
7	702		Tiszanána			nk	4 847	
8	703		Tiszaörs			nk	2 414	
9	704		Tiszaszöllős			nk	2 543	
10	705		Újlőrincfalva			nk	441	
BORSOD, GÖMÖR ÉS KISHONT közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Edelényi ²²⁹								
1	706		Boldva			kk	1 563	Az Edelényi járás alföldi részén, ami egyetlen községet foglalt magába, közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
Mezőcsáti								
1	707		Ároktő			nk	2 155	A Mezőcsáti járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Egyedül Tiszabábolna községnek volt olyan külterületei része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, a Mezőkövesdi járásba zárt enklávé. ²³⁰
2	708		Emőd			nk	3 152	
3	709		Gelej			nk	1 374	
4	723		Hejőbába			kk	892	
5	716		Hejőkeresztúr			kk	631	
6	730		Hejőkürt			kk	440	
7	718		Hejőpapi			kk	1 161	
8	719		Hejőszalonta			kk	559	
9	710		Igrici			nk	1 172	
10	711		Mezőcsát		jk	nk	5 827	
11	712		Mezőnagymihály			nk	2 056	
12	720		Nagycséc			kk	755	
13	724		Nemesbikk			kk	1 116	
14	721		Poga			kk	521	
15	727		Sajóörös			kk	727	

²²⁸ NM EAD KTL St. 1213. I. A2. „Az úgy nevezett Cserőköz 1394 kat. hold 1156 □ öl Tiszaderzshez való átcsatolás alatt áll B.M. 113.354/922 V.a. adózásilag 1918. január 1-től már Tiszaderzshez volt csatolva.” Vö. NM EAD KTL St. 1252. I. A2.

²²⁹ A járás központja Edelény, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldre.

²³⁰ Tiszabábolna területe 1913-ban és 1926-ban is 4092 kat. hold volt (MH 1913: 1229. és MH 1926: 277).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
16	722		Sajószöged			kk	972	
17	717		Szakáld			kk	492	
18	713	❖	Tiszabábolna			nk	975	
19	714		Tiszadorogma			nk	1 211	
20	728		Tiszagyulaháza			kk	581	
21	715		Tiszakeszi			nk	2 612	
22	725		Tiszaoszlár			kk	459	
23	726		Tiszapalkonya			kk	1 645	
24	729		Tiszaszederkény			kk	1 416	
25	731		Tiszatarján			kk	1 460	
Mezőkövesdi								
1	732		Borsodivánka			nk	947	A Mezőkövesdi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Egyedül Szentistván községnek volt olyan külterületei része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett. ²³¹
2	733		Borsodszemere			nk	1 954	
3	734		Egerfarmos			nk	1 111	
4	735		Egerlövő			nk	1 383	
5	736		Keresztespüspöki			nk	1 295	
6	737		Mezőkeresztes			nk	4 656	
7	738		Mezőkövesd		jk	nk	18 548	
8	739		Mezőnyárad			nk	1 185	
9	740		Négyes			nk	769	
10	741	❖	Szentistván			nk	3 879	
11	742		Szihalom			nk	2 976	
12	743		Tiszavalk			nk	615	
Miskolci ²³²								
1	744		Alsózsolca			nk	2 030	A Miskolci járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	749		Arnót			kk	1 114	
3	751		Belsőbőcs			kk	1 228	
4	745		Felsőzsolca			nk	2 048	
5	746		Hejőcsaba			nk	4 455	
6	761		Kistokaj			kk	721	
7	752		Külsőbőcs			kk	720	
8	753		Ládháza			kk	596	
9	754		Mályi			kk	836	
10	755		Mezőnyék			kk	1 024	
11	747		Ónod			nk	2 261	
12	763		Sajóbesenyő			kk	533	
13	756		Sajóecseg			kk	649	
14	748		Sajókeresztúr			nk	764	
15	757		Sajólád			kk	1 344	
16	750		Sajópálfala			kk	625	
17	758		Sajópetri			kk	1 143	
18	759		Sajósenye			kk	242	

²³¹ Szentistván területe 1913-ban és 1926-ban is 9495 kat. hold volt (MH 1913: 1174. és MH 1926: 262).

²³² A járás központja Miskolc, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldre.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
19	760		Sajóvamos			kk	1 885	
20	762		Szirma			kk	1 568	
21	764		Szirmabesenyő			kk	1 572	
ABAÚJ-TORNA vármegye								
Szikszói								
1	765		Onga			nk	1 792	A Szikszói járás alföldi részén, ami két községet foglalt magába, közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	766		Szikszó		jk	nk	4 861	
ZEMPLÉN vármegye								
Bodrogeközi								
1	767	⊙	Cigánd			nk	3 840	A Bodrogeközi járás nagy részét a trianoni békeszerződés értelmében elcsatolták. A járás határ menti települései közül háromnak, Cséke, ²³³ Dámóc ²³⁴ és Láca ²³⁵ községnek a közigazgatási területe kevesebb lett, ötnek (Kisrosvágý, ²³⁶ Nagýrosvágý, ²³⁷ Karcsa, ²³⁸ Pácin ²³⁹ és Semjén ²⁴⁰ falúnak) nem változott, és csak egy esetben, Zemplénagárd vonatkozásában nőtt a község területe, mivel a Csehszlovákiaéhoz csatolt Nagytárkány déli része Magyarországhoz került, amit az említett község hatósága alá helyeztek. ²⁴¹ Továbbá a Bodrogeközi járás hatósága alól a szomszédos Sátorlájújhelyi járáshoz került Karos község. Ugyanakkor Kisczigánd és Nagýczigánd község Cigánd néven egyesült 1922-ben.
2	768		Cséke			kk	252	
3	769		Dámóc			kk	728	
4	773		Karcsa			kk	2 068	
5	771		Kisrosvágý			kk	550	
6	770		Láca			kk	1 368	
7	772		Nagýrosvágý			kk	1 122	
8	774		Pácin			kk	1 819	
9	777		Révleányvár			kk	839	
10	775		Ricse		jk	kk	2 026	
11	776		Semjén			kk	712	
12	778		Zemplénagárd			kk	1 703	
Sárospataki								
1	785		Bodroghalász			kk	613	A Sárospataki járás alföldi területéhez két község (Makkoshotyka és Herczegkút) nem tartozott hozzá. Ugyanakkor a korábbi Tokaji járástól négy települést, Bodroghalászi, Bodroghalászi, Sára és Vámosújfalú községet a Sárospataki járáshoz csatoltak. Egyedül Sára
2	782	*	Bodrogolaszi			kk	1 205	
3	783	*	Bodroghalászi			kk	585	
4	788		Károlyfalva			kk	479	
5	786		Luka			kk	1 329	
6	784	*	Sára			kk	146	

²³³ Cséke területe 1913-ban 692, 1926-ban 660 kat. hold volt (MH 1913: 460. és MH 1926: 84).

²³⁴ Dámóc területe 1913-ban 1695, 1926-ban 1641 kat. hold volt (MH 1913: 489. és MH 1926: 91).

²³⁵ Láca területe 1913-ban 3656, 1926-ban 3269 kat. hold volt (MH 1913: 836. és MH 1926: 178).

²³⁶ Kisrosvány területe nem változott, 1460 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913: 780. és MH 1926: 165).

²³⁷ Nagyrosvány területe nem változott, 4889 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913: 961. és MH 1926: 208).

²³⁸ Karcsa területe nem változott, 7451 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913: 723. és MH 1926: 151).

²³⁹ Pácin területe nem változott, 5913 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913: 1019. és MH 1926: 222).

²⁴⁰ Semjén területe nem változott, 1400 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913: 1120. és MH 1926: 249).

²⁴¹ Zemplénagárd területe 1913-ban 4358, 1926-ban 5487 kat. hold volt (MH 1913: 1327. és MH 1926: 303).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
7	779		Sárospatak		jk	nk	10 408	rospatak nagyközségnek volt olyan külterületi része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, azonban ez, a Herczegkút–Bodroghalász–Bodorgolaszi–Komlóska által körbeölelt rész már kívül esett az Alföld területén.
8	780		Tiszakarád			nk	2 870	
9	787		Vajdácska			kk	1 423	
10	781	*	Vámosújfalú			nk	627	
11	789		Végardó			kk	1 053	
Sátoraljaújhelyi								
1	790	❖	Alsóberecki			kk	596	A Sátoraljaújhelyi járás nagy részét Csehszlovákiához csatolták, s a járás alföldi része mindösszesen négy települést foglalt magába. Ebből Karos községet a szomszédos Bodrogközi járástól helyezték a Sátoraljaújhelyi járás hatósága alá. Alsóberecki községnek volt olyan külterületi része, ami földrajzilag nem érintkezett az anyaközség területével. Sátoraljaújhely rendezett tanácsú várostól jelentős területet csatoltak el a trianoni békeszerződés értelmében. ²⁴²
2	791		Felsóberecki			kk	377	
3	792	*	Karos			kk	673	
4	793		Sátoraljaújhely	msz	jk	rtv	21 162	
Szerencsi								
1	811		Alsódobsza			kk	633	A Szerencsi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	807		Bekecs			kk	1 723	
3	809		Berzék			kk	694	
4	794		Gesztely			nk	1 813	
5	804		Girincs			kk	930	
6	795		Hernádkak			kk	868	
7	796		Hernádnémeti			nk	2 597	
8	797		Kesznyéten			nk	1 424	
9	805		Kiscséc			kk	250	
10	806		Köröm			kk	818	
11	808		Legyesbénye			kk	1 571	
12	798		Megyaszó			nk	2 968	
13	799		Mezőzombor			nk	1 981	
14	810		Sajóhidvég			kk	881	
15	812		Sóstófalva			kk	317	
16	800		Szerencs		jk	nk	5 851	
17	801		Taktaharkány			nk	2 236	
18	802		Taktaszada			nk	1 669	
19	803		Tiszalúc			nk	2 785	
20	813		Újcsanálos			kk	1 238	
Tokaji								
1	814		Olaszliszka			nk	2 744	A Tokaji járás alföldi részén annyi közigazgatási változás történt, hogy négy települést, Bodrogolaszi, Bodrogzsadány, Sára és Vámosújfalú községet a Sárospataki járáshoz csatoltak a
2	817		Szegi			kk	479	
3	818		Szegilong			kk	407	
4	815		Tarcal			nk	3 839	

²⁴² Sátorajáújhely területe 1913-ban 12 438, 1926-ban 9686 kat. hold volt (MH 1913: 1116. és MH 1926: 248).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
5	816		Tokaj		jk	nk	5 073	vizsgált időszakban.

II. TÁBLA
JÁRÁSOKTÓL KÖZIGAZGATÁSIILAG FÜGGETLENÜL MŰKÖDŐ VÁROSOK
(EGYIK JÁRÁSNAK SEM RÉSZEI)

A	B	C	I	Település neve	D	E	F	G
1	300		Bé	Békéscsaba			rtv	44 368
1	421		Cs	Hódmezővásárhely			thj	60 922
2	422		Cs	Szeged			thj	119 109
3	420		Cs	Szentcs	msz		rtv	32 387
1	269		Ha	Hajduböszörmény			rtv	28 706
2	270		Ha	Hajduhadház			rtv	10 480
3	271		Ha	Hajdunánás			rtv	17 085
1	659		JNSz	Karcag			rtv	22 569
2	660		JNSz	Kisújszállás			rtv	13 766
3	661		JNSz	Mezőtúr			rtv	26 911
4	662		JNSz	Túrkeve			rtv	12 973
1	602		PPSK	Cegléd			rtv	36 929
2	609	❖	PPSK	Kecskemét			thj	73 109
3	603		PPSK	Kiskunhalas			rtv	26 088
4	604		PPSK	Kispest			rtv	51 064
5	605	❖	PPSK	Nagykőrös			rtv	28 701
6	606		PPSK	Pesterzsébet			rtv	40 545
7	607		PPSK	Rákospalota			rtv	36 008
8	608		PPSK	Újpest			rtv	56 489
26	250		SzU	Nyíregyháza	msz		rtv	43 340

III. TÁBLA
AZ ALFÖLDI VÁROSOK NÉHÁNY FONTOSABB ADATA

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
Főváros															
1	Budapest	0*	szfv	jsz	270 685	360 551	491 938	716 476	880 371	928 996	64 881	43 753	1,1	44,3	54,6
Regionális központ															
2	Debrecen	5	thj	msz	46 111	51 122	56 940	72 351	92 729	103 186	3 281	2 648	22,9	32,8	44,3
3	Szeged	7	thj		71 022	73 675	85 569	100 270	118 328	119 109	3 165	2 552	34	26,9	39,1
Megyeközpont															
4	Szolnok	24	rtv	msz	15 847	17 150	20 748	25 042	28 778	32 539	747	967	16,7	29,3	53,9
5	Sátoraljaújhely	35	rtv	msz	9 946	11 264	13 017	16 712	19 940	21 162	856	808	10	39,2	50,7
6	Kecskemét	36	thj		41 195	44 122	48 493	56 786	66 834	73 109	1 525	1 233	52,7	19,1	28,2
7	Nyíregyháza	37	rtv	msz	21 896	24 102	27 014	31 875	38 198	43 340	1 198	1 161	36,2	22,7	41,2
8	Gyula	51	rtv	msz	18 495	18 046	19 991	22 023	24 248	24 908	460	748	34,1	29	36,9
9	Baja	60	thj	jsz	18 169	19 241	19 485	20 065	21 032	19 371	864	555	16,9	37,1	46,1
10	Békéscsaba	62	k	jsz	30 022	32 616	34 243	37 108	42 146	44 368	785	702	45,3	22,1	32,6
Központváros															
11	Makó	65	rtv	msz	27 759	30 063	32 663	33 701	34 918	37 141	889	653	57,7	18,2	24,2
12	Vác	68	rtv	jsz	12 894	13 199	14 450	16 563	18 952	19 395	538	631	19,9	40	40,1
13	Szentés	73	rtv	jsz	27 658	28 712	30 791	31 290	31 593	32 387	665	550	52,2	17,8	30,1
14	Jászberény	74	rtv	jsz	20 233	21 507	24 331	26 432	29 675	31 971	461	461	59,4	17,4	23,2
15	Újpest	77	rtv		6 722	11 668	23 521	41 836	55 197	56 489	2 197	1 380	0,5	66,7	32,8
16	Kiskunfélegyháza	80	rtv	jsz	23 844	24 488	29 660	33 242	34 924	36 797	632	508	57,3	17	25,7
17	Kalocsa	85	k	jsz	9 504	9 116	10 770	11 372	11 738	12 332	272	549	28,2	24,8	47,1
18	Hódmezővásárhely	93	thj		49 153	52 424	55 475	60 824	62 445	60 922	1 110	850	61,1	17,3	21,6
19	Cegléd	96	rtv		22 216	24 872	27 549	29 905	33 942	36 929	569	488	47,7	19,9	32,4

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
20	Orosháza	103	k	jsz	14 554	18 032	19 956	21 369	22 264	24 079	733	325	45,3	26,8	27,9
21	Kisvárd	105	k	jsz	4 703	5 006	6 458	8 249	10 019	11 435	472	338	19,5	35,1	45,4
22	Mezőtúr	106	rtv		20 447	21 213	23 757	25 367	25 835	26 911	314	330	58,9	14,7	26,3
23	Szarvas	107	k	jsz	22 446	22 504	24 393	25 765	25 879	25 224	388	359	62,3	14	23,7
24	Karcag	109	rtv		14 486	15 825	18 197	20 886	22 996	22 569	326	288	66	13,5	20,4
25	Kiskunhalas	110	rtv		13 127	15 039	17 138	19 856	24 381	26 088	344	312	68,4	11,5	20,1
26	Nagykőrös	111	rtv		20 091	22 769	24 584	26 512	28 575	28 701	411	373	66,9	13,6	19,5
27	Hajdúböszörmény	116	rtv	jsz	19 208	19 035	21 238	25 065	28 159	28706	385	325	71,2	12,4	16,4
<i>Kisváros</i>															
28	Hatvan	144	k	jsz	4 018	4 877	6 979	9 698	12 097	14 045	178	185	22,9	31,3	45,8
29	Békés	146	k	jsz	22 574	22 938	25 087	25 473	26 875	28 161	229	304	71,1	12,2	16,7
30	Csongrád	150	k	jsz	17 356	17 837	20 802	22 606	25 310	25 888	291	287	66,4	13,2	20,4
31	Hajdúszoboszló	152	rtv		12 269	13 038	14 728	15 444	16 093	17 722	201	226	70,2	10,7	19,1
32	Mezőkövesd	157	k	jsz	9 196	10 606	12 674	15 215	17 202	18 548	174	168	79,2	10,6	10,2
33	Kisújszállás	159	rtv		10 376	11 083	12 527	13 214	13 538	13 766	196	216	62,1	15,7	22,3
34	Kiskőrös	163	k	jsz	6 510	6 834	7 878	9 263	11 562	12 241	170	149	70,9	11,2	18
35	Berettyóújfalu	166	k	jsz	5 760	6 122	6 913	7 716	8 579	9 134	225	170	51,9	19,7	28,5
36	Mátészalka	172	k	jsz	3 741	3 791	4 589	5 272	5 935	6 519	157	125	46,7	26,1	27,2
37	Szerencs	174	k	jsz	1 819	2 370	4 339	5 265	6 101	5 851	169	141	27,4	42,3	30,3
38	Tokaj	193	k	jsz	5 012	4 479	4 815	5 104	5 105	5 073	187	142	33,9	28,9	37,2
39	Hajdúnánás	196	rtv		13 198	13 957	14 457	15 877	16 781	17 085	224	195	70	15,9	14,1
40	Sárospatak	197	k	jsz	6 638	5 713	6 682	8 210	9 427	10 408	179	163	53,7	17,2	29
41	Nagykálló	199	k	jsz	5 835	4 837	5 632	7 320	7 988	8 232	150	237	56,3	17,4	26,3
42	Fehérgyarmat	203	k	jsz	3 353	3 254	3 612	4 210	4 627	4 375	106	97	46,7	25,5	27,9
43	Battonya	209	k	jsz	8 642	9 195	12 018	12 861	13 011	13 737	142	165	74	12,2	13,8
44	Jászapáti	212	k	jsz	9 231	9 752	10 401	10 864	11 402	12 313	168	116	72,3	13,6	14,1
45	Törökszentmiklós	215	k	jsz	13 024	16 046	18 772	21 870	25 086	26 303	244	215	69,4	14,3	16,3
46	Nyírbátor	216	k	jsz	4 723	4 387	5 061	5 939	7 777	9 075	186	346	42	30,5	27,4

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
47	Kunszentmiklós	221	k		5 614	6 564	6 928	7 771	8 321	8 272	106	118	64,5	13,3	22,2
48	Tiszafüred	227	k	jsz	6 622	6 846	8 024	8 628	9 025	9 543	145	126	57,3	15	27,7
49	Bácsalmás	228	k	jsz	8 193	8 000	8 458	9 285	11 498	11 517	137	125	71,3	11,5	17,3
50	Szeghalom	229	k	jsz	7 255	7 537	8 952	9 309	9 716	9 460	85	109	65,9	12,8	21,3
51	Kunszentmárton	244	k	jsz	9 409	9 693	9 754	10 764	10 410	11 191	143	141	57,9	17	25,2
52	Mezőcsát	251	k	jsz	4 979	4 705	5 215	5 220	5 493	5 827	105	85	64,1	15,5	20,3
53	Heves	253	k	jsz	5 703	6 698	7 271	7 978	9 128	9 985	104	90	68,9	15,1	16
54	Abony	255	k	jsz	10 232	11 186	12 012	13 413	14 729	16 185	202	148	63,3	13,1	23,6
55	Szikszó	263	k	jsz	3 796	3 586	3 893	3 960	4 618	4 861	163	108	41	24,3	34,6
56	Nagykát	264	k	jsz	5 045	5 093	6 028	7 553	8 910	9 975	88	110	70,9	12,4	16,7
57	Ráckeve	265	k	jsz	5 672	5 463	5 861	6 494	6 881	6 551	86	125	65,3	17,2	17,6
58	Túrkeve	288	rtv		10 969	12 042	13 092	13 791	13 097	12 973	119	118	72,4	11,9	15,7
59	Gyoma	303	k	jsz	9 907	10 160	10 867	11 541	10 699	11 942	139	127	65,5	13,3	21,3
60	Tiszaöl	309	k	jsz	3 436	3 758	3 954	4 472	5 002	4 977	91	81	65,8	11,3	22,8
61	Kunhegyes	331	k	jsz	7 272	7 461	8 465	9 499	9 823	10 979	112	103	73,0	13,6	13,4

Járási funkciókkal is rendelkező telepölések

Mindszent	k	jsz	9 814	10 859	9 203	9 660	10 057	10 069	90	86	45,6	11,9	42,5
Endröd	k		8 714	9 372	10 898	11 850	13 514	13 850	73	88	63,5	8,8	27,7
Csenger	k	jsz	2 968	2 866	3 111	3 355	3 522	3 618	89	46	58,4	16,6	25,0
Alsódabas	k	jsz	1 303	1 737	1 946	2 143	2 365	2 549	25	41	69,2	6,5	24,3
Püspökladány	k		7 839	8 390	9 824	10 878	12 585	13 246	149	114	66,2	10,5	23,3
Dunavecse	k	jsz	4 433	4 713	4 382	4 378	4 757	4 815	43	93	60,0	18,7	21,3
Mándok	k	jsz	2 020	2 354	2 534	2 919	3 106	3 367	43	50	61,5	18,8	19,7
Mezőberény	k		10 915	11 368	12 468	12 867	13 285	13 477	151	142	66,7	15,0	18,2
Hajdúdorog	k		8 216	8 026	8 720	9 906	10 468	11 235	122	153	72,6	9,3	18,0
Sarkad	k		7 383	7 601	8 244	8 755	9 587	10 751	106	79	71,2	11,9	16,9
Derecske	k	jsz	7 334	7 630	8 272	8 760	9 287	9 843	119	95	71,7	12,1	16,3
Újfehértó	k		7 109	6 998	7 898	9 330	10 567	11 826	182	92	73,4	10,4	16,2

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
	Kiskundorozsma		k	jsz	9 688	10 652	12 325	14 926	17 719	18 504	139	144	59,7	24,4	15,9
	Tiszaöldvár		k	jsz	5 640	6 914	7 752	8 075	8 880	9 722	88	86	70,7	13,5	15,7
	Mezőkovácsháza		k	jsz	3 392	3 662	4 248	4 347	4 429	4 721	63	53	74,3	12,5	13,2

Forrás: MSK Ús. 42. és 48. kötet, BELUSZKY–GYÖRI 2005: 214–228. (Saját számítás.)

Megjegyzés: A) az alföldi városok hierarchia szerinti sorrendje 1920-ban, Beluszky–Győri-féle 1910. évi országos hierarchiaszám alapján. B) Beluszky–Győri-féle 1910. évi országos hierarchiaszám. C) A település jogállása (szfv=székesfőváros, thj=törvényhatósági jogú város, rtv=rendezett tanácsú város, k=község). D) A település közigazgatási szerepköre (msz=megyeszékhely, jsz=járasszékhely). E) Kereskedelmi keresők száma. F) Közszolgálati keresők száma. G) Mezőgazdasági keresők aránya. H) Ipari keresők aránya. I) Tercier szektorban dolgozó keresők aránya. B, C, D, E, F, G, H, I oszlop adatai az 1910-es évről vonatkoznak. *) Budapest rangszáma azért 0, mert a Beluszky–Győri-féle városhierarchia kialakításánál nem vették számításba, ezért a rangsor első helyén Zágráb áll.

VÁNDORMOZGALOM

ÁLTALÁNOS MIGRÁCIÓS FOLYAMATOK A KORSZAKBAN

A századelőn a belső migrációs folyamatok mellett a kivándorlás játszotta a meghatározó szerepet. Magyarország területéről 1899 és 1913 közötti időszakban közel 1,4 millió kivándorlót regisztráltak hivatalosan. Amennyiben ehhez az „illegálisan” országot elhagyók becsült számát is hozzáadjuk, csaknem 2,2 millió főt kapunk – figyelmen kívül hagyva a horvát-szalvonországi folyamatokat.²⁴³ Ez a probléma elsősorban a peremzónákat, Turóc–Árva–Liptó–Szepes–Sáros–Zemplén–Ung vármegyék összefüggő területét, valamint a tengermentes és a dél-erdélyi részeket érintette közvetlenül. A kivándorlások ellenben alig vagy egyáltalán nem érzékelhetők az Alföld központi (és nem perem-) területein, a Duna melléki és a déldunántúli részekben; jóllehet 1905 után már nem ennyire egyértelmű a helyzet. Például minden ezer Békés és Csanád megyeire jutott átlagosan évi 30-40, országot elhagyó, reményekkel telt lakos. Ez utóbbi esetben jelentős szerepet játszott a folyószabályozási, árvíz-mentesítési munkák lezárulása, a nyomában felszökő magas munkanélküliség kialakulása, a lokális szociális konfliktusok, feszültségek felerősödése.

Az első világháború látványosan lefékezte a migrációs folyamatokat.²⁴⁴ A hadiállapot miatt a katonakorú férfiak kivándorlása lényegében „megszűnt”. A háborút követő területi rendezések és a kialakuló új gazdasági viszonyok azonban ismét megélénkítették a kivándorlást, igaz méretében jócskán elmaradt a századforduló körüli viszonyoktól. Ennek ellenére az ország vándorlási vesztesége az 1920-as években bőven meghaladta a 70 ezer főt.²⁴⁵ Ezekben az esetekben többnyire nők és kiskorú gyermekek hagyták el az országot, következésképp a háttérben leginkább a családgyegetetés szándéka sejthető. Emellett, már az évtized első felében jelentős a zsidó lakosság kivándorlása is, amit főleg az 1919-es események, majd a főiskolai és egyetemi hallgatók körében történő visszaszorításukra tett kísérlet gerjesztett.²⁴⁶

A belföldi vándormozgalmak méreteiről átfogó képet nyújt az 3. táblázat, amiből kitűnik, hogy az elvándorlók belföldi aránya (a Horvát-Szalvonországból és a külföldről érkezők figyelembevétele nélkül) 24-ről 30 százalékra emelkedett a háború előtti évtizedekben. A békeszerződés utáni országrészen ugyanez az érték 35-ről 39 százalékra ugrott a húszas években. Bár a háború előtti és utáni adatok összehasonlítása, mivel nem azonos két területről van szó, nem lehetséges, mégis körvonalazható két fontos folyamat. Egyfelől, nagyobb mértékben nőtt

²⁴³ BELUSZKY 2005: 230–231.

²⁴⁴ TOMKA 2009: 71.

²⁴⁵ KOVÁCS 1933: 377.

²⁴⁶ GYÁNI 2003: 205.

a megyék közötti, mint a megyén belüli elvándorlás aránya,²⁴⁷ ami egyúttal azt is jelentette, hogy egyre többen vállalták a messzebbre költözés megpróbáltatásait, mint korábban. Másfelől, 1910-ben az elvándorlóknak még mindig 54 százaléka csak megyén belül költözött, ami legtöbbször a szomszédos település valamelyikét jelentette. Ezeknek a költözőknek a nagyobbik fele (56 százaléka) nő volt, tekintve, hogy többnyire a feleség költözött választott jövendőbelijé településére.²⁴⁸

3. táblázat Magyarország népességének megoszlása születési helyek szerint, 1880–1930

Év	Helybeli	Ugyanazon megyebeli	Más megyebeli	Horvát-országi	Külföldi	Ismeretlen	Összes népesség
szám szerint							
1880	10 231 607	2 204 368	1 110 037	15 119	173 562	14 910	13 749 603
1890	11 120 480	2 427 359	1 390 328	20 589	191 588	12 644	15 162 988
1900*	11 786 403	2 853 719	1 917 121	34 137	236 360	10 515	16 838 255
1910	12 514 430	3 096 142	2 342 597	44 604	257 709	9 051	18 264 533
1920	5 036 965	1 367 220	1 447 155	23 231	105 572	..	7 980 143
1930	5 203 946	1 630 562	1 741 677	22 371	89 763	..	8 688 319
százalékban							
1880	74,41	16,03	8,07	0,11	1,26	0,11	100,00
1890	73,34	16,01	9,17	0,14	1,26	0,08	100,00
1900*	70,00	16,95	11,39	0,20	1,40	0,06	100,00
1910	68,52	16,95	12,83	0,24	1,41	0,05	100,00
1920	63,12	17,13	18,13	0,29	1,32	..	100,00
1930	59,90	18,77	20,05	0,26	1,03	..	100,00
növekedés vagy csökkenés százalékos aránya							
1880–1890	8,69	10,12	25,25	36,18	10,39	–15,20	10,28
1890–1900	5,99	17,56	37,89	65,80	23,37	–16,84	11,05
1900–1910	6,18	8,49	22,19	30,66	9,03	–13,92	8,47
1910–1920	..	..	..	..	..	..	..
1920–1930	3,32	19,26	20,35	–3,70	–14,97	..	8,87

Forrás: KOVÁCS 1933: 375, saját számítás.

Megjegyzés:

1880–1910 között a történelmi Magyarország területe Fiumével együtt, Horvát-Szlavonország nélkül,

1920–1930 között a trianoni országterület;

* 1900 előtt polgári népesség (1880–1890), 1900-ban és azt követően összes népesség.

A belső vándorlás célterületeit 1910-ben elsősorban a Duna mentén sorakozó: Moson, Győr, Komárom, Esztergom és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék alkották, amik párhuzamosan jelentős népességkibocsátó területeknek is minősültek – jól mutatva a migrációs folyamat összetettségét.²⁴⁹ Az említett, élénk vándormozgalommal jellemezhető zóna mellett más, főleg iparosodott régiók, mint Borsod vagy Hunyad megyék is jelentős népességet vonzottak. Egyértelmű tehát, hogy ma már nem tartható az a leegyszerűsítő a nézet, miszerint a belső vándorlások a peremterületek felől a központi fekvésű vidékekre irányultak. Habár e modell

²⁴⁷ Amíg az 1880-as években a megyét váltók száma 25, az 1890-es években pedig már 38 százalékkal gyarapodott, addig az említett két évtizedben a megyén belüli költözőké csupán 10, illetve 18 százalékkal nőtt. A 20. század első évtizedében mindkét migráció növekedése látványosan visszaesett. A háború utáni évtizedben gyakorlatilag ez az érték mindkét esetben azonos, 19–20 százalék körül alakult.

²⁴⁸ KOVÁCS 1933: 378.

²⁴⁹ BELUSZKY 2005: 218.

messziről nézve működhet is akár, közelebbről már úgy tűnik, hogy a marginális területek népessége csak kis mértékben vett részt a belső vándormozgalom alakításában. Miközben a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét, lényegében a Duna–Tisza közét körbeölelő (vármegyei) gyűrűből másfélszer-kétszer nagyobb volt az elvándorlók aránya, mint az említett területen. Ráadásul ennek a tömegnek a nagy része, kétség kívül a főváros felé irányult.²⁵⁰

A kivándorlás és a belső migráció után a harmadik meghatározó folyamat, különösen 1918 után, a bevándorlás volt. Az első világháborút követően 1924-ig, a becslések alapján, több mint 420 ezren költöztek Magyarországra. A menekültek zöme Erdélyből, harmada a Felvidékről, míg a többiek főleg az elcsatolt Dél-Alföldről érkeztek.²⁵¹

Összességében a vándorlások hátterében a vonzó (pull) és a taszító (push) tényezők egyformán megtalálhatók.²⁵² A megélhetési nehézségek, az érvényesülés, az önmegvalósítás és a jobb életkörülmények megteremtésének vágya mellett a politikai okok is fellelhetők mint motivációk a vizsgált időszak migrációs folyamataiban.

AZ ALFÖLD NÉPESSÉGNÖVEKEDÉSE ÉS A LAKOSSÁG TÉRBELI ELOSZLÁSA

Az adatfelvételi eljárás, amivel az adatbázis kiépítésre került, lehetővé teszi, hogy ugyanazon a területen, a trianoni Alföldön végezzük el a népmozgalom összehasonlító elemzését 1900 és 1930 között. Ezek alapján megállapítható, hogy az Alföld lélekszáma a 20. század első harmadában 3,7 millió főről csaknem 5 millióra, pontosan harmadával gyarapodott (4. táblázat). A táj területén 76 funkcionális értelemben vett város²⁵³ és 742 falu működött, amennyiben az 1926. évi közigazgatási állapotot vesszük figyelembe. Az Alföld várossűrűsége jóval kedvezőbbnek mondható más területekhez képest, hiszen amíg itt minden száz falura 9 város jutott, addig a többi országrészen ez csak 3 volt.²⁵⁴ Az összlakosság kevesebb mint háromtizede minősült városlakónak 1910-ben.²⁵⁵ Ezzel szemben az alföldi lakosság 55 százaléka valamely város közigazgatási területén élt. Fontos hangsúlyozni, hogy „közigazgatási területén”, mivel ebben a bel- és a külterületi népesség is benne foglaltatik. Tekintve, hogy az 1,9 millió alföldi „városlakó” nagyjából negyede-harmada tanyákon élt, a hétköznapiak során jóval kevesebben érezhették magukat valóban városinak.²⁵⁶

4. táblázat Az alföldi települések lélekszáma, 1900–1930

Települések	A	1900	1910	1920	1930
Városok			szám szerint		
I. Főváros	1	732 322	880 371	928 996	1 006 184
II. Regionális központok	2	177 997	211 057	222 295	252 346
III. Megyeközpontok	7	213 519	241 665	258 797	290 520
IV. Középvárosok	17	459 532	501 492	518 076	537 836

²⁵⁰ Uo. 215, 45. ábra.

²⁵¹ GYÁNI 2003: 206.

²⁵² TOMKA 2009: 77–81.

²⁵³ Lásd BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228. (A trianoni országterületre való átszámítás saját munka.)

²⁵⁴ Az ország településállománya 1926-ban összesen 3474 volt (HAJDÚ 2005: 150). Ebből 818 az Alföldön feküdt, amiből 76 volt város. A nem alföldi részekben értelemszerűen a fennmaradt 2656 településből 81 volt város. A száz falura jutó városok száma, alföldi és nem alföldi területek bontásában: 9,3 és 3,0 volt.

²⁵⁵ BELUSZKY–GYÖRI 2005: 114.

²⁵⁶ A két világháború közötti „klasszikus tanyaelv” felbomlásának kérdéséhez lásd: SZILÁGYI 2012: 64–74.

V. Kisvárosok	34	351 597	382 915	402 714	425 956
VI. Járási funkciókkal is rendelkező t.*	15	123 322	134 128	141 593	152 024
<i>Városok összesen</i>	76	2 058 289	2 351 628	2 472 471	2 664 866
Falvak		1 676 846	1 906 608	2 045 998	2 324 793
n=		(710)	(720)	(742)	(736)
Mindösszesen		3 735 135	4 258 236	4 518 469	4 989 659
N=		786	796	818	812
Városok			százalékban		
I. Főváros		19,61	20,67	20,56	20,17
II. Regionális központok		4,77	4,96	4,92	5,06
III. Megyeközpontok		5,72	5,68	5,73	5,82
IV. Középvárosok		12,30	11,78	11,47	10,78
V. Kisvárosok		9,41	8,99	8,91	8,54
VI. Járási funkciókkal is rendelkező t.*		3,30	3,15	3,13	3,05
<i>Városok összesen</i>		55,11	55,23	54,72	53,41
Falvak		44,89	44,77	45,28	46,59
Mindösszesen		100,00	100,00	100,00	100,00

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet és MH 1926. Saját számítás.

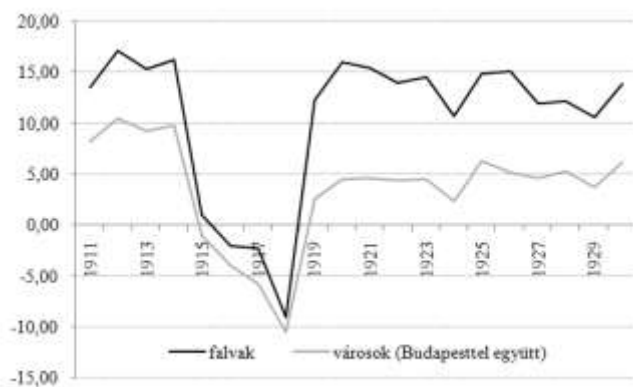
Megjegyzés:

A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd: BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228.

A = városok száma; * járási funkciókkal is rendelkező települések

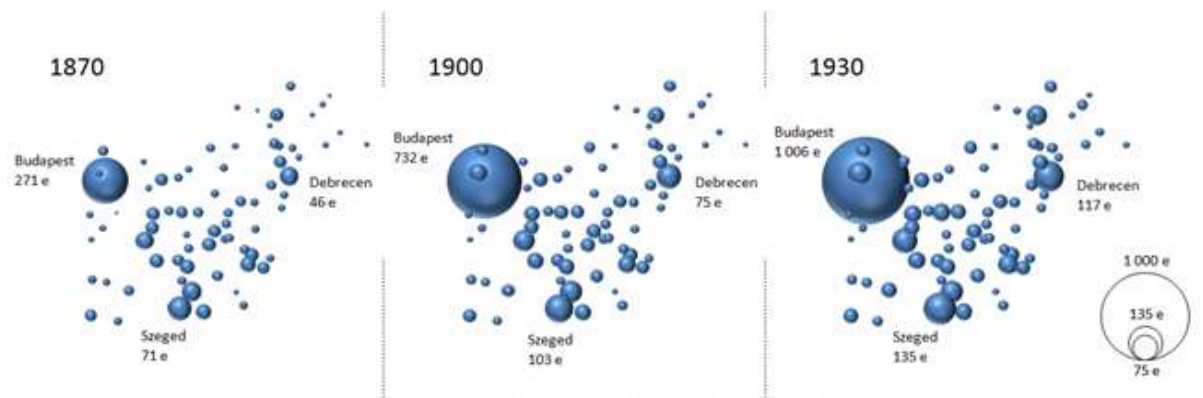
Az említett kiugróan magas, 55 százalékos arány csökkent valamelyest 1910 és 1930 között, aminek hátterében nem a városlakók számának zsugorodása állt, hanem inkább az, hogy a vidéki lakosság természetes szaporodása kétszer-háromszor magasabb volt a húszas években,²⁵⁷ ami az elvándorlás ellenére is nagyobb mértékű növekedést biztosított a falvakban (6. ábra). Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a városlakók arányában bekövetkező változás nem minden városhierarchiai szinten mutatható ki. Noha a főváros, a két regionális központ (Debrecen, Szeged) és a hét megyeközpont szintű város (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok) lélekszáma növekvő arányt képviselt az „alföldlakók” körében, a városhierarchia három alsó szintjén ez már egyértelműen csökkent (4. táblázat). Következésképp a hierarchia felső három szintjén a népesség növekedésének üteme gyorsabb, volumene nagyobb volt (425 ezer fő), mint az alsó három szinten együttevén (181 ezer fő). A magasabb rangú városok nagyobb „vonzerővel” bírtak (vö. 7. ábra), sokrétű szolgáltatást nyújtottak, több lehetőséget kínáltak azok számára, akik alföldi viszonylatban „nagyvárosi” életformában gondolkodtak.

²⁵⁷ A háború előtt ez a különbség csak egyharmados volt, igaz akkor is a falvak javára.

6. ábra Természetes szaporodás vagy fogyás alakulása az alföldi városokban és falvakban, 1911–1930 (ezrelékben)
Forrás: NFAK 1969. Saját számítás és szerkesztés.

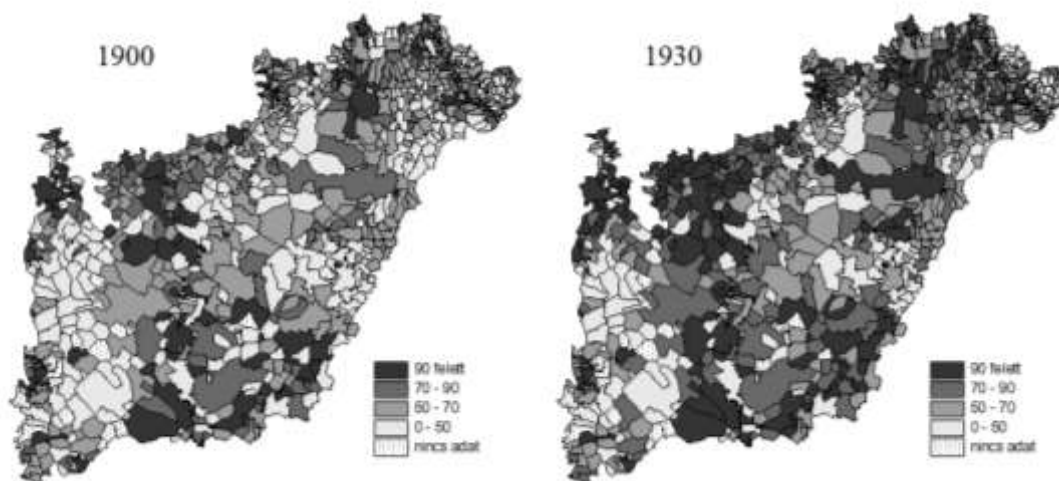
Az alföldi városlakók száma a vizsgált időszakban 606 ezer fővel, mintegy 29 százalékkal emelkedett, ami a falvakhoz képest inkább mérsékeltnek mondható, mivel a vidéki lakosság ez idő alatt 648 ezer fővel, közel 39 százalékkal nőtt. Ennek hátterében leginkább két, egymástól eltérő folyamat húzódott meg. Egyfelől, amíg a falvakban a természetes szaporulat összege a 20. század első három évtizedében együttesen meghaladta a 688 ezer főt, addig ugyanez az érték a városokban már csak feleakkora, mintegy 389 ezer fő volt. Budapest természetes szaporása a tízes évek első felében még 6-7 ezrelék körül mozgott átlagosan, később azonban, néhány kivételes évről (1926, 1928 és 1930) eltekintve, a természetes fogyás állapota mindvégig fennállt. Ez, a többi városra csak 1915 és 1918 között volt érvényes. Másfelől megfigyelhető, a fővárost nem számítva, hogy a vidéki városokhoz képest a falvak természetes szaporulata kétszer magasabb, átlagosan 13-14 ezrelék körül alakult. Mindez alapvetően befolyásolta a táj belső vándormozgalmát, amire később, részletesen visszatérek.

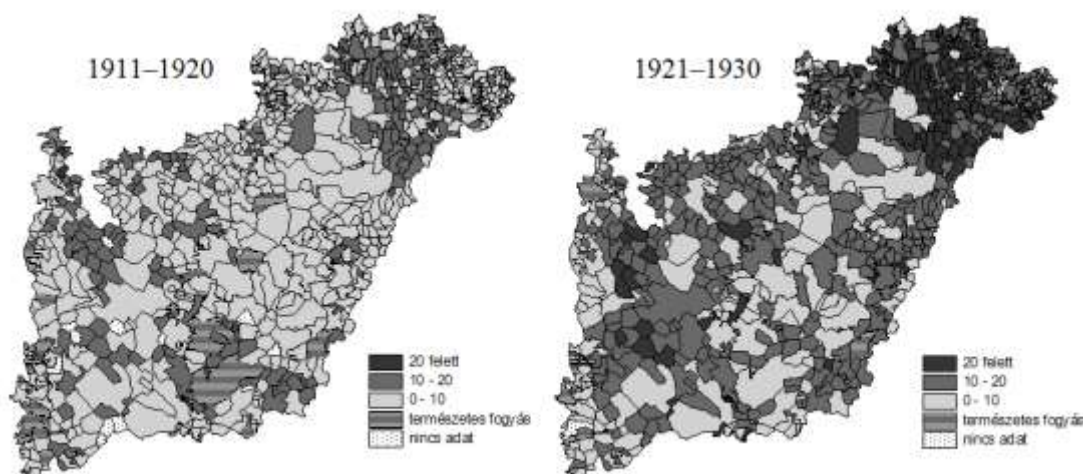
7. ábra Az alföldi városok lélekszáma, 1870–1930
Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját szerkesztés.

Az Alföld átlagos népsűrűsége, az összehasonlítható adatokat figyelembe véve, 1900 és 1930 között csaknem harmadával, 88 főről 116 főre emelkedett. A századfordulón öt olyan, nagyobb terület körvonalazódott, ahol az átlagos népsűrűség meghaladta a 90 főt. Ilyen volt a főváros és agglomerációja, a Cegléd–Jászberény–Szolnok háromszög, a Csongrád–Szeged–Makó–Gyula–Szarvas gyűrűje, Nyíregyháza szomszédsága, a Szamos-menti és a Tisza-menti falvak többsége Csenger–Záhony vonalában (8. ábra). Három évtizeddel később ugyanezek a területek maradtak a legnagyobb népességgel koncentrációjú zónák. Azzal a különbséggel, hogy egyre kiterjedtebb részeket öleltek fel, miközben „nyúlványaik” elkezdtek egymással összenőni. Ennélfogva újabb, magas népsűrűségű területek kezdtek körvonalazódni, úgymint Deb-

recen és déli környezete (a megyeközponttá lett Berettyóújfalu) vagy az északi hegységelőtér Alföld-peremi része. Mindezek háttérében megfigyelhető, hogy Budapest és kiterjedt agglomerációja, a regionális központok és környezetük kiemelt migrációs célpontok voltak. Népeségnyereségük jelentős része a bevándorlásból származott. Ugyanakkor az északkelet-alföldi népességgkoncentráció kiváltó oka nem a bevándorlás, hanem a magas (többnyire 20 ezrelék feletti) természetes szaporodás volt (9. ábra). Ennek eredményeként – figyelembe véve az aprófalvas településállományt, a kedvezőtlen birtokszerkezetet és a többnyire gyenge termőképességű földeket – a terület túlnépesedett, és az Alföld egyik legnagyobb népességkibocsátó régiója lett a korszakban.

8. ábra Az Alföld népsűrűsége 1910-ben és 1930-ban (fő/km²)
Forrás: MSK Ús. 42, 46, 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

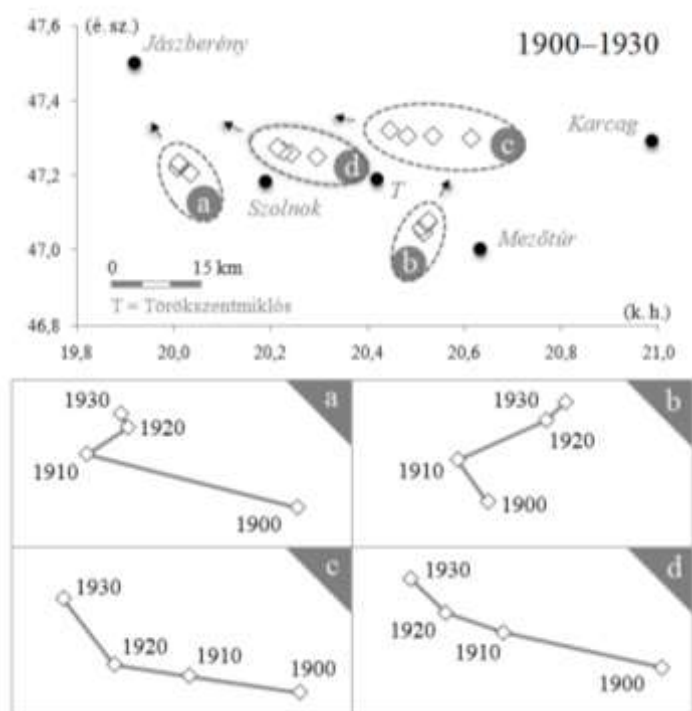

9. ábra Az alföldi települések természetes szaporodása (helyenként fogysa) az 1911–1920 és 1921–1930 közötti időszak éves átlagában (ezrelék)
Forrás: NFAK 1969, MSK Ús. 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Az alföldi lakosság térbeli elrendeződésével kapcsolatban a súlypontelemzés²⁵⁸ eredményei rámutatnak arra, hogy a népesség képzeletbeli középpontja 1900 és 1920 között nyugat-

²⁵⁸ Az Alföld településeinek népességsúlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_i x_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$; $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_i y_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alapján számított ki egy külön erre a célra épített, 15 ezer adatból álló adatbázis felhasználásával. Ahol x és y egy te-

északnyugati, később viszont, inkább észak-északnyugati irányba mozdult el. A súlypont ez idő alatt 6,8 kilométerrel tolódott nyugatabbra (10. ábra, d). Az elmozdulás mértéke a századelőn nagyobb volt, mint a tízes és a húszas években együttesen – jelezve ezzel a háttérben meghúzódó folyamatok összetettségét. A történetek megértéséhez fontos különbséget tenni a városok és a falvak szintje között.

10. ábra A népszéksúlypont eltolódása az Alföldön a városi és a falusi lakosság bontásában, 1900–1930

Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: a) városok Budapesttel, b) városok Budapest nélkül, c) csak a falvak, d) összes alföldi település. A súlypont eltolódása légvonalban: a) 3,6 km északnyugatra, b) 3,4 km észak-északkeletre, c) 13,0 km nyugatra, d) 6,8 km nyugatra. (Az összesítő felső ábra méretarányos, szemben a kinagyított alsó négy a–d ábrákkal, amikre ez nem vonatkozik.)

A századelőn egyértelmű, hogy a főváros rohamos léptekkel – bár lassuló ütemben – zajló népességgkoncentrációja az, ami az alföldi súlypontot nyugatabbra vonta (10. ábra, a). Ezzel szemben a „várossúlypont”, Budapestet nem számítva, már a századelőn sem annyira nyugatra, mint inkább észak-északnyugatra tolódott, amiben Hatvan (25), Szolnok (15), Heves (14) és Jászberény (12 százalékos) átlag feletti népességnövekedése játszotta a főszerepet. Pusztán e négy városban zajló gyarapodás önmagában 8 százalékát adta a teljes városi lélekszámnövekedésnek²⁵⁹ a 20. század elején. A következő, 1910-es évtizedben a háború alatt visszaeső születésszám és a madárinfluenza²⁶⁰ együttes következményeként mind a város, mind a vidék lélekszáma a korábbi érték alig felével, csupán 72 ezer illetve 98 ezer fővel emelkedett. Ez jelentősen megváltozott a harmadik vizsgált évtizedben. Túl azon, hogy visszatért a növekedés a háború előtti értéktartományba, a városok nem érték el a koncentrációnak azt a szintjét, mint amit a falvak lakossága produkált ekkortájt (11. ábra). Tulajdonképp az Alföldön, hosszú évtizedek óta, gyorsabb ütemben emelkedett a falvak lélekszáma, mint a városoké.

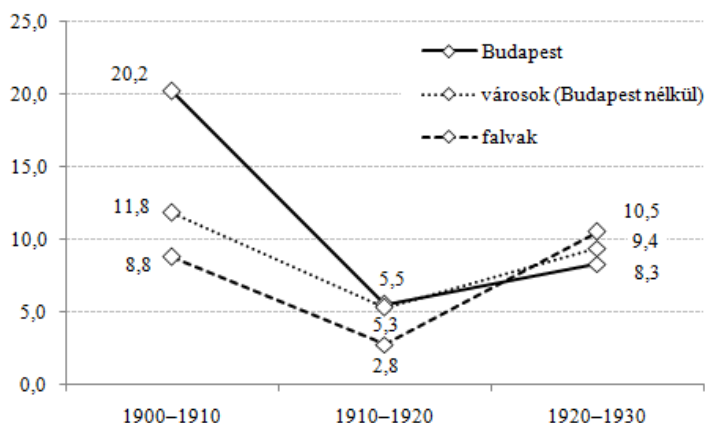
lepülés földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság száma. A súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE–TEKSE 1966: 11–21, továbbá NEMES NAGY József 2005b: 72–74.

²⁵⁹ Továbbra is Budapest nélkül.

²⁶⁰ APPENZELLER 2005: 52–75.

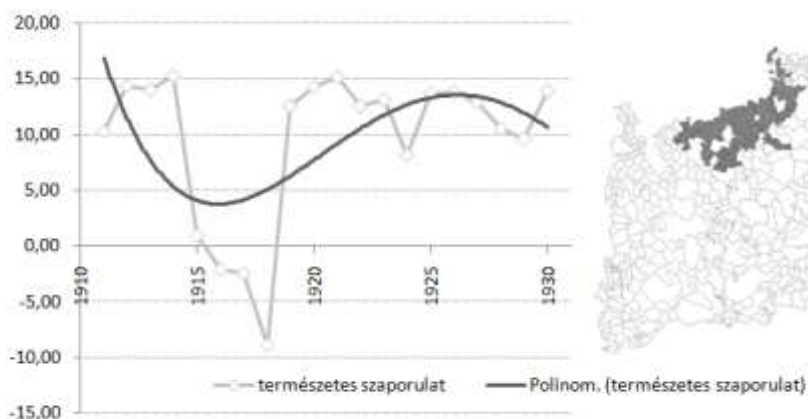

Budapesten a húszas években többen haltak meg, mint ahányan születtek, ami szintén hatással volt arra, hogy a városok súlypontja mindinkább az ellenkező irányba, észak-északkelet felé mozduljon el (10. ábra, a–b). Ebben persze az is szerepet játszott, hogy a vidéki városok természetes szaporulata a húszas években átlagosan 8 ezrelékre emelkedett – jó néhány olyan közép- és észak-tiszántúli várossal az élen, ahol ennek az értéknek a kétszerese-háromszorosa volt a jellemző. Ezenfelül a súlypont kelet felé történő elmozdulásában az 1919 után Erdélyből érkező menekültáradat határ menti vagy határ közeli városokban való ideiglenes megtelepedése is döntő volt.

11. ábra Az alföldi városok és falvak lakosságának növekedési üteme, 1900–1930 (százalékban)
Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Végül, a falvak súlyponteltolódását az előbbi folyamatok összetettsége mellett leginkább az befolyásolta, hogy tovább nőtt az északi hegységelőtér Alföld-peremi részén a népsűrűség (8. ábra), így 1920 után a „falusúlypont” mozgása élesebb fordulót „vett” észak felé (10. ábra, c). E mögött egyértelműen az hozódott meg, hogy erről a vidékről az elvándorlás a kedvezőbb helyi és helyzeti energiák okán mérsékeltebb, míg a természetes szaporulat az évtized végig folyamatosan növekvőben volt, illetve magasán maradt (9. ábra, 12. ábra).

12. ábra A hegységelőtér észak-alföldi falvainak természetes szaporodása, 1911–1930 (ezrelékben)
Forrás: NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

VIDÉKRŐL NEMCSAK VÁROSBA...

Az egymással összehasonlítható (779), összesített adatok alapján az Alföld településállományának háromnegyede népességvesztő terület volt, és csak 110 akadt olyan, ahová többen vándoroltak be, mint ahányan azt elhagyták. Ebből a 110 településből mindössze 29 volt város. Ennek ellenére a kimutatható összes népességnyereség 65 százalékát fogadták, köztük Budapesttel az élen (5. táblázat). Az adatok azonban több esetben is megtévesztőek. Először is a határ menti települések közül Szeged esetében különösen jól látszik, hogy az első világháború után elcsatolt, korábban kiterjedt vonzaskörzetéből származó bevándorlások száma jelentősen csökkent. A város új geopolitikai helyzete kedvezőtlen hatással volt a helyi gazdaságra, így közvetve a bevándorlásra is. Ezt a helyzetet igyekeztek 1921-től például azzal ellensúlyozni, hogy idehelyezték az egyetemet Kolozsvárról. Másodszor, az is jól látszik, hogy Baja rendkívüli népességnyeresége a húszas években szokatlanul magas érték. Ennek magyarázata abban áll, hogy a szomszédos Bajaszentistván községet közigazgatásilag a városhoz kapcsolták, több mint 3300 fős lakosságával együtt.²⁶¹ Ennek ellenére tény, hogy jelentős volt a tisztviselők betelepülése, a munkáscsaládok visszaköltözése és az új iskolák működése is számottevő bevándorlást indukált, amit az 1930. évi népszámlálási kiadványban is fontosnak tartottak külön megjegyezni.²⁶²

5. táblázat Az 1901 és 1930 közötti időszakban népességnyerességgel rendelkező alföldi városok csoportja hierarchiai szintenként elkülönítve (százalékban)

Város	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1930	Népességnyereség szám szerint (fő)
<i>I. Főváros</i>					
Budapest	11,2	5,3	8,9	29,0	212 336
<i>II. Regionális központ</i>					
Debrecen	13,7	7,5	6,7	32,2	24 160
Szeged	3,0	–3,6	7,1	7,0	7 253
<i>III. Megyeközpont</i>					
Baja	2,0	–0,2	66,3	64,8	13 202
Szolnok	2,4	10,5	10,0	27,0	6 853
Nyíregyháza	5,1	9,5	7,6	26,0	8 612
Gyula	7,2	9,8	5,2	23,6	5 287
Kecskemét	2,8	4,1	–2,4	4,6	2 633
Békéscsaba	0,7	–1,5	1,2	0,4	137
<i>IV. Középváros</i>					
Kisvárd	9,9	10,3	13,0	40,4	3 335
Újpest	16,8	–0,4	14,1	35,3	14 764
Kiskunhalas	11,1	2,5	1,8	16,7	3 312
Vác	7,1	3,7	2,7	14,4	2 419
Cegléd	2,2	5,5	–4,9	2,4	728
Orosháza	–4,8	6,9	–1,2	1,0	220
<i>V. Kisváros</i>					
Nyírbátor	16,1	8,7	–0,1	27,3	1 625
Mátészalka	–5,8	2,3	22,6	24,0	1 295

²⁶¹ NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok, Nr. St-159.

²⁶² MSK Ús. 83. kötet: 41.

Szikszo	13,2	2,2	0,5	16,3	648
Berettyóújfalu	-1,6	2,1	8,7	11,0	847
Bácsalmás	9,0	-6,1	3,6	5,8	539
Nagykálló	1,7	1,1	2,3	5,5	401
Hatvan	3,5	2,8	-1,3	5,2	501
Nagykátá	8,0	1,9	-5,2	3,4	256
Kiskőrös	10,4	-1,9	-5,0	1,4	134
<i>VI. Járási funkciókkal is rendelkező település</i>					
Tiszaöldvár	-1,4	5,5	7,1	13,2	1 063
Csenger	-7,1	-2,7	19,5	11,0	371
Sarkad	-2,9	5,4	0,2	3,3	286
Mándok	-4,9	0,7	3,9	0,3	10
Dunavecse	2,1	2,3	-4,1	0,1	6
Összesen					313 233
Népességyerességgel rendelkező alföldi települések (110) összesen					484 987

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969. Saját számítás.

Az előbbieket figyelembe véve mégis elmondható, hogy a vándorlás kiemelt célpontjai a városhierarchia felső három szintje mellett azok a közép- és kisvárosok, valamint járási funkciókkal is rendelkező települések voltak, amelyek az új államhatár közelében feküdtek. Kisvárdá, Mátészalka, Csenger, Berettyóújfalu, Sarkad és Bácsalmás végső soron legalább 6 ezer főt, s ha még Gyulát és Békéscsabát is hozzávesszük földrajzi helyzetüknél fogva, akkor együttesen több mint 12 ezer lakost vonzottak. Mindent összevetve a 29 kiemelt vándorlási célterületnek számító város, saját összlakosságának közel negyedével, legkevesebb 313 ezer fővel gyarapodott a 20. század első harmadában – pusztán bevándorlásból eredően. Ez az összeg a vándorlási nyereséggel rendelkező településekre érkező népességnek (485 ezer főnek), ahogyan arról már volt szó, csaknem kétharmadát adta.

A célterületek másik, lényegesen nagyobb csoportját a falvak képezték. A 81 község hiába adta e települések közel háromnegyedét, a bevándorló összlakosságnak – a szűkös potenciál miatt – kizárólag harmadát volt képes „lekötni”. E falvak kétötöde kevesebb mint 10 százalékos bevándorlási mérleget könyvelhetett el. Újabb ötöde pedig olyan település volt, ahol a bevándorlás mértéke meghaladta a helyi lakosságszám legalább harmadát. Ilyen volt például Miskolc szomszédságában Hejőcsaba valamint a főváros közelében Kerepes, Rákócscsaba vagy Vecsés, ahol a népesség kétszeresére, két és félszeresére nőtt a vizsgált időszakban. A pozitív vándorlási egyenleggel bíró községek ötöde-hatoda a nagyobb városok – mint Békéscsaba,²⁶³ Kecskemét²⁶⁴ vagy Baja²⁶⁵ – körül helyezkedtek el (13. ábra). Budapest és Miskolc növekvő agglomerációjának egy része az Alföldre nyúlt. Az előbbi 22, az utóbbi 10 települést rendezett maga köré a pozitív vándorlási egyenleggel bíró alföldi községek közül. A főváros felé irányuló tömeg jelentős része a kedvezőbb bérleti viszonyok miatt inkább az agglomerációban telepedett le.²⁶⁶ A századelőn kimutatható, hogy az ország – így az Alföld – minden területéről érkeztek bevándorlók a térségbe.²⁶⁷ Ráadásul ekkor már érzékelhető volt a szuburbanizációs folyamat is, Budapestről a lakosság egy része elkezdett a környező „elővárosokba” kiköltözni. Bár a Miskolc környéki agglomeráció szerényebb méretű volt, a migráció, ennek ellenére, hasonlóan összetett folyamatként működött a térségben. A város alföldi agglomerá-

²⁶³ Kondoros, Nagyszénás, Medgyesegyháza, Nagykamarás

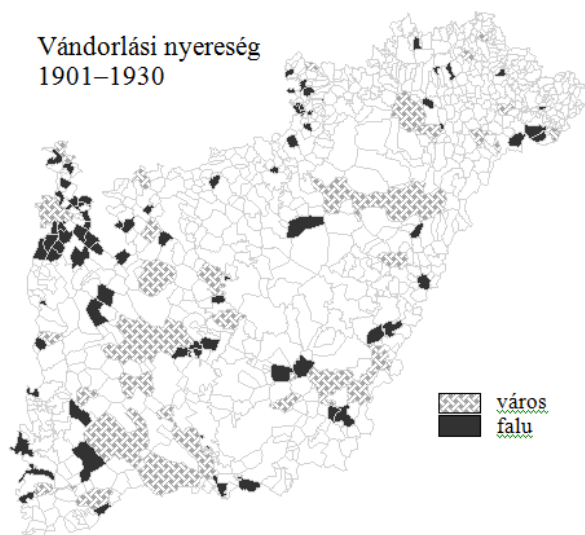
²⁶⁴ Tiszaúrt, Tiszaug, Tiszasas, Alpár, Tatárszentgyörgy, Örkény

²⁶⁵ Szeremle, Érsekcsanád, Jánoshalma, Bogyiszló

²⁶⁶ GYÁNI 1998: 92.

²⁶⁷ BELUSZKY 2005: 222, 48. ábra.

ciójába elsősorban a Nyírségből, a Bodrogból és a Taktaközből érkezhettek nagyobb számban bevándorlók, főleg az e területeken jellemző magas „népességnomás” miatt. Ugyanakkor a szuburbanizáció már itt is megfigyelhető folyamat a háború után. Az 1920-as években például Mezőnyékre, Hejőcsabára munkások és tisztviselők költöztek nagyobb számban Miskolcra.²⁶⁸ A közeli Felsőzsolcára pedig ekkor már általánosnak volt mondható a kiköltözés, ahogyan azt a korszakban megfogalmazták: a „lakosok kirajzása”.²⁶⁹

13. ábra Vándorlási nyereséggel rendelkező alföldi települések, városok és falvak szerinti bontásban, 1901–1930
Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

Nyíregyházától északra és keletre a kisvárosok mellett tíz olyan falu említhető fel, ami céltelepülés volt.²⁷⁰ Köztük Ura, ahol az 1910-es években a helyi lakosságnak még a negyede elvándorolt, de az 1920-as években már a bevándorlás mértéke meghaladta a 17 százalékot. Ezúttal a mozgatórugó a földosztás volt.²⁷¹ A környező községekből tömegesen érkeztek Úrára, mivel területének nyolcadát „osztották fel”,²⁷² több mint 330 igénylő között. Hasonló volt a helyzet a közeli Tyukodon is, ahol csaknem 800 hold föld talált közel 460 új gazdára.²⁷³ Tény azonban, hogy a földosztás önmagában nem volt elegendő a népesség megtartásához, odavonzásához. Ezt egyértelműen igazolja, hogy a földhöz és házhelyhez juttatottak száma s a vándorlási egyenleg közötti korreláció értéke rendkívül alacsony, mindössze +0,1. Ez a gyenge kapcsolat ugyan arra utal, hogy van némi összefüggés aközött, hogy mennyien jutottak földhöz, és aközött, hogy mennyien érkeztek az adott településre, mégis az adatokból inkább az látszik, hogy akkora volt a földínség az Alföldön, olyan nagy tömegnek lett volna szüksége a földre, hogy sokaknak minden szándék ellenére sem juthatott belőle. Ami jutott, legtöbbször a helyi lakosság igényét, szükségletét sem fedezte. Ezért aztán bár meglepő, nincs mit csodálkozni rajta, hogy az alföldi vándormozgalomban a földosztás szerepe – néhány kivételtől eltekintve – teljességgel elhanyagolható. A földosztás nyomában ennél fogva nem indult tömeges el- vagy bevándorlás. Ellenkezőleg, a földosztás szerepe, amit nem lehet eléggé hangsúlyozni, inkább abban nyilvánult meg, hogy visszafogta a háború utáni felfokozott indulatokat, és je-

²⁶⁸ MSK Ús. 83. kötet: 62.

²⁶⁹ Uo.

²⁷⁰ Luka, Beszterec, Gégény, Nyírpazony, Kiskálló, Vásárosnamény, Zsarolyán, Mérk, Tyukod és Ura.

²⁷¹ MSK Ús. 83. kötet: 56.

²⁷² Mintegy 740 katasztrális holdat.

²⁷³ MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

lentősen mérsékelte az elvándorlás folyamatát (erre később még részletesen visszatérek). Mindent egybevetve, az 1935. évi adatok alapján, az Alföldön, 272 ezren jutottak földhöz vagy házhelyhez, ami a táj (Budapest nélküli) lakosságának a 8 százalékát adta.

Az elvándorlás és a településméret között az előbbinél szorosabb összefüggés ismerhető fel. A századelőn és a húszas években hasonló arányú elvándorlás volt jellemző az azonos méretű településekről (6. táblázat). Világos, hogy arányában a legnagyobb népességvesztést az 500 főnél alacsonyabb lélekszámú falvak szenvedték el az Alföldön (is), hiszen lakosságuk tizede nagyobb településen kezdett új életet. Tény ugyanakkor, hogy az 1910-es években, alighanem a háborúban szolgálatot teljesítő fiatal, munkaképes, férfi lakosság távollété miatt látványosan mérséklődött, harmadára esett vissza az elvándorlók száma az alföldi „törpe falvakban”.

6. táblázat A vándorlási egyenleg alakulása a települések népességnagysága szerint, 1901–1930 (százalékban)

Népességnagyság-kategória (fő)	Településszint méret alapján	1901–1910	1911–1920	1921–1930
1–499	„törpe falvak”	–10,0	–3,1	–9,0
500–999	„apró falvak”	–8,6	–6,2	–8,4
1 000–1 999	„kis falvak”	–7,8	–6,7	–6,6
2 000–4 999	„közepes falvak”	–4,0	–4,2	–3,8
5 000–9 999	„nagy falvak”	–4,2	–2,8	–2,8
10 000–19 999	„kisvárosok”	+3,2	+2,3	–2,7
20 000–49 999	„középvárosok”	–0,9	+1,4	–0,2
50 000 felett	„nagyvárosok”	+4,0	+1,4	+6,9
Budapest		+11,2	+5,3	+8,9

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969.

Saját számítás, a szerkesztési mintát lásd DÖVÉNYI 2009: 754.

Mindent figyelembe véve elmondható, hogy a népességkibocsátás a 2000 főnél alacsonyabb lélekszámú községekben jóval nagyobb volumenű volt, mint az ennél népesebb falvakban. A határ, ami felett már a bevándorlás volt inkább a jellemző, valahol a 10 ezres lélekszámú települések körül húzódott. Érdekes megfigyelni az egybeesést, hogy az alföldi, funkcionális értelemben vett kisvárosok átlagos lélekszáma a vizsgált időszakban éppen ekörül alakult: 10 ezerről 12 ezerre emelkedett. Fontos azonban, hogy a 10 ezer főnél népesebb települések csoportjai sem tekinthetők egyformán mind vándorlási célterületnek. A századelőn még a 10–20 ezres és az 50 ezer főnél nagyobb népességkoncentrációk voltak igazán vonzóak. Tehát a vándorlók, vagy a kisvárosokat, vagy az alföldi viszonylatban vett „nagyvárosokat” részesítették előnyben. A „középvárosokra” már inkább a népességkibocsátás volt a jellemző. Hogy melyik irányba, „lefelé” vagy „fölfelé”? – az a rendelkezésre álló adatokból nem válaszolható meg. Bizonyára mindkét szint felé történetek elvándorlások. Kétségtelen azonban, hogy a háború után, a területi átrendeződést követően, az átlagértékek alapján, kizárólag az 50 ezernél nagyobb lélekszámú települések rendelkeztek pozitív vándorlási mérleggel. Természetesen az átlag sok lényeges vonást elfed, mégis rámutat arra, hogy valami alapvetően megváltozott. Befejeződött az alsóbb hierarchiai szinteken az 1870 körül meginduló közigazgatási funkciók kiépítése. Ezek a központok csak addig voltak migrációs szempontból vonzóak, amíg az új funkciók, új szolgáltatások megtelepedését, ezzel együtt közvetlenül és közvetve új munkahelyek létrejöttét, fenntartását segítették elő. Ezek a járási funkciókkal is rendelkező települések és kisvárosok, legtöbbször más erőforrás, más gazdasági potenciál

felett csak korlátozottan rendelkezve, nem lehettek huzamosabb ideig vándorlási célpontok. Ezt a szerepkört pusztán a „nagyvárosok” őrizhették meg társadalmuk arányosabb foglalkozásszerkezete, összetett szolgáltatásai és a színesebb „életforma-kínálatuk” révén.

A funkcionális értelemben vett városok vándorlási egyenlege 83 ezerről 70 ezerre zsugorodott, jelezve, hogy a bevándorlás üteme és mérete lényegesen csökkent az 1930-as évekre; így a vándorlási egyenleg rátája 4,0 százalékról 2,8 százalékra esett vissza (7. táblázat). E mögött, vélhetően különféle változások húzódtak meg. Először is a háborút követő területi veszteségek olyan részekről fosztották meg az alföldi városokat, amelyek hagyományosan a bevándorlási (távolabbi) hinterlandjukhoz tartoztak, és amelyeknek jelentős szerep jutott a városok pozitív vándorlási egyenlegének fenntartásában.

7. táblázat Az alföldi települések természetes és tényleges szaporodása vagy fogyása, vándorlási egyenlege és rátája 1901–1930

Települések		A	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1910	1911–1920	1921–1930
			Természetes szaporodás vagy fogyás (szám szerint)			Tényleges szaporodás (szám szerint)		
Városok								
I.	Főváros	1	65 678	1 621	–5 773	148 049	48 625	77 188
II.	Regionális központok	2	19 672	8 533	14 731	33 060	11 238	30 051
III.	Megyeközpontok	7	20 297	4 869	15 399	28 146	17 132	31 723
IV.	Középvárosok	17	44 817	10 906	34 645	41 960	16 584	19 760
V.	Kisvárosok	34	42 334	20 504	44 887	31 318	19 799	23 242
VI.	Járási funkciókkal is r. t.*	15	17 415	9 402	18 814	10 806	7 465	10 431
<i>Városok összesen</i>		76	210 213	55 835	122 703	293 339	120 843	192 395
Falvak		703	258 454	150 082	279 666	200 865	98 012	246 563
Korlátozottan összehasonlítható t.**			(1 337)	(3 340)	(5950)	..	..	..
Mindösszesen			470 004	209 257	408 319	494 204	218 855	438 958
N=			786	795	803	779	779	779
			Vándorlási nyereség vagy veszteség (szám szerint)			Vándorlási egyenleg rátája (százalékban)		
Városok								
I.	Főváros	1	82 371	47 004	82 961	11,248	5,339	8,930
II.	Regionális központok	2	13 388	2 705	15 320	7,521	1,282	6,892
III.	Megyeközpontok	7	7 849	12 263	16 324	3,676	5,074	6,308
IV.	Középvárosok	17	–2 857	5 678	–14 885	–0,622	1,132	–2,873
V.	Kisvárosok	34	–11 016	–705	–21 645	–3,133	–0,184	–5,375
VI.	Járási funkciókkal is r. t.*	15	–6 609	–1 937	–8 383	–5,359	–1,444	–5,920
<i>Városok összesen</i>		76	83 126	65 008	69 692	4,039	2,764	2,819
Falvak		703	–57 589	–52 070	–33 103	–3,459	–2,791	–1,686
Korlátozottan összehasonlítható t.**			(–975)	(4 121)	(20 186)	..	..	..
Mindösszesen			24 562	17 059	56 775	0,658	0,401	1,257
N=			786	794	800	779	779	779

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás.

Megjegyzés:

A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd: BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228.

A = 1901–1930 között teljes körűen összehasonlítható települések száma (779); * járási funkciókkal is

Másodszor, a városhierarchia alsóbb szintjein elhelyezkedő központok képtelenek voltak, már a századelőn is, megtartani lakosságuk kisebb részét. Ez „természetes folyamatként” is értelmezhető, hiszen aligha versenyezhettek a nagyobb városok gravitációjával. Ugyanakkor legalább 6-7 ezren, később már nagyobb mértékben, 8-9 ezren hagyták el a járási funkciókkal is rendelkező településeket. A helyzet sokkal kedvezőtlenebb volt a kisvárosok szintjén, ahonnan a századelőn még csak 11 ezren, később azonban, a háború után, már több mint 21 ezren, lényegében kétszer annyian vándoroltak el. Ennek oka összetett: a főleg keletről érkező menekültáradat, ami kétség kívül ezekben a városokban is átmeneti otthonra lelt, egy olyan „láncreakciót” indított el, ami a helybélieket is elvándorlásra ösztönözte. Ráadásul, az egyébként igazolhatóan növekvő kisvárosi természetes szaporulat (7. táblázat), vagyis a háború utáni „baby-boom”, szintén ebbe az irányba hatott. Különösen, hogy a háborút követő kedvezőtlen gazdasági helyzet, a megszálló román hadsereg által kifosztott gazdaságok és vállalkozások veszteségei tovább gyengítették a kisvárosok amúgy is szűkös gazdasági potenciálját akkor, amikor a következő években érzékelhetően nőtt ezeknek a településeknek a „népességterhelése”. Ez pedig felveti a kérdést: vajon átmenetileg nem kerültek-e olyan helyzetbe ezek az alföldi kisvárosok, hogy átlépték volna az eltartóképességük határát az 1920-as években? Az adatok ebbe az irányba mutatnak. A középvárosok szintjén sem volt jobb a helyzet, sőt az elvándorlók száma 2-3 ezerről 14-15 ezerre, mintegy négyszeresére ugrott a vizsgált időszakban. Ezen az sem javított lényegesen, hogy az első világháború évtizedében átmenetileg közel 6 ezer főre nőtt a népességnyerességük.

Harmadszor, számításba kell venni azt is, hogy az alföldi városokba irányuló bevándorlást az is tompította, hogy a mozgások egy része a helyi tanyákra irányult. (Ez a folyamat, a felhasznált, eleve összevont adatokban nem jelenik meg, mivel a települések közigazgatási területén belüli, a bel- és a külterület közötti lakosságcsereéről van szó.) A falvakban és a városhierarchia két alsó szintjén ugyancsak növekvő természetes szaporulat alapvetően a tanyasi, és csak részben a belterületi népességkoncentrációt emelte. A „népességfelesleg” egy része – ily módon – nem elvándorolt, hanem mindössze kiköltözött a környező tanyákra.

Mindezek együttesen játszottak szerepet abban, hogy a városhierarchia felső szintjein a vándorlási nyereség csak mérsékelt volt. Budapest helyzete érthető,²⁷⁴ többször volt róla szó. Debrecen és Szeged, regionális központként ekkor még nem rendelkezett agglomerálódó övezettel, így a bevándorlás közvetlenül érintette területüket; miközben az új, határ menti pozíciójuk sokat elvett vonzerejükből. Ugyanakkor a Debrecen felé irányuló migráció nagy részét a megemelt közigazgatási szerepkörű Berettyóújfalu „fogta fel”. Kivételt egyedül a megyeközpont szintű városok képeztek, ahol a bevándorlások száma 8 ezerről 13 ezerre emelkedett – amennyiben Bajszentistván Bajához történt csatolását nem tekintjük migrációnak. Szolnok és Kecskemét kivételével mind határ közeli város volt, így érthető területükön a háború utáni növekvő bevándorlás.

Végül, a falvak vándorlási egyenlege továbbra is hatalmas veszteséget mutatott, jóllehet 58 ezerről 33 ezerre, csaknem felére mérséklődött. Az elvándorlást, ahogy azt láttuk, önmagában nem állíthatta meg a földosztás, de jelentősen fékezte. Mindezt közvetve alátámasztja, hogy az Alföldön földhöz jutott gazdák 81 százaléka faluban élt, illetve hogy a falusi gazdák negyede-ötöde (!) épp a földosztás eredményeként válhatott birtokossá,²⁷⁵ ami feltétlen hatással

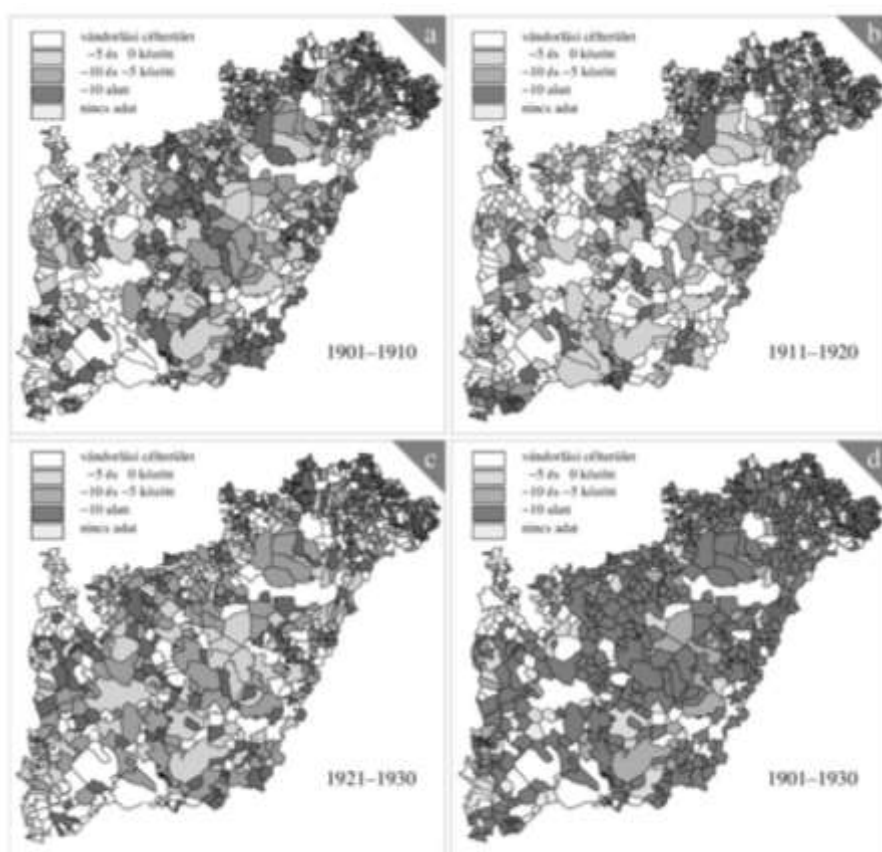
²⁷⁴ Budapesten a vándorlási egyenleg 82-83 ezer fő körül alakult a háborús évtizedet leszámítva. Ebben a „stagnálásban” alighanem a szuburbanizáció és az agglomerálódó környezet együttesen játszott a főszerepet.

²⁷⁵ A földbirtokhoz jutottak száma 1935-ben az Alföldön 174 918 fő volt. Ebből 32 739 fő városban, 142 179 fő pedig faluban élt. A táj összes földbirtoka ebben az évben 907 431 volt, amiből 304 358 városi, 603 073 falusi gazdaság volt. MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

volt az elvándorlók számának csökkenésére. Ugyanakkor a növekvő természetes szaporulat, egyebek mellett, arra is utal, hogy változatlanul nagy szükség volt az őstermelésben a fizikai munkaerőre, kivált, hogy az alföldi mezőgazdaság gépesítettége, összevetve a Dunántúl és az északi országrész értékeivel, több tekintetben is kedvezőtlenül alakult.²⁷⁶ Voltaképp ezt az állapotot konzerválta a táj aránytalan földbirtokszerkezete is.²⁷⁷

A NÉPESSÉGVESZTESÉG ÖSSZEFÜGGŐ, KITERJEDT TERÜLETEI

A 19. század utolsó két évtizedében az európai piacon megjelenő olcsó, tengerentúli gabona átmenetileg árcsökkenéshez vezetett.²⁷⁸ A kalászosok ára azonban a századfordulón ismét emelkedni kezdett,²⁷⁹ ami a háború előtti, utolsó szakaszát nyitotta meg a Kárpát-medencei gabonakonjunktúrának. Mindez természetesen hatással volt az alföldi vándormozgalom alakulására is (14. ábra, a).

14. ábra Az alföldi települések vándorlási egyenlege évtizedenként 1901 és 1930 között
Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

²⁷⁶ GUNST 1970: 426–438, vö. NAGY M. 2003: 459 – felső ábra, vö. NAGY M. 2005: 336, 379.

²⁷⁷ Az Alföldön, 1935-ben, a 907 431 földbirtokból 682 774 volt 5 katasztrális holdnál kisebb. MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

²⁷⁸ KÖVÉR 1998: 364.

²⁷⁹ KÖVÉR 1982: 233.

Az adatokból jól látszik, hogy arányában a legkisebb népességvesztést azok a területek szenvedték el, ahol a szántóföldi művelés, azon belül is a gabonafélék túlsúlyban voltak.²⁸⁰ Ezért a Közép- és Dél-Tiszántúl vándorlási vesztesége helyenként – például a Sárretek keleti, aprófalvas településein és a Viharsarok szintén keleti részein – haladta csak meg a 10 százalékot. Ezzel párhuzamosan vándorlási célterület lett a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen és Békéscsaba – mint malomipari központ.²⁸¹ A Duna–Tisza közén, a Szeged–Kiskunhalas–Kecskemét „vonal” úgyszintén migrációs célterületté vált, miközben környezetük általában alacsony népességkibocsátó települések fűzéréből állt. Az említett „vonal” nemcsak az ismételt gabonakonjunktúrának köszönhetette a bevándorlók kitüntetett figyelmét, hanem mindennekelőtt a kibontakozó kertkultúra növekvő munkaerő-keresletének. A legnagyobb, 10 százalékot meghaladó népességvesztést további két, markánsan kirajzolódó terület szenvedte el a világháborút megelőző évtizedben. Az egyik, a Nagykunság és a Jászság találkozásában fekvő falvakat, a másik pedig a Tiszahát és az Észak-Tiszántúl községeit ölelte fel. Az előbbi az Alföld legaszályosabb részének számított, ahol az éves csapadékösszeg még az 500 millimétert sem érte el.²⁸² Az utóbbi pedig az Alföld egyik leggyengébb termőképességű vidéke volt (vö. 23. ábra), ami a nyírségi, a szatmári, a beregi és a bodrogi tájat foglalta magába.

A gyenge talaj, a középkori aprófalvas településszerkezet és a kedvezőtlen földbirtokmegosztás tulajdonképpen már az „induláskor” lehetetlenné tette a helybeliek társadalmi mobilitációját. Ebben a konstellációban a növekvő „népességnomás”, ahogyan arról már szó volt, a terület túlnépesedéséhez, nagyarányú elvándorláshoz vezetett. A helyzetet csak tovább rontotta, hogy Debrecenen és Nyíregyházán kívül más, nagyobb felvásárló piac, ami ösztönzőleg hathatott volna a régió gazdaságára, nem volt a közelben. Ehelyett egy sor belső piacközpont alakult ki a századfordulóra (Csenger, Fehérgyarmat, Kisvárd, Mándok, Mátészalka, Nyírbakta, Nyírbátor, Nyírmada, Ricse és Vásárosnamény), amik alföldi viszonylatban meglepően kiterjedt, elsősorban tiszta vonzáskörzettel rendelkeztek.²⁸³ Kis súlyuknál fogva azonban képtelenek voltak a régió modernizációs hídfőivé válni. Ennélfogva a társadalom és a gazdaság egyébként is szűkös energiái „bennrekedtek”, és csak kevésbé mutattak „kifelé”, más tájak, országrészek irányába. A helyi áru nagy része a távolabbi piacokon, a nagyobb szállítási költségek miatt, gyakran versenyképtelen maradt. A kényes, puha hússú szatmári gyümölcsök – legalábbis ebben a formában – nem kellettek versenyre, például a fővárosi piacon a közeli kecskeméti, nagykőrösi és ceglédi terményekkel. Mindezek eredőjeként és az ipar hiányában, ami a mezőgazdasági munkanélküliek tömegét legalább részben foglalkoztathatta volna, nem maradt más választása sokaknak, minthogy szülőföldjüket hátrahagyva más területeken találjanak maguk és családjuk számára kedvezőbb körülményeket, megélhetést.

Az 1910-es években javult ugyan elvándorlás tekintetében a helyzet, de összességében az előbb említett területek maradtak a legnagyobb népességvesztésű régiók (14. ábra, b). Az 1920-as években emellett olyan területek léptek a népességkibocsátó vidékek sorába, amelyek korábban kifejezetten migrációs célterületnek minősültek. Ilyennek számított Budapest közelségében a Gödöllői-dombság alföldi peremvidéke (14. ábra, c), de elvándorlási szempontból ilyen összefüggő területté vált a Kiskunhalastól északra fekvő Duna–Tisza közti táj, beleértve a Három Várost és közvetlen környezetét is.

Az első világháborút követő időszak gazdasági teljesítőképességének megítélése alapvetően megváltozott az utóbbi évek hazai történetírásában, midőn lényegesen kedvezőbb színben tüntetik fel a szóban forgó gazdasági folyamatokat.²⁸⁴ Összességében az egy főre jutó hazai

²⁸⁰ TIMÁR 1986: 62, vö. NAGY M. 2005: 356–357, különösen 98, 99. és 100. ábrák

²⁸¹ MGT 1928.

²⁸² CHOLNOKY [1937]: 48–49. oldalak közötti térképlap.

²⁸³ NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok. (Az alföldi községek adatainak összesítése alapján tett megállapítás – Sz. Zs.)

²⁸⁴ ROMSICS 2008 vö. TOMKA 2010.

termék már 1929-ben meghaladta ötödével a háború előtti utolsó békeév szintjét, jóllehet a nyugat-európai átlag felét éppen csak felülmúlta. Ebből is látszik, bár nehéz helyzetben volt a magyar gazdaság, mégis, a monarchia utolsó évtizedében a már lassuló éves növekedési ütemnek mintegy kétszeresét (2,7 százalék) produkálta a két világháború közötti időszakban.²⁸⁵ Ezek a hol kedvezőnek, hol kedvezőtlennek ítélt gazdasági folyamatok, egyebek mellett, a vándormozgalomra is hatással voltak. Az ipar viszonylag gyorsan alkalmazkodott az 1920 utáni helyzethez. A nemzetgazdasági szempontból kiemelt fejlesztési területnek minősülő textilipar, az alacsony beruházási költségek és a növekvő hazai kereslet okán, egyre nagyobb számban olcsó, szakképzetlen munkaerőt kezdett foglalkoztatni. Ennek eredményeként a textilipari munkások száma három-négyszeresére nőtt,²⁸⁶ amihez kétség kívül az alföldi vándormozgalom is háttérrel biztosított. Ugyanakkor az új exportértékesítési viszonyok és a gabonafélék világpiaci árának folyamatos csökkenése következtében a húszas évek második felében olyan helyzet állt elő az átalakuló malomipar közepette, amire a kisparaszti gazdaságok, rugalmatlanságuk miatt, nem adhattak gyors választ.²⁸⁷ Ahol ezzel megpróbálkoztak, szembesülni kellett az eladósodás felvállalásával.²⁸⁸ A legtöbb gazdaságban azonban, ilyen átalakításra még csak kísérlet sem történhetett. Lényegében az inercia méretét mutatja, hogy az alföldi gazdaságok pontosan háromnegyede 5 holdnál kisebb méretű üzem volt a harmincas években.²⁸⁹ A helyzetet nehezítette, hogy az ugar aránya a háború előtti érték bő kétszeresére emelkedett, sőt voltak olyan területek – elsősorban a Nyírségben, a Szatmári-síkságon, a Beregben, a Jászság és a Nagykunság vidékén –, ahol a szántóföldi művelés alól kivont földek aránya meghaladta a 20 százalékot.²⁹⁰ Ezen folyamatok eredményeként megélné a Alföldön bonyolódó vándormozgalom, amit kétség kívül a tájra jellemző ipari nagyüzemek hiánya is erősített, nemcsak a határon túlról érkező bevándorlók tömege. Az Alföldről legkevesebb 183 ezren keltek útnak az 1920-as években, miközben legalább 220 ezren választották ekkoriban a táj valamely városát vagy falvát otthonul.

Mindent egybevetve a 20. század első harmadában az alföldi településeknek, ahogyan arról már volt szó, legalább háromnegyede, más számítás szerint négyötöde szenvedett vándorlási veszteséget. Az elvándorlók tömege hozzávetőlegesen 0,5 millió főre becsülhető minimum – a rendelkezésre álló adatok alapján. Legalábbis ennyi eseti elköltözést rögzítenek a felhasznált források. Ebben természetesen nincsenek benne a településeken belüli lakhelyváltások, s nincsenek szétválasztva azok az esetek, amikor valaki többször is elköltözött, és így tovább. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a vizsgált három évtized alatt hatalmas összefüggő területeken haladta meg a vándorlási veszteség a 10 százalékot (14. ábra, d). Ilyen terület volt, néhány kivételtől eltekintve a teljes Közép- és Észak-Tisántúl, a Bodroghöz, a Taktaköz, az Északiközéphegység alföldi előtere és a Jászság is. A Duna–Tisza közén és a Dél-Tisántúlon szintén jó néhány település szenvedett 10 százaléknál nagyobb népességveszteséget, de ezek térszerkezetére inkább a mozaikosság a jellemző.

²⁸⁵ Az adatokat lásd: TOMKA 2010: 32, 36, 38.

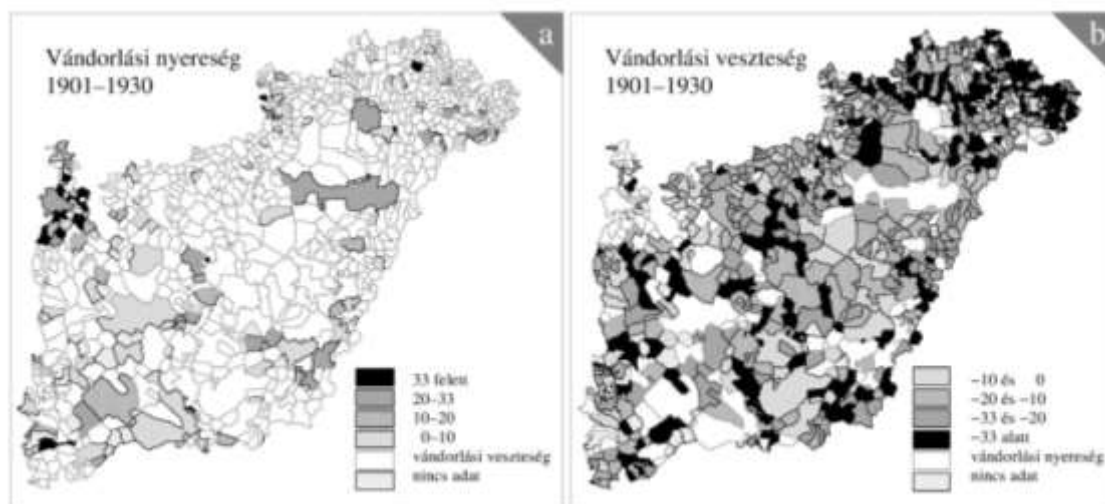
²⁸⁶ KAPOSÍ 2010: 288.

²⁸⁷ Uo. 286.

²⁸⁸ Lásd a kecskeméti gazdák eladósodásának példáját: SZILÁGYI 2012: 124–140.

²⁸⁹ MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

²⁹⁰ HONVÁRI 1996: 377.

15. ábra A vándorlási nyereség és veszteség mértéke, 1901–1930

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

Végül vannak olyan, különösen nagy népességveszteségű vidékek, ahol a lakosság legalább harmada döntött az elvándorlás mellett (15. ábra). Ilyen volt szinte a teljes Bereg, a Szatmári-sík, a Nyírség északi és déli területe, a Rétköz és a Hortobágy egy része. A Jászság déli pereme, a Kis-Sárrét keleti vidéke, a Tiszazug egy része, a Viharsarok déli pereme valamint a Pesti-síkság Solti-síksággal érintkező területe is.

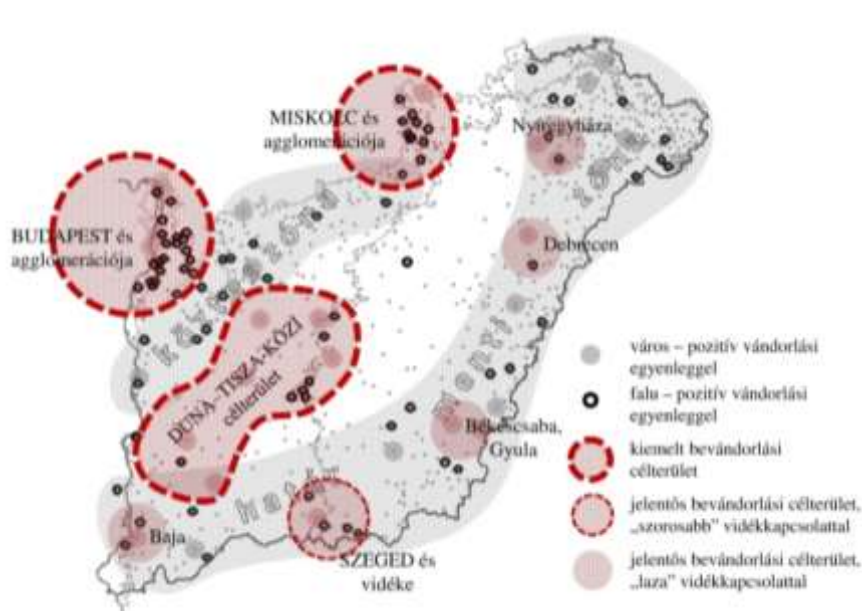
AZ ALFÖLDI VÁNDORMOZGALOM TÉRSZERKEZETE

Összefoglalva az eredményeket megrajzolható az Alföld vándorlási térszerkezete a 20. század első harmadában. A századelőn (1901–1910), a háború évtizedében (1911–1920) és a trianoni békeszerződés utáni időben (1921–1930) három, egymástól elváló vándormozgalmi korszakot lehet megkülönböztetni. Ezek amennyire eltérő folyamatok mentén formálódtak, legalább annyira egységes képet is formáltak, tekintve, hogy egymásból következtek és egymásra épültek. Az időbeli jellemzők mellett térbeli sajátosságok is markánsan körvonalazódtak (16. ábra).

Három *kiemelkedő* bevándorlási központ, illetve célterület működött a vizsgált időszakban az Alföldön. Ezek közül kettő olyan, a táj peremén, a Kárpát-medence fő vásárvonalán fekvő város volt, ahol az agglomerálódó környezetük a bevándorlók tömegének jelentős részét már ekkor felfogta; és ahol már nemcsak a kívülről érkezők migrációja, hanem a kezdődő szuburbanizáció összetett hatása is érvényesült. Budapest és Miskolc vidéke mellett a harmadik kiemelt vándorlási célpont az Alföld egyik leggyengébb termőterületén alakult ki a főváros és Szeged közötti homokvidéken. A Duna–Tisza közeli célterület – Budapest árnyékában is – erős gravitációja több tényező szerencsés konstellációjából eredt. Először is a főváros és a dél-alföldi gazdasági súlypont (Szeged–Újvidék–Temesvár háromszög) közötti területen feküdt. Origójában volt egy olyan köztes térnek, ahol az áramló tömeg (áru és népesség) félútra volt mindkét gazdasági központtól. Másodsor, ezt az áramlást segítette elő, egyben határozta meg a területen átmenő, Kárpát-medence egyik fő gazdasági útőere, az Alföld második legforgalmasabb vasútvonala.²⁹¹ Harmadszor, kiemelkedő szerep jutott a természetföldrajzi adottságoknak, amikor is a 19. század utolsó évtizedeiben fellépő filoxérával szemben immunis ho-

²⁹¹ PRINZ 1914: 105 vö. MGT 1928.

moktalaj, amiben jócskán bővelkedett a szóban forgó vidék, lehetővé tette a szőlőkultúra alföldi elterjedését. A szőlőben gyakran gyümölcsösök is helyet kaptak, így az intenzív kertkultúra egyre látványosabb formát öltött, a nagyobb városok, községek körüli tanyákon, aminek növekvő kereslete elsősorban Budapesten öltött alakot, de idővel a külföldi piacok is megtalálták maguknak a Duna–Tisza közti zöldséget, gyümölcsöt. Mindez jelentős munkaerő-kereslettel járt együtt, ami hozzájárult a pozitív vándorlási egyenleg kialakulásához, és évtizedeken át történő fenntartásához.

16. ábra Az Alföld vándorlási térszerkezetének főbb vonásai a 20. század első harmadában
 Forrás: MSK Ús. 42, 83, 99. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

A Budapest, Miskolc és Duna–Tisza közti migrációs célpontok „ölelésében” egy köztes zóna alakult ki, ahol számos kisebb vándorlási központ, városok és falvak egész sora alakult ki. Lényegében egy olyan, munkaerő-áramlás szempontjából kedvező fekvésű vidékről van szó, ahonnan mindhárom kiemelt vándorlási célterület jól megközelíthető volt. Ugyanakkor e köztes zónának a vonzerejét a változatos tájak – mint a Duna-mellék, a Pesti-síkság, a Gödöllői-dombság, a Kiskunság vagy éppen az északi hegységelőtér vidékének – találkozása alapvetően befolyásolta, jelentősen növelte.

Mindent összevetve a főváros modernizációban betöltött szerepe, az iparosodásban élen járó szerkezeti átalakulása és a nyomában járó foglalkozási és társadalmi átrétegződése a lehetőségek miatt nagy népességet vonzott. A Duna–Tisza közén egyre inkább a főváros növekvő lakosságának élelmiszerellátására rendezkedtek be. A nyomában járó termelés szerkezeti átalakítás életre hívta a táj gazdasági húzóágazatának, a kertkultúrának kialakulását. Eközben a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen, Békéscsaba valamint a Dél-Alföldön Szeged és Baja vonalában egy nem is annyira összefüggő, mint inkább mozaikos elrendeződésű, széles, határ menti bevándorlási zóna formálódott az 1920-as évekre. Az egykori malomipari központok vonzereje megkopott. A leépülő, átalakuló malomipar már nem tölthette be a térszervező szerepet ezekben a városokban. Helyébe az átalakuló geopolitikai térszerkezetet lépett. A határ menti pozíció vonalszerűen sorakoztatta fel egymás mellett a vándorlási célpontokat, amelyek pozitív vándorlási egyenlege a világháború után továbbra is az élelmiszeripar jelentőségéből és egy átmenetileg alakot öltő migrációból, a határon túlról érkező bevándorlásból származott.

FORRÁSOK

- MGT 1928. *Magyarország gazdaságföldrajzi térképe*. (Negyedik kiadás.) TELEKI Pál és CHOLNOKY Jenő közreműködésével hivatalos adatok alapján szerkesztette FODOR Ferenc. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest. In *A Föld és élete. Világrészek, országok, embe-
rek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. CHOLNOKY Jenő. Franklin-Társulat kiadása, Buda-
pest, [1937], melléklet.
- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A
népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912.
(Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 46. kötet. *A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma
községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és
Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új soro-
zat, 46.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második
rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Magyar Királyi
Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest,
1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 83. kötet. *Az 1930. évi népszámlálás*. I. rész. *Demográfiai adatok községek és külte-
rületi lakott helyek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum
Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új soro-
zat, 83. kötet.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben*. I. [rész]. *Törvényható-
ságok és községek (városok) szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal,
Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemé-
nyek. Új sorozat, 99. kötet.)
- NFAK 1969. *A népmozgalom főbb adatai községenként 1901–1968*. Összeállította: KLINGER
András. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1969.
- NM EAD (Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest)
SGy KTL 1925: Statisztikai Gyűjtemény, *Közigazgatási Tájékoztató Lapok*

IRODALOM

- APPENZELLER, Tim 2005. Madárinfluenza. *National Geographic* 3, 10, 46–75.
- BELUSZKY Pál 2005. Az ország lakói – Magyarország demográfiai képe a századfordulón. In
Magyarország történeti földrajza. I. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó,
Budapest–Pécs, 153–314. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és
Települési Kutatások, 27.)
- BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Cam-
pus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek)
- BENE Lajos–TEKSE Kálmán 1966. *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról
Magyarországon 1900–1960*. A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató
Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa,

- Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport Közleményei 9)
- CHOLNOKY Jenő [1937]. *A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Franklin-Társulat kiadása, Budapest.
- DÖVÉNYI Zoltán 2009. A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és struktúrák. *Statisztikai Szemle* 87, 7–8, 748–762.
- GUNST Péter 1970. *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon (1920–1938)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GYÁNI Gábor 1998. Az urbanizáció Magyarországon a 19–20. században. *Limes* 11, 2–3, 87–100.
- GYÁNI Gábor 2003. Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban. In *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. (Második, javított kiadás.) GYÁNI Gábor, KÖVÉR György. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.)
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. (Második, javított kiadás.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HONVÁRI János 1996. A gazdaság a két világháború között. In *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig*. Második, változatlan kiadás. Szerk. HONVÁRI János. Aula Kiadó, Budapest, 335–455.
- KAPOSI Zoltán 2010. *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Változatlan utánnyomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.)
- KOVÁCS Alajos 1933. Belső vándorlások Magyarországon, különös tekintettel Heves vármegyére. *Statisztikai Szemle* 11, 6, 373–394.
- KÖVÉR György 1982. *Iparosodás agrárországban. Magyarország gazdaságtörténete 1848–1914*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Magyar História)
- KÖVÉR György 1998. A piacgazdaság kiteljesedése. In *19. századi magyar történelem 1790–1918*. Szerk. GERGELY András. Korona Kiadó, Budapest, 343–374.
- NAGY Mariann 2003. *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Doktori Mestermunkák)
- NAGY Mariann 2005. Magyarország mezőgazdasága a 20. század elején. In *Magyarország történeti földrajza*. I. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 322–395. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 27.)
- NEMES NAGY József 2005b. Térbeli középértékek, súlypont. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11)
- PRINZ Gyula 1914. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- ROMSICS Ignác 2008. Félperifériától a félperifériáig. A magyar gazdaság 20. századi teljesítménye. In *Történelem, történetírás, hagyomány. Tanulmányok és cikkek, 2002–2008*. ROMSICS Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 150–161.
- SZILÁGYI ZSOLT 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2)
- TIMÁR Lajos 1986. *A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon*. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások

Központja, Pécs. (A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjának Kutatási Eredményei, 4.)

TOMKA Béla 2009. *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest.

TOMKA Béla 2010. Gazdasági növekedés és fogyasztás Magyarországon a 20. században. Szakaszok, dinamika és meghatározók. *Korunk* 21, 4, 30–45.

MELLÉKLET

3.1. MELLÉKLET

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK VÁNDORLÁSI EGYENLEGE, 1901–1930

Jelmagyarázat, megjegyzés

A = városok és falvak (BELUSZKY–GYŐRI 2005 alapján)

0 = főváros, 1 = regionális központ, 2 = megyeközpont, 3 = középváros, 4 = kisváros, 5 = járási funkciókkal is rendelkező település, f = falvak.

A táblázatban összehasonlíthatóság hiánya miatt nem szereplő települések: Alag, Alsógöd, Alsójózsa, Bajaszentistván, Bócsa, Borota, Csabacsúd, Csengőd, Dánszentmiklós, Drágszélszállás, Felsőcsikéria, Felsőgöd, Felsőjózsa, Gátér, Gerendás, Gyála (Nagyvér), Jakabszállás, Kelebia, Komlódtótfalu, Ladánybene, Lórántháza, Nagykopáncs, Nagylak, Nagyszalonta, Nyírbakta, Nyírszöllős, Öregcsertő, Öttömös, Pest-szentlőrinc, Pestújhely, Pusztamérges, Rákoshegy, Rákosliget, Sashalom, Soltszentimre, Szegi, Tiszagyulaháza, Tompa, Újiráz. (Az okokat konkrét esetekben lásd: 2.4. melléklet, I. tábla).

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969 – saját számítás.

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Abádszalók	f	–10,12	–3,74	–8,91	–23,60
Abony	4	–4,99	1,17	–15,90	–22,74
Adács	f	–1,44	–6,87	–7,11	–18,39
Ajak	f	–6,61	–10,00	–11,65	–33,21
Akasztó	f	–1,63	–27,32	2,17	–32,59
Alattyán	f	0,52	–6,48	–7,08	–15,10
Alberti	f	–5,06	–37,74	–11,92	–58,70
Aldebrő	f	–4,77	–5,35	–15,88	–27,94
Algyő	f	–18,14	–6,75	–4,36	–29,21
Almáskamarás	f	–8,20	0,47	–9,48	–19,16
Álmosd	f	–10,95	–0,51	–10,45	–22,92
Alpár	f	–9,44	3,17	7,58	2,57
Alsóberecki	f	–4,74	–22,58	–4,03	–34,86
Alsódabas	5	–9,18	–5,33	–12,67	–30,09
Alsódobsza	f	–16,51	–0,50	–23,38	–40,25
Alsónémedi	f	–8,76	–4,34	2,63	–10,48
Alsózsolca	f	6,34	–4,30	1,23	2,59
Ambrózfalva	f	–15,18	–5,85	–11,67	–32,95
Anarcs	f	–10,80	–4,60	–8,19	–25,16
Apagy	f	–1,68	–13,11	–4,58	–23,07
Apátfalva	f	–9,08	–1,13	–10,66	–21,79
Áporka	f	–1,85	–0,41	–4,05	–6,65
Apostag	f	11,44	0,04	–2,40	8,60
Arnót	f	–10,12	10,72	–23,88	–26,65
Ároktő	f	–2,80	–5,08	4,18	–3,81
Ártánd	f	–19,79	–3,36	0,23	–22,90
Átány	f	–11,42	–2,17	0,75	–12,79
Bácsalmás	4	8,95	–6,12	3,57	5,80
Bácsbokod	f	–14,04	–7,28	7,76	–13,88
Bácsborsód	f	21,21	–21,94	–40,37	–59,91
Bagamér	f	–6,94	–2,88	–5,29	–15,83
Báj	f	–4,95	–4,25	–2,15	–12,06
Baja	2	2,03	–0,22	66,25	64,84
Bakonszeg	f	–1,73	–3,68	4,19	–1,30
Balkány	f	–10,04	–9,54	–10,14	–31,51

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Balmazújváros	f	-11,28	-1,69	-6,13	-20,13
Balsa	f	-10,98	-13,33	-13,54	-39,44
Barabás	f	-7,87	-13,84	-8,54	-31,84
Báránd	f	-6,98	0,07	-10,02	-17,55
Bátmonostor	f	-10,77	-12,68	1,51	-21,84
Battonya	4	-10,68	-2,26	-13,31	-27,18
Bátya	f	-3,27	-2,05	-4,48	-10,02
Bedő	f	-19,84	3,10	-6,28	-23,17
Bekecs	f	-10,02	-15,38	-10,39	-36,60
Békés	4	-3,65	0,46	-6,00	-9,80
Békéscsaba	2	0,66	-1,54	1,23	0,36
Békéssámson	f	-7,25	-4,02	-22,02	-38,20
Békésszentandrás	f	-15,69	-24,49	-12,59	-49,97
Belsőbölcs	f	-9,93	2,80	-2,44	-9,69
Benk	f	-7,71	-6,41	-21,09	-37,96
Beregdaróc	f	-13,97	-7,77	-3,68	-25,65
Beregsurány	f	-14,16	-16,30	-13,12	-43,46
Berekböszörmény	f	-9,01	-12,53	0,51	-20,99
Berettyószentmárton	f	-18,40	-11,36	9,05	-20,76
Berettyóújfalú	4	-1,62	2,10	8,67	10,97
Berkesz	f	-1,75	-9,92	-14,00	-29,03
Berzék	f	-14,19	12,40	-0,58	-2,64
Besenyőd	f	-12,23	-4,51	-13,79	-30,96
Besenyőtelek	f	-7,15	-3,39	-9,83	-21,88
Besenyszög	f	-11,06	-16,68	-3,60	-33,62
Beszterec	f	4,53	-12,69	10,75	2,72
Biharkeresztes	f	2,25	-1,77	4,99	6,01
Biharnagybajom	f	-4,91	-3,73	-1,14	-9,89
Bihartorda	f	-8,14	-8,68	-10,24	-26,30
Biharugra	f	-20,66	-12,37	-9,22	-41,32
Biri	f	-6,90	-14,26	-8,36	-32,15
Boconád	f	-16,45	29,92	-6,55	5,99
Bodroghalász	f	-5,18	-9,24	-7,83	-22,65
Bodrogolaszi	f	-14,59	-9,87	-11,12	-36,83
Bodrogzsádány	f	-10,88	-12,82	-13,50	-36,48
Bogyiszló	f	5,71	-1,57	-2,60	1,16
Bojt	f	-11,67	-10,75	-5,84	-27,96
Boldog	f	10,96	-4,43	-16,40	-17,08
Boldva	f	-9,42	-6,38	-12,03	-28,60
Borsodivánka	f	6,56	-1,74	2,85	7,92
Borsodszemere	f	-6,62	-6,65	-2,76	-17,32
Botpalád	f	-10,42	-6,96	-3,61	-20,84
Bököny	f	-4,02	-6,47	-2,22	-13,60
Budapest	0	11,25	5,34	8,93	28,99
Bugyi	f	-13,64	-6,02	-12,68	-33,50
Buj	f	-15,31	-7,11	-15,30	-39,10
Búdszentmihály	f	-5,15	-0,28	-7,55	-13,82
Cégénydányád	f	-17,67	-11,92	-10,36	-39,54
Cegléd	3	2,22	5,47	-4,87	2,42
Ceglédbercel	f	-5,50	-3,39	-2,02	-11,97
Cibakháza	f	-5,88	4,95	-12,22	-15,70
Cigánd	f	-6,06	-9,37	1,28	-14,76
Cinkota	f	118,85	-26,52	22,44	100,16

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Csaholc	f	–18,51	–5,94	–18,93	–42,98
Csanádalberti	f	–11,60	–7,96	–6,90	–28,14
Csanádapáca	f	–6,92	10,73	–13,94	–13,20
Csanádpalota	f	–9,34	–3,46	–8,97	–22,14
Csány	f	–1,32	–7,48	–9,27	–20,89
Csanytelek	f	3,75	1,99	–14,90	–13,81
Csaroda	f	–12,69	–8,90	–12,98	–35,46
Császártöltés	f	–15,06	0,17	–8,78	–25,37
Császló	f	–16,64	–8,01	–10,13	–34,15
Csátalja	f	–1,23	–5,70	4,59	–2,46
Csávoly	f	–1,72	–4,62	3,49	–3,09
Csegöld	f	–12,00	–13,35	–11,39	–37,27
Cséke	f	–23,20	20,39	–7,94	–14,40
Csenger	5	–7,11	–2,67	19,46	11,04
Csengersima	f	–9,84	–4,59	–13,82	–29,30
Csengerújfalu	f	–10,57	–3,51	–6,57	–21,56
Csépa	f	–2,07	–5,48	–3,88	–12,10
Csepel	f	81,17	36,47	55,23	325,88
Csobaj	f	–8,20	–15,54	1,32	–23,65
Csongrád	4	–3,03	–3,28	–8,57	–16,51
Csorvás	f	–0,72	–0,60	–3,25	–5,44
Csökmő	f	–8,88	–9,90	–8,14	–26,71
Csömör	f	9,01	–10,12	14,31	15,42
Dab	f	5,22	6,79	–3,84	8,03
Dámóc	f	–15,93	2,08	–14,84	–28,85
Dancsháza	f	–6,16	0,00	–12,36	–19,48
Dány	f	8,18	–2,52	–5,07	–0,83
Darnó	f	–13,76	–12,27	–0,51	–26,61
Darvas	f	–10,81	–8,58	0,71	–18,82
Dávod	f	–10,84	–2,29	–0,87	–14,04
Debrecen	1	13,72	7,53	6,68	32,21
Demeccser	f	1,54	1,78	–5,78	–4,28
Derecske	5	–6,01	–0,13	–9,00	–16,25
Derekegyház	f	–17,32	12,01	3,27	–0,61
Deszk	f	–10,36	–24,05	4,25	–31,11
Dévaványa	f	–7,57	–5,99	–4,97	–19,08
Doboz	f	0,05	–8,87	–20,67	–34,48
Dombegyház	f	–7,27	7,51	–16,31	–21,92
Dombiratos	f	–20,66	–3,16	–9,18	–33,78
Dombrád	f	–7,24	–7,44	–6,08	–22,57
Dormánd	f	–9,38	–5,16	–8,04	–23,65
Döge	f	–18,87	–3,83	–16,23	–39,72
Dömsöd	f	–2,12	1,90	–0,99	–1,18
Dunaegyháza	f	–9,05	0,52	–8,96	–17,95
Dunaharaszti	f	41,95	38,59	27,09	172,67
Dunakeszi	f	–8,49	14,87	37,17	61,41
Dunapataj	f	–1,20	3,34	–7,40	–5,63
Dunaszentbenedek	f	–12,18	–1,59	–7,35	–20,62
Dunavecse	5	2,08	2,33	–4,07	0,14
Dusnok	f	–10,95	–7,27	–3,69	–21,46
Ecser	f	11,20	–4,60	4,68	11,64
Egerfarmos	f	–2,54	–9,47	–3,42	–17,26
Egerlövő	f	–11,63	–10,90	–4,63	–27,62

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Egyek	f	–11,52	–1,41	6,20	–5,69
Elek	f	–23,17	–2,67	–5,79	–31,55
Emőd	f	–10,20	–4,19	–1,05	–15,55
Encsencs	f	–4,08	–13,97	1,32	–18,27
Endrőd	5	–12,15	–5,56	–13,62	–32,67
Eperjeske	f	–9,68	–2,33	–16,68	–32,87
Erdőtelek	f	–13,50	0,83	–5,50	–19,02
Erk	f	1,73	–0,38	–7,63	–8,51
Érpatak	f	–15,21	–7,63	16,02	–5,67
Érseksanád	f	7,17	11,20	–0,48	18,37
Esztár	f	–14,19	5,73	–4,01	–13,02
Fábiánháza	f	–3,63	–3,06	–9,16	–17,12
Fábiánsebestyén	f	–4,08	–4,55	–15,80	–29,25
Fajsz	f	–2,93	4,60	–2,49	–0,84
Farmos	f	8,23	7,98	–7,39	7,20
Fegyvernek	f	–18,34	–19,45	4,97	–34,01
Fehérgyarmat	4	0,00	–9,08	7,38	–2,30
Fejércse	f	–17,34	0,79	–11,63	–27,68
Felsőberekci	f	–2,50	–2,22	–3,18	–8,75
Felsődabas	f	–8,33	–1,73	–25,18	–41,37
Felsőszentiván	f	–20,58	–2,05	8,24	–15,07
Felsőzsolca	f	–1,85	–5,14	7,52	1,26
Fényeslitke	f	–18,29	–9,39	–16,49	–44,59
Ferencszállás	f	–15,66	38,37	3,17	28,28
Foktő	f	–8,56	–0,39	–6,96	–15,13
Fót	f	–4,90	–32,40	8,39	–31,38
Földeák	f	–6,74	2,50	–11,80	–18,03
Földes	f	–3,32	–4,60	–5,79	–14,40
Furta	f	–4,08	–13,35	–6,96	–26,40
Fülesd	f	–25,46	–11,40	–16,44	–48,96
Fülöpszállás	f	1,34	–3,46	–7,47	–11,05
Fülpös	f	–11,52	–3,33	–1,46	–16,42
Fülpösdaróc	f	–34,29	13,07	–23,94	–48,13
Füzesabony	f	–3,01	1,32	–1,87	–3,82
Füzesgyarmat	f	–2,61	–4,95	2,44	–5,36
Gáborján	f	–6,11	–5,71	–7,76	–20,23
Gacsály	f	–20,24	–3,24	–4,56	–27,56
Gádosros	f	–4,95	8,59	–10,65	–8,47
Galgahéviz	f	1,42	–5,39	–6,47	–12,79
Gara	f	–4,90	–10,91	6,17	–10,60
Garbolc	f	–10,96	–8,47	–8,70	–28,09
Gáva	f	–18,83	5,97	–14,31	–28,73
Gebe	f	–4,28	–11,76	–8,30	–25,98
Géberjén	f	–10,26	–0,19	–16,94	–30,13
Géderlak	f	–21,39	–0,20	–9,56	–30,67
Gégény	f	4,59	–6,80	5,80	3,87
Gelej	f	–9,96	21,01	–7,93	2,40
Gelénes	f	–13,97	–7,21	–14,12	–33,88
Gemzse	f	–9,61	–4,34	–29,71	–48,71
Gergelyi	f	–8,10	–6,53	–14,89	–30,71
Geszt	f	–0,06	–6,67	–28,39	–39,35
Gesztely	f	–4,36	–3,29	–1,43	–9,30
Gesztteréd	f	–7,84	–7,39	–9,22	–27,14

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Girincs	f	–5,53	–8,72	–11,29	–27,76
Gulács	f	–16,98	–4,59	–12,66	–33,33
Gyoma	4	–8,43	0,51	–2,05	–10,03
Gyón	f	–5,81	–1,84	–5,77	–15,25
Győröcske	f	–29,47	–20,93	–30,53	–72,63
Győrtelek	f	–7,36	0,98	1,87	–4,29
Gyula	2	7,21	9,75	5,22	23,55
Gyulaháza	f	–17,18	5,92	–10,89	–23,60
Gyulavári	f	–12,13	–7,57	–4,34	–24,79
Gyügye	f	–12,89	3,53	–4,57	–14,18
Gyüre	f	–11,78	–1,53	–5,60	–19,38
Hajdubagos	f	5,18	5,51	–3,78	6,74
Hajduböszörmény	3	–2,28	–3,13	–8,96	–16,05
Hajdudorog	5	–8,16	1,35	–13,56	–22,11
Hajduhadház	f	–4,34	–0,29	–4,52	–9,96
Hajdunánás	4	–5,12	–3,03	–6,69	–15,51
Hajdusámson	f	–5,54	3,48	–1,47	–3,49
Hajduszoboszló	4	–6,34	7,71	–13,37	–13,64
Hajduszovát	f	–4,75	–1,15	–0,69	–6,70
Hajós	f	–9,65	–1,07	–2,08	–13,10
Harta	f	–14,41	–7,37	–8,12	–30,67
Hatvan	4	3,48	2,82	–1,27	5,16
Hejőbába	f	–13,72	–10,27	17,04	–7,98
Hejőcsaba	f	11,79	20,94	28,91	90,25
Hejőkeresztúr	f	–3,85	–14,51	–5,07	–24,08
Hejőkürt	f	–13,43	–13,41	8,41	–19,24
Hejőpapi	f	–9,11	8,26	2,76	2,04
Hejőszalonta	f	–4,91	–11,32	9,12	–7,66
Hencida	f	–7,24	–9,64	–11,16	–28,83
Hercegszántó	f	–1,13	–17,08	0,72	–18,42
Hermánszeg	f	–13,49	–4,87	–20,00	–39,95
Hernádkak	f	–21,91	2,89	–16,01	–35,29
Hernádnémeti	f	–4,54	–0,54	–6,35	–12,32
Hete	f	–12,98	–25,13	0,68	–38,21
Heves	4	1,03	5,92	–8,95	–3,40
Hevesvezekény	f	–14,59	0,00	–15,70	–32,20
Hévizgyörk	f	–11,61	–2,72	–4,46	–19,63
Hodász	f	–11,69	–10,68	9,56	–12,57
Hódmezővásárhely	3	–3,64	–0,86	–3,90	–8,43
Homokmégy	f	–9,98	–44,17	–3,32	–56,95
Hort	f	–8,16	–4,00	–4,42	–17,74
Hosszúpályi	f	–8,82	–0,74	–2,12	–11,96
Ibrány	f	–3,75	–11,66	–4,37	–23,12
Igrici	f	–14,72	–1,14	–6,23	–21,52
Ilk	f	–8,32	–11,46	5,30	–15,37
Irsa	f	6,05	3,53	–9,23	–3,00
Izsák	f	9,68	–6,95	–9,47	–11,57
Jákóhalma	f	–4,17	–4,97	–10,28	–20,93
Jánd	f	–8,68	–17,25	4,41	–22,17
Jánk	f	–13,23	–15,52	–14,73	–41,79
Jánoshalma	f	18,47	2,20	0,25	21,81
Jánoshiba	f	–9,96	–8,06	–5,56	–24,52
Jármi	f	–13,57	–5,68	–4,63	–24,14

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Jászsós-szentgyörgy	f	–8,51	–3,06	–8,82	–20,97
Jászapáti	4	–7,66	1,03	–9,82	–17,70
Jászárokszállás	f	–6,46	–4,34	–9,87	–22,38
Jászberény	3	–0,08	2,35	–14,65	–14,97
Jászdózsa	f	1,07	–8,02	0,30	–7,45
Jászfelső-szentgyörgy	f	–0,76	–5,26	–13,03	–21,28
Jászfényszaru	f	4,60	–1,41	–8,41	–7,93
Jászkarajenő	f	–19,31	–6,52	–11,52	–38,39
Jáskisér	f	–9,49	–0,90	–3,88	–14,30
Jászladány	f	–13,71	–5,76	–8,62	–28,76
Jászszentandrás	f	–14,15	–2,08	–14,80	–35,15
Jászszentlászló	f	0,66	–5,75	–12,41	–22,01
Jásztelek	f	0,89	–2,65	–13,02	–15,59
Jéke	f	–29,28	–13,85	–5,04	–45,64
Kaba	f	–5,66	–0,91	–4,05	–10,87
Kakucs	f	–4,29	10,74	–7,71	–3,44
Kál	f	–13,86	3,33	–4,46	–15,52
Kállósemjén	f	–11,94	–12,20	4,34	–20,48
Kalocsa	3	–2,94	2,54	–7,27	–8,20
Kántorjánosi	f	–15,73	12,80	–9,88	–15,56
Kápolna	f	–11,03	0,34	–6,21	–17,33
Karcag	3	–1,65	–3,65	–1,41	–7,19
Karcsa	f	–2,72	2,37	–7,88	–10,26
Károlyfalva	f	–22,00	4,95	–1,04	–18,52
Karos	f	15,01	–24,06	–10,10	–25,73
Katymár	f	–11,41	–14,04	9,38	–17,20
Kecel	f	5,46	1,64	–0,63	6,62
Kecskemét	2	2,78	4,11	–2,36	4,55
Kék	f	–1,55	–8,97	–3,60	–16,12
Kékcse	f	3,61	–4,35	–15,35	–22,81
Kemecse	f	–4,32	0,39	–6,58	–12,23
Kenderes	f	–10,64	–4,89	–4,36	–20,38
Kenézlő	f	–13,38	–4,05	–4,54	–22,47
Kerecsend	f	–3,81	2,24	–12,65	–16,28
Kerekegyháza	f	6,94	–3,44	–9,26	–9,74
Kerepes	f	23,65	10,64	31,29	96,50
Keresztespüspöki	f	–4,54	–14,16	–3,55	–23,84
Kérsemjén	f	–13,59	–8,38	–15,97	–36,50
Kesznyéten	f	–4,02	–8,10	–3,58	–16,69
Kétegyháza	f	–12,82	0,73	–9,40	–22,17
Kevermes	f	–20,29	11,81	–1,36	–10,84
Királyhegyes	f	–8,19	–9,37	–8,99	–26,92
Kisar	f	–2,75	–8,84	8,45	–3,77
Kiscsés	f	–0,52	–2,20	–13,60	–20,83
Kishódos	f	–15,10	–7,30	–32,33	–49,74
Kiskálló	f	11,09	22,94	2,98	43,42
Kisköre	f	–2,80	–2,55	–6,21	–13,45
Kiskőrös	4	10,37	–1,86	–5,00	1,45
Kiskundorozsma	5	0,18	–3,96	–9,05	–15,65
Kiskunfélegyháza	3	–8,68	–1,76	–8,76	–20,17
Kiskunhalas	3	11,14	2,53	1,85	16,67
Kiskunlacháza	f	2,92	–1,75	–3,89	–3,32
Kiskunmajsa	f	5,56	–12,86	–8,73	–21,24

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Kisléta	f	-12,33	-3,28	-15,37	-31,60
Kislónya	f	-9,81	-18,91	-18,29	-45,02
Kismarja	f	-9,31	-4,12	-12,85	-27,18
Kisnamény	f	-13,73	-7,59	-27,41	-46,73
Kisoroszi	f	-13,36	-7,67	-4,67	-25,70
Kispalád	f	-13,30	-3,42	-4,18	-20,29
Kispest	f	65,04	54,03	19,93	233,25
Kisrosvágy	f	12,89	-10,75	-23,45	-29,56
Kistarcsa	f	86,16	39,55	6,10	191,72
Kistelek	f	-5,72	-0,22	-3,39	-9,88
Kistokaj	f	-6,74	-0,99	5,55	-1,91
Kisújszállás	4	-5,01	0,49	-3,50	-8,14
Kisvárd	3	9,89	10,25	13,04	40,39
Kisvarsány	f	-7,51	-21,28	-0,11	-29,92
Kiszombor	f	-4,55	4,36	11,94	12,39
Kisszállás	f	-20,42	-0,84	-29,11	-54,40
Kisszekeres	f	-10,62	-1,18	-24,60	-39,29
Klárafalva	f	-5,60	-1,23	-3,26	-10,29
Kocsér	f	-16,81	-7,53	-12,11	-38,37
Kocsord	f	-8,94	-7,01	-4,54	-21,85
Kóka	f	1,42	-6,36	-1,34	-7,10
Kokad	f	-14,97	-0,87	-1,75	-17,34
Komádi	f	-2,13	-5,64	-4,60	-13,88
Komoró	f	-14,00	-11,17	-8,63	-33,26
Kompolt	f	-13,55	-3,25	-10,93	-27,45
Kondoros	f	15,55	6,22	4,27	31,11
Konyár	f	-4,93	2,98	-2,07	-4,12
Kopócsapáti	f	-18,70	-1,66	-2,51	-22,77
Kótaj	f	-7,46	-28,91	-8,05	-46,50
Kölcse	f	-17,21	-17,39	-7,61	-41,31
Kömlő	f	-7,54	0,10	-3,11	-10,84
Kömörő	f	-5,39	-11,08	-8,94	-27,94
Köröm	f	-4,76	-0,62	-5,75	-11,82
Körösladány	f	-3,01	1,81	-7,93	-9,95
Körösnagyharsány	f	-7,23	-2,41	-5,68	-15,38
Köröstarcsa	f	-9,86	-3,27	-10,64	-24,67
Körösszakál	f	-13,06	2,26	-6,60	-19,12
Körösszegapáti	f	13,93	-15,81	-12,11	-21,26
Kötegyán	f	-14,16	-11,76	-12,47	-38,46
Kőtelek	f	-12,52	-8,30	-0,70	-22,08
Kövegy	f	-6,75	6,81	-12,63	-14,83
Kunágota	f	-19,15	-5,08	-6,66	-31,24
Kunbaja	f	0,90	-8,23	18,02	10,06
Kuncsorba	f	-27,26	-11,36	-18,12	-55,90
Kunhegyes	4	-3,15	9,26	-8,11	-2,94
Kunmadaras	f	-2,45	2,44	0,21	0,18
Kunszentmárton	4	-9,83	5,70	-5,78	-10,34
Kunszentmiklós	4	-3,71	-4,07	-12,62	-21,49
Kübekháza	f	-6,36	-6,22	-20,81	-35,31
Külsőbőcs	f	1,36	2,49	9,72	14,50
Láca	f	-0,17	-8,83	-14,84	-27,17
Ládháza	f	-8,28	10,04	13,42	20,58
Lajosmizse	f	-23,52	-5,41	-5,50	-34,73

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Laskod	f	-17,82	-11,58	-1,97	-31,46
Legyesbénye	f	-0,45	-16,21	2,42	-16,26
Levelek	f	-10,96	-13,50	-18,47	-46,09
Lórév	f	-0,76	-4,77	-20,25	-25,30
Lövőpetri	f	-10,04	-6,38	2,17	-14,50
Luka	f	9,76	-8,80	3,31	2,73
Madaras	f	-13,66	-30,42	30,03	-22,16
Magosliget	f	-0,29	-31,17	-18,54	-50,00
Magy	f	30,93	-12,16	-21,92	-24,74
Magyarbánhegyes	f	24,71	-5,33	-15,00	-5,44
Magyarcsanád	f	-4,43	-1,96	-12,18	-18,45
Magyardombegyház	f	-27,72	21,50	-16,32	-28,60
Magyarhomorog	f	-21,30	-8,57	-8,15	-37,02
Magyartés	f	-21,71	-10,47	-18,69	-49,78
Majosháza	f	3,38	-4,97	-12,95	-18,84
Majtis	f	-22,18	-2,07	-11,84	-34,80
Makád	f	-8,09	-3,06	-1,15	-12,10
Maklár	f	-8,32	1,86	-8,10	-15,37
Makó	3	-3,46	6,32	-7,21	-4,86
Mályi	f	-0,81	-4,04	6,46	3,06
Mánd	f	-2,47	-27,86	6,42	-28,09
Mándok	5	-4,93	0,71	3,92	0,34
Máriapócs	f	-3,03	-8,82	-12,99	-26,68
Márok	f	-1,31	-16,45	-50,18	-71,91
Márokpapi	f	-3,54	-13,92	-14,63	-32,74
Mátészalka	4	-5,83	2,34	22,56	23,96
Mátételke	f	-21,96	-5,54	-14,32	-40,82
Matolcs	f	-6,56	-6,76	-5,64	-20,18
Mátyus	f	-16,08	-11,53	-26,76	-55,94
Medgyesbodzás	f	-17,75	-15,75	-11,84	-43,25
Medgyesegyháza	f	2,26	42,61	-23,13	11,60
Megyaszó	f	-11,26	-7,17	-12,37	-30,25
Méhkerék	f	2,51	-7,54	3,33	-2,40
Méhtelek	f	-15,36	1,09	-17,91	-32,81
Mélykút	f	-16,63	-10,39	-7,63	-34,16
Mérk	f	-2,17	-1,49	8,47	6,66
Mesterszállás	f	-9,16	-13,27	-8,90	-32,77
Mezőberény	5	-7,59	-2,22	-1,08	-11,01
Mezőcsát	4	-1,01	2,88	-3,47	-1,86
Mezőgyán	f	1,05	-6,16	-6,08	-12,06
Mezőhegyes	f	-15,22	-16,97	-5,80	-39,60
Mezőkeresztes	f	-1,26	2,84	-15,03	-14,88
Mezőkovácsháza	5	-15,19	-6,59	-4,53	-26,82
Mezőkövesd	4	-5,94	-1,37	-5,73	-14,46
Mezőladány	f	-21,24	-1,92	-5,70	-28,48
Mezőnagymihály	f	-24,69	-0,43	-41,00	-65,88
Mezőnyárád	f	-2,53	-0,86	-1,35	-5,41
Mezőnyék	f	-3,30	1,41	16,60	19,90
Mezőpeterd	f	-10,26	-12,20	-9,77	-33,42
Mezősas	f	-5,43	-8,58	3,49	-10,87
Mezőtárkány	f	-9,72	-5,40	-0,88	-15,83
Mezőtúr	3	-6,63	1,87	-7,33	-12,50
Mezőzombor	f	4,77	-22,33	-10,35	-33,37

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Mikepércs	f	–8,11	–5,47	–5,09	–19,40
Milota	f	–12,70	–8,23	8,54	–12,91
Mindszent	5	–5,66	–4,24	–9,75	–20,22
Miske	f	–3,45	–4,82	0,33	–8,22
Monostorpályi	f	–12,39	–10,65	–4,94	–29,00
Nábrád	f	–5,36	–1,20	–7,74	–14,75
Nádudvar	f	–8,85	–4,44	–7,39	–21,32
Nagyar	f	–17,37	–8,44	–7,54	–31,53
Nagybánhegyes	f	–24,54	–14,09	–1,58	–38,95
Nagybaracska	f	–15,57	–9,03	–2,60	–26,80
Nagycsécs	f	–1,31	–5,18	–8,34	–16,03
Nagydobos	f	0,88	–8,96	–10,79	–22,36
Nagyecsed	f	1,97	–1,97	–0,88	–1,61
Nagyfüged	f	–18,32	2,44	–9,38	–27,38
Nagygéc	f	–20,65	–12,82	–17,81	–49,71
Nagyhalász	f	–1,76	–12,67	–10,05	–30,28
Nagyhódos	f	–26,74	2,56	–40,69	–62,83
Nagyiván	f	–15,12	–4,49	–11,15	–31,36
Nagykálló	4	1,68	1,06	2,34	5,47
Nagykamarás	f	38,61	0,03	–6,42	27,50
Nagykáta	4	8,03	1,92	–5,23	3,39
Nagykereki	f	–14,35	3,03	–10,63	–22,84
Nagykőrös	3	–3,04	–2,82	–7,20	–13,83
Nagykőrű	f	–9,33	–13,50	–6,48	–31,00
Nagyléta	f	–9,92	–3,78	–4,05	–18,02
Nagylónya	f	3,05	–45,81	–4,67	–57,21
Nagymágocs	f	–25,32	–20,66	11,89	–34,78
Nagymajláth	f	–17,47	–6,43	–25,05	–48,84
Nagyrábé	f	6,00	–10,71	–10,22	–18,42
Nagyrév	f	–5,14	1,17	2,87	–1,04
Nagyrozvagy	f	–15,86	–13,64	0,00	–29,53
Nagyszekeres	f	14,92	–35,32	–6,32	–33,33
Nagyszénás	f	11,33	3,06	4,00	21,55
Nagytarcsa	f	–7,14	–3,44	–7,00	–19,08
Nagyvarsány	f	–15,44	–3,71	0,43	–18,78
Napkor	f	–9,63	–6,33	–14,01	–33,96
Négyes	f	–19,98	–12,15	–1,56	–32,78
Nemesbikk	f	–5,78	–8,76	–7,35	–22,67
Nemesborzova	f	–9,59	–9,77	8,04	–12,33
Nemesnádudvar	f	–3,75	–7,32	10,30	–1,37
Nyáregyháza	f	–3,70	–1,45	–10,21	–18,05
Nyírábrány	f	–1,00	–8,87	–1,80	–14,33
Nyíracsád	f	8,29	–8,01	–4,55	–7,93
Nyíradony	f	–1,63	–5,59	–6,55	–16,37
Nyírbátor	4	16,11	8,69	–0,10	27,33
Nyírbélték	f	–17,87	–9,89	–15,83	–44,83
Nyírbogát	f	–13,48	–9,71	–10,35	–33,09
Nyírbogdány	f	–6,18	–13,69	–11,30	–34,61
Nyírcsaholy	f	–16,20	–5,69	–4,89	–27,67
Nyírcsászári	f	–4,00	3,07	–4,10	–5,76
Nyínderzs	f	–11,19	–6,33	–8,16	–26,69
Nyíregyháza	2	5,07	9,48	7,64	26,03
Nyírgelse	f	1,28	–11,86	–16,42	–32,55

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Nyírgyulaj	f	-12,95	-8,49	-3,22	-25,19
Nyíribrony	f	-15,84	-18,84	3,57	-32,83
Nyírkákó	f	-0,51	-1,21	-19,37	-26,57
Nyírkársz	f	-18,49	-9,02	-18,71	-46,90
Nyírkércs	f	-13,19	0,18	0,15	-12,80
Nyírlövő	f	-7,96	-17,95	-19,85	-49,52
Nyírlugos	f	-13,34	-3,90	-10,94	-30,18
Nyírmada	f	5,44	-0,93	-6,43	-4,65
Nyírmártonfalva	f	9,19	-28,42	9,64	-19,25
Nyírmeggyes	f	-7,71	-13,33	-8,04	-31,78
Nyírmihálydi	f	-2,60	-9,50	-3,59	-17,86
Nyírparasznya	f	16,42	-9,62	-5,12	-0,68
Nyírpazony	f	5,44	0,82	0,86	7,69
Nyírpilis	f	-3,75	27,21	-19,41	-2,91
Nyírtass	f	-15,63	-11,46	-12,23	-38,93
Nyírtét	f	-18,30	-2,33	-6,82	-28,57
Nyírtura	f	-6,59	-6,53	-5,92	-19,86
Nyírvasvári	f	-13,05	-41,15	3,83	-52,84
Ócsa	f	-0,33	5,68	6,14	14,85
Ófehértó	f	-6,85	1,48	-13,00	-21,09
Okány	f	5,26	-0,51	4,40	10,28
Ókéske	f	-4,48	-2,94	-7,30	-14,73
Olaszliszka	f	-9,32	-2,80	-10,42	-23,33
Olcsva	f	-3,82	-11,11	-9,82	-26,85
Olcsvaapáti	f	-19,79	-10,12	-9,90	-39,34
Onga	f	-4,07	-11,31	-8,98	-27,99
Ónod	f	-3,92	2,54	-5,75	-7,55
Ópályi	f	-6,46	-6,17	-7,00	-20,97
Ordas	f	2,07	7,54	9,98	18,78
Orgovány	f	22,16	-3,77	-12,18	-4,55
Oros	f	-3,57	-8,24	4,10	-8,27
Orosháza	3	-4,76	6,87	-1,22	1,03
Ószentiván	f	-7,67	-13,72	-2,32	-25,61
Öcsöd	f	-8,77	-5,54	-3,47	-17,57
Őr	f	-1,47	-9,64	-9,35	-23,95
Örkény	f	5,03	6,25	1,17	14,96
Örvény	f	-16,23	-10,63	3,36	-23,44
Pácin	f	0,63	-10,73	-2,03	-14,12
Páhi	f	-8,90	-49,99	-10,50	-78,11
Pálmonostora	f	-11,23	-0,29	1,99	-8,99
Panyola	f	-9,64	-10,91	-5,07	-24,61
Pap	f	-12,59	0,19	-14,48	-28,88
Papos	f	-1,86	-7,26	-5,75	-17,10
Paszab	f	-14,25	-9,92	-6,18	-31,43
Pátroha	f	-5,37	-4,90	-7,09	-19,29
Pátyod	f	-14,91	-5,59	-3,51	-23,53
Pély	f	-12,59	-6,94	-13,79	-34,24
Penészlek	f	-7,73	-2,99	6,78	-3,18
Penyige	f	-12,93	-13,59	2,76	-24,00
Pereg	f	-3,00	-8,99	-11,67	-26,59
Pesterzsébet	f	73,11	19,92	60,18	267,41
Peszéradacs	f	-7,65	-27,02	-25,48	-64,24
Petneháza	f	-10,93	-9,38	-8,21	-30,30

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Pilis	f	6,90	–3,45	2,94	6,53
Piricse	f	–8,09	–6,78	–5,04	–21,91
Pitvaros	f	–17,61	–4,60	–14,17	–37,20
Pocsaj	f	–7,68	–2,56	–6,39	–17,07
Pócsmegyer	f	–5,65	1,65	–1,92	–5,97
Pócspetri	f	–13,30	–4,42	–9,24	–28,16
Poga	f	23,62	8,05	–7,49	22,65
Polgár	f	–14,72	–13,00	–6,64	–35,80
Porcsalma	f	–8,36	–4,39	–1,91	–15,12
Poroszló	f	–0,62	–3,47	–4,55	–9,09
Prónayfalva	f	–34,61	–5,26	3,02	–36,62
Prügy	f	–5,96	–12,16	–5,32	–25,26
Pusztadobos	f	–17,51	–7,51	–9,38	–35,87
Pusztaföldvár	f	–20,40	9,65	2,09	–8,73
Pusztamonostor	f	–12,31	–2,03	–12,20	–29,09
Pusztavacs	f	–30,47	–13,48	–35,84	–78,19
Püspökladány	5	–1,76	–3,05	–7,32	–14,20
Püspöklele	f	–3,21	–15,19	–5,83	–28,81
Ráckeve	4	–1,65	–3,85	–4,78	–10,54
Rakamaz	f	–15,04	–9,23	–0,28	–24,83
Rákóczifalva	f	15,78	–4,76	3,63	14,43
Rákoscса	f	42,33	7,04	29,33	111,86
Rákoskeresztúr	f	–10,70	–20,56	9,29	–23,99
Rákospalota	f	88,34	34,18	16,72	212,80
Rákosszentmihály	f	91,05	48,52	38,38	316,39
Ramocsaháza	f	–15,87	–3,61	–13,49	–34,61
Rápolt	f	–20,81	14,43	–9,51	–17,70
Reformátuskovácsháza	f	–10,95	11,07	–20,79	–25,21
Rém	f	–54,00	8,71	–3,51	–50,44
Rétközberencs	f	–6,39	–11,64	1,91	–17,30
Révaranyos	f	–19,61	–0,33	–15,47	–35,91
Révleányvár	f	–8,67	–1,43	5,60	–3,64
Ricse	f	–4,26	–3,02	5,48	–1,31
Rohod	f	–6,87	0,00	–10,38	–19,77
Rozsály	f	–11,63	–8,15	–14,60	–35,35
Sajóbesenő	f	–10,33	–8,50	–3,75	–22,46
Sajóecseg	f	–9,05	4,76	–3,54	–8,14
Sajóhidvég	f	–5,45	6,44	–9,19	–8,58
Sajókeresztúr	f	0,14	2,67	5,10	8,23
Sajólád	f	–7,22	–0,15	–2,08	–9,68
Sajóörös	f	–21,34	1,41	–12,93	–33,67
Sajópálfa	f	–15,14	2,81	–0,96	–13,46
Sajópetri	f	–4,28	–8,21	–12,69	–27,72
Sajósenye	f	1,69	–16,10	–7,85	–24,58
Sajószöged	f	–14,97	–10,07	–8,13	–33,13
Sajóvamos	f	–6,84	2,61	–13,53	–19,15
Sándorfalva	f	9,17	8,47	–11,05	4,26
Sáp	f	–7,64	–6,55	–4,64	–19,11
Sára	f	–4,76	–16,13	–14,38	–36,05
Sáránd	f	–8,66	–0,06	–3,37	–12,24
Sári	f	–9,68	–8,20	–4,70	–24,18
Sarkad	5	–2,91	5,44	0,18	3,26
Sarkadkeresztúr	f	8,41	–0,62	–12,71	–10,53

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Sárospatak	4	1,68	-1,63	-12,29	-15,76
Sárrétudvari	f	2,58	-8,01	0,76	-5,59
Sarud	f	-13,48	-9,29	-8,59	-31,71
Sátoraljaújhely	2	9,98	6,09	-15,06	-1,71
Semjén	f	-3,69	-8,32	-4,49	-17,69
Sényő	f	-2,66	8,63	-59,16	-81,23
Solt	f	-1,62	0,54	-10,02	-12,54
Soltvadkert	f	-3,79	-3,52	-7,30	-16,92
Sonkád	f	-8,92	-11,05	-67,50	-92,49
Soroksár	f	29,78	12,57	-22,56	7,36
Sóstófalva	f	-17,36	10,33	4,10	-3,13
Sövényháza	f	-21,57	-7,11	-7,00	-36,03
Sükösd	f	2,94	1,01	-6,09	-2,42
Szabadszállás	f	6,52	-22,48	-5,75	-25,72
Szabolcs	f	-29,55	-3,10	-10,83	-41,64
Szabolcsbáka	f	-16,57	-12,13	-6,93	-36,04
Szabolcsveresmart	f	-14,93	-12,99	5,25	-22,53
Szajol	f	-7,22	11,21	22,00	38,15
Szakáld	f	-23,05	-8,63	-4,88	-36,07
Szakmár	f	-10,59	3,72	-3,01	-10,18
Szakoly	f	3,84	-17,44	-6,21	-24,84
Szalkszentmárton	f	-5,82	4,18	-6,35	-8,29
Szamosangyalos	f	-17,58	-19,59	-7,23	-42,26
Szamosbecs	f	-17,58	-8,46	-11,35	-35,38
Szamoskér	f	-13,15	-19,29	-6,24	-38,45
Szamossályi	f	-44,58	-10,90	-2,64	-53,90
Szamosatárfalva	f	-30,49	-6,57	-1,45	-36,81
Szamosújlak	f	-16,29	-8,13	8,17	-15,43
Szamoszeg	f	-10,17	-7,64	13,40	-4,80
Szank	f	5,06	-14,18	-9,58	-25,82
Szarvas	3	-9,82	-5,05	-6,37	-21,13
Szatmárcseke	f	-16,77	-2,97	-13,24	-31,10
Szatmárökörítő	f	4,11	-9,15	-5,07	-10,51
Szeged	1	3,01	-3,61	7,08	7,04
Szeghalom	4	-7,47	-6,00	-0,72	-14,46
Szegilong	f	-16,40	-1,35	-10,81	-29,37
Szegvár	f	-6,64	5,08	-9,44	-11,73
Székely	f	-21,06	-15,72	1,87	-34,81
Szelevény	f	-11,27	-37,77	-14,37	-64,82
Szentes	3	-3,82	4,68	-2,60	-1,79
Szentetornya	f	-8,79	-8,05	-10,21	-29,08
Szentistván	f	-10,52	-2,63	-5,31	-18,90
Szentlőrincskáta	f	0,07	-5,52	6,27	1,60
Szentmártonkáta	f	-14,94	3,93	-1,08	-12,15
Szentpéterszeg	f	-12,60	-8,08	-6,67	-27,44
Szeremle	f	2,26	-10,29	14,57	4,01
Szerencs	4	-0,04	-11,39	1,25	-11,84
Szerep	f	4,98	-9,37	-12,00	-20,30
Szigetbecse	f	-3,58	-3,66	5,40	-1,36
Szigetcsép	f	15,39	-6,73	-13,88	-12,59
Szigetmonostor	f	-9,19	-8,56	5,28	-12,73
Szigetszentmárton	f	4,85	-10,50	-10,64	-22,06
Szigetszentmiklós	f	8,63	3,30	2,52	16,15

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Szigetújfalu	f	–8,56	–9,66	–15,75	–37,42
Szihalom	f	–6,59	1,65	–5,58	–11,65
Szikszo	4	13,16	2,16	0,51	16,34
Szirma	f	–5,57	–9,45	–1,72	–17,48
Szirmabesenyő	f	–5,05	1,94	–6,87	–10,74
Szolnok	2	2,36	10,45	9,98	27,00
Sződ	f	35,44	–36,84	38,99	27,83
Szőreg	f	2,57	–17,18	25,50	7,14
Tahitótfa	f	0,35	7,03	–2,98	4,26
Tákos	f	–9,93	–24,13	–18,27	–51,33
Taksony	f	–1,29	–0,79	16,35	20,36
Taktaharkány	f	–3,96	–13,17	7,33	–10,92
Taktakenéz	f	–18,32	–15,91	9,66	–25,13
Taktaszada	f	–5,68	–10,63	–14,14	–32,83
Tápé	f	–1,55	–7,80	–1,70	–12,30
Tápióbicske	f	2,03	4,11	–6,64	–1,58
Tápiógyörgye	f	0,84	–5,19	–7,41	–13,12
Tápióság	f	12,03	–8,52	–3,84	–3,57
Tápiósüly	f	10,46	3,26	–5,81	6,24
Tápiószecső	f	11,11	–1,04	7,09	19,25
Tápiószele	f	7,72	11,54	–15,10	–0,74
Tápiószentmárton	f	–8,72	7,56	–1,63	–2,72
Tarcal	f	–14,68	–6,14	–9,53	–30,50
Tarnabod	f	–23,20	2,56	–11,45	–32,85
Tarnaméra	f	–6,07	–1,94	–10,59	–21,00
Tarnaörs	f	–3,47	–5,95	0,18	–9,90
Tarnaszentmiklós	f	–11,25	–14,29	1,24	–25,59
Tarnasadány	f	–8,07	–3,31	–6,91	–19,83
Tarpa	f	–7,67	–4,09	–7,10	–19,56
Tass	f	–9,72	7,33	1,96	–0,75
Tataháza	f	–17,59	0,18	2,82	–14,77
Tatárszentgyörgy	f	–13,31	9,78	4,85	3,91
Téglás	f	–12,49	–4,73	–47,98	–69,56
Tépe	f	–13,66	–7,01	–2,82	–23,02
Tetétlen	f	–7,22	–10,00	–11,95	–29,47
Timár	f	–14,22	–1,61	–8,01	–25,02
Tiszaadony	f	–16,07	–27,08	–12,37	–53,94
Tiszababolna	f	–7,62	–5,94	4,41	–8,89
Tiszabecs	f	1,82	–8,20	–3,07	–11,06
Tiszabercel	f	–10,48	–10,84	–11,80	–35,10
Tiszabezdéd	f	–14,75	2,79	–16,33	–30,34
Tiszabő	f	–11,23	–13,75	1,65	–24,06
Tiszabura	f	–12,93	–10,34	–7,65	–31,32
Tiszabűd	f	–7,39	–15,32	0,79	–23,79
Tiszacsécse	f	–9,45	5,63	1,22	–2,61
Tiszacsege	f	–3,96	–10,90	0,65	–15,70
Tiszadada	f	–13,13	–1,33	–2,99	–17,59
Tiszaderzs	f	–10,74	–0,08	–3,48	–14,78
Tiszadob	f	–10,26	–13,76	0,39	–23,96
Tiszadorogma	f	–6,60	–8,69	–7,10	–22,89
Tiszaeszlár	f	–15,77	–10,47	–12,55	–39,91
Tiszaföldvár	5	–1,42	5,48	7,11	13,15
Tiszafüred	4	–8,75	–0,70	–7,20	–17,42

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Tiszaigar	f	-23,52	1,35	-11,49	-33,08
Tiszainoka	f	-7,22	-0,19	2,13	-5,22
Tizsakanyár	f	-12,12	-5,94	-3,65	-22,30
Tizsakarád	f	2,37	-12,25	1,22	-10,97
Tizsakerecseny	f	-13,10	-3,05	-12,65	-29,87
Tizsakeszi	f	-8,05	-10,87	-2,91	-22,58
Tizsakóród	f	-8,31	-10,41	-14,19	-34,14
Tizsakürt	f	4,68	11,31	4,10	23,06
Tizsaladány	f	-7,02	-18,96	-10,00	-37,55
Tizsalök	4	-3,42	-7,38	-7,92	-20,46
Tizsalúc	f	-6,56	-8,52	7,43	-7,64
Tiszamogyorós	f	-5,66	-5,82	-3,39	-15,26
Tiszanagyfalu	f	-18,73	-14,92	0,35	-34,29
Tiszanána	f	-5,87	-4,11	-5,10	-15,27
Tiszaoszlár	f	-5,01	-14,85	-5,23	-26,58
Tiszaörs	f	-8,52	-0,18	-8,24	-18,02
Tiszapalkonya	f	-15,44	-8,36	-5,23	-28,19
Tiszapüspöki	f	-2,62	-5,49	-6,63	-17,28
Tiszarád	f	-8,46	-2,38	-10,64	-23,88
Tiszaroff	f	-12,53	-12,38	-5,08	-29,78
Tiszasas	f	-3,86	4,66	9,22	9,56
Tiszasúly	f	-27,79	-18,60	4,06	-41,93
Tiszaszalka	f	-17,96	-15,74	-10,68	-41,52
Tiszaszederkény	f	-21,82	-17,10	-0,71	-38,26
Tiszaszentimre	f	-0,81	-4,31	-12,95	-20,04
Tiszaszentmárton	f	-4,15	-1,00	-10,75	-18,18
Tiszaszöllös	f	-2,69	-3,33	-6,49	-12,87
Tiszatardos	f	-8,10	-1,05	-0,51	-9,79
Tiszatarján	f	-8,58	-6,92	-6,85	-21,84
Tiszaug	f	-9,09	13,04	17,21	23,15
Tiszaújfalu	f	-24,50	8,49	-6,38	-23,96
Tiszavalk	f	-2,74	-10,12	-6,99	-20,61
Tiszavárkony	f	-18,35	-21,08	-5,18	-43,04
Tiszavid	f	-17,87	-16,13	-16,26	-48,95
Tisztaberek	f	-15,31	-8,04	-8,47	-31,90
Tivadar	f	-15,25	-55,76	-17,13	-79,66
Tóalmás	f	8,74	-7,24	-7,22	-9,42
Tófalu	f	-11,92	16,76	-14,67	-13,50
Tokaj	4	-8,90	-4,96	1,10	-12,76
Told	f	-6,08	-9,02	-4,44	-20,61
Tornyospálca	f	-10,95	5,58	-12,00	-19,51
Tószeg	f	-21,50	-5,28	0,44	-26,22
Tótkomlós	f	-5,85	-2,93	1,44	-7,40
Tököl	f	13,40	3,74	18,54	44,78
Tömörkény	f	-8,94	-3,06	-18,91	-34,57
Törökszentmiklós	4	-3,42	-2,54	-7,36	-15,19
Törtel	f	-10,84	0,85	-6,23	-17,67
Tunyog	f	-6,04	-12,23	-16,98	-38,37
Tura	f	1,85	-3,25	-2,55	-5,13
Túristvándi	f	-13,35	-11,06	-7,86	-31,96
Túrkeve	4	-12,23	1,40	-3,79	-14,47
Túrrice	f	-7,02	-13,42	-3,49	-24,56
Tuzsér	f	0,84	-8,12	-7,48	-17,46

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Tyukod	f	36,52	–8,68	2,01	25,95
Ugornya	f	–16,08	–8,65	–8,00	–32,17
Újcsanáros	f	–11,56	–1,69	–8,00	–22,22
Újfehértó	5	–5,38	–1,31	–9,55	–18,95
Újhartyán	f	1,73	–0,93	–10,89	–16,11
Újkécske	f	–8,57	–1,18	–2,30	–12,66
Újkenéz	f	–5,73	11,06	–10,96	–6,37
Újkígyós	f	–14,41	0,58	–1,68	–15,71
Újléta	f	–20,53	17,33	–15,71	–24,17
Újlőrincfalva	f	0,26	–2,10	–0,91	–3,11
Újpest	3	16,83	–0,42	14,08	35,27
Újszász	f	–10,46	–7,98	3,44	–15,13
Újszentiván	f	–12,31	–18,39	7,83	–23,71
Ura	f	31,31	–25,08	16,93	16,23
Uszka	f	10,82	–5,42	–22,46	–18,03
Uszód	f	–10,96	–6,87	1,50	–16,23
Üllő	f	10,72	1,33	4,88	19,26
Vác	3	7,12	3,73	2,66	14,39
Vácrátót	f	–7,55	–7,13	–2,70	–18,39
Vácszentlászló	f	4,83	–10,36	–12,79	–21,30
Vaja	f	–17,18	–7,24	–10,64	–35,76
Vajdác	f	–5,50	1,43	–0,35	–4,37
Vállaj	f	–2,36	–12,58	–9,52	–28,91
Vámosatya	f	–10,67	–21,54	–9,87	–42,59
Vámosgyörk	f	–11,11	–9,02	–8,36	–30,31
Vámosoroszi	f	–13,18	–10,13	–9,26	–30,45
Vámspércs	f	–0,44	10,98	–15,59	–10,38
Vámosújfalú	f	2,68	–8,02	–18,66	–29,64
Váncsod	f	–7,84	–9,03	–7,97	–25,24
Vasad	f	17,65	2,18	–8,26	7,20
Vásárosnamény	f	6,98	–1,47	19,60	31,74
Vaskút	f	–9,07	–13,55	1,20	–21,95
Vasmegyer	f	–18,89	–11,78	1,08	–30,17
Vecsés	f	52,73	12,91	27,60	138,92
Végardó	f	–6,26	–6,12	–18,71	–34,30
Végegyháza	f	–9,01	0,19	–7,27	–17,45
Vekerd	f	–24,41	3,92	–3,82	–24,41
Vencsellő	f	–19,85	–15,40	–6,76	–42,14
Vértes	f	–4,24	–6,92	–7,88	–20,78
Vésztő	f	–1,91	–0,02	0,92	–0,86
Vezseny	f	–33,51	–5,35	16,09	–26,54
Viss	f	–18,10	–7,33	–13,02	–38,43
Visznek	f	–0,17	–5,42	–11,53	–21,72
Vitka	f	–14,12	–7,88	–11,94	–33,47
Zagyvarékas	f	0,00	–4,73	–11,17	–18,60
Záhony	f	–12,30	–12,43	–5,47	–30,46
Zajta	f	–26,43	–5,43	–19,31	–48,60
Zalkod	f	–8,27	2,73	–12,07	–22,18
Zaránk	f	–12,54	–0,48	–10,18	–24,91
Zemplénagárd	f	–13,52	–3,17	–1,82	–18,41
Zsadány	f	–3,95	–10,09	20,41	5,18
Zsáka	f	–10,12	–6,60	–16,95	–36,25
Zsámbok	f	–0,72	–5,99	–6,25	–14,40

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Zsarolyán	f	–5,37	15,72	–0,24	10,73
Zsurk	f	–4,38	–17,43	–12,22	–34,31

A FEJLETTSÉG TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI

MODERNIZÁCIÓ A SZÁZADELŐN

Beluszky Pál a közelmúltban, az általánosan elterjedt nézettel szemben, merőben eltérő képet alkotott a századfordulós Alföldről.²⁹² A korábban sok tekintetben elmaradottnak vélt tájat, vizsgálatai a modernizációban élen járó területként mutatták be a Kisalfölddel együtt. Ráadásul olyan terület volt, ahol a modernizációt számos sajátos vonás, köztük a településszerkezet egyedisége is nagyban meghatározta (erre, a munkám végén még visszatérek).²⁹³ Északról egy, modernizációban közvetlenül mögötte álló zóna határolta, nyugatról és keletről egy, újabb szinttel „hátrébb” elhelyezkedő, úgynevezett „modernizációs folyamat elején álló zóna” ölelte körbe, míg délről, egy „tradicionálisnak” mondható régióval érintkezett (17. ábra).

17. ábra Modernizációs zónák a századelő Magyarországon
Forrás: BELUSZKY 2001: 239. alapján saját szerkesztés.

Az új kép formálásakor azonban nem térhetett ki Beluszky Pál az Alföld belső területi fejlettségi különbségeire, tekintve, hogy vármegyei szinten összevont adatokkal dolgozott. Tulajdonképpen az alábbiakban, e modernizációban élen járó terület belső fejlettségi egyenlőtlenségeinek vizsgálatát helyezem a fókuszpontba. Továbbá arra is választ keresek, hogy valóban kimutatható-e az Alföldön a fejlettségnek egy nyugat–kelet irányú lejtője. Ez utóbbi, már

²⁹² BELUSZKY 2001.

²⁹³ Uo. 241.

hosszú évtizedek óta része az Alföldről alkotott képnek. Még Bulla Béla írta *Az Alföld* című kismonográfiájában, nem minden előzmény nélkül 1940-ben, hogy az „élet lüktetésének elhalkulása nyugatról kelet felé [...] élesen kirajzolódik”.²⁹⁴ Később ennek a nézetnek engedett implicit formában teret Mendöl Tibor is, amikor úgy fogalmazott, hogy az „Alföld műtája máig nem érte utól [sic!] a nyugati országrészek fejlettségét”.²⁹⁵ Ennek két legfőbb okát a településállomány nagy részének török kori elpusztulásában, illetve a táj ásványkincsekben való szegénységében látta. Ezzel szemben úgy vélem, hogy a településállomány törökkori veszteségei épp fordítva, jelentősen hozzájárultak a későbbi, 19–20. századfordulós kedvezőbb viszonyok kialakulásához.

Európa lélekszáma a 19. század közepén megközelítette a 280 millió főt, a századfordulóra pedig már elérte a 400 milliót.²⁹⁶ Eközben Magyarország lakossága 12-ről 17 millióra emelkedett.²⁹⁷ Mindkét növekedési arány meghaladta a 40 százalékot. A népességrobbanásnak, illetve a demográfiai átmenetnek számos oka-következménye volt,²⁹⁸ amiből ezúttal csak az agrárkonjunktúra összetett folyamatát emelem ki. A hosszú gabonakonjunktúra (1852–1878) kibontakozását,²⁹⁹ majd változó volumenét az örökös tartományok és Magyarország közötti belső vámhatár felszámolása mellett a birodalom és az azon túli európai területek demográfiai folyamatai is nagyban meghatározták. A növekvő népesség élelmiszerellátásában fontos szerep jutott a kontinens alföldi területeinek, köztük a vizsgált Kárpát-medencei tájnak. (Később, még a századforduló előtt, ezek a viszonyok jelentősen átformálódtak az olcsóbb, tengerentúli gabona európai piacon való megjelenésével.) A 19. század második felében az Alföld, kivált a Duna–Tisza köze, a Közép- és Dél-Tiszántúl gazdasági potenciálja gyökeresen megváltozott. A korábban időszakosan vagy állandóan vízzel borított területeket – a folyószabályozások és a lecsapolási munkálatok után – mezőgazdasági művelés alá vették. A termelésbe ily módon bevont új birtokok kezdetben a helyi és környező lakosság élelmiszerszükségletét elégítették ki, később azonban a vasúthálózat sűrűsödésével már a távolabbi vidékek ellátásába is bekapcsolódtak. E területek növekvő keresletét kielégíteni törekvő alföldi termelés a táj gazdaság- és társadalomszerkezeti átalakulását eredményezte. Bár a folyamat valamelyest lelassult az 1870-es években a gazdasági válság miatt, mégis a monarchia védett piacának (is) köszönhetően már az 1890-es években ismét gabonakonjunktúrával számolhatunk.

A szántóföldek területe 1867 és 1895 között negyedével, több mint 4 millió katasztrális holddal nőtt.³⁰⁰ A gabonanövények termésátlagja ez idő alatt kétszeresére, csaknem 11 millió tonnára emelkedett.³⁰¹ A kalászosok betakarítása egyre több munkaerő foglalkoztatását tette szükségessé. Ennek jelentős részét idővel fedezte a természetes szaporodás, igaz a népességrobbanás csak az 1880-as évektől vette kezdetét. Ugyanakkor a növekvő munkaerő-kereslet hatalmas migrációt indított az Alföld irányába. Sokan itt leltek új otthonra, mások csak időszakos jelleggel, a betakarítások alkalmával vállaltak munkát az Alföldön, majd visszatértek szülőföldjükre. A vizsgált táj felé tartó vagy az azon belüli vándorlást nagyban elősegítette egy hegyvidékhez képest, hogy a terület nyilvánvalóan alkalmasabb volt a migráció levezetésére,³⁰² amiben a vasút egyre nagyobb szerepet játszott a század végére. Csak a 20. század első évtizedében, tehát a folyamat legvégén, legalább 53 ezren telepedtek le az Alföldön.³⁰³

²⁹⁴ BULLA 1940: 58.

²⁹⁵ BULLA–MENDÖL 1947: 227.

²⁹⁶ BIRG 2005: 52.

²⁹⁷ TÓTH 1998: 415.

²⁹⁸ OGDEN 2006: 257–263, vö. KATUS 1979: 1119–1134 és BELUSZKY 2005: 163–253.

²⁹⁹ KÖVÉR 1998: 349–350.

³⁰⁰ OROSZ 1979: 1046.

³⁰¹ Uo. 1077.

³⁰² ORTUTAY 1940: 176.

³⁰³ MSK Ús. 46. kötet. Saját számítás a trianoni országterület Alföldjére vetítve – Sz. Zs.

Magyarország nemzeti jövedelmének közel felét 1913-ban a mezőgazdaság, negyedét az ipar és a bányászat adta.³⁰⁴ Ugyanebben az évben a gyáripár teljes termelési értékének csaknem kétötödét az élelmiszeripar biztosította.³⁰⁵ Ezen belül is kiemelkedő szerepet játszott a malomipar, ami joggal tekinthető a magyar gazdaság első húzóágazatának, annak ellenére, hogy hatása a teljes gazdaságra nézve messze elmaradt ahhoz képest, mint amit Angliában a textilipar jelentett.³⁰⁶ Mindent összevetve az 1860-as évek első felében még csak 150, a századelőn viszont már több mint 2200 gőzmalom működött országszerte.³⁰⁷ Bár a teljes őrlőkapacitás csaknem kétharmada Budapesten koncentrált, mindez nem gátolta, hogy szinte valamennyi nagyobb alföldi településen üzemeljen kereskedelmi malom.³⁰⁸ Az ország gabonakivitele ez idő alatt másfélszeresére, s ami talán fontosabb, a liszté csaknem négyszeresére emelkedett.³⁰⁹ A malomipari keresők kétötöde az Alföldön dolgozott a 20. század elején.³¹⁰

A vizsgált időszakban a modernizáció egyik központi eleme a gyáripár kiépülése volt. Amíg a századfordulón ebben a szektorban még csak 1,1 millióan, az első világháború előestéjén már közel 1,5 millióan keresték kenyerüket. Ezen belül a malomiparban dolgozók aránya 4 százalékról 3 százalékra zsugorodott.³¹¹ Bár a monarchia éveiben mindvégig kiemelt szerepet játszott a malomipar, jól látszik, hogy súlya a korszak végére csökkenni kezdett. Ez egyben azt is jelentette, hogy az Alföld modernizációjában bár továbbra is meghatározó maradt, a századfordulótól azonban egyre kevésbé tölthette be a húzóágazat szerepét (az átalakuló országos iparszerkezetben bekövetkezett súlyponteltolódás miatt). Következésképp, az Alföld modernizációs folyamata érezhetően lassulóban volt. Mindezt csak erősítette, hogy a főbb vasútvonalak már a századforduló előtt kiépültek és az árvízmentesítő munkálatok is ekkortájt fejeződtek be a Tisza alsó szakaszán. A felszabaduló munkaerőt, amit az említett építkezések foglalkoztattak, sem a mezőgazdaság, sem a rá épülő feldolgozóipar ekkor már nem volt képes (egészében) felvenni.

A LAKOSSÁG TÉRBELI ELOSZLÁSA

Az Alföld lélekszáma a 20. század elején, alig egy évtized alatt, több mint 0,5 millió fővel gyarapodott, megközelítve a 4 millió 260 ezres sűrűséget (4. táblázat). A táj területén 76 funkcionális értelemben vett város működött 1910-ben.³¹² Ebből kifolyólag várossűrűsége jóval kedvezőbbnek mondható más területekhez képest, hiszen amíg itt minden száz falura 9 város jutott, addig a többi országrészen ez csak 3 volt.³¹³ Magyarország lakosságának 27–29 százaléka minősült ekkor városlakónak,³¹⁴ szemben az Alfölddel, ahol minden második ember valamely város közigazgatási területén élt. Fontos hangsúlyozni, hogy „közigazgatási területén”, mivel ebben a bel- és a külterületi népesség is benne foglaltatik. Tekintve, hogy a bő 2,3

---

³⁰⁴ KATUS 1978: 398.

³⁰⁵ KÖVÉR 1982: 211.

³⁰⁶ KLEMENT 2010: 141.

³⁰⁷ BELUSZKY 2005: 428.

³⁰⁸ Uo. 429.

³⁰⁹ KATUS 1979: 996, saját számítás.

³¹⁰ MSK Ús. 48. kötet: 56*–59*, saját számítás.

³¹¹ Uo. saját számítás.

³¹² Lásd BELUSZKY–GYÖRI 2005: 214–228. A trianoni országhatárra való átszámítás saját munka – Sz. Zs.

³¹³ Az ország településállománya 1926-ban összesen 3474 volt (HAJDÚ 2005: 150). Ebből 818 az Alföldön feküdt, amiből 76 volt város. A nem alföldi részekben értelemszerűen a fennmaradt 2656 településből 81 volt város. A száz falura jutó városok száma, alföldi és nem alföldi területek bontásában: 9,3 és 3,0 volt.

³¹⁴ BELUSZKY–GYÖRI 2005: 114.

millió alföldi „városlakó” nagyjából negyede-harmada tanyákon élt, a hétköznapiak során jóval kevesebben érezhették magukat valóban városinak.³¹⁵

8. táblázat Az alföldi települések lélekszáma, 1900–1930

Települések	A	1900	1910	1900	1910
Városok		szám szerint		százalékban	
I. Főváros	1	732 322	880 371	19,61	20,67
II. Regionális központok	2	177 997	211 057	4,77	4,96
III. Megyeközpontok	7	213 519	241 665	5,72	5,68
IV. Középvárosok	17	459 532	501 492	12,30	11,78
V. Kisvárosok	34	351 597	382 915	9,41	8,99
VI. Járási funkciókkal is rendelkező t.*	15	123 322	134 128	3,30	3,15
<i>Városok összesen</i>	<i>76</i>	<i>2 058 289</i>	<i>2 351 628</i>	<i>55,11</i>	<i>55,23</i>
Falvak n=		1 676 846 (710)	1 906 608 (720)	44,89	44,77
Mindösszesen		3 735 135	4 258 236	100,00	100,00
N=		786	796		

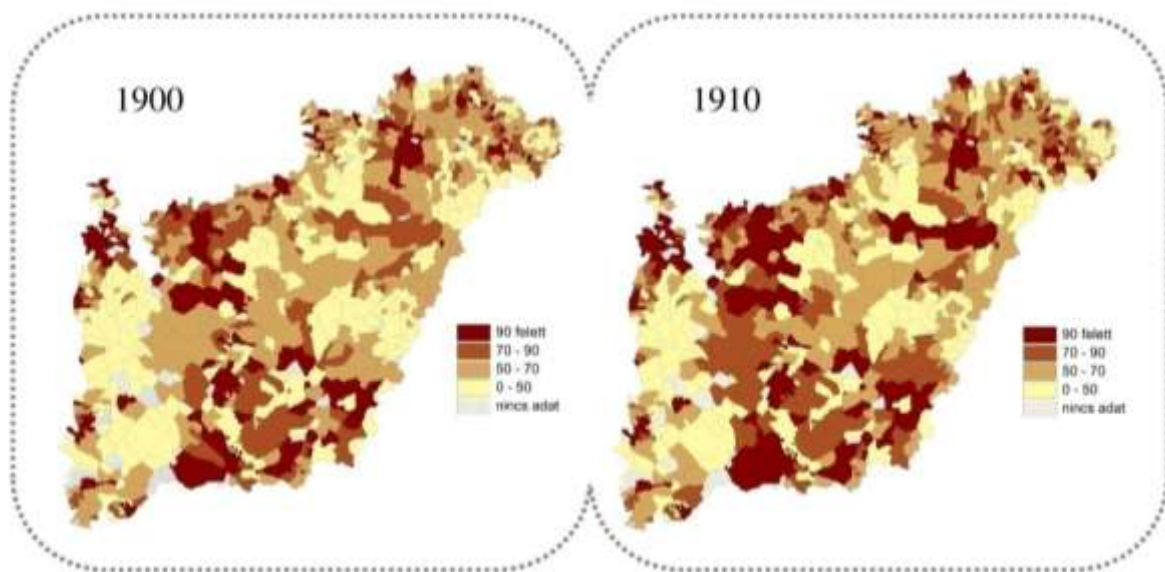
Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet és MH 1926, saját számítás. A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd: BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228.

Megjegyzés: A = városok száma; * járási funkciókkal is rendelkező települések

Bár mindegyik városhierarchiai szinten nőtt a lélekszám, fontos különbség, hogy nem egyforma mértékben. Ezt tükrözik az arányszámok: a főváros és a regionális központok növekedésével szemben az alsóbb hierarchiai szinteken már csökkenés tapasztalható. A hierarchia csúcsán, Budapesten, Debrecenben és Szegeden a növekedés üteme 19-20 százalék körül alakult, míg a középvárosokban a kisvárosokban és a járási funkciókkal is rendelkező településeken ez az érték már csak feleakkora, 9 százalék volt. E két szélsőérték között (13 százalék) helyezkedett el a hét megyeközpont-szintű város (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok). A magasabb rangú városok nagyobb „vonzerővel” bírtak, sokrétű szolgáltatást nyújtottak, több lehetőséget kínáltak azok számára, akik alföldi viszonylatban „nagyvárosi” életformában gondolkodtak. Ennek ellenére – népességnövekedés tekintetében – nagy különbség, a város és a vidék között, nem mutatkozott. Sőt, mind a városlakók, mind a falusiak száma egyformán hetedével emelkedett a vizsgált időszakban; annyi eltéréssel, hogy az előbbi 293 ezerrel, az utóbbi 230 ezer fővel gyarapodott.

Az Alföld átlagos népsűrűsége 1900 és 1910 között 88 főről 102 főre emelkedett. A századfordulón öt olyan, nagyobb terület körvonalazódott, ahol az átlagos népsűrűség meghaladta a 90 főt. Ilyen volt a főváros és agglomerációja, a Cegléd–Jászberény–Szolnok háromszög, a Csongrád–Szeged–Makó–Gyula–Szarvas gyűrűje, Nyíregyháza szomszédsága, a Szamosmenti és a Tisza-menti falvak többsége Csenger–Záhony vonalában (18. ábra). Egy évtizeddel később ugyanezek a területek maradtak a legnagyobb népességkoncentrációjú zónák. Azzal a különbséggel, hogy egyre kiterjedtebb részeket öleltek fel, miközben „nyúlványaik” elkezdtek egymással összenőni.

³¹⁵ A két világháború közötti „klasszikus tanyaelv” felbomlásának kérdéséhez lásd: SZILÁGYI 2012: 64–74.

18. ábra Az Alföld területének népsűrűsége, 1910
 Forrás: MSK Ús. 42, 46. kötet, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: az adatok fő/km²-ben értendők.

Az alföldi lakosság térbeli elrendeződésével kapcsolatban a súlypontelemzés³¹⁶ eredményei rámutatnak arra, hogy a népesség képzeletbeli középpontja 1900 és 1910 között mintegy 4,1 kilométert mozdult nyugat-északnyugat irányába. A főszerepet ebben egyértelműen a főváros és agglomerációja játszotta. Fontos különbség azonban, hogy amíg a városok esetében a súlypont csak 1,4 kilométert húzódott nyugatabbra (Budapest nélkül), addig a falvak vonatkozásában ez az eltolódás már jóval „határozottabb” volt, pontosan 6,0 kilométer az elmozdulás mértéke (szintén nyugatra).

A FEJLETTSÉGI ELEMEEK TERÜLETI DIFFERENCIÁI

ÍRNI-OLVASNI TUDÓK (fm1)

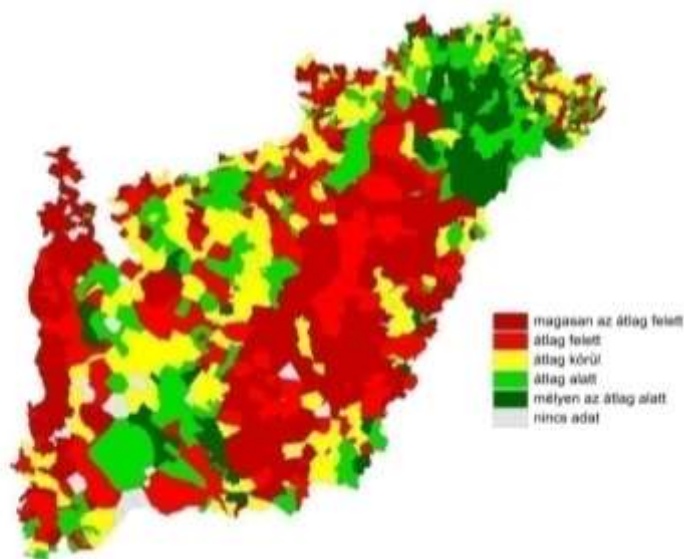
A legtöbb olyan kutatásban, ami a modernizáció vagy a fejlettség szintjét elemzi, különösen történeti perspektívában, szerepel a lakosság írni-olvasni tudásának az aránya.³¹⁷ Magyarország 6 éven felüli népességének 1880-ban még csak 44 százaléka, harminc évvel később már 69 százaléka rendelkezett efféle képességgel. Ekkor az Alföldön élőknek már csaknem háromnegyede tudott írni és olvasni, ami önmagában mutatja, hogy az országos viszonyokhoz mérten a régió kedvezőbb adottságokkal rendelkezett, többségében magyarlakta terület volt. Népességét nem „kockázta” oly mértékben a kisebbségek mozaikossága, mint más ország-

³¹⁶ Az Alföld településeinek népsűrűség-súlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_i x_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$; $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_i y_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alapján számítottam ki egy külön erre a célra épített, 15 ezer adatból álló adatbázis felhasználásával. Ahol x és y egy település földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság-száma. A súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE–TEKSE 1966: 11–21, továbbá: NEMES NAGY 2005b: 72–74.

³¹⁷ BELUSZKY 2008: 349.

részekét. A századelőre a magyar lakosság aránya több alföldi megyében (Csongrádban, Jász-Nagykun-Szolnokban, Hajdúban és Szabolcsban) is elérte a 99 százalékot.³¹⁸

Ennek ellenére a táj területi különbségei jelentősnek mondhatók. Kiemelkedően magasak az arányok (85 százalék feletti) a fővárosban és a környékén elhelyezkedő településeken, Dunapataj és Kalocsa térségében, Békéscsaba és Szarvas vidékén, valamint a Debrecentől délre fekvő, összefüggő területen, Kaba–Földes–Berettyóújfalu–Derecske vonalában. Ezzel szemben a legkedvezőtlenebb helyzetben a nyírségi falvak voltak. Sok település 6 éven felüli lakosságának még fele sem tudott írni-olvasni. Ilyen volt például Nyírábrány, Kállósemjén vagy Nyírájkó – az utóbbiban ez mindössze 38 százalék körül alakult; de hasonlóan rossz helyzetben volt a Bihar megyei Méhkerék (40 százalék) is.

19. ábra Az írni-olvasni tudók aránya a 6 éven felüli népességből, 1910 (fm1)

Forrás: MSK Ús. 42. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 72,34 százalék, szórás = 10,65 százalék, magasan az átlag felett (95,27–80,58), átlag felett (80,57–74,97), átlag körül (74,96–69,21), átlag alatt (69,20–59,13), mélyen az átlag alatt (59,12–36,79).

Összességében négy, egymástól jól elkülönülő belső régióra bomlott az Alföld – írni-olvasni tudás tekintetében (19. ábra). Először is a Budapest–Kalocsa vonalú Duna-mellék emelkedett ki. Másodszor a Szeged–Nyíregyháza vonal menti kiszélesedő tiszántúli régió került különösen kedvező helyzetbe. Harmadszor, e kettő között egy átmeneti zóna húzódott a Duna–Tisza közti területen, meglehetősen szélsőséges mintázatot mutatva. Negyedszer, a Nyírség, a Rétköz és a Bodroghöz összefüggő vidékén alakult ki az analfabéták inerciájával leginkább terhelt belső régió, az Alföld északkeleti felében. Hozzá tartozik azonban, hogy ehhez képest a Beregi- és a Szatmári-síkság, lényegesen kedvezőbb helyzetű vidék volt.

9. táblázat A fejlettségi mutatók különböző bontásban szereplő átlagértékei

Fejlettségi zónákban és települések szintjein	A fejlettségi mutatók átlagértékei					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Fejlettségi zónákban						
I. Magasan az átlag felett	84,9	90,7	98,4	18,0	78,7	156,7
II. Átlag felett	77,8	76,6	63,9	–0,7	36,1	103,0

³¹⁸ MSK Ús. 42. kötet: 26*–27*.

III. Átlag körül	72,3	59,8	25,9	-5,9	22,5	79,3
IV. Átlag alatt	64,8	44,4	15,3	-10,0	17,2	62,2
V. Mélyen az átlag alatt	52,4	22,0	6,9	-17,8	11,9	39,8
Városokban						
Főváros	92,5	94,8	96,2	11,2	98,9	74,1
Regionális központok	81,7	92,3	58,9	8,4	71,5	135,3
Megyeközpontok	79,0	79,7	42,7	4,3	69,7	112,3
Középvárosok	80,4	85,0	32,1	-0,2	50,5	92,2
Kisvárosok	76,3	86,1	25,8	-2,0	39,8	89,7
Járási funkciókkal is rendelkező települések	74,3	81,6	21,0	-5,7	34,3	85,5
<i>Városok összesen</i>	<i>80,7</i>	<i>86,6</i>	<i>46,1</i>	<i>2,7</i>	<i>60,8</i>	<i>98,2</i>
Falvakban	71,8	57,0	24,8	-6,3	19,9	78,2

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás.

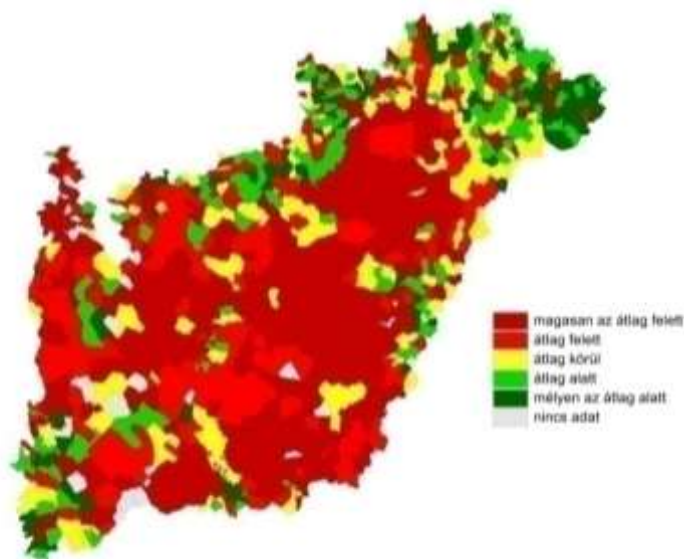
Megjegyzés: a fejlettségi mutatók számkódjának feloldása: 1 = írni-olvasni tudók aránya a 6 éven felüli népességből, 2 = „orvoslátta halottak” aránya, 3 = jobb minőségű lakóházak aránya, 4 = vándorlási egyenleg rátája, 5 = nem mezőgazdasági foglalkozásúak aránya a keresőkből, 6 = egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem.

A területi egyenlőtlenségek mellett a városok és a falvak szintjén is lényeges különbségek mutatkoztak (9. táblázat). Egyfelől az alföldi városok lakossága körében az írástudók aránya 80 százalék körül alakult, csak a kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések szintjén csökkent 75 százalék körüli értékre. Másfelől, a főváros ebben a tekintetben is messze kiemelkedő volt, az arány megközelítette a 93 százalékot. Összességében a városokhoz képest, a falvakban sem volt rossz a helyzet, az országos átlagot meghaladva, mintegy 72 százalékra tehető az alfabetizáció – természetesen nagy regionális eltérésekkel a háttérben.

„ORVOSLÁTTA HOLTAK” (fm2)

A felhasznált változók közül, talán összetettsége miatt, alighanem az „orvoslátta holtak” mutató a legkülönlegesebb. A történeti földrajz látószögébe Beluszky Pál „emelte be”, miközben egyik legmarkánsabb eleme lett az általa végzett századelős modernizációs vizsgálatnak. Kimutatta, hogy országos viszonylatban az alföldi lakosság nagyobb arányban vette igénybe a kiépülőben lévő egészségügyi ellátórendszer szolgáltatásait, amit a településállomány sajátos szerkezetének, kivált a mezővárosok sűrűségének tulajdonított. Amíg az országos átlag kerekén 50 százalék,³¹⁹ addig az alföldi már csaknem 60 százalék volt, ahogyan azt már korábban jeleztem, de Békés vármegyében meghaladta a 90 százalékot is, míg Csanád és Hajdú vármegye inkább csak közelkerült ehhez az értékhez.

³¹⁹ BELUSZKY 2008: 351.

20. ábra Az elhunytak közül haláluk előtt orvosi kezelésben részesültek aránya, 1901–1910 (fm2)

Forrás: MSK Ús. 46. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 59,68 százalék, szórás = 24,58 százalék, magasan az átlag felett (98,15–84,68), átlag felett (84,67–67,65), átlag körül (67,64–52,50), átlag alatt (52,49–36,11), mélyen az átlag alatt (36,10–0,00).

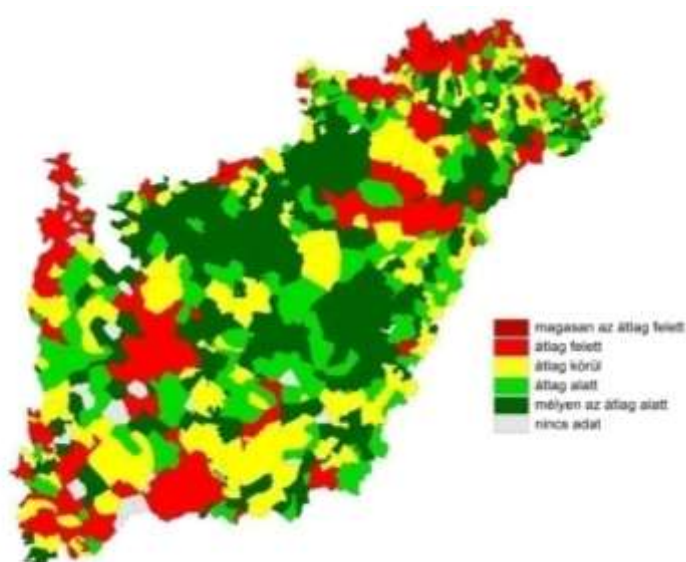
Amennyiben az eredményeket összevetjük az írni-olvasni tudók arányával és térszerkezetével (19. ábra), úgy rendkívül hasonló struktúra figyelhető meg (20. ábra). A Közép- és Dél-Tiszántúl itt is kiemelkedik, kivált a Debrecen, a „Nagykun-Sárrét” és a Hódmezővásárhely körüli rész, hasonlóan a Duna-menti és Duna–Tisza közti területekkel együtt. Lényegében az Alföld közel teljes területén összefüggő formában átlag fölött, döntően 70-90 százalék körül alakult az „orvoslátta holtak” aránya. Az aprófalvas északkelet-alföldi terület csak átlagos, még inkább az alatti értékekkel jellemezhető. Amíg városok esetében az átlag 87 százalék, addig a falvaknál mindössze 57 százalék volt (9. táblázat).

JOBB MINŐSÉGŰ LAKÓHÁZAK (fm3)

A lakásminőségre vonatkozó adatok szintén gyakran szerepelnek fejlettségi mutatóként a különféle szociológiai és geográfiai vizsgálatokban, éppúgy, mint az iskolázottságra vonatkozó értékek. Ugyanakkor nemcsak a lakásviszonyokról nyerhető kép az előbbi adatok segítségével, hanem egy-egy helyi közösség életszínvonalára és anyagi lehetőségeire is következtethetünk az index felhasználásával. Bár sokat elárul egy település társadalmáról, annak összetételéről, ha tudjuk milyen gyakoriak a két-, három- vagy többszobás lakóépületek, ha ismerjük, hogy egy főre mennyi légrétekméter jut,³²⁰ csak hogy ilyen adatokkal nem rendelkezünk a századelő Alföldjéről. Ennek ellenére az 1910-ben publikált statisztikából két adatsor is felhasználható erre a célra. Említettem korábban, hogy az Alföldön általánosan elterjedtek voltak a vályogból vagy sárból épült házak, így ritkaságszámba ment, még a századforduló után is, ha kőből vagy téglából, esetleg kő- vagy téglalappal készültek. Ezért, tekintve az alföldi körülményeket, kifejezetten jó vagy legalábbis jobb minőségűnek számítottak. Nemcsak az épület volt tartósabb, hanem az életkörülmények is kedvezőbbé, egészségesebbé váltak az ilyen falak között.

³²⁰ TIMÁR 1993: 76–78.

21. ábra A jobb minőségű, kő- vagy téglalapozású lakóépületek aránya, 1910 (fm3)
 Forrás: MSK Ús. 42. kötet, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: átlag = 25,27 százalék, szórás = 24,79 százalék, magasan az átlag felett (100,00–97,19),
 átlag felett (97,18–35,71), átlag körül (35,70–19,23), átlag alatt (19,22–12,26), mélyen az átlag alatt
 (12,25–0,00).

Az ország 3,1 millió lakóépületéből 1,2 millió, míg az Alföldön a 618 ezerből mindössze 175 ezer ingatlan számított úgynevezett „jobb minőségűnek”. Az országos arányszám 39, az alföldi csak 28 százalék körül alakult,³²¹ így a körülmények országosan is, de különösen az Alföldön, joggal nevezhetők kedvezőtlennek. A táj településeinek háromnegyedében a házaknak csak kevesebb mint harmada volt jobb minőségű. Ennek ellenére számos településen, leginkább a törvényhatósági jogú városokban (Baja, Debrecen, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Szeged) és azok környékén alakultak a viszonyok kedvezőbbben (21. ábra). Megfigyelhető az is, hogy az Alföld északi és keleti peremterületein szintén jobb volt a helyzet, főleg a közelben fekvő hegyvidék miatt, ahonnan egyszerűbb és olcsóbb formában lehetett beszerezni a követ mint építőanyagot. Emellett „hatalmas” összefüggő területek alakultak ki, elsősorban a Jászságban, a Hortobágyon és a Sárréteken, ahol kifejezetten rossz volt az állapot. A házaknak átlagosan mindössze 7 százaléka épült téglából vagy kőből, illetve készült ilyen alapozással. Összességében a városi házaknak közel fele, míg a falusiaknak már csak negyede volt ilyen, „jobb minőségű” épület a századelőn (9. táblázat).

VÁNDORLÁSI EGYENLEG (fm4)

Az előzőekhez hasonlóan a vándorlási egyenleg szintén közvetve utal egy terület fejlettségére, és mivel nem egy statikus állapotot érzékeltet, hanem a „mozgást” ragadja meg, ezért részletesebben tárgyalom.

A vándorlások többsége általában a fejlettebb vidékek felé irányul a fejletlenebb térségek-ből. Ezzel együtt lényeges hangsúlyozni, hogy ennél azért már a századelőn is sokkal árnyaltabb volt a kép. A lakosság nemcsak a magasabb fejlettségű központokba, mindenekelőtt a magasabb hierarchiai szintű városokba költözött nagyobb arányban, hanem számos olyan falu volt még ezen kívül, ami ekkor pozitív vándorlási egyenleggel bírt. Az 1901 és 1910 közötti

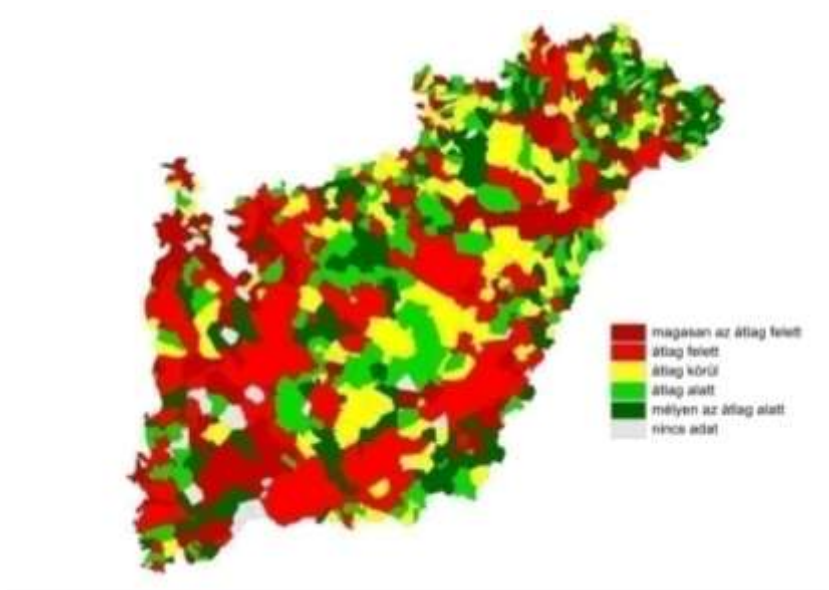
³²¹ MSK Ús. 42. kötet, 10* – saját számítás.

időszakban összesen 153 település rendelkezett vándorlási nyereséggel.³²² Ezek döntő többsége (83 százaléka), talán meglepő, de falu volt. Lakosságuk, pusztán bevándorlásból, átlagosan 13 százalékkal gyarapodott ebben az időben.

Az adatok alapján a vándorlási egyenleg jóval kedvezőbb volt a Duna-mentén, a Gödöllői-dombság alföldi előterében, a Duna–Tisza közén a Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét–Kiskunhalas zónában, a Szeged–Hódmezővásárhely–Békéscsaba vonalban, a Sárrét északi részén, Debrecen és Nyíregyháza környékén, valamint az Észak-Tiszántúl (e tekintetben) kifejezetten mozaikos területén (22. ábra). Az egyik legfontosabb különbség ezek után, hogy az írni-olvasni tudók és az „orvoslatta holtak” mutatója által kedvező adottságú, összefüggő területként kirajzolt közép- és dél-tiszántúli zóna (talán régió), eltérő términtázatot mutatott a vándorlási egyenleg alapján. A „várthoz képest” inkább az elvándorlás, és nem a bevándorlás volt jellemző erre a vidékre.

³²² Jelmagyarázat: v = város, f = falu, az értékek százalékban értendők. Bácsalmás (v 8,95), Baja (v 2,03), Békéscsaba (v 0,66), Budapest (v 11,25), Cegléd (v 2,22), Debrecen (v 13,72), Dunavecse (v 2,08), Gyula (v 7,21), Hatvan (v 3,48), Heves (v 1,03), Kecskemét (v 2,78), Kiskőrös (v 10,37), Kiskundorozsma (v 0,18), Kiskunhalas (v 11,14), Kisvárd (v 9,89), Nagykálló (v 1,68), Nagykáta (v 8,03), Nyírbátor (v 16,11), Nyíregyháza (v 5,07), Sárospatak (v 1,68), Sátoraljaújhely (v 9,98), Szeged (v 3,01), Szikszó (v 13,16), Szolnok (v 2,36), Újpest (v 16,83), Vác (v 7,12), Alattyan (f 0,52), Alsózsoltca (f 6,34), Apostag (f 11,44), Bácsborsód (f 21,21), Beszterec (f 4,53), Biharkeresztes (f 2,25), Bogviszló (f 5,71), Boldog (f 10,96), Borsodivánka (f 6,56), Cinkota (f 118,85), Csanytelek (f 3,75), Csepel (f 81,17), Csömör (f 9,01), Dab (f 5,22), Dány (f 8,18), Demecser (f 1,54), Doboz (f 0,05), Dunaharaszti (f 41,95), Ecser (f 11,2), Erő (f 1,73), Érsekcsanád (f 7,17), Farmos (f 8,23), Fülöpszállás (f 1,34), Galgahévíz (f 1,42), Gégény (f 4,59), Hajdubagosa (f 5,18), Hejőcsaba (f 11,79), Irsá (f 6,05), Izsák (f 9,68), Jánoshalma (f 18,47), Jászdózsa (f 1,07), Jászfényszaru (f 4,6), Jászszentlászló (f 0,66), Jásztelek (f 0,89), Karos (f 15,01), Kecel (f 5,46), Kékcs (f 3,61), Kerekegyháza (f 6,94), Kerepes (f 23,65), Kiskálló (f 11,09), Kiskunlacháza (f 2,92), Kiskunmajsa (f 5,56), Kispes (f 65,04), Kisrosvágy (f 12,89), Kistarcsa (f 86,16), Kóka (f 1,42), Kondoros (f 15,55), Körösszegapáti (f 13,93), Kunbaja (f 0,9), Külsőbőcs (f 1,36), Luka (f 9,76), Magy (f 30,93), Magyarbányhegyes (f 24,71), Majosháza (f 3,38), Medgyesegyháza (f 2,26), Méhkerék (f 2,51), Mezőgyán (f 1,05), Mezőzombor (f 4,77), Nagydobos (f 0,88), Nagyecsed (f 1,97), Nagykamarás (f 38,61), Nagylónya (f 3,05), Nagyrábé (f 6), Nagyszekeres (f 14,92), Nagyszénás (f 11,33), Nyíracsa (f 8,29), Nyírgelse (f 1,28), Nyírmada (f 5,44), Nyírmártonfalva (f 9,19), Nyírparasznya (f 16,42), Nyírparazony (f 5,44), Okány (f 5,26), Ordas (f 2,07), Orgovány (f 22,16), Örkény (f 5,03), Pácin (f 0,63), Pesterzsébet (f 73,11), Pilis (f 6,9), Poga (f 23,62), Rákóczi falva (f 15,78), Rákosc saba (f 42,33), Rákospalota (f 88,34), Rákosszentmihály (f 91,05), Sajókeresztúr (f 0,14), Sajósenye (f 1,69), Sándorfalva (f 9,17), Sarkadkeresztúr (f 8,41), Sárrétudvari (f 2,58), Soroksár (f 29,78), Sükösd (f 2,94), Szabadszállás (f 6,52), Szakoly (f 3,84), Szank (f 5,06), Szatmárököritő (f 4,11), Szentlőrinc káta (f 0,07), Szeremle (f 2,26), Szerrep (f 4,98), Szigetcsép (f 15,39), Szigetszentmárton (f 4,85), Szigetszentmiklós (f 8,63), Sződ (f 35,44), Szőreg (f 2,57), Tahitótfalu (f 0,35), Tápióbicske (f 2,03), Tápiógyörgye (f 0,84), Tápióság (f 12,03), Tápiószűly (f 10,46), Tápiószecső (f 11,11), Tápiószele (f 7,72), Tiszabecs (f 1,82), Tiszakarád (f 2,37), Tiszakürt (f 4,68), Tóalmás (f 8,74), Tököl (f 13,4), Tura (f 1,85), Tuzsér (f 0,84), Tyukod (f 36,52), Újharthyán (f 1,73), Újlőrincfalva (f 0,26), Ura (f 31,31), Uszka (f 10,82), Üllő (f 10,72), Vácszentlászló (f 4,83), Vámosújfalva (f 2,68), Vasad (f 17,65), Vásárosnamény (f 6,98), Vecsés (f 52,73).

22. ábra A vándorlási egyenleg rátája, 1901–1910 (fm4)

Forrás: MSK Ús. 46. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = $-5,86$ százalék, szórás = $13,62$ százalék, magasan az átlag felett ($118,85-4,11$), átlag felett ($4,10$ és $-3,75$ között), átlag körül ($-3,76$ és $-8,10$ között), átlag alatt ($-8,11$ és $-12,33$ között), mélyen az átlag alatt ($-12,34$ és $-54,00$ között).

Lényegében három *kiemelkedő* bevándorlási központ, illetve célterület működött a 20. század első harmadában az Alföldön (16. ábra).³²³ Ezek közül kettő olyan, a táj peremén, a Kárpát-medence fő vásárvonalán fekvő város volt, ahol az agglomerálódó környezetük a bevándorlók tömegének jelentős részét felfogta; és ahol már nemcsak a kívülről érkezők migrációja, hanem a kezdődő szuburbanizáció összetett hatása is érvényesült. Budapest, majd később Miskolc vidéke mellett a harmadik kiemelt vándorlási célpont (már a századelőn) az Alföld egyik leggyengébb termőterületén alakult ki, a főváros és Szeged közötti homokvidéken. A Duna–Tisza közti célterület erős gravitációja – Budapest árnyékában is – több tényező szerencsés konstellációjából fakadt. Először is a főváros és a dél-alföldi gazdasági súlypont (Szeged–Újvidék–Temesvár háromszög) közötti területen feküdt. Origójában volt egy olyan köztes térnek, ahol az áramló tömeg (áru és népesség) félútra volt mindkét centrumterülettől. Másodszor, ezt az áramlást segítette elő, egyben határozta meg a Kárpát-medence egyik fő gazdasági ütőere, az Alföld második legforgalmasabb vasútvonala, ami összekötötte e két centrumot, miközben átszelve a Duna–Tisza közét egyben dinamizálta is annak gazdaságát.³²⁴ Harmadszor, kiemelkedő szerep jutott a természetföldrajzi adottságoknak is, amikor a 19. század utolsó évtizedeiben fellépő filoxérával szemben immunis homoktalaj, amiben jócskán bővelkedett a szóban forgó vidék, lehetővé tette a szőlőkultúra alföldi elterjedését. A szőlőben gyakran gyümölcsösök is helyet kaptak, így az intenzív kertkultúra egyre látványosabb formát öltött, a nagyobb városok, községek körüli tanyákon, aminek növekvő kereslete elsősorban Budapesten koncentrált, de idővel a külföldi piacok is megtalálták maguknak a Duna–Tisza közti zöldséget, gyümölcsöt. Mindez jelentős munkaerő-kereslettel járt együtt, ami hozzájárult a pozitív vándorlási egyenleg kialakulásához, és évtizedeken át történő fenntartásához ebben a régióban.

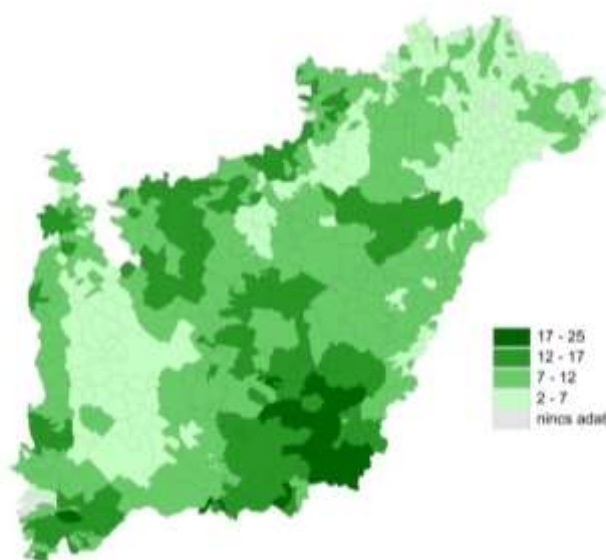
A Budapest, Miskolc és Duna–Tisza közti migrációs célpontok „ölelésében” egy köztes zóna formálódott, ahol számos kisebb vándorlási központ, városok és falvak egész sora alakult ki. Lényegében egy olyan, munkaerő-áramlás szempontjából kedvező fekvésű vidékről van

³²³ Az erre vonatkozó részletes eredményeket lásd a 3. fejezetnél.

³²⁴ PRINZ 1914: 105, vö. MGT 1928.

szó, ahonnan mindhárom kiemelt vándorlási célterület jól megközelíthető volt. Ugyanakkor a változatos tájak – mint a Duna-mellék, a Pesti-síkság, a Gödöllői-dombság, a Kiskunság vagy éppen az északi hegységelőtér vidékének találkozásai – kedvezően befolyásolták e köztes zóna vonzerejét.

A legnagyobb, 10 százalékot meghaladó népességvesztés két, markánsan kirajzolódó terület „szenvedte el” a világháborút megelőző évtizedben. Az egyik, a Nagykunság és a Jászság találkozásában fekvő falvakat, a másik pedig a Tiszahát és az Észak-Tiszántúl községeit ölelte fel. Az előbbi az Alföld legaszályosabb részének számított, ahol az éves csapadékszég még az 500 millimétert sem érte el.³²⁵ Az utóbbi pedig az Alföld egyik leggyengébb termőképességű vidéke volt (23. ábra), ami a nyírségi, a szatmári, a beregi és a bodrogi tájat foglalta magába.

23. ábra Egy katasztrális hold termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem, 1935
 Forrás: MSK Ús. 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: az adatok aranykoronában értendők.

A gyenge talaj, a középkori aprófalvas településszerkezet és a kedvezőtlen földbirtokmegosztás tulajdonképpen már az „indulásnál” lehetetlenné tette a helybéli társadalmi mobilitását. Ebben a konstellációban a növekvő „népességnomás”, a terület túlnépesedéséhez, párhuzamosan pedig nagyarányú elvándorláshoz vezetett. A helyzetet csak tovább rontotta, hogy Debrecenen és Nyíregyházán kívül más, nagyobb felvásárló piac, ami ösztönzőleg hathatott volna a régió gazdaságára, nem volt a közelben. Ehelyett egy sor belső piacközpont alakult ki a századfordulóra (Csenger, Fehérgyarmat, Kisvárd, Mándok, Mátészalka, Nyírbakta, Nyírbátor, Nyírmada, Ricse és Vásárosnamény), amik alföldi viszonylatban meglepően kiterjedt, elsősorban tiszta vonzáskörzettel rendelkeztek.³²⁶ Kis súlyuknál fogva azonban képtelenek voltak (az adott szinten) a régió „modernizációs hídfőivé” válni. A helyi áru nagy része a távolabbi piacokon, a nagyobb szállítási költségek miatt, gyakran versenyképtelen maradt. Mindezek eredőjeként, és az ipar hiányában, ami a mezőgazdasági munkanélküliek tömegét legalább részben foglalkoztathatta volna a területen, nem maradt más választása sokaknak, minthogy szülőföldjüket hátrahagyva más vidékeken találjanak maguk és családjuk számára kedvezőbb körülményeket, megélhetést.

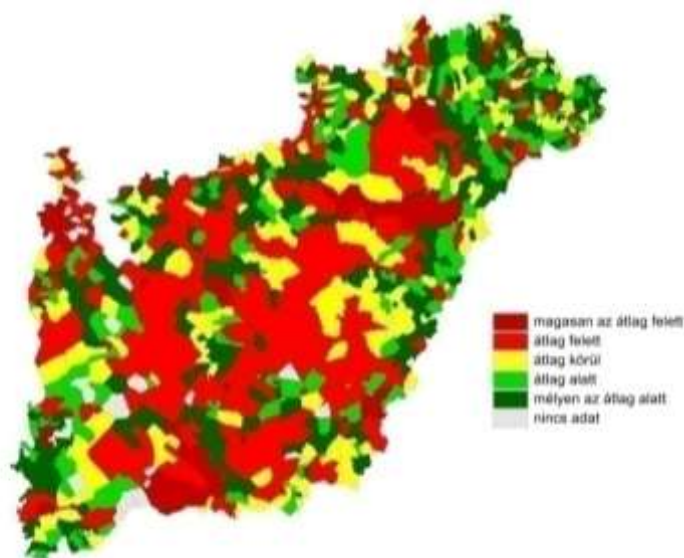
³²⁵ CHOLNOKY [1937] 48–49. oldalak közötti térképlap.

³²⁶ NM EAD KTL – Az alföldi községek adatainak összesítése alapján tett megállapítás, Sz. Zs.

Mindent összevetve a főváros modernizációban betöltött szerepe, az iparosodásban élen járó szerkezeti átalakulása és a foglalkozási-társadalmi átrétegződése a lehetőségek miatt nagy népséget vonzott. A Duna–Tisza közén egyre inkább a főváros növekvő lakosságának élelmiszerellátására rendezkedtek be. A nyomában járó termelés szerkezeti átalakítás életre hívta a táj új gazdasági húzóágazatának, a kertkultúrának kialakulását. A vándorlásmozgalom szempontjából csak valamivel később formálódó „határ menti zónában” pedig a századelőn még mindig a malomipar számított szinte egyedülként olyan húzóágazatnak, ami közvetve jelentős lakosságot vonzott. Ez a terület nem összefüggő, hanem mozaikos mintázatot mutatott, melynek főbb „színeit” az itt sorakozó malomipari központok, Baja, Szeged, Békéscsaba, Debrecen és Nyíregyháza adta a századfordulós években.³²⁷

NEM MEZŐGAZDASÁGI KERESŐK (fm5)

A nem mezőgazdasági foglalkozású keresők, vagyis az iparban és a szolgáltatásban dolgozók aránya ismét csak közvetve utal egy-egy terület fejlettségi szintjére. Jól mutatja, hogy a választott időpillanatban (1910) éppen hol tartott a foglalkozásszerkezeti átalakulás. Azokon a településeken, ahol ipar, elsősorban gyáripar – ha csak szerény keretek között is, de – meg tudott telepedni, döntő, ám nem kizárólagos szerepe volt az átrétegződés folyamatában.³²⁸ Fontos továbbá az 1870-es évektől vidéki városokban, kisvárosokban kiépülő közigazgatási intézményrendszer is. Ezeknek a településeknek rövid idő alatt jelentősebb hivatalnoki, értelmiségi rétegei alakultak ki, amiknek fogyasztási igényei és szokásai a szolgáltatások bővülő körét hívta életre lokális szinten.

24. ábra A nem mezőgazdasági keresők aránya, 1910 (fm5)

Forrás: MSK Ús. 48. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 22,37 százalék, szórás = 14,80 százalék, magasan az átlag felett (99,52–61,56), átlag felett (61,55–26,44), átlag körül (26,43–19,48), átlag alatt (19,47–15,34), mélyen az átlag alatt (15,33–1,11).

Tulajdonképp a kirajzolt térszerkezet (24. ábra), nem meglepő módon, leginkább az iskolázottság (fm1) és az egészségügyi szolgáltatás igénybevételével (fm2) mutatott hasonlóságot.

³²⁷ Vö. MGT 1928.

³²⁸ GYÁNI 1998: 87–100.

Az ott leírt térszerkezeti sajátosságok többé-kevésbé itt is érvényesek, ezért ennek részletezésétől eltekintek. Természetesen markáns különbség mutatkozott a városok és a falvak között. Az előbbieken az átlag 60, az utóbbiakban már csak 20 százalék körül alakult. Megfordítva, a falvak többségében, közel kétharmadában, a lakosság több mint 80 százaléka a mezőgazdaságból élt. Ezért különösen fontos a valójában mezőgazdasági viszonyokat, természetföldrajzi adottságokat és értékesítési lehetőségeket összegző, kataszteri tiszta jövedelmet – mint mutatót – beemelni a fejlettség területi egyenlőtlenségének vizsgálatába.

EGY MEZŐGAZDASÁGI KERESŐRE JUTÓ KATASZTERI TISZTA JÖVEDELEM (fm6)

A 19. század közepére, főleg az adóbevételek növelése céljából, megnőtt az igény a mezőgazdasági termelés pontosabb felmérésére és a valóságot korábban megbízhatóbb módon tükröző birtokviszonyok rögzítésére. Az „ideiglenes” kataszter felvételét, mintegy 40 millió földrészlet számbavételét, 1850-ben kezdték meg. Az összeírás egészen 1884-ig érvényben maradt, amikor is az 1875. évi 7. törvénycikk eredményeként elkészült az *állandó kataszter*. Az ebben szereplő adatok már lényegesen pontosabbnak tekinthetők, jóllehet ezek ellen is számos kifogást emeltek a kortársak, így a hibák kiküszöbölése egyre sürgetőbbé vált, amiről majd csak az 1909. évi 5. törvénycikk rendelkezett.³²⁹

A felméréskor nemcsak a tulajdonos nevét és a birtok pontos méretét rögzítették, hanem a birtokot művelési áganként a nyolc minőségi osztály egyikébe is besorolták. A becslést az „osztályozási vidékeken” úgy végezték el, hogy az egyes földrészleteken elérhető jövedelem megállapításakor figyelembe vették például az elmúlt évek termés hozamát, a termelői árak alakulását, a termelői költségeket, az értékesítéshez szükséges közlekedési viszonyokat, sőt a piactól való távolságot is. Az ezek alapján kapott értéket, a kataszteri tiszta jövedelmet, 1892-ig forintban, ezt követően aranykoronában fejezték ki (10. táblázat).

10. táblázat A mezőgazdasági hasznosítás alatt álló területek
művelési ágankénti kataszteri tiszta jövedelme 1884-ben és 1903-ban

Művelési ág	Terület (ezer katasztrális hold)		Kataszteri tiszta jövedelem (millió aranykorona)		Egy katasztrális holdra jutó tiszta jövedelem (aranykorona)	
	1884	1903	1884	1903	1884	1903
Szántó	22 401	23 427	210,6	215,4	9,40	9,19
Kert	726	728	10,2	10,2	14,04	14,01
Rét	5 881	5 880	37,0	35,6	6,29	6,05
Szőlő	740	405	16,4	7,8	22,15	19,26
Legelő	7 498	7 178	17,0	14,6	2,27	2,03
Erdő	15 871	15 751	19,4	18,6	1,22	1,18
Nádas	162	134	1,2	1,0	7,42	7,47
Terméketlen terület	3 208	2 986	..	..	..	..
Összesen, illetve átlag	56 488	56 488	311,8	303,2	8,97	8,46

Forrás: OROS 1997: 410 – adatai alapján, saját számítás, átváltás.

Megjegyzés: Oros a területi értékeket hektárban, a jövedelmet forintban adta meg. Ezek átváltását a következők szerint végeztem: 1 hektár = 1,738 kat. hold (1874. évi 8. törvénycikk), 1 forint = 2 aranykorona (1892. évi 17. törvénycikk).

³²⁹ OROS 1997: 404, illetve a következő két bekezdésben szereplő megállapítások egy része is innen van: uo. 409–411.

Bármennyire is törekedtek a pontosságra, egy ekkora vállalkozásnál – aminek méretét jól mutatja, hogy azóta sem készült hasonló összeírás –, természetes velejárója a kisebb-nagyobb hibák elkövetése. A legnagyobb probléma, amit már a századelőn is hangsúlyoztak, az, hogy a tiszta jövedelem becslésénél az optimális viszonyokat (többéves átlag, átlagos gazdálkodás, stb.) vették figyelembe, és a történt változásokat is csak alkalmanként vezették be a nyilvántartásba. Ráadásul kiderült, hogy a „tévedések” egy része a nagybirtokok javára történt. Tekintve, hogy ezen az összeíráson alapult a földadó kivetése (1913-ig a kataszteri tiszta jövedelem negyede, később már csak ötöde volt az adó kulcsa), lényeges különbségekről van szó. Ezeket a torzításokat kiküszöbölni napjainkban, aligha lehet, de kétségtelen, hogy már a korban léteztek olyan becskések, amik szerint a földeken elérhető tényleges nettó jövedelem a becsléskor meghatározott érték két és félszeresére rúgott.

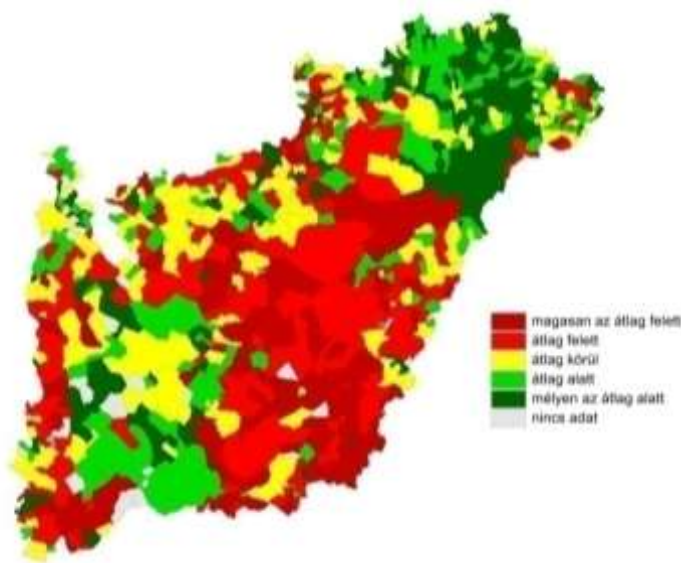
Nos, az előbbiek tükrében a kataszteri tiszta jövedelem a természetföldrajzi (táji) adottságokat, a mezőgazdasági termelés színvonalát, a piacrajutás, az értékestés körülményeit, lehetőségeit együttesen tükrözi. Tehát a fejlettségre utaló gazdasági vonásokat is magába foglalja – az előbbiek mellett azzal a megkötéssel, hogy ahol a földnélküli, mezőgazdasági munkából élő cselédek és napszámosok aránya magasabb volt, ott az általuk előállított anyagi javak, ez esetben a kataszteri tiszta jövedelem, nem őket gyarapította elsődlegesen, így a település fejlettségét is alig, vagy csak közvetve befolyásolta. Az ebből származó torzításokat igyekszik tompítani az a módszertani megfontolás, hogy a tiszta jövedelmet egy mezőgazdasági keresőre vetítjük le; kialakítva ezzel egy olyan mutatót, ami „képzeletben” szétosztja a szóban forgó bevételt. Valahogy úgy, mint amikor a GDP adatokat egy főre számítva használjuk.

A századelőn országosan egy mezőgazdasági keresőre 27, az Alföldön háromszor több, 89 aranykorona jutott,³³⁰ igaz az átlag ennél valamivel alacsonyabb, nagyjából 80 aranykorona körül alakult a régióban, ahogy arra már korábban is utaltam. Ennek ellenére számos olyan község volt az Alföldön, ahol még az országos értéket sem érte el az index. Ilyen volt például a Békés megyei Gádos, a Zemplén megyei Károlyfalva, a Szatmár megyei Penészlek vagy az Ung megyei Győröcske, de a sort bőven lehetne még folytatni.³³¹ Ebből is kitűnik, hogy bár ezek a települések meglehetősen elszórtan helyezkedtek el a tájban, mégis nagyrészt az északkeleti vidéken koncentráltak. S persze akadt jó néhány olyan hely is (a táj településállományának több mint ötöde!), ahol az alföldi átlag kétszeresét, 160 aranykoronát bőven meghaladó összeg esett egy mezőgazdasági keresőre. E községek zöme a dél-alföldi, a közép- és dél-tiszántúli területekről került ki. A három legmagasabb érték a Békés megyei Pusztaföldvár, a Csongrád megyei Fábiánsebestyén és a Csanád megyei Mezőhegyes községeket jellemezte.³³²

³³⁰ Az 1903-as adatok alapján a művelés alatt álló területek összjövedelme országosan 303,2 millió aranykorona volt, 1900-ban a mezőgazdasági keresők száma 11 399 122 fő, 1910-ben 11 193 807 fő volt, így az egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem 26,6 és 27,1 aranykorona, hozzávetőlegesen 27 aranykoronát jelentett (MSK Ús. 48. kötet, 24* és lásd 10. táblázat). 1910-ben a trianoni Alföld területén 840 809 fő kereste kenyerét az agrárszektorban, a területen a kataszteri tiszta összjövedelem 74 436 217 aranykorona volt (MSK Ús. 48. 99. kötet – saját számítás alapján). Ebből adódik, hogy a vizsgált tájon egy mezőgazdasági keresőre 88,5 aranykorona jutott.

³³¹ Rövidítések magyarázata: Be. = Bereg, Bé. = Békés, Bi. = Bihar, Bo. = Borsod, BB = Bács-Bodrog, Csa. = Csanád, Cso. = Csongrád, He. = Heves, Ha. = Hajdu, JNSz = Jász-Nagykunszabolcs, PPSK = Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Z. = Zemplén, Szab. = Szabolcs, Szat. = Szatmár, U. = Ung, vm. = vármegye. Gádos (Bé. vm. 16,8), Károlyfalva (Z. vm. 19,1), Penészlek (Szat. vm. 20,4), Győröcske (U. vm. 20,6), Dunaegyháza (PPSK vm. 21,7), Tiszaszalka (Be. vm. 22,6), Encsencs (Szab. vm. 22,9), Panyola (Szat. vm. 24,9), Papos (Szat. vm. 25,5), Méhtelek (Szat. vm. 25,6), Kótaj (Szab. vm. 25,7), Ugornya (Be. vm. 25,9), Eperjeske (Szab. vm. 26,4), Sándorfalva (Cso. vm. 26,6), Záhony (U. vm. 26,8 aranykorona).

³³² A rövidítések magyarázatát lásd a 331. lábjegyzetnél. Besenyszög (JNSz vm. 160,6), Csorvás (Bé. vm. 161,1), Nagyrábé (Bi. vm. 161,7), Püspöklele (Csa. vm. 161,8), Újkígyós (Bé. vm. 162,9), Berettyószentmárton (Bi. vm. 163,5), Áporka (PPSK vm. 164,2), Pestszentlőrinc (PPSK vm. 165,3), Magyartés

25. ábra Egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem, 1910 (fm6)

Forrás: MSK Ús. 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 79,60 aranykorona, szórás = 39,75 aranykorona, magasan az átlag felett (318,49–121,10), átlag felett (121,09–90,01), átlag körül (90,00–69,88), átlag alatt (69,87–54,61), mélyen az átlag alatt (54,60–0,00).

Összességében a legkedvezőbb helyzet a Hajdúság–Nagykunság–Nagy-Sárrét–Viharsarok összefüggő területén alakult ki 1910-re, ahol a vizsgált átlagérték 100–150 aranykorona körül mozgott (25. ábra). A kiváló talajadottság mellett szerepet játszott ebben a magas városossűrűség is, ami kedvezően hatott az értékesítési viszonyokra. A mutató által körberajzolt átlagon felüli vidéket északkelet és délnyugat felől két, átlagon aluli régió fogta közre. Mindkettő magját rossz termőképességű homoktalaj adta. Az Észak-Tiszántúllal szemben a Duna–Tisza közti terület előnyösebb helyzetben volt Budapest közelsége és a formálódó kertkultúra miatt. Ráadásul az aprófalvas vidékkel szemben a két folyó között nagy kiterjedésű mezővárosok egész sora illeszkedett a tájba, ahol a piaci lehetőségek is lényegesen jobbak voltak – a forgalmas Budapest–Cegléd–Kecskemét–Szeged vasútvonalról, ami dinamizálta a táj gazdaságát, nem is beszélve. Ezek együttesen sokat javítottak a természeti adottságokon, ami a kapott értékekben egyértelműen visszatükröződik. Végül, sávként húzódott az Alföld nyugati peremén, Ráckeve-től Bajáig az a szintén kimagasló értékekkel jellemezhető terület, amit később Erdei Ferenc egyszerűen „Dunamelléknek”, *víz menti falvak kertkultúrájának* nevezett.³³³

(Cso. vm. 166,1), Szakáld (Bo. vm. 171,1), Harta (PPSK vm. 175,1), Mezőnagymihály (Bo. vm. 176,5), Kisszállás (BB vm. 180,2), Szentetornya (Bé. vm. 182,6), Tápiószentmárton (PPSK vm. 185,0), Újlőrincfalva (He. vm. 185,4), Baja (BB vm. 188,0), Tiszaújfalu (PPSK vm. 190,4), Nagyszénás (Bé. vm. 190,5), Kondoros (Bé. vm. 190,9), Békéssámsón (Bé. vm. 195,5), Bácsborsód (BB vm. 199,3), Dombegyház (Csa. vm. 199,7), Kuncsorba (JNSz vm. 205,8), Debrecen (Ha. vm. 206,1), Egerfarms (Bo. vm. 209,1), Nagymágocs (Cso. vm. 217,8), Mátételke (BB vm. 240,6), Derekegyház (Cso. vm. 244,7), Alag (PPSK vm. 249,3), Pusztaföldvár (Bé. vm. 266,9), Fábianszabó (Cso. vm. 306,7), Mezőhegyes (Csa. vm. 318,5 aranykorona).

³³³ ERDEI [1937]: 9, 203.

A TÁJ BELSŐ FEJLETTSÉGE A SZÁZADELŐN

A FEJLETTSÉG TÉRSZERKEZETE

Az előzők során röviden szóltam a kiválasztott fejlettségi mutatók egyenkénti sajátos értelmezési lehetőségeiről, térszerkezeti jellemzőiről. Tulajdonképpen külön-külön is megrajzolják a táj fejlettségét egy-egy oldalról – mint „egydimenziós” mutatók. Mindazonáltal Nemes Nagy József éppen az ilyen eljárásokkal kapcsolatban fejezi ki aggályát, hogy mindez „azt az implicit feltételezést tartalmazza, hogy az egyes sajátos társadalmi-gazdasági dimenziók térszerkezete egymástól független. Erről azonban szó sincs. A gazdaság értéktermelési jellemzői, a humán adottságok, az infrastruktúra, ugyanis nem egymástól elszigetelten vannak jelen a térben, hanem kölcsönkapcsolatban léteznek, elemeik sajátosan kombinálódnak.” Így, szerinte az „előzetes részekre bontás nem megengedhető”, amennyiben az a szándékunk, hogy „az eredetileg meghatározni kívánt sokdimenziós jelenségre (azaz például a komplex módon értelmezett térségi fejlettségre) kapjunk mérőszámot”.³³⁴ Úgy vélem, gazdaság- és társadalomtörténeti, illetve történeti földrajzi vizsgálatoknál ezek az érvek még inkább indokoltak. Már csak azért is, mert az alkalmazott mutatók szinte mindegyike valamilyen kompromisszumra kényszerít, hiszen olyan változókkal, mint amivel a fejlettségnek jelenkori térszerkezeti vonásait általában vizsgáljuk, csak korlátozott formában állnak rendelkezésünkre a múltból. Éppen ezért a vizsgálatba beemelt legtöbb mutató csupán *közvetve utal* az egykorvolt területi egyenlőtlenségek struktúrájára. Miközben, pontosan ebből eredően, aligha nevezhetők egydimenziós változóknak, tekintve, hogy már önmagukban is igen komplex módon, számos adottság és folyamat eredőjeként jelezték a kiválasztott időpontban a táj pillanatnyi, ezért statikus, fejlettségi térszerkezetének sajátosságait. Különösen jó példa erre a 2. és a 6. mutató, vagyis az „*orvoslatta holtak*” és az *egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszterei tiszta jövedelem*, de ilyen volt a 3. mutató is, a *vándorlási egyenleg*, ami inkább dinamikus, semmint statikus változó. Mindezt figyelembe véve, éppen ezért, elfogadom ugyan Nemes Nagy aggodalmát, egyben kritikus megközelítését, mégis, kifejezetten indokoltnak tartom – ezért foglalkoztam külön fejezetben a kérdés gyakorlati megoldásával –, a mutatók egyenkénti tárgyalását annak érdekében, hogy közelebb kerüljünk a „működésük” megértéséhez, hogy interpretációjuk segítse később a komplex fejlettségi mutató által rajzolt térszerkezet kontextualizálását.³³⁵

Követve Győri Róbert módszertani eljárását,³³⁶ a hat változót – annak érdekében, hogy összegezhethők legyenek – egyenként standardizáltam,³³⁷ majd meghatároztam a kapott értékek számtani átlagát, amit az adott település komplex fejlettségi mutatójának tekintettem (lásd a függelékot). A kapott jelzőszámok 95 százaléka egy szórásnyira (átlagos távolságra) van az átlagtól, ez utóbbi a standardizálás miatt egyenlő a nullával. Összesen 40 olyan település volt, ami ennél nagyobb távolságra helyezkedett el negatív és pozitív tartományban.³³⁸ Ezek bizonyultak a legalacsonyabb és a legmagasabb fejlettségű településeknek az Alföldön. A legrosszabb helyzetben Méhkerék, Penészlek, Nyírkércs, Fülöpös, Nyíribrony, Vas megye és Ramo-

³³⁴ NEMES NAGY 2009: 309.

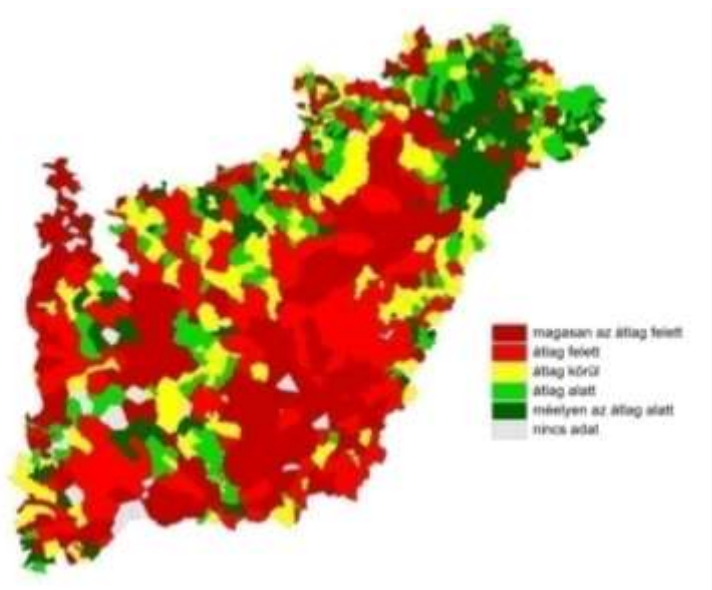
³³⁵ Ezt egy későbbi munkában tervezem elvégezni – Sz. Zs.

³³⁶ GYŐRI 2005: 112.

³³⁷ NEMES NAGY 2005c: 70.

³³⁸ Méhkerék (–1,255); Penészlek (–1,238); Nyírkércs (–1,179); Fülöpös (–1,178); Nyíribrony (–1,145); Vas megye (–1,034); Ramocsaháza (–1,027); Nagyrozvány (–1,000); Derekegyház (1,001); Fábiánsebestyén (1,012); Szeged (1,018); Kondoros (1,038); Gyula (1,040); Szikszó (1,046); Hejőcsaba (1,053); Nyíregyháza (1,056); Pócsmegyer (1,100); Kisvárd (1,140); Dunakeszi (1,143); Szolnok (1,328); Szerencs (1,346); Dunaharaszti (1,418); Baja (1,444); Hatvan (1,468); Vác (1,506); Rákócscsaba (1,552); Kistarcsa (1,589); Vecsés (1,620); Soroksár (1,685); Sátoraljaújhely (1,72); Mezőhegyes (1,833); Budapest (2,080); Debrecen (2,092); Újpest (2,386); Kispeszt (2,507); Csepel (2,590); Pesterzsébet (2,669); Rákospalota (2,745); Cinkota (2,857); Rákosszentmihály (3,035).

csaháza volt többnyire a táj északkeleti régiójában, míg a legelőnyösebb pozícióban nyugaton a főváros és vidéke (Cinkota, Csepel, Kispest, Kistarcsa, Pesterzsébet, Rákoscaba, Rákospalota, Rákosszentmihály, Soroksár, Újpest és Vecsés), illetve a táj keleti felében északon Sátoraljaújhely, délen Mezőhegyes és a kettő között Debrecen emelkedett ki 1910-ben (26. ábra).

26. ábra Az alföldi települések fejlettsége a komplex mutató ötfokozatos bontásában, 1910

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 0,00, szórás = 1,00, magasan az átlag felett (3,035–0,512), átlag felett (0,511–0,133), átlag körül (0,132 és –0,130 között), átlag alatt (–0,131 és –0,382 között), mélyen az átlag alatt (–0,383 és –1,255 között).

Már az előbbiekből is kitűnik, hogy az Alföld belső fejlettségi különbségei markánsan kirajzolódtak már a századelőn is. Az egyik „legváratlanabb” eredmény azonban, hogy a Tiszántúl túlnyomó része egyetlen összefüggő tömbben, leszámítva az északkeleti részt, az átlagon felüli és a magasan fejlett régiók közé tartozott. Ilyen volt még a Duna–Tisza közti terület, a Duna-mellék és az említett Budapest-vidék is. Ezeket egy keskeny, néhány tíz kilométernyi szélességű átmeneti sáv választotta el egymástól. A Duna–Tisza közén ez a tagoltság nemcsak észak–déli (folyókat követő) irányú, hanem nyugat–keleti szerkezetű is, mivel az átlagon felüli fejlettségű részek nem alkottak egymással összefüggő területet. Kecskemét és a Baja–Kiskunhalas–Szeged háromszög fejlett térsége között húzódott egy, kelet felé folyamatosan kiszélesedő olyan rész, ami egyértelműen az említett átmeneti zónának az eleme. Ugyanakkor a tiszántúli tömb keleti peremén szintén megfigyelhető egy nyugat felé elkeskenyedő, alacsonyabb fejlettségű ék-terület, ami a bihari részt, beleértve a Sárrét aprófalvas keleti területeit is magába foglalta.

Végül további két, átlagosnál fejletlenebb vidék körvonalazódott még a század eleji Alföldön. Az egyik inkább egy mozaikos, „lazább szövetű” szerkezetet mutató régió, ez a hegységelőtér alföldperemi, erősen városhiányos terület: a Jászsággal, a Borsodi-mezőséggel a Rétközzel és még a Hortobágy délről kapcsolódó részeivel együtt. A másik pedig, a már többször megfogalmazott, több vonatkozásban is hátrányos terület, az észak-tiszántúli régió volt, amelynek része az Ecsedi-láp egykori területe, a Beregi- és a Szatmári-síkság, a Rétköz és ezek ölelésében csaknem a teljes Nyírség.

Ezek után felmerül a kérdés: jogos-e úgy beállítani az Alföldet, mint ahol meghatározó szerkezeti elem (volt) az úgynevezett nyugat–kelet irányú fejlettségi lejtő? Úgy vélem, e leegyszerűsítő koncepciónál azért jóval árnyaltabb a kép. A két világháború között geográfiában és földrajztudományban is megfogalmazott tézis,³³⁹ ami egyébként „makacs” dogmává merevült azóta, már nem állja meg a helyét – legalábbis nem egészében. A kanonizációs folyamat azonban olyan sikeres volt, hogy alig jut eszébe bárkinek is kétségbe vonni a tézist – lényegében mint axiómát (amit nem kell bizonyítani), fogad el szinte mindenki. Talán ezért is van az, hogy nem akarták verifikálni, még kevésbé falszifikálni, például alföldi vonatkozásban a „lejtő-koncepció” dogmáját. Sokan megelégedtek a medencében általában jellemző nyugat–kelet irányú fejlettségi lejtő kisebb országrészekre történő rávetítésével, anélkül, hogy ennek bárki is utánajárt volna egy kisebb léptékű, ám nominális szintű vizsgálattal. Sejteni vélem, hogy ennek a hiányosságnak milyen okai lehetnek, de erről most nem szólnék. Mindazonáltal a Beluszky Pál által megkezdett munka, ami éket vert a megkövült nézetbe, aminek eredményeként az Alföld jóval kedvezőbb helyzetben tűnik fel (ma már) a 19–20. század fordulóján, mint bármikor korábban, kiegészítést, pontosabban szólva árnyaltabb megközelítést „igényel”. Ehhez azonban választ kell adni arra, hogy kimutatható-e a fejlettség övezetes térbeli rendje úgy, mint ahogyan az például a Bécs vonzásában strukturálódó Dél-Kisalföld esetében megragadható volt.

Abból kiindulva, hogy általában a fejlett mellett fejlett, és a fejletlen mellett fejletlen település található, következik, hogy a centrumoktól távolodva többé-kevésbé koncentrikus gyűrűbe rendeződnek az eltérő, és egyre csökkenő fejlettségű települések. Ez a Kisalföld déli részén – tekintve, hogy Bécshez fogható legközelebbi központ csak Budapest volt – ténylegesen kirajzolta az említett nyugat–keleti lejtőt.³⁴⁰ Ezzel szemben, már az eddig feltárt eredményekből is látszik, hogy az Alföldön nem egy, hanem egyszerre több ilyen centrumterület is működött, jöllehet Budapest sok tekintetben meghatározó volt, kivált a Duna–Tisza közí részén, ám hatása itt is csak korlátozottan érvényesült a Három Város (Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét) „nagy gravitációjú” tömbje mellett. Ahhoz, hogy szemléletesebben láthassuk a centrumok körüli, egymásba fonódó övezetes térbeli struktúrát, két módszertani megközelítés is felhasználható, egyfelől a területi autokorreláció, másfelől a területi mozgóátlag eljárása.

A területi autokorreláció lényege,³⁴¹ hogy minden település (ezúttal) fejlettségi mutatója mellé a szomszédos települések hasonló értékeinek számtani átlagát rendeljük, majd a két adatsor között korrelációt számítunk. Amennyiben a -1 és $+1$ közé eső index közelebb van a pozitív felső értékhez, úgy kimutatható a fejlettség határozott térbeli rendje. Ehhez azonban szükséges egy olyan adatmátrix kialakítása, ahol minden település összes szomszédja ismert. Ebben több megközelítés is elfogadható.³⁴² Az Alföld szomszédsági területi adatmátrixa elkészítésekor az 5 legközelebb fekvő települést tekintettem szomszédnak. Hozzá tartozik, hogy az alföldön 27 olyan község vagy város volt (3 százalék), ahol 10 kilométeren belül egyetlen más

³³⁹ BULLA 1940: 58, BULLA–MENDÖL 1947: 227, vö. HÓMAN–SZEKFÜ 1936: 538 – implicit utalás a török kori pusztulásból levezetve az Alföld későbbi bajait.

³⁴⁰ GYÖRI 2006: 246–248.

³⁴¹ DUSEK 2004: 199–221.

³⁴² Szomszédos település lehet az, amikor közigazgatásilag érintkeznek egymással a községek, városok. Lehet az, amikor a legrövidebb idő alatt elérhető legközelebbi településeket tekintem szomszédnak, és lehet az, amikor a légvonalban egymáshoz legközelebb esőket tekintem szomszédnak, attól függetlenül, hogy közigazgatási határaik érintkeznek-e egymással. Ebben az esetben meg kell határozni azt is, milyen sugarú körön belül tekintünk egy települést szomszédnak. Ehhez szükség van a földrajzi koordinátákra, aminek felhasználásával az összes település egymáshoz viszonyított légvonalbeli távolsága kiszámítható. Ezt követően pedig meghatározható a legközelebb fekvő szomszédok köre. Vö. DUSEK 2004: 204–207.

település sem feküdt,³⁴³ és 55 olyan, aminek egyszerre húsz vagy ennél több szomszédja is akadt ekkora sugarú területen.³⁴⁴ A legközelebbi szomszédok közötti legkisebb távolság kevesebb mint fél kilométer,³⁴⁵ míg a legközelebbi első szomszéd legnagyobb távolsága 16 kilométer volt (épp az előbb említett Nagykőrös és Kecskemét között, nem véletlenül). Végül, Balmazújvárosnak volt legmesszebb a legközelebbi ötödik szomszédja, Debrecen, csaknem 24 kilométerre.

Az elvégzett számítások alapján, a századelő Alföldjén, a területi autokorreláció értéke +0,68 volt,³⁴⁶ vagyis szoros kapcsolat, egyirányú együttmozgás figyelhető meg. Másképp fogalmazva, a 20. század elején, az Alföldön, erős szomszédsági hatás érvényesült, az eltérő fejlettségű területek jól elkülönültek egymástól, ami határozott térbeli elrendeződést mutatott – csakúgy, mint a Kisalföld déli részén (+0,74), igaz eltérő formában.³⁴⁷

A másik módszer, amivel szemléletesebben kimutathatók az eltérő fejlettségű zónák, a területi mozgóátlag³⁴⁸ térképi megjelenítése. Ehhez szükség van az előbbi vizsgálathoz használt szomszédsági adatmátrixra. Az eljárás lényege, hogy az összes település fejlettségi indexét a saját és szomszédjainak fejlettségi mutatója átlagával helyettesítjük, tehát településről településre átlagolunk. A művelet mechanizmusából adódik, hogy a kapott eredményen visszatükröződik az egyébként valóságban is létező szomszédsági hatás. Ez, a megfogalmazott cél szempontjából, egyfelől kívánatos is, de azzal a speciális következménnyel jár az Alföldön, hogy a gyakran fejlett, vagy magasan fejlett települések indexe jóval alacsonyabb értékkel helyettesítődik. Ennek oka mindenekelőtt abban áll, hogy az alföldi mezővárosok nagy része, jelentős méretű, nem ritkán 10-15 kilométernél is nagyobb sugarú határral rendelkezett, vagyis egy szimbiózisrendszerben működő tanyahálózat ölelte körbe magát a földrajzi várost. Ennélfogva a külterületi rész – e földrajzi város és a környező más városok s falvak (tehát nem tanyák) között – mint egy széles „átmeneti” zóna terült el, ami szerkezetéből és funkciójából eredően óhatatlanul alacsony fejlettségű övként jelent meg a vizsgálat műveleti részénél. Tehát ezek az „alacsony fejlettségű” tanyazónák, amik külön nominális adatokban nem jelentek meg közvetlenül (tekintve, hogy az adatfelvételi eljárásnál az egyes települések részeként kerültek rögzítésre), közvetve mégis hatással voltak a mezővárosokat körbeölelő településgyűrű fejlettségi szintjére – legalábbis, ha a szomszédsági elvet állítjuk a magyarázat középpontjába. Ez tükröződik abban a kimutatható állapotban, amikor a mezővárosokat nem egy esetben lényegesen alacsonyabb fejlettségi szintű települések ölelték körbe mozaikosan, főleg ott, ahol nagy kiterjedésű tanyás területek húzódtak. Ilyen például Kecskemét nyugati, déli és keleti pereme, Debrecen nyugati és keleti, Nyíregyháza valamint Berettyóújfalu északi, keleti és déli vidéke, de ilyen volt még Kiskunhalas és Szeged nyugati, északi illetve keleti peremterülete is a századelőn (vö. 26. ábra). Mindebből következik, hogy a területi mozgóátlag-számítás eredményeit megjelenítő térképen például az említett Debrecen és Kecskemét is csak átlagosan fejlett településként jelenik meg (27. ábra). Ezt küszöböli ki valamelyest a súlyozott területei mozgóátlag kiszámítása (erre hamarosan visszatérek).

³⁴³ Abony, Balmazújváros, Battonya, Békéscsaba, Besenyszög, Cegléd, Derekegyház, Dévaványa, Fábiánsebestyén, Földeák, Hajdúsámson, Hódmezővásárhely, Jakabszállás, Karcag, Kecskemét, Kerekegyháza, Kiskunhalas, Kocsér, Kondoros, Kuncsorba, Kunhegyes, Mezőtúr, Nádudvar, Nagykőrös, Törtel, Túrkeve, Újkígyós.

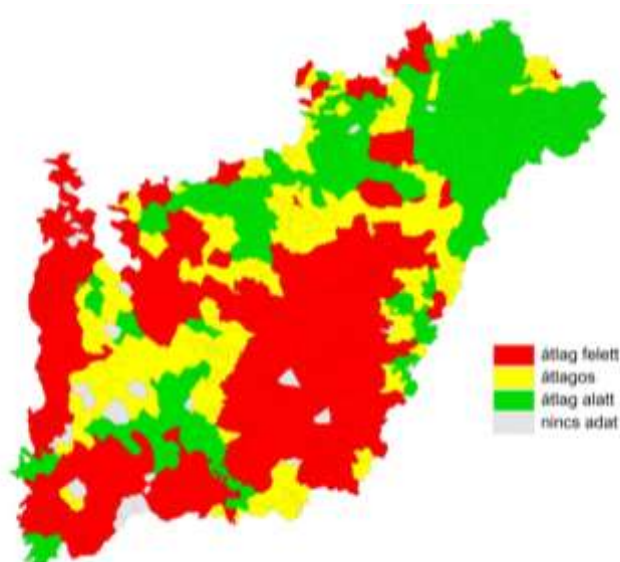
³⁴⁴ Belsőbőcs, Cégénydányád, Csaholc, Császló, Darnó, Gacsály, Gégény, Gergelyi, Gyügye, Gyüre, Hejőbába, Hejőkeresztúr, Hermánszeg, Ilk, Jánd, Jánk, Kisar, Kiscsécs, Kisnamény, Kisvarsány, Kisszekeres, Kopócsapáti, Köröm, Lövöpetri, Majtis, Nagycsécs, Nagyszekeres, Nemesborzova, Olcsva, Olcsvaapáti, Ónod, Pátyod, Penyige, Poga, Porcsalma, Rápolc, Révaranyos, Sajóhidvég, Sajólád, Sajópetri, Sajószöged, Sonkád, Szamosangyalos, Szamosáslyi, Szamostatárfalva, Szamosújlak, Tákos, Tiszaszalka, Tiszavid, Torniospálca, Ugornya, Újkenéz, Vámosoroszi, Vítka, Zsarolyán.

³⁴⁵ Két ilyen településpár is adódott: Bodrogszadány–Sára és Keresztespüspöki–Mezőkeresztes.

³⁴⁶ A háromtizedesre kerekített érték: +0,684.

³⁴⁷ Vö. GYÖRI 2006: 246.

³⁴⁸ DUSEK 2004: 188–198.

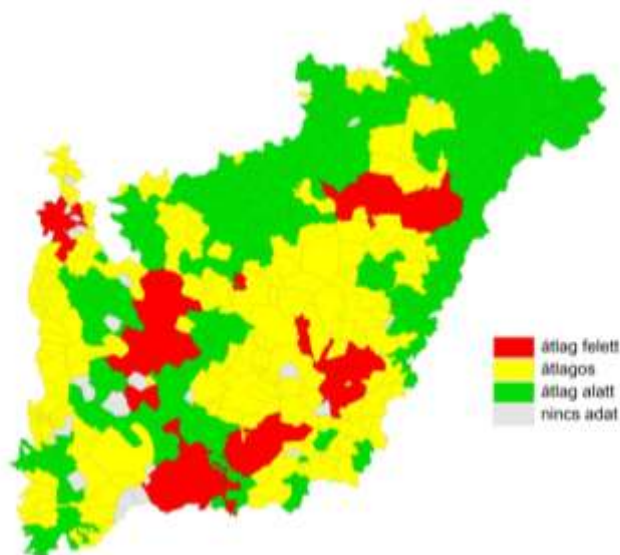

27. ábra Fejlettségi övezetek az Alföldön, 1910. Súlyozatlan területi mozgóátlag az 5 legközelebbi szomszéd függvényében

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: átlag = 0,00, szórás = 0,44, átlag felett (2,679–0,106), átlag körül (0,105 és –0,086 között), átlag alatt (–0,087 és –0,948 között).

Mindent összevetve a módszer, a fentiek figyelembevételével, jól értelmezhető struktúrát „rajzolt körbe”. Mindaz, amit az előző, *A fejlettség térszerkezete* című részben megfogalmaztam, sokkal látványosabb formában ölt alakot (27. ábra). Élesen kirajzolódnak az átlagosnál fejlettebb régiók, amit nagyban elősegít, hogy ezúttal az értékek csak hármassal bontásban kerültek térképre. Az övezetesség foszlányai jól körvonalazódnak a Közép- és Dél-Tiszántúli fejlett térsége körül és a Gödöllői-dombság előterében formálódó, lényegében Három Város köré szerveződő térben. Ez az övezetesség azonban csak töredékesen van meg Budapest vidékén és a Duna-melléki részen, elsősorban az említett Három Város közelsége miatt, ezért nem alakulhatott ki a külső, átlagosnál fejletlenebb gyűrű. Ugyanakkor sajátos a helyzet a Baja–Kiskunhalas–Szeged régió körül is azért, mert itt közvetlenül egy átlagnál fejletlenebb zóna övezi észak felől a centrumtérseget, lényegében hiányzik a köztes, átlagos fejlettségű gyűrű. Nyíregyháza esete is különleges ebben a vonatkozásban, hiszen itt koncentrikus övezetességről aligha beszélhetünk, egyáltalán nincs körülötte gyűrűbe rendeződő (fejlettségi) szerkezet. Helyette egy észak–déli sávossal elrendeződés a meghatározó. A város egy átlagos fejlettségű folyosóban fekszik, ami a várostól nyugatra és keletre egy-egy átlagostól fejletlenebb zónával érintkezik. Ennek magyarázatát egyfelől a Nyíregyházától észak–déli irányban megközelítő, forgalmas vasútvonal, másfelől a várostól nyugatra, délnyugatra elterülő Hortobágy, illetve a keletre fekvő Nyírség adja. Végül, hogy a leírás „kerek” legyen, az alacsony fejlettségű hegy-ségelőtér kevésbé zárt és a hasonlóan alacsony fejlettségű Észak-Tiszántúli zárt tömbje is látványosan kirajzolódik.

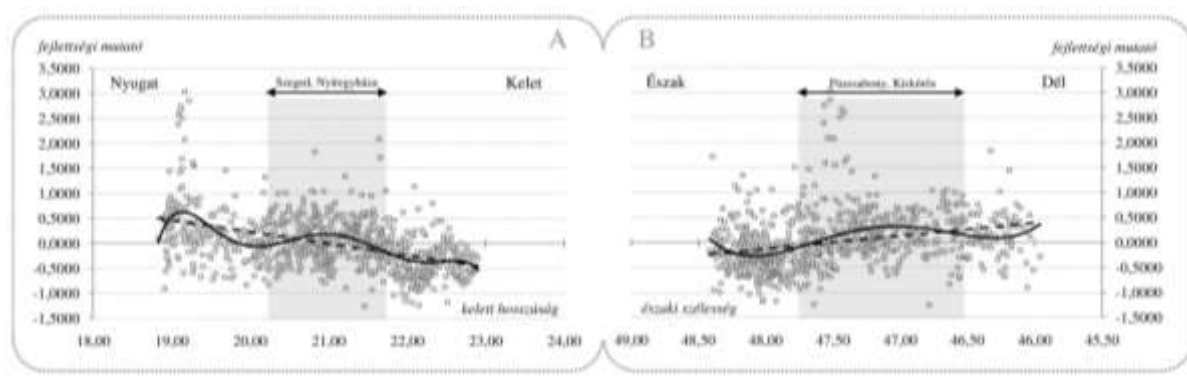
28. ábra Fejlettségi övezetek az Alföldön, 1910. Súlyozott területi mozgóátlag az 5 legközelebbi szomszéd függvényében
 Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: átlag = 0,00, szórás = 0,98, átlag felett (13,028–0,445), átlag körül (0,444 és –0,082 között), átlag alatt (–0,083 és –0,191 között).

A területi mozgóátlag települési lélekszámmal súlyozott változata utóvégre azt is megmutatja, hogy az átlag feletti fejlettségű régióknak valójában melyek a magterületei (28. ábra). Ezek egyértelműen a következők: Budapest, Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét, Szeged–Hódmezővásárhely, Békéscsaba–Békés(–Gyula?) és Debrecen–Balmazújváros, amik persze környezetük nélkül aligha értelmezhetők. Fontos hangsúlyozni, hogy lényegében a két, súlyozatlan és súlyozott területi mozgóátlag, csak árnyalni segíti az alapszerkezetet, amit a 26. ábra jelenít meg a maga teljességében.

Ezek után visszatérve a nyugat–keleti fejlettségi lejtő kérdéséhez, egyértelműen bizonyítást nyert, hogy ilyen, klasszikus értelemben vett „lejtő” a 20. század elején már nem mutatható ki, és számomra az is kérdéses, hogy valaha létezett-e; legalábbis *abban a formában*, ahogyan azt általánosítva (az Alföldről) legtöbbször elgondoljuk. Ugyanakkor ez az állítás sem ennyire egyértelmű. Erre mutat rá az alábbi vizsgálati eredmény.

A települések komplex fejlettségi mutatóját ábrázolva a földrajzi szélesség és hosszúság összefüggésében,³⁴⁹ kirajzolódik egy korábbihoz képest jóval összetettebb struktúra (29. ábra). Először is, az alföldi települések fejlettségének kétség kívül van egy jól kivehető keleti irányba csökkenő vonása, amit a lineáris trendvonal világosan mutat. Ezzel párhuzamosan viszont, és a hangsúly ezen van, a több ponton rögzített polinomiális görbe, már azt is bizonyítja, hogy a „lejtő” mellett, nagyjából Szeged és Nyíregyháza között húzódó észak–déli sávban, tehát a Tiszántúl, folyóhoz közelebb eső felén, ahol a mezővárosok füzére figyelhető meg, egy átlagostól (falvak szintjén is!) fejlettebb régió húzódott. Tulajdonképpen úgy fogalmaznánk: „lejtő buckával” – hogy maradjunk az alföldi felszínformák világánál (29. ábra, a).

³⁴⁹ A módszert lásd NEMES NAGY 2009: 76.

29. ábra Az alföldi települések fejlettségi szintjének nyugat–kelet (A) és észak–dél (B) irányú trendje, 1910
 Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: a körök az egyes településeket jelenítik meg a földrajzi helyzet és a fejlettség szintjének koordinátájában.

Másodszor, létezett egy észak–déli fejlettségi emelkedő is (29. ábra, b). Az Észak-Tiszántúl alacsony fejlettségű régiójából délre tartva, hozzávetőlegesen Füzesabony–Kiskőrös határolta nyugat–keleti sávban egy markánsan körvonalazódó, átlagostól esetenként jóval fejlettebb terület helyezkedett el. S bár ezt követően egy fejletlenebb övezet következett, végül a dél-alföldi területek mégiscsak jóval kedvezőbb helyzetben voltak, mint az említett észak-tiszántúliak.

Amennyiben ezek után megpróbáljuk elképzelni ezt a sokat emlegetett „lejtőt”, úgy valami egészen más eszközre, hasonlatra lesz szükségünk. Ezt helyettesítheti az, ha úgy gondolunk inkább a fejlettség felszínformáira, mint valami dombvidékre, ami bár lejt nyugatról keletre (még inkább északkeletre), közben azért helyenként (a Három Város vidékén, a Közép- és Dél-Tiszántúl Tiszához közelebb eső felén, háromnegyedén, illetve az Alföld déli peremén) emelkedik is. E magasabb felszínek között északkelet–délnyugati vonalban egy alacsonyabb fekvésű völgy húzódik, aminek keleti fele tölcészerűen kiszélesedve a legmélyebb pontját adja az Alföld fejlettségi domborzatának. Ebből kitűnik, hogy a merev „lejtő-kép” helyett, sokkal inkább egy változatos formavilágú, flexibilis „fejlettségi membránnal” van dolgunk.

KÉT FELVETÉS

Végére érve a „fejlettség dombvidékén” tett utunknak, két gondolat fogalmazódik meg bennem, amik tulajdonképpen akár kérdések is lehetnének:

Először is, szélesebb perspektívába helyezve a témát, a török kori településállomány jelentős részének elpusztulása – a 20. század eleji modernizáció és fejlettség kérdése felől közelítve – talán a szükségesnél negatívabb megítélés alá esik még mindig. Holott aligha kérdéses jelen tanulmány látószögéből, hogy azok a területek értek el magasabb fejlettségi szintet, ahol a pusztítás mértéke nagyobb volt. És azok a területek, ahol lényegében megmaradt az alföldi középkori településállomány (szinte) érintetlenül, azok a sűrű, „aprófalvas” szerkezet miatt is, kevésbé tudtak „mobilizálódni”. Modernizálódásuk, fejlődési folyamatuk vontatottabb volt, ami egyáltalán nem lemaradást, rosszabb esetben elmaradást jelent, hanem inkább azt, hogy a helyi viszonyokhoz való legteljesebb alkalmazkodás, a fennálló struktúrák közepette, nagyjából annyira volt elegendő, amit a vizsgálat egyértelműen körvonalazott.

Másodszor, az előbbiből következik, hogy a 19–20. századi modernizáció egyik előzménye, ha nem is előfeltétele, a 18. századra kialakult ritkább településállomány, illetve annak

kiemelkedő „szigetei”. Szigetek vagy zárványok, nézőpont kérdése,³⁵⁰ környezetükhöz (vidékhöz) képest egészen más lehetőségeket, az önmegvalósítás legkülönbözőbb tárházát kínálták lakóik számára. Hogy „multikulturális” központok lettek volna ezek a szigetek, azt ma már árnyaltabban látom, mint pár évvel korábban,³⁵¹ azt viszont továbbra is fenntartom, hogy bizonyára olyan helyekről, központokról van szó, ahol összetettebb struktúrái jöttek, jöhettek létre a gazdaságnak és a társadalomnak helyi szinten. Ezek a szigetek, amik egy-egy várost, olykor városok – térben egymáshoz közel fekvő – csoportját jelentették az Alföldön, olyan interakciós teret képeztek, kínáltak a bevándorlásból is bőven táplálkozó, növekvő társadalmuk számára, ahol a toleránsabb viselkedésforma kialakítása elengedhetetlen velejárója volt a „fejlődés” légkörének. Nyilván ezt erősítette a betelepülések, betelepítések egész sora a 18. században, például a békési, dél-alföldi, Duna-menti részeken. S ezt erősítette később is a 19. századi migráció, amit nagyban megkönnyített a táj szerkezeti adottsága, a közlekedés egyszerűbb, „könnyedebb” lehetősége, idővel modernizálódó formája, valójában mind-mind abba az irányba hatott, hogy ezek a területek az állandó kihívások közepette bővülő „sokszínűségük” mellett, továbbra is képesek maradtak megőrizni a térszervező szerepköreiket a tájban. A 19. század végére, láttuk, több helyen is összefüggő vidéket (talán, régiót is) kezdtek alkotni a fejlettségi mutatóik alapján ezek a centrumok. Régi szerepköreiket megtartva tehát, és újabbakkal bővítve azokat, továbbra is környezetük fölé emelkedtek, ha már nem is szigetek formájában, a „fejlettség dombvidékén”.

---

³⁵⁰ Vö. BENDA 2006: 350–367. (Lásd: Sziget vagy zárvány? Kisvárosi polgárosodás a Dunántúlon c. fejezet.)

³⁵¹ SZILÁGYI 2012: 42–43.

FORRÁS

- MGT 1928. *Magyarország gazdaságföldrajzi térképe*. (Negyedik kiadás.) TELEKI Pál és CHOLNOKY Jenő közreműködésével hivatalos adatok alapján szerkesztette FODOR Ferenc. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest. In *A Föld és élete. Világrészek, országok, embe-
rek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. CHOLNOKY Jenő. Franklin-Társulat kiadása, Buda-
pest, [1937], melléklet.
- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A
népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912.
(Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 46. kötet. *A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma
községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és
Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új soro-
zat, 46.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második
rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Magyar Királyi
Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest,
1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 83. kötet. *Az 1930. évi népszámlálás*. I. rész. *Demográfiai adatok községek és külte-
rületi lakott helyek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum
Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új soro-
zat. 83. kötet.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben*. I. [rész]. *Törvényható-
ságok és községek (városok) szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal,
Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemé-
nyek. Új sorozat. 99. kötet.)
- NM EAD (Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest)
Statisztikai Gyűjtemény, Közigazgatási Tájékoztató Lapok, 1925

IRODALOM

- BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyalföld történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
(Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- BELUSZKY Pál 2005: Az ország lakói – Magyarország demográfiai képe a századfordulón. In
Magyarország történeti földrajza. 1. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó,
Budapest–Pécs, 153–314. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és
Települési Kutatások 27.)
- BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Cam-
pus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek)
- BENDA Gyula 2006. *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Osiris Kiadó, Budapest.
- BENE Lajos–TEKSE Kálmán 1966. *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról
Magyarországon 1900–1960*. A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató

- Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa, Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport Közleményei 9.)
- BIRG, Herwig 2005. *A világ népessége. Dinamikus növekedés és lecsökkentő csapdák*. Ford. ZALÁN Péter. Corvina Kiadó, Budapest. (Tudástár, GEO Könyvek)
- BULLA Béla 1940. *Az Alföld*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára 116.)
- BULLA Béla–MENDÖL Tibor 1947. *A Kárpát-medence földrajza*. Egyetemi Nyomda, Budapest. (Nevelők Könyvtára 2.)
- CHOLNOKY Jenő [1937]. *A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Franklin-Társulat kiadása, Budapest.
- DUSEK Tamás 2004. *A területi elemzések alapjai*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Regionális Földrajzi Tanszék és Magyar Tudományos Akadémia–Eötvös Lóránd Tudományegyetem Regionális Tudományi Kutatócsoport kiadásában, Budapest. (Regionális Tudományi Tanulmányok 10.)
- ERDEI Ferenc [1937]. *Futóhomok. A Duna-Tiszaköz földje és népe*. Athenaeum Kiadó, Budapest. (Magyarország Felfedezése).
- GYÁNI Gábor 1998. Az urbanizáció Magyarországon a 19–20. században. *Limes* 11, 2–3, 87–100.
- GYÖRI Róbert 2005. *A térszerkezet átalakulásának elemei a kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés. Témavezető: BELUSZKY Pál, NEMES-NAGY József. ELTE TTK, Földtudományi Doktori Iskola, Földrajz–Meteorológia Program, Budapest.
- GYÖRI Róbert 2006 Bécs kapujában. Területi fejlettségi különbségek a Kisalföld déli részén a 20. század elején. *Korall* 24–25, 231–250.
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. (Második, javított kiadás.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HÓMAN Bálint–SZEKFÜ Gyula 1936. *Magyar történet*. 5. kötet. (Második bővített, teljes kiadás.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- KATUS László 1978. Magyarország gazdasági fejlődése. In *Magyarország története tíz kötetben*. 7/1. kötet. *Magyarország története 1890–1918*. Szerkesztő bizottság vezetője PACH Zsigmond Pál, főszerk. HANÁK Péter, szerk. MUCSI Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest, 263–401.
- KATUS László 1979. A népesedés és a társadalmi szerkezet változásai. In *Magyarország története tíz kötetben*. 6/2. kötet. *Magyarország története 1848–1890*. Szerkesztő bizottság vezetője PACH Zsigmond Pál, főszerk. KOVÁCS Endre, szerk. KATUS László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1119–1163.
- KLEMENT Judit 2010. *Gőzmalmok a Duna partján. A budapesti malomipar a 19–20. században*. Holnap Kiadó, Budapest. (Iparkodó Budapest 1.)
- KÖVÉR György 1982. *Iparosodás agrárországban. Magyarország gazdaságtörténete 1848–1914*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Magyar História)
- KÖVÉR György 1998. A piacgazdaság kiteljesedése. In *19. századi magyar történelem 1790–1918*. Szerk. GERGELY András. Korona Kiadó, Budapest, 343–374.
- NEMES NAGY József 2005b. Térbeli középértékek, súlypont. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)

- NEMES NAGY József 2005c. Matematikai-statisztikai alapok. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 66–72. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- NEMES NAGY József 2009. *Terek, helyek régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár)
- OGDEN, Philip E. 2006. Demográfiai és társadalmi változások 1500-tól napjainkig. In *Európa történeti földrajza*. Szerk. BUTLIN, Robin A, DODGSHON, Robert, A. Akadémiai Kiadó, Budapest, 248–280.
- OROS István 1997. A földterület mezőgazdasági hasznosítása Magyarországon. *Statisztikai Szemle* 75, 4–5, 400–415.
- OROSZ István 1979. Magyarország mezőgazdasága a dualizmus első évtizedeiben. In *Magyarország története tíz kötetben*. 6/2. kötet. *Magyarország története 1848–1890*. Szerkesztő bizottság vezetője PACH Zsigmond Pál, főszerk. KOVÁCS Endre, szerk. KATUS László. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1039–1117.
- ORTUTAY Gyula 1940. *Kis magyar néprajz*. Magyar Könyvbarátok, Budapest. (Könyvbarátok Kis Könyvei 5.)
- PRINZ Gyula 1914. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- SZILÁGYI Zsolt 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek 2.)
- TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városlakók. Debrecen társadalma 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem 6.)
- TÓTH Zoltán 1998. A népesség gyarapodása és polgárosodása. In *19. századi magyar történelem 1790–1918*. Szerk. GERGELY András. Korona Kiadó, Budapest, 405–415.

MELLÉKLET

4.1. MELLÉKLET

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK FEJLETTSÉGI SZINTJE ÉS A FEJLETTSÉGI ELEMÉK ÉRTÉKEI 1901–1910 KÖZÖTT

Jelmagyarázat

A = városok és falvak (*Beluszkó–Győri*: A magyar városhálózat, i.m. alapján)

v0 = főváros, v1 = regionális központ, v2 = megyeközpont, v3 = középváros, v4 = kisváros, v5 = járási funkciókkal is rendelkező település, f = falu.

1. = írni-olvasni tudók aránya a 6 éven felüli népességből (1910, százalék),
2. = „orvoslatta halottak” aránya (1901–1910, százalék),
3. = jobb minőségű lakóházak aránya (1910, százalék),
4. = vándorlási egyenleg rátája (1901–1910, százalék),
5. = nem mezőgazdasági foglalkozásúak aránya a keresőkből (1910, százalék),
6. = egy mezőgazdasági keresőre jutó kataszteri tiszta jövedelem (1910, aranykorona).

K = komplex fejlettségi mutató

Megjegyzés

A táblázatban közigazgatási változások miatt nem szereplő települések: Alag, Alsógöd, Bócsa, Borota, Csabacsüd, Csengőd, Dánszentmiklós, Drágszélszállás, Felsőcsikéria, Felsőgöd, Gátér, Gerendás, Jakabszállás, Kelebia, Ladánybene, Nagykopáncs, Nagylak, Nagyszalonta, Nyírszöllős, Öregesertő, Öttömös, Pestszentlőrinc, Pestújhely, Pusztamérges, Rákoshegy, Rákosliget, Sashalom, Soltszentimre, Szegi, Tiszagyulaháza, Tompa, Újiráz. (Az okokat konkrét esetekben lásd: 2.4. melléklet, I. tábla; MSK Ús. 42. kötet).

A fejlettségi szinteken belül a települések *nem* a fejlettségük szerint, hanem abc-sorrendben szerepelnek.

Forrás: MSK Ús. 42, 46, 48, 99. kötet; saját számítás.

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
<i>I. fejlettségi szint (magasan az átlag felett)</i>								
Áporka	f	78,12	68,18	45,92	−1,85	17,76	164,25	0,639
Apostag	f	84,06	81,97	27,07	11,44	37,01	80,40	0,727
Bácsalmás	v4	74,03	87,93	38,88	8,95	28,75	128,79	0,769
Bácsborsód	f	66,30	52,78	43,62	21,21	11,11	199,32	0,689
Baja	v2	76,77	45,46	60,27	2,03	83,14	188,02	1,444
Békés	v4	81,54	92,93	9,84	−3,65	28,89	129,26	0,574
Békéscsaba	v2	86,18	52,66	20,15	0,66	54,67	137,34	0,820
Békéssámszon	f	73,68	93,58	15,33	−7,25	13,19	195,53	0,550
Berettyóújfalu	v4	85,34	94,37	26,39	−1,62	48,15	117,53	0,947
Budapest	v0	92,53	94,85	96,19	11,25	98,93	74,12	2,080
Cegléd	v3	83,26	95,65	29,94	2,22	52,33	96,49	0,953
Ceglédbercel	f	81,62	88,89	20,70	−5,50	62,19	72,46	0,735
Cinkota	f	89,72	92,23	74,69	118,85	82,44	38,91	2,857
Csátalja	f	79,42	90,00	35,33	−1,23	19,82	111,68	0,546
Csepel	f	83,31	87,13	90,26	81,17	93,22	63,42	2,590
Csorvás	f	73,81	95,29	11,91	−0,72	25,75	161,14	0,617
Csömör	f	83,72	83,58	49,53	9,01	46,50	56,62	0,860

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Dab	f	85,47	72,73	37,44	5,22	26,86	82,52	0,574
Debrecen	v1	84,05	94,53	67,92	13,72	77,07	206,13	2,092
Derekegyház	f	80,68	94,44	49,39	-17,32	15,32	244,68	1,001
Dunaharaszti	f	88,63	83,56	35,89	41,95	60,66	58,89	1,418
Dunakeszi	f	87,23	90,00	73,81	-8,49	62,19	70,57	1,143
Dunapataj	f	88,87	86,71	32,09	-1,20	30,14	108,50	0,753
Dunavecse	v5	82,94	76,47	17,89	2,08	40,04	110,66	0,656
Ecser	f	89,93	58,82	11,54	11,20	50,10	95,44	0,765
Emőd	f	73,23	82,93	22,22	-10,20	33,04	155,21	0,535
Érsekcsanak	f	86,62	65,91	39,34	7,17	15,25	109,29	0,564
Fábiánsebestyén	f	78,01	73,33	20,63	-4,08	12,42	306,72	1,012
Fehérgyarmat	v4	73,73	92,92	18,32	0,00	53,35	80,33	0,624
Felsőzsolca	f	77,33	72,09	15,96	-1,85	52,74	103,75	0,592
Foktő	f	90,44	92,59	40,54	-8,56	18,94	76,73	0,525
Fót	f	89,49	88,89	77,87	-4,90	31,28	37,04	0,754
Füzesabony	f	72,36	73,15	28,03	-3,01	57,72	90,83	0,590
Geszt	f	79,27	81,82	28,79	-0,06	27,88	114,87	0,563
Gyoma	v4	84,72	91,67	13,74	-8,43	34,54	137,21	0,680
Gyula	v2	76,06	93,83	21,42	7,21	65,91	109,64	1,040
Hajduböszörmény	v3	83,26	92,47	37,64	-2,28	28,80	77,26	0,583
Hajdunánás	v4	80,54	83,54	26,69	-5,12	38,81	109,26	0,618
Hajduszoboszló	v4	80,02	86,65	19,73	-6,34	29,81	127,50	0,545
Hajduszovát	f	86,80	92,13	16,58	-4,75	19,45	137,62	0,612
Hajós	f	85,14	94,87	50,00	-9,65	16,14	108,41	0,610
Harta	f	86,96	86,44	30,29	-14,41	18,25	175,10	0,693
Hatvan	v4	80,69	93,64	36,35	3,48	76,92	152,15	1,468
Hejőcsaba	f	75,33	77,14	53,45	11,79	69,40	68,29	1,053
Hévízgyörk	f	87,35	63,16	16,39	-11,61	45,17	120,43	0,556
Hódmezővásárhely	v3	82,29	94,74	21,15	-3,64	40,68	117,47	0,758
Irsa	f	71,83	92,09	54,18	6,05	33,29	80,25	0,678
Kaba	f	88,50	88,10	14,32	-5,66	24,70	123,06	0,583
Kalocsa	v3	84,73	57,28	38,02	-2,94	71,84	97,53	0,931
Kápolna	f	69,61	84,31	85,80	-11,03	38,01	89,43	0,685
Karcag	v3	82,08	92,57	24,48	-1,65	33,97	118,24	0,714
Kecskemét	v2	72,68	87,25	40,59	2,78	47,13	73,51	0,654
Kerepes	f	87,52	48,57	54,36	23,65	34,75	83,53	0,875
Kiskunlacháza	f	84,74	88,10	37,27	2,92	35,70	74,74	0,705
Kisoroszi	f	87,85	39,29	88,64	-13,36	46,88	76,05	0,700
Kispest	f	89,85	88,89	96,43	65,04	98,84	38,45	2,507
Kistarcsa	f	90,01	38,46	16,58	86,16	68,04	49,55	1,589
Kisújszállás	v4	86,45	90,48	12,42	-5,01	37,89	133,25	0,753
Kisvárd	v3	72,08	93,43	43,20	9,89	80,45	67,23	1,140
Kisszállás	f	63,74	97,92	63,29	-20,42	18,06	180,22	0,576
Kompolt	f	77,44	59,09	100,00	-13,55	24,71	98,08	0,588
Kondoros	f	85,31	94,78	13,18	15,55	17,91	190,93	1,038

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Kunszentmárton	v4	76,91	94,91	21,63	-9,83	42,11	126,39	0,656
Magyarbánhegyes	f	71,08	92,59	6,33	24,71	25,18	104,06	0,585
Majosháza	f	87,98	72,22	61,83	3,38	13,40	90,02	0,631
Makó	v3	83,84	88,69	24,86	-3,46	42,33	81,22	0,635
Mályi	f	74,96	52,94	10,32	-0,81	55,52	153,95	0,642
Medgyesegyháza	f	80,36	94,32	11,41	2,26	37,15	128,73	0,739
Mezőberény	v5	86,92	92,56	16,42	-7,59	33,26	117,45	0,652
Mezőhegyes	f	74,96	93,03	89,42	-15,22	44,36	318,49	1,833
Mezőnyárad	f	70,49	71,43	16,00	-2,53	44,82	158,05	0,611
Mezőtúr	v3	83,18	90,04	8,44	-6,63	41,07	125,86	0,657
Nagykamarás	f	70,78	68,32	10,26	38,61	10,67	131,33	0,563
Nagykőrös	v3	79,73	86,21	51,02	-3,04	33,08	67,03	0,571
Nagymágocs	f	75,44	92,13	51,71	-25,32	18,66	217,79	0,746
Nagyszénás	f	79,92	95,45	16,18	11,33	15,52	190,48	0,898
Nyírbátor	v4	68,37	93,05	26,32	16,11	57,97	44,00	0,692
Nyíregyháza	v2	81,55	92,29	38,18	5,07	63,85	80,36	1,056
Olaszliszka	f	80,19	85,71	77,51	-9,32	32,08	44,57	0,571
Ordas	f	91,35	70,00	58,09	2,07	18,13	114,40	0,783
Orosháza	v3	85,67	88,79	19,84	-4,76	54,70	88,75	0,785
Pesterzsébet	f	87,22	90,72	95,52	73,11	98,60	62,51	2,669
Pócsmegyer	f	89,35	90,32	96,83	-5,65	29,45	94,55	1,100
Pusztaföldvár	f	84,05	81,36	16,76	-20,40	13,92	266,93	0,785
Püspökladány	v5	79,62	91,07	13,59	-1,76	33,81	116,38	0,581
Ráckeve	v4	82,36	80,24	33,03	-1,65	34,74	73,02	0,512
Rákoscaba	f	88,28	77,92	41,27	42,33	73,23	57,82	1,552
Rákoskeresztúr	f	86,25	87,11	60,21	-10,70	61,26	40,38	0,853
Rákospalota	f	89,01	91,14	84,69	88,34	92,62	62,18	2,745
Rákosszentmihály	f	87,44	86,05	88,17	91,05	94,73	126,34	3,035
Sajósenye	f	70,59	66,67	44,19	1,69	22,12	158,24	0,567
Sárospatak	v4	69,45	82,25	70,75	1,68	46,27	56,09	0,676
Sátoraljaújhely	v2	80,73	93,69	91,81	9,98	89,95	69,00	1,720
Soroksár	f	85,94	97,02	71,83	29,78	71,03	61,01	1,685
Szarvas	v3	88,43	83,53	15,45	-9,82	37,68	102,92	0,569
Szeged	v1	79,30	90,12	49,95	3,01	66,01	64,46	1,018
Szentés	v3	81,97	84,46	12,66	-3,82	47,84	99,82	0,631
Szeremle	f	82,81	14,29	72,07	2,26	32,90	111,24	0,521
Szerencs	v4	81,59	92,59	91,81	-0,04	72,65	54,21	1,346
Szigetmonostor	f	88,32	90,91	88,54	-9,19	19,65	50,52	0,694
Szigetszentmárton	f	87,41	78,57	78,53	4,85	12,77	76,02	0,730
Szigetszentmiklós	f	87,10	54,12	64,11	8,63	36,55	90,72	0,838
Szigetújfalu	f	85,06	79,59	87,81	-8,56	27,48	36,64	0,599
Szikszó	v4	81,26	88,46	30,08	13,16	58,97	87,74	1,046
Szolnok	v2	79,01	93,04	26,46	2,36	83,27	128,13	1,328
Sződ	f	78,64	72,50	48,43	35,44	35,58	66,45	0,940
Tahitófalu	f	83,81	93,15	87,23	0,35	20,05	57,28	0,779

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Taksony	f	86,15	78,41	35,10	-1,29	31,91	66,88	0,519
Tápiósüly	f	80,17	91,67	9,79	10,46	36,89	79,11	0,597
Tass	f	78,10	88,31	47,22	-9,72	28,79	136,62	0,696
Tetétlen	f	85,08	96,55	21,23	-7,22	15,69	136,62	0,569
Tokaj	v4	79,83	90,24	79,86	-8,90	66,09	37,96	0,972
Tököl	f	78,77	80,81	90,14	13,40	21,73	65,88	0,851
Újpest	v3	88,23	91,99	92,13	16,83	99,52	156,59	2,386
Üllő	f	84,55	88,80	20,98	10,72	53,16	79,32	0,908
Vác	v3	85,73	88,60	81,44	7,12	80,13	59,06	1,506
Vámosújfalú	f	69,01	53,33	78,30	2,68	35,71	86,99	0,547
Vásárosnamény	f	74,20	77,27	66,92	6,98	55,07	43,70	0,803
Vecsés	f	84,54	92,09	35,14	52,73	61,56	75,81	1,620

II. fejlettségi szint (átlag felett)

Abádszalók	f	75,93	91,36	12,03	-10,12	25,31	78,43	0,158
Abony	v4	70,97	92,42	18,27	-4,99	36,72	98,32	0,404
Alberti	f	76,69	86,52	11,27	-5,06	39,27	60,08	0,274
Aldebrő	f	81,67	56,41	93,20	-4,77	15,06	66,52	0,457
Alsónémedi	f	87,21	91,67	12,26	-8,76	17,65	93,75	0,333
Alsózsolca	f	77,44	29,55	20,42	6,34	50,64	125,29	0,502
Ambrózfalva	f	83,37	91,18	10,34	-15,18	16,54	91,92	0,158
Arnót	f	81,39	33,33	80,45	-10,12	18,23	104,03	0,337
Ártánd	f	86,29	66,67	22,84	-19,79	18,36	156,02	0,354
Bácsbokod	f	68,68	73,68	30,86	-14,04	22,86	159,28	0,315
Balmazújváros	f	77,37	91,94	12,36	-11,28	21,50	106,70	0,248
Barabás	f	76,62	48,48	92,79	-7,87	26,13	76,71	0,451
Battonya	v4	64,64	78,61	18,94	-10,68	26,00	126,32	0,143
Bekecs	f	75,88	55,56	92,64	-10,02	12,00	61,04	0,235
Beregdaróc	f	82,50	42,31	97,74	-13,97	14,02	70,96	0,299
Biharkeresztes	f	82,52	86,60	14,39	2,25	29,11	90,46	0,489
Biharnagybajom	f	81,81	65,87	8,31	-4,91	23,82	95,80	0,172
Bihartorda	f	90,07	66,67	15,95	-8,14	18,61	67,29	0,140
Bodroghalász	f	87,45	53,85	95,95	-5,18	13,31	38,31	0,405
Bodrogolaszi	f	66,63	53,33	97,19	-14,59	23,54	78,08	0,251
Büdszentmihály	f	81,43	86,67	23,17	-5,15	28,39	67,87	0,338
Csanádalberti	f	88,03	83,33	2,29	-11,60	17,36	99,54	0,208
Csanádapáca	f	76,23	94,17	7,45	-6,92	18,71	143,81	0,390
Csanádpalota	f	79,43	89,38	9,16	-9,34	26,40	100,85	0,296
Csány	f	77,80	77,78	27,21	-1,32	14,96	85,64	0,219
Császártöltés	f	79,31	44,74	52,89	-15,06	26,02	82,89	0,136
Csávoly	f	70,91	44,29	42,00	-1,72	25,18	100,13	0,154
Csongrád	v4	73,17	80,29	29,18	-3,03	33,56	67,33	0,288
Csökmő	f	80,75	89,74	10,36	-8,88	21,98	118,74	0,358
Dámóc	f	77,50	41,67	100,00	-15,93	16,47	57,67	0,179
Derecske	v5	86,52	84,68	20,26	-6,01	28,34	78,82	0,420

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Dévaványa	f	78,67	91,43	7,66	-7,57	22,20	109,38	0,298
Doboz	f	76,83	95,63	18,41	0,05	18,42	99,95	0,381
Dombegyház	f	52,23	87,50	12,53	-7,27	12,20	199,74	0,160
Dömsöd	f	83,45	80,81	22,74	-2,12	19,66	112,06	0,452
Dunaszentbenedek	f	89,75	79,41	54,40	-12,18	14,33	88,10	0,470
Elek	f	63,42	83,08	13,62	-23,17	36,96	156,63	0,216
Endrőd	v5	73,39	85,83	8,64	-12,15	36,54	112,08	0,301
Fejércse	f	91,83	33,33	82,98	-17,34	8,79	64,39	0,157
Földeák	f	78,13	92,11	11,91	-6,74	22,03	136,81	0,446
Földes	f	88,14	76,52	8,64	-3,32	22,80	66,05	0,229
Füzesgyarmat	f	79,09	87,64	8,37	-2,61	22,55	115,46	0,374
Gáborján	f	91,01	72,50	8,66	-6,11	14,10	78,80	0,168
Gesztely	f	76,85	77,27	15,80	-4,36	24,94	78,95	0,171
Gyón	f	77,35	79,37	20,39	-5,81	27,49	74,45	0,216
Gyulavári	f	81,36	94,95	12,75	-12,13	19,08	135,37	0,416
Hajdubagos	f	87,38	78,57	19,35	5,18	11,92	55,26	0,239
Hajduhadház	f	80,38	89,96	31,45	-4,34	22,45	53,77	0,284
Heves	v4	63,99	82,48	14,11	1,03	31,07	88,91	0,170
Izsák	f	77,18	88,41	16,43	9,68	23,75	54,09	0,310
Jákóhalma	f	81,05	93,84	16,55	-4,17	28,14	88,95	0,434
Jánoshalma	f	77,50	93,29	10,44	18,47	19,84	69,22	0,435
Jászárokszállás	f	72,29	78,23	6,87	-6,46	38,21	86,39	0,201
Jászberény	v3	71,10	74,04	9,60	-0,08	40,62	85,59	0,274
Jászdózsa	f	82,49	88,43	1,47	1,07	19,84	70,84	0,213
Jászkisér	f	72,35	98,15	6,83	-9,49	32,88	129,12	0,419
Jászladány	f	78,51	96,21	3,38	-13,71	43,17	94,47	0,398
Kál	f	65,33	81,05	43,71	-13,86	29,00	96,17	0,205
Kemecse	f	65,99	91,36	17,46	-4,32	37,55	57,71	0,161
Kenderes	f	67,39	94,84	5,26	-10,64	25,55	134,02	0,232
Kerecsend	f	74,26	38,18	96,61	-3,81	24,42	71,15	0,377
Kerekegyháza	f	67,86	91,67	10,03	6,94	24,21	58,48	0,133
Kevermes	f	76,43	90,09	4,53	-20,29	20,49	129,91	0,144
Kiskőrös	v4	83,92	86,69	17,64	10,37	29,15	41,84	0,430
Kiskundorozsma	v5	61,83	87,30	49,36	0,18	40,27	57,38	0,367
Kiskunhalas	v3	67,45	69,54	20,06	11,14	31,64	56,67	0,172
Kiszombor	f	74,58	78,64	23,45	-4,55	24,39	132,62	0,412
Kóka	f	74,84	91,25	21,31	1,42	20,68	71,10	0,261
Komádi	f	71,62	96,45	13,27	-2,13	24,53	95,90	0,296
Konyár	f	91,28	83,93	7,51	-4,93	14,22	71,45	0,227
Körösladány	f	82,33	95,58	6,97	-3,01	31,05	102,16	0,504
Köröstarcsa	f	88,37	86,43	5,09	-9,86	22,97	123,14	0,437
Körösszegapáti	f	80,70	44,00	15,00	13,93	8,47	103,07	0,140
Kunágota	f	68,83	83,33	25,47	-19,15	23,90	143,23	0,228
Kunbaja	f	73,35	73,61	49,68	0,90	17,15	80,37	0,302
Kunhegyes	v4	77,52	89,66	11,21	-3,15	27,02	99,77	0,360

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Kunmadaras	f	81,92	59,51	31,94	-2,45	30,58	98,81	0,408
Kunszentmiklós	v4	76,45	75,49	15,11	-3,71	35,47	71,00	0,241
Kübekháza	f	80,85	52,27	48,72	-6,36	24,44	115,15	0,407
Láca	f	74,70	40,00	98,46	-0,17	14,53	45,66	0,235
Legyesbénye	f	73,67	47,73	98,60	-0,45	9,84	40,21	0,193
Lórév	f	81,45	63,64	62,75	-0,76	15,64	101,89	0,501
Makád	f	94,30	52,78	14,43	-8,09	21,45	114,52	0,333
Maklár	f	80,19	41,07	75,00	-8,32	22,57	90,75	0,350
Mándok	v5	72,98	84,27	41,45	-4,93	38,47	29,60	0,269
Mátészalka	v4	67,31	88,10	32,27	-5,83	53,30	47,86	0,377
Mélykút	f	80,17	69,66	19,29	-16,63	17,87	122,60	0,148
Mesterszállás	f	85,81	78,57	2,72	-9,16	11,57	117,67	0,185
Mezőcsát	v4	74,03	80,00	9,99	-1,01	35,85	63,80	0,206
Mezőkeresztes	f	79,90	54,00	10,86	-1,26	34,13	129,30	0,380
Mezőkovácsháza	v5	69,38	88,57	22,12	-15,19	25,70	101,15	0,142
Mezőzombor	f	76,09	43,75	56,32	4,77	21,15	87,11	0,307
Mindszent	v5	71,67	86,44	8,08	-5,66	54,36	73,07	0,391
Nádudvar	f	76,05	83,33	10,40	-8,85	23,59	113,42	0,237
Nagykálló	v4	71,09	89,73	26,23	1,68	43,75	74,57	0,503
Nagymajláth	f	79,71	96,15	6,16	-17,47	21,43	96,96	0,154
Nagyrábé	f	74,19	49,43	11,75	6,00	15,14	161,72	0,277
Nemesnádudvar	f	88,51	40,30	25,50	-3,75	10,20	117,32	0,170
Nyírbakta	f	68,44	78,38	26,94	4,32	46,72	0,00	0,142
Nyírmada	f	58,19	82,86	25,90	5,44	44,42	50,34	0,204
Ócsa	f	82,09	78,70	12,68	-0,33	32,58	85,06	0,402
Okány	f	77,60	96,30	8,59	5,26	16,57	113,20	0,430
Ónod	f	77,21	78,18	12,74	-3,92	39,55	55,20	0,232
Öcsöd	f	85,10	85,50	8,79	-8,77	29,31	122,07	0,485
Örkény	f	71,99	90,99	30,07	5,03	22,57	48,28	0,243
Pácin	f	75,31	55,32	95,19	0,63	17,95	64,29	0,453
Pilis	f	79,79	69,28	8,82	6,90	34,07	71,25	0,324
Pocsaj	f	78,34	96,55	26,69	-7,68	16,80	83,38	0,284
Poroszló	f	81,77	72,17	8,63	-0,62	26,50	83,31	0,247
Pusztavacs	f	70,67	97,67	88,10	-30,47	13,60	99,96	0,339
Püspöklele	f	74,04	82,22	9,57	-3,21	14,84	161,80	0,366
Rakamaz	f	74,39	81,67	45,66	-15,04	30,39	54,25	0,190
Reformátuskovácskőháza	f	85,46	81,08	5,51	-10,95	20,91	126,49	0,335
Sajóecseg	f	89,70	53,33	79,29	-9,05	10,10	58,45	0,326
Sajókeresztúr	f	83,59	26,67	44,51	0,14	15,84	96,51	0,152
Sáp	f	88,26	54,84	14,69	-7,64	41,04	109,71	0,460
Sarkad	v5	81,15	84,13	25,22	-2,91	28,78	77,78	0,404
Solt	f	80,75	72,22	15,06	-1,62	19,57	116,34	0,322
Soltvadkert	f	82,32	64,73	26,39	-3,79	22,53	69,11	0,181
Szabadszállás	f	75,93	72,07	13,92	6,52	24,93	72,31	0,214
Szajol	f	67,57	66,67	7,41	-7,22	29,63	158,95	0,250

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Szalkszentmárton	f	83,42	86,96	18,44	-5,82	26,51	113,38	0,501
Szeghalom	v4	80,81	85,89	6,69	-7,47	34,09	112,21	0,434
Szentetornya	f	75,24	76,03	7,00	-8,79	10,92	182,59	0,300
Szerep	f	79,74	75,41	11,04	4,98	13,82	138,98	0,412
Szigetbecse	f	81,45	88,24	24,72	-3,58	7,47	90,31	0,237
Szigetcsép	f	84,55	15,56	70,96	15,39	18,91	61,14	0,343
Szóreg	f	70,54	75,56	16,41	2,57	35,99	133,68	0,503
Tápióbicske	f	70,74	88,99	11,71	2,03	20,56	97,62	0,234
Tápiógyörgye	f	67,02	95,95	15,49	0,84	19,64	95,04	0,213
Tápióság	f	74,86	82,86	2,54	12,03	14,04	83,67	0,186
Tápiószező	f	73,09	76,53	7,27	11,11	22,76	62,75	0,146
Tápiószentmárton	f	70,55	82,58	20,25	-8,72	15,22	184,97	0,420
Tarcal	f	74,88	86,17	67,92	-14,68	23,20	56,57	0,311
Tataháza	f	88,42	13,04	91,37	-17,59	16,22	113,32	0,308
Tépe	f	95,27	80,65	14,52	-13,66	12,18	90,35	0,264
Tiszadob	f	73,40	85,87	13,79	-10,26	30,58	75,18	0,137
Tiszaöldvár	v5	75,85	71,10	15,20	-1,42	29,26	129,09	0,404
Tiszafüred	v4	79,22	87,39	13,21	-8,75	42,73	97,60	0,484
Tiszalök	v4	78,57	86,82	15,02	-3,42	34,17	81,18	0,382
Tiszalúc	f	72,26	85,29	17,45	-6,56	17,77	99,56	0,143
Tiszaszentmárton	f	84,50	45,00	69,43	-4,15	15,57	40,21	0,167
Told	f	87,34	69,23	19,85	-6,08	14,48	109,60	0,297
Tótkomlós	f	84,62	91,80	8,91	-5,85	25,95	60,07	0,258
Törökszentmiklós	v4	73,83	87,75	30,24	-3,42	30,62	101,54	0,462
Túrkeve	v4	80,72	86,90	15,52	-12,23	27,58	102,08	0,325
Újkígyós	f	74,10	92,31	12,06	-14,41	18,37	162,93	0,360
Újlőrincfalva	f	81,45	66,67	2,13	0,26	12,87	185,41	0,446
Újszász	f	75,25	78,40	11,71	-10,46	30,29	117,37	0,273
Újszentiván	f	78,90	61,29	13,58	-12,31	28,48	146,73	0,306
Uszód	f	84,41	85,42	48,63	-10,96	15,56	94,17	0,442
Vácrátót	f	82,91	90,32	16,86	-7,55	15,62	76,52	0,207
Vácszentlászló	f	74,50	76,56	8,37	4,83	17,12	107,51	0,223
Vállaj	f	61,11	54,93	88,93	-2,36	34,75	94,66	0,465
Vámosgyörk	f	75,45	40,00	27,09	-11,11	35,55	111,97	0,147
Vaskút	f	76,10	88,55	42,45	-9,07	23,33	95,31	0,408
Vésztő	f	81,88	90,12	10,21	-1,91	26,25	75,46	0,329
Zemplénagárd	f	69,90	72,09	70,83	-13,52	24,55	70,25	0,244
Zsadány	f	80,57	55,56	36,16	-3,95	9,46	107,87	0,171

III. fejlettségi szint (átlag körül)

Adács	f	61,95	61,76	7,01	-1,44	33,54	102,01	0,003
Alattyán	f	76,82	46,03	2,85	0,52	17,24	107,63	-0,036
Algyő	f	66,94	43,62	5,14	-18,14	35,21	157,22	-0,009
Almáskamarás	f	77,21	76,47	18,56	-8,20	22,45	49,26	-0,010
Alpár	f	67,10	76,27	26,28	-9,44	28,54	55,08	-0,040

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Alsódabas	v5	71,18	80,85	17,99	-9,18	30,78	65,74	0,072
Apátfalva	f	67,99	74,40	9,96	-9,08	25,41	118,72	0,088
Bagamér	f	74,37	59,14	28,96	-6,94	21,08	50,32	-0,098
Báj	f	69,03	72,22	16,67	-4,95	20,60	61,54	-0,109
Bajaszentistván	f	79,55	64,37	35,53	-1,15	31,34	0,00	0,038
Bakonszeg	f	84,82	26,67	12,56	-1,73	11,78	95,71	-0,115
Balsa	f	69,77	64,44	32,82	-10,98	24,09	66,50	-0,055
Báránd	f	85,87	59,29	3,28	-6,98	26,55	59,41	0,010
Békésszentandrás	f	78,82	83,43	12,88	-15,69	26,44	67,15	0,052
Beregsurány	f	64,69	56,52	99,26	-14,16	20,58	55,04	0,132
Berekböszörmény	f	83,54	61,25	23,76	-9,01	15,75	66,09	0,006
Berettyószentmárton	f	75,26	37,50	7,72	-18,40	16,92	163,45	-0,086
Besenyszög	f	66,41	66,67	13,07	-11,06	12,65	160,61	0,039
Bodrogzsádány	f	75,66	53,85	93,91	-10,88	7,14	52,14	0,126
Bogyiszló	f	80,28	37,50	38,14	5,71	12,98	79,38	0,095
Bojt	f	81,75	43,33	25,10	-11,67	16,97	88,62	-0,059
Boldva	f	70,77	72,22	22,59	-9,42	23,86	80,03	0,017
Borsodivánka	f	79,47	23,81	13,15	6,56	13,88	88,60	-0,119
Bugyi	f	75,57	88,37	14,50	-13,64	15,00	97,11	0,068
Cibakháza	f	71,17	72,48	23,19	-5,88	17,71	70,62	-0,036
Csanytelek	f	64,75	90,85	5,99	3,75	17,51	87,60	0,059
Csaroda	f	61,12	35,71	98,01	-12,69	21,57	80,99	0,064
Csenger	v5	72,14	43,02	15,09	-7,11	41,64	76,11	0,003
Csépa	f	74,72	80,77	3,33	-2,07	22,84	58,04	-0,006
Dancsháza	f	82,13	56,25	2,73	-6,16	16,00	80,26	-0,094
Darvas	f	71,04	71,43	4,08	-10,81	18,16	141,08	0,067
Dombiratos	f	73,02	71,05	15,84	-20,66	17,57	148,12	0,076
Dombrád	f	65,89	68,75	48,63	-7,24	20,26	46,13	-0,063
Dunaegyháza	f	90,46	86,71	2,35	-9,05	28,44	21,72	0,099
Egerfarmos	f	66,05	19,23	11,32	-2,54	15,65	209,10	0,041
Egyek	f	74,31	94,08	10,04	-11,52	26,54	52,45	0,025
Esztár	f	81,91	61,54	16,67	-14,19	10,94	97,04	-0,053
Fajsz	f	73,46	78,57	26,49	-2,93	15,74	63,83	0,049
Fegyvernek	f	63,12	93,90	16,43	-18,34	23,61	123,21	0,072
Felsődabas	f	77,29	86,96	3,72	-8,33	32,24	52,62	0,085
Felsőszentiván	f	68,25	19,74	69,53	-20,58	19,69	141,69	0,013
Furta	f	81,77	70,49	6,65	-4,08	11,45	78,18	-0,011
Fülöpszállás	f	74,85	84,44	10,58	1,34	17,90	57,11	0,052
Gacsály	f	79,52	74,07	19,58	-20,24	25,44	56,18	-0,068
Galgahévíz	f	76,48	60,56	11,17	1,42	14,12	80,01	-0,026
Gara	f	81,08	50,52	31,41	-4,90	18,12	90,02	0,123
Gelej	f	84,76	56,67	6,47	-9,96	19,84	92,74	0,024
Gelénese	f	74,10	42,31	64,00	-13,97	15,12	58,85	-0,098
Hajdudorog	v5	71,42	80,41	23,05	-8,16	27,36	67,06	0,087
Hejőbába	f	75,41	65,22	7,55	-13,72	23,47	112,57	0,021

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Hejőszalonta	f	77,52	40,00	10,00	-4,91	18,05	117,82	-0,032
Hernádnémeti	f	80,74	47,69	14,06	-4,54	18,76	96,93	0,023
Hete	f	78,48	28,57	79,52	-12,98	15,47	55,18	-0,017
Hosszúpályi	f	69,83	93,69	17,59	-8,82	15,87	91,26	0,079
Jánd	f	72,09	58,62	39,34	-8,68	16,94	62,60	-0,083
Jászsószentgyörgy	f	73,93	76,77	4,88	-8,51	29,65	81,00	0,059
Jászapáti	v4	72,32	66,85	10,01	-7,66	27,69	73,67	-0,041
Jászfényszaru	f	67,42	85,31	4,26	4,60	20,96	66,77	0,014
Jásztelek	f	81,18	44,23	1,01	0,89	26,84	92,67	0,058
Kakucs	f	62,67	82,69	21,51	-4,29	15,98	93,03	-0,017
Karcsa	f	52,20	55,00	98,10	-2,72	15,05	69,74	0,058
Károlyfalva	f	77,72	50,00	97,65	-22,00	6,04	19,02	-0,130
Karos	f	62,04	35,71	96,83	15,01	7,08	47,11	0,104
Katymár	f	78,02	61,65	31,46	-11,41	18,53	100,86	0,122
Kecel	f	72,08	72,94	20,19	5,46	15,72	53,06	0,004
Keresztespüspöki	f	72,32	32,56	4,20	-4,54	30,95	119,84	-0,044
Kétegyháza	f	50,88	94,23	10,63	-12,82	32,06	95,49	-0,109
Kiskálló	f	63,10	90,91	22,68	11,09	12,40	32,42	-0,053
Kiskunfélegyháza	v3	63,85	73,73	15,40	-8,68	42,66	70,05	0,050
Kismarja	f	77,91	57,63	13,84	-9,31	16,85	79,34	-0,109
Kisrosvány	f	60,97	15,38	95,83	12,89	21,40	51,32	0,096
Kistelek	f	67,17	69,55	32,37	-5,72	37,57	34,21	0,016
Kistokaj	f	70,17	56,25	9,86	-6,74	31,93	102,95	0,034
Kokad	f	80,88	57,14	38,36	-14,97	10,84	70,10	-0,077
Kötegyán	f	80,12	60,29	20,66	-14,16	23,74	84,76	0,030
Kőtelek	f	72,18	84,72	3,00	-12,52	20,02	74,01	-0,114
Kuncsorba	f	67,11	66,67	2,82	-27,26	10,74	205,85	-0,049
Külsőbócs	f	88,50	25,00	5,33	1,36	9,19	109,22	-0,052
Luka	f	59,35	19,35	97,91	9,76	11,90	67,03	0,032
Magy	f	44,79	60,00	35,71	30,93	10,70	68,67	-0,086
Magyarcsanak	f	61,03	53,25	18,60	-4,43	17,23	130,00	-0,095
Magyartés	f	69,57	75,00	9,41	-21,71	8,00	166,07	-0,039
Mánd	f	83,17	25,00	29,85	-2,47	19,53	54,93	-0,129
Máriapócs	f	65,69	77,78	43,57	-3,03	23,29	34,81	-0,001
Márok	f	75,25	43,75	74,77	-1,31	13,38	47,72	0,091
Márokpapi	f	82,09	30,77	79,78	-3,54	6,11	57,65	0,076
Mátételke	f	66,56	21,05	14,52	-21,96	12,80	240,56	-0,055
Megyaszó	f	81,96	60,76	25,28	-11,26	12,41	78,78	-0,024
Mérk	f	60,22	54,88	56,77	-2,17	19,00	66,46	-0,058
Mezőgyán	f	80,01	46,77	13,45	1,05	11,88	90,01	-0,037
Mezőkövesd	v4	71,37	78,20	26,60	-5,94	20,79	46,61	-0,038
Mikepércs	f	88,36	39,39	15,05	-8,11	13,85	72,97	-0,107
Miske	f	85,77	39,13	24,04	-3,45	11,73	78,82	-0,031
Nagyar	f	78,18	29,63	74,40	-17,37	12,16	79,83	-0,037
Nagybánhegyes	f	72,85	90,45	22,67	-24,54	10,32	140,09	0,088

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Nagydobos	f	59,12	67,92	30,10	0,88	27,14	47,01	-0,119
Nagyecsed	f	60,91	59,54	71,35	1,97	14,00	37,72	-0,044
Nagykáta	v4	67,69	69,62	12,36	8,03	29,09	59,47	0,069
Nagykereki	f	79,09	90,00	12,54	-14,35	14,22	93,21	0,087
Nagyléta	f	74,59	75,00	21,92	-9,92	23,34	62,98	0,008
Nagyrév	f	73,46	46,67	16,67	-5,14	13,57	105,08	-0,112
Nagyszekeres	f	77,49	30,77	7,69	14,92	19,75	62,68	-0,080
Nemesbikk	f	75,65	72,00	1,71	-5,78	16,63	98,13	-0,009
Nyíracsad	f	50,23	84,34	45,00	8,29	20,77	32,30	-0,089
Ókéske	f	77,43	80,00	23,77	-4,48	14,34	55,07	0,031
Onga	f	69,61	47,50	14,76	-4,07	26,37	100,60	-0,041
Ószentiván	f	72,52	38,24	12,30	-7,67	26,74	142,19	0,060
Pereg	f	75,51	67,69	27,64	-3,00	17,64	80,19	0,104
Pitvaros	f	85,13	93,26	16,30	-17,61	11,05	29,56	-0,114
Poga	f	50,14	54,55	9,62	23,62	13,29	156,59	0,094
Polgár	f	65,45	87,62	10,59	-14,72	19,05	94,06	-0,102
Pusztamonostor	f	60,91	54,17	11,11	-12,31	28,88	142,46	-0,054
Rákóczi falva	f	59,01	42,86	7,18	15,78	20,21	104,69	-0,099
Ricse	f	74,39	25,64	95,90	-4,26	14,44	43,56	0,055
Sajóbesenyő	f	80,18	46,67	56,64	-10,33	7,22	76,44	0,007
Sajóhidvég	f	72,63	37,50	2,09	-5,45	21,61	123,00	-0,123
Sándorfalva	f	61,18	83,54	9,78	9,17	27,66	26,64	-0,095
Sáránd	f	83,97	62,22	27,97	-8,66	12,68	63,48	0,006
Sárrétudvari	f	85,61	62,94	5,29	2,58	14,91	69,57	0,073
Semjén	f	68,73	26,67	89,68	-3,69	16,47	46,90	-0,024
Sükösd	f	74,82	71,31	17,73	2,94	11,17	72,36	0,018
Szakáld	f	69,42	40,00	26,15	-23,05	16,85	171,14	-0,062
Szamoskér	f	92,26	24,00	28,88	-13,15	22,76	46,76	-0,128
Szatmárökörítő	f	69,20	22,78	28,25	4,11	24,91	82,95	-0,115
Szegvár	f	80,02	76,85	6,40	-6,64	20,64	88,94	0,120
Szirma	f	79,89	63,83	20,27	-5,57	18,58	58,19	-0,016
Szirmabesenyő	f	84,52	40,91	52,56	-5,05	17,61	42,58	0,048
Taktaszada	f	72,40	35,90	50,63	-5,68	14,43	67,34	-0,128
Tápiószele	f	58,45	94,27	20,75	7,72	21,21	77,61	0,132
Tarnaméra	f	67,74	82,35	11,85	-6,07	15,93	82,38	-0,072
Tarpa	f	72,13	71,55	51,74	-7,67	18,37	49,59	0,062
Tiszabura	f	74,49	70,37	10,96	-12,93	20,47	80,54	-0,094
Tiszabüd	f	65,73	87,93	14,29	-7,39	14,57	92,96	-0,036
Tiszacsege	f	68,37	90,08	11,03	-3,96	23,89	67,21	0,037
Tiszaeszlár	f	68,38	61,36	29,54	-15,77	23,32	94,48	-0,070
Tiszainoka	f	80,35	52,17	3,14	-7,22	12,70	124,38	-0,012
Tiszakürt	f	76,13	64,00	7,27	4,68	13,20	89,58	0,035
Tiszaladány	f	76,44	46,88	72,38	-7,02	12,34	35,06	-0,020
Tiszanána	f	81,85	88,98	6,26	-5,87	19,05	61,34	0,106
Tiszapüspöki	f	74,18	82,46	3,97	-2,62	16,89	88,46	0,055

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Tiszaroff	f	73,05	76,98	7,28	-12,53	32,36	100,33	0,125
Tiszaszentimre	f	70,73	82,42	12,45	-0,81	15,46	81,10	0,033
Tiszaszöllős	f	80,50	54,10	11,35	-2,69	14,56	85,93	-0,026
Tiszaug	f	75,93	71,43	8,46	-9,09	22,14	99,81	0,065
Tiszavárkony	f	70,01	86,84	10,47	-18,35	24,02	119,69	0,082
Tóalmás	f	67,07	69,57	10,95	8,74	13,72	78,08	-0,037
Tószeg	f	68,34	86,32	9,54	-21,50	18,68	135,68	0,014
Tura	f	77,51	74,19	19,51	1,85	21,06	46,46	0,081
Újfehértó	v5	57,42	87,59	20,67	-5,38	26,58	69,50	-0,064
Vámospércs	f	83,66	73,86	13,43	-0,44	16,83	41,33	0,037
Váncsod	f	74,07	60,34	14,29	-7,84	20,08	71,44	-0,126
Vasad	f	76,47	59,26	1,91	17,65	8,58	94,31	0,099
Végardó	f	59,09	42,31	96,11	-6,26	22,05	36,79	-0,037
Végegyháza	f	70,49	74,00	2,92	-9,01	16,86	108,20	-0,063
Vencsellő	f	73,90	64,56	62,50	-19,85	19,48	59,03	0,018
Zsáka	f	71,89	90,72	9,31	-10,12	22,35	99,94	0,129
Zsámbok	f	76,12	59,14	7,79	-0,72	13,20	105,77	0,007
Zsarolyán	f	86,16	33,33	13,79	-5,37	19,05	81,11	-0,065

IV. fejlettségi szint (átlag alatt)

Akasztó	f	73,57	78,57	6,63	-1,63	15,87	39,14	-0,169
Álmosd	f	68,95	62,96	13,19	-10,95	20,90	62,78	-0,261
Átány	f	81,83	42,25	5,26	-11,42	11,65	103,44	-0,193
Bátmonostor	f	67,01	27,50	69,33	-10,77	10,12	89,31	-0,163
Bátya	f	78,92	37,65	14,00	-3,27	11,64	51,96	-0,327
Bedő	f	58,10	63,16	15,83	-19,84	21,32	96,06	-0,377
Belsőbócs	f	88,02	25,93	4,80	-9,93	23,89	79,56	-0,154
Benk	f	68,91	57,14	22,78	-7,71	10,24	47,64	-0,381
Berkesz	f	64,36	52,63	15,70	-1,75	21,68	62,79	-0,265
Berzék	f	58,75	50,00	6,40	-14,19	27,59	121,10	-0,274
Biharugra	f	84,07	45,28	23,02	-20,66	11,65	70,01	-0,271
Boldog	f	78,89	14,06	15,11	10,96	7,45	71,44	-0,271
Bököny	f	67,02	52,50	16,25	-4,02	16,03	53,13	-0,352
Buj	f	63,03	92,59	22,27	-15,31	24,82	54,12	-0,138
Cigánd	f	66,40	7,00	80,58	-6,06	18,51	55,14	-0,227
Csaholc	f	75,31	29,41	24,27	-18,51	14,77	116,90	-0,250
Cséke	f	66,48	33,33	91,23	-23,20	17,39	62,51	-0,167
Csobaj	f	64,93	62,96	30,61	-8,20	12,22	56,44	-0,298
Dány	f	79,76	50,39	2,52	8,18	6,88	68,71	-0,148
Darnó	f	81,18	20,00	21,62	-13,76	22,89	82,02	-0,236
Demecser	f	57,24	60,29	31,70	1,54	24,25	54,61	-0,182
Eperjeske	f	73,55	65,22	48,94	-9,68	10,86	26,43	-0,184
Erdőtelek	f	59,24	46,90	35,50	-13,50	12,91	117,20	-0,265
Érpatak	f	61,33	65,96	37,65	-15,21	14,69	47,65	-0,381
Farmos	f	60,28	78,26	5,10	8,23	13,03	76,27	-0,145

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Felsőberecki	f	55,74	14,29	96,67	-2,50	22,58	50,84	-0,165
Fényeslitke	f	73,33	43,08	13,64	-18,29	29,49	68,36	-0,294
Fülesd	f	68,71	25,00	68,87	-25,46	17,89	73,76	-0,314
Gádosos	f	73,24	90,91	2,62	-4,95	21,44	16,78	-0,189
Gáva	f	64,74	78,13	13,71	-18,83	31,67	75,52	-0,143
Géderlak	f	78,88	50,00	34,41	-21,39	13,39	90,15	-0,149
Gégény	f	57,98	61,90	17,00	4,59	14,18	53,67	-0,338
Gergelyi	f	52,16	66,67	42,33	-8,10	32,08	31,59	-0,273
Girincs	f	72,62	25,00	8,64	-5,53	19,14	85,66	-0,349
Gulács	f	64,02	28,21	74,19	-16,98	17,77	74,13	-0,225
Gyála (Nagyvér)	f	63,90	57,78	10,39	-13,80	20,80	102,74	-0,263
Győrtelek	f	65,20	45,83	13,23	-7,36	25,98	72,95	-0,292
Gyüre	f	65,52	62,96	5,30	-11,78	23,32	60,02	-0,363
Hajdusámson	f	68,34	90,97	7,13	-5,54	18,11	28,87	-0,229
Hejőkeresztúr	f	78,35	41,18	10,00	-3,85	21,86	72,57	-0,145
Hejőkürt	f	83,33	40,00	5,61	-13,43	12,00	88,97	-0,264
Hencida	f	79,31	45,00	12,37	-7,24	16,09	83,46	-0,149
Hercegszántó	f	63,86	46,79	11,81	-1,13	19,13	80,21	-0,287
Homokmégy	f	89,78	19,05	8,45	-9,98	6,41	100,21	-0,260
Igrici	f	73,99	58,06	5,78	-14,72	19,12	85,66	-0,236
Jánk	f	63,93	25,00	37,22	-13,23	26,85	93,48	-0,268
Jánoshida	f	79,84	42,62	2,14	-9,96	14,95	85,15	-0,264
Jászfelsőszentgyörgy	f	62,16	77,65	4,34	-0,76	12,80	97,99	-0,146
Jászkarajenő	f	75,68	88,39	2,99	-19,31	20,80	57,37	-0,178
Kesznyéten	f	73,15	41,94	3,04	-4,02	15,34	102,38	-0,218
Királyhegyes	f	72,34	45,83	2,37	-8,19	16,88	77,75	-0,346
Kisar	f	86,09	30,00	13,66	-2,75	12,96	66,81	-0,186
Kiskunmajsa	f	52,98	66,74	17,12	5,56	21,43	43,93	-0,330
Kispalád	f	89,61	35,00	14,57	-13,30	9,76	56,71	-0,298
Kocsér	f	75,38	66,29	7,58	-16,81	11,91	55,22	-0,381
Kocsord	f	70,98	57,41	18,14	-8,94	16,82	60,44	-0,265
Kölcse	f	71,68	40,63	19,23	-17,21	19,22	92,20	-0,302
Kömlő	f	77,86	43,66	19,76	-7,54	11,83	69,11	-0,243
Kömörő	f	75,34	44,44	11,97	-5,39	14,47	53,73	-0,337
Körösszakál	f	67,22	59,09	20,54	-13,06	23,63	93,08	-0,133
Kövegy	f	77,70	66,67	2,43	-6,75	14,20	66,97	-0,178
Matolcs	f	88,15	18,18	24,63	-6,56	17,50	27,68	-0,319
Medgyesbodzás	f	69,26	62,65	7,61	-17,75	8,59	113,38	-0,306
Méhtelek	f	79,83	12,50	85,42	-15,36	8,59	25,60	-0,296
Mezőnagymihály	f	72,96	40,00	7,41	-24,69	12,29	176,49	-0,181
Mezőnyék	f	66,71	50,00	21,58	-3,30	35,83	0,00	-0,329
Mezőpeterd	f	61,27	69,23	23,62	-10,26	13,89	103,54	-0,169
Mezősas	f	85,09	33,33	13,21	-5,43	10,72	68,04	-0,235
Mezőtárkány	f	76,94	46,15	20,00	-9,72	14,17	45,00	-0,340
Milota	f	77,52	31,58	53,18	-12,70	10,44	60,39	-0,221

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Monostorpályi	f	68,91	73,58	8,07	-12,39	17,69	81,98	-0,198
Nábrád	f	69,01	12,50	50,96	-5,36	12,59	68,09	-0,352
Nagycséc	f	71,92	45,00	0,00	-1,31	14,29	65,85	-0,369
Nagyhalász	f	51,73	58,91	30,58	-1,76	18,18	61,61	-0,364
Nagykörű	f	74,19	78,57	4,37	-9,33	13,57	73,99	-0,149
Nagylónya	f	65,40	39,53	81,16	3,05	13,20	0,00	-0,197
Nagyvarsány	f	71,24	79,17	15,38	-15,44	14,19	31,45	-0,363
Négyes	f	74,54	52,63	4,79	-19,98	12,97	116,59	-0,275
Nyáregyháza	f	62,88	64,84	4,87	-3,70	9,84	96,93	-0,292
Nyírbogdány	f	53,58	71,15	20,00	-6,18	23,40	70,04	-0,284
Nyírcsászári	f	61,73	55,00	15,69	-4,00	25,00	47,63	-0,344
Nyírgyulaj	f	55,40	54,93	51,97	-12,95	18,07	65,85	-0,311
Nyírpazony	f	56,79	57,14	31,28	5,44	9,67	50,03	-0,349
Olcsva	f	73,83	52,00	31,10	-3,82	15,17	48,63	-0,176
Olcsvaapáti	f	80,95	48,00	29,01	-19,79	14,87	41,39	-0,334
Orgovány	f	61,49	54,55	5,65	22,16	10,18	53,51	-0,240
Örvény	f	78,55	73,68	8,26	-16,23	12,73	69,88	-0,198
Páhi	f	76,70	66,33	17,89	-8,90	15,83	36,72	-0,227
Paszab	f	71,21	72,41	11,98	-14,25	21,51	47,99	-0,266
Peszéradacs	f	57,56	46,88	22,38	-7,65	14,87	148,49	-0,155
Porcalma	f	78,40	37,04	5,21	-8,36	20,25	66,29	-0,304
Prügy	f	71,22	21,62	56,36	-5,96	10,68	57,52	-0,292
Rétközberencs	f	69,90	48,00	35,46	-6,39	9,63	47,88	-0,332
Révleányvár	f	54,46	47,37	82,03	-8,67	12,54	49,53	-0,253
Sajóörös	f	76,14	42,86	7,08	-21,34	18,64	87,30	-0,376
Sajópálfa	f	82,22	42,86	26,47	-15,14	12,39	72,04	-0,209
Sajóvamos	f	82,30	36,84	18,98	-6,84	14,05	62,67	-0,218
Sára	f	76,52	66,67	18,52	-4,76	1,11	67,46	-0,210
Sarkadkeresztúr	f	69,26	59,02	5,14	8,41	11,62	53,09	-0,246
Sarud	f	74,04	50,62	5,94	-13,48	20,05	96,59	-0,213
Sonkád	f	68,48	0,00	80,51	-8,92	14,75	92,45	-0,163
Sövényháza	f	56,75	55,41	23,45	-21,57	11,12	154,98	-0,288
Szabolcs	f	66,89	71,43	20,79	-29,55	13,99	117,77	-0,260
Szakmár	f	82,42	12,64	6,66	-10,59	6,12	133,64	-0,301
Szatmárcseke	f	70,49	25,86	21,49	-16,77	22,77	91,94	-0,361
Szelevény	f	66,10	80,00	15,50	-11,27	13,89	65,25	-0,247
Szentmártonkáta	f	81,14	43,53	8,29	-14,94	19,15	99,82	-0,149
Szentpéterszeg	f	90,40	40,38	10,68	-12,60	6,87	65,69	-0,262
Szihalom	f	74,52	42,68	7,98	-6,59	10,88	101,47	-0,244
Tákos	f	72,94	43,48	59,20	-9,93	17,02	33,92	-0,174
Taktaharkány	f	66,63	46,77	16,07	-3,96	19,52	89,14	-0,208
Tápé	f	70,61	5,71	34,95	-1,55	13,80	108,47	-0,251
Tarnaörs	f	68,97	80,30	2,48	-3,47	13,98	61,02	-0,209
Téglás	f	66,22	62,82	30,50	-12,49	21,92	55,94	-0,225
Timár	f	71,21	66,67	22,46	-14,22	15,71	37,81	-0,342

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Tiszaadony	f	65,37	46,15	43,21	-16,07	29,05	56,19	-0,228
Tiszabecs	f	70,61	42,86	33,57	1,82	18,77	40,96	-0,194
Tiszabercel	f	67,65	70,37	6,45	-10,48	16,96	51,72	-0,362
Tiszabezdéd	f	59,95	51,52	18,26	-14,75	29,01	80,89	-0,325
Tiszabő	f	69,27	84,21	5,92	-11,23	20,74	70,01	-0,136
Tiszacsécse	f	77,86	28,57	45,83	-9,45	17,22	63,13	-0,157
Tiszadada	f	72,43	54,69	7,33	-13,13	20,80	92,62	-0,205
Tiszaderzs	f	66,76	64,06	23,96	-10,74	14,07	88,32	-0,183
Tiszadorogma	f	79,29	41,94	1,82	-6,60	13,87	106,68	-0,160
Tiszaigar	f	76,01	65,96	10,10	-23,52	24,10	89,17	-0,159
Tiszakarád	f	65,34	33,33	44,89	2,37	12,04	55,30	-0,274
Tiszakerecseny	f	74,55	35,14	35,41	-13,10	15,08	45,64	-0,377
Tiszakeszi	f	69,39	50,72	3,62	-8,05	18,00	72,27	-0,359
Tiszakóród	f	75,43	32,26	41,94	-8,31	15,15	63,16	-0,206
Tiszaoszlár	f	79,76	45,45	2,38	-5,01	13,19	63,12	-0,296
Tiszaörs	f	78,13	55,00	4,91	-8,52	13,06	74,81	-0,235
Tiszapalkonya	f	82,10	38,10	5,28	-15,44	23,48	62,62	-0,304
Tiszasas	f	83,60	42,50	3,11	-3,86	11,85	52,76	-0,296
Tiszasüly	f	67,28	76,67	10,27	-27,79	17,46	135,16	-0,156
Tiszatardos	f	78,66	53,33	10,64	-8,10	11,00	45,96	-0,339
Tiszatarján	f	85,73	50,00	4,62	-8,58	13,26	58,97	-0,218
Tiszaújfalu	f	50,31	67,65	3,70	-24,50	9,68	190,38	-0,342
Tiszavalk	f	90,02	50,00	2,68	-2,74	7,84	50,90	-0,187
Tisztaberek	f	65,60	18,75	33,01	-15,31	17,27	113,30	-0,363
Tófalu	f	68,61	33,33	51,63	-11,92	8,06	65,04	-0,356
Törtel	f	60,23	77,00	17,24	-10,84	13,51	65,88	-0,344
Tunyog	f	57,65	42,42	25,87	-6,04	21,43	88,70	-0,317
Túristvándi	f	72,22	33,33	26,05	-13,35	25,08	91,41	-0,187
Tuzsér	f	52,94	52,94	58,13	0,84	21,74	51,70	-0,170
Tyukod	f	52,21	5,26	15,55	36,52	17,42	88,10	-0,251
Újcsanáros	f	82,61	28,57	12,61	-11,56	10,14	84,00	-0,324
Újkécske	f	67,33	90,91	4,08	-8,57	21,11	49,12	-0,184
Újkenéz	f	75,09	50,00	17,24	-5,73	19,67	60,28	-0,187
Ura	f	51,57	3,23	21,88	31,31	12,28	135,69	-0,154
Uszka	f	74,32	27,27	20,00	10,82	15,38	48,13	-0,231
Vajdácska	f	65,45	20,59	79,17	-5,50	15,88	43,91	-0,229
Vámosoroszi	f	81,92	35,00	11,32	-13,18	14,47	59,24	-0,375
Vértess	f	60,39	63,77	5,99	-4,24	27,76	80,88	-0,203
Visznek	f	81,64	22,03	5,85	-0,17	16,21	72,54	-0,270
Vitka	f	63,38	33,33	31,70	-14,12	25,76	69,29	-0,382
Zagyvarékas	f	76,30	79,14	1,63	0,00	13,27	34,07	-0,187
Záhony	f	67,47	31,25	85,54	-12,30	22,64	26,82	-0,161
Zalkod	f	80,46	41,67	35,53	-8,27	13,79	32,66	-0,249
Zsurk	f	71,16	50,00	39,07	-4,38	12,02	46,46	-0,229

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
<i>V. fejlettségi szint (mélyen az átlag alatt)</i>								
Ajak	f	64,46	34,38	7,67	-6,61	11,56	47,76	-0,678
Alsóberecki	f	50,00	6,25	82,61	-4,74	22,51	34,20	-0,501
Alsódobsza	f	70,52	25,00	7,69	-16,51	7,33	86,46	-0,653
Alsójózsa	f	77,67	56,67	5,02	-6,63	8,62	0,00	-0,571
Anarcs	f	49,96	36,11	18,32	-10,80	14,70	28,99	-0,916
Apagy	f	52,58	16,28	8,22	-1,68	16,89	51,15	-0,848
Ároktő	f	79,82	39,22	2,76	-2,80	11,28	46,65	-0,399
Balkány	f	39,73	77,70	13,71	-10,04	26,82	44,81	-0,613
Besenyőd	f	60,85	50,00	15,83	-12,23	12,76	29,59	-0,705
Besenyőtelek	f	76,94	2,20	8,14	-7,15	21,01	83,81	-0,446
Beszterec	f	49,36	37,50	14,29	4,53	17,65	62,01	-0,584
Biri	f	44,58	62,07	13,82	-6,90	11,45	58,09	-0,721
Boconád	f	65,85	60,78	9,78	-16,45	12,06	90,74	-0,397
Borsodszemere	f	78,55	22,73	15,38	-6,62	9,78	47,80	-0,504
Botpalád	f	70,97	25,00	29,69	-10,42	12,18	45,31	-0,541
Cégénydányád	f	74,59	32,00	9,83	-17,67	18,90	71,59	-0,474
Császló	f	75,43	33,33	8,00	-16,64	13,24	66,98	-0,534
Csegöld	f	57,19	12,90	10,40	-12,00	17,93	82,48	-0,767
Csengersima	f	71,22	14,29	14,12	-9,84	15,35	50,37	-0,650
Csengerújfalú	f	62,69	8,57	5,06	-10,57	18,26	115,08	-0,589
Dávod	f	73,28	8,05	8,36	-10,84	14,87	89,04	-0,555
Deszk	f	54,80	25,25	10,11	-10,36	16,34	134,59	-0,502
Dormánd	f	56,77	6,90	14,29	-9,38	37,17	83,64	-0,535
Döge	f	69,90	62,75	14,50	-18,87	9,67	42,35	-0,548
Dusnok	f	72,44	31,43	10,03	-10,95	11,53	88,67	-0,439
Egerlövő	f	69,02	29,63	11,95	-11,63	7,24	83,66	-0,569
Encsencs	f	58,53	14,63	7,36	-4,08	15,65	22,94	-0,933
Erk	f	62,40	50,00	0,31	1,73	8,38	80,18	-0,451
Fábiánháza	f	66,48	36,92	8,15	-3,63	16,92	28,68	-0,609
Felsőjózsa	f	63,27	61,97	3,42	-18,36	7,54	0,00	-0,927
Ferencszállás	f	65,48	58,33	6,02	-15,66	5,62	60,88	-0,633
Fülpös	f	43,27	10,00	7,59	-11,52	13,45	56,34	-1,178
Fülpösdaróc	f	70,69	12,50	25,00	-34,29	20,20	93,61	-0,661
Garbolc	f	75,83	11,11	28,81	-10,96	16,79	45,54	-0,519
Gebe	f	59,72	37,70	5,54	-4,28	16,32	35,51	-0,713
Géberjén	f	59,77	16,67	15,22	-10,26	14,48	38,79	-0,870
Gemzse	f	65,05	66,67	6,92	-9,61	17,27	39,33	-0,462
Geszteréd	f	45,01	70,00	13,66	-7,84	13,62	67,05	-0,611
Győröcske	f	57,00	37,50	41,38	-29,47	10,59	20,58	-0,951
Gyulaháza	f	47,76	68,29	14,09	-17,18	16,57	58,35	-0,694
Gyügye	f	80,86	9,09	8,24	-12,89	13,70	62,73	-0,579
Hejőpapi	f	77,42	33,33	3,38	-9,11	17,65	68,21	-0,387
Hermánszeg	f	81,36	33,33	6,41	-13,49	7,29	28,25	-0,643

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Hernádkak	f	80,82	52,38	3,85	-21,91	12,23	68,44	-0,418
Hevesvezekény	f	61,66	55,56	4,67	-14,59	25,08	80,52	-0,406
Hodász	f	53,58	56,82	14,03	-11,69	26,12	61,36	-0,494
Hort	f	72,10	15,75	6,38	-8,16	10,48	66,78	-0,644
Ibrány	f	54,30	62,90	7,18	-3,75	13,27	57,55	-0,551
Ilk	f	61,07	37,50	16,76	-8,32	16,22	37,43	-0,660
Jármi	f	59,76	58,33	5,04	-13,57	14,69	49,38	-0,650
Jászszeptandrás	f	68,60	41,94	2,29	-14,15	7,49	50,99	-0,722
Jászszeptlászó	f	60,09	50,00	4,59	0,66	14,35	55,41	-0,508
Jéke	f	70,72	61,11	33,71	-29,28	16,18	36,50	-0,496
Kállósemjén	f	43,98	64,86	18,83	-11,94	12,69	72,01	-0,667
Kántorjánosi	f	47,79	40,58	26,27	-15,73	20,87	84,01	-0,626
Kék	f	51,46	42,86	8,92	-1,55	14,57	52,70	-0,699
Kékcse	f	60,62	44,00	34,54	3,61	10,99	32,85	-0,436
Kenéz	f	65,04	51,35	15,97	-13,38	15,03	30,91	-0,612
Kérsemjén	f	74,76	9,09	28,41	-13,59	16,67	71,61	-0,476
Kiscsécs	f	60,43	0,00	2,33	-0,52	19,28	139,57	-0,463
Kishódos	f	75,97	9,09	15,00	-15,10	14,79	73,26	-0,580
Kisköre	f	70,05	58,97	4,89	-2,80	14,04	43,59	-0,385
Kisléta	f	62,18	58,62	8,25	-12,33	13,73	36,80	-0,636
Kislónya	f	70,09	30,43	16,94	-9,81	9,01	0,00	-0,822
Kisnamény	f	63,36	30,77	10,19	-13,73	13,33	64,90	-0,698
Kisvarsány	f	56,38	70,97	3,87	-7,51	15,09	35,26	-0,605
Kisszekeres	f	62,50	18,75	3,41	-10,62	21,56	83,39	-0,630
Klárafalva	f	53,85	50,00	2,17	-5,60	14,68	57,11	-0,688
Komlódtótfalu	f	68,98	15,79	7,69	-10,99	24,89	0,00	-0,836
Komoró	f	62,16	66,67	12,60	-14,00	16,22	43,95	-0,515
Kopácsapáti	f	71,05	60,87	19,70	-18,70	22,51	32,57	-0,402
Kótaj	f	56,68	51,79	7,19	-7,46	13,36	25,68	-0,767
Köröm	f	51,08	15,79	2,66	-4,76	21,94	73,80	-0,798
Körösnagyharsány	f	84,94	15,63	11,78	-7,23	7,25	54,93	-0,483
Ládháza	f	81,91	45,45	8,49	-8,28	23,44	0,00	-0,411
Lajosmizse	f	63,75	66,67	3,94	-23,52	18,27	52,52	-0,606
Laskod	f	51,85	50,00	5,88	-17,82	17,13	37,62	-0,898
Levelek	f	53,83	50,00	17,19	-10,96	17,44	42,39	-0,684
Lórántháza	f	62,29	78,57	1,11	-9,52	21,77	0,00	-0,577
Lövöpetri	f	60,34	64,71	11,90	-10,04	12,84	40,88	-0,564
Madaras	f	70,18	47,27	15,82	-13,66	20,89	51,18	-0,413
Magosliget	f	66,88	40,00	21,54	-0,29	11,46	29,74	-0,508
Magyardombegyház	f	71,06	85,71	0,00	-27,72	9,88	50,28	-0,545
Magyarhomorog	f	59,08	35,71	7,96	-21,30	7,23	134,07	-0,617
Majtis	f	72,91	27,27	13,16	-22,18	20,11	59,25	-0,603
Mátyus	f	70,48	21,43	21,25	-16,08	12,80	53,55	-0,658
Méhkerék	f	39,91	2,70	10,29	2,51	6,43	35,73	-1,255
Mezőladány	f	67,43	53,85	19,49	-21,24	15,86	42,71	-0,572

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Nagybaracska	f	63,94	5,83	8,78	-15,57	12,55	64,73	-0,899
Nagyfüged	f	69,89	47,54	7,05	-18,32	11,60	90,05	-0,473
Nagygéc	f	59,63	22,22	9,09	-20,65	22,33	72,45	-0,773
Nagyhódos	f	69,92	11,11	32,93	-26,74	29,82	68,33	-0,535
Nagyiván	f	71,82	48,19	2,99	-15,12	14,55	62,34	-0,510
Nagyrozsóly	f	47,23	11,11	10,95	-15,86	18,50	75,81	-1,000
Nagytarcsa	f	69,17	20,00	11,70	-7,14	23,37	60,51	-0,494
Napkor	f	62,78	60,32	12,00	-9,63	12,72	44,37	-0,537
Nemesborzova	f	74,34	25,00	7,41	-9,59	20,41	67,05	-0,444
Nyírábrány	f	45,83	68,18	8,61	-1,00	13,87	49,36	-0,632
Nyíradony	f	48,31	53,54	12,11	-1,63	20,32	40,88	-0,640
Nyírbéltek	f	52,73	54,24	14,38	-17,87	15,36	28,73	-0,856
Nyírbogát	f	60,27	42,72	6,08	-13,48	18,53	27,56	-0,787
Nyírsaholy	f	57,68	38,30	7,01	-16,20	9,42	44,55	-0,917
Nyílderzs	f	49,10	52,63	14,29	-11,19	14,59	80,97	-0,632
Nyírgelse	f	58,68	65,12	4,78	1,28	13,73	32,11	-0,524
Nyíribrony	f	49,95	8,00	5,75	-15,84	16,42	50,05	-1,145
Nyírkákó	f	36,79	54,17	26,35	-0,51	16,33	30,17	-0,796
Nyírkársz	f	54,34	81,97	13,75	-18,49	14,31	39,03	-0,623
Nyírkércs	f	42,79	8,33	17,07	-13,19	9,68	60,42	-1,179
Nyírlövő	f	57,41	53,33	17,65	-7,96	12,64	28,70	-0,676
Nyírlugos	f	50,35	55,00	4,93	-13,34	11,80	45,52	-0,866
Nyírmártonfalva	f	41,25	60,78	9,71	9,19	11,34	54,00	-0,631
Nyírmeggyes	f	68,23	40,38	9,16	-7,71	14,93	35,03	-0,597
Nyírmihálydi	f	54,02	65,85	6,81	-2,60	27,55	51,01	-0,391
Nyírparsznya	f	65,27	29,17	1,99	16,42	14,66	29,71	-0,497
Nyírpilis	f	50,09	55,56	10,89	-3,75	15,73	51,13	-0,641
Nyírtass	f	57,29	52,38	20,23	-15,63	21,38	55,33	-0,551
Nyírtét	f	47,90	66,67	4,35	-18,30	17,74	78,65	-0,684
Nyírtura	f	58,32	65,79	12,02	-6,59	15,45	45,68	-0,496
Nyírvasvári	f	49,72	47,73	13,72	-13,05	10,68	39,79	-0,899
Ófehértó	f	59,00	45,61	8,60	-6,85	17,34	43,01	-0,638
Ópályi	f	58,23	49,09	24,28	-6,46	17,82	44,89	-0,503
Oros	f	49,75	71,20	9,52	-3,57	11,62	57,96	-0,565
Őr	f	56,00	38,46	13,04	-1,47	15,81	34,11	-0,693
Pálmonostora	f	60,66	13,16	8,30	-11,23	8,31	81,43	-0,829
Panyola	f	79,21	31,25	23,74	-9,64	13,60	24,93	-0,470
Pap	f	62,00	55,88	24,42	-12,59	14,00	49,00	-0,498
Papos	f	60,87	56,25	6,14	-1,86	17,22	25,49	-0,567
Pátroha	f	63,40	45,95	18,07	-5,37	17,51	47,73	-0,464
Pátyod	f	64,74	44,00	4,55	-14,91	11,43	60,47	-0,679
Pély	f	73,61	43,28	2,73	-12,59	12,63	56,96	-0,530
Penészlek	f	43,08	33,33	1,83	-7,73	7,01	20,43	-1,238
Penyige	f	73,89	42,11	13,60	-12,93	11,15	75,55	-0,403
Petneháza	f	52,31	58,97	9,42	-10,93	16,85	49,43	-0,675

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Piricse	f	47,78	52,27	12,96	-8,09	13,45	35,59	-0,830
Pócspetri	f	65,48	41,51	38,24	-13,30	12,89	35,47	-0,526
Prónayfalva	f	61,88	51,32	14,21	-34,61	10,94	93,82	-0,716
Pusztadobos	f	61,32	41,67	6,29	-17,51	15,14	40,77	-0,809
Ramocsaháza	f	48,71	12,50	13,33	-15,87	21,67	49,41	-1,027
Rápolt	f	80,66	16,67	30,36	-20,81	10,83	51,08	-0,560
Rém	f	77,10	3,80	55,08	-54,00	15,93	119,68	-0,598
Révaranyos	f	64,03	60,00	5,44	-19,61	16,67	32,92	-0,689
Rohod	f	62,62	45,83	8,43	-6,87	13,76	43,42	-0,620
Rozsály	f	67,85	25,00	19,05	-11,63	10,83	86,91	-0,517
Sajólád	f	80,02	8,33	4,89	-7,22	10,45	28,35	-0,731
Sajópetri	f	81,91	20,00	6,28	-4,28	9,57	45,62	-0,514
Sajószöged	f	64,26	43,48	2,87	-14,97	17,56	90,91	-0,505
Sári	f	66,74	49,35	4,72	-9,68	11,77	50,84	-0,583
Sényő	f	52,12	70,59	3,19	-2,66	12,50	87,75	-0,429
Sóstófalva	f	61,01	16,67	7,41	-17,36	11,46	136,08	-0,616
Szabolcsbáka	f	52,20	54,55	12,20	-16,57	17,98	69,75	-0,660
Szabolcsveresmart	f	68,65	48,65	41,95	-14,93	9,15	37,10	-0,458
Szakoly	f	51,86	72,22	11,80	3,84	14,68	50,45	-0,416
Szamosangyalos	f	75,20	41,67	4,67	-17,58	22,30	56,71	-0,456
Szamosbecs	f	77,78	16,67	4,94	-17,58	12,07	63,17	-0,672
Szamossályi	f	73,89	34,78	14,77	-44,58	22,76	92,89	-0,629
Szamostatárfalva	f	69,51	14,29	7,14	-30,49	17,12	98,83	-0,754
Szamosújlak	f	83,77	12,50	12,07	-16,29	7,45	61,62	-0,601
Szamosszeg	f	72,84	31,34	39,82	-10,17	12,96	39,70	-0,413
Szank	f	56,97	45,00	3,39	5,06	8,13	41,83	-0,672
Szegilong	f	63,95	40,00	36,84	-16,40	18,25	48,59	-0,492
Székely	f	53,04	64,29	8,33	-21,06	16,00	52,83	-0,755
Szentistván	f	77,81	30,70	4,60	-10,52	9,37	77,50	-0,462
Szentlőrincbéta	f	69,68	15,38	2,52	0,07	9,58	50,09	-0,690
Taktakénéz	f	63,50	15,00	20,00	-18,32	8,99	53,38	-0,890
Tarnabod	f	67,64	23,81	16,27	-23,20	5,65	67,32	-0,829
Tarnaszentmiklós	f	75,44	56,10	8,86	-11,25	7,88	37,30	-0,493
Tarnasárány	f	65,09	23,53	11,28	-8,07	18,39	106,90	-0,410
Tatárszentgyörgy	f	59,88	33,93	9,15	-13,31	16,87	70,98	-0,667
Tiszaabólina	f	81,17	32,00	3,35	-7,62	7,10	43,68	-0,541
Tiszakanyár	f	66,47	63,33	18,37	-12,12	11,96	35,85	-0,491
Tiszaogyorós	f	64,89	60,00	24,62	-5,66	11,25	27,33	-0,461
Tiszanagyfalu	f	65,61	61,90	17,24	-18,73	13,97	74,84	-0,416
Tiszarád	f	69,84	29,41	11,34	-8,46	13,21	46,63	-0,611
Tiszaszalka	f	62,88	48,39	35,16	-17,96	15,96	22,56	-0,618
Tiszaszederkény	f	72,92	33,33	3,68	-21,82	14,86	61,89	-0,669
Tiszavid	f	66,05	47,37	19,05	-17,87	23,74	56,25	-0,453
Tivadar	f	74,55	40,00	4,84	-15,25	20,16	53,25	-0,487
Tornyospálca	f	64,01	35,21	24,72	-10,95	11,93	50,10	-0,604

Település	A	1.	2.	3.	4.	5.	6.	K
Tömörkény	f	61,01	59,29	3,82	-8,94	10,17	43,85	-0,649
Túrricse	f	62,97	31,25	15,60	-7,02	9,30	49,70	-0,691
Ugornya	f	64,74	61,11	38,95	-16,08	20,69	25,90	-0,386
Újhartyán	f	65,52	40,40	14,15	1,73	10,83	52,76	-0,462
Újléta	f	76,23	55,56	3,33	-20,53	11,85	45,80	-0,554
Vaja	f	51,17	36,36	27,71	-17,18	22,07	33,54	-0,808
Vámosatya	f	58,30	48,15	41,77	-10,67	11,87	67,59	-0,414
Vasmegyer	f	49,21	37,14	10,59	-18,89	12,46	43,91	-1,034
Vekerd	f	70,38	66,67	1,03	-24,41	8,22	78,72	-0,536
Vezseny	f	72,03	65,22	1,89	-33,51	15,90	80,91	-0,530
Viss	f	64,27	50,00	27,56	-18,10	19,38	37,75	-0,535
Zajta	f	83,30	20,00	16,82	-26,43	17,41	56,18	-0,560
Zaránk	f	78,56	42,86	4,88	-12,54	5,06	65,30	-0,490

5

ALFÖLDI VONZÁSKÖRZETEK ÉS PIACKÖZPONTOK

ALFÖLDI VÁROSHÁLÓZAT A 20. SZÁZAD ELEJÉN

Magyarország városhálózatát Beluszky Pál és Győri Róbert az 1910. évi adatok alapján – hat hierarchiaszintet elkülönítve – vizsgálta (2. 4. melléklet, III. tábla).³⁵² A legalsó szinttel, a „járási funkciókkal is rendelkező” településekkel bezáróan 425 várost mutattak ki. A trianoni békeszerződés az állománynak mindössze 37 százalékát hagyta meg az új országterületen. Ennek a 157 funkcionális értelemben vett városnak csaknem a fele, 76 település alkotta az Alföld városállományát 1920-ban (11. táblázat, 30. ábra). A két regionális központ (Debrecen, Szeged) és a hét megyeközpont (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok) a fővárossal együtt a táj városállományának szűk, felső nyolcadát adta; a négy és félmillió alföldi lakosságnak csaknem harmadát (1,4 millió fő).

11. táblázat Városhálózat 1910-ben

Hierarchiai szintek	A történelmi Magyarország területén	A trianoni Magyarország területére vetítve*	A trianoni országterület Alföldjén*
1. Főváros	1	1	1
2. Regionális központ	12	4	2
3. Megyeközpont	50	21	7
4. Középváros	65	22	17
5. Kisváros	204	81	34
6. Járási funkciókkal is rendelkező település	93	28	15
Összesen 1–5.	332	129	61
Mindösszesen	425	157	76

Forrás: BELUSZKY–GYŐRI 2005: 102.

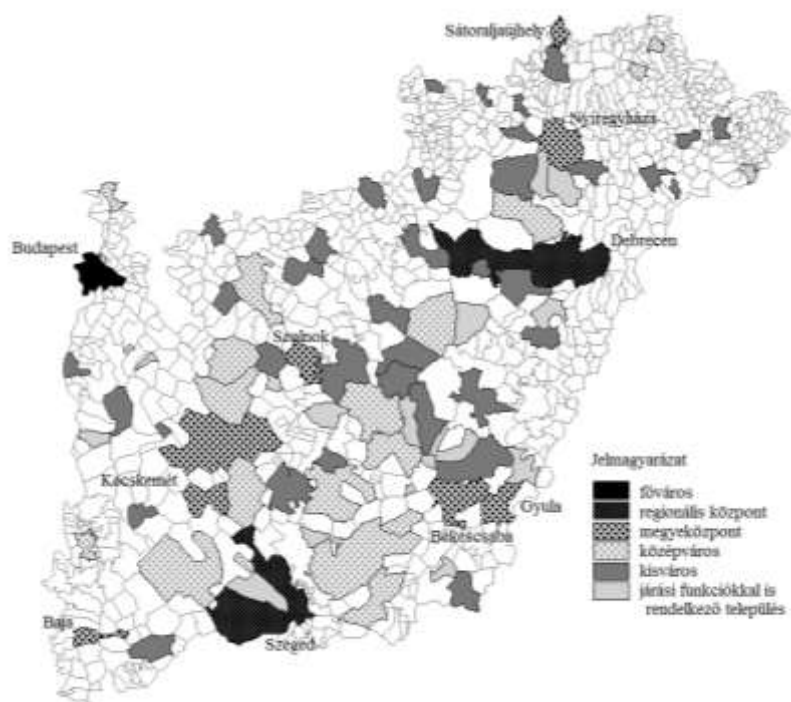
Megjegyzés: *) saját számítás.

Az alföldi városhálózat térbeli struktúrája inkább véletlenszerű elrendeződést mutat a legközelebbi szomszéd analízis eredménye ($L=1,17$) alapján.³⁵³ Ez a kép azonban árnyalható, ha

³⁵² BELUSZKY–GYŐRI 2005: 93–168.

³⁵³ Az index kiszámításához az $L=\frac{D_x}{D}$ képletet használtam. Ahol D_x ebben az esetben az Alföld 1926. évi funkcionális városai és legközelebbi városszomszédjaik közötti távolság átlaga, kilométerben kifejezve. (A számításokhoz a légvonalbeli távolságot alkalmaztam, amiket a települések földrajzi koordinátái alapján a $d_{ij}=R \times \arccos[\cos(90^\circ-\phi_i)\cos(90^\circ-\phi_j)+\sin(90^\circ-\phi_i)\cos(\lambda_j-\lambda_i)]$ összefüggés szerint állapítottam meg. Ahol: d_{ij} két földi pont távolsága, R a Föld sugara, ϕ_i és ϕ_j két pont szélességi köri helyzete (fokban), λ_i és

hierarchiai szintenként is összehasonlítjuk a kapott eredményeket. Ahogyan haladunk az alsóbb szintek felé, úgy növekszik az index ($L=0,97-0,17$) értéke, ami a szabályszerű elrendeződés irányába való elmozdulásra utalhat. Ez azonban csak fenntartásokkal fogadható el, mivel a felsőbb szintek felé haladva a városok száma fokozatosan csökken, ami a számítások megbízhatóságát is jelentősen rontja; olyannyira, hogy a fővárosra és a két regionális központra kapott értékek már nem is értelmezhetőek. Ennek ellenére az eredményekben alighanem az tükröződik, hogy a polgári közigazgatás kiépítésekor külön hangsúlyt fektettek a közigazgatási funkciók egyenletes térbeli elhelyezésére, ami szabályszerű términtázatot eredményezett.³⁵⁴

30. ábra Városhierarchia a trianoni országterület Alföldjén az 1910-es adatok alapján
Forrás: BELUSZKY–GYÖRI 2005 nyomán saját szerkesztés.

Más megközelítést alkalmazva tovább finomítható az alföldi városhálózat térbeli elrendeződéséről eddig alkotott kép. A városhierarchia szabályos geometriai rendszerhez való viszonyítása felfedi a központok térbeli megoszlásának sajátosságait. A Christaller-féle hatszögmodell alapján a centrumok száma szintenként megháromszorozódik. Amennyiben ehhez a struktúrához hasonlítjuk az alföldi városok 1910-es és 1920-as évekbeli elrendeződését, eredményül a két szerkezet között közepes erősségű kapcsolatot kapunk ($r=0,39$). Ez nemcsak arra utal, hogy az alföldi városok términtázata átlagos szabályszerűséget követett ekkor, hanem azt is jelzi, hogy a hierarchia csúcsán e mintázat jóval szabályosabb ($r=0,99$), míg az alsó

λ_j két pont hosszúsági körü helyzete fokban. NEMES NAGY 2005a: 220.) Továbbá, ahol $D=\frac{1}{2 \times \sqrt{m}}$, ebben a képletben az $m = \frac{n}{T}$, ahol az n az alföldi funkcionális városok száma (76), és ahol a T az Alföld területe (52 000 km²). Az L index 0 és 2,149 közötti értéket vehet fel. A 0,9–1,3 közötti érték leggyakrabban „véletlenszerű” elrendeződést mutat. Amennyiben L értéke 1-nél nagyobb és növekvő tendenciát mutat időben, akkor a véletlenszerű elrendeződés felől a szabályszerű felé való elmozdulást igazolja. A kapott L érték interpretációja akkor a legmegbízhatóbb, ha a vizsgált elemek (települések száma) legalább 50. Amennyiben a számításokat az Alföld teljes 1926. évi településére (818) végezzük el, akkor $L=1,09$, ami az alföldi települések véletlenszerű elrendeződésére utal. A módszer leírását lásd: NEMES NAGY 2009: 236–242.

³⁵⁴ Vö. a kisalföldi folyamatokkal: GYÖRI 2005: 78.

két szinten látszólag teljesen szabálytalan volt. Az alföldi kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések szintjén semmiféle egyezés nem mutatható ki a Christaller-féle struktúrával (12. táblázat). Lényegében ellentmond a korábbi megállapításnak.

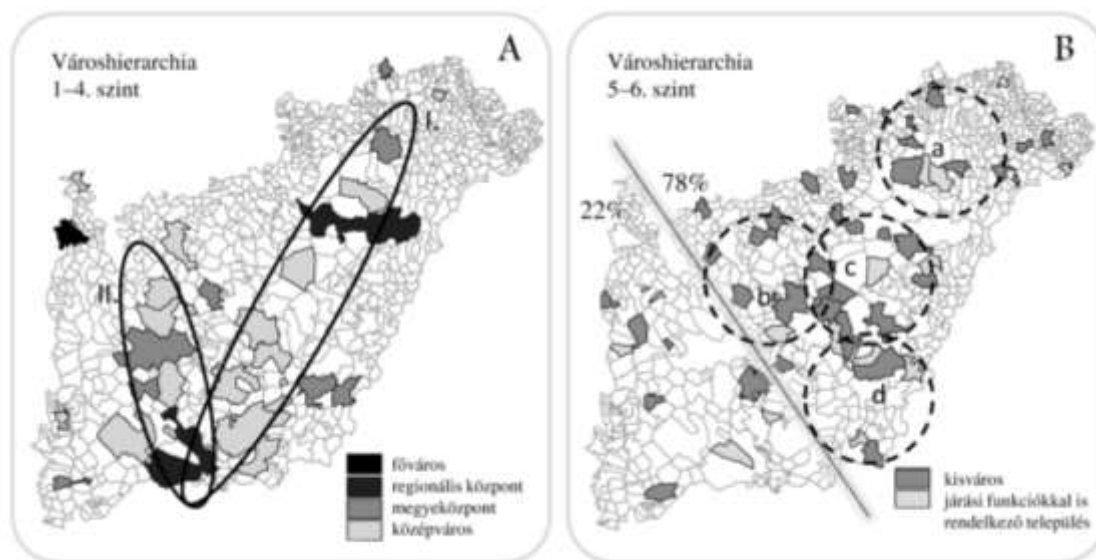
12. táblázat A központok számának alakulása az Alföldön hierarchiai szintenként (Christaller szerint és a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján), 1910

Hierarchia szint	Az egyes szintekbe tartozó települések száma		Korrelációs együttható*
	a christalleri modell esetén	a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján az Alföldön*	
1.	1	1	–
2.	2	2	–
3.	6	7	–
4.	18	17	–
5.	54	34	–
6.	162	15	–
1–6.	–	–	+0,39
1–4.	–	–	+0,99
5–6.	–	–	–1,00

Forrás: BELUSZKY–GYŐRI 2005 alapján a trianoni országrész Alföldjére vetített adatok

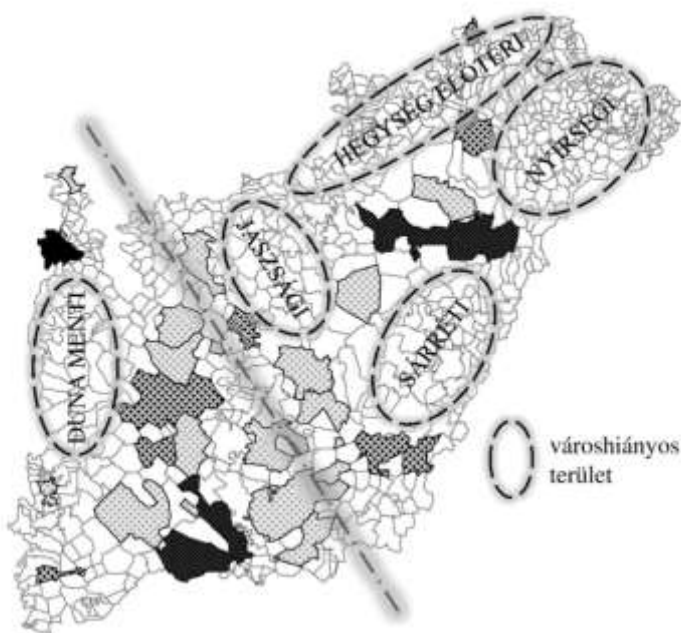
Megjegyzés: *) saját számítás.

Mindebből következik, hogy *önmagában* egyik vizsgálati eredmény sem fogadható el. Megállapítható viszont, hogy az alföldi városok felső szintjén a központok egymáshoz viszonyított térbeli elrendeződése optimális földrajzi távolságú volt a középvárosokkal bezárólag. Az alsó szinteken pedig nem a vizsgált táj christalleri origójához viszonyítható a városhálózat térbelisége, hanem inkább a felsőbb hierarchiájú központok elhelyezkedéséhez képest konstruálódik, ami egyben a szabályszerűség felé hajló ($L=1,17$), sugaras elrendeződésüket indokolja.

31. ábra Az Alföld városhálózatának térbeli szerkezete az 1910-es és az 1920-as években
Forrás: Beluszky–Győri 2005 adatai alapján saját szerkesztés.
Megjegyzés: a magyarázatot lásd a szövegben.

A hierarchia felső négy szintjén két észak–dél irányú erősen városodott régió mutatható ki (31. ábra, A). Egy, ami a Tisza mentén, illetve attól keletre (I.), és egy, a Duna–Tisza-közén, a táj „középvonalában” (II.) alakult ki. Az előbbi főleg a „tiszai áruforgalom” hatására, az utóbbi pedig az egykori Káliz út mentén³⁵⁵ öltött formát a 18–19. századra. Az alföldi kisvárosok és járási funkciókkal is rendelkező települések háromnegyede a képzeletbeli Nagykáta–Battonya vonalon és attól keletre, negyede pedig nyugatra alakult ki. Ennek oka világos: az Alföldnek ezen az északi és keleti részén nagy kiterjedésű, összefüggő városhiányos területek jöttek létre, úgymint a Sárrét, a Nyírség vagy a Jászság területén és környékén, valamint az Északi-középhegység alföldi előterében (32. ábra).

32. ábra Városhiányos területek az Alföldön, 1910–1930
Forrás: saját szerkesztés.

Ezekben a régiókban a térszervező szerepkört a városhierarchia alsó szintjein álló kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések töltötték be. Hogy egymáshoz képest hogyan helyezkedtek el a térben, azt alapvetően befolyásolta a magasabb hierarchiájú városoktól való távolságuk. Lényegében körbeölelték azokat a centrumokat, amik a városhiányos régiók peremén helyezkedtek el. Így beszélhetünk Nyíregyháza, Szolnok, Karcag valamint Békéscsaba–Gyula origójú városodó terekről (31. ábra, B). Ezek a kapcsolatok azonban egészen biztosan nem jelentettek szoros interakciót a „központok” és a körülöttük kialakuló kisvárosok között. A kifejezetten rossz úthálózat miatt, a vasúti szempontból forgalomárnyékos területek kisvárosai nem gravitáltak az említett origók felé. Sokkal inkább maguk kezdtek centrumként, pontosabban mikrocentrumként funkcionálni. A kisvárosi szerepkörök egyoldalúsága illetve hiányossága ellenére, amivel egyébként ezek a települések jellemezhetők az 1920-as évek elején, fontos hangsúlyozni, hogy jóval nagyobb gazdasági, társadalmi és kulturális jelentőséggel bírtak a városhiányos területeken, mint ami közigazgatási rangjukból következett volna. Az Alföld teljes városállományának csaknem kétharmada, 49 település volt ilyen 1920-ban.

Az alföldi városok lélekszáma 1869 és 1920 között megduplázódott, 1 millió 200 ezerről 2 millió 400 ezerre növekedett. Leglátványosabban a főváros népessége (3,4-szeresére) és a

³⁵⁵ Erről bővebben: SZILÁGYI 2012: 14–49.

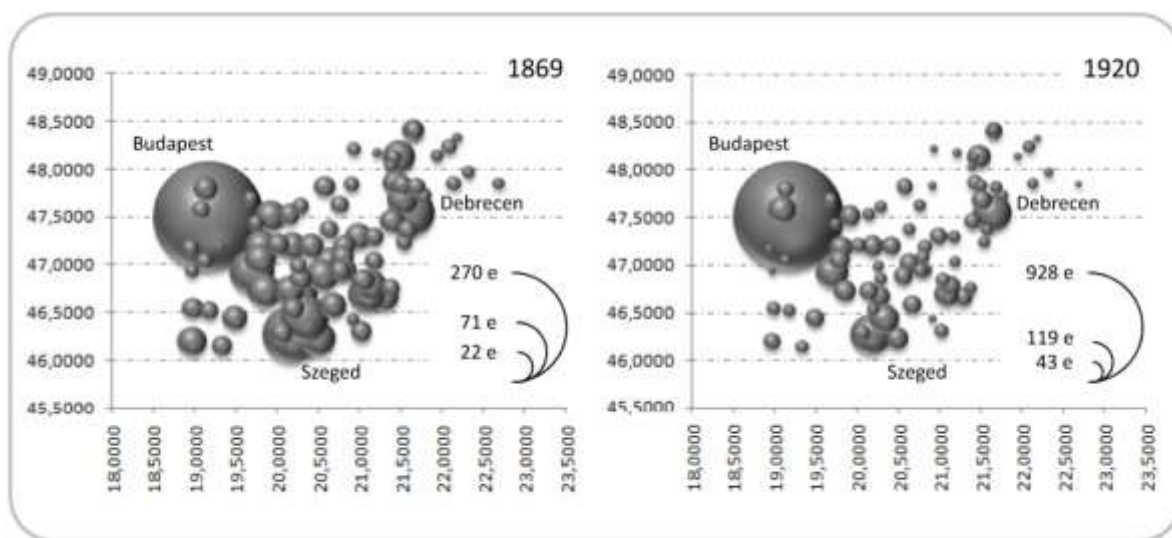
regionális központok lakossága (1,9-szeresére) emelkedett. A többi városban ez a folyamat egészében kisebb volumenű volt. Ennek ellenére lakosságuk így is átlagosan másfélszeresére gyarapodott. Ez a növekedés azonban a századfordulóra lelassult, majd a háború évtizedében csaknem teljesen „leállt” (13. táblázat, 33. ábra).

13. táblázat Az alföldi városok lélekszáma és népességnövekedésének üteme 1869 és 1920 között

Várostípusok	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Főváros	270 685	360 551	491 938	716 476	880 371	928 996
Regionális központok	117 133	124 797	142 509	172 621	211 057	222 295
Megyeközpontok	155 570	166 541	182 991	209 611	241 176	258 797
Középvárosok	329 045	355 472	404 931	458 234	501 492	518 076
Kisvárosok	267 379	279 908	316 740	351 099	381 846	402 714
Járási funkciókkal is rendelkező települések	96 768	103 142	111 825	122 149	134 128	141 593
Összesen	1 236 580	1 390 411	1 650 934	2 030 190	2 350 070	2 472 471

Várostípusok	1869–1880	1880–1890	1890–1900	1900–1910	1910–1920	
Főváros	–	1,33	1,36	1,46	1,23	1,06
Regionális központok	–	1,07	1,14	1,21	1,22	1,05
Megyeközpontok	–	1,07	1,10	1,15	1,15	1,07
Középvárosok	–	1,08	1,14	1,13	1,09	1,03
Kisvárosok	–	1,05	1,13	1,11	1,09	1,05
Járási funkciókkal is rendelkező települések	–	1,07	1,08	1,09	1,10	1,06
Összesen	–	1,12	1,19	1,23	1,16	1,05

Forrás: MSK Ús. 42. kötet, MH 1926. (Saját számítás.)

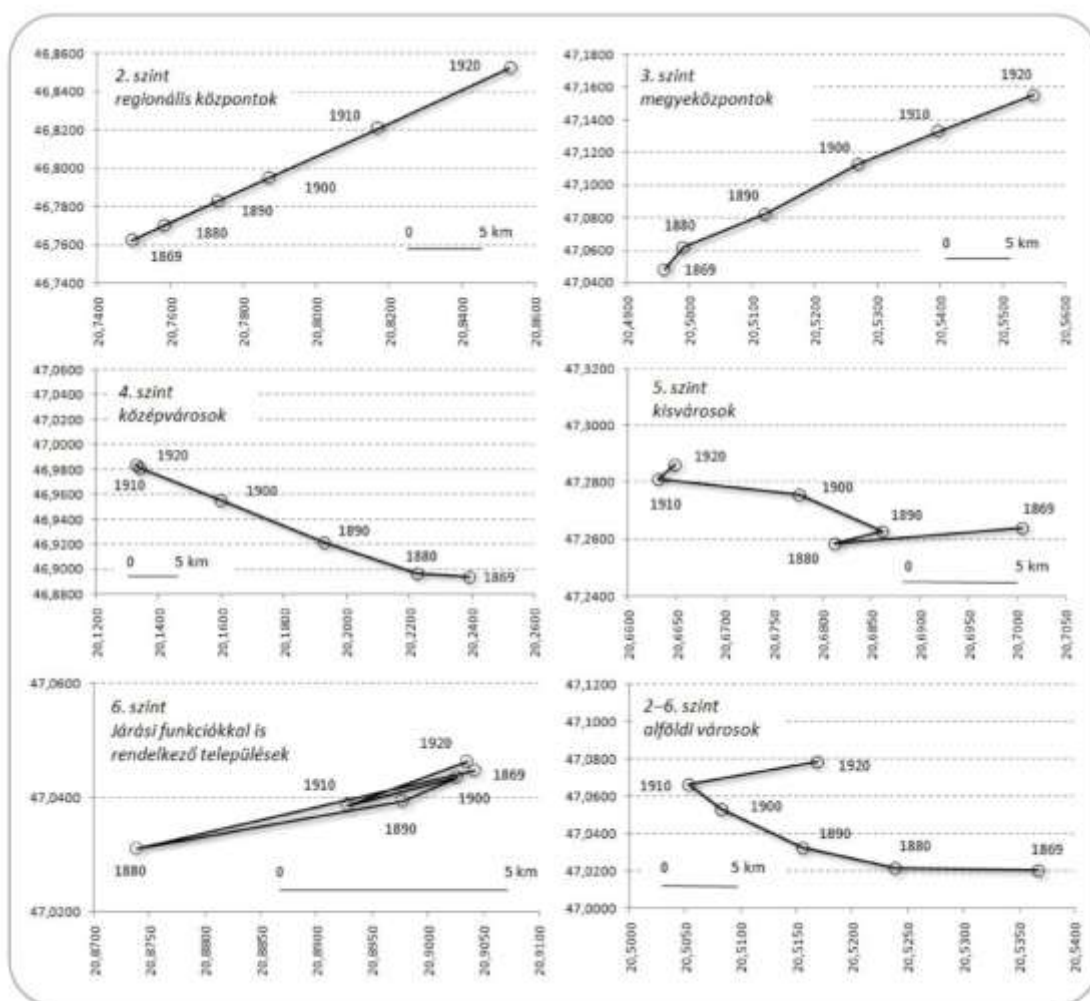
33. ábra Az alföldi városok népességének változása 1869 és 1920 között

Forrás: MSK Ús. 42. kötet. Saját szerkesztés.

Mindebből jól látszik, hogy a földrajzi mobilitási folyamatokban a főváros vonzereje volt a legmeghatározóbb. Ezt támasztja alá az is, hogy a vizsgált időszakban az alföldi lakosság súlypontja³⁵⁶ Budapest felé közeledett: csak az 1910-es években mintegy 2,7 kilométert toló-

³⁵⁶ Az Alföld településeinek népességsúlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_i x_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$; $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_i y_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alapján számítottam ki. Ahol x és y egy település földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság száma. A súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE–TEKSE 1966: 11–21, továbbá NEMES NAGY 2005b: 72–74.

dott északnyugati irányba. Mivel a főváros súlya ilyen mértékben meghatározó volt, el is fedte az alacsonyabb hierarchiai szinteken zajló folyamatok összetettségét. Éppen ezért fontos, hogy a főváros adatait (átmenetileg) figyelmen kívül hagyjuk az alsóbb szintek vizsgálatakor.

34. ábra Az alföldi városok népességének súlyponteltolódása hierarchiai szintenként 1869 és 1920 között
Forrás: saját számítás és szerkesztés.

Nem számítva tehát a székesfővárost, az alföldi települések népességének súlypontja kezdetben nagy léptekkel toldott nyugati irányba, ami fokozatosan lelassult 1910-re, majd irányt váltva kelet felé húzódott (34. ábra). Ezt a látványos fordulatot az új határ kialakítása nagyban befolyásolta, hiszen a román állam területéről érkezők jelentős része, a tiszántúli városokban talált átmenetileg menedékre. Ezzel az éles „irányváltással” azonban a regionális központok és a megyeközpontok egyáltalán nem jellemezhetők. Népességük súlypontja folyamatosan toldott északkelet felé a dualizmus éveiben. Közülük is a megyeközpontok súlypontja mintegy 12,7 kilométerrel húzódott északabbra Mezőtúr határából Kuncsorba és Örményes közé. Ez egyértelműen arra utal, hogy Szolnok, Nyíregyháza és főleg Sátoraljaújhely lakossága emelkedett az átlagot meghaladó mértékben, nagyjából kétszeresére. A középvárosok súlypontja ezzel szemben kezdetben nyugat, majd folyamatosan északnyugat felé mozdult el. Jászberény, Cegléd és Nagykőrös lakossága noha másfélszeresére nőtt, mégis inkább Újpest rendkívüli, csaknem 8,5-szeres népességnövekedése volt az igazán meghatározó a súlypont eltolódásában. A kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések népességének térbeli elrendeződése hasonlóan alakult. Az 1870-es években egy nagyon látványos nyugatra

tolódás, majd az 1880-as években kelet, északkelet felé való elmozdulás jellemezte. Az utóbbi oka, hogy a polgári közigazgatás kiépítése az alsóbb szinteken – a jobbára keletre és északra fekvő városhiányos térségek, vagy azok peremén kijelölt központokba – jelentős méretű lélekszámot vonzott. Az 1890-es években azonban eltérő folyamatok figyelhetők meg a kétféle városhierarchiai szinten. Amíg a kisvárosok népesség-növekedésében a polgári közigazgatás mellett más, többnyire a modernizációhoz kötődő újabb funkciók is megjelentek, amik a nyugat felé történő elmozdulást eredményezték, addig ez a járási funkciókkal is rendelkező településekről aligha mondható el. Ezek a települések ugyanis a közigazgatási szerepkör mellett nemigen rendelkeztek más olyan funkcióval, ami látványosan növelhette volna népességüket. Ebben némi elmozdulás csak a következő évtizedben történt. Az 1910-es években viszont már ismét mindkét városhierarchiai szint súlyponteltolódásában a keleti irány dominált, amiben főleg a korábban leírt határváltozás játszhatott szerepet.

*

Mindent összevetve a mikrocentrumok kutatása, beleértve a Beluszky–Győri-féle vizsgálat előtt rejtve maradt központokat is, különösen fontos feladat az Alföld viszonylatában. Gazdaság- és társadalomtörténeti jelentésadásuk azonban az eddigiekhez képest másféle megközelítést igényel. Az ágensi tapasztalatok számbavételével olyan mikrocentrumok is kijelölhetők, amik a makroszintű kutatásokhoz használt forrásokból nem, vagy csak részlegesen határozhatók meg. Ehhez nyújtanak segítséget a közigazgatási tájékoztató lapok. A rájuk épülő eredmények kontextualizálásához nyújt további segítséget a gravitációs modellszámításokra támaszkodó hipotetikus vonzáskörzet. Pontosabban ezek és az egykor volt központok ágensi tapasztalata alapján megrajzolt körzetek egymással történő összevetése. A többértékű jelentésadáshoz végül szükség van a száz évvel korábbi, 1828. évi állapotokkal történő összehasonlításra is.³⁵⁷ Erre alább tesztek kísérletet.

HIPOTETIKUS VONZÁSKÖRZETEK 1920-BAN

Az alföldi településállomány gravitációs térszerkezetének megrajzolásához 860 település viszonyrendszerét, mintegy 219 ezer adat (826×265) kapcsolatát elemeztem. Gravitációs centrumnak tekintettem a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján azokat a funkcionális értelemben vett városokat, amik a trianoni ország területén maradtak. A 157 város közül nem vontam be a vizsgálatba Zala, Vas, Sopron, Veszprém és Somogy vármegyék valamint Győr-Moson-Pozsony egyelőre egyesített vármegye városait (39), tehát azokat, amelyek feltehetően túl messze voltak ahhoz, hogy érdemben befolyásolják a számítások eredményeit. Mindez azt is jelenti, hogy az Alfölddel földrajzilag közvetlenül érintkező vagy közvetlen közelében fekvő megyék területén elhelyezkedő funkcionális városokat beemeltem a vizsgálatba az alföldi peremterületek viszonyrendszerének feltérképezéséhez (14. táblázat). A táj közeli 42 városból mindössze 11 gravitációs vonzáskörzete terjedt ki az Alföldre 1920-ban. Ilyen volt Adony, Dunaföldvár, Eger, Gyöngyös, Miskolc, Mohács, Monor, Paks, Sajószentpéter, Szentendre és Tolna.³⁵⁸

³⁵⁷ BÁCSEKAI–NAGY 1984.

³⁵⁸ A számításokhoz szükség volt a települések lélekszámára és földrajzi koordinátaira. Az utóbbiakból a $d_{ij}=R \times \arccos[\cos(90^\circ-\phi_i)\cos(90^\circ-\phi_j)+\sin(90^\circ-\phi_i)\cos(\lambda_j-\lambda_i)]$ összefüggést alkalmazva (ahol: d_{ij} két földi pont távolsága, R a Föld sugara, ϕ_i és ϕ_j két pont szélességi köri helyzete fokban, λ_i és λ_j két pont hosszúsági

14. táblázat A gravitációs vizsgálatba bevont települések száma és lélekszáma, 1920/25

Megnevezés	Település (1925)	Lélekszám (1920)
Funkcionális város az Alföldön*	76	2 472 471
Funkcionális város az Alföld közelében**	42	441 131
Falu az Alföldön	742	2 045 998
Összesen vizsgált	860	4 959 600

Forrás: BELUSZKY–GYÖRI 2005, MH 1926 és ATA, saját számítás.

Megjegyzés: v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település

* Abony (v5), Alsódabas (v6), Bácsalmás (v5), Baja (v3), Battonya (v5), Békés (v5), Békéscsaba (v3), Berettyóújfalu (v5), Budapest (v1), Cegléd (v4), Csenger (v6), Csongrád (v5), Debrecen (v2), Derecske (v6), Dunavecse (v6), Endrőd (v6), Fehérgyarmat (v5), Gyoma (v5), Gyula (v3), Hajdúböszörmény (v4), Hajdúdorog (v6), Hajdúnánás (v5), Hajdúszoboszló (v5), Hatvan (v5), Heves (v5), Hódmezővásárhely (v4), Jászapáti (v5), Jászberény (v4), Kalocsa (v4), Karcag (v4), Kecskemét (v3), Kiskőrös (v5), Kiskundorozsma (v6), Kiskunfélegyháza (v4), Kiskunhalas (v4), Kisújszállás (v5), Kisvárd (v4), Kunhegyes (v5), Kunszentmárton (v5), Kunszentmiklós (v5), Makó (v4), Mándok (v6), Mátészalka (v5), Mezőberény (v6), Mezőcsát (v5), Mezőkovácsháza (v6), Mezőkövesd (v5), Mezőtúr (v4), Mindszent (v6), Nagykálló (v5), Nagykáta (v5), Nagykőrös (v4), Nyírbátor (v5), Nyíregyháza (v3), Orosháza (v4), Püspökladány (v6), Ráckeve (v5), Sarkad (v6), Sárospatak (v5), Sátoraljaújhely (v3), Szarvas (v4), Szeged (v2), Szeghalom (v5), Szentés (v4), Szerencs (v5), Szikszó (v5), Szolnok (v3), Tiszafehérvár (v6), Tiszafüred (v5), Tiszalet (v5), Tokaj (v5), Törökszentmiklós (v5), Túrkeve (v5), Újfehértó (v6), Újpest (v4), Vác (v4)

** Abaújszántó (v5), Adony (v5), Balassagyarmat (v3), Bonyhád (v5), Dombóvár (v5), Dunaföldvár (v5), Edelény (v5), Eger (v3), Esztergom (v3), Gödöllő (v5), Gyöngyös (v4), Gyöngy (v5), Komárom (v3), Miskolc (v3), Mohács (v4), Monor (v5), Mór (v5), Nagyigmánd (v5), Ózd (v6), Paks (v5), Pécs (v2), Pécsvárad (v5), Pétervárd (v6), Pomáz (v6), Putnok (v6), Rétság (v5), Sajószentpéter (v5), Salgótarján (v5), Sárospatak (v5), Sásd (v5), Siklós (v5), Szécsény (v5), Székesfehérvár (v3), Szekszárd (v3), Szentendre (v5), Szentlőrinc (v5), Szirák (v5), Tamási (v5), Tata (v5), Tolna (v6), Vál (v5), Vámosmikola (v5)

A hipotetikus vonzaskörzetek térszerkezeti elemzéséhez hierarchiaszintenként különválasztottam a vonzasközpontok csoportjait: előbb a felső két, majd a felső négy szint városait, végül pedig a teljes városállományt vizsgáltam. Ezek alapján elmondható, hogy a főváros, az alföldi két regionális központ (Debrecen, Szeged) és az Alföldhöz legközelebb eső dunántúli regionális központ (Pécs) volt az, ami regionális szintű vonzóhatást fejtett ki a vizsgált táj településeire. A négy centrumban összesen 1,2 millióan éltek 1920-ban, miközben együttesen több mint 3,3 millió alföldi lakost vonzottak a számítások alapján (15. táblázat). A vonzaskörzetek népességének 53 százalékát Budapest, 28 százalékát Debrecen, míg 18 százalékát Szeged vonzza magához. A modellszámítás szerint Pécs is játszhatott némi szerepet a térszerkezet alakításában, de csak néhány, Duna-menti, dél-alföldi falu esetében. Mindehhez hozzátartozik, hogy a modellben nem jelenik meg a folyóvízhálózat és a domborzat vonzaskörzetmódosító hatása. Ezért Pécs, a Duna (gát-funkciója) miatt, vélhetően mégsem volt tényleges hatással az alföldi településállományra.

15. táblázat A főváros és a regionális központok hipotetikus alföldi vonzaskörzetének főbb jellemzői, 1920

Gravitációs központ	A/NA	B	C	D	E	F	G
Budapest	A	v1	928 996	327	1 785 666	53,03	1,92
Szeged	A	v2	119 109	91	607 135	18,03	5,10

köri helyzete szintén fokban, lásd NEMES NAGY 2005a: 220) megállapítható a vizsgálatba vont városok (118) és falvak (742) közti légvonalbeli távolság. A gravitációs törvény analógiájára, a távolság és a tömeg (lélekszám) kapcsolatára épülő $F=G \times m_1 \times m_2 / d^2$ képlet felhasználásával pedig kiszámolható, hogy melyik város milyen erővel vonzott egy-egy települést 1920-ban.

Debrecen	A	v2	103 186	391	957 881	28,45	9,28
Pécs	NA	v2	47 556	6	16 496	0,49	0,35
Összesen	..	..	1 198 847	815	3 367 178	100,00	2,81

Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: A/NA = alföldi (A) vagy nem alföldi (NA) központ; B = városhierarchiai szint: v1 = főváros, v2 = regionális központ (Beluszky–Győri 2005); C = gravitációs központ lélekszáma 1920-ban (fő); D = vonzott alföldi települések száma (db); E = vonzott alföldi lélekszám 1920-ban (fő); F = vonzott alföldi lélekszám százalékos aránya 1920-ban; G = a vonzáskörzet és a vonzásközpont lélekszámának hányadosa.

A számítások ugyanakkor arra is rámutattak, hogy Budapest saját méretéhez képest közel kétszer akkora, Szeged több mint 5-ször nagyobb, Debrecen pedig 9-szer több lakosságot vonz(hat)ott magához. Ez egyértelműen arra utal, hogy sem Debrecen, sem Szeged, de még együtt sem voltak akkora „tömeggel”, hogy Budapesttel felvehették volna a versenyt. Mindazonáltal jól látszik, hogy Debrecen súlya lényegesen nagyobb volt, mint Szegedé, amit elsősorban az befolyásolt, hogy nem közvetlenül a határ mellett feküdt, és hogy közelében egyetlen regionális központ sem maradt a trianoni békeszerződést követően. (Miskolc ekkortájt még nem rendelkezett regionális szerepkörrel.)

Az eredmények térképes ábrázolása jól mutatja, hogy az elemzésbe bevont regionális központok milyen formában osztották fel az alföldi tájat (35. ábra). Debrecen és Szeged vonzáskörzete földrajzilag nem érintkezett egymással. Közéjük ék alakban hatolt Budapest gravitációs tere, mint egy elválasztó folyosó. Ez világossá teszi, hogy sem Debrecen, sem Szeged nem volt elég „erős” ahhoz, hogy az Alföldnek ezt a részét Trianon után magához vonzza. Egyik sem tudta betölteni azt a regionális szerepkört, amit korábban Arad és Nagyvárad a Tiszántúl ezen részére gyakorolt. Mindent összevetve igazolható a főváros gravitációs súlyának alföldi dominanciája, Debrecen kiemelkedő szerepe és Szeged jelentőségvesztése az első világháború utáni időszakban.

35. ábra A főváros és a regionális központok hipotetikus vonzáskörzete az Alföldön, 1920
Forrás: ATA, saját számítás és szerkesztés.

Összetettebb kép rajzolható a városhierarchia felső két szintje mellett, ha a középső két szintet, a funkcionális értelemben vett megyeközpontokat és a középvárosokat is beemeljük az elemzésbe. A 32 város közül 27 alföldi, a többi Alföld közeli centrum volt, amikben együttesen 2 millióan éltek, és csaknem 2,6 millió alföldi lakost vonzottak 1920-ban (16. táblázat). Legnagyobb gravitációs tere az Alföld közeli városok közül Miskolcnak, Egernek és Gyöngyösnek volt, együttes potenciális vonzáskörzetük népessége meghaladta a 220 ezer főt. A dunántúli Szekszárd és Mohács szerepe e tekintetben elhanyagolható volt, hinterlandjukba mindössze 3 alföldi község tartoz(hat)ott. Miskolc és Eger saját lakosságuknak két-, két és félszeresét vonzották egyedül az Alföldről. Miskolc (vizsgált tájra gyakorolt gravitációs ereje) ekkor csak Debrecennel, Nyíregyházával és Kisvárdával hasonlítható össze. Ennek egyértelmű oka az Észak-Alföld erősen városhiányos vonása. Voltaképpen ez magyarázza, hogy Kisvárdra súlyához mérten lényegesen nagyobb gravitációs erővel bírt a városhierarchia középső szintjén. Az 1920-ban 11 ezer fős középváros a Bereg teljes faluállományát, a Rétköz keleti településeit és az Északkeleti-Nyírség aprófalvas községeit vonta magához. Kisvárdra vonzáskörzetébe tehát több mint 121 ezer lélek tartozott, vagyis – alföldi viszonylatban egyedülálló módon – saját lakosságának közel 11-szeresét gravitálta.

16. táblázat A városhierarchia felső négy szintjén álló (középvárosokkal bezáródó) központok hipotetikus alföldi vonzáskörzetének főbb jellemzői, 1920

Gravitációs központ	A/NA	B	C	D	E	F	G
Budapest	A	v1	928 996	112	535 594	20,68	0,58
Szeged	A	v2	119 109	17	60 652	2,34	0,51
Debrecen	A	v2	103 186	125	269 937	10,42	2,62
Kecskemét	A	v3	73 109	11	50 135	1,94	0,69
Békéscsaba	A	v3	44 368	24	150 070	5,79	3,38
Nyíregyháza	A	v3	43 340	96	208 939	8,07	4,82
Szolnok	A	v3	32 539	22	127 919	4,94	3,93
Gyula	A	v3	24 908	10	40 480	1,56	1,63
Sátoraljaújhely	A	v3	21 162	22	33 098	1,28	1,56
Baja	A	v3	19 371	21	69 447	2,68	3,59
Hódmezővásárhely	A	v4	60 922	4	21 681	0,84	0,36
Újpest	A	v4	56 489	1	36 008	1,39	0,64
Makó	A	v4	37 141	14	41 844	1,62	1,13
Cegléd	A	v4	36 929	3	17 557	0,68	0,48
Kiskunfélegyháza	A	v4	36 797	7	16 059	0,62	0,44
Szentes	A	v4	32 387	10	63 498	2,45	1,96
Jászberény	A	v4	31 971	20	85 851	3,31	2,69
Hajdúböszörmény	A	v4	28 706	4	44 073	1,70	1,54
Nagykőrös	A	v4	28 701	1	4 004	0,15	0,14
Mezőtúr	A	v4	26 911	5	53 400	2,06	1,98
Kiskunhalas	A	v4	26 088	12	77 189	2,98	2,96
Szarvas	A	v4	25 224	4	16 363	0,63	0,65
Orosháza	A	v4	24 079	13	58 555	2,26	2,43
Karcag	A	v4	22 569	15	95 643	3,69	4,24
Vác	A	v4	19 395	2	3 340	0,13	0,17
Kalocsa	A	v4	12 332	17	58 132	2,24	4,71
Kisvárd	A	v4	11 435	90	121 739	4,70	10,65
Összesen	..	..	1 928 164	682	2 361 207	91,16	1,22
Miskolc	NA	v3	56 982	78	131 008	5,06	2,30
Eger	NA	v3	28 753	22	69 709	2,69	2,42
Szekszárd	NA	v3	14 025	1	2 886	0,11	0,21
Gyöngyös	NA	v4	19 715	6	19 318	0,75	0,98

vonzáskörzete is jóval kiterjedtebb lehetett Szarvassal szemben, amit szorosan körbeöleltek a hozzá hasonló centrumok. Ugyanakkor Hódmezővásárhely 21 ezer fős vonzáskörzete, súlyához mérten, látszólag jelentéktelen maradt. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy lakosságának 40 százaléka tanyán élt, és ezt is a vonzott népességhez számítjuk, akkor esetében is közel 50 ezer fős vonzáskörzetről beszélhetünk.

A Duna–Tisza közti táj megyeközpont szintű városai Kecsemét és Baja nemcsak lakosság-számban mutattak nagyfokú különbséget, hanem abban is, hogy súlyukhoz képest fordított arányban vonzottak lakosságot. A kisebb méretű Baja népességének három-négyszeresét, míg a jóval nagyobb Kecskemét, lakosságának csupán kétharmadát tudta gravitálni. Az utóbbi esetben akkor sem annyival kedvezőbb a helyzet, mint várnánk, ha tekintetbe vesszük, hogy népességének több mint fele külterületen élt. Ezzel együtt is csak belterületi lélekszámának két és félszeresét vonzotta Kecskemét. Ennek oka, hogy a várostól északra két másik jelentős központ, Nagykőrös és Cegléd feküdt. Délről pedig Kiskunfélegyháza és Kiskunhalas korlátozta vonzáskörzetének kiterjedését.

Jászberény és Kalocsa ugyanakkor egyformán városhiányos térségben működött, ami magyarázatot ad arra, hogy mindkét középváros jelentős méretű vonzáskörzetet alakíthatott ki. Az előbbi 85 ezer, az utóbbi 58 ezer fős lehetett. Fontos hangsúlyozni közben, hogy a három alföldi központ, Jászberény, Szolnok és Karcag, valamint a másik három Alföld közeli Gyöngyös, Eger és Miskolc vonzáskörzete által közrezárt terület sajátos módon – mint egy zárvány – Budapest gravitációs teréhez tartozott. Ennek magyarázata vélhetően abban áll, hogy egyik városnak sem volt elég „ereje” a főváros árnyékában, hogy a szóban forgó területet, ami a Jászság keleti felét adta zömmel, magához vonzza.

Az eddigiek alapján összegezhető, hogy a regionális és a középszintű hipotetikus vonzáskörzetek markáns térszerkezeti vonásokat rajzoltak az első világháború utáni Alföldön. A Közép- és Észak-Tiszántúlon, a Duna–Tisza köze északnyugati részén, valamint e két vidék között húzódó alföldi hegységelőtér egyformán városhiányos térségnek bizonyult. Ebből adódóan az elsőnek említett két területen nagy kiterjedésű vonzáskörzetek (Budapest, Debrecen, Karcag, Nyíregyháza, Kisvárdai központtal) formálódtak, míg az utóbbi említett, hegységelőtér Alföld peremi részén – a közelben húzódó vásárvonal miatt, Jászberényen kívül – egyetlen középváros sem alakult ki a tájban; a regionális központok hiányáról nem is beszélve. Mindebből adódóan kizárólag tájon kívüli centrumok – mint Eger, Gyöngyös vagy Miskolc – gyakoroltak vonzóhatást (a városhierarchia felső négy szintjén) a vidék településeinek lakosságára. Végül, ami az Alföld középső és déli területét illeti, a Tisza vonalától nyugatra és keletre, mintegy 30-40 kilométeres sávban, középvárosok egész sora alakult ki. Az egymáshoz lényegében szorosan illeszkedő egykori mezővárosok fűzésében a vonzáskörzetek kiterjedése is csak korlátozott lehetett. Saját tanyasi lakosságuk mellett többnyire 40-50 ezer főt vonzottak még, de előfordult, hogy ennél bőven nagyobb lélekszámú vonzáskörzetet formáltak maguk körül.

Számításba véve utóvégre a városhierarchia alsó két szintjén elhelyezkedő kisvárosokat és járási funkciókkal is rendelkező településeket, tehát a teljes trianoni Alföldre kötődő városállománnyal kalkulálva, 78 olyan központ volt 1920-ban, ami alföldi lakosságot vonzott. Ebből 11 város a vizsgált tájon kívül helyezkedett el (erre később még visszatérek), így a tájon belüli városállomány 67 centrumra tehető, aminek közel kétharmada, 49 város a hierarchia alsó két szintjén állt. Az alföldi városok összesen 671 falut vonzottak, több mint 1,9 millió lakossal (17. táblázat).

17. táblázat A városok hipotetikus alföldi vonzáskörzetének főbb jellemzői, 1920

Gravitációs központ	A/NA	B	C	D	E	F	G
Budapest (10)	A	v1	928 996	70	371 548	18,16	0,40
Szeged (71)	A	v2	119 109	14	37 785	1,85	0,32

Gravitációs központ	A/NA	B	C	D	E	F	G
Debrecen (14)	A	v2	103 186	27	81 147	3,97	0,79
Kecskemét (35)	A	v3	73 109	7	32 582	1,59	0,45
Békéscsaba (8)	A	v3	44 368	7	29 660	1,45	0,67
Nyíregyháza (61)	A	v3	43 340	37	67 671	3,31	1,56
Szolnok (77)	A	v3	32 539	9	42 673	2,09	1,31
Gyula (23)	A	v3	24 908	3	18 137	0,89	0,73
Sátoraljaújhely (69)	A	v3	21 162	9	9 314	0,46	0,44
Baja (5)	A	v3	19 371	12	34 960	1,71	1,80
Hódmezővásárhely (30)	A	v4	60 922	2	5 143	0,25	0,08
Újpest (86)	A	v4	56 489	1	36 008	1,76	0,64
Makó (45)	A	v4	37 141	13	34 362	1,68	0,93
Cegléd (11)	A	v4	36 929	3	17 557	0,86	0,48
Kiskunfélegyháza (38)	A	v4	36 797	5	13 372	0,65	0,36
Szentes (74)	A	v4	32 387	4	16 420	0,80	0,51
Jászberény (32)	A	v4	31 971	13	53 554	2,62	1,68
Hajdúböszörmény (24)	A	v4	28 706	1	13 223	0,65	0,46
Nagykőrös (59)	A	v4	28 701	1	4 004	0,20	0,14
Mezőtúr (52)	A	v4	26 911	0	0	0,00	0,00
Kiskunhalas (39)	A	v4	26 088	8	52 337	2,56	2,01
Szarvas (70)	A	v4	25 224	4	16 363	0,80	0,65
Orosháza (62)	A	v4	24 079	9	45 464	2,22	1,89
Karcag (34)	A	v4	22 569	1	2 278	0,11	0,10
Vác (87)	A	v4	19 395	2	3 340	0,16	0,17
Kalocsa (33)	A	v4	12 332	6	16 427	0,80	1,33
Kisvárd (41)	A	v4	11 435	48	65 586	3,21	5,74
Békés (7)	A	v5	28 161	1	4 340	0,21	0,15
Törökszentmiklós (83)	A	v5	26 303	7	20 283	0,99	0,77
Csongrád (13)	A	v5	25 888	6	12 686	0,62	0,49
Mezőkövesd (51)	A	v5	18 548	14	34 715	1,70	1,87
Hajdúszoboszló (27)	A	v5	17 722	2	13 228	0,65	0,75
Hajdúnánás (26)	A	v5	17 085	0	0	0,00	0,00
Abony (1)	A	v5	16 185	0	0	0,00	0,00
Hatvan (28)	A	v5	14 045	3	11 686	0,57	0,83
Kisújszállás (40)	A	v5	13 766	1	5 850	0,29	0,42
Battonya (6)	A	v5	13 737	5	18 907	0,92	1,38
Túrkeve (84)	A	v5	12 973	1	13 349	0,65	1,03
Jászapáti (31)	A	v5	12 313	4	14 946	0,73	1,21
Kiskőrös (36)	A	v5	12 241	6	25 223	1,23	2,06
Gyoma (21)	A	v5	11 942	0	0	0,00	0,00
Bácsalmás (4)	A	v5	11 517	12	39 841	1,95	3,46
Kunszentmárton (43)	A	v5	11 191	1	4 367	0,21	0,39
Kunhegyes (42)	A	v5	10 979	5	25 839	1,26	2,35
Sárospatak (68)	A	v5	10 408	10	12 490	0,61	1,20
Heves (29)	A	v5	9 985	11	28 112	1,37	2,82
Nagykát (58)	A	v5	9 975	4	15 246	0,75	1,53
Tiszafeüred (79)	A	v5	9 543	14	31 738	1,55	3,33
Szeghalom (72)	A	v5	9 460	7	41 224	2,01	4,36
Berettyóújfalu (9)	A	v5	9 134	21	35 299	1,73	3,86
Nyírbátor (60)	A	v5	9 075	19	37 577	1,84	4,14
Kunszentmiklós (44)	A	v5	8 272	1	3 310	0,16	0,40
Nagykálló (57)	A	v5	8 232	5	16 745	0,82	2,03
Ráckeve (65)	A	v5	6 551	3	8 565	0,42	1,31
Mátészalka (47)	A	v5	6 519	24	39 921	1,95	6,12

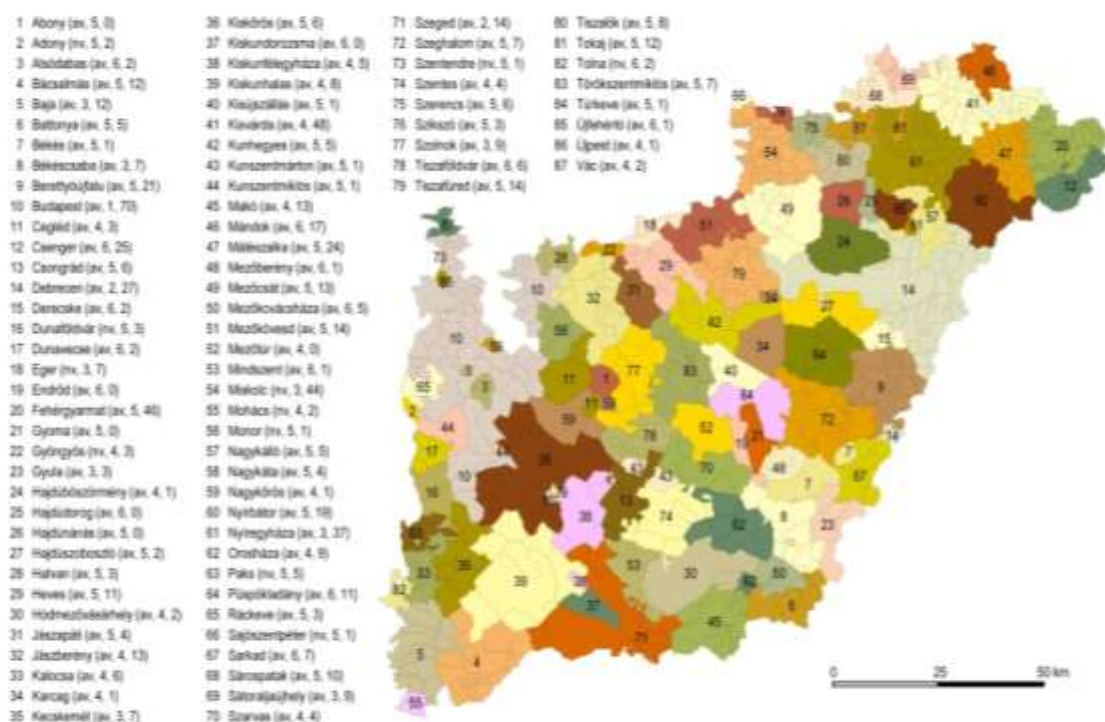
Gravitációs központ	A/NA	B	C	D	E	F	G
Szerencs (75)	A	v5	5 851	6	10 834	0,53	1,85
Mezőcsát (49)	A	v5	5 827	13	30 530	1,49	5,24
Tokaj (81)	A	v5	5 073	12	24 426	1,19	4,81
Tiszalök (80)	A	v5	4 977	8	20 264	0,99	4,07
Szikszó (76)	A	v5	4 861	3	3 918	0,19	0,81
Fehérgyarmat (20)	A	v5	4 375	46	36 424	1,78	8,33
Kiskundorozsma (37)	A	v6	18 504	0	0	0,00	0,00
Endröd (19)	A	v6	13 850	0	0	0,00	0,00
Mezőberény (48)	A	v6	13 477	1	5 853	0,29	0,43
Püspökladány (64)	A	v6	13 246	11	35 875	1,75	2,71
Újfehértó (85)	A	v6	11 826	1	2 104	0,10	0,18
Hajdúdorog (25)	A	v6	11 235	0	0	0,00	0,00
Sarkad (67)	A	v6	10 751	7	13 949	0,68	1,30
Mindszent (53)	A	v6	10 069	1	6 469	0,32	0,64
Derecske (15)	A	v6	9 843	2	4 004	0,20	0,41
Tiszaöldvár (78)	A	v6	9 722	6	22 242	1,09	2,29
Dunavecse (17)	A	v6	4 815	2	6 543	0,32	1,36
Mezőkovácsháza (50)	A	v6	4 721	5	18 508	0,90	3,92
Csenger (12)	A	v6	3 618	25	18 848	0,92	5,21
Mándok (46)	A	v6	3 367	17	18 938	0,93	5,62
Alsódabas (3)	A	v6	2 549	2	4 382	0,21	1,72
<i>Összesen</i>	..	..	2 472 471	671	1 920 513	93,87	0,78
Miskolc (54)	NA	v3	56 982	44	56 552	2,76	0,99
Eger (18)	NA	v3	28 753	7	14 763	0,72	0,51
Gyöngyös (22)	NA	v4	19 715	3	8 664	0,42	0,44
Mohács (55)	NA	v4	15 864	2	6 177	0,30	0,39
Monor (56)	NA	v5	12 347	1	1 659	0,08	0,13
Paks (63)	NA	v5	12 036	5	11 871	0,58	0,99
Dunaföldvár (16)	NA	v5	11 733	3	14 635	0,72	1,25
Szentendre (73)	NA	v5	5 877	1	1 194	0,06	0,20
Sajószentpéter (66)	NA	v5	5 140	1	1 563	0,08	0,30
Adony (2)	NA	v5	4 142	2	2 105	0,10	0,51
Tolna (82)	NA	v6	8 239	2	6 302	0,31	0,76
<i>Összesen</i>	..	..	180 828	71	125 485	6,13	0,69
Mindösszesen	..	..	2 653 299	742	2 045 998	100,00	0,77

Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: a települések neve után zárójelben a 37. ábra számozott vonzaskörzeteinek kódja olvasható; A/NA = alföldi (A) vagy nem alföldi (NA) központ; B = városhierarchiai szint: v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település (BELUSZKY–GYŐRI 2005); C = gravitációs központ lélekszáma 1920-ban (fő); D = vonzott alföldi települések száma (db); E = vonzott alföldi lélekszám 1920-ban (fő); F = vonzott alföldi lélekszám százalékos aránya 1920-ban; G = a vonzaskörzet és a vonzasközpont lélekszámának hányadosa.

A vonzasközpontok egy részéről már volt szó. Ezúttal azt hangsúlyozom, hogy az alföldi centrumok közül hétnek nem volt potenciális vonzaskörzete. A csaknem 27 ezer fős középváros, Mezőtúr, mint ahogy a 13 ezer fős „kvázi város” Endröd és a 11 ezer fős kisváros Gyoma, egymásnak szomszédjai voltak, alig 20 kilométeres távolságon belül (37. ábra). Ez a „szűk” földrajzi tér, három ilyen, gyenge gravitációjú központnak nem biztosíthatott hinterlandot. A 16 ezer fős kisváros, Abony helyzete, Jászberény–Cegléd–Nagykőrös–Szolnok szorításában hasonlóan alakult, mint az előző három centrumé. Némileg más volt a körülmény Hajdúnánás és Hajdúdorog esetében, ahol Debrecen és Nyíregyháza árnyékolta le a 17 illetve a 11 ezer fős város gravitációját. Végül Kiskundorozsma helyzete egészen különleges volt, mivel Szeged nagy kiterjedésű határa mint egy „harapófogó” ölelte szinte teljesen

körbe a települést. Egyedül északnyugat felé volt „nyitott”, ám a 40-50 kilométerre fekvő, nagy kiterjedésű, 26 ezer fős Kiskunhalas, a viszonylag nagyobb távolság ellenére sem tette lehetővé, hogy vonzáskörzetet alakítson ki. Ugyanakkor, mivel tanyák egész sora fogta közre Kiskundorozsmát, és ezek többsége Szegedtől 15-20 kilométernyi távolságra feküdt, kétségtelen, hogy e tanyasiak jelentős része inkább ide vonzódhatott érthető okokból, s nem Szegedhez. Ennek egyik eredménye, hogy már a századelőn dinamikus fejlődő kisváros volt, alföldi viszonylatban átlagon felüli fejlettséggel. A helyi lakosság 40 százaléka nem mezőgazdasági foglalkozása után kereste kenyerét, és szokatlan módon a lakóházak csaknem fele téglalapítványú vagy téglalapozású, vagyis jobb minőségű volt. Továbbá a település pozitív vándorlási egyenleggel bírt: jellemzőbb volt az elvándorlással szemben a beköltözés.

37. ábra A városok hipotetikus vonzáskörzete az Alföldön, 1920

Forrás: ATA, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: a települések neve után szereplő zárójelben három információ olvasható. Elsőnek: a központ földrajzi helyzete, av = alföldi város, nv = nem alföldi város. Másodiknak: a központ városhierarchiában elfoglalt helye, 1 = főváros, 2 = regionális központ, 3 = megyeközpont, 4 = középváros, 5 = kisváros, 6 = járási funkciókkal is rendelkező település. Harmadiknak: a központ által vonzott alföldi falvak száma található, ami összesen 742 község, mivel az alföldi városok száma 76. Az alföldi vonzáskörzettel is rendelkező városok száma 11 volt. A gravitációs modellszámítás alapján 1920-ban hét olyan város mutatható ki, aminek nem volt vonzáskörzete, egyetlen falut sem gravitált: Abony, Endrőd, Gyoma, Hajdúdorog, Hajdúnánás, Kiskundorozsma, Mezőtúr.

Ezek szerint az alföldi városok nagyjából tizede ugyan nem rendelkezett vonzáskörzettel 1920-ban, mégis a táj városállományának csaknem fele, legalább 6 falut, míg a maradék (értelmszerűen) legfeljebb 5, de inkább ennél kevesebb községet vonzott potenciálisan. Jól látszik, hogy az alföldi városok döntő többségét kiterjedt vonzáskörzet övezte. Ennek ellenére csak tizede volt olyan centrum, ami 20-nál több község gravitálására lehetett képes ekkortájt. Tény, hogy a táj városállományából mindössze 21 olyan központ volt, ami saját lélekszámának többszörösét vonzotta. Ezek közül is messze kiemelkedett Fehérgyarmat (8,3) és Máté-

szalka (6,1). A sorban következő két centrum, Kisvárdá (5,7) és Mándok (5,6) is, csakúgy, mint az előző két város, de hozzájuk hasonlóan Csenger (5,2) is, egyformán az Alföld északi-keleti, fejlettségét tekintve átlagon aluli, városhiányos régiójában feküdt. Az említett öt vonzásközpontban alig 30 ezren éltek közvetlenül az első világháború után, ennek ellenére közel 180 ezer lélekszámú vonzáskörzet kialakítására lehettek képesek azzal, hogy nagyjából 160 falut foghattak gravitációs terükbe.

A népességüknek többszörösét vonzó további 16 város mindegyike, vagy városhiányos térségben, vagy annak közvetlen szomszédságában feküdt,³⁵⁹ ráadásul Kiskunhalas kivételével mind a városhierarchia alsó szintjein álló centrum (kisváros vagy járási funkciókkal is rendelkező település) volt. Ebben a 16 központban 160 ezer lélek élt az első világháborút követő években, ami egyúttal több mint 160 falu közel félmillió lakosát vonzotta potenciálisan. Ebből is látszik, hogy csekély súlyukhoz mérten jelentős szerepet tölthettek be a városhiányos vidékek térszervezésében. Közülük is kiemelkedett Mezőcsát, Tokaj és Tiszalök az Északi-középhegység alföldi előterében húzódó városhiányos térségében, továbbá a Nyírségben Nyírbátor, a Sárrétek vidékén Szeghalom és Berettyóújfalu, valamint a Viharsarokban Mezőkovácsháza. Ezek a kisvárosok saját lakosságuknak átlagosan négy-ötszörösét vonzották.

Az alföldi városállomány 40 százaléka azonban olyan központnak bizonyult 1920-ban, ami potenciálisan képtelen volt saját lélekszámát meghaladó népességet vonzásterébe fogni. Ezek többsége, vagy magas várossűrűségű területen feküdt, vagy egy nagy gravitációjú centrum közelségében helyezkedett el, így e központok érvényesülése csak jelentősen korlátozott lehetett. Az előbbire példaként Törökszentmiklós, Kisújszállás vagy Csongrád, az utóbbira Hajdúszoboszló, Makó vagy Kiskunfélegyháza említhető (természetesen a sor mindkét esetben bőven folytatható még). Kiskunfélegyháza több tekintetben is különleges. Egyrészt határos volt kelet felől a Tiszasági, nyugat felől a Duna-menti városhiányos vidékkel. Másrészt, észak és dél felől három, kiterjedt tanyahálózattal rendelkező város, Kecskemét, Kiskunhalas és Szeged fogta közre. Noha Kiskunfélegyháza számításaim szerint saját lakosságának alig több mint harmadát vonzotta csupán, világos, hogy ez az érték jóval nagyobb lehetett – tekintve, hogy a három említett város szomszédos tanyasi lakosságát, és a két városhiányos vidék falvainak népességét is egyszerre gravitál(hat)ta.

A tájon kívüli centrumok száma csaknem egy tucatra tehető 1920-ban, amik alföldi vonzáskörzettel rendelkeztek. Ezek együttesen 71 alföldi község több mint 125 ezer lakosának nyújthattak különböző szolgáltatást. Ezeknek a falvaknak közel kétharmadát egyedül Miskolc vonzotta. Hozzá képest, alföldi szerepét tekintve, nemcsak Mohács, Paks vagy Dunaföldvár törpültek el főleg a Duna miatt, hanem az olyan nagyobb potenciállal rendelkező városok is, mint Eger vagy Gyöngyös, amelyek vizsgált tájjal való kapcsolatát nem gátolta felszíni vízfolys. Ennek ellenére az utóbbi két centrum csak alig több mint 23 ezer fős alföldi vonzáskörzettel rendelkezett potenciálisan.

Mindent egybevetve a gravitációs modell felhasználásával körvonalazott hipotetikus vonzáskörzetek alföldi struktúrája több, lényeges vonásra mutat rá. Először is, egyedül a városhiányos területek azok, ahol kiterjedt vonzáskörzetek jöhettek létre, illetve maradhattak fenn a 20. századra, és ahol a központok saját lélekszámuk többszörösét gravitálhatták. Másodszor, részint a ritkább szemű településhálózat, részint ebből eredően a magasabb várossűrűség miatt, számos olyan központ működött, főleg a közép- és dél-alföldi területen, ahol a centrumokat nem övezte vonzáskörzet. Egyértelművé vált, hogy ezek a városok nem a megszokott értelemben vett város–vidék kapcsolatrendszerben értelmezhetők. Ezek a városok nem falvakat, hanem elsősorban sajátjuk mellett más, közeli települések tanyasi lakosságát vonzották, vagyis közigazgatási értelemben ugyan vonzáskörzettel nem rendelkeztek, de a valóságban, lát-

³⁵⁹ Mezőcsát (5,2), Tokaj (4,8), Szeghalom (4,4), Nyírbátor (4,1), Tiszalök (4,1), Mezőkovácsháza (3,9), Berettyóújfalu (3,9), Bácsalmás (3,5), Tiszafüred (3,3), Heves (2,8), Püspökladány (2,7), Kunhegyes (2,4), Tiszaöldvár (2,3), Kiskőrös (2,1), Nagykálló (2,0), Kiskunhalas (2,0). Forrás: ATA, saját számítás.

hattuk, azért ennél árnyaltabb volt a kép. Harmadszor, az Alföld hipotetikus vonzáskörzetrendszerét elsősorban a belső központjai, és csak másodsorban külső centrumai határozták meg. Az utóbbiak többségének hatása vélhetően jelentéktelen volt. Egyedül Miskolc, s legfeljebb Eger és Gyöngyös szerepe érzékelhető még; amennyiben a táj egészét tekintjük.

HATÁR MENTI HIPOTETIKUS VONZÁSKÖRZETEK A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN

Az első világháborút lezáró békeszerződés Magyarországon, csakúgy, mint a központi hatalmak többségénél, súlyos következményekkel járt. Az ország népesség- és területvesztesége jól ismert, az viszont már kevésbé, hogy a 100 ezer négyzetkilométer kiterjedésű³⁶⁰ Nagyalföldnek csak kevesebb, mint a fele maradt az ország területén. Így a települések közigazgatási határához igazított trianoni Alföld kerekén 45 ezer négyzetkilométer kiterjedésű volt,³⁶¹ ahol 1920-ban négy és fél millióan éltek.

38. ábra Az Alföld kiterjedése a történelmi és a trianoni határok viszonylatában

Forrás: BELUSZKY 2001: 24, 5. ábrája alapján saját szerkesztés, vö. TELEKI P. 1936: 293.

Az új államhatár alföldi, mintegy 8-900 kilométeres szakaszán „határ menti települések” egész sora jött létre. E települések zónájának kijelölésére többféle módszertani eljárás választható, amivel ma már kisebb könyvtárnyi irodalom foglalkozik.³⁶² Az, hogy mekkora sávot tekintünk határ menti területnek, számos körülmény függvénye, amit leginkább az befolyásol, hogy mekkora terület (például táj vagy állam) kontextusában történik az értelmezés. Tekintve, hogy a trianoni Alföld kiterjedése az új állam területének alig fele volt, és hogy a szélei közti távolság is átlagosan alig 180 kilométer körül alakult, indokolt az 50 kilométeres sáv helyett inkább egy 30 kilométer széles zónára mérsékelni a határ menti terület kijelölését. Ezt a megoldást választotta Kovács Zoltán jól ismert tanulmányában,³⁶³ de ehhez közeli (25 kilométeres) tartománnyal dolgozott Hajdú Zoltán is egy későbbi munkájában.³⁶⁴

Ebben a határtól számított 30 kilométerre szélesedő zónában 304 település működött és több mint 851 ezer fő élt a békekötés utáni években (18. táblázat). A terület népessége egy évtized alatt 940 ezer lélekre nőtt. Azért jelentős ez a 10 százalékos gyarapodás az 1920-as

³⁶⁰ BELUSZKY 2001: 23.

³⁶¹ A 818 település közigazgatási területe összesen 7 819 282 katasztrális hold volt az 1930. évi adatok alapján.

³⁶² A téma irodalmához lásd: SIKOS T.–TINER (szerk.) 2009, illetve a legutóbbi szintézis: KOVÁCS Cs. 2006.

³⁶³ KOVÁCS Z. 1990: 8.

³⁶⁴ HAJDÚ 1996: 647–648.

években – annak ellenére, hogy az Alföld többi részén a növekedés mértéke hasonlóan épp ennyi volt –, mert a megelőző évtizedben e (későbbi) határ menti területen a gyarapodás üteme alig haladta meg a 2 százalékot. Ebből világosan látszik, hogy a népességnövekedés felgyorsult, még a századfordulós évek értékéhez (8 százalék) mérten is. A természetes szaporodás ugyan felére esett az 1910-es években, de hamar visszaállt a századfordulós szintre. A 20. század első harmadában a határsáv mindvégig népességkibocsájtó terület maradt, annyi különbséggel, hogy az elvándorlás 32 ezerről 35 ezer főre nőtt a háború éveiben, később azonban, amikor valóban határ menti zónává alakult, az elvándorlók száma 12 ezer főre mérséklődött, amiben meghatározó szerepet játszott párhuzamosan a határon túlról érkező bevándorlók tömege. Tulajdonképpen a népességveszteség ellenére a határzóna egyben vándorlási célterületté is vált.

18. táblázat A trianoni Alföld főbb demográfiai és migrációs adatai az államhatártól számított 30 kilométeres zónában, 1900–1930

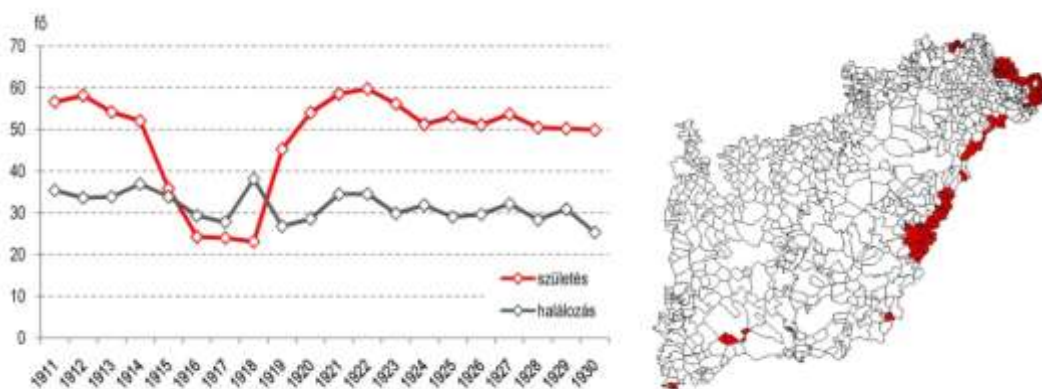
Megnevezés	Év	Az államhatár 30 kilométeres zónájában	Az Alföld többi területén
Népesség	1900	762 778	2 972 357
	1910	829 497	3 428 739
	1920	851 639	3 666 830
	1930	940 041	4 049 618
Természetes szaporodás	1901–10	98 826	370 125
	1911–20	47 469	161 359
	1921–30	97 998	306 591
Tényleges szaporodás	1901–10	66 696	455 927
	1911–20	11 898	211 905
	1921–30	85 286	379 151
Vándorlási különbség	1901–10	–32 130	85 802
	1911–20	–35 571	50 546
	1921–30	–12 712	72 560
Vándorlási egyenleg (százalék)	1901–10	–4,21	2,89
	1911–20	–4,29	1,47
	1921–30	–1,49	1,98

Forrás: ATA, saját számítás.

Egészen más volt a helyzet azokon a részekén, ahol a vonzásközpontot a környező államok valamelyikéhez csatolták, és a vonzáskörzet kisebb-nagyobb szelete a trianoni Alföldön maradt. E határ menti vonzáskörzet vizsgálatához további 33 országhatáron túli funkcionális várost vettem számításba, olyanokat, amelyeknek földrajzi közelsége miatt vonzáskörzetük egy része a trianoni Alföldre nyúlhatott.³⁶⁵ A számítások azonban azt mutatták, hogy ezek

³⁶⁵ A vizsgálatba bevont határon túli centrumok városhierarchiai szintenként és népességük alapján csökkenő sorba rendezve. A települések neve után zárójelben előbb a hierarchiai szint (v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település, lásd: BELUSZKY–GYÖRI 2005), majd az 1910. évi lélekszám szerepel (MSK Ús. 42. kötet). Nagyvárad (v2, 64 169), Arad (v2, 63 166), Kassa (v2, 44 211), Szabadka (v3, 94 610), Szatmárnémeti (v3, 34 892), Újvidék (v3, 33 590), Zombor (v3, 30 593), Ungvár (v3, 16 919), Nagykároly (v3, 16 078), Beregszász (v3, 12 933), Zenta (v4, 29 666), Munkács (v4, 17 275), Nagyszalonta (v4, 15 943), Apatin (v4, 13 136), Nagyszentmiklós (v4, 10 617), Nagyszőlős (v4, 78 11), Nagymihály (v4, 6120), Magyarkanizsa (v5, 17 018), Magyarpécska (v5, 8066), Borosjenő (v5, 6599), Margitta (v5, 5676), Székelyhid (v5, 5279), Tasnád (v5, 5030), Törökkanizsa (v5, 4938), Halmi (v5, 3455), Kisjenő (v5, 2821), Királyhelmec (v5, 2725), Mezőkaszony (v5, 2468), Érmihályfalva (v6, 6255), Pankota (v6, 5607), Perjámos (v6, 5348), Erdőd (v6, 3602), Gálszécs (v6, 3284).

közül is csak 14 központ volt,³⁶⁶ aminek vonzáskörzete 1910-ben kiterjedt a későbbi országterület Alföldjére (19. táblázat). E 14 központ trianoni Alföldre átnyúló, mintegy 75 falura kiterjedő vonzáskörzetében,³⁶⁷ közvetlenül az első világháború előtt, több mint 122 ezren, 1920-ban viszont már csak 106 ezren éltek (ugyanezekben a falvakban). Mindez egy összetett folyamat eredménye. Egyfelől az első világháború éveiben, de már azt megelőzően is, visszaesett a születések száma és kedvezőtlenül alakult a halálozások aránya, kivált 1918-ban. Amíg a háború előtti években a később központ nélkül maradt „vonáskörzet” településeinek 5, legfeljebb 10 százalékában mutatható ki a természetes fogyás, addig ez az érték a háború első éveiben látványosan 44, illetve 69 százalékra emelkedett. Az említett 1918-as évben, mindenekelőtt az influenzajárvány miatt, a vizsgált 75 faluból már 69-ben (92 százalék) többen haltak meg, mint amennyien születtek. A helyzet az évtized végére, a baby-boom következtében, stabilizálódott (39. ábra).

39. ábra A központjukat veszített határ menti vonzáskörzetek falvainak átlagos születési és halálozási adatai, 1911–1930
Forrás: NFAK 1969, ATA, saját számítás és szerkesztés.

Másfelől, ezek a települések kivétel nélkül olyan határ menti falvakká váltak 1920-ban, amelyeknek a központja mind közigazgatásilag, mind gazdaságilag elérhetetlenné vált. A történelmi vonzásközpontjaik nélkül maradt falvak lakossága nagyobb arányban döntött az elvándorlás mellett. Mindezek együttes folyománya lett, hogy a 2112 négyzetkilométer kiterjedésű,³⁶⁸ központjait veszített „vonáskörzet-terület” népessége 16 ezer fővel csökkent, amennyiben pusztán a települések lélekszámváltozását tekintjük. Ha azonban a veszteségek ellenére figyelembe vesszük, hogy 1911 és 1920 között e falvakban összesen 7630 fő volt a természetes szaporodás értéke, akkor az elvándorlók száma jóval nagyobbra kalkulálható. Mindent

³⁶⁶ Arad, Beregszász, Érmihályfalva, Halmi, Királyhelmece, Mezőkaszony, Nagykároly, Nagyszalonta, Nagyszőlős, Nagyvárad, Szabadka, Szatmárnémeti, Székelyhid, Zombor.

³⁶⁷ A határon túli központok hipotetikus vonzáskörzete 1910-ben a vonzott községek zárójelben történő megadásával: Nagyvárad (Biharkeresztes, Berekböszörmény, Nagykereki, Ártánd, Komádi, Kismarja, Körösszegapáti, Pocsaj, Bojt, Körösnagyharsány, Biharugra, Bedő, Esztár, Magyarhomorog, Told, Körösszakál); Arad (Kevermes); Szabadka (Kisszállás, Pusztamérgecs, Öttömös); Szatmárnémeti (Csegöld, Zajta, Gacsály, Rozsály, Császló, Tisztaberek, Garbolc, Kisnamény, Türricse, Nagyhódos, Botpalád, Kispalád, Csaholc, Kishódos); Zombor (Hercegszántó); Nagykároly (Vállaj, Mérk); Beregszász (Beregsurány, Beregdaróc, Tárpa, Szatmárcseke, Tiszaköröd, Csaroda, Márok, Márokpapi, Milota, Tiszabecs, Tákos, Kölcse, Hete, Túrístvándi, Tiszacsécs, Jánd, Fejércse, Gergelyi, Ugornya); Nagyszalonta (Nagyszalonta, Geszt, Mezőgyán, Zsadány); Nagyszőlős (Uszka, Magosliget); Székelyhid (Álmosd); Halmi (Méhtelek); Királyhelmece (Láca, Dámóc, Semjén, Nagyrozvágy, Kisrozvágy, Cséke); Mezőkaszony (Barabás, Vámosatya, Gelénes); Érmihályfalva (Nyírábrány, Penészlek). Forrás: ATA, saját számítás.

³⁶⁸ Eredeti adat: 367 033 kat. hold. Forrás: ATA, saját számítás.

összevetve az 1910-es években, vélhetőleg nagyobb mértékben 1918 és 1920 között (a később trianoni békeszerződés következtében) vonzásközpont nélkül maradt alföldi falvakból legalább 23 ezren költöztek el, ami egészen rendkívüli – tekintve, hogy a helyi lakosság *csaknem ötöde* hátrahagyta korábbi lakhelyét. Összességében az elvándorlók aránya a 30 kilométeres határsávban ennél lényegesen kedvezőbben alakult: az ott élők alig huszada hagyta el otthonát. Mindez egyértelműen bizonyítja, hogy a központjukat veszítő vonzáskörzetek lakossága rendkívül súlyos, alighanem kilátástalannak ítélt helyzetbe került, amire a helyi társadalom válasza a tömeges elvándorlás volt.

19. táblázat A határ menti városok hipotetikus alföldi vonzáskörzete, 1910 (vö. 41. ábra)

Gravitációs központ	A/HT	B	C	D	E	F
Szeged	A	v2	118 328	12	35 271	0,30
Debrecen*	A	v2	92 729	19	48 341	0,52
Békéscsaba*	A	v3	42 599	8	25 690	0,60
Gyula	A	v3	24 284	4	17 679	0,73
Baja	A	v3	21 032	15	44 305	2,11
Sátoraljaújhely	A	v3	19 940	10	11 479	0,58
Makó	A	v4	34 918	14	46 797	1,34
Kisvárd	A	v4	10 019	36	52 489	5,24
Battonya	A	v5	13 011	5	13 602	1,05
Bácsalmás	A	v5	11 498	10	31 698	2,76
Sárospatak	A	v5	9 427	10	9 504	1,01
Berettyóújfalu*	A	v5	8 579	12	19 606	2,29
Nyírbátor	A	v5	7 777	18	30 419	3,91
Mátészalka	A	v5	5 935	22	35 950	6,06
Fehérgyarmat	A	v5	4 627	30	21 470	4,64
Sarkad	A	v6	9 587	4	6 972	0,73
Mezőkovácsháza	A	v6	4 429	6	17 376	3,92
Csenger	A	v6	3 522	15	12 172	3,46
Mándok	A	v6	3 106	18	19 201	6,18
<i>Összesen</i>	..	..	<i>445 347</i>	<i>268</i>	<i>500 021</i>	<i>1,12**</i>
Nagyvárad	HT	v2	64 169	16	36 125	0,56
Arad	HT	v2	63 166	1	3 625	0,06
Szabadka	HT	v3	94 610	3	4 652	0,05
Szatmárnémeti	HT	v3	34 892	14	9 533	0,27
Zombor	HT	v3	30 593	1	3 706	0,12
Nagykároly	HT	v3	16 078	2	5 172	0,32
Beregszász	HT	v3	12 933	19	19 560	1,51
Nagyszalonta	HT	v4	15 943	4	22 610	1,42
Nagyszőlős	HT	v4	7 811	2	830	0,11
Székelyhid	HT	v5	5 279	1	2 136	0,40
Halmi	HT	v5	3 455	1	551	0,16
Királyhelmec	HT	v5	2 725	6	4 765	1,75
Mezőkaszony	HT	v5	2 468	3	3 435	1,39
Érmihályfalva	HT	v6	6 255	2	5 576	0,89
<i>Összesen</i>			<i>360 377</i>	<i>75</i>	<i>122 276</i>	<i>0,34**</i>
Mindösszesen	..	..	805 724	343	622 297	0,77**
Nincs adat***	..	..	..	22	..	..

Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: A/HT = alföldi (A) vagy határon túli alföldi (HT) központ; B = városhierarchiai szint: v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település (Beluszky–Győri 2005); C = gravitációs központ lélekszáma 1910-ben (fő); D = vonzott alföldi települések száma (db);

Gravitációs központ	A/HT	B	C	D	E	F
---------------------	------	---	---	---	---	---

E = vonzott alföldi lélekszám 1910-ben (fő); F = a vonzáskörzet és a vonzásközpont lélekszámának hányadosa.

* Berettyóújfalu, Békéscsaba és Debrecen (mint földrajzi város) kívül felüdt a határ menti 30 kilométeres zónán, ennek ellenére vonzáskörzetük *jelentős* része átnyúlt az említett területre. Ebből a megfontolásból szerepelnek az összesítésben. Ezzel szemben Kiskundorozsma, bár mindössze 11 kilométerre volt a határtól, mégsem került be a táblázatba azért, mert nem mutatható ki körülötte hipotetikus vonzáskörzet.

** Átlag.

*** Azok a települések, amelyek az 1926-os összeírás alapján az adatbázisba kerültek, de különböző okokból nem állt rendelkezésre 1910-ben hozzájuk kapcsolódó lélekszám, ami alapján elvégezhető lett volna a gravitációs számítás. Ezek a következők: Alsógöd, Csabacsüd, Csengőd, Dánszentmiklós, Drágszélzállás, Felsőcsikéria, Felsőgöd, Gátér, Gerendás, Gyála (Nagyrét), Jakabszállás, Kelebia, Nagykopáncs, Nyírszöllős, Öregcsertő, Pestersébet, Rákoshegy, Sashalom, Soltszentimre, Tompa, Újiráz.

A trianoni Alföld 19 határ menti városában több mint 445 ezren, ezek vonzáskörzetében, ami 268 falut ölelt fel, pedig 500 ezren, összesen csaknem 1 millióan éltek közvetlenül a békeszerződés előtti években (19. táblázat). A határ kijelölését követően ezeknek a városoknak a lakossága 523 ezer főre nőtt, ami nagyjából fele-fele arányban a természetes szaporodásnak (29 ezer fő) és a bevándorlásnak (legalább 26 ezer fő) volt köszönhető (20. táblázat). Adatok híján csak sejthető, hogy a központ nélkül maradt vonzáskörzetek lakosságának egy része ezekben a centrumokban találhatott új otthonra.

20. táblázat A trianoni Alföld határ menti városainak vándorlási egyenlege, 1901–1930

Város	Lélekszám				Vándorlási különbség			Vándorlási egyenleg rátája		
	1900	1910	1920	1930	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930
Szeged	102 991	118 328	119 109	135 071	3 097	–4 273	8 429	3,01	–3,61	7,08
Debrecen	75 006	92 729	103 186	117 275	10 291	6 978	6 891	13,72	7,53	6,68
Békéscsaba	37 547	42 599	44 368	49 374	246	–654	545	0,66	–1,54	1,23
Makó	33 722	34 918	37 141	35 824	–1 166	2 207	–2 679	–3,46	6,32	–7,21
Gyula	22 446	24 284	24 908	25 241	1 619	2 368	1 300	7,21	9,75	5,22
Baja	20 361	21 032	19 371	27 935	414	–46	12 834	2,03	–0,22	66,25
Sátoraljaújhely	16 886	19 940	21 162	18 431	1 685	1 214	–3 187	9,98	6,09	–15,06
Battonya	12 872	13 011	13 737	12 718	–1 375	–294	–1 829	–10,68	–2,26	–13,31
Bácsalmás	9 291	11 498	11 517	13 045	832	–704	411	8,95	–6,12	3,57
Sarkad	8 760	9 587	10 751	12 233	–255	522	19	–2,91	5,44	0,18
Kisvárd	8 257	10 019	11 435	14 133	817	1 027	1 491	9,89	10,25	13,04
Sárospatak	8 216	9 427	10 408	11 257	138	–154	–1 279	1,68	–1,63	–12,29
Berettyóújfalu	7 723	8 579	9 134	10 899	–125	180	792	–1,62	2,10	8,67
Nyírbátor	5 946	7 777	9 075	10 779	958	676	–9	16,11	8,69	–0,10
Mátészalka	5 405	5 935	6 519	9 125	–315	139	1 471	–5,83	2,34	22,56
Mezőkovácsháza	4 352	4 429	4 721	5 323	–661	–292	–214	–15,19	–6,59	–4,53
Fehérgyarmat	4 220	4 627	4 375	5 227	0	–420	323	0,00	–9,08	7,38
Csenger	3 360	3 522	3 618	4 941	–239	–94	704	–7,11	–2,67	19,46
Mándok	2 923	3 106	3 367	4 146	–144	22	132	–4,93	0,71	3,92
Összesen	390 284	445 347	467 902	522 977	15 817	8 402	26 145	4,05	1,89	5,59

Forrás: ATA, saját számítás.

Kiemelt vándorlási célterület lett Mátészalka és Csenger, ahol az 1920-as években ötödével nőtt pusztán bevándorlásból a lélekszám. (A századfordulón még mindkét város népességbocsjátó területnek minősült.) A helyzetnek további „nyertese” volt Kisvárd, Berettyóújfalu,

Fehérgyarmat, Szeged, Debrecen és Gyula, ahol a bevándorlók aránya legalább 5–13 százalék között alakult. Nyírbátor ezzel szemben a századelőn még 16 százalékos pozitív vándorlási egyenleggel bírt, ami 1920 után, a határ közeli (16 kilométerre fekvő) helyzete miatt gyökeresen megváltozott. Már nem volt képes jelentősebb vonzó hatást kifejteni. Lakói közül többen az elvándorlás mellett döntöttek. Makón, Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen is hasonló volt a helyzet.

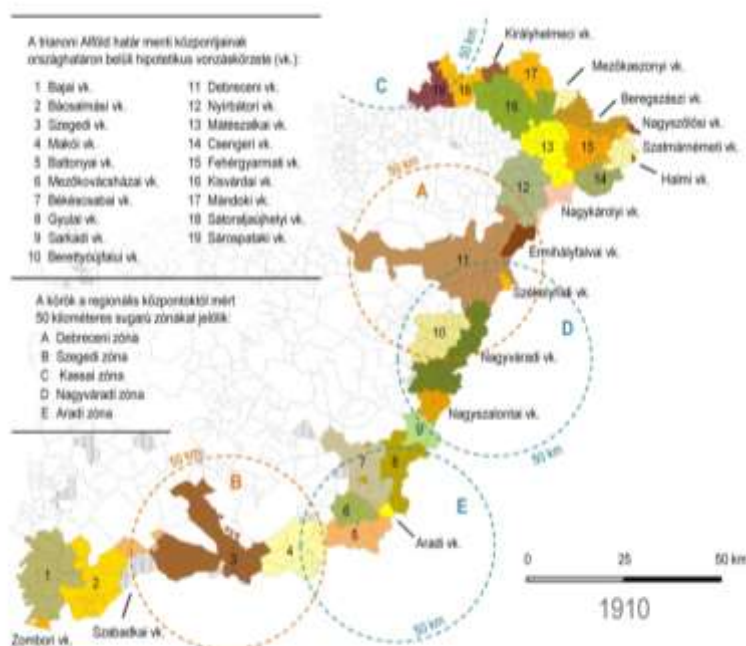
A széles körben ismert, Kovács Zoltán-féle határ menti, Alföldre vetített hipotetikus vonzáskörzetek (40. ábra), és a számításaim alapján modellezhető potenciális vonzáskörzetek kiterjedése között lényeges különbség áll fenn (41. ábra). Ennek oka egyértelműen az eltérő módszertani megközelítésben rejlik. Kovács a népességszámot, a kiskereskedelmi szívóhatást, a közlekedési hálózatot és többek között a közigazgatási beosztást vette figyelembe.³⁶⁹ A számítások menetét azonban nem közölte, így eredményei utólag nem reprodukálhatóak; ezzel pedig az összehasonlítás is lehetetlenné vált, illetve csak korlátozottan végezhető el.

40. ábra A Kovács Zoltán-féle hipotetikus vonzáskörzetek a határ menti régióban, 1910
Forrás: KOVÁCS Z. 1990: 8. alapján saját szerkesztés.

Kovács módszerével szemben, a gravitációs vonzáskörzetek körvonalazására használt eljárást követtem, és a Beluszky–Győri-féle funkcionális városokat tekintettem vonzásközpontoknak. Mindez lehetővé tette a térségben szövődő, aprólékosan strukturált, potenciális vonzáskörzet-rendszer megfelelő modellezését. Az említett módszertani különbség miatt nem tulajdonítható különösebb jelentés az eltérő eredményeknek. Tény azonban, hogy a Kovács-féle vizsgálat jóval nagyobb vonzáskörzetet rajzolt Kassának, Szatmárnémetinek, Nagyváradnak, Aradnak és Szabadkának, mint ami a gravitációs modell alapján valószínűsíthető. Ezek hinterlandja lényegesen mérsékeltebb lehetett az 1910-es években. Kassa például egyáltalán nem rendelkezett potenciális vonzáskörzettel a trianoni Alföldön, és Arad is csupán egyetlen községet (Kevermes) gravitált. Ugyanakkor jól látszik, csak néhány települést megemlítve, hogy Mezőkaszonynak, Nagykárolynak, Érmihályfalvának vagy éppen Nagyszalontának is volt vonzáskörzete a határ menti területen (41. ábra), szemben a Kovács-féle eredménnyel.

³⁶⁹ KOVÁCS Z. 1990: 9.

41. ábra Hipotetikus vonzáskörzet-szerkezet a határ menti területen, 1910 (vö. 19. táblázat)

Forrás: ATA, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: a számmal jelölt hipotetikus vonzáskörzetek a trianoni országhatáron belüli, míg a határ mentén kiírt vonzáskörzetek az elcsatolt központok hinterlandjai voltak a jelzett időpontban.

Mindent összevetve világos, hogy a határ menti zóna amellet, hogy népességekibocsájtó terület volt, vándorlási célterületté is vált, ahol mindenekelőtt a migránsok kitüntetett figyelmét a városok élvezték. Ezzel párhuzamosan bizonyítható, hogy a határ menti zóna azon részeiről, ahol a történelmi központjuk nélkül maradt vonzáskörzetek feküdtek, tömeges elvándorlás kezdődött már 1918 táján. Tulajdonképpen a trianoni államhatár a városok nagyobb részét dinamizálta. Miközben a határ menti falvak negyedét lényegében hosszú időre ellehetetlenítette, jóllehet a vizsgált zónában fekvő falvak többségére tulajdonképpen hatástalan volt.

VÁROSHIÁNYOS TÉRSÉGEK KIMUTATÁSA A GRAVITÁCIÓS MODELL SEGÍTSÉGÉVEL

A hazai földrajztudomány számos munkában foglalkozott az utóbbi évtizedekben a városhiányos területek meghatározásával, leírásával és az ott élők potenciális lehetőségeivel. Ezek közül azonban csak kevésnél olvasható szélesebb történelmi perspektíva. Beluszky Pál 1976-os tanulmányában összetett szempontrendszer alapján, közel száz mutató felhasználásával alkotott képet az ország „kedvezőtlen életkörülményű területeiről”. Az Alföldön négy ilyen nagyobb régiót különített el, amik közül kettővel, a Közép-Tiszavidékkel és a Berettyó-Körösvidékkel egy későbbi írásában részletesen is foglalkozott.³⁷⁰ Jóllehet, Beluszky nem a városhiányos térségeket állította a vizsgálat középpontjába, mégis eredményei részben ezekről tájékoztatnak.

Tóth József hasonlóan nem tárgyalta külön az 1988-ban megjelent könyvében az alföldi városhiányos területeket, és nem is különítette el azokat a környezetüktől (mivel az urbanizáció folyamatát vizsgálta közelebbről), a kérdést azonban ő sem kerülhette meg. Nem városhi-

³⁷⁰ BELUSZKY 2002 [1976], Uő 2002 [1981].

ányos térségekről, hanem perifériákról értekezett. Ezek közé sorolta a dél-békési, a sárréti, a tiszafüredi és a solti „térszerkezeti egységet”, tehát az Alföld általa lehatárolt 12 területe közül négyet.³⁷¹ A nyíregyházi „térszerkezeti egységről”, ami Tóth olvasatában az egész megyét jelentette, nem beszélt perifériaként, ellenben hangsúlyozta, hogy „alföldi viszonylatban is elmaradott, számos strukturális gonddal küszködik”.³⁷² A nyíregyházi, a sárréti és a tiszafüredi „térszerkezeti egység” lényegében megegyezik a Beluszky-féle vizsgálat Szabolcs-Szatmár, Berettyó-Körösvidék és Közép-Tiszavidék hátrányos helyzetű területével.

Ezek után 1999-ben, az említett két geográfus eredményeire is építkezve, jelentetett meg egy rendkívül adatgazdag, inkább leíró, és csak kevésbé elemző monográfiát Kókai Sándor. A „nyíregyházi történeti földrajzi iskola” műhelyében született kötet, érthető módon, már kifejezetten történeti szemléletű, aminek homlokterében a 19. századi Nagyalföld városai és vonzáskörzetei álltak. Hasonlóan az eddig ismertetett két munkához, ebben sincs említés városhiányos térségekről, ellenben perifériákról és félperifériákról annál több szó esik. Összesen öt ilyen területet különített el a szerző. Négyet a trianoni Alföldön: a Közép-Tiszavidéket, a Sárrét-Körösök vidékét, a Körös–Maros közét s a Duna-mentét, valamint egyet annak határain kívül, amit a Bánát délkeleti részeként azonosított.³⁷³

Ennyiből is világosan látszik, hogy különböző színekkel megfestett képek állnak rendelkezésre az Alföld perifériális, illetve hátrányos helyzetű területeiről; ami érthető, hiszen nemcsak a vizsgált időszak, hanem a vizsgálati módszerek is jelentősen eltérőek. Mindazonáltal az említett kutatási eredmények több vonatkozásban is összecsengnek és kiegészítik az egyébként egymástól nem függetlenül formálódott összképet.

A városhiányos térségeket kimutatni kézenfekvő megoldás lehet, ha megjelenítjük a térképen az összes várost, ami egyúttal kijelöli azokat a területeket is, ahol hiány van belőlük. Ennél bonyolultabb, ugyanakkor jóval szemléletesebb eljárás, ha a gravitációs vonzáskörzetek feltáráshoz végzett számítási eredményeket használjuk fel ehhez. (A módszert ilyen célra először Győri Róbert alkalmazta a hazai történeti földrajzban.)³⁷⁴ Amennyiben az egyes településekre kapott maximális gravitációs értéket hozzárendeljük az adott közigazgatási egységhez, jelen esetben a falvakhoz, akkor az adatok térképezésekor előhívhatók a centrumok körül működő gravitációs mezők koncentrikus vagy (közeli centrumok esetén) egymásba fonódó gyűrűi. Végül, ahol a mező a leggyengébb, vagyis ahol a térkép világosabb árnyalatú, ott rajzolódhatnak majd ki a városhiányos területek.

Tekintve, hogy a kisvárosok legtöbbször az ilyen gyenge gravitációjú vidékeken jönnek létre, és csak ritkán olyan központok közelében, amelyek a városhierarchia magasabb szintjén helyezkednek el, szükségesnek ítélttem, hogy a vizsgálat során kizárólag azok a települések kerüljenek be a megjelenítendő vonzásközpontok csoportjába, amik középvárosok vagy annál magasabb hierarchiájú centrumok voltak a századelőn.

Mindezek után az elkészült térképen (42. ábra) élesen kirajzolódnak a Duna–Tisza közí és a tiszántúli városövek. Ezek az észak–déli irányban, egymással párhuzamosan elnyúló övek, és a körük rendeződő erősebb gravitációs terek egyúttal inverz formában megjelenítik a városhiányos vidékeket is. Ezzel az eljárással lényegesen pontosabban kijelölhetők az egykori városhiányos régiók belső potenciális (mag)területei. Annak, hogy ezeket a belső területeket mégsem határoltam el élesen egymástól, egyszerre több oka van. Először is egyértelmű, hogy e vidékek többé-kevésbé összefüggő régiókat alkottak, ami látszatra eleve kérdésessé teszi a belső strukturáltság „erőltetését”. Másodszor, a gravitációs modell nem alkalmas arra, és ez kellően nyomós érv, hogy empirikus vizsgálatokhoz szétválassza egymástól ezeket a kisebb területeket. Ennek magyarázata abban áll, hogy a gravitációs mező intenzitásának térképi

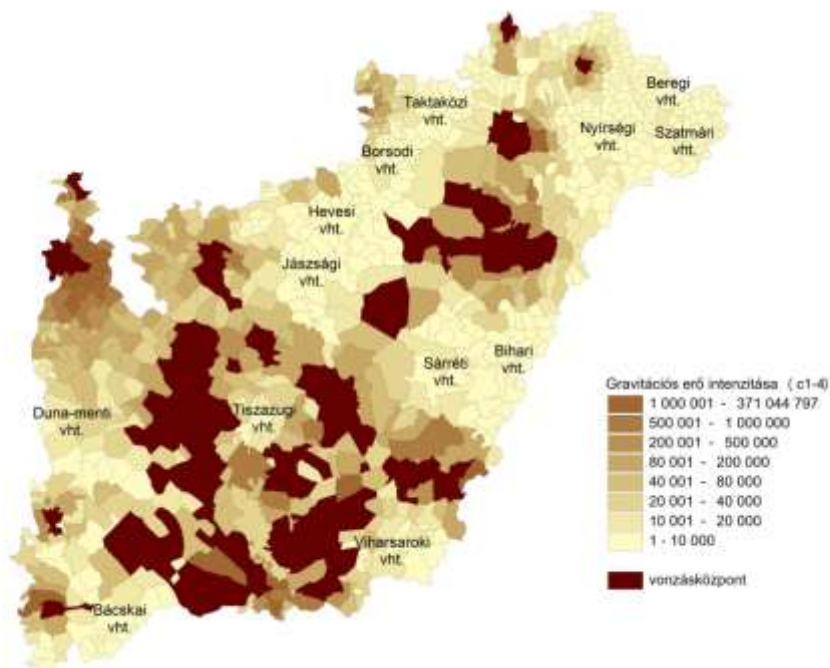
³⁷¹ TÓTH 1988: 163–170.

³⁷² Uo. 164.

³⁷³ KÓKAI 1999: 168–169.

³⁷⁴ GYŐRI 2005: 84.

megjelenítéséhez alkalmazott színskála érték-intervallumai tetszőlegesen állíthatók, ilyen vagy olyan megfontolásból, szűkebb vagy tágabb értékhatárok közé. Ezzel persze a végeredmény szintén módosul. Az eljárás nyilvánvaló korlátai tehát önmagában teszik lehetetlenné a belső, egyúttal a „külső” határok kijelölését. Harmadszor, úgy vélem, a tájakhoz hasonlóan ebben az esetben sem lehet éles határokról beszélni. Talán erre nincs is szükség. Elég, ha jelzésszerűen rajzolhatók fel a városhiányos régiók belső, kisebb vidékei a geográfia, pontosabban a történeti földrajz vásznára.

42. ábra Városhiányos területek az Alföldön 1920-ban. A városhierarchia felső négy szintjén működő központok (c1–4) gravitációs erejének intenzitása szerint
 Forrás: ATA, saját számítás és szerkesztés.
 Megjegyzés: vht. = városhiányos terület.

Ezek után elmondható, hogy 1920-ban három olyan városhiányos régió mutatható ki a trianoni Alföldön, ami összetett, belső strukturáltságot feltételez: 1. az Észak-Tiszántúli városhiányos régió a Beregi, a Nyírségi és a Szatmári vidékkel; 2. a Berettyó–Körös vidéki városhiányos régió a Sárréti és a Bihari vidékkel; 3. végül az Alföldi-hegységelőtér városhiányos régiója a Borsodi, a Hevesi és a Taktaközi vidékkel. A térképen látható további öt terület nem mutat mélyebb struktúrát, így azok régióknak aligha nevezhetők. Ilyennek bizonyult a Jászsági, a Duna-menti, a Bácskai és a Viharsaroki mellett, a Tiszazugi városhiányos vidék is, ami abban a sajátos helyzetben volt, hogy beékelődött a két városöv közé. A terület inerciáját kezdetben alapvetően az határozta meg, hogy északról, nyugatról és délről a Tisza, keletről pedig részben a Körös határolta, egyben árnyékolta, aminek következtében a forgalmasabb utak elkerülték a kistájat. A szűkös természetföldrajzi adottságok nagyban befolyásolták a helyi társadalom demográfiai és foglalkozásszerkezeti viszonyait. Idővel egészen biztosan hatással volt a kedvezőtlen helyzet konzerválódására a Szolnok–Három Város–Kiskunfélegyháza–Szeged–Hódmezővásárhely–Szentés–Szarvas–Mezőtúr városok „záró gyűrűje” is.

Mindent összevetve, a városhiányos régiók községei közül több olyan település „emelkedett ki” a 19–20. század fordulójára, amik kisvárosi szerepkörökkel kezdtek rendelkezni. Ezen – a többnyire „foghíjas” funkciókon keresztül – gyakoroltak vonzó hatást környezetükre. Voltaképp a városhiányos vidékek alsó szintű térszervezésében játszottak gyakran súlyukhoz képest nagyobb szerepet. Az Észak-Tiszántúli és a Berettyó–Körös vidéki városhiányos régió

ók egyes részei különösen súlyos helyzetbe kerültek az új államhatár meghúzásával, amikor egyben határ menti területté is váltak. E vidékeken, városok híján, a modernizációs alsóbb hídfoállításokat is nélkülöznie kellett a gazdasági potenciál tekintetében szintén eleve szűkös adottságokkal rendelkező falvak lakosságának. Tulajdonképpen ezek a területek voltak otthonai az „alföldi társadalom” egyik „legreményvesztettebb” rétegének. Többszörösen magatehetetlen falvak egész sora formálódott 1920 után, amiről a történeti szakirodalom még csak említést sem tesz. Az ezekben a községekben halmozódó emberi keserűségnek adott hangot a két háború között többek mellett Féja Géza, sárrétudvari Nagy Imre, Sinka István vagy éppen Szabó Pál. És az sem véletlen, hogy Sárospatakon a Kollégium falai között munkálkodott az ország egyik legszervezettebb, tudományos igénnyel működő falukutató szemináriuma, aminek fő munkaterülete: a Bodroghöz,³⁷⁵ határos volt az Észak-Tiszántúli városhiányos régióval.

AZ ALFÖLDI PIACKÖZPONT-ÁLLOMÁNY VÁLTOZÁSA 1828 ÉS 1925 KÖZÖTT

A közigazgatási tájékoztató lapok IV. témacsoportjának (Forgalmi és gazdasági viszonyok és igazgatás) 9. kérdésére (A község állandó piaca hol van?) adott válaszokat használtam fel a piacközpontok meghatározásához. A kérdésre összesen 735 alföldi település jegyzője, körjegyzője válaszolt. További 16 esetben, bár a piacos helyet nem jelölték meg a hivatalnokok, a gravitációs központot, ami egy újabb (al)kérdés volt, megadták. Ebből, megkötésekkel ugyan, de következtetni lehetett a feltételezett piacközpontra, esetenként piacközpontokra.³⁷⁶ Ezek alapján 751 település kapcsolatrendszeréről rendelkezünk ismeretekkel. A hiányzó 67 alföldi település közül 33 városi rangot viselt 1925-ben,³⁷⁷ ami egyúttal – tekintve, hogy az összeírás kizárólag a községekre vonatkozott – azt is jelenti, hogy a városjoggal rendelkező települések jegyzője eleve nem töltött ki adatlapot. További 28 esetben hiányoznak a belügyminisztériumi példányok,³⁷⁸ és csak 6 község volt,³⁷⁹ ahol sem a piacközpontra, sem a gravitációs központra vonatkozó 9. kérdésre és annak alkérdésére nem érkezett válasz. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy e 67 település piacközponti szerepköréről semmit sem tudunk, hiszen ezek közül 33-at piacközpontjuknak „vallottak” más, olyan települések, amelyek iratanyaga hozzáférhető volt. Mindent összevetve az alföldi településállománynak pusztán 4 százalékaról, kizárólag 34 település piacközponti szerepköréről, vagy annak hiányáról nem rendelkezünk ismeretekkel.

³⁷⁵ BARTHA 2013: 95.

³⁷⁶ Algyő (Szeged, Hódmezővásárhely); Alsónémedi (Pesterzsébet); Borota (Jánoshalma); Ecser (Maglód, Gyömrő, Monor); Fülöp (Fehérgyarmat, Mátészalka); Fülöpdaróc (Fehérgyarmat, Mátészalka); Győröcske (Kisvárd); Kistarcsa (Budapest, Rákosszentmihály); Kóka (Budapest); Mátételke (Bácsalmás, Mélykút); Matolcs (Fehérgyarmat, Mátészalka); Nagyrábé (Berettyóújfalu, Debrecen); Nyírbogát (Nyírbátor); Nyírszöllős (Nyíregyháza); Tiszabercel (Nyíregyháza); Záhony (Kisvárd). Zárójelben azok a központok, ahová a község gravitált. Forrás: ATA.

³⁷⁷ Székesfejerváros (szfv.), törvényhatósági jogú város (thjv.), rendezett tanácsú város (rtv.), ezek a következők az Alföldön: Baja (thjv.), Békéscsaba (rtv.), Budapest (szfv.), Cegléd (rtv.), Csongrád (rtv.), Debrecen (thjv.), Gyula (rtv.), Hajdúböszörmény (rtv.), Hajdúhadház (rtv.), Hajdúnánás (rtv.), Hajdúszoboszló (rtv.), Hódmezővásárhely (thjv.), Jászberény (rtv.), Kalocsa (rtv.), Karcag (rtv.), Kecskemét (thjv.), Kiskunfélegyháza (rtv.), Kiskunhalas (rtv.), Kispeszt (rtv.), Kisújszállás (rtv.), Makó (rtv.), Mezőtúr (rtv.), Nagykőrös (rtv.), Nyíregyháza (rtv.), Pesterzsébet (rtv.), Rákospalota (rtv.), Sátoraljaújhely (rtv.), Szeged (thjv.), Szentés (rtv.), Szolnok (rtv.), Túrkeve (rtv.), Újpest (rtv.), Vác (rtv.). Forrás: MH 1926.

³⁷⁸ Alpár, Arnót, Borsodivánka, Egyek, Gátér, Hajdúbagos, Hosszúpályi, Jakabszállás, Jászsós-szentgyörgy, Jászapáti, Jászkisér, Jászládány, Jászszentandrás, Jászszentlászló, Kiskunmajsza, Mezőkovácsháza, Nyírbánhegyes, Ókésce, Onga, Poroszló, Reformátuskovácskő, Szank, Szikszó, Tiszacsege, Tiszasüly, Tiszajárfalu, Újkésce, Végegyháza. Forrás: ATA.

³⁷⁹ Beregdaróc, Csaroda, Kunszentmiklós, Márok, Márokpapi, Tákos. Forrás: ATA.

Bácskai Vera és Nagy Lajos közösen írt könyvében az 1828. évi összeírás alapján minden olyan települést piacközpontnak tekintett, „amely legalább egy falunak kizárólagos eladó-, vagy vásárlóhelye volt”.³⁸⁰ Tehát ez alapján csak azok a települések minősültek piacközpontnak, amelyeket más falvak piacos helyüknek vallottak, illetve, és a hangsúly ezen van, tiszta vonzaskörzettel rendelkeztek, vagyis e községek más centrumokhoz nem vonzódtak – legalábbis az egykori válaszok alapján ez mondható el. Ehhez képest megkülönböztettek még úgynevezett alközpontokat is, amik annyiban tértek el a központoktól, hogy, bár más települések piacos helyüknek jelölték meg, mégsem rendelkeztek tiszta, csak megosztott vonzaskörzettel. Az előbbiből a trianoni Alföld területére vetítve 1828-ban mindössze 11, az utóbbiból 15 volt. Közel egy évszázaddal később, ugyanezen a területen, már 73 piacközpont és 62 alközpont működött (21. táblázat). Amíg az előbbieket száma hat-hétszeresére nőtt, addig az utóbbiaké, ehhez képest, mérsékeltebben emelkedett. Mindent összevetve együttes számuk így is több mint ötszörösére bővült a vizsgált időszakban. (Tekintve, hogy a piacközpontok és piaci alközpontok együtt alkották, különösen az Alföldön, azokat a centrumokat, ahol eladni és vásárolni lehetett, a továbbiakban mindkét típust „piacközpontnak” tekintem.)

21. táblázat Az alföldi piacközpontok és alközpontok változása 1828 és 1925 között

Megnevezés	1828	1925	A növekedés mértéke (szorosa)
Szám szerint			
Piacközpont	11	73	6,6
Piaci alközpont	15	62	4,1
Összesen	26	135	5,2
Százalékban			
Piacközpont	42,3	54,1	..
Piaci alközpont	57,7	45,9	..
Összesen	100,0	100,0	..

Forrás: BÁCSKAI–NAGY 1984: 45–51. adatai alapján saját számítás, és ATA.

Az adatlapok kitöltői összesen 152 „piacközpontot” jelöltek meg 1925-ben (43. ábra). Közülük 17 olyat is, amelyek nem a trianoni Alföld területén, hanem csak annak közvetlen közelében feküdtek.³⁸¹ Ezek alapján az Alföld piacközpontjai – néhány, mindössze 11 százaléknyi kivételtől eltekintve – tájon belüli, úgynevezett „belső központok” voltak az 1920-as években. Ennek és a látványos „piacközpontosodásnak” az oka több tényezőre vezethető vissza.

Elsőnek is a kontinens és Magyarország lélekszáma a 19. század második felében gyorsan emelkedett, mely korábban nem tapasztalt gabonakonjunktúrát eredményezett, aminek még a század végén is mérhető volt a hatása. Másodsor, erre az időre tehető az Alföld árvízmentesítése és az állandóan vízzel borított területeinek lecsapolása. Az Európa szerte, de a Habsburg Birodalmat is tekintve, egyre növekvő gabonaszükséglet ösztönzőleg hatott a Kárpát-medence alföldi, vagy Alföld közeli területein a szántóföldi művelés mind nagyobb térfoglalására. Ennek a termelésszerkezeti átalakulásnak része volt a szántóföldi kultúra mellett a kertkultúra, főleg homoktalajokon való elterjedése, miként része volt az is, hogy a nagyállattartó gazdálkodás mindinkább háttérbe szorult ezeken a vidékeken.

A vízmentesítő munkálatok az Alföld gazdasági potenciáljának növekedését eredményezték. Nemcsak jó befektetés lett, hanem elsődleges megélhetési forrás is maradt a föld. A növekvő keresletre emelkedő ingatlanárak egyre nagyobb földínséget generáltak a 20. század

³⁸⁰ BÁCSKAI–NAGY 1984: 45.

³⁸¹ A következő piacközpontok nem az általam lehatárolt Alföldön helyezkedtek el: Aszód, Bodrogkeresztúr, Büdöskert, Dunaföldvár, Eger, Gödöllő, Gyöngyös, Isaszeg, Maglód, Miskolc, Monor, Ónod, Szekszárd, Tolcsa. Forrás: ATA.

elejére, ami közvetlenül hatással volt a parasztság társadalmi mobilizációs lehetőségeinek beszűkülésére, és hatással volt közvetve e rétegek vándorlási gyakorlatára is. Mindez együttesen az Alföldet egy gyorsan változó, dinamikusan fejlődő, számos vidékén modernizálódó tájjá alakította, ahol a területi egyenlőtlenségek egy szélsőségesen differenciált térszerkezet formájában öltöttek alakot a századfordulóra. Ezek a folyamatok ugyanakkor felgyorsították a városodást és a városiasodást, lényegében a településhálózat eltérő szintjén különböző intenzitással zajló, de jól érzékelhető metamorfózist.

A 19. század első harmadában az Alföld gazdaságában még kiemelkedő szerepet betöltő piacközpontok száma az agrárkonjunktúra, valamint az áru- és személyszállítás vasúti forradalma következtében ugrásszerűen megnőtt – láthattuk. Ezzel együtt korábbi jelentőségük halványulni kezdett. Tudniillik e centrumok, a nagy piacközpont-sűrűség miatt, már nem voltak „kivételesek” – legalábbis nem úgy, mint száz évvel korábban. Mindazonáltal tény, hogy azokban a központokban, ahol piac működött, de nem számítottak funkcionális értelemben városnak, kiemelt szerep jutott – épp a piaci funkció révén – vidékük gazdasági kapcsolatainak alakításában. A helyzet tulajdonképpen felfogható a 20. század eleji kisvárossá válás egyik stációjaként is. Ezekből a „piacközponti falvakból” 1925-ben az Alföldön összesen 79 működött.³⁸² (Hogy ennek a piaci funkciónak közvetve-közvetlenül szerepe lehetett a későbbi várossá válásban, az nem bizonyítható egyértelműen. Már csak azért sem, mert emellett számos más szerepkör kialakulása is egészen biztosan befolyással bírt a folyamatra. Mindazonáltal tény, hogy ezeknek a falvaknak több mint fele ma városi rangot visel.)³⁸³

Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a 20. század elejére a „piacközpontok” mellett egy sor olyan település is funkcionált, ahol, bár működött piac, mégsem alakult ki körülötte falvakra kiterjedő vonzáskörzet. Ezeket nevezem *önforgalmú piacközpontoknak*. Számuk, 1828-ban, az akkori Magyarország területén (Erdély és Horvát-Szlavónország nélkül), összesen 31 volt. Ebből is csupán egy, Sárospatak feküdt a későbbi trianoni Alföldön. A helyzet azonban 1925-re gyökeresen megváltozott, amikor az Alföldön 158 olyan települést jegyeztek fel, ahol legalább heti rendszerességgel tartottak piacot úgy, hogy közben a környező falvak lakossága nem látogatta – legalábbis nem olyan mértékben, hogy arról a jegyzők, körjegyzők említést tegyenek. Ezek az önforgalmú piacos helyek hatalmas, összefüggő tömbben helyezkedtek el a Tiszántúlon, a Debrecen és Békéscsaba közti vidéken. Olyan terület volt ez, amelynek nyugati peremét városjoggal rendelkező települések fűzére (Karcag–Kisújszállás–Türkeve–Mezőtúr), keleti peremét a Bihari városhiányos terület határolta, míg magját az egykori Sárrét és annak „holdudvara” adta;³⁸⁴ ami tulajdonképpen szintén városhiányos vidéknek minősült (vö. 42. ábra).

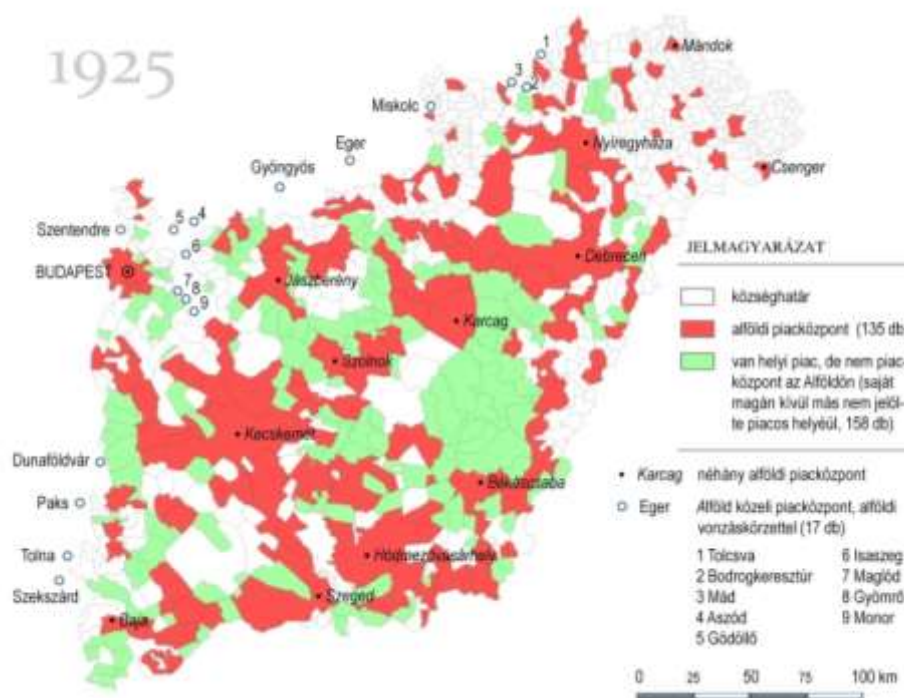
³⁸² Abádszalók, Alberti, Bácsbokod, Balkány, Berekböszörmény, Biharkeresztes, Biharnagybajom, Búdszentmihály, Csanádpalota, Csepel, Demecser, Dombrád, Dömsöd, Dunapataj, Egyek, Fegyvernek, Felsőgöd, Fülöpszállás, Füzesabony, Gáva, Gyón, Hajdúbagos, Hajdúhadház, Hejőcsaba, Irsa, Izsák, Jánoshalma, Jászárokszállás, Jászkarajenő, Jászszentandrás, Kál, Kápolna, Katymár, Kevermes, Kiskunlacháza, Kismarja, Kistele, Klárafalva, Komádi, Kunágota, Kunmadaras, Lajosmizse, Madaras, Medgyesegyháza, Mélykút, Mezőhegyes, Mezőkeresztes, Miske, Nagyecsed, Nagyléta, Nyírábrány, Nyírbakta, Nyírmada, Okány, Olaszliszka, Ónod, Örkény, Pesterzsébet, Pestszentlőrinc, Pilis, Pitvaros, Polgár, Poroszló, Rakamaz, Rákosszentmihály, Ricse, Soltvadkert, Szabadszállás, Tarnaörs, Tiszadada, Tizsakürt, Tizsanána, Tompa, Tótkomlós, Tura, Újkécske, Vásárosnamény, Zsáka. Forrás: ATA, saját számítás.

³⁸³ Ebből a 79 faluból város volt 2014. január 1-jén: Abádszalók, Alberti, Balkány, Biharkeresztes, Búdszentmihály, Csanádpalota, Csepel, Demecser, Dombrád, Fegyvernek, Felsőgöd, Füzesabony, Gyón, Hajdúhadház, Hejőcsaba, Irsa, Izsák, Jánoshalma, Jászárokszállás, Kistele, Komádi, Lajosmizse, Medgyesegyháza, Mélykút, Mezőhegyes, Mezőkeresztes, Nagyecsed, Nyírbakta, Nyírmada, Örkény, Pesterzsébet, Pestszentlőrinc, Pilis, Polgár, Rakamaz, Rákosszentmihály, Soltvadkert, Szabadszállás, Tompa, Tótkomlós, Tura, Vásárosnamény. Forrás: ATA és MKH 2014, saját számítás.

³⁸⁴ A Sárrét területének értelmezéséhez lásd: SZILÁGYI 2009.

A felhasznált források alapján bizonyítható, hogy a 20. század elejére az említett terület legtöbb településén már működött piac. Ez érthető, hiszen egy részük városként rendelkezett ilyen szerepkörrel, más részük viszont faluként tett szert (közeli városok hiányában) piaci funkcióra. Ez utóbbi folyamat a falvak esetében még inkább érthető, ha összevetjük a közeli Bihar vidék vagy a távoli Észak-Tiszántúl, esetleg Alföldi-hegységelőter területével. Az utóbb említett három városhiányos területen fekvő, többnyire 1-2 ezer fős falvak légvonalban mért legközelebbi öt szomszédjáig átlagosan csak 5-6 kilométert kellett megtenni.³⁸⁵ Ugyanezek a jellemzők már lényeges eltérést mutattak az önforgalmú piacközpontok földrajzilag összefüggő vidékén. Népsűrűségük, szemben az előbbiekkal, már jóval magasabb, átlagosan 11 ezer lélek volt, ami tulajdonképpen megfelelt az alföldi kisvárosi „küszöbértéknek”. Ugyanakkor a legközelebbi öt szomszédjuk is kétszer olyan messze volt, mintegy 12 kilométernyi távolságra helyezkedett el.³⁸⁶ Mindebből világosan látszik, hogy az önforgalmú piacközpontokban, környezetük adottságaihoz (ritka szövetű, magas népességsűrűségű településhálózat) igazodva, szükségszerűen alakult ki a „vonzáskörzet nélküli”, többnyire csak saját bel- és külterületi lakosságot ellátó piaci funkció (43. ábra). Fontos hangsúlyozni ezzel kapcsolatban, hogy ezek az önforgalmú piacközpontok többnyire az Alföld (tájon belül értelmezett) átlagosnál fejlettebb vidékein helyezkedtek el. Igazolható ugyanis, hogy összefüggés állt fenn a fejlettség szintje és az önforgalmú piac megléte között ($r=0,24$).

43. ábra Az Alföld piacközpontjainak térbeli elrendeződése 1925-ben
Forrás: ATA, saját szerkesztés

³⁸⁵ A számításba az alábbi azonosítóval rendelkező településeket vontam be: ID 1–101, 301–358. Az átlagos lélekszám az előbbi csoport esetében 1189 fő, az utóbbinál 2549 fő volt az 1910. évi adatok alapján. Az átlagos légvonalbeli távolság a legközelebbi öt szomszéd esetében az első csoportnál 4,4 kilométer, a másodikonál 6,9 kilométer volt. A távolsági adatokat lásd: 5.8. melléklet.

³⁸⁶ A számításba az alábbi azonosítóval rendelkező településeket vontam be: ID 372–377. Az átlagos lélekszám 11 397 fő volt az 1910. évi adatok alapján. Az átlagos légvonalbeli távolság a legközelebbi öt szomszéd esetében 12,2 kilométer volt. A távolsági adatokat lásd: 5.8. melléklet.

Visszatérve a „piacközpontok” kérdéséhez, térbeli elrendeződésükről elmondható egyfelől, hogy összefüggő területet alkottak a Duna–Tisza közén és a Tisza mentén, a Tiszántúlon többé-kevésbé a Balmazújváros és Orosháza közötti sávban, valamint a Jászságot körbeölelő vidéken.³⁸⁷ Másfelől, ettől eltérő, mozaikos elrendeződést is mutattak a „piacközpontok” Budapest alföldi „kapujában”, az Északi-középhegység alföldi előterében, a Szatmár–Bereg–Nyírség vidéken illetve a Bihari térségben (43. ábra). E mozaikos „piacközpont-struktúra” egyértelműen a városhiányos területek jellemzője, ahol olyan települések töltöttek be elsősorban piaci szerepkört, amiknek városi funkciói nem, vagy csak hiányos formában alakultak ki. Az 1925. évi adatok alapján az alföldi „piacközpontok” több mint fele, összesen 79 település falu volt, a többi 56 a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján funkcionális értelemben vett városnak bizonyult. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az alföldi városok közül kereken 20 olyan volt, amit nem jelölt egyetlen település sem eladó- vagy vásárló helyéül. Ebből a 20 városból 11 önforgalmú piacközpont,³⁸⁸ míg 7, jogilag városi rangú település volt (tehát nem keletkezett forrás róluk 1925-ben). Mindazonáltal éppen városi rangjuk miatt, és mert mások nem jelölték piacos helyüknek, feltételezhető, hogy szintén önforgalmú piacközpontok lehettek.³⁸⁹ Végül két funkcionális város zárja a sort. Mezőkovácsháza iratanyaga hiányzik, így nem állapítható meg, hogy működött-e helyi piac a településen – annyi bizonyos, hogy egyetlen falut sem vonzott, mert más település nem jelölte központjának. Alsódabas pedig abban a rendhagyó helyzetben volt, hogy funkcionális városként piacról és vonzáskörzetéről a felhasznált források nem szólnak. A városok közül egyedüliként más piacközpontoz, Gyónhoz vonzódott, egy olyan központhoz, ami a Beluszky–Győri-féle vizsgálat szerint nem minősült városnak.³⁹⁰

22. táblázat Az alföldi település-állomány és az alföldi lakosság piachelyek és vonzáskörzeteik szerinti megoszlása, 1920/25

Megnevezés	Települések (1925)		Népességük (1920)	
	szám szerint	százalékban	szám szerint	százalékban
PIACHELYEK (központok)				
Piacközpont	73	8,9	1 970 976	43,6
Piaci alközpont	62	7,6	706 563	15,6
Önforgalmú piacközpont	158	19,3	773 215	17,1
<i>Összesen</i>	<i>293</i>	<i>35,8</i>	<i>3 450 754</i>	<i>76,4</i>
PIACCAL NEM RENDELKEZŐ HELYEK (vonzáskörzetek)				
Egy központhoz vonzódó falvak (tisza körzet)	335	41,0	532 462	11,8
Több központhoz vonzódó falvak (megosztott körzet)	156	19,1	247 794	5,5
<i>Összesen</i>	<i>491</i>	<i>60,0</i>	<i>780 256</i>	<i>17,3</i>
Nincs adat	34	4,2	287 459	6,4
Mindösszesen	818	100,0	4 518 469	100,0

Forrás: ATA, saját számítás.

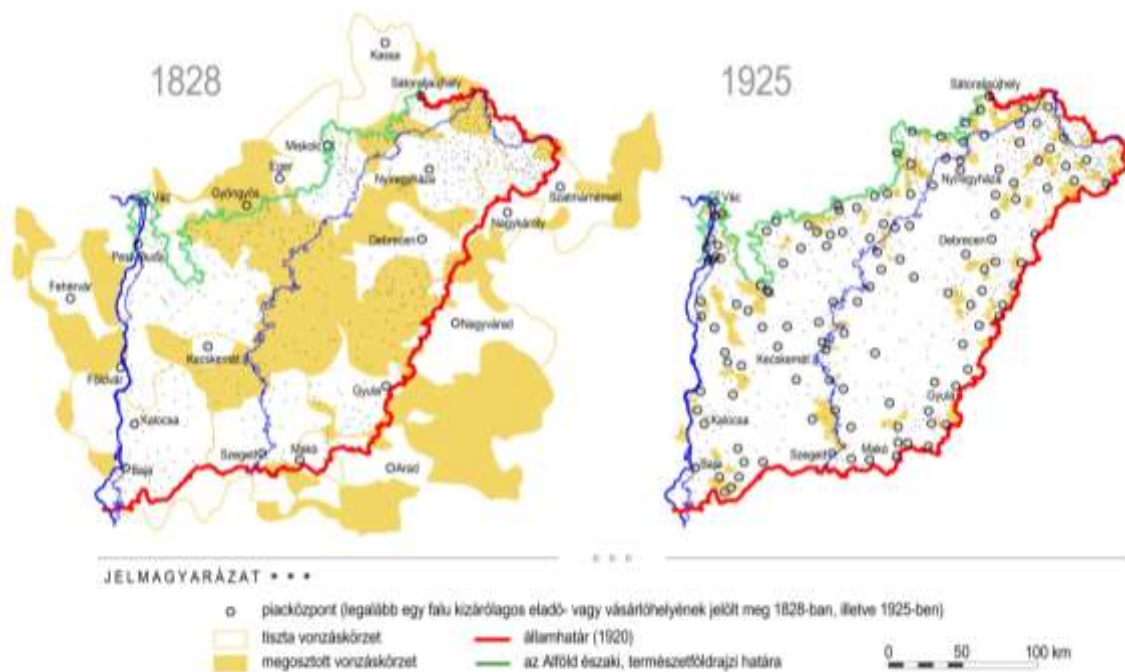
³⁸⁷ A Jászság területének egy részéről nincs információ, mert az alábbi települések adatlapja hiányzik: Jászalsószentgyörgy, Jászapáti, Jászkisér, Jászládány, Jászszentandrás. Földrajzi közelsége miatt megemlítem, hogy Tiszasüly község adatlapja is hiányzik.

³⁸⁸ Önforgalmú piacközpont egyben funkcionális város: Abony (v5), Békés (v5), Dunavecse (v6), Endrőd (v6), Gyoma (v5), Hajdúdorog (v6), Kiskundorozsma (v6), Kunszentmárton (v5), Mezőberény (v6), Püspökladány (v6), Szeghalom (v5). Jelmagyarázat: v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település. Forrás: ATA, saját számítás.

³⁸⁹ Ezek a következők: Cegléd (v4, rtv.), Hajdúböszörmény (v4, rtv.), Hajdúnánás (v5, rtv.), Kiskunhalas (v4, rtv.), Kisújszállás (v5, rtv.), Mezőtúr (v4, rtv.), Túrkeve (v5, rtv.). Jelmagyarázat: v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település, rtv. = rendezett tanácsú város (jogilag városi rangú település). Forrás: ATA, saját számítás.

³⁹⁰ Mindkét település a városhierarchia legalsó szintjén állt. Alsódabas (v6) és Mezőkovácsháza (v6) is járási funkciókkal (is) rendelkező település volt.

Mindent összevetve, 1925-ben az alföldi településállomány több mint harmadában, mintegy 293 faluban és városban működött legalább heti rendszerességgel piac. Vonzáskörzete azonban ezek közül is csak 135-nek volt, tehát az alföldi településeknek pusztán hatoda (17 százaléka) minősíthető tág értelemben véve „piacközpontnak” a két világháború közötti években, ahol az Alföld lakosságának ekkor csaknem 60 százaléka élt (22. táblázat).

44. ábra Az alföldi piacközpontok állománya, a központok tiszta és megosztott vonzáskörzete, 1828–1925
 Forrás: az 1828. évi adatokat és a térszerkezetet lásd BÁCSKAI–NAGY 1984: 45–48, 64–65. oldalak közötti térképlap alapján saját szerkesztés; valamint az 1925. évi adatok NM EAD KTL anyagából készített adatbázis (ATA) alapján szintén saját szerkesztés.
 Megjegyzés: az 1828. évi állapotokat feltüntető ábra a Bácskai–Nagy-féle piacközpontokat (alközpontok nélkül) jelöli, ezzel szemben az 1925. évi állapotot illusztráló ábra már a „piacközpontokat” (alközpontokkal együtt) mutatja.

Végül, a vizsgált időszakban nemcsak a piacközpont-állomány, hanem vele együtt a központok vonzáskörzete is jelentősen átalakult az Alföldön. Amíg az 1820-as években a trianoni Alföld területére vetítve hatalmas, összefüggő részt alkotott a megosztott vonzáskörzetek kiterjedése, addig az 1920-as években ilyenről már nem beszélhetünk. A piacközpontok számának gyarapodásával a megosztott körzetek is visszaszorultak, és csak a városhiányos térségekben mutathatók ki, s ott is pusztán mozaikos elrendezésben (44. ábra).

AZ ALFÖLDI „PIACKÖZPONTOK” MÉRETE ÉS EMPÍRIKUS VONZÁSKÖRZETE 1925-BEN

Amíg az alföldi piacközpontokban 1 millió 970 ezren, s az alközpontokban 706 ezren, addig ezek vonzáskörzetében további 780 ezren éltek az első világháború utáni években. Ehhez jött még hozzá az önforgalmú piacközpontok 773 ezer fős lélekszáma, amit ezúttal közelebből nem vizsgállok. Ahhoz, hogy közelítő képet kaphassunk az alföldi „piacközpontok” méretéről, elengedhetetlen, hogy a főváros csaknem 930 ezer fős népességét – ami jelentősen torzítaná az eredményeket – figyelmen kívül hagyjuk.

A „piacközpontok” közel harmada 5 ezer főnél kisebb lélekszámú centrumnak minősült. Közülük is a legkisebb (Klárafalva) alig haladta meg az 580 főt. A központok másik harmada 5–10 ezres népességű település volt, ahol a táj piacközponti lakosságának közel ötöde élt 1920-ban. A maradék harmada a központoknak, értelemszerűen, 10 ezernél népesebb hely, legtöbbször funkcionális város volt, ahol a piacközpontokban élő lakosság több mint fele tömörült (23. táblázat).

23. táblázat Alföldi piacközpontok, piaci alközpontok és vonzáskörzeteik megoszlása a központok népességszáma alapján (a főváros nélkül), 1920/25

A piachelyek népesség szerinti megoszlása	Központ száma		Központ lakossága		Körzet lakossága*		Központ átlagos mérete	Körzet átlagos mérete	Előző két oszlop (körzet és központ) hányadosa
	db	%	fő	%	fő	%			
PIACKÖZPONT									
50 000 felett	3	4,2	278 784	26,8	76 751	8,5	92 928	25 584	0,3
20–50 000	10	13,9	325 185	31,2	147 926	16,4	32 519	14 793	0,5
10–20 000	16	22,2	210 340	20,2	238 019	26,4	13 146	14 876	1,1
5–10 000	21	29,2	151 367	14,5	269 643	29,9	7 208	12 840	1,8
2500–5000	18	25,0	69 754	6,7	138 351	15,3	3 875	7 686	2,0
2500 alatt	4	5,6	6 550	0,6	31 425	3,5	1 638	7 856	4,8
összesen, átlag	72	100,0	1 041 980	100,0	902 115	100,0	14 472	12 529	0,9
PIACI ALKÖZPONT									
50 000 felett	3	4,8	185 095	26,2	16 817	7,7	61 698	5 606	0,1
20–50 000	6	9,7	172 737	24,4	43 902	20,1	28 790	7 317	0,3
10–20 000	8	12,9	102 159	14,5	33 640	15,4	12 770	4 205	0,3
5–10 000	24	38,7	173 241	24,5	69 690	31,9	7 218	2 904	0,4
2500–5000	16	25,8	63 209	8,9	34 633	15,9	3 951	2 165	0,5
2500 alatt	5	8,1	10 122	1,4	19 698	9,0	2 024	3 940	1,9
összesen, átlag	62	100,0	706 563	100,0	218 380	100,0	11 396	3 522	0,3
PIACKÖZPONT ÉS PIACI ALKÖZPONT									
50 000 felett	6	4,5	463 879	26,5	93 568	8,4	77 313	15 595	0,2
20–50 000	16	11,9	497 922	28,5	191 828	17,1	31 120	11 989	0,4
10–20 000	24	17,9	312 499	17,9	271 659	24,2	13 021	11 319	0,9
5–10 000	45	33,6	324 608	18,6	339 333	30,3	7 214	7 541	1,0
2500–5000	34	25,4	132 963	7,6	172 984	15,4	3 911	5 088	1,3
2500 alatt	9	6,7	16 672	1,0	51 123	4,6	1 852	5 680	3,1
összesen, átlag	134	100,0	1 748 543	100,0	1 120 495	100,0	13 049	8 362	0,6

Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: *) tiszta és megosztott vonzáskörzet együttes népessége (az alközpontoknál értelemszerűen csak a megosztott vonzáskörzet szerepel).

Az előbb vázolt szerkezetben, leszámítva egy lényeges eltérést, nem mutatható ki markáns különbség a piacközpontok és a piaci alközpontok között. A különbség az 5–10 és a 10–20 ezres méretű központok csoportjánál figyelhető meg. Az alközpontok aránya az alacsonyabb népességű, míg a piacközpontok aránya a nagyobb lélekszámú települések körében volt magasabb (10-10 százalékponttal). Ez aligha igényel közelebbi magyarázatot. Az viszont annál inkább, hogy mind az alközponti, mind a piacközponti lakosság ötöde-ötöde 50 ezernél népesebb helyen élt. Hogyan lehetséges, hogy az alközpontok körében is előfordult ilyen nagy népességkoncentrációjú város? Szeged (119 ezer), Debrecen (103 ezer) és Újpest (56 ezer) piacközponti helyzete világos. Ellenben Kecskemét (73 ezer), Hódmezővásárhely (61 ezer) és Kispest (51 ezer) pusztán alközponti pozíciója, már nem annyira egyértelmű. Különösen Hódmezővásárhely és Kecskemét piachelyek körében elfoglalt helyzete meglepő, elsőre.

Mindkét település, amellet, hogy a funkcionális városhierarchia középső szintjén helyezkedett el, városjoggal is rendelkezett – mint törvényhatósági jogú város. Ennek ellenére tiszta vonzáskörzete egyiknek sem volt. Hódmezővásárhely (Szegeddel közösen) csak Algyőt, míg Kecskemét (Szolnokkal közösen) mindössze Tiszaújtó vonzotta, ami ráadásul piacközpontként is működött. Ez utóbbi eset egyértelművé teszi, hogy Kecskemét, bár elég „erős” volt ahhoz, hogy akár még egy piacközpontot is magához vonzzon, arra azonban már nem volt módja, hogy tiszta piackörzetet alakítson ki maga körül. Ennek egyik legfontosabb oka, hogy az Alföld egyetlen olyan városa volt, ahol a legközelebbi szomszédja (Nagykőrös) 16 kilométernél is messzebb feküdt. Emellett, valószínűleg az előbbi körülményből is adódóan, önálló piacközpontok egész gyűrűje vette körül. Mindez jól mutatja a Közép- és Dél-Alföld településhálózatnak sajátos szerkezetét. A nagy kiterjedésű tanyazónával rendelkező piachelyek, az egymást érő városok szövetében, gyakran nemhogy tiszta vonzáskörzetet, de még csak megosztott körzetet sem tudtak maguk köré fűzni (lásd az önforgalmú piacközpontok helyzetét) – anélkül, hogy e mögött bármiféle városvezetői alkalmatlanságot feltételeznénk. Ha mégis volt vonzáskörzetük, akkor az, a városhálózatban betöltött szerepükhöz mérten, valójában jelentéktelen.

Mindezek után érthető, hogy az alföldi „piacközpontok” átlagos lélekszáma 13 ezer fő körül alakult az 1920-as években. Ehhez képest a piacközpontok és a piaci alközpontok között nincs érdemi különbség. Az előbbieket átlagos mérete 14 ezer, az utóbbiaké 11 ezer főben állapítható meg (23. táblázat). Tulajdonképpen ez arra engedne következtetni, a belső regionális különbségek ellenére, hogy a jelentősebb piacos helyek az Alföldön a 10 ezer fős települések körül kezdődhettek. Ez azonban elfogadhatatlan leegyszerűsítése volna az egykori állapotoknak. A kép ennél lényegesen árnyaltabb: például a 6 ezer fős Mátészalka, vagy a 4 ezer fős Fehérgyarmat az 5. és a 6. legnagyobb tiszta vonzáskörzettel rendelkező piacközpont volt az Alföldön. Ezzel szemben a 32 ezer fős Szolnok és a 25 ezer fős Szarvas tiszta körzete, lélekszám alapján, már csak 53. és 60. volt a sorban. Mindez jól bizonyítja, hogy az alföldi piacközponti funkció nem köthető semmilyen küszöbszámhoz, illetve a népességkoncentráció mellett más tényezők is alapjaiban határozták meg a piacfunkció kialakulását, formálódását. Erre Bácskai Vera és Nagy Lajos is felhívta korábban a figyelmet.³⁹¹ (Az általuk különösen hangsúlyozott földrajzi tényezőkre később még visszatérek.)

A piacközpontok átlagosan közel népességüknek megfelelő lélekszámot vonzottak saját lakosságukon felül. Az alközpontok esetében ez az érték jóval alacsonyabb, mindössze harmadannyi volt. Ha a kettőt együtt vesszük számításba, akkor az alföldi piachelyek vonzáskörzete átlagosan a centrum méretének (13 ezer fő) kétharmada körül (8-9 ezer fő) alakult az 1920-as években (23. táblázat). Jól látható azonban, hogy a helyzet összetettebb volt. Egyfelől, a 10 ezer főnél népesebb piacos helyek nem tudtak népességüknél nagyobb piaci vonzáskörzetet fenntartani. Olyannyira nem, hogy például a 20 és 50 ezer fő közötti centrumok saját lakosságuknak 40 százalékát, az 50 ezer főnél népesebb központok pedig már csak 20 százalékát vonzották. Másfelől, a 10 ezer főnél kisebb piachelyek, lakosságuknál általában nagyobb lélekszámot vontak magukhoz. Különösen látványos ez az érték a 2500 főnél kisebb centrumok esetében, amelyek vonzáskörzete – önmagukhoz képest – aránytalanul nagy, átlagosan népességüknek mintegy 3-szorosa volt (45. ábra). Továbbá, fontos különbség még, hogy a 20 ezer főnél kisebb piacközpontok átlagosan nagy lélekszámot, 7–15 ezer főt, népességük kétszeresét-négyszeresét vonzották. Ezzel szemben az alközpontok közül erre csak a 2500 főnél kisebb centrumok voltak képesek, ráadásul a vonzott körzet lakossága többnyire még a 4 ezer főt sem érte el.

---

³⁹¹ BÁCSKAI–NAGY 1984: 60–61.

45. ábra Az alföldi piacközpontok, piaci alközpontok és vonzáskörzeteik átlagos mérete a központok népességének megoszlása szerint, 1925
Forrás: ATA, saját számítás és szerkesztés.

Az alföldi piacközpontok potenciálisan 902 ezer lakost, míg az alközpontok ennek alig negyedét, mindössze 218 ezer főt vonzottak az 1920-as években. A két értéket összevonni a megosztott körzetek miatt, mivel részben átfedésben voltak egymással, nem lehet. Ennek ellenére tény, hogy a vonzáskörzetek (tisztá vagy megosztott) minősége alapján, száz év elteltével is, azok voltak a legnagyobb gravitációs erővel bíró központok, amelyek rendelkeztek tiszta vonzáskörzettel. Budapest tiszta körzetét is beleszámítva,³⁹² összesen 335 falu, vagyis az alföldi település-állomány 41 százaléka alkotta a vizsgált időszakban a táj tiszta vonzáskörzetét; ahol 532 ezer lakos, az alföldi népesség 12, legfeljebb 14 százaléka élt mindössze (22. táblázat).³⁹³ Ezzel szemben az alföldi megosztott vonzáskörzet 156 községből és annak 247 ezer lakosából állt. Amíg a megosztva gravitáló falvak a táj településállományának 19 százalékát, addig a népességük már csak 5-6 százalékát adta az alföldieknek. Összességében, mind a települések, mind a népesség tekintetében a megosztott körzet a tiszta vonzáskörzethez képest csupán félfannyi volt. Mindezeket figyelembe véve az első világháborút követő években több mint 780 ezren éltek az Alföldön valamely piacközpont vagy alközpont vonzásában. A piaci vonzáskörzetek a táj településeinek mintegy 60 százalékát foglalták magukba, lakosságuk azonban még csak 20 százalékát sem adta az Alföldnek. Ennek leginkább az a magyarázata, hogy a több településre kiterjedő (és nemcsak egy-két falut magába foglaló) piaci vonzáskörzetek azokon a területeken alakultak ki s működtek, ahol inkább a kisebb lélekszámú, néhány ezer fős falvak voltak jellemzőek. Így érthető az is, hogy ezek a vonzáskörzetek miért

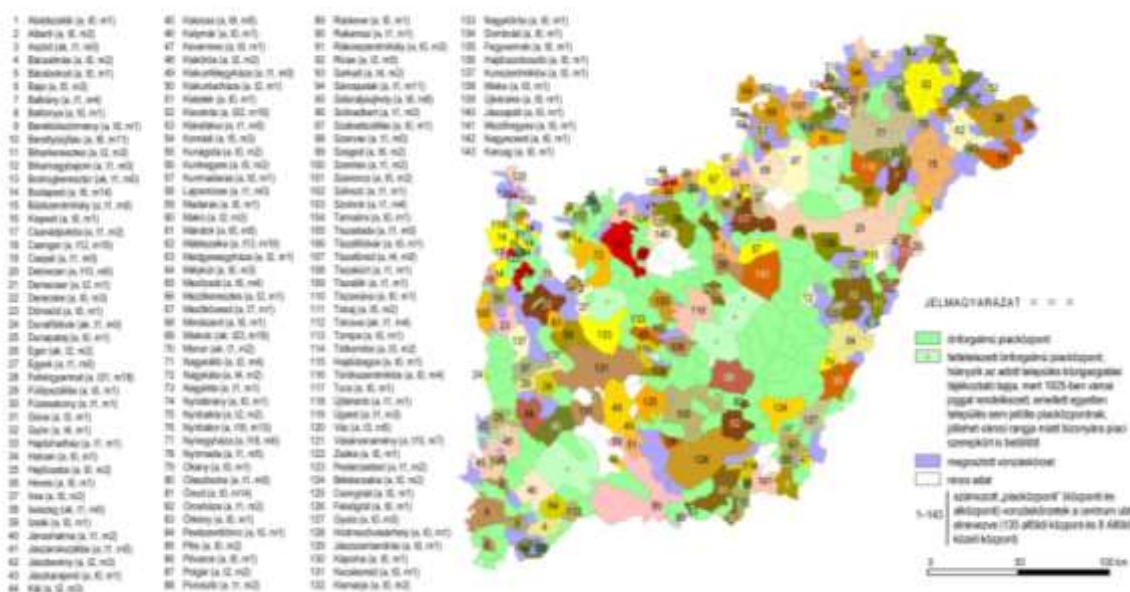
³⁹² Ezek a következők: Csömör, Kóka, Nagytarcsa, Rákoshegy, Szigetszentmiklós, Taksony. Forrás: ATA, saját számítás.

³⁹³ Budapesttel számolva: a táj népessége 4 518 469 fő volt 1920-ban, míg a tiszta vonzáskörzet lélekszáma 532 462 főre tehető. Ebben az esetben a táj lakosságának 11,8 százaléka élt a tiszta körzetben. A főváros népessége: 928 996 fő, a 6 község lélekszáma összesen 18 401 fő. Amennyiben Budapestet nem vesszük figyelembe, a táj lakossága 3 589 473 fő, a tiszta körzeté pedig 514 061 fő volt. Ezekkel az értékekkel számolva az Alföld népességének 14,2 százaléka élt tiszta vonzáskörzetbe tartozó településen. Összességében tehát 12–14 százalék.

a városhiányos, sűrűbb állományú, kisebb lélekszámú települések vidékén voltak kiterjedtebbek.

Az alföldi piacközpontok vonzáskörzet-szerkezetének meglehetősen összetett képe rajzolódik ki a forrásokból. Első ránézésre a térképre vitt adatok egy nehezen értelmezhető struktúrát mutatnak. Ami jól kivehető, az a vonzáskörzet nélküli önforgalmú piacközpontok összefüggő tömbje a Tiszántúl középső vidékén, a Jászságot körbeölelő részekén és a Duna-menti területeken mozaikos formában (46. ábra). A többi, centrumok és vonzáskörzetek tarka szövege volt, a maguk kellemetlen bőségében – legalábbis az elemző szempontjából.

46. ábra Piacközponti (empirikus) vonzáskörzetek az Alföldön, 1925

Forrás: ATA, saját szerkesztés.

Megjegyzés: a „piacközpontokról” elnevezett vonzáskörzetek után zárójelben szereplő rövidítések a következők: a = alföldi központ körzete, ak = Alföld közeli központ alföldi körzete, t = tiszta vonzáskörzetbe tartozó települések száma (0–32), m = megosztott vonzáskörzetbe tartozó települések száma (0–19). Ha a „t” értéke 0, akkor piaci alközpontról, ha nagyobb, mint 0, akkor pedig piacközpontról van szó.

A jegyzők, körjegyzők válaszai alapján 145 alföldi vonzáskörzet rekonstruálható az első világháborút követő években. Ebből 135 alföldi és csak 8 Alföld közeli centrumnak volt körzete a tájban. A következő, ami szembeötlő, hogy kiterjedt piaci vonzáskörzetek – leszámítva a városhiányos területeket – nem találhatók az Alföldön. Mindezt jól tükrözi, hogy amíg a piacközpontoknak csak 15 százaléka,³⁹⁴ addig az alközpontoknak már több mint 75 százaléka pusztán egyetlen falut vonzott. Az utóbbiak azt az egy községet is csak (más központtal) megosztva tudták gravitálni (24. táblázat). És mindössze tizede volt olyan az alföldi „piacközpontoknak”, ami körül tíznél több vonzott település alkotott körzetet.

24. táblázat Alföldi piacközpontok és piaci alközpontok megoszlása a tisztán és megosztva vonzott települések száma alapján (a fővárossal együtt: t6, m14), 1920/25

Piachelyek	Tiszta körzettel	Megosztott	Tiszta és megosz-
------------	------------------	------------	-------------------

³⁹⁴ A piacközpontok közel 43 százaléka tisztán csak egyetlen falut vonzott. Ha a megosztott és tiszta körzetet együtt számolom, akkor összesen 11 olyan piacközpont volt, aminek egyetlen vonzott faluja volt. (Ez egyben azt is jelenti, hogy ezek kivétel nélkül „tisztán vonzott” községek voltak.) A piacközpontoknak e csoportja mindössze 15 százalékra rúgott.

vonzott települések szerinti megoszlása	rendelkező piachely		közzettel (is) rendelkező piachely		tött közzettel (is) rendelkező piachely	
	db	%	db	%	db	%
PIACKÖZPONT						
10 felett	6	8,2	8	11,0	14	19,2
5–10	16	21,9	10	13,7	24	32,9
3–4	8	11,0	11	15,1	16	21,9
2	12	16,4	15	20,5	8	11,0
1	31	42,5	17	23,3	11	15,1
0 (nincs)	..	..	12	16,4	..	..
Összesen	73	100,0	73	100,0	73	100,0
PIACI ALKÖZPONT						
10 felett	..	..	1	1,6	..	..
5–10	..	..	0	0,0	..	..
3–4	..	..	5	8,1	..	..
2	..	..	9	14,5	..	..
1	..	..	47	75,8	..	..
Összesen	..	..	62	100,0	..	..

Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: az alközpontoknál értelemszerűen csak a megosztott vonzáskörzet szerepel. A címben szereplő t = tisztán vonzott, m = megosztva vonzott települések számát jelöli.

A vonzáskörzetrendszer legszemléletesebb, talán „legtisztább” formája az Észak-Tiszántúli városhiányos régióban alakult ki, pontosabban maradt fenn a 20. század elejére. Alföldi viszonylatban hat nagy (20 ezer főnél népesebb), két közepes (10–20 ezer fő közötti), és további nyolc, kis méretű (10 ezer főnél „szerényebb”) körzet rekonstruálható a források alapján (25. táblázat). Piacfunkció tekintetében Kisvárd (66 ezer), Nyírbátor (53 ezer), Nyíregyháza (47 ezer), Mátészalka (46 ezer), Fehérgyarmat (37 ezer) és Csenger (21 ezer fős vonzáskörzettel) uralta a vidéket. Együtt tisztá körzetük lélekszáma meghaladta 160 ezer főt, s ha a megosztva vonzott népességet is hozzávesszük, akkor a piackörzeteket alkotó falvak lakossága több mint 200 ezer főre tehető;³⁹⁵ a központok lélekszámával a hat vonzáskörzetrendszer pedig nagyjából 280–300 ezer ember hétköznapijaira lehetett hatással az 1920-as évek első felében.

25. táblázat Az Észak-Tiszántúli városhiányos régió piaci vonzáskörzetrendszere, 1920/25

Piachelyek	A	Vonzáskörzet lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet településeinek száma (1925)			Piachely lélekszá- ma (1920)
		Tiszta körzet	Megosz- tott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosz- tott körzet	Összesen	
PIACKÖZPONT								
Kisvárd	v4	41 599	24 517	66 116	32	16	48	11 435
Nyíregyháza	v3	33 387	13 679	47 066	18	6	24	43 340
Nyírbátor	v5	31 809	21 615	53 424	16	13	29	9 075
Mátészalka	v5	23 802	22 436	46 238	13	19	32	6 519
Fehérgyarmat	v5	22 529	14 960	37 489	31	18	49	4 375
Vásárosnamény	f	9 354	9 480	18 834	10	7	17	2 393
Csenger	v6	9 265	11 736	21 001	12	16	28	3 618
Mándok	v6	5 837	5 359	11 196	6	5	11	3 367
Nagykálló	v5	3 575	4 110	7 685	2	4	6	8 232

³⁹⁵ A hat központ tisztá vonzáskörzete 162 391 fő, a megosztott körzeté pedig 108 943 fő volt. Az utóbbiról tudjuk, hogy ezek a falvak legalább két centrumhoz vonzódtak, így a megosztott körzet legfeljebb 54 472 főre tehető. Ezek alapján a hat piacközpont vonzáskörzetének lélekszáma legfeljebb 216 813 főre becsülhető az 1920. évi adatok alapján. Forrás: ATA, saját számítás.

Hajdúhadház	f	2 530	2 612	5 142	1	1	2	10 480
Demecser	f	2 453	1 528	3 981	2	1	3	3 234
Ricse	f	2 348	4 926	7 274	3	5	8	2 026
Balkány	f	2 124	6 098	8 222	1	4	5	5 908
Újfehértó	v6	2 104	1 800	3 904	1	1	2	11 826
Nyírbakta	f	1 239	3 478	4 717	2	2	4	1 548
Nyírmada	f	1 162	6 253	7 415	1	5	6	3 175
PIACI ALKÖZPONT								
Dombrád	f	0	1 122	1 122	0	1	1	5 297
Nagyecsed	f	0	2 184	2 184	0	1	1	5 203
ÖNFORGALMÚ PIACKÖZPONT								
Nagyhalász	f	0	0	0	0	0	0	5 701
Ibrány	f	0	0	0	0	0	0	4 831
Nyíradony	f	0	0	0	0	0	0	4 383
Kemecse	f	0	0	0	0	0	0	3 706

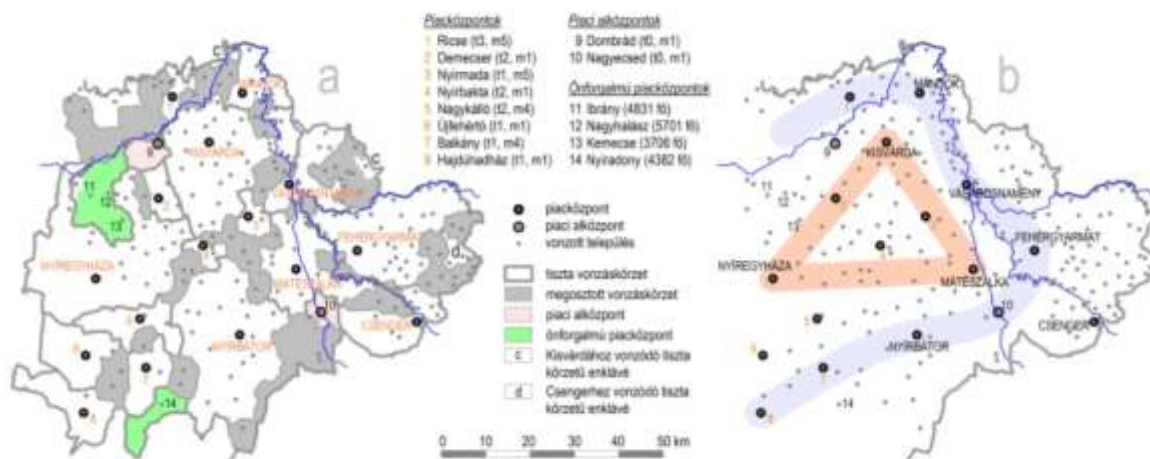
Forrás: ATA, saját számítás.

Megjegyzés: A) városhierarchiai szint: v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település, f = falu (BELUSZKY–GYÖRI 2005). A piacközpontokat a tiszta vonzáskörzetük, az alközpontokat és az önforgalmú piacközpontokat pedig a saját lélekszámuk alapján rendeztem csökkenő sorrendbe, ami nem jelent hierarchikus sorrendiséget, pusztán tájékoztató jelleggel bír.

Jól látszik, hogy a hat kiemelt centrumból négy vonzáskörzetrendszere területileg is kiterjedt volt. Nyíregyháza 710, Nyírbátor 660, Kisvárdra 560 és Fehérgyarmat 460 négyzetkilométert ölelt fel (47. ábra, a).³⁹⁶ A Nyírbátor és Fehérgyarmat közé ékelődő Mátészalka vonzáskörzetében, ami annak ellenére, hogy a központtal együtt mindössze 290 négyzetkilométert tett ki, csaknem 10 ezer fővel többen éltek, mint a nagyobb területű fehérgyarmati körzetben. Tulajdonképpen az Észak-Tiszántúl piacközpont-állománya – az egyik lehetséges olvasat szerint – Nyíregyháza, Kisvárdra és Mátészalka háromszög köré rendeződött az 1920-as években. E háromszög és Debrecen között húzódó városhiányos térben játszott jelentős szerepet Nyírbátor. Súlyát tükrözi, hogy az Észak-Tiszántúl második legnagyobb lélekszámú potenciális vonzáskörzetével rendelkezett (25. táblázat).

A háromszög és az államhatár közötti területen szabályszerűen helyezkedett el egymás mellett fűzérben, 20-30 kilométerre a többi piacközpont (47. ábra, b). Elsőre úgy tűnhet, hogy ezek a központok az államhatárhoz igazodva rendeződtek szabályszerű alakzatba. Nyilvánvaló azonban, hogy e centrumok már jóval a trianoni békeszerződés előtt működtek. Ezért a térszerkezet kialakulásában nemcsak a nagyobb központoktól (Debrecen, Nyíregyháza vagy Beregszász) való távolság, hanem mindenekelőtt a felszíni folyóvízhálózat formálta táji adottság játszotta a meghatározó szerepet. Mind a háromszög-, mind a fűzérszerűen elrendeződő piacközpontok egyértelműen a Tisza és a Szamos völgyéhez igazodtak. Ebből azonban, meglepő módon, nem következik, hogy a vonzáskörzetek kiterjedése is ehhez a preformációhoz idomult volna – legalábbis a források nem erről vallanak. Tudniillik Fehérgyarmatot, Nyíregyházát és Ricsét leszámítva, egészen más mintázatot mutatott Mándok, Kisvárdra, Mátészalka, s különösen Vásárosnamény még inkább Csenger. Az utóbbi két piacközpont tiszta vonzáskörzetének a döntő része, legkevesebb háromnegyede, a centrumhoz képest a folyó túloldalán helyezkedett el. Csenger tisztán vonzott 12 falujából 9, mintahogyan Vásárosnamény tisztán vonzott 10 falujából is 9 a Tisza túlsó partján állt.

³⁹⁶ Saját számítás a SmatSketch szoftver felhasználásával.

47. ábra Az Észak-Tiszántúli városhiányos régió piaci vonzaskörzetrendszer (a) és „piacközpontjainak” térszerkezete (b), 1925
Forrás: ATA, saját szerkesztés.

Ugyanakkor Mándok vagy Kisvárdra tiszta körzetének csak kisebbik része, negyede-harmada (2 illetve 8 falu), esett a folyó túlfelére. Ezek között volt olyan, ami az új államhatár megvonása miatt fordult természetes, „történelmi” központjától más piacközpont irányába. Erre példa a Beregsurányi Körjegyzőség esete, midőn a községi körjegyző, Györghe (?) Zoltán, mind a hat hatósága alá tartozó falu esetben kihangsúlyozta, hogy a települések Beregszászhoz (Csehszlovákia) vonzódnak, jöllehet új piacközpontnak Beregsurány esetében, a csaknem 45 kilométerre fekvő Kisvárdát tüntette fel – a jóval közelebb, alig 18-20 kilométerre fekvő Vásárosnaménnyal vagy Fehérgyarmattal szemben. (A többi településnél nem jelölt meg központot, nyilván, mert nem rendelkezett megfelelő információval, saját tapasztalattal).³⁹⁷ Hasonló volt a helyzet Záhonyánál és Győröcskénél, ahol a körjegyző, Nyiri Gyula, a közeli, 8-9 kilométerre fekvő Mándokkal szemben, a kétszer távolabbi Kisvárdát jelölte a települések piachelyéül.³⁹⁸ Hogy korábban hova járhattak piacra a lakosok, forrás hiányában, aligha lehet egyértelmű választ adni. A Csehszlovákiához került Királyhelmece, bár 4-5 kilométerrel közelebb fekt, mint Kisvárdra, a Tisza miatt azonban, valószínűleg 1920 előtt is az utóbb említett település lehetett a központjuk. Hozzá kell tenni azonban, hogy a századfordulón már állt Záhonyánál a Tisza-híd,³⁹⁹ ami lényegesen megkönnyíthette a folyó jobb parti településeivel, köztük az alig 4-5 kilométerre fekvő Csappal, a kapcsolattartást. Bár a felhasznált forrás a trianoni Magyarországot vette számba, s így értelemszerűen az elcsatolt területek piacközpontjairól nem informál, mégis sejthető, hogy Csap piacos hely lehetett a századelőn. Tekintve, hogy a korabeli képeslapok gyógyszerár,⁴⁰⁰ fűszer- és vegyeskereskedés,⁴⁰¹ szövetkezeti üzlet,⁴⁰² állami óvoda és iskola,⁴⁰³ sőt méretéből ítélve forgalmas pályaudvar,⁴⁰⁴ szálloda és fürdőház⁴⁰⁵ működéséről is tanúskodnak. Ekképp nehezen hihető, hogy épp helyi piac ne lett volna Csapon. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy ettől függetlenül lehetett akár

³⁹⁷ A Beregsurányi körjegyzőség településeinek forrása: NM EAD St-2303 (Beregsurány), St-2302 (Beregdaróc), St-2304 (Csaroda), St-2305 (Márokpapi), St-2306 (Márok) és St-2307 (Tákos).

³⁹⁸ NM EAD St-2201 (Győröcske), St-2202 (Záhony).

³⁹⁹ Egy Csapról szóló levelezőlap, ami 1900 augusztusában futott, már látható a felépült Tisza-híd. AP ZM-0118569.

⁴⁰⁰ AP ZM-0118569.

⁴⁰¹ AP ZM-0118586.

⁴⁰² AP ZM-0118595.

⁴⁰³ AP ZM-0173952.

⁴⁰⁴ AP ZM-0213403.

⁴⁰⁵ AP ZM-0118597.

valóságosan is ezeknek a falvaknak a piacközpontja Kisvárdá. Ezt a nézetet erősíti Tiszabездéd esete, amikor elsőként a közeli Mándokot jelölték piacközpontjának, de kihangsúlyozták, hogy „főként Kisvárdá” a település piachelye, dacára annak, hogy háromszor messzebb volt.⁴⁰⁶

1. kép Kisvárdá a századelőn
Forrás: AP MKVM-F2759.

Arra is van eset, hogy folyóhoz igazodtak a vonzáskörzetek határai. Fehérgyarmat szemléletes példa erre. Északon a Tisza, nyugatról és délről a Szamos övezte. A túlsó felől északról már Vásárosnamény, nyugatról Mátészalka, délről pedig Csenger körzetével érintkezett. Ezenfelül látványos még, ahogyan Nyíregyháza, Kisvárdá és Mándok tiszta piackörzete szintén igazodott hosszabb-rövidebb szakaszokon a folyóhálózathoz. Megosztott vonzáskörzeteik azonban több esetben is kiterjedtek a Tisza túloldalára. Kisvárdá esete, ahogyan arról már közvetve volt szó, abban is különbözött, hogy olyan „tisztán” vonzott településekkel is rendelkezett, amelyek földrajzilag nem érintkeztek a centrumot övező körzettel. Ehhez hasonlóan Csengernek ugyanúgy volt olyan tiszta vonzáskörzete, amivel a térben nem érintkezett.

2. kép Fehérgyarmat a századelőn
Forrás AP ZM-0121314.

⁴⁰⁶ NM EAD St-2195 (Tiszabездéd).

3. kép Csenger az 1910-es években
Forrás: AP ZM-076833.

A hat nagyobb vonzáskörzet mellett több kisebb piacközpont és azok körzete ékelődött a köztük lévő térbe. Ilyen volt Demecser, Nyírbakta vagy Nyírmada egy, legfeljebb két tisztán vonzott faluval. A megosztott körzeteikkel együtt is alig néhány ezer lakosnak jelentettek piachelyet (25. táblázat). Dombrád és Nagyecsed hasonlóan a beékelődött, kis potenciájú centrumok sorába tartozott. Annyi különbséggel, hogy tiszta körzettel nem, pusztán megosztottal rendelkeztek, és az is egy-egy településből állt. Ennélfogva e két település volt a vidék két kizárólagos piaci alközpontja. Hozzájuk képest a Debrecenhez közeli Nyíradonynak és a Nyíregyháza közeli Ibrálynak, Nagyhalásznak és Kemecsének még csak megosztott körzete sem alakult ki, maradt fenn. Mind a négy önforgalmú piacközpontként működött a területen, az említett városok vonzásában. Hiszen a Nyíregyháza és Debrecen közötti részen már jóval ritkább volt a településsűrűség. A tucatnyi község közül négy piacközpont, Nagyálló, Újfehértó, Balkány és Hajdúhadház emelkedett ki. A településállomány szerkezetéből adódóan tanyasi lakosságuk aránya is átlagosan háromszor nagyobb volt, mint a keletebbre fekvő központok esetében, mintegy 15–54 százalék között alakult már az első világháború előtt.⁴⁰⁷ Ezért piaci szerepkörük elsősorban saját bel- és külterületi népességükre korlátozódott, ami mellett egy, legfeljebb két falut tudtak tisztán vonzani.

Összességében megfogalmazható, hogy a két világháború között az Észak-Tiszántúli városhiányos régió vonzáskörzetrendszeréhez fogható nem volt az Alföldön. A piacközpontok és alközpontok tiszta és megosztott körzetei ilyen kiterjedt formában csak ezen a vidéken mutathatók ki. Ebben meghatározó szerep jutott a konzerválódott középkori településállomány aprófalvas szerkezetének, a távolabb fekvő nagyobb városoknak, és mindenekelőtt a természetföldrajzi adottságoknak, különösen a folyóvízi hálózatnak. Mindezek együttesen, meglehetősen szabályos piacközponti térszerkezetet eredményeztek, amit egyértelműen igazol, hogy e szabályos struktúrának mind a hatszögbe, mind a négyszögbe rendezet formája egyaránt megkonstruálható (48. ábra).

⁴⁰⁷ Hajdúhadház, Balkány, Nagyálló és Újfehértó össznépessége, külterületi lakossága és annak százalékos aránya rendre a következő volt 1910-ben: 9821, 5765, 7988, 10 567; 1511, 3099, 1964, 4106; 15,4, 53,8, 24,6, 38,9. Ugyanez Kisvárdá, Fehérgyarmat, Mátészalka és Vásárosnamény esetében rendre: 10 019, 4627, 5935, 2240; 479, 452, 905, 411; 4,8, 9,8, 15,2, 18,3 volt. Forrás: MSK Ús. 42. kötet.

porodás ellenére sem tudta megtartani a 20. század első harmadában. Legkevesebb félezen vándoroltak el a községből, többségük bizonyára a közeli fővárosba.

4. kép Gyón a századelőn
Forrás: AP ZM-0177928

A másik említett vidék a bihari táj trianoni Alföldön maradt része, ahol a legtöbb település 1920 előtt még többé-kevésbé Nagyváradhoz vonzódhatott – ugyan nem piackörzetileg, hanem más, főleg regionális szerepkörök tekintetében (vö. 41. ábra). Természetesen már a századelőn működtek kisebb piacközpontok, alközpontok a területen, de ezek zöme csak az új államhatár kijelölésével tett szert nagyobb jelentőségre. Ilyen lehetett mindenekelőtt Komádi, de bizonyára ilyen volt Biharkeresztes, Berekböszörmény vagy Kismarja is. Az utóbbi két falu 1925-ben piaci alközpontnak minősült, tiszta vonzáskörzet nélkül. Mellettük Berettyóújfalu messze nagyobb szerepkörhöz jutott az első világháborút követő területi változások következtében, mint ami korábbi helyzetéből adódhatott volna.⁴¹²

5. kép Berettyóújfalu az 1930-as években
Forrás AP OSZK-B2471

Berettyóújfalu a 19. század közepéig, egészen a vízmentesítő munkálatok megkezdéséig a sárréti mocsárvidék peremén helyezkedett el. Ott, ahol a vízi világ és a szántóföldi művelés eltérő áruféleségei összetalálkozva piacot hívhattak életre. Ehhez a helyzeti előnyhöz párosult még, hogy a középkori kereskedelmi utak közül a Debrecen–Szeged (Arad) és a Nagyvárad–Szolnok útvonal szintén itt, a Sárrét északi kapujában futott össze. Ráadásul a település a Berettyón is megközelíthető volt. Tehát e szárazföldi s vízi utak nemcsak a vidéket kötötték össze a Kárpát-medencei (Nagyváradon átívelő) vásárvonal élénk gazdasági zónájával, hanem magát Berettyóújfalut is. A település forgalmi helyzetéből eredően sokkal kevésbé volt izolált helyzetben, mint a mocsár miatt forgalmi árnyékba került sárréti községek java. Ezeket a környékbeli falvakat kötötte be valamelyest az említett gazdasági vérkeringésbe. Eszerint előnyö-

⁴¹² Bővebben: SZILÁGYI 2010.

sebb pozícióból indulhatott Berettyóújfalú a 19. század második felében az agrárkonjunktúra nyomában járó modernizációnak, mint a környező települések bármelyike. Ezt a folyamatot erősítette fel, hogy az 1850-es évek végére a Püspökladányból Nagyvárad felé ágazó vasútvonal már az országos kereskedelmi vérkeringésbe is bekapcsolta a települést. Majd a Monarchia éveiben a kormányzat által idetelepített számos közigazgatási szerepkör további lendületet kölcsönzött a községnek. Hamarosan újabb funkciók, szolgáltatások kapcsolódtak a már meglévőkhöz. Összességében ezek a vonások olyan előnyös helyzetbe hozták Berettyóújfalút a századfordulóra, hogy (a távolabbi Szeghalmot nem számítva) egyedülként kisvárosi funkciót tölthetett be a vizsgált területen.

A kisvárosi funkció mind a Sárréti, mind a Bihari városiányos vidéken hatványozottan növelte Berettyóújfalú jelentőségét, mindenekelőtt közigazgatási és gazdasági térszervező szerepkörét. Ebben párhuzamosan az is szerepet játszott, hogy mindkét regionális központ, úgy Debrecen, mint Nagyvárad egyformán közel, de mégis kellően távol voltak Újfalutól. Tulajdonképpen a regionális központok által vonzott tér ama részén feküdt a település, ahol a két regionális gravitációs erő kioltotta egymást. A távolságuk egyben nemcsak Berettyóújfalú kisvárosi szerepkörének kialakulását és megtartását, idővel bővülését tette lehetővé, hanem abban is szerepet játszott, hogy viszonylagos közelségük miatt hasonló jelentőségű központ a vidéken nem alakulhatott ki a századelőre – kivételes helyzetet biztosítva ezzel Berettyóújfalúnak. Biharkeresztes és Komádi ugyan távolról a „nyomában járt”, de az említett előnyök híján, csak jóval jelentéktelenebb szerephez juthattak. Összességében Berettyóújfalú tiszta vonzáskörzetébe 8, megosztott körzetébe pedig 11 település tartozott. Az 1920-ban 9 ezer fős település saját népességének három és félszeresét gravitálta. Tehát potenciálisan több mint 33 ezer falusira gyakorolt hatást pusztán piaci szerepkörénél fogva. Közel 90 kereskedés és több mint 300 iparos működött a településen. Volt órá-ékszerész, női-kalapkészítő, kocsifényező, fényképész, pecsenyesütő, de még mosoda is, hogy csak néhány, kevésbé gyakori mesterséget említsek. A lakosság közel fele a századelőn már nem mezőgazdasági kereső volt.

Berettyóújfalú településhálózatban elfoglalt pozíciója egyértelmű, a vizsgált vidéken betöltött funkciója, kiemelkedő szerepe vitathatatlan. De a vidék vonzáskörzetrendszerének fontos eleme volt a szomszédságban kiemelkedő két másik piacközpont: Komádi és Biharkeresztes. Az előbbi csaknem 9 ezer, az utóbbi kevesebb mint 4 ezer fős település volt. Komádi 8 falu közel 13 ezer lakosát, Biharkeresztes 5 falu valamivel több mint 4 ezer fős népességét vonzotta az 1920-as években. Jól látható, hogy bár Komádi és Berettyóújfalú, lélekszámát tekintve, közel azonos méretű település volt, Újfalú mögött Komádi jelentősége mégis „eltörpült”, aminek legfőképp a kedvezőtlen forgalmi helyzet lehetett az oka. Mindenesetre erre enged következtetni, hogy a községi helyettes jegyző, Bagdi Gyula (?), a legszükségesebb feladatnak a megyeszékhellyel (Berettyóújfalúval) való műút-összeköttetést, a vasúti közlekedés megjavítását és egy Sebes-Körös híd építését tartotta.⁴¹³ Ezzel szemben Biharkeresztes, Osvát Pál helyi jegyző szerint: „előnyös forgalmú község” volt.⁴¹⁴ Tíz kereskedés és legalább egy tucat iparos mesterség működött a faluban. Az első világháború után a bevándorlók aránya kétszeresére nőtt a településen, ami egyértelműen forgalmi helyzetéből és határ menti jellegéből adódott.

⁴¹³ NM EAD St-525: 10 (Komádi)

⁴¹⁴ NM EAD St-523: 6 (Biharkeresztes)

6. kép Komádi a két világháború közötti években
Forrás AP ZM-0151462

7. kép Biharkeresztes az 1920-as években
Forrás: AP ZM-0099019.

A főváros kapujában és a Bihari városhiányos vidéken körvonalazódó vonzáskörzet-rendszerhez a Viharsarok struktúrája csak kevésbé hasonlítható. Ebből a szempontból sokkal inkább az Alföldi-hegységelőtér városhiányos régiójával rokonítható, ahol a mozaikos (a több központ kisebb körzettel) elrendeződés a domináns. E mozaikos szerkezet még inkább felveti a kérdést, hogy mi határozta meg ezt a mintázatot? – Nos, az elsöre „teljesen” eltérő két vidék *látzatra* nem sok közös természet- és településföldrajzi vonást hordoz, s ráadásul alföldi viszonylatban meglehetősen távol, mintegy 150–200 kilométerre fekvő egymástól ahhoz, hogy gondolatban rokoníthatók legyenek. Voltaképpen a trianoni Alföld „peremvidékéről” van szó mindkét esetben. Annyi különbséggel, hogy a Viharsarok alföldivel egybeeső keleti s déli határa sok tekintetben önkényesen meghúzott, környező országok szempontjából stratégiai motivációjú államhatár, ami „minden természetes, természeti, gazdasági és nyelvelterjedési” alapot nélkülöz, írta Prinz Gyula, és ami „a Királyhágóra lejtő összes völgyeket derékban úgy vágja ketté, hogy e völgyek felső szakaszait gazdag erdeikkel és energiadús patakjaikkal együtt elvágja” az Alföldről.⁴¹⁵ Tehát a vihsarok csak a trianoni és nem a természeti Alföld peremvidéke. Mindezt szem előtt tartva az a közös a szóban forgó két terület között, hogy mindkettő településállománya – beleértve a helyi gazdaságot és társadalmat – a hegyvidékről lefutó folyóvízhálózat által kialakított hordalékkúpsíkság adottságaihoz igazodik. A Viharsarok városhiányos vidéke lényegében löszborította magas ártér, mint ahogyan az Alföldi-

⁴¹⁵ PRINZ 1942: 23. Megjegyzés, az eredeti szövegben nem Alföld szerepel, hanem vö. „... és energiadús patakjaikkal együtt elvágja a világtól”.

hegységelőtér városhiányos régiójának a nyugati fele is az, viszont a keleti része már inkább olyan síkság, ami rossz lefolyású alacsony ártérterületnek számít.⁴¹⁶ A hasonló környezet miatt a vonzáskörzetek mozaikos szerkezetének több-kevesebb azonossága is érthető, legalábbis a Viharsarok és az Alföldi-hegységelőtér nyugati része között.

Szembeötlő különbség az eddig vizsgált területekhez képest, hogy itt lényegesen nagyobb számban fordultak elő piaci alközpontok (piacközpontok tiszta vonzáskörzet nélkül). Arányuk nagyjából megegyezett mind a Viharsarkon, mind az Alföldi-hegységelőtér nyugati felén. Ezek átlagosan 5-7 ezer fős centrumok voltak többnyire egyetlen, megosztva vonzott 1-2 ezer fős faluval. Ilyen volt a Dél-Alföldön Battonya, Kevermes, Kunágota, Mezőhegyes és Pitvaros, vagy északon Jászapáti, Jászszentandrás, Kápolna illetve Tarnaörs. A települések között a méretükön és apróska vonzáskörzeteiken túl, hasonló volt még, hogy 20-30 iparos és 2-3 kereskedés, többnyire szatócsbolt kínálta áruit.⁴¹⁷ Kivétel ez alól Kunágota és Kevermes, ahol a kereskedések száma nagyságrenddel nagyobb (20-30 üzlet), mint ahogyan az iparosok köre is lényesen bővebb (80-90 fő) volt.⁴¹⁸ Battonya és Jászapáti szintén „nem illett” a sorba, 12–14 ezer fős települések voltak. Mivel az utóbbi adatlapja hiányzik, így csak Battonyáról tudható, hogy közel 80 üzletet és több mint 220 iparost írtak össze területén. A ritkább mesterségek közül igénybe lehetett venni köszörűs, kárpitos, kelmefestő, paplankészítő, de könyvkötő vagy akár kőfaragó szolgáltatásait is. Battonya, Aradhoz közel, még a századelőn gyorsabban modernizálódott, mint környezete. A sokféle mesterség alighanem ennek az időszaknak a lenyomata. A háború után azonban határ menti településsé vált. Lakosságának elvándorlása felgyorsult az 1920-as években, ami nemcsak új, kedvezőtlen helyzetének eredménye lett, hanem annak is, hogy vonzáskörzetének egy részét és saját területének keleti szögletét (határának közel 8 négyzetkilométernyi részét) szintén elcsatolták. Ezek után csak egyetlen falut, a 680 fős Magyardombegyház lakosságát vonzotta. Mivel Battonya népességének kétötöde (5702 fő) a külterületen élt, így őket is a vonzáskörzethez számítva több mint 6 ezer főre tehető a potenciálisan gravitált népesség. Battonyán mindezek ellenére a legnagyobb problémát a belvizek, valamint a járdák nélkülsége jelentette a jegyzői adatközlés alapján.⁴¹⁹

8. kép Battonya városháza 1911 előtt
Forrás AP OSZK-B2015.

A két terület mozaikos szerkezetében meghatározó elem volt a csaknem tucatnyi piacközpont. Közülük Jászberény és Makó emelkedett ki mint 30 ezer főnél népesebb centrum. Mivel mindkettő rendezett tanácsú város volt, nem töltöttek ki adatlapot, ezért más módon kell képet

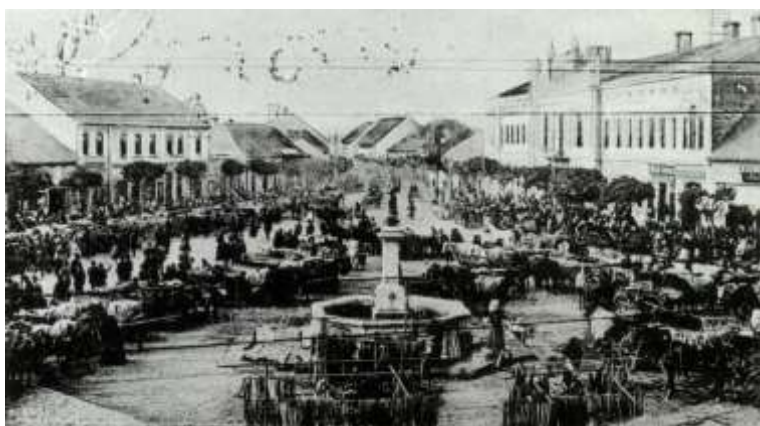
⁴¹⁶ MEZŐSI 2011: 226. (7.2. ábrája)

⁴¹⁷ NM EAD St-763: 7 (Mezőhegyes), St-783: 7 (Pitvaros), St-1114:7 (Kápolna), St-1174 (Tarnaörs).

⁴¹⁸ NM EAD St-762: 7 (Kevermes), St-774: 7 (Kunágota).

⁴¹⁹ NM EAD St-761: 8 (Battonya).

alkotni róluk.⁴²⁰ Makót és Jászberényt 5-5 falu jelölte piachelyéül. Vonzott népességük külön-külön 13-14 ezer lélek volt. A háború előtt közel 900-an éltek kereskedelemről Makón, míg Jászberényben csupán feleannyian. A mezőgazdaságban és az iparban dolgozók aránya min-két városban szinte azonos (58-59 illetve 17-18 százalék) volt. A sok hasonlóság ellenére nyilvánvalóak a különbségek is. Jól látszik, hogy Makón csaknem 20 százalékponttal több volt a szántóföldek aránya, ami összességében a jobb minőségű talajra vezethető vissza. Ezzel szemben Jászberényben 6-7-szer nagyobb volt a rét és a nádas a vízjárta területek miatt. Ráadásul Jászberény déli határában bőven jutott a homokból is, ami hatással volt a helyi szőlő-kultúra kialakulására. Amíg Jászberényben több mint háromezer holdon műveltek szőlőt az 1930-as évekre, addig ez Makón alig haladta meg a száz holdat; jóllehet a zöldséges, gyümölcsös kertek területének aránya másfélszer nagyobb volt – elég, ha a hagymakertészetre gondolunk. Mindez a földbirtokszerkezeten is visszatükröződött. Az 1 holdnál kisebb szántóföldes birtokok száma feleannyi volt Makón, mint Jászberényben, miközben épp a szántóföldi művelés súlya miatt, amíg az 5 és 50 hold közé eső birtokok az összes üzem közel harmadát adták Makón, addig Jászberényben már alig haladta meg az egyötödöt. Mindebből egyértelmű, hogy Makó gazdasága zöldségkertészetre és szántóföldi áruféleségeire épült szemben Jászberénnyel, ahol inkább a szőlő- és borkultúra valamint az állattartás volt a jellemző. Makó és a legközelebbi regionális központ, Szeged között mindössze 26 kilométer, ám Jászberény és a hozzá legközelebbi regionális vagy országos szerepkörrel rendelkező centrum, Budapest között már kétszer-háromszor nagyobb volt a távolság. Piaca nem vehette fel a versenyt a közeli, főváros felé forduló Három Városséval.

9. kép Makói hetivásár az 1910-es években
Forrás: AP MKVM-11413.

⁴²⁰ Ehhez elsősorban a következő forrásokat használtam: MSK Ús. 48. és 99. kötet.

10. kép Jászberény, Városháztér a századfordulón
Forrás: AP OSZK-J101.

További, de súlyát tekintve Makótól és Jászberénytől elmaradó piacközpont volt még a vizsgált két területen részint Füzesabony, Heves, Jászárokszállás és Kál északon, részint Csánádpalota, Medgyesegyháza és Tótkomlós délen. Ezek átlagosan 7-8 ezer fős központok voltak, amik hozzávetőlegesen saját népességüknek megfelelő lakosságot, két-három falut vonzottak, néhányan közülük akár ötöt-hatot is. Medgyesegyháza rendkívül gyors és látványos fejlődése külön figyelmet érdemel.

A zömmel török korban elpusztult békési települések többségének helyén, különösen a Battonya–Mezőhegyes–Tótkomlós–Orosháza–Békéscsaba–Gyula–Elek határolta vidéken, még a 19. század elején sem állt (Kétegyházát leszámítva) egyen falu sem. A félmegyei területre csak ezt követően érkeztek telepések az ekkor alapított községekbe. Medgyesegyházát csak jóval később, az 1880-as évek végén alapította meg a közeli, alig 20 kilométerre fekvő békéscsabai vagyonosabb (vagy legalábbis hitelképes) gazdák bő százfős csoportja.⁴²¹ Az országos viszonylatban kiváló minőségű, átlagosan holdanként 17 aranykorona értékű medgyespusztai földek,⁴²² a vidéken átfutó Mezőhegyes–Kétegyháza vasúti szárnyvonal és a betelepülő tehetősebb gazdaréteg mentalitása együttesen eredményezte Medgyesegyháza öles léptű kiépülését, fejlődését. A századfordulón közel háromezer fős község 1920-ban már öt és félezer lelket számlált. Az 1910-es években a bevándorlás rátája 2 százalékról 43 százalékra ugrott, ami a fővárosi agglomerációt leszámítva, vidéki vonatkozásban egészen példátlan volt. A gyorsan növekvő népesség igényeihez igazodott a helyi kereskedelem is. A több mint fél-száz üzlet között volt természetesen szatócsbolt, fűszeres, vegyes-, fa-, bőr- és vaskereskedés, de a bazárosok mellett a cukorkaárusok is megtalálták a számításukat. Ezzel párhuzamosan egy híján kétszáz iparost, mintegy 42 mesterséget írtak össze a településen. Jelzés értékű, hogy az 1920-as években hozzávetőlegesen csak 8 iparos mesterség szolgáltatását lehetett igénybe venni egy átlagos alföldi faluban, ami egyben azt is jelenti, hogy Medgyesegyházán, e téren, ötször nagyobb volt a kínálat. Volt közöttük például esztergályos, műszerész, nyomdász, cukrász vagy cementárugyártó, de volt fésűs, papucsos és még női szabó is – mindez egy 5-6 ezer fős kétnyelvű, többségében szlovák- és magyarlakta településen. Orvos, bába és gyógyszertár szintén volt a faluban. Az állami óvoda és elemi népiskola mellett községi iparostanonc-iskola is működött. Ezen kívül volt még mozgóképszínház, gazdakör, társaskör, sőt nőegylet és még Vöröskereszt fiókegylet is. A két pénzügyintézet, egy hitelszövetkezet és egy takarékpénztár mellett vendéglők és szállodák kínálták szolgáltatásaikat. Ezek alapján alföldi viszonylatban egy pezsgő piacközpont képe rajzolódik ki előttünk, ahol a számos megoldandó

⁴²¹ SZABÓ (szerk.) 1993.

⁴²² MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

feladat közül a legsürgetőbb a népiskola bővítése, a közlekedési viszonyok javítása (kővesutak építése a közeli nagyobb centrumok irányába) és a piactér kikövezése volt.⁴²³

11. kép Medgyesegyháza központja zárt kisvárosi üzletsorral 1920 táján
Forrás: AP AKVM-11823.

A vesztes háború következményei a határ közeli Medgyesegyházát sem kímélték. Bár továbbra is megmaradt a piaci szerepköre, az általános pénzhiány miatt a fejlesztések leálltak, a helyi lehetőségek beszűkültek. Ennek az egyik súlyos következménye lett, hogy a korábban vándorlási célterületnek számító községből népességkibocsájtó település lett. Lakosságának közel negyede elhagyta a falut még az 1920-as években.

Medgyesegyházához hasonlóan Füzesabony is 5-6 ezer fős település volt az első világháborút követő években. Amíg az előbbi, határ menti, addig az utóbbi, Alföld peremi piacközpont volt. Heves község jegyzője, Magnin Alfréd, ezt különösen fontosnak tartotta, többször is kihangsúlyozta, hogy a „Nagyalföld szélén, az Eger patak mellett fekszik” a település.⁴²⁴ Volt orvos, baba és gyógyszertár helyben. A fürdő és szállodák mellett Polgári Kaszinó, Iparos Kör, MÁV Dalkör és Sport Club is működött a faluban. A heti piacot évente négy vásár egészítette ki állatfelhajtással s kirakodóval. Ezzel párhuzamosan egy tucat szatócsbolt kínálta áruját, de termény-, állat- és bőrkereskedők is tevékenykedtek a településen. Mellettük fa- és szénkereskedés, ásványi olajkereskedés és sörraktár is üzemelt a faluban – a vasúti csomópontjelleg eredményeként. Összesen 97 iparost írtak össze 15 foglalkozásban az 1920-as évek közepén. Köztük például cementárugyártó, lakatos, órás, pék, szikvíz- és szíjgyártó, tímár, üveges, sőt villanyszerelő szolgáltatásait lehetett igénybe venni.

12. kép Füzesabony az 1910-es évek közepén
Forrás: AP OSZK F-1204.

⁴²³ NM EAD St-769 (Medgyesegyháza).

⁴²⁴ NM EAD St-1112: 2 (Füzesabony).

Az 1920-ban nagyjából azonos lélekszámú Füzesabony és Medgyesegyháza egyaránt hordalékkúpsíkságon feküdt, látszatra hasonló földrajzi környezetben. Füzesabony azonban a hegyvidék és az Alföld találkozásának vidékén, lényegében vásárvonalon feküdt. Ez nemcsak a 19. század végére kiépült vasúti szerepkörében öltött alakot, hanem a település társadalmának foglalkozásszerkezetén is meglátszott. Füzesabony keresőinek 58 százaléka már 1910-ben nem mezőgazdasági foglalkozású volt. Ugyanez az arány Medgyesegyházán ekkor jóval kevesebb, mindössze 37 százalék körül alakult. Fontos különbség volt még, hogy Füzesabony határa lényegesen gyengébb termőképességű, holdanként alig 10 aranykorona volt (emlékeztetőül ez az érték Medgyesegyházán 17 aranykoronára rúgott.) Mindebből az is következik, hogy a helyi társadalom, kivált agrártársadalom vásárlóereje jóval alacsonyabb lehetett Füzesabonyban, mint a délföldi piacközpontban. Emiatt is, és a vontatottabb fejlődés következtében is, gyökeres különbségek mutatkoztak az iparos szolgáltatások terén. Medgyesegyházán kétszer több iparost, és háromszor több iparos-foglalkozást írtak össze 1925-ben. Világosan látszik, hogy a gyakran túlértékelt forgalmi helyzet önmagában – ha azon túlmenően nem volt más alapja a helyi fejlődésnek, modernizációnak – kevésnek bizonyult ahhoz, hogy a kezdeti felfutást követően hosszabb távon is biztosítsa a gazdasági-társadalmi transzformáció folyamatát. ...

FORRÁSOK

LEVÉLTÁRI FORRÁS

NM EAD (Nemzeti Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest)
SGy KTL 1925: Statisztikai Gyűjtemény, *Közigazgatási Tájékoztató Lapok*

HELYSÉGNÉVTÁRAK, STATISZTIKAI KIADVÁNYOK

- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MKH 2014. Magyarország közigazgatási helynévkönyve, 2014. január 1. (MsExcel adatbázis)
Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
http://www.ksh.hu/apps/hntr.egyeb?p_lang=HU&p_sablon=LETOLTES (Letöltve: 2015. augusztus 10. 01:20.)
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben*. I. [rész]. *Törvényhatóságok és községek (városok) szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 99. kötet.)
- NFAK 1969. *A népmozgalom főbb adatai községenként 1901–1968*. Összeállította: KLINGER András. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1969.

ELEKTRONIKUS ADATBÁZIS

AP Arcanum Postcards adatbázis. 2015-ben öt intézmény: a Zempléni Múzeum (ZM); az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK); a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum (MKVM); a Magyar Mezőgazdasági Múzeum (MMM) és a Damjanich János Múzeum (DJM) közel 300 ezer db képeslapja volt kereshető elektronikusan a rendszerben. Az adatbázis folyamatos bővítés alatt áll. – <http://postcards.hungaricana.hu/hu/>

IRODALOM

- BÁCSKAI Vera–NAGY Lajos 1984. *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BARTHA Ákos 2013. *Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium faluszemináriumának (1931–1951) történeti kontextusai*. Tiszáninneni Református Egyházkerület Hernád Kiadó, Sárospatak. (Nemzet, Egyház, Művelődés 8.)

- BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyalföld történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- BELUSZKY Pál 2002 [1976]. Területi hátrányok a lakosság életkörülményeiben – hátrányos helyzetű területek Magyarországon. In Beluszky Pál: *Vég kiárúsítás II. Társadalomföldrajzi tanulmányok*. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs, 95–106.
- BELUSZKY Pál 2002. [1981]. Két hátrányos helyzetű terület az Alföldön: a Közép-Tiszavidék és a Berettyó-Körösvidék. In Beluszky Pál: *Vég kiárúsítás II. Társadalomföldrajzi tanulmányok*. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs, 107–127.
- BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek)
- BENE Lajos–TEKSE Kálmán 1966. *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról Magyarországon 1900–1960*. A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa, Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport Közleményei 9.)
- GYÖRI Róbert 2005. *A térszerkezet átalakulásának elemei a kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés. Témavezető: BELUSZKY Pál, NEMES-NAGY József. ELTE TTK, Földtudományi Doktori Iskola, Földrajz–Meteorológia Program, Budapest.
- HAJDÚ Zoltán 1996. Határok mentén. *Educatio* 5, 4, 646–656.
- KÓKAI Sándor 1999. *Az Alföld vonzásközpontjai és -körzetei a XIX. század közepén*. Besenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza. (Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 7.)
- KOVÁCS Csaba 2006. *Az országhatármentiség értelmezésének földrajzi problémái*. Doktori (Ph. D.) értekezés kéziratban. Témavezető: Mészáros Rezső. Szegedi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Gazdaság- és Társadalomföldrajzi Tanszék, Szeged.
- KOVÁCS Zoltán 1990. A határ menti területek központhálózatának átalakulása az első világháború utántól napjainkig. *Földrajzi Közlemények* 114, 1–2, 3–16.
- MEZŐSI Gábor 2011. *Magyarország természetföldrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NEMES NAGY József 2005a. Földi, térképi távolság. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 220. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- NEMES NAGY József 2005b. Térbeli középértékek, súlypont. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- NEMES NAGY József 2009. *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár)
- PRINZ Gyula 1942. *Magyarország földrajza*. Renaissance Könyvkiadóvállalat, Budapest.
- SIKOS T. Tamás–TINER Tibor (szerk.) 2009. *A Kelet-Közép-Európai határ menti térségek kutatásának válogatott bibliográfiája*. Selye János Egyetem, SJE Kutatóintézete, Komárom.
- SZABÓ Ferenc (szerk.) 1993. *Medgyesegyháza 1893–1993. Tanulmányok a nagyközséggé alakulás centenáriuma tiszteletére*. Medgyesegyháza Nagyközség Polgármesteri Hivatala, Medgyesegyháza.
- SZILÁGYI Zsolt 2009. Sárret posztmodern perspektívában. A táj történeti földrajza: az egységesülés és szétagolódás formái. *Tér és Társadalom* 23, 2, 113–133.

- SZILÁGYI Zsolt 2010. Berettyóújfalu és a Sárrét kapcsolatrendszere. A történeti földrajzi nézőpont egyik lehetséges olvasata. In *Bihari Diéta VI–VII*. Szerk. Kolozsvári István, Török Péter. Bihari Múzeum, Berettyóújfalu, 101–126.
- SZILÁGYI ZSOLT 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek 2.)
- TELEKI Pál 1936. *A gazdasági élet földrajzi alapjai*. Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság, Budapest.
- TÓTH József 1988. *Urbanizáció az Alföldön*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Területi és Települési Kutatások 3.)

MELLÉKLET

5.1. MELLÉKLET

ALFÖLDI PIACKÖZPONTOK, 1925

Sorszám	Piacközpont	A	Vonzáskörzet lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet településeinek száma			Piacközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskör- zet központ hányados
			Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen		
01	Kisvárd	v4	41 599	24 517	66 116	32	16	48	11 435	5,78
02	Nyíregyháza	v3	33 387	13 679	47 066	18	6	24	43 340	1,09
03	Nyírbátor	v5	31 809	21 615	53 424	16	13	29	9 075	5,89
04	Debrecen	v2	25 161	15 261	40 422	10	6	16	103 186	0,39
05	Mátészalka	v5	23 802	22 436	46 238	13	19	32	6 519	7,09
06	Fehérgyarmat	v5	22 529	14 960	37 489	31	18	49	4 375	8,57
07	Kalocsa	v4	22 211	10 611	32 822	8	5	13	12 332	2,66
08	Budapest	v1	18 401	45 649	64 050	6	14	20	928 996	0,07
09	Szeged	v2	14 015	10 532	24 547	6	2	8	119 109	0,21
10	Berettyóújfalu	v5	14 009	19 096	33 105	8	11	19	9 134	3,62
11	Nagykát	v5	13 682	4 100	17 782	4	2	6	9 975	1,78
12	Mezőkövesd	v5	13 463	769	14 232	7	1	8	18 548	0,77
13	Gyón	f	13 229	1 256	14 485	4	1	5	3 155	4,59
14	Baja	v3	12 031	9 002	21 033	5	3	8	19 371	1,09
15	Heves	v5	9 782	1 852	11 634	5	1	6	9 985	1,17
16	Vásárosnamény	f	9 354	9 480	18 834	10	7	17	2 393	7,87
17	Csenger	v6	9 265	11 736	21 001	12	16	28	3 618	5,80
18	Szerencs	v5	8 853	4 949	13 802	5	2	7	5 851	2,36
19	Komádi	f	8 606	4 223	12 829	5	3	8	8 710	1,47
20	Mezőcsát	v5	8 242	4 266	12 508	6	4	10	5 827	2,15

Sorszám	Piacközpont	A	Vonzáskörzet lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet településeinek száma			Piacközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskörzet központ hányados
			Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen		
21	Sarkad	v6	6 941	4 651	11 592	4	2	6	10 751	1,08
22	Medgyesegyháza	f	6 312	1 394	7 706	2	1	3	5 504	1,40
23	Kiskőrös	v5	6 044	3 836	9 880	2	2	4	12 241	0,81
24	Sátoraljaújhely	v3	6 012	13 270	19 282	6	8	14	21 162	0,91
25	Ráckeve	v5	5 917	2 622	8 539	5	1	6	6 551	1,30
26	Mándok	v6	5 837	5 359	11 196	6	5	11	3 367	3,33
27	Gáva	f	5 791	1 564	7 355	3	1	4	3 131	2,35
28	Orosháza	v4	5 506	8 401	13 907	1	2	3	24 079	0,58
29	Tiszafüred	v5	5 423	0	5 423	4	0	4	9 543	0,57
30	Jászberény	v4	5 211	7 876	13 087	2	3	5	31 971	0,41
31	Pesterzsébet	f	4 721	12 989	17 710	1	2	3	40 545	0,44
32	Tokaj	v5	4 614	5 101	9 715	5	2	7	5 073	1,92
33	Újpest	v4	4 217	7 565	11 782	1	3	4	56 489	0,21
34	Csepel	f	4 018	0	4 018	1	0	1	13 990	0,29
35	Makó	v4	3 971	9 793	13 764	2	3	5	37 141	0,37
36	Vác	v4	3 799	12 732	16 531	3	5	8	19 395	0,85
37	Nagykálló	v5	3 575	4 110	7 685	2	4	6	8 232	0,93
38	Kiskunfélegyháza	v4	3 373	0	3 373	1	0	1	36 797	0,09
39	Mezőkeresztes	f	3 351	1 374	4 725	2	1	3	4 656	1,01
40	Jánoshalma	f	3 244	3 569	6 813	1	2	3	13 437	0,51
41	Kál	f	3 146	4 072	7 218	2	3	5	4 122	1,75
42	Soltvadkert	f	2 833	0	2 833	1	0	1	8 180	0,35
43	Szentes	v4	2 567	1 773	4 340	1	2	3	32 387	0,13
44	Tótkomlós	f	2 535	6 086	8 621	3	2	5	10 420	0,83
45	Hajdúhadház	f	2 530	2 612	5 142	1	1	2	10 480	0,49
46	Demecser	f	2 453	1 528	3 981	2	1	3	3 234	1,23

Sorszám	Piacközpont	A	Vonzáskörzet lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet településeinek száma			Piacközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskörzet központ hányados
			Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen		
47	Ricse	f	2 348	4 926	7 274	3	5	8	2 026	3,59
48	Búdszentmihály	f	2 277	0	2 277	1	0	1	8 255	0,28
49	Polgár	f	2 226	2 143	4 369	2	2	4	11 414	0,38
50	Balkány	f	2 124	6 098	8 222	1	4	5	5 908	1,39
51	Újfehértó	v6	2 104	1 800	3 904	1	1	2	11 826	0,33
52	Lajosmizse	f	2 056	0	2 056	1	0	1	10 676	0,19
53	Szolnok	v3	1 970	12 245	14 215	1	4	5	32 539	0,44
54	Biharkeresztes	f	1 836	2 313	4 149	2	3	5	3 669	1,13
55	Kiskunlacháza	f	1 768	2 622	4 390	2	1	3	4 962	0,88
56	Rakamaz	f	1 718	1 660	3 378	1	1	2	4 321	0,78
57	Jászárokszállás	f	1 365	12 692	14 057	1	5	6	13 616	1,03
58	Nyírbakta	f	1 239	3 478	4 717	2	2	4	1 548	3,05
59	Egyek	f	1 211	0	1 211	1	0	1	5 641	0,21
60	Szarvas	v4	1 182	0	1 182	1	0	1	25 224	0,05
61	Nyírmada	f	1 162	6 253	7 415	1	5	6	3 175	2,34
62	Füzesabony	f	1 095	2 833	3 928	1	1	2	5 816	0,68
63	Tiszaújváros	f	1 005	1 079	2 084	1	1	2	4 367	0,48
64	Nagyléta	f	916	2 651	3 567	1	1	2	6 343	0,56
65	Tiszaújváros	f	901	0	901	1	0	1	2 808	0,32
66	Sziksó	v5	633	2 968	3 601	1	1	2	4 861	0,74
67	Sárospatak	v5	613	16 220	16 833	1	11	12	10 408	1,62
68	Klárafalva	f	600	0	600	1	0	1	583	1,03
69	Tiszaújváros	v5	593	3 441	4 034	1	1	2	4 977	0,81
70	Biharnagybajom	f	542	0	542	1	0	1	4 212	0,13
71	Csanádpalota	f	503	2 311	2 814	1	2	3	6 129	0,46
72	Poroszló	f	441	3 960	4 401	1	2	3	5 116	0,86

Sorszám	Piacközpont	A	Vonzáskörzet lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet településeinek száma			Piacközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskör- zet központ hányados
			Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen		
73	Olaszliszka	f	407	0	407	1	0	1	2 744	0,15
Összesen		..	502 206	463 959	966 165	308	259	567	1 970 976	0,49

ALFÖLDI (PIACI) ALKÖZPONTOK, 1925

Sorszám	Piaci alközpont	A	Megosztott vonzáskörzet		Piaci alközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskörzet alközpont há- nyados
			lélekszáma (1920)	településeinek száma (1925)		
01	Gyula	v3	14 087	3	24 908	0,57
02	Törökszentmiklós	v5	12 084	4	26 303	0,46
03	Ónod	f	12 071	14	2 261	5,34
04	Rákosszentmihály	f	11 311	3	9 938	1,14
05	Békéscsaba	v3	10 470	2	44 368	0,24
06	Derecske	v6	6 612	3	9 843	0,67
07	Pilis	f	5 688	2	6 185	0,92
08	Kismarja	f	5 137	2	2 569	2,00
09	Kunhegyes	v5	4 879	2	10 979	0,44
10	Mélykút	f	4 501	3	7 683	0,59
11	Alberti	f	3 914	2	4 078	0,96
12	Irsa	f	3 914	2	7 182	0,54
13	Bácsalmás	v5	2 471	2	11 517	0,21
14	Hejőcsaba	f	2 289	2	4 455	0,51
15	Kunágota	f	2 074	2	6 232	0,33
16	Pestszentlőrinc	f	9 400	1	11 777	0,80
17	Kispest	f	9 400	1	51 064	0,18
18	Kistelek	f	6 469	1	9 468	0,68
19	Mindszent	v6	6 469	1	10 069	0,64
20	Kecskemét	v3	4 367	1	73 109	0,06
21	Jászapáti	v5	4 314	1	12 313	0,35
22	Nagykőrös	v4	4 004	1	28 701	0,14

Sorszám	Piaci alközpont	A	Megosztott vonzaskörzet		Piaci alközpont lélekszáma (1920)	Vonzaskörzet alközpont há- nyados
			lélekszáma (1920)	településeinek száma (1925)		
23	Hajdúszoboszló	v5	3 763	1	17 722	0,21
24	Tiszanána	f	3 191	1	4 847	0,66
25	Hódmezővásárhely	v4	3 050	1	60 922	0,05
26	Felsőgöd	f	3 021	1	1 647	1,83
27	Abádszalók	f	2 813	1	7 336	0,38
28	Kunmadaras	f	2 813	1	7 645	0,37
29	Karcag	v4	2 813	1	22 569	0,12
30	Izsák	f	2 485	1	7 216	0,34
31	Bácsbokod	f	2 408	1	3 916	0,61
32	Katymár	f	2 408	1	4 168	0,58
33	Madaras	f	2 408	1	4 252	0,57
34	Nagyecséd	f	2 184	1	5 203	0,42
35	Fegyvernek	f	2 066	1	5 752	0,36
36	Tompa	f	2 030	1	4 825	0,42
37	Berekböszörmény	f	1 957	1	2 954	0,66
38	Örkény	f	1 956	1	5 665	0,35
39	Okány	f	1 821	1	4 340	0,42
40	Tura	f	1 751	1	5 913	0,30
41	Hajdúbagos	f	1 750	1	2 167	0,81
42	Tarnaörs	f	1 704	1	2 210	0,77
43	Jászszentandrás	f	1 704	1	5 127	0,33
44	Hatvan	v5	1 664	1	14 045	0,12
45	Nyírábrány	f	1 593	1	4 328	0,37
46	Jászkarajenő	f	1 548	1	6 839	0,23
47	Tiszaöldvár	v6	1 548	1	9 722	0,16
48	Kevermes	f	1 394	1	4 477	0,31

Sorszám	Piaci alközpont	A	Megosztott vonzaskörzet		Piaci alközpont lélekszáma (1920)	Vonzaskörzet alközpont há- nyados
			lélekszáma (1920)	településeinek száma (1925)		
49	Pitvaros	f	1 377	1	3 091	0,45
50	Mezőhegyes	f	1 377	1	7 482	0,18
51	Fülöpszállás	f	1 351	1	6 162	0,22
52	Zsáka	f	1 268	1	3 517	0,36
53	Szabadszállás	f	1 256	1	8 014	0,16
54	Kunszentmiklós	v5	1 256	1	8 272	0,15
55	Kápolna	f	1 152	1	1 837	0,63
56	Dombrád	f	1 122	1	5 297	0,21
57	Újkécske	f	1 079	1	9 026	0,12
58	Dömsöd	f	937	1	4 660	0,20
59	Dunapataj	f	812	1	6 039	0,13
60	Battonya	v5	680	1	13 737	0,05
61	Miske	f	501	1	2 732	0,18
62	Csongrád	v5	444	1	25 888	0,02
Összesen		..	218 380	95	706 563	0,31

ÖNFORGALMÚ PIACKÖZPONT, PIACOS HELY VONZÁSKÖRZET NÉLKÜL
(„önmagán” kívül más település nem jelölte piacos helyét)

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
001	Békés	v5	28 161
002	Kiskundorozsma	v6	18 504
003	Soroksár	f	16 253
004	Abony	v5	16 185
005	Endrőd	v6	13 850
006	Mezőberény	v6	13 477
007	Dévaványa	f	13 349
008	Püspökladány	v6	13 246
009	Balmazújváros	f	13 223
010	Gyoma	v5	11 942
011	Hajdúdorog	v6	11 235
012	Kunszentmárton	v5	11 191
013	Füzesgyarmat	f	9 784
014	Tápiószéle	f	9 739
015	Nádudvar	f	9 465
016	Szeghalom	v5	9 460
017	Vecsés	f	9 400
018	Vésztő	f	9 373
019	Kecel	f	9 178
020	Körösladány	f	7 971
021	Pestújhely	f	7 896
022	Szegvár	f	7 872
023	Öcsöd	f	7 634

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
024	Solt	f	7 447
025	Jászfényszaru	f	7 311
026	Doboz	f	6 880
027	Kaba	f	6 815
028	Sashalom	f	6 197
029	Csorvás	f	6 147
030	Kondoros	f	6 090
031	Rákoskeresztúr	f	6 029
032	Cibakháza	f	5 940
033	Dunaharaszti	f	5 921
034	Rákoscaba	f	5 919
035	Tápiógyörgye	f	5 896
036	Békésszentandrás	f	5 861
037	Köröstarcsa	f	5 853
038	Kenderes	f	5 850
039	Apátfalva	f	5 741
040	Üllő	f	5 713
041	Nagyhalász	f	5 701
042	Földeák	f	5 586
043	Földes	f	5 425
044	Nagyszénás	f	5 294
045	Zagyvarékas	f	5 173
046	Ócsa	f	5 069

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
047	Harta	f	5 035
048	Tiszaroff	f	4 983
049	Dombegyház	f	4 874
050	Kerekegyháza	f	4 836
051	Ibrány	f	4 831
052	Dunavecse	v6	4 815
053	Újkígyós	f	4 809
054	Vámospércs	f	4 780
055	Hajós	f	4 709
056	Kétegyháza	f	4 681
057	Besenyszög	f	4 672
058	Csanytelek	f	4 652
059	Vaskút	f	4 594
060	Csanádapáca	f	4 576
061	Erdőtelek	f	4 549
062	Gádos	f	4 499
063	Jákóhalma	f	4 484
064	Csány	f	4 432
065	Újszász	f	4 388
066	Nyíradony	f	4 383
067	Hort	f	4 370
068	Kiszombor	f	4 329
069	Rákóczipfalva	f	4 325

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
070	Jászdózsa	f	4 314
071	Jánoshida	f	4 227
072	Sárrétudvari	f	4 193
073	Tápióbicske	f	4 184
074	Törtel	f	4 158
075	Báránd	f	4 123
076	Sükösd	f	4 107
077	Dunakeszi	f	4 106
078	Kocsér	f	4 004
079	Magyarbánhegyes	f	3 906
080	Szalkszentmárton	f	3 877
081	Tószeg	f	3 859
082	Tarcal	f	3 839
083	Nagybaracska	f	3 807
084	Tömörkény	f	3 797
085	Tiszaszentimre	f	3 744
086	Kemecse	f	3 706
087	Nagymágocs	f	3 692
088	Ceglédbercel	f	3 660
089	Gara	f	3 628
090	Gyulavári	f	3 617
091	Besenyőtelek	f	3 529
092	Csökmő	f	3 438
093	Csépa	f	3 406
094	Szőreg	f	3 369
095	Kisköre	f	3 351
096	Nagykörű	f	3 332

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
097	Tass	f	3 310
098	Tiszaod	f	3 298
099	Nyíracsa	f	3 298
100	Orgovány	f	3 276
101	Prónayfalva	f	3 241
102	Pocsaj	f	3 209
103	Sarud	f	3 191
104	Hercegszántó	f	3 190
105	Kömlő	f	3 187
106	Tóalmás	f	3 170
107	Császártöltés	f	3 166
108	Emőd	f	3 152
109	Pusztaföldvár	f	3 065
110	Kőtelek	f	3 001
111	Dávod	f	2 987
112	Konyár	f	2 905
113	Boldog	f	2 884
114	Csávoly	f	2 869
115	Kötegyán	f	2 830
116	Farmos	f	2 828
117	Jásztelek	f	2 826
118	Átány	f	2 812
119	Rákosliget	f	2 758
120	Apostag	f	2 666
121	Kunbaja	f	2 558
122	Zsámbok	f	2 526
123	Tiszaaura	f	2 524

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
124	Tatárszentgyörgy	f	2 516
125	Felsőszentiván	f	2 511
126	Püspöklele	f	2 451
127	Tiszaörs	f	2 414
128	Bátmonostor	f	2 385
129	Deszk	f	2 377
130	Szelevény	f	2 352
131	Galgahévíz	f	2 335
132	Szerep	f	2 334
133	Hencida	f	2 285
134	Nagyiván	f	2 278
135	Gerendás	f	2 265
136	Medgyesbodzás	f	2 264
137	Tiszapüspöki	f	2 261
138	Tápiósüly	f	2 202
139	Tetétlen	f	2 109
140	Tiszaabó	f	2 066
141	Kisszállás	f	2 030
142	Uszód	f	1 995
143	Pusztamérges	f	1 840
144	Felsőcsikéria	f	1 805
145	Tataháza	f	1 703
146	Mesterszállás	f	1 686
147	Tiszasas	f	1 682
148	Szigetcsép	f	1 664
149	Bihartorda	f	1 621
150	Kelebia	f	1 610

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
151	Nagyrév	f	1 568
152	Csanádalberti	f	1 377
153	Fábiánsebestyén	f	1 329
154	Sáp	f	1 293
155	Kuncsorba	f	1 286

Sorszám	Piacos hely vonzás- körzet nélkül	A	Lélekszám (1920)
156	Felsődabas	f	1 227
157	Öttömös	f	862
158	Újiráz	f	680
Összesen (001–158)			

ALFÖLD KÖZELI PIACKÖZPONTOK ALFÖLDI VONZÁSKÖRZETTEL, 1925

Sorszám	Alföld közeli piacközpont	A	Vonzáskörzet alföldi lélekszáma (1920)			Vonzáskörzet alföldi településeinek száma			Piacközpont lélekszáma (1920)	Vonzáskör- zet központ hányados
			Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen	Tiszta körzet	Megosztott körzet	Összesen		
01	Miskolc	v3	27 752	21 229	48 981	23	19	42	56 982	0,86
02	Eger	v3	4 506	3 916	8 422	2	2	4	28 753	0,29
03	Isaszeg	f	3 057	0	3 057	1	0	1	4 590	0,67
04	Aszód	f	2 174	0	2 174	1	0	1	4 406	0,49
05	Dunaföldvár	v5	2 153	0	2 153	1	0	1	11 733	0,18
06	Monor	v5	1 659	5 269	6 928	1	2	3	12 347	0,56
07	Tolcsa	f	627	3 019	3 646	1	4	5	3 038	1,20
08	Bodrogkeresztúr	f	479	0	479	1	0	1	2 174	0,22
09	Gyöngyös	v4	0	12 840	12 840	0	5	5	19 715	0,65
10	Szentendre	v5	0	4 811	4 811	0	3	3	5 877	0,82
11	Gödöllő	v5	0	3 892	3 892	0	2	2	10 262	0,38
12	Szekszárd	v3	0	2 886	2 886	0	1	1	14 025	0,21
13	Tolna	v6	0	2 886	2 886	0	1	1	8 239	0,35
17	Paks	v5	0	2 268	2 268	0	2	2	12 036	0,19
15	Mád	f	0	1 981	1 981	0	1	1	3 622	0,55
16	Maglód	f	0	1 539	1 539	0	1	1	3 808	0,40
17	Gyömre	f	0	1 539	1 539	0	1	1	5 479	0,28
Összesen		..	42 407	68 075	110 482	31	44	75	207 086	0,53

ALFÖLDI PIACKÖZPONTOK ÉS PIACI ALKÖZPONTOK
TISZTA ÉS MEGOSZTOTT VONZÁSKÖRZETÉNEK TELEPÜLÉSEI, 1925

Jelmagyarázat:

Sor.	=	a központok sorszáma a tiszta és a megosztott vonzaskörzet lélekszámának sorrendjében, vö. 5.1. és 5.2. melléklet
T	=	tiszta vonzaskörzetbe tartozó települések száma
M	=	megosztott vonzaskörzetbe tartozó települések száma
H	=	hiányzik a központ vonatkozó forrásanyaga, de más község piacos helyéül jelölte
v1–6	=	városhierarchiai szint: v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település (Beluszky–Győri 2005)
f	=	falu, a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján nem minősült városnak
Pk	=	piacközpont (más település piacos helyéül jelölte, és van tiszta vonzaskörzete)
APk, Apk	=	alpiacközpont (más település piacos helyéül jelölte, de nincs tiszta csak megosztott vonzaskörzete); a dőlt forma a központok neve alatt szerepel, míg a nem kurzivált forma a vonzott településeknél fordul elő
ÖPk	=	önforgalmú piacközpont (más település nem jelölte piacos helyéül, de helyben működött legalább heti rendszerességgel piac); a jelölés a vonzott településeknél fordul elő
(szám)	=	a tiszta és a megosztott piaci vonzaskörzetbe tartozó települések számának összege

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzaskörzetben vonzott település	Megosztott vonzaskörzetben vonzott település
PIACKÖZPONTOK					
001	Kisvárda (ID-146), v4, Pk, (48)	32	16	Ajak, Anarcs, Beregsurány, Döge, Fényeslitke, Gemzse, Győröcske, Gyulaháza, Jéke, Kékcse, Komoró, Kopócsapáti, Laskod, Lövöpetri, Mátyus, Nyírkársz, Nyírlövő, Nyírtass, Pap, Pátroha, Petneháza, Rétközberencs, Révaranyos, Szabolcsbáka, Szabolcsveresmart, Tiszaadony, Tiszakanyár, Tiszakerecseny, Tiszaszalka, Tiszavid, Tornyospálca, Záhony	Benk, Cigánd, Dombrád (Apk), Gyüre, Kisrosvágy, Kisvarsány, Mezőladány, Nagyrosvágy, Nagyvarsány, Révleányvár, Ricse (Pk), Semjén, Tiszabездéd, Tuzsér, Újkenéz, Zemplénagárd
002	Nyíregyháza (ID-250), H, v3, Pk, (24)	18	6	Apagy, Beszterec, Buj, Kótaj, Napkor, Nyírbogdány, Nyíribrony, Nyírpazony, Nyírszöllős, Nyírtét, Nyírtura, Oros, Ramocsaháza, Sényő, Székely, Tiszabercel, Tisza-	Besenyőd, Kék, Levelek, Magy, Nagyhalász (ÖPk), Tiszaeszlár

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
003	Nyírbátor (ID-201), v5, Pk, (29)	16	13	rád, Vasmegyer Encsencs, Gebe, Kántorjánosi, Kisléta, Máriapócs, Nyírbéltek, Nyírbogát, Nyírcsászári, Nyírders, Nyírgyulaj, Nyírlugos, Nyírpilis, Nyírvasvári, Ófehértó, Piricse, Pócspetri	Besenyőd, Fábiánháza, Hodász, Levelek, Magy, Mérk, Nyírgelse, Nyírbogát, Nyírmihálydi, Ór, Penészlek, Vaja, Vállaj
004	Debrecen (ID-268), H, v2, Pk, (16)	10	6	Álmosd, Alsójózsza, Bagamér, Felsőjózsza, Hajdúsámson, Kismarja (Apk), Mikepércs, Monostorpályi, Nyírmartonfalva, Újléta	Bököny, Hajdúszovát, Nagykereki, Nagyrábé, Tépe, Vértes
005	Mátészalka (ID-69), v5, Pk, (32)	13	19	Győrtelek, Jármi, Kocsord, Nagydobos, Nagyecsed (Apk), Nyírcsaholy, Nyírmeggyes, Ópályi, Papos, Rápol, Szamoskér, Szamosszeg, Szatmárökörítő	Fábiánháza, Fülöp, Fülöpdaróc, Géberjén, Hodász, Matolcs, Méhtelek, Mérk, Nyírpárasznia, Olcsa, Olcsaapáti, Ór, Pátyod, Porcsalma, Szamosangyalos, Szamossályi, Tunyog, Vállaj, Zajta
006	Fehérgyarmat (ID-27), v5, Pk, (49)	31	18	Cégénydányád, Darnó, Fülesd, Gyügye, Jánk, Kérsemjén, Kísar, Kisnamény, Kisszekerés, Kölcse, Kömörő, Majtis, Mánd, Milota, Nábrád, Magyar, Nagyszekerés, Nemesborzova, Panyola, Penyige, Sonkád, Szamosújlak, Szatmárcseke, Tiszabecs, Tiszacsécse, Tiszakóród, Tivadar, Túristvándi, Uszka, Vámosoroszi, Zsarolyán	Botpalád, Csaholc, Császló, Fülöp, Fülöpdaróc, Gacsály, Garbolc, Géberjén, Hermánszeg, Kispalád, Magosliget, Matolcs, Méhtelek, Rozsály, Tárpa, Tunyog, Túrricse, Zajta
007	Kalocsa (ID-514), H, v4, Pk, (13)	8	5	Bátya, Dusnok, Fajsz, Géderlak, Homokmégy, Miske (Apk), Öregcsertő, Szakmár	Drágszélszállás, Dunaszentbenedek, Foktó, Hajós (Öpk), Ordas
008	Budapest (ID-544), H, v1, Pk, (20)	6	14	Csömör, Kóka, Nagytarcsa, Rákoshegy, Szigetszentmiklós, Taksony	Alag, Bugyi, Cinkota, Dab, Dunakeszi (Öpk), Foktó, Kerepes, Kisoroszi, Kistarcsa, Ócsa (Öpk), Pócsmegyer, Szigetmonostor, Tahitótfalu, Vecsés (Öpk)
009	Szeged (ID-422), H, v2, Pk, (8)	6	2	Gyála (Nagyret), Kübekháza, Ószentiván, Sándorfalva, Tápé, Újszentiván	Algyő, Mezőhegyes (Apk)
010	Berettyóújfalu (ID-303), v5, Pk, (19)	8	11	Bakonszeg, Berettyószentmárton, Esztár, Furta, Gáborján, Mezősas, Szentpéterszeg, Váncsod	Ártánd, Biharkeresztes (Pk), Darvas, Körösszegapáti, Mezőpeterd, Nagykereki, Nagyrábé, Pocsaj (Öpk), Tépe, Told, Vekerd
011	Nagykátá (ID-564), v5, Pk, (6)	4	2	Szentmártonkátá, Tápióság, Tápiószecső, Tápiószentmárton	Szentlőrincskáta, Tápiószőlő (Öpk)

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
012	Mezőkövesd (ID-738), v5, Pk, (8)	7	1	Borsodszemere, Egerfarmos, Egerlövő, Mezőnyárad, Szentistván, Szihalom, Tiszabábolna	Négyes
013	Gyón (ID-460), f, Pk, (5)	4	1	Alsódabas, Kakucs, Sári, Újhartyán	Peszéradacs
014	Baja (ID-443), H, v3, Pk, (8)	5	3	Bajaszentistván, Csátalja, Érsekcsanád, Nemesnádudvar, Szeremle	Csávoly (Öpk), Rém, Vaskút (Öpk)
015	Heves (ID-685), v5, Pk, (6)	5	1	Boconád, Hevesvezekény, Pély, Tarnaméra, Tarnaszent- miklós	Tarnasdadány
016	Vásárosnamény (ID-96), f, Pk, (17)	10	7	Barabás, Fejércse, Gelénes, Gergelyi, Gulács, Hete, Jánd, Ugornya, Vámosatya, Vitka	Gyüre, Ilk, Kisvarsány, Nagyvarsány, Olcsva, Olcsvaapá- ti, Tarpa
017	Csenger (ID-1), v6, Pk, (28)	12	16	Csegöld, Csengersima, Csengerújfalu, Kishódos, Kom- lódótfalu, Nagygéc, Nagyhódos, Szamosbecs, Szamosta- tárfalva, Tisztaberek, Tyukod, Ura	Botpalád, Csaholc, Császló, Gacsály, Garbolc, Hermán- szeg, Kispalád, Magosliget, Méhteleg, Pátyod, Porcsal- ma, Rozsály, Szamosangyalos, Szamossályi, Túrricse, Zajta
018	Szerencs (ID-800), v5, Pk, (7)	5	2	Bekecs, Legyesbénye, Prügy, Taktaharkány, Taktaszada	Megyaszó, Mezőzombor
019	Komádi (ID-319), f, Pk, (8)	5	3	Biharugra, Körösnagyharsány, Körösszakál, Magyarho- morog, Zsadány	Geszt, Körösszegapáti, Vekerd
020	Mezőcsát (ID-711), v5, Pk, (10)	6	4	Ároktő, Hejőkürt, Nemesbikk, Tiszakeszi, Tiszaoszlár, Tiszatarján	Gelej, Hejőpapi, Hejőszalonta, Igrici
021	Sarkad (ID-335), v6, Pk, (6)	4	2	Méhkerék, Mezőgyán, Nagyszalonta, Sarkadkeresztúr	Geszt, Kötegyán (Öpk)
022	Medgyesegyháza (ID-370), f, Pk, (3)	2	1	Almáskamarás, Nagykamarás	Dombiratos
023	Kiskőrös (ID-520), v5, Pk, (4)	2	2	Akaszto, Csengőd	Páhi, Soltszentimre
024	Sátoraljaújhely (ID-793), H, v3, Pk, (14)	6	8	Alsóberecki, Felsőberecki, Karcsa, Károlyfalva, Karos, Pácin	Cigánd, Kisrosvágy, Luka, Nagyrosvágy, Tiszakarád, Vajdácika, Végardó, Viss
025	Ráckeve (ID-586),	5	1	Lórév, Makád, Szigetbecse, Szigetszentmárton, Szigetúj-	Pereg

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
	v5, Pk, (6)			falu	
026	Mándok (ID-225), v6, Pk, (11)	6	5	Eperjeske, Kislónya, Nagylónya, Tisza mogyorós, Tisza- szentmárton, Zsurk	Benk, Mezőladány, Tiszabездé, Tuzsér, Újkenéz
027	Gáva (ID-132), f, Pk, (4)	3	1	Balsa, Paszab, Vencsellő	Kenézlő
028	Orosháza (ID-287), v4, Pk, (3)	1	2	Szentetornya	Békéssámsón, Nagymágocs (Öpk)
029	Tiszafüred (ID-700), v5, Pk, (4)	4	0	Örvény, Tiszaigar, Tiszaszöllős, Tiszavalk	..
030	Jászberény (ID-625), H, v4, Pk, (5)	2	3	Alattyán, Jászfelsőszentgyörgy	Jászdózsa (Öpk), Pusztamonostor, Szentlőrinc-káta
031	Pesterzsébet (ID-606), H, f, Pk, (3)	1	2	Alsónémedi	Bugyi, Vecsés (Öpk)
032	Tokaj (ID-816), v5, Pk, (7)	5	2	Báj, Csobaj, Szabolcs, Tiszaladány, Zalkod	Timár, Tiszaeszlár
033	Újpest (ID-608), H, v4, Pk, (4)	1	3	Fót	Alag, Dunakeszi (Öpk), Szigetmonostor
034	Csepel (ID-536), f, Pk, (1)	1	0	Tököl	..
035	Makó (ID-377), H, v4, Pk, (5)	2	3	Királyhegyes, Magyarcsanád	Csanádalberti (Öpk), Kövegy, Mezőhegyes (Apk)
036	Vác (ID-601), H, v4, Pk, (8)	3	5	Alsógöd, Felsőgöd (Apk), Vácrátót	Alag, Dunakeszi (Öpk), Kisoroszi, Sződ, Tahitófalu
037	Nagykálló (ID-172), v5, Pk, (6)	2	4	Kállósemjén, Kiskálló	Besenyőd, Biri, Levelek, Magy
038	Kiskunfélegyháza (ID-535), H, v4, Pk, (1)	1	0	Pálmonostora	..
039	Mezőkeresztes (ID-737), f, Pk, (3)	2	1	Keresztspüspöki, Mezőnagymihály	Gelej

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
040	Jánoshalma (ID-445), <i>f, Pk, (3)</i>	1	2	Borota	Kisszállás (Öpk), Rém
041	Kál (ID-667), <i>f, Pk, (5)</i>	2	3	Aldebrő, Kompolt	Kápolna (Apk), Tarnabod, Tófalú
042	Soltvadkert (ID-524), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Bócsa	..
043	Szentes (ID-420), <i>H, v4, Pk, (3)</i>	1	2	Derekegyház	Fábiánsebestyén (Öpk), Magyartés
044	Tótkomlós (ID-290), <i>f, Pk, (5)</i>	3	2	Ambrózfalva, Nagykopáncs, Nagymajláth	Békéssámsón, Csanádalberti (Öpk)
045	Hajdúhadház (ID-270), <i>H, f, Pk, (2)</i>	1	1	Téglás	Bököny
046	Demecser (ID-207), <i>f, Pk, (3)</i>	2	1	Berkesz, Gégény	Kék
047	Ricse (ID-775), <i>f, Pk, (8)</i>	3	5	Cséke, Dámóc, Laca	Kisrosvány, Nagyrosvány, Révleányvár, Semjén, Zemplénagárd
048	Búdszentmihály (ID-116), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Tiszaújfalu	..
049	Polgár (ID-117), <i>f, Pk, (4)</i>	2	2	Tiszagyulaháza, Tiszapalkonya	Sajóörs, Tizzaszederkény
050	Balkány (ID-169), <i>f, Pk, (5)</i>	1	4	Szakoly	Biri, Geszteréd, Nyírgelse, Nyírmihálydi
051	Újfehértó (ID-175), <i>v6, Pk, (2)</i>	1	1	Érpatak	Geszteréd
052	Lajosmizse (ID-463), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Ladánybene	..
053	Szolnok (ID-633), <i>H, v3, Pk, (5)</i>	1	4	Tiszavárkony	Rákóczi (Öpk), Szajol, Tiszakürt (Pk), Vezseny
054	Biharkeresztes (ID-317),	2	3	Bedő, Bojt	Ártánd, Mezőpeterd, Told

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
	<i>f, Pk, (5)</i>				
055	Kiskunlacháza (ID-581), <i>f, Pk, (3)</i>	2	1	Áporka, Majosháza	Pereg
056	Rakamaz (ID-135), <i>f, Pk, (2)</i>	1	1	Tiszanagyfalu	Timár
057	Jászárokszállás (ID-619), <i>f, Pk, (6)</i>	1	5	Zaránk	Adács, Erk, Nagyfűged, Vámosgyörk, Visznek
058	Nyírbakta (ID-188), <i>f, Pk, (4)</i>	2	2	Lórántháza, Nyírkércs	Rohod, Vaja
059	Egyek (ID-259), <i>H, f, Pk, (1)</i>	1	0	Tiszadorogma	..
060	Szarvas (ID-295), <i>v4, Pk, (1)</i>	1	0	Csabacsúd	..
061	Nyírmada (ID-181), <i>f, Pk, (6)</i>	1	5	Pusztadobos	Ilk, Nyírbákó, Nyírparsznya, Rohod, Vaja
062	Füzesabony (ID-666), <i>f, Pk, (2)</i>	1	1	Dormánd	Mezőtárány
063	Tiszakürt (ID-642), <i>f, Pk, (2)</i>	1	1	Tiszaug	Tiszainoka
064	Nagyléta (ID-359), <i>f, Pk, (2)</i>	1	1	Kokad	Vértes
065	Tiszadada (ID-119), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Taktakenéz	..
066	Szikszo (ID-766), <i>H, v5, Pk, (2)</i>	1	1	Alsódobsza	Megyaszo
067	Sárospatak (ID-779), <i>v5, Pk, (12)</i>	1	11	Bodroghalász	Bodrogolaszi, Bodrogzsádány, Cigánd, Kenézlő, Luka, Nagyrozvagy, Sára, Tiszakarád, Vajdácska, Végárdó, Viss

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
068	Klárafalva (ID-402), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Ferencszállás	..
069	Tiszalök (ID-122), <i>v5, Pk, (2)</i>	1	1	Tiszatardos	Tiszaeszlár
070	Biharnagybajom (ID-347), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Dancsháza	..
071	Csanádpalota (ID-388), <i>f, Pk, (3)</i>	1	2	Nagylak	Csanádalberti (Öpk), Kövegy
072	Poroszló (ID-698), <i>H, f, Pk, (3)</i>	1	2	Újlőrincfalva	Négyes, Sarud (Öpk)
073	Olaszliszka (ID-814), <i>f, Pk, (1)</i>	1	0	Szegilong	..
PIACI ALKÖZPONTOK					
074	Gyula (ID-281), <i>H, v3, Apk, (3)</i>	0	3	..	Elek, Gyulavári (Öpk), Kötegyán (Öpk)
075	Törökszentmiklós (ID-658), <i>v5, Apk, (4)</i>	0	4	..	Fegyvernek (Apk), Szajol, Tiszabó (Öpk), Tiszapüspöki (Öpk)
076	Ónod (ID-747), <i>f, Apk, (14)</i>	0	14	..	Berzék, Girincs, Kiscséc, Köröm, Ládháza, Mezőnyék, Nagycséc, Poga, Sajóhidvég, Sajólád, Sajóörös, Sajópetri, Sajószöged, Tizzaszederkény
077	Rákosszentmihály (ID-541), <i>f, Apk, (3)</i>	0	3	..	Cinkota, Kerepes, Kistarcsa
078	Békéscsaba (ID-300), <i>H, v3, Apk, (2)</i>	0	2	..	Elek, Kötegyán (Öpk)
079	Derecske (ID-338), <i>v6, Apk, (3)</i>	0	3	..	Hajdúszovát, Sáránd, Tépe
080	Pilis (ID-558), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Dánszentmiklós, Nyáregyháza

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
081	Kismarja (ID-341), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Nagykerek, Pocsaj (Öpk)
082	Kunhegyes (ID-648), <i>v5, Apk, (2)</i>	0	2	..	Tiszabó (Öpk), Tiszaderzs
083	Mélykút (ID-447), <i>f, Apk, (3)</i>	0	3	..	Kisszállás (Öpk), Mátételke, Tataháza (Öpk)
084	Alberti (ID-553), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Dánszentmiklós, Pusztavacs
085	Irsa (ID-556), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Dánszentmiklós, Pusztavacs
086	Bácsalmás (ID-423), <i>v5, Apk, (2)</i>	0	2	..	Mátételke, Tataháza (Öpk)
087	Hejőcsaba (ID-746), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Kistokaj, Szirma
088	Kunágota (ID-380), <i>f, Apk, (2)</i>	0	2	..	Dombiratos, Magyardombegyház
089	Pestszentlőrinc (ID-538), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Vecsés (Öpk)
090	Kispest (ID-604), <i>H, f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Vecsés (Öpk)
091	Kistelek (ID-410), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Sövényháza
092	Mindszent (ID-418), <i>v6, Apk, (1)</i>	0	1	..	Sövényháza
093	Kecskemét (ID-609), <i>H, v3, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszaújváros (Pk)
094	Jászapáti (ID-611), <i>H, v5, Apk, (1)</i>	0	1	..	Jászdózsa (Öpk)
095	Nagykőrös (ID-605),	0	1	..	Kocsér (Öpk)

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
	<i>H, v4, Apk, (1)</i>				
096	Hajdúszoboszló (ID-257), <i>H, v5, Apk, (1)</i>	0	1	..	Hajdúszovát
097	Tiszanána (ID-702), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Sarud (Öpk)
098	Hódmezővásárhely (ID-421), <i>H, v4, Apk, (1)</i>	0	1	..	Algyő
099	Felsőgöd (ID-596), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Szód
100	Abádszalók (ID-645), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszaderzs
101	Kunmadaras (ID-649), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszaderzs
102	Karcag (ID-659), <i>H, v4, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszaderzs
103	Izsák (ID-546), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Páhi
104	Bácsbokod (ID-432), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Bácsborsód
105	Katymár (ID-425), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Bácsborsód
106	Madaras (ID-428), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Bácsborsód
107	Nagyecséd (ID-70), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Fábiánháza
108	Fegyvernek (ID-652), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszaabó (Öpk)
109	Tompa (ID-431), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Kisszállás (Öpk)

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzaskörzetben vonzott település	Megosztott vonzaskörzetben vonzott település
110	Berekböszörmény (ID-316), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Körösszegapáti
111	Örkény (ID-465), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Pusztavacs
112	Okány (ID-334), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Geszt
113	Tura (ID-473), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Vácszentlászló
114	Hajdúbagos (ID-340), <i>H, f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Sáránd
115	Tarnaörs (ID-691), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Erk
116	Jászszeptandrás (ID-614), <i>H, f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Erk
117	Hatvan (ID-679), <i>v5, Apk, (I)</i>	0	1	..	Pusztamonostor
118	Nyírábrány (ID-161), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Penészlek
119	Jászkarajenő (ID-450), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Vezseny
120	Tiszaöldvár (ID-640), <i>v6, Apk, (I)</i>	0	1	..	Vezseny
121	Kevermes (ID-363), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Dombiratos
122	Pitvaros (ID-393), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Csanádalberti (Öpk)
123	Mezőhegyes (ID-364), <i>f, Apk, (I)</i>	0	1	..	Csanádalberti (Öpk)
124	Fülöpszállás (ID-545),	0	1	..	Soltszentimre

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
	<i>f, Apk, (1)</i>				
125	Zsáka (ID-313), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Darvas
126	Szabadszállás (ID-551), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Peszéradacs
127	Kunszentmiklós (ID-548), <i>H, v5, Apk, (1)</i>	0	1	..	Peszéradacs
128	Kápolna (ID-668), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tófalú
129	Dombrád (ID-144), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Nagyrozsóly
130	Újkécske (ID-534), <i>H, f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Tiszainoka
131	Dömsöd (ID-580), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Dab
132	Dunapataj (ID-476), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Ordas
133	Battonya (ID-362), <i>v5, Apk, (1)</i>	0	1	..	Magyardombegyház
134	Miske (ID-507), <i>f, Apk, (1)</i>	0	1	..	Drágszélszállás
135	Csongrád (ID-408), <i>H, v5, Apk, (1)</i>	0	1	..	Magyartés

ALFÖLD KÖZELI „PIACKÖZPONTOK” TISZTA ÉS MEGOSZTOTT
ALFÖLDI VONZÁSKÖRZETÉNEK TELEPÜLÉSEI, 1925

Jelmagyarázat:

Sor.	=	a központok sorszáma a tiszta és a megosztott alföldi vonzaskörzet lélekszámának sorrendjében, vö. II. melléklet
T	=	tiszta vonzaskörzetbe tartozó alföldi települések száma
M	=	megosztott vonzaskörzetbe tartozó alföldi települések száma
v1–6	=	városhierarchiai szint: v1 = főváros, v2 = regionális központ, v3 = megyeközpont, v4 = középváros, v5 = kisváros, v6 = járási funkciókkal is rendelkező település (Beluszky–Győri 2005)
f	=	falu, a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján nem minősült városnak
ÖPk	=	önforgalmú piacközpont (más település nem jelölte piacos helyéül, de helyben működött legalább heti rendszerességgel piac); a jelölés a vonzott településeknél fordul elő
(szám)	=	a tiszta és a megosztott alföldi vonzaskörzetbe tartozó települések számának összege

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzaskörzetben vonzott település	Megosztott vonzaskörzetben vonzott település
01	Miskolc, v3, (42)	23	19	Alsózsolca, Belsőbölcs, Boldva, Felsőzsolca, Gesztely, Hejőbába, Hejőkeresztúr, Hernádkak, Hernádnémeti, Kesznyéten, Külsőbölcs, Mályi, Sajóbesenyő, Sajóecseg, Sajókeresztúr, Sajópálfala, Sajósenye, Sajóvámos, Sóstófalva, Szakáld, Szirmabesenyő, Tiszalúc, Újcsanáros	Berzék, Emőd (Öpk), Girincs, Hejőpapi, Hejőszalonta, Igrici, Kiscséc, Kistokaj, Köröm, Ládháza, Megyaszó, Mezőnyék, Nagycséc, Poga, Sajóhidvég, Sajólád, Sajópetri, Sajószöged, Szirma
02	Eger, v3, (4)	2	2	Kerecsend, Maklár	Mezőtárkány, Tarnabod
03	Isaszeg, f, (1)	1	0	Dány	..
04	Aszód, f, (1)	1	0	Hévízgyörk	..
05	Dunaöldvár, v5, (1)	1	0	Dunaegyháza	..
06	Monor, v5, (3)	1	2	Vasad	Ecser, Nyáregyháza

Sor.	Piacközpontok és piaci alközpontok	T	M	Tiszta vonzáskörzetben vonzott település	Megosztott vonzáskörzetben vonzott település
07	Tolcsva, <i>f, (5)</i>	1	4	Vámosújfalú	Bodrogolaszi, Bodrogzsádány, Sára, Viss
08	Bodrogkeresztúr, <i>f, (1)</i>	1	0	Szegi	..
09	Gyöngyös, <i>v4, (5)</i>	0	5	..	Adács, Nagyfűged, Tarnazsádány, Vámosgyörk, Visznek
10	Szentendre, <i>v5, (3)</i>	0	3	..	Pócsmegyer, Szigetmonostor, Tahitótfalu
11	Gödöllő, <i>v5, (2)</i>	0	2	..	Kerepes, Vácszentlászló
12	Szekszárd, <i>v3, (1)</i>	0	1	..	Bogyiszló
13	Tolna, <i>v6, (1)</i>	0	1	..	Bogyiszló
14	Paks, <i>v5, (2)</i>	0	2	..	Dunaszentbenedek, Ordas
15	Mád, <i>f, (1)</i>	0	1	..	Mezőzombor
16	Maglód, <i>f, (1)</i>	0	1	..	Ecser
17	Gyömrő, <i>f, (1)</i>	0	1	..	Ecser

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK PIACOS HELYEI, 1925

Jelmagyarázat:

- Pk = piacközpont (más település piacos helyéül jelölte, és van tiszta vonzáskörzete)
 APk = alpiacközpont (más település piacos helyéül jelölte, de nincs tiszta csak megosztott vonzáskörzete)
 ÖPk = önforgalmú piacközpont (más település nem jelölte piacos helyéül, de helyben működött legalább heti rendszerességgel piac)
 T = nem piacközpont, csak egyetlen központot jelölt meg piacos helyéül (tiszta vonzáskörzet)
 M = nem piacközpont, egyszerre több központot is megjelölt piacos helyéül (megosztott vonzáskörzet)
 H = hiányzik (ha a „Darab” oszlopban szerepel a „H” és ezzel egy időben a „Típus” oszlopban a Pk vagy az APk jelzés található, akkor, annak ellenére, hogy vonatkozó forrásanyag hiányzik, más község piacos helyéül jelölte az adott települést; ezzel szemben, ha a „Darab” oszlopban szerepel a „H” és ezzel egy időben a „Típus” oszlopban a '...' jelezés olvasható, akkor amellet, hogy a vonatkozó forrásanyag hiányzik, egyetlen település sem tett róla említést, nem jelölte piacos helyéül)
 ö0 = önmagát nem jelölte piacos helynek
 ö1 = önmagát piacos helynek jelölte
 m0 = más települést nem jelölt piacos helyéül
 m1–5 = az „m” után szereplő szám azt jelöli, hogy az adott település hány másik olyan helyet adott meg, amit piacos helyének tartott

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Abádszalók (ID-645)	APk	ö1, m0	Abádszalók	..
Abony (ID-449)	ÖPk	ö1, m0	Abony	..
Adács (ID-674)	M	ö0, m2	..	Gyöngyös, Jászárokszállás
Ajak (ID-143)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Akasztó (ID-515)	T	ö0, m1	..	Kiskőrös
Alag (ID-594)	M	ö0, m3	..	Budapest, Újpest, Vác
Alattyán (ID-616)	T	ö0, m1	..	Jászberény
Alberti (ID-553)	APk	ö1, m0	Alberti	..
Aldebrő (ID-663)	T	ö0, m1	..	Kál
Algyő (ID-416)	M	ö0, m2	..	Szeged, Hódmezővásárhely

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Almáskamarás (ID-367)	T	ö0, m1	..	Medgyesegyháza
Álmosd (ID-354)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Alpár (ID-525)	..	H	..	..
Alsóberecki (ID-790)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Alsódabas (ID-456)	T	ö0, m1	..	Gyón
Alsódobos (ID-811)	T	ö0, m1	..	Szikszó
Alsógöd (ID-597)	T	ö0, m1	..	Vác
Alsójózsa (ID-266)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Alsónémedi (ID-457)	T	ö0, m1	..	Pesterzsébet
Alsózsolca (ID-744)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Ambrózfalva (ID-386)	T	ö0, m1	..	Tótkomlós
Anarcs (ID-159)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Apagy (ID-180)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Apátfalva (ID-372)	ÖPk	ö1, m0	Apátfalva	..
Áporka (ID-578)	T	ö0, m1	..	Kiskunlacháza
Apostag (ID-474)	ÖPk	ö1, m0	Apostag	..
Arnót (ID-749)	..	H	..	..
Ároktő (ID-707)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Ártánd (ID-314)	M	ö0, m2	..	Biharkeresztes, Berettyóújfal
Átány (ID-681)	ÖPk	ö1, m0	Átány	..
Bácsalmás (ID-423)	APk	ö1, m0	Bácsalmás	..
Bácsbokod (ID-432)	APk	ö1, m0	Bácsbokod	..
Bácsborsód (ID-433)	M	ö0, m3	..	Bácsbokod, Katymár, Madaras
Bagamér (ID-355)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Báj (ID-123)	T	ö0, m1	..	Tokaj
Baja (ID-443)	Pk	H	..	..
Bajszentistván (ID-495)	T	ö0, m1	..	Baja
Bakonszeg (ID-301)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfal

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Balkány (ID-169)	Pk	ö1, m0	Balkány	..
Balmazújváros (ID-258)	ÖPk	ö1, m0	Balmazújváros	..
Balsa (ID-129)	T	ö0, m1	..	Gáva
Barabás (ID-97)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Báránd (ID-346)	ÖPk	ö1, m0	Báránd	..
Bátmonostor (ID-434)	ÖPk	ö1, m0	Bátmonostor	..
Battonya (ID-362)	APk	ö1, m0	Battonya	..
Bátya (ID-496)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Bedő (ID-315)	T	ö0, m1	..	Biharkeresztes
Bekecs (ID-807)	T	ö0, m1	..	Szerencs
Békés (ID-272)	ÖPk	ö1, m0	Békés	..
Békéscsaba (ID-300)	APk	H	..	..
Békéssámsón (ID-282)	M	ö0, m2	..	Orosháza, Tótkomlós
Békésszentandrás (ID-291)	ÖPk	ö1, m0	Békésszentandrás	..
Belsőbölcs (ID-751)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Benk (ID-237)	M	ö0, m2	..	Mándok, Kisvárd
Beregdaróc (ID-100)	..	H	..	..
Beregsurány (ID-101)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Berekböszörmény (ID-316)	APk	ö1, m0	Berekböszörmény	..
Berettyószentmárton (ID-302)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Berettyóújfalu (ID-303)	Pk	ö1, m0	Berettyóújfalu	..
Berkesz (ID-215)	T	ö0, m1	..	Demecser
Berzék (ID-809)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Besenyőd (ID-184)	M	ö0, m3	..	Nagykálló, Nyíregyháza, Nyírbátor
Besenyőtelek (ID-664)	ÖPk	ö1, m0	Besenyőtelek	..
Besenyszög (ID-626)	ÖPk	ö1, m0	Besenyszög	..
Besztrec (ID-217)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Biharkeresztes (ID-317)	Pk	ö1, m1	Biharkeresztes	Berettyóújfalu

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Biharnagybajom (ID-347)	Pk	ö1, m0	Biharnagybajom	..
Bihartorda (ID-348)	ÖPk	ö1, m0	Bihartorda	..
Biharugra (ID-327)	T	ö0, m1	..	Komádi
Biri (ID-178)	M	ö0, m2	..	Nagykálló, Balkány
Boconád (ID-682)	T	ö0, m1	..	Heves
Bócsa (ID-516)	T	ö0, m1	..	Soltvadkert
Bodroghalász (ID-785)	T	ö0, m1	..	Sárospatak
Bodrogolaszi (ID-782)	M	ö0, m2	..	Sárospatak, Tolcsva
Bodrogzsadány (ID-783)	M	ö0, m2	..	Tolcsva, Sárospatak
Bogyiszló (ID-497)	M	ö0, m2	..	Szekszárd, Tolna
Bojt (ID-318)	T	ö0, m1	..	Biharkeresztes
Boldog (ID-470)	ÖPk	ö1, m0	Boldog	..
Boldva (ID-706)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Borota (ID-444)	T	ö0, m1	..	Jánoshalma
Borsodivánka (ID-732)	..	H	..	..
Borsodszemere (ID-733)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Botpalád (ID-40)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Csenger
Bököny (ID-170)	M	ö0, m2	..	Debrecen, Hajdúhadház
Budapest (ID-544)	Pk	H	..	..
Bugyi (ID-458)	M	ö0, m2	..	Pesterzsébet, Budapest
Buj (ID-131)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Búdszentmihály (ID-116)	Pk	ö1, m0	Búdszentmihály	..
Cégénydányád (ID-30)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Cegléd (ID-602)	..	H	..	..
Ceglédbercel (ID-554)	ÖPk	ö1, m0	Ceglédbercel	..
Cibakháza (ID-634)	ÖPk	ö1, m0	Cibakháza	..
Cigánd (ID-767)	M	ö0, m3	..	Sárospatak, Sátoraljaújhely, Kisvárd
Cinkota (ID-482)	M	ö0, m2	..	Budapest, Rákosszentmihály

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Csabacsúd (ID-292)	T	ö0, m1	..	Szarvas
Csaholc (ID-36)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Csenger
Csanádalberti (ID-387)	ÖPk	ö1, m5	Csanádalberti	Makó, Mezöhegyes , Tótkomlós, Csanádpalota, Pítvaros
Csanádapáca (ID-378)	ÖPk	ö1, m0	Csanádapáca	..
Csanádpalota (ID-388)	Pk	ö1, m0	Csanádpalota	..
Csány (ID-678)	ÖPk	ö1, m0	Csány	..
Csanytelek (ID-403)	ÖPk	ö1, m0	Csanytelek	..
Csaroda (ID-102)	..	H	..	..
Császártöltés (ID-517)	ÖPk	ö1, m0	Császártöltés	..
Császló (ID-9)	M	ö0, m2	..	Csenger, Fehérgyarmat
Csátalja (ID-435)	T	ö0, m1	..	Baja
Csávoly (ID-436)	ÖPk	ö1, m1	Csávoly	Baja
Csegöld (ID-4)	T	ö0, m1	..	Csenger
Cséke (ID-768)	T	ö0, m1	..	Ricse
Csenger (ID-1)	Pk	ö1, m0	Csenger	..
Csengersima (ID-5)	T	ö0, m1	..	Csenger
Csengerújfalu (ID-7)	T	ö0, m1	..	Csenger
Csengőd (ID-518)	T	ö0, m1	..	Kiskőrös
Csépa (ID-635)	ÖPk	ö1, m0	Csépa	..
Csepel (ID-536)	Pk	ö1, m0	Csepel	..
Csobaj (ID-124)	T	ö0, m1	..	Tokaj
Csongrád (ID-408)	APk	H	..	..
Csorvás (ID-283)	ÖPk	ö1, m0	Csorvás	..
Csökmő (ID-304)	ÖPk	ö1, m0	Csökmő	..
Csömör (ID-483)	T	ö0, m1	..	Budapest
Dab (ID-579)	M	ö0, m2	..	Dömsöd, Budapest
Dámóc (ID-769)	T	ö0, m1	..	Ricse
Dancsháza (ID-349)	T	ö0, m1	..	Biharnagybajom

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Dánszentmiklós (ID-555)	M	ö0, m3	..	Alberti, Irsa, Pilis
Dány (ID-484)	T	ö0, m1	..	Isaszeg
Darnó (ID-33)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Darvas (ID-306)	M	ö0, m2	..	Zsáka, Berettyóújfalú
Dávod (ID-437)	ÖPk	ö1, m0	Dávod	..
Debrecen (ID-268)	Pk	H	..	..
Demecser (ID-207)	Pk	ö1, m0	Demecser	..
Derecske (ID-338)	APk	ö1, m0	Derecske	..
Derekegyház (ID-417)	T	ö0, m1	..	Szentcsanak
Deszk (ID-394)	ÖPk	ö1, m0	Deszk	..
Dévaványa (ID-646)	ÖPk	ö1, m0	Dévaványa	..
Doboz (ID-277)	ÖPk	ö1, m0	Doboz	..
Dombegyház (ID-365)	ÖPk	ö1, m0	Dombegyház	..
Dombiratos (ID-379)	M	ö0, m3	..	Kunágota, Kevermes, Medgyesegyháza
Dombrád (ID-144)	APk	ö1, m1	Dombrád	Kisvárdá
Dormánd (ID-665)	T	ö0, m1	..	Füzesabony
Döge (ID-151)	T	ö0, m1	..	Kisvárdá
Dömsöd (ID-580)	APk	ö1, m0	Dömsöd	..
Drágszélszállás (ID-498)	M	ö0, m2	..	Miske, Kalocsa
Dunaegyháza (ID-475)	T	ö0, m1	..	Dunaföldvár
Dunaharaszti (ID-537)	ÖPk	ö1, m0	Dunaharaszti	..
Dunakeszi (ID-595)	ÖPk	ö1, m3	Dunakeszi	Budapest, Vác ,Újpest
Dunapataj (ID-476)	APk	ö1, m0	Dunapataj	..
Dunaszentbenedek (ID-499)	M	ö0, m2	..	Kalocsa, Paks
Dunavecse (ID-477)	ÖPk	ö1, m0	Dunavecse	..
Dusnok (ID-500)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Ecser (ID-493)	M	ö0, m3	..	Maglód, Gyömrő, Monor
Egerfarmos (ID-734)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Egerlövő (ID-735)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Egyek (ID-259)	Pk	H	..	..
Elek (ID-368)	M	ö0, m2	..	Gyula, Békéscsaba
Emőd (ID-708)	ÖPk	ö1, m1	Emőd	Miskolc
Encsencs (ID-198)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Endrőd (ID-275)	ÖPk	ö1, m0	Endrőd	..
Eperjeske (ID-227)	T	ö0, m1	..	Mándok
Erdőtelek (ID-683)	ÖPk	ö1, m0	Erdőtelek	..
Erk (ID-684)	M	ö0, m3	..	Tarnaörs, Jászszeptandrás, Jászárokszállás
Érpatak (ID-176)	T	ö0, m1	..	Újfehértó
Érseksanád (ID-501)	T	ö0, m1	..	Baja
Esztár (ID-339)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Fábiánháza (ID-67)	M	ö0, m3	..	Mátészalka, Nyírbátor, Nagyecsed
Fábiánsebestyén (ID-406)	ÖPk	ö1, m1	Fábiánsebestyén	Szentcs
Fajsz (ID-502)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Farmos (ID-562)	ÖPk	ö1, m0	Farmos	..
Fegyvernek (ID-652)	APk	ö1, m1	Fegyvernek	Törökszentmiklós
Fehérgyarmat (ID-27)	Pk	ö1, m0	Fehérgyarmat	..
Fejércse (ID-106)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Felsőberecki (ID-791)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Felsőcsikéria (ID-424)	ÖPk	ö1, m0	Felsőcsikéria	..
Felsődabas (ID-459)	ÖPk	ö1, m0	Felsődabas	..
Felsőgöd (ID-596)	APk	ö0, m1	..	Vác
Felsőjózsa (ID-267)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Felsőszentiván (ID-438)	ÖPk	ö1, m0	Felsőszentiván	..
Felsőzsolca (ID-745)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Fényeslitke (ID-153)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Ferencszállás (ID-401)	T	ö0, m1	..	Klárafalva

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Foktő (ID-503)	M	ö0, m2	..	Kalocsa, Budapest
Fót (ID-598)	T	ö0, m1	..	Újpest
Földeák (ID-373)	ÖPk	ö1, m0	Földeák	..
Földes (ID-251)	ÖPk	ö1, m0	Földes	..
Furta (ID-307)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Fülesd (ID-43)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Fülöpszállás (ID-545)	APk	ö1, m0	Fülöpszállás	..
Fülpös (ID-49)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Mátészalka
Fülpösdaróc (ID-50)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Mátészalka
Füzesabony (ID-666)	Pk	ö1, m0	Füzesabony	..
Füzesgyarmat (ID-296)	ÖPk	ö1, m0	Füzesgyarmat	..
Gáborján (ID-309)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Gacsály (ID-10)	M	ö0, m2	..	Csenger, Fehérgyarmat
Gádoros (ID-284)	ÖPk	ö1, m0	Gádoros	..
Galgahévíz (ID-471)	ÖPk	ö1, m0	Galgahévíz	..
Gara (ID-439)	ÖPk	ö1, m0	Gara	..
Garbolc (ID-24)	M	ö0, m2	..	Csenger, Fehérgyarmat
Gátér (ID-526)	..	H	..	..
Gáva (ID-132)	Pk	ö1, m0	Gáva	..
Gebe (ID-83)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Géberjén (ID-51)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Mátészalka
Géderlak (ID-504)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Gégény (ID-216)	T	ö0, m1	..	Demecser
Gelej (ID-709)	M	ö0, m2	..	Mezőkeresztes, Mezőcsát
Gelénes (ID-98)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Gemzse (ID-234)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Gerendás (ID-285)	ÖPk	ö1, m0	Gerendás	..
Gergelyi (ID-110)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Geszt (ID-328)	M	ö0, m3	..	Sarkad, Komádi, Okány
Gesztely (ID-794)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Geszteréd (ID-177)	M	ö0, m2	..	Balkány, Újfehértó
Girincs (ID-804)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Gulács (ID-107)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Gyála (Nagyvér) (ID-395)	T	ö0, m1	..	Szeged
Gyoma (ID-276)	ÖPk	ö1, m0	Gyoma	..
Gyón (ID-460)	Pk	ö1, m0	Gyón	..
Győröcske (ID-248)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Győrtelek (ID-74)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Gyula (ID-281)	APk	H	..	..
Gyulaháza (ID-145)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Gyulavári (ID-278)	ÖPk	ö1, m1	Gyulavári	Gyula
Gyügye (ID-31)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Gyüre (ID-229)	M	ö0, m2	..	Kisvárd, Vásárosnamény
Hajdúbagos (ID-340)	APk	H	..	..
Hajdúböszörmény (ID-269)	..	H	..	..
Hajdúdorog (ID-260)	ÖPk	ö1, m0	Hajdúdorog	..
Hajdúhadház (ID-270)	Pk	H	..	..
Hajdúnánás (ID-271)	..	H	..	..
Hajdúsámson (ID-261)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Hajdúszoboszló (ID-257)	APk	H	..	..
Hajdúszovát (ID-252)	M	ö0, m3	..	Hajdúszoboszló, Derecske, Debrecen
Hajós (ID-505)	ÖPk	ö1, m1	Hajós	Kalocsa
Harta (ID-478)	ÖPk	ö1, m0	Harta	..
Hatvan (ID-679)	APk	ö1, m0	Hatvan	..
Hejőbába (ID-723)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Hejőcsaba (ID-746)	APk	ö1, m0	Hejőcsaba	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Hejőkeresztúr (ID-716)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Hejőkürt (ID-730)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Hejőpapi (ID-718)	M	ö0, m2	..	Mezőcsát, Miskolc
Hejőszalonta (ID-719)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Mezőcsát
Hencida (ID-310)	ÖPk	ö1, m0	Hencida	..
Hercegszántó (ID-440)	ÖPk	ö1, m0	Hercegszántó	..
Hermánszeg (ID-16)	M	ö0, m2	..	Csenger, Fehérgyarmat
Hernádkak (ID-795)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Hernádnémeti (ID-796)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Hete (ID-108)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Heves (ID-685)	Pk	ö1, m0	Heves	..
Hevesvezekény (ID-694)	T	ö0, m1	..	Heves
Hévízgyörk (ID-472)	T	ö0, m1	..	Aszód
Hodász (ID-76)	M	ö0, m2	..	Mátészalka, Nyírbátor
Hódmezővásárhely (ID-421)	APk	H	..	..
Homokmégy (ID-506)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Hort (ID-680)	ÖPk	ö1, m0	Hort	..
Hosszúpályi (ID-356)	..	H	..	..
Ibrány (ID-133)	ÖPk	ö1, m0	Ibrány	..
Igrici (ID-710)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Mezőcsát
Ilk (ID-93)	M	ö0, m2	..	Vásárosnamény, Nyírmada
Irsa (ID-556)	APk	ö1, m0	Irsa	..
Izsák (ID-546)	APk	ö1, m0	Izsák	..
Jakabszállás (ID-527)	..	H	..	..
Jákóhalma (ID-617)	ÖPk	ö1, m0	Jákóhalma	..
Jánd (ID-111)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Jánk (ID-34)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Jánoshalma (ID-445)	Pk	ö1, m0	Jánoshalma	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Jánoshida (ID-618)	ÖPk	ö1, m0	Jánoshida	..
Jármí (ID-77)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Jászsószentgyörgy (ID-610)	..	H	..	..
Jászapáti (ID-611)	APk	H	..	..
Jászárokszállás (ID-619)	Pk	ö1, m0	Jászárokszállás	..
Jászberény (ID-625)	Pk	H	..	..
Jászdózsa (ID-620)	ÖPk	ö1, m2	Jászdózsa	Jászberény, Jászapáti
Jászfelsőszentgyörgy (ID-621)	T	ö0, m1	..	Jászberény
Jászfényszaru (ID-622)	ÖPk	ö1, m0	Jászfényszaru	..
Jászkarajenő (ID-450)	APk	ö1, m0	Jászkarajenő	..
Jáskisér (ID-612)	..	H	..	..
Jászladány (ID-613)	..	H	..	..
Jászszentandrás (ID-614)	APk	H	..	..
Jászszentlászló (ID-528)	..	H	..	..
Jásztelek (ID-623)	ÖPk	ö1, m0	Jásztelek	..
Jéke (ID-155)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Kaba (ID-253)	ÖPk	ö1, m0	Kaba	..
Kakucs (ID-461)	T	ö0, m1	..	Gyón
Kál (ID-667)	Pk	ö1, m0	Kál	..
Kállósején (ID-171)	T	ö0, m1	..	Nagykálló
Kalocsa (ID-514)	Pk	H	..	..
Kántorjánosi (ID-79)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Kápolna (ID-668)	APk	ö1, m1	Kápolna	Kál
Karcag (ID-659)	APk	H	..	..
Karcsa (ID-773)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Károlyfalva (ID-788)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Karos (ID-792)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Katymár (ID-425)	APk	ö1, m0	Katymár	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Kecel (ID-519)	ÖPk	ö1, m0	Kecel	..
Kecskemét (ID-609)	APk	H	..	..
Kék (ID-218)	M	ö0, m2	..	Demecser, Nyíregyháza
Kékcse (ID-157)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Kelebia (ID-426)	ÖPk	ö1, m0	Kelebia	..
Kemecse (ID-208)	ÖPk	ö1, m0	Kemecse	..
Kenderes (ID-647)	ÖPk	ö1, m0	Kenderes	..
Kenézlő (ID-141)	M	ö0, m2	..	Sárospatak, Gáva
Kerecsend (ID-669)	T	ö0, m1	..	Eger
Kerekegyháza (ID-547)	ÖPk	ö1, m0	Kerekegyháza	..
Kerepes (ID-485)	M	ö0, m3	..	Gödöllő, Budapest, Rákosszentmihály
Keresztespüspöki (ID-736)	T	ö0, m1	..	Mezőkeresztes
Kérsején (ID-53)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Kesznyéten (ID-797)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Kétegyháza (ID-279)	ÖPk	ö1, m0	Kétegyháza	..
Kevermes (ID-363)	APk	ö1, m0	Kevermes	..
Királyhegyes (ID-374)	T	ö0, m1	..	Makó
Kisar (ID-55)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Kiscséc (ID-805)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Kishódos (ID-21)	T	ö0, m1	..	Csenger
Kiskálló (ID-179)	T	ö0, m1	..	Nagykálló
Kisköre (ID-686)	ÖPk	ö1, m0	Kisköre	..
Kiskőrös (ID-520)	Pk	ö1, m0	Kiskőrös	..
Kiskundorozsma (ID-409)	ÖPk	ö1, m0	Kiskundorozsma	..
Kiskunfélegyháza (ID-535)	Pk	H	..	..
Kiskunhalas (ID-603)	..	H	..	..
Kiskunlacháza (ID-581)	Pk	ö1, m0	Kiskunlacháza	..
Kiskunmajsa (ID-529)	..	H	..	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Kisléta (ID-199)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Kislónya (ID-240)	T	ö0, m1	..	Mándok
Kismarja (ID-341)	APk	ö0, m1	..	Debrecen
Kisnamény (ID-37)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Kisoroszi (ID-574)	M	ö0, m2	..	Budapest, Vác
Kispalád (ID-41)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Csenger
Kispest (ID-604)	APk	H	..	..
Kisrosvágy (ID-771)	M	ö0, m3	..	Ricse, Kisvárdá, Sátoraljaújhely
Kistarcsa (ID-486)	M	ö0, m2	..	Budapest, Rákosszentmihály
Kistelek (ID-410)	APk	ö1, m0	Kistelek	..
Kistokaj (ID-761)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Hejőcsaba
Kisújszállás (ID-660)	..	H	..	..
Kisvárdá (ID-146)	Pk	ö1, m0	Kisvárdá	..
Kisvarsány (ID-230)	M	ö0, m2	..	Kisvárdá, Vásárosnamény
Kiszombor (ID-396)	ÖPk	ö1, m0	Kiszombor	..
Kisszállás (ID-446)	ÖPk	ö1, m3	Kisszállás	Mélykút, Jánoshalma ,Tompá
Kisszekeres (ID-57)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Klárafalva (ID-402)	Pk	ö1, m0	Klárafalva	..
Kocsér (ID-451)	ÖPk	ö1, m1	Kocsér	Nagykőrös
Kocsord (ID-68)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Kóka (ID-563)	T	ö0, m1	..	Budapest
Kokad (ID-357)	T	ö0, m1	..	Nagyléta
Komádi (ID-319)	Pk	ö1, m0	Komádi	..
Komlódtótfalu (ID-12)	T	ö0, m1	..	Csenger
Komoró (ID-154)	T	ö0, m1	..	Kisvárdá
Kompolt (ID-670)	T	ö0, m1	..	Kál
Kondoros (ID-293)	ÖPk	ö1, m0	Kondoros	..
Konyár (ID-342)	ÖPk	ö1, m0	Konyár	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Kopócsapáti (ID-232)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Kótaj (ID-209)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Kölcse (ID-44)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Kömlő (ID-687)	ÖPk	ö1, m0	Kömlő	..
Kömörő (ID-46)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Köröm (ID-806)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Ónod
Körösladány (ID-297)	ÖPk	ö1, m0	Körösladány	..
Körösnagyharsány (ID-329)	T	ö0, m1	..	Komádi
Köröstarcsa (ID-273)	ÖPk	ö1, m0	Köröstarcsa	..
Körösszakál (ID-320)	T	ö0, m1	..	Komádi
Körösszegapáti (ID-321)	M	ö0, m3	..	Berekböszörmény, Berettyóújfal, Komádi
Kötegyán (ID-330)	ÖPk	ö1, m3	Kötegyán	Sarkad, Gyula ,Békéscsaba
Kötelek (ID-627)	ÖPk	ö1, m0	Kötelek	..
Kövegy (ID-389)	M	ö0, m2	..	Csanádpalota, Makó
Kunágota (ID-380)	APk	ö1, m0	Kunágota	..
Kunbaja (ID-427)	ÖPk	ö1, m0	Kunbaja	..
Kuncsorba (ID-653)	ÖPk	ö1, m0	Kuncsorba	..
Kunhegyes (ID-648)	APk	ö1, m0	Kunhegyes	..
Kunmadaras (ID-649)	APk	ö1, m0	Kunmadaras	..
Kunszentmárton (ID-636)	ÖPk	ö1, m0	Kunszentmárton	..
Kunszentmiklós (ID-548)	APk	H	..	..
Kübekháza (ID-397)	T	ö0, m1	..	Szeged
Külsőbőcs (ID-752)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Láca (ID-770)	T	ö0, m1	..	Ricse
Ladánybene (ID-462)	T	ö0, m1	..	Lajosmizse
Ládháza (ID-753)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Lajosmizse (ID-463)	Pk	ö1, m0	Lajosmizse	..
Laskod (ID-190)	T	ö0, m1	..	Kisvárd

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Legyesbénye (ID-808)	T	ö0, m1	..	Szerencs
Levelek (ID-185)	M	ö0, m3	..	Nyíregyháza, Nagykálló, Nyírbátor
Lórántháza (ID-187)	T	ö0, m1	..	Nyírbakta
Lórév (ID-582)	T	ö0, m1	..	Ráckeve
Lövőpetri (ID-235)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Luka (ID-786)	M	ö0, m2	..	Sárospatak, Sátoraljaújhely
Madaras (ID-428)	APk	ö1, m0	Madaras	..
Magosliget (ID-42)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Csenger
Magy (ID-186)	M	ö0, m3	..	Nagykálló, Nyírbátor, Nyíregyháza
Magyarbánhegyes (ID-381)	ÖPk	ö1, m0	Magyarbánhegyes	..
Magyarcsanád (ID-375)	T	ö0, m1	..	Makó
Magyardombegyház (ID-366)	M	ö0, m2	..	Kunágota, Battonya
Magyarhomorog (ID-322)	T	ö0, m1	..	Komádi
Magyartés (ID-407)	M	ö0, m2	..	Szentes, Csongrád
Majosháza (ID-583)	T	ö0, m1	..	Kiskunlacháza
Majtis (ID-35)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Makád (ID-584)	T	ö0, m1	..	Ráckeve
Maklár (ID-671)	T	ö0, m1	..	Eger
Makó (ID-377)	Pk	H	..	..
Mályi (ID-754)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Mánd (ID-58)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Mándok (ID-225)	Pk	ö1, m0	Mándok	..
Máriapócs (ID-200)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Márok (ID-103)	..	H	..	..
Márokpapi (ID-104)	..	H	..	..
Mátészalka (ID-69)	Pk	ö1, m0	Mátészalka	..
Mátételke (ID-429)	M	ö0, m2	..	Bácsalmás, Mélykút
Matolcs (ID-52)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Mátészalka

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Mátyus (ID-244)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Medgyesbodzás (ID-369)	ÖPk	ö1, m0	Medgyesbodzás	..
Medgyesegyháza (ID-370)	Pk	ö1, m0	Medgyesegyháza	..
Megyaszó (ID-798)	M	ö0, m3	..	Szerencs, Szikszó, Miskolc
Méhkerék (ID-331)	T	ö0, m1	..	Sarkad
Méhtelek (ID-25)	M	ö0, m3	..	Csenger, Fehérgyarmat, Mátészalka
Mélykút (ID-447)	APk	ö1, m0	Mélykút	..
Mérk (ID-91)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Mátészalka
Mesterszállás (ID-637)	ÖPk	ö1, m0	Mesterszállás	..
Mezőberény (ID-274)	ÖPk	ö1, m0	Mezőberény	..
Mezőcsát (ID-711)	Pk	ö1, m0	Mezőcsát	..
Mezőgyán (ID-332)	T	ö0, m1	..	Sarkad
Mezőhegyes (ID-364)	APk	ö0, m2	..	Makó, Szeged
Mezőkeresztes (ID-737)	Pk	ö1, m0	Mezőkeresztes	..
Mezőkovácsháza (ID-382)	..	H	..	..
Mezőkövesd (ID-738)	Pk	ö1, m0	Mezőkövesd	..
Mezőladány (ID-238)	M	ö0, m2	..	Mándok, Kisvárd
Mezőnagy Mihály (ID-712)	T	ö0, m1	..	Mezőkeresztes
Mezőnyárad (ID-739)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Mezőnyék (ID-755)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Mezőpeterd (ID-325)	M	ö0, m2	..	Biharkeresztes, Berettyóújfalu
Mezősas (ID-323)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Mezőtárkány (ID-672)	M	ö0, m2	..	Füzesabony, Eger
Mezőtúr (ID-661)	..	H	..	..
Mezőzombor (ID-799)	M	ö0, m2	..	Szerencs, Mád
Mikepércs (ID-262)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Milota (ID-62)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Mindszent (ID-418)	APk	ö1, m0	Mindszent	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Miske (ID-507)	APk	ö0, m1	..	Kalocsa
Monostorpályi (ID-358)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Nábrád (ID-54)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Nádudvar (ID-254)	ÖPk	ö1, m0	Nádudvar	..
Nagyar (ID-56)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Nagybánhegyes (ID-383)	..	H	..	..
Nagybaracska (ID-441)	ÖPk	ö1, m0	Nagybaracska	..
Nagycsécs (ID-720)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Nagydobos (ID-81)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Nagyecsed (ID-70)	APk	ö0, m1	..	Mátészalka
Nagyfüged (ID-675)	M	ö0, m2	..	Jászárokszállás, Gyöngyös
Nagygéc (ID-6)	T	ö0, m1	..	Csenger
Nagyhalász (ID-210)	ÖPk	ö1, m1	Nagyhalász	Nyíregyháza
Nagyhódos (ID-22)	T	ö0, m1	..	Csenger
Nagyiván (ID-696)	ÖPk	ö1, m0	Nagyiván	..
Nagykálló (ID-172)	Pk	ö1, m0	Nagykálló	..
Nagykamarás (ID-371)	T	ö0, m1	..	Medgyesegyháza
Nagykáta (ID-564)	Pk	ö1, m0	Nagykáta	..
Nagykereki (ID-324)	M	ö0, m3	..	Berettyóújfalu, Kismarja, Debrecen
Nagykopáncs (ID-392)	T	ö0, m1	..	Tótkomlós
Nagykörös (ID-605)	APk	H	..	..
Nagykörű (ID-628)	ÖPk	ö1, m0	Nagykörű	..
Nagylak (ID-390)	T	ö0, m1	..	Csanádpalota
Nagyléta (ID-359)	Pk	ö1, m0	Nagyléta	..
Nagylónya (ID-241)	T	ö0, m1	..	Mándok
Nagymágocs (ID-404)	ÖPk	ö1, m1	Nagymágocs	Orosháza
Nagymajláth (ID-391)	T	ö0, m1	..	Tótkomlós
Nagyrábé (ID-350)	M	ö0, m2	..	Berettyóújfalu, Debrecen

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Nagyrév (ID-638)	ÖPk	ö1, m0	Nagyrév	..
Nagyrosvány (ID-772)	M	ö0, m5	..	Sátorajárhely, Sárospatak, Kisvárd, Dombrád, Ricse
Nagyszalonta (ID-333)	T	ö0, m1	..	Sarkad
Nagyszekeres (ID-59)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Nagyszénás (ID-286)	ÖPk	ö1, m0	Nagyszénás	..
Nagytarcsa (ID-487)	T	ö0, m1	..	Budapest
Nagyvarsány (ID-231)	M	ö0, m2	..	Kisvárd, Vásárosnamény
Napkor (ID-173)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Négyes (ID-740)	M	ö0, m2	..	Poroszló, Mezőkövesd
Nemesbikk (ID-724)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Nemesborzova (ID-60)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Nemesnádudvar (ID-508)	T	ö0, m1	..	Baja
Nyáregyháza (ID-557)	M	ö0, m2	..	Pilis, Monor
Nyírábrány (ID-161)	APk	ö1, m0	Nyírábrány	..
Nyíracsa (ID-162)	ÖPk	ö1, m0	Nyíracsa	..
Nyíradony (ID-163)	ÖPk	ö1, m0	Nyíradony	..
Nyírbakta (ID-188)	Pk	ö1, m0	Nyírbakta	..
Nyírbátor (ID-201)	Pk	ö1, m0	Nyírbátor	..
Nyírbéltek (ID-164)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyírbogát (ID-202)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyírbogdány (ID-211)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Nyírcsaholy (ID-71)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Nyírcsászari (ID-85)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyírders (ID-80)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyíregyháza (ID-250)	Pk	H	..	..
Nyírgelse (ID-165)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Balkány
Nyírgyulaj (ID-203)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyíribrony (ID-192)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Nyírbátor (ID-194)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Nyírmada
Nyírkársz (ID-147)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Nyírkércs (ID-189)	T	ö0, m1	..	Nyírbakta
Nyírlövő (ID-236)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Nyírlugos (ID-166)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyírmada (ID-181)	Pk	ö1, m0	Nyírmada	..
Nyírmártonfalva (ID-167)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Nyírmeggyes (ID-84)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Nyírmihálydi (ID-168)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Balkány
Nyírparasznya (ID-82)	M	ö0, m2	..	Mátészalka, Nyírmada
Nyírpazony (ID-212)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Nyírpilis (ID-205)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Nyírszöllős (ID-213)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Nyírtass (ID-148)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Nyírtét (ID-219)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Nyírtura (ID-221)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Nyírvasvári (ID-86)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Ócsa (ID-464)	ÖPk	ö1, m1	Ócsa	Budapest
Ófehértó (ID-183)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Okány (ID-334)	APk	ö1, m0	Okány	..
Ókéske (ID-530)	..	H	..	..
Olaszliszka (ID-814)	Pk	ö1, m0	Olaszliszka	..
Olcsva (ID-87)	M	ö0, m2	..	Mátészalka, Vásárosnamény
Olcsvaapáti (ID-88)	M	ö0, m2	..	Mátészalka, Vásárosnamény
Onga (ID-765)	..	H	..	..
Ónod (ID-747)	APk	ö1, m0	Ónod	..
Ópályi (ID-72)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Ordas (ID-479)	M	ö0, m3	..	Dunapataj, Paks, Kalocsa

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Orgovány (ID-549)	ÖPk	ö1, m0	Orgovány	..
Oros (ID-214)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Orosháza (ID-287)	Pk	ö1, m0	Orosháza	..
Ószentiván (ID-398)	T	ö0, m1	..	Szeged
Öcsöd (ID-294)	ÖPk	ö1, m0	Öcsöd	..
Őr (ID-196)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Mátészalka
Öregcsertő (ID-509)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Örkény (ID-465)	APk	ö1, m0	Örkény	..
Örvény (ID-697)	T	ö0, m1	..	Tiszafüred
Öttömös (ID-414)	ÖPk	ö1, m0	Öttömös	..
Pácin (ID-774)	T	ö0, m1	..	Sátoraljaújhely
Páhi (ID-521)	M	ö0, m2	..	Kiskőrös, Izsák
Pálmonostora (ID-531)	T	ö0, m1	..	Kiskunfélegyháza
Panyola (ID-28)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Pap (ID-156)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Papos (ID-78)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Paszab (ID-134)	T	ö0, m1	..	Gáva
Pátroha (ID-149)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Pátyod (ID-14)	M	ö0, m2	..	Csenger, Mátészalka
Pély (ID-688)	T	ö0, m1	..	Heves
Penészlek (ID-73)	M	ö0, m2	..	Nyírbátor, Nyírábrány
Penyige (ID-47)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Pereg (ID-585)	M	ö0, m2	..	Ráckeve, Kiskunlacháza
Pesterzsébet (ID-606)	Pk	H	..	..
Pestszentlőrinc (ID-538)	APk	ö1, m0	Pestszentlőrinc	..
Pestújhely (ID-539)	ÖPk	ö1, m0	Pestújhely	..
Peszéradacs (ID-550)	M	ö0, m3	..	Kunszentmiklós, Szabadszállás, Gyón
Petneháza (ID-191)	T	ö0, m1	..	Kisvárd

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Pilis (ID-558)	APk	ö1, m0	Pilis	..
Piricse (ID-206)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Pitvaros (ID-393)	APk	ö1, m0	Pitvaros	..
Pocsaj (ID-343)	ÖPk	ö1, m2	Pocsaj	Kismarja, Berettyóújfalú
Pócsmegyer (ID-575)	M	ö0, m2	..	Budapest, Szentendre
Pócspetri (ID-204)	T	ö0, m1	..	Nyírbátor
Poga (ID-721)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Polgár (ID-117)	Pk	ö1, m0	Polgár	..
Porcsalma (ID-2)	M	ö0, m2	..	Csenger, Mátészalka
Poroszló (ID-698)	Pk	H	..	..
Prónayfalva (ID-522)	ÖPk	ö1, m0	Prónayfalva	..
Prügy (ID-125)	T	ö0, m1	..	Szerencs
Pusztadobos (ID-182)	T	ö0, m1	..	Nyírmada
Pusztaföldvár (ID-288)	ÖPk	ö1, m0	Pusztaföldvár	..
Pusztamérges (ID-415)	ÖPk	ö1, m0	Pusztamérges	..
Pusztamonostor (ID-624)	M	ö0, m2	..	Jászberény, Hatvan
Pusztavacs (ID-466)	M	ö0, m3	..	Alberti, Irsa, Örkény
Püspökladány (ID-255)	ÖPk	ö1, m0	Püspökladány	..
Püspöklele (ID-376)	ÖPk	ö1, m0	Püspöklele	..
Ráckeve (ID-586)	Pk	ö1, m0	Ráckeve	..
Rakamaz (ID-135)	Pk	ö1, m0	Rakamaz	..
Rákóczifalva (ID-629)	ÖPk	ö1, m1	Rákóczifalva	Szolnok
Rákoscса (ID-488)	ÖPk	ö1, m0	Rákoscса	..
Rákoshegy (ID-540)	T	ö0, m1	..	Budapest
Rákoskeresztúr (ID-489)	ÖPk	ö1, m0	Rákoskeresztúr	..
Rákosliget (ID-490)	ÖPk	ö1, m0	Rákosliget	..
Rákospalota (ID-607)	..	H	..	..
Rákosszentmihály (ID-541)	APk	ö1, m0	Rákosszentmihály	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Ramocsaháza (ID-193)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Rápolc (ID-19)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Reformátuskovácsháza (ID-384)	..	H	..	..
Rém (ID-448)	M	ö0, m2	..	Baja, Jánoshalma
Rétközberencs (ID-150)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Révaranyos (ID-233)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Révleányvár (ID-777)	M	ö0, m2	..	Ricse, Kisvárd
Ricse (ID-775)	Pk	ö1, m1	Ricse	Kisvárd
Rohod (ID-195)	M	ö0, m2	..	Nyírmada, Nyírbakta
Rozsály (ID-11)	M	ö0, m2	..	Csenger, Fehérgyarmat
Sajóbesenyő (ID-763)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sajóecseg (ID-756)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sajóhidvég (ID-810)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Sajókeresztúr (ID-748)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sajólád (ID-757)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Sajóörös (ID-727)	M	ö0, m2	..	Polgár, Ónod
Sajópálfala (ID-750)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sajópetri (ID-758)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Ónod
Sajósenye (ID-759)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sajószöged (ID-722)	M	ö0, m2	..	Ónod, Miskolc
Sajóvamos (ID-760)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sándorfalva (ID-411)	T	ö0, m1	..	Szeged
Sáp (ID-351)	ÖPk	ö1, m0	Sáp	..
Sára (ID-784)	M	ö0, m2	..	Tolcsa, Sárospatak
Sáránd (ID-344)	M	ö0, m2	..	Derecske, Hajdúbajos
Sári (ID-467)	T	ö0, m1	..	Gyón
Sarkad (ID-335)	Pk	ö1, m0	Sarkad	..
Sarkadkeresztúr (ID-336)	T	ö0, m1	..	Sarkad

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Sárospatak (ID-779)	Pk	ö1, m0	Sárospatak	..
Sárrétudvari (ID-352)	ÖPk	ö1, m0	Sárrétudvari	..
Sarud (ID-699)	ÖPk	ö1, m2	Sarud	Poroszló, Tiszanána
Sashalom (ID-542)	ÖPk	ö1, m0	Sashalom	..
Sátoraljaújhely (ID-793)	Pk	H	..	..
Semjén (ID-776)	M	ö0, m2	..	Ricse, Kisvárd
Sényő (ID-222)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Solt (ID-480)	ÖPk	ö1, m0	Solt	..
Soltszentimre (ID-523)	M	ö0, m2	..	Kiskőrös, Fülöpszállás
Soltvadkert (ID-524)	Pk	ö1, m0	Soltvadkert	..
Sonkád (ID-45)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Soroksár (ID-543)	ÖPk	ö1, m0	Soroksár	..
Sóstófalva (ID-812)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Sövényháza (ID-412)	M	ö0, m2	..	Kistelek, Mindszent
Sükösd (ID-510)	ÖPk	ö1, m0	Sükösd	..
Szabadszállás (ID-551)	APk	ö1, m0	Szabadszállás	..
Szabolcs (ID-130)	T	ö0, m1	..	Tokaj
Szabolcsbáka (ID-160)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Szabolcsveresmart (ID-152)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Szajol (ID-630)	M	ö0, m2	..	Szolnok, Törökszentmiklós
Szakáld (ID-717)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Szakmár (ID-511)	T	ö0, m1	..	Kalocsa
Szakoly (ID-174)	T	ö0, m1	..	Balkány
Szalkszentmárton (ID-481)	ÖPk	ö1, m0	Szalkszentmárton	..
Szamosangyalos (ID-15)	M	ö0, m2	..	Csenger, Mátészalka
Szamosbecs (ID-13)	T	ö0, m1	..	Csenger
Szamoskér (ID-89)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Szamossályi (ID-17)	M	ö0, m2	..	Csenger, Mátészalka

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Szamosatárfalva (ID-18)	T	ö0, m1	..	Csenger
Szamosújlak (ID-32)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Szamosszeg (ID-90)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Szank (ID-532)	..	H	..	..
Szarvas (ID-295)	Pk	ö1, m0	Szarvas	..
Szatmárcseke (ID-29)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Szatmárökörítő (ID-20)	T	ö0, m1	..	Mátészalka
Szeged (ID-422)	Pk	H	..	..
Szeghalom (ID-298)	ÖPk	ö1, m0	Szeghalom	..
Szegi (ID-817)	T	ö0, m1	..	Bodrogkeresztúr
Szegilong (ID-818)	T	ö0, m1	..	Olaszliszka
Szegvár (ID-419)	ÖPk	ö1, m0	Szegvár	..
Székely (ID-220)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Szelevény (ID-639)	ÖPk	ö1, m0	Szelevény	..
Szentes (ID-420)	Pk	H	..	..
Szentetornya (ID-289)	T	ö0, m1	..	Orosháza
Szentistván (ID-741)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Szentlőrinc-káta (ID-565)	M	ö0, m2	..	Jászberény, Nagykáta
Szentmártonkáta (ID-566)	T	ö0, m1	..	Nagykáta
Szentpéterszeg (ID-311)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalu
Szeremle (ID-512)	T	ö0, m1	..	Baja
Szerencs (ID-800)	Pk	ö1, m0	Szerencs	..
Szerep (ID-353)	ÖPk	ö1, m0	Szerep	..
Szigetbecse (ID-587)	T	ö0, m1	..	Ráckeve
Szigetcsép (ID-588)	ÖPk	ö1, m0	Szigetcsép	..
Szigetmonostor (ID-576)	M	ö0, m3	..	Budapest, Szentendre, Újpest
Szigetszentmárton (ID-589)	T	ö0, m1	..	Ráckeve
Szigetszentmiklós (ID-590)	T	ö0, m1	..	Budapest

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Szigetújfalu (ID-591)	T	ö0, m1	..	Ráckeve
Szihalom (ID-742)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Szikszó (ID-766)	Pk	H	..	..
Szirma (ID-762)	M	ö0, m2	..	Miskolc, Hejőcsaba
Szirmabesenyő (ID-764)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Szolnok (ID-633)	Pk	H	..	..
Sződ (ID-599)	M	ö0, m2	..	Vác, Felsőgöd
Szőreg (ID-399)	ÖPk	ö1, m0	Szőreg	..
Tahitótfalu (ID-577)	M	ö0, m3	..	Vác, Szentendre, Budapest
Tákos (ID-105)	..	H	..	..
Taksony (ID-592)	T	ö0, m1	..	Budapest
Taktaharkány (ID-801)	T	ö0, m1	..	Szerencs
Taktakenéz (ID-126)	T	ö0, m1	..	Tiszadada
Taktaszada (ID-802)	T	ö0, m1	..	Szerencs
Tápé (ID-413)	T	ö0, m1	..	Szeged
Tápióbicske (ID-567)	ÖPk	ö1, m0	Tápióbicske	..
Tápiógyörgye (ID-568)	ÖPk	ö1, m0	Tápiógyörgye	..
Tápióság (ID-569)	T	ö0, m1	..	Nagykátá
Tápiósüly (ID-494)	ÖPk	ö1, m1	Tápiósüly	Nagykátá
Tápiószecső (ID-570)	T	ö0, m1	..	Nagykátá
Tápiószele (ID-571)	ÖPk	ö1, m0	Tápiószele	..
Tápiószentmárton (ID-572)	T	ö0, m1	..	Nagykátá
Tarcal (ID-815)	ÖPk	ö1, m0	Tarcal	..
Tarnabod (ID-689)	M	ö0, m2	..	Kál, Eger
Tarnaméra (ID-690)	T	ö0, m1	..	Heves
Tarnaörs (ID-691)	APk	ö1, m0	Tarnaörs	..
Tarnaszentmiklós (ID-695)	T	ö0, m1	..	Heves
Tarnazsadány (ID-692)	M	ö0, m2	..	Gyöngyös, Heves

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Tarpa (ID-95)	M	ö0, m2	..	Vásárosnamény, Fehérgyarmat
Tass (ID-552)	ÖPk	ö1, m0	Tass	..
Tataháza (ID-430)	ÖPk	ö1, m2	Tataháza	Mélykút, Bácsalmás
Tatárszentgyörgy (ID-468)	ÖPk	ö1, m0	Tatárszentgyörgy	..
Téglás (ID-263)	T	ö0, m1	..	Hajdúhadház
Tépe (ID-345)	M	ö0, m3	..	Derecske, Berettyóújfalu, Debrecen
Tetétlen (ID-256)	ÖPk	ö1, m0	Tetétlen	..
Timár (ID-136)	M	ö0, m2	..	Rakamaz, Tokaj
Tiszaadony (ID-113)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Tiszabábolna (ID-713)	T	ö0, m1	..	Mezőkövesd
Tiszabecs (ID-63)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Tiszabercel (ID-137)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Tiszabezdéd (ID-242)	M	ö0, m2	..	Mándok, Kisvárd
Tiszabő (ID-654)	ÖPk	ö1, m3	Tiszabő	Törökszentmiklós, Fegyvernek, Kunhegyes
Tiszabura (ID-655)	ÖPk	ö1, m0	Tiszabura	..
Tiszabűd (ID-118)	T	ö0, m1	..	Büdszentmihály
Tiszacsécse (ID-65)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Tiszacsege (ID-264)	..	H	..	..
Tiszadada (ID-119)	Pk	ö1, m0	Tiszadada	..
Tiszaderzs (ID-650)	M	ö0, m4	..	Abádszalók, Kunhegyes, Kunmadaras, Karcag
Tiszadob (ID-120)	ÖPk	ö1, m0	Tiszadob	..
Tiszadorogma (ID-714)	T	ö0, m1	..	Egyek
Tiszaeszlár (ID-121)	M	ö0, m3	..	Tokaj, Tiszalök, Nyíregyháza
Tiszaföldvár (ID-640)	APk	ö1, m0	Tiszaföldvár	..
Tiszafüred (ID-700)	Pk	ö1, m0	Tiszafüred	..
Tiszagyulaháza (ID-728)	T	ö0, m1	..	Polgár
Tiszaigar (ID-701)	T	ö0, m1	..	Tiszafüred
Tiszainoka (ID-641)	M	ö0, m2	..	Újkécske, Tiszakürt

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Tiszakanyár (ID-158)	T	ö0, m1	..	Kisvárdá
Tiszakarád (ID-780)	M	ö0, m2	..	Sárospatak, Sátoraljaújhely
Tizsakerecseny (ID-245)	T	ö0, m1	..	Kisvárdá
Tizsakeszzi (ID-715)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Tizsakóród (ID-66)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Tizsakürt (ID-642)	Pk	ö0, m2	..	Szolnok, Kecskemét
Tizsaladány (ID-127)	T	ö0, m1	..	Tokaj
Tizsalők (ID-122)	Pk	ö1, m0	Tizsalők	..
Tizsalúc (ID-803)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Tizsamogyorós (ID-228)	T	ö0, m1	..	Mándok
Tizsanagyfalu (ID-138)	T	ö0, m1	..	Rakamaz
Tizsanána (ID-702)	APk	ö1, m0	Tizsanána	..
Tiszaoszlár (ID-725)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Tiszaörs (ID-703)	ÖPk	ö1, m0	Tiszaörs	..
Tizsapalkonya (ID-726)	T	ö0, m1	..	Polgár
Tizsapüspöki (ID-656)	ÖPk	ö1, m1	Tizsapüspöki	Törökszentmiklós
Tizarád (ID-223)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Tizaroff (ID-657)	ÖPk	ö1, m0	Tizaroff	..
Tizsasas (ID-643)	ÖPk	ö1, m0	Tizsasas	..
Tizsasüly (ID-615)	..	H	..	..
Tizsaszalka (ID-114)	T	ö0, m1	..	Kisvárdá
Tizsaszederkény (ID-729)	M	ö0, m2	..	Polgár, Ónod
Tizsaszentimre (ID-651)	ÖPk	ö1, m0	Tizsaszentimre	..
Tizsaszentmárton (ID-246)	T	ö0, m1	..	Mándok
Tizsaszöllős (ID-704)	T	ö0, m1	..	Tiszafüred
Tizsataridos (ID-128)	T	ö0, m1	..	Tizsalők
Tizsatarján (ID-731)	T	ö0, m1	..	Mezőcsát
Tiszaug (ID-644)	T	ö0, m1	..	Tizsakürt

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Tiszaújfalú (ID-533)	..	H	..	..
Tiszavalk (ID-743)	T	ö0, m1	..	Tiszafüred
Tiszavárkony (ID-631)	T	ö0, m1	..	Szolnok
Tiszavid (ID-115)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Tisztaberek (ID-23)	T	ö0, m1	..	Csenger
Tivadar (ID-109)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Tóalmás (ID-573)	ÖPk	ö1, m0	Tóalmás	..
Tófalú (ID-673)	M	ö0, m2	..	Kál, Kápolna
Tokaj (ID-816)	Pk	ö1, m0	Tokaj	..
Told (ID-326)	M	ö0, m2	..	Biharkeresztes, Berettyóújfalú
Tompa (ID-431)	APk	ö1, m0	Tompa	..
Tornospálca (ID-226)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Tószeg (ID-452)	ÖPk	ö1, m0	Tószeg	..
Tótkomlós (ID-290)	Pk	ö1, m0	Tótkomlós	..
Tököl (ID-593)	T	ö0, m1	..	Csepel
Tömörkény (ID-405)	ÖPk	ö1, m0	Tömörkény	..
Törökszentmiklós (ID-658)	APk	ö1, m0	Törökszentmiklós	..
Törtel (ID-453)	ÖPk	ö1, m0	Törtel	..
Tunyog (ID-75)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Mátészalka
Tura (ID-473)	APk	ö1, m0	Tura	..
Túristvándi (ID-48)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Túrkeve (ID-662)	..	H	..	..
Túrrice (ID-38)	M	ö0, m2	..	Fehérgyarmat, Csenger
Tuzsér (ID-243)	M	ö0, m2	..	Mándok, Kisvárd
Tyukod (ID-3)	T	ö0, m1	..	Csenger
Ugornya (ID-112)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Újcsanálós (ID-813)	T	ö0, m1	..	Miskolc
Újfehértó (ID-175)	Pk	ö1, m0	Újfehértó	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Újhartyán (ID-469)	T	ö0, m1	..	Gyón
Újiráz (ID-305)	ÖPk	ö1, m0	Újiráz	..
Újkécske (ID-534)	APk	H	..	..
Újkenéz (ID-239)	M	ö0, m2	..	Mándok, Kisvárd
Újkígyós (ID-280)	ÖPk	ö1, m0	Újkígyós	..
Újléta (ID-360)	T	ö0, m1	..	Debrecen
Újlőrincfalva (ID-705)	T	ö0, m1	..	Poroszló
Újpest (ID-608)	Pk	H	..	..
Újszász (ID-454)	ÖPk	ö1, m0	Újszász	..
Újszentiván (ID-400)	T	ö0, m1	..	Szeged
Ura (ID-8)	T	ö0, m1	..	Csenger
Uszka (ID-64)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Uszód (ID-513)	ÖPk	ö1, m0	Uszód	..
Üllő (ID-559)	ÖPk	ö1, m0	Üllő	..
Vác (ID-601)	Pk	H	..	..
Vácrátót (ID-600)	T	ö0, m1	..	Vác
Vácszentlászló (ID-491)	M	ö0, m2	..	Tura, Gödöllő
Vaja (ID-197)	M	ö0, m3	..	Nyírbátor, Nyírmada, Nyírbakta
Vajdác (ID-787)	M	ö0, m2	..	Sátorajújhely, Sárospatak
Vállaj (ID-92)	M	ö0, m2	..	Mátészalka, Nyírbátor
Vámosatya (ID-99)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Vámosgyörk (ID-676)	M	ö0, m2	..	Gyöngyös, Jászárokszállás
Vámosoroszi (ID-39)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Vámospércs (ID-265)	ÖPk	ö1, m0	Vámospércs	..
Vámosújfalú (ID-781)	T	ö0, m1	..	Tolcsa
Váncsod (ID-312)	T	ö0, m1	..	Berettyóújfalú
Vasad (ID-560)	T	ö0, m1	..	Monor
Vásárosnamény (ID-96)	Pk	ö1, m0	Vásárosnamény	..

Település	Típus	Darab	Önmagát piacos helynek jelölte	Más településen (is) van piacos helye
Vaskút (ID-442)	ÖPk	ö1, m1	Vaskút	Baja
Vasmegyer (ID-224)	T	ö0, m1	..	Nyíregyháza
Vecsés (ID-561)	ÖPk	ö1, m4	Vecsés	Budapest, Pestszentlőrinc ,Kispest, Pesterzsébet
Végardó (ID-789)	M	ö0, m2	..	Sárospatak, Sátoraljaújhely
Végegyháza (ID-385)	..	H	..	..
Vekerd (ID-308)	M	ö0, m2	..	Komádi, Berettyóújfalu
Vencsellő (ID-139)	T	ö0, m1	..	Gáva
Vértés (ID-361)	M	ö0, m2	..	Debrecen, Nagyléta
Vésztő (ID-299)	ÖPk	ö1, m0	Vésztő	..
Vezseny (ID-632)	M	ö0, m3	..	Szolnok, Jászkarajenő, Tiszaöldvár
Viss (ID-140)	M	ö0, m3	..	Sárospatak, Sátoraljaújhely, Tolcsva
Visznek (ID-677)	M	ö0, m2	..	Jászárokszállás, Gyöngyös
Vitka (ID-94)	T	ö0, m1	..	Vásárosnamény
Zagyvarékas (ID-455)	ÖPk	ö1, m0	Zagyvarékas	..
Záhony (ID-249)	T	ö0, m1	..	Kisvárd
Zajta (ID-26)	M	ö0, m3	..	Csenger, Fehérgyarmat, Mátészalka
Zalkod (ID-142)	T	ö0, m1	..	Tokaj
Zaránk (ID-693)	T	ö0, m1	..	Jászárokszállás
Zemplénagárd (ID-778)	M	ö0, m2	..	Kisvárd, Ricse
Zsadány (ID-337)	T	ö0, m1	..	Komádi
Zsáka (ID-313)	APk	ö1, m0	Zsáka	..
Zsámbok (ID-492)	ÖPk	ö1, m0	Zsámbok	..
Zsarolyán (ID-61)	T	ö0, m1	..	Fehérgyarmat
Zsurk (ID-247)	T	ö0, m1	..	Mándok

AZ ALFÖLDI TELEPÜLÉSEK LÉGVONALBAN SZÁMÍTOTT
5 LEGKÖZELEBBI ALFÖLDI SZOMSZÉDJA

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Abádszalók (ID-645)	47,4800	20,6094	5,32	Tiszaderzs	8,79	Kisköre	9,27	Tiszaszentimre	10,93	Tisزابura	11,11	Tiszanána
Abony (ID-449)	47,1989	20,0200	10,84	Törtel	12,41	Zagyvarékas	12,66	Újszász	12,93	Szolnok	14,52	Tószeg
Adács (ID-674)	47,6981	19,9942	4,46	Vámosgyörk	5,37	Jászárokszállás	6,44	Visznek	8,69	Nagyfüged	10,33	Zaránk
Ajak (ID-143)	48,1875	22,0572	3,77	Rétközberencs	3,79	Pátroha	4,24	Anarcs	4,99	Kisvárd	6,76	Gyulaháza
Akasztó (ID-515)	46,6972	19,2108	5,49	Csengőd	10,46	Soltszentimre	13,18	Harta	14,05	Fülöpszállás	14,19	Páhi
Alag (ID-594)	47,6436	19,1464	0,87	Dunakeszi	4,27	Fót	4,57	Alsógöd	5,84	Szigetmonostor	6,68	Felsőgöd
Alattyan (ID-616)	47,4336	20,0514	4,79	Jánoshida	7,68	Jásztelek	7,71	Jászsószentgyörgy	10,71	Jákóhalma	10,78	Jászládány
Alberti (ID-553)	47,2521	19,6049	1,67	Irsa	5,31	Pilis	5,50	Dánszentmiklós	5,80	Ceglédbercel	7,89	Nyáregyháza
Aldebrő (ID-663)	47,7947	20,2425	1,70	Tófalva	3,38	Kápolna	5,24	Kompolt	6,19	Kál	8,26	Kerecsend
Algyő (ID-416)	46,3364	20,2117	8,58	Tápé	8,76	Sándorfalva	9,07	Szeged	12,87	Püspöklele	13,32	Kiskundorozsma
Almáskamarás (ID-367)	46,4700	21,0947	1,99	Nagykamarás	5,16	Dombiratos	5,21	Kunágota	5,78	Medgyesegyháza	9,28	Kevermes
Álmosd (ID-354)	47,4250	21,9892	2,91	Bagamér	4,47	Kokad	8,49	Nagyléta	9,72	Újléta	10,29	Vértess
Alpár (ID-525)	46,8207	19,9916	1,99	Tiszaújfalu	6,38	Tiszaug	7,77	Tiszasas	11,68	Csépa	13,37	Tiszaakürt
Alsóberecki (ID-790)	48,3503	21,6964	1,99	Felsőberecki	4,12	Vajdácška	4,29	Karos	5,70	Luka	5,72	Sátoraljaújhely
Alsódabas (ID-456)	47,1832	19,3122	1,63	Felsődabas	1,92	Gyón	4,68	Sári	7,94	Újhartyán	8,67	Kakucs
Alsódobsza (ID-811)	48,1897	21,0061	3,24	Megyaszó	3,38	Sóstófalva	5,27	Szikszó	5,38	Újcsanálós	9,69	Gesztely
Alsógöd (ID-597)	47,6837	19,1331	1,87	Szigetmonostor	2,49	Felsőgöd	4,22	Pócsmegyer	4,57	Alag	5,30	Dunakeszi
Alsójózsa (ID-266)	47,6024	21,5951	3,31	Felsőjózsa	8,01	Debrecen	9,51	Hajdúböszörmény	11,51	Hajdúhadház	13,39	Hajdúsámson
Alsónémedi (ID-457)	47,3136	19,1664	5,83	Ócsa	6,79	Dunaharaszti	7,68	Taksony	8,95	Bugyi	9,58	Soroksár
Alsózsolca (ID-744)	48,0806	20,8919	3,60	Felsőzsolca	3,97	Sajólád	4,82	Szirma	5,11	Onga	5,16	Sajópetri
Ambrózfalva (ID-386)	46,3506	20,7436	2,39	Nagymajláth	2,94	Csanádalberty	3,09	Pitvaros	6,36	Nagykopáncs	6,55	Mezőhegyes
Anarcs (ID-159)	48,1844	22,1142	3,88	Pap	4,01	Szabolcsbáka	4,24	Ajak	4,65	Gyulaháza	5,03	Kisvárd
Apagy (ID-180)	47,9633	21,9375	3,87	Levelek	4,40	Magy	4,95	Nyírtét	5,15	Napkor	5,38	Besenyőd
Apátfalva (ID-372)	46,1800	20,5875	2,94	Magyarcsanád	8,96	Makó	9,67	Kövegy	10,20	Nagylak	10,90	Királyhegyes

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Áporka (ID-578)	47,2331	19,0211	4,20	Szigetszentmárton	4,59	Majosháza	5,41	Szigetcsép	5,42	Kiskunlacháza	6,38	Szigetújfalu
Apostag (ID-474)	46,8836	18,9742	4,41	Dunaegyháza	4,61	Dunavecse	9,22	Solt	11,72	Szalkszentmárton	16,72	Tass
Arnót (ID-749)	48,1375	20,8661	3,28	Felsőzsolca	3,91	Onga	4,02	Sajópálfala	4,72	Sajóbesenyő	5,32	Szirmabesenyő
Ároktő (ID-707)	47,7375	20,9519	4,89	Tiszacsege	6,97	Tiszakeszi	8,59	Tiszadorogma	10,41	Mezőcsát	11,95	Tiszabábolna
Ártánd (ID-314)	47,1292	21,7683	3,34	Biharkeresztes	5,03	Bedő	7,21	Nagykerek	8,36	Bojt	8,79	Berekböszörmény
Átány (ID-681)	47,6269	20,3722	6,53	Heves	6,72	Kömlő	7,21	Hevesvezekény	7,89	Erdőtelek	9,28	Besenyőtelek
Bácsalmás (ID-423)	46,1375	19,3364	5,03	Mátételke	5,50	Tataháza	8,89	Kunbaja	9,68	Madaras	10,25	Mélykút
Bácsbokod (ID-432)	46,1325	19,1617	2,85	Bácsborsód	7,21	Csávoly	8,42	Felsőszentiván	10,98	Mátételke	11,51	Madaras
Bácsborsód (ID-433)	46,1069	19,1636	2,85	Bácsbokod	8,85	Katymár	9,69	Madaras	10,05	Csávoly	11,14	Felsőszentiván
Bagamér (ID-355)	47,4500	22,0006	2,91	Álmosd	6,66	Kokad	9,42	Újléta	10,97	Nagyléta	11,66	Vámospercs
Báj (ID-123)	48,0731	21,3200	2,32	Csobaj	5,02	Prügy	5,51	Ibrány	5,99	Tiszatardos	6,82	Tiszadada
Baja (ID-443)	46,1889	18,9686	1,65	Bajaszentistván	7,47	Érsekcsanád	7,58	Szeremle	8,36	Vaskút	9,45	Bátmonostor
Bajaszentistván (ID-495)	46,2028	18,9611	1,65	Baja	6,11	Érsekcsanád	8,18	Szeremle	9,87	Sükösd	9,99	Vaskút
Bakonszeg (ID-301)	47,1931	21,4517	6,21	Zsáka	6,40	Furta	6,63	Berettyószentmárton	7,83	Bihartorda	7,94	Berettyóújfalu
Balkány (ID-169)	47,7722	21,8636	2,91	Szakoly	5,07	Biri	6,09	Geszteréd	8,53	Érpatak	8,87	Nyírmihálydi
Balmazújváros (ID-258)	47,6239	21,3494	14,00	Hajdúböszörmény	15,58	Felsőjózsa	18,57	Alsójózsa	19,64	Hajdúszoboszló	23,83	Debrecen
Balsa (ID-129)	48,1789	21,5417	1,68	Vencsellő	2,70	Szabolcs	3,50	Kenéz	4,44	Gáva	5,01	Zalkod
Barabás (ID-97)	48,2408	22,4367	3,85	Vámosatya	4,69	Gelén	7,84	Beregdaróc	8,10	Csaroda	9,33	Tákos
Báránd (ID-346)	47,2592	21,2900	3,17	Dancsháza	5,58	Sáp	6,44	Bihartorda	7,05	Nagyrábé	7,12	Földes
Bátmonostor (ID-434)	46,1075	18,9336	4,15	Vaskút	5,75	Szeremle	6,19	Nagybaracska	8,19	Csátalja	9,45	Baja
Battonya (ID-362)	46,2919	21,0211	10,59	Magyardombegyház	10,96	Dombegyház	15,63	Kunágota	15,82	Mezőhegyes	15,87	Végegyháza
Bátya (ID-496)	46,4878	18,9558	5,90	Foktő	6,01	Kalocsa	6,96	Drágszélszállás	7,22	Miske	8,13	Fajsz
Bedő (ID-315)	47,1731	21,7525	3,37	Bojt	4,40	Biharkeresztes	4,43	Nagykerek	5,03	Ártánd	8,76	Váncsod
Bekecs (ID-807)	48,1533	21,1781	1,87	Legyesbénye	3,02	Szerencs	4,23	Taktaszada	6,79	Mezőzombor	7,31	Taktaharkány
Békés (ID-272)	46,7769	21,1336	9,26	Mezőberény	10,14	Doboz	10,96	Békéscsaba	14,41	Köröstarcsa	18,01	Gyula
Békéscsaba (ID-300)	46,6839	21,0864	10,13	Újkígyós	10,96	Békés	14,08	Doboz	15,77	Gyula	16,56	Mezőberény
Békéssámsón (ID-282)	46,4264	20,6222	6,23	Nagykopáncs	9,21	Tótkomlós	10,89	Nagymajláth	12,50	Csanádalbertyi	12,56	Ambrózfalva
Békésszentandrás (ID-291)	46,8739	20,4847	5,71	Szarvas	7,39	Öcsöd	10,14	Mesterszállás	13,71	Csabacsúd	15,38	Kunszentmárton

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Belsőbócs (ID-751)	48,0444	20,9569	0,96	Külsőbócs	2,88	Berzék	3,75	Hernádnémeti	3,78	Sajólád	4,29	Sajóhidvég
Benk (ID-237)	48,3011	22,2414	2,63	Tiszaamogyorós	2,80	Nagylónya	2,88	Mezőladány	3,82	Kislónya	3,86	Mátyus
Beregdaróc (ID-100)	48,2103	22,5319	4,77	Beregsurány	5,68	Gelénés	6,63	Csaroda	7,16	Márokpapi	7,77	Márok
Beregsurány (ID-101)	48,1714	22,5592	4,74	Márok	4,77	Márokpapi	4,77	Beregdaróc	6,97	Csaroda	6,99	Tarpa
Berekböszörmény (ID-316)	47,0703	21,6908	4,92	Körösszegapáti	6,36	Told	6,91	Körösnagyharsány	7,97	Biharkeresztes	8,79	Ártánd
Berettyószentmárton (ID-302)	47,2032	21,5381	3,14	Berettyóújfalu	6,63	Bakonszeg	7,00	Szentpéterszeg	7,14	Mezőpeterd	8,23	Váncsod
Berettyóújfalu (ID-303)	47,2314	21,5403	3,14	Berettyószentmárton	5,89	Szentpéterszeg	7,94	Bakonszeg	8,56	Váncsod	8,82	Mezőpeterd
Berkesz (ID-215)	48,1064	21,9711	3,67	Demecser	4,30	Gégény	4,94	Nyírtass	4,99	Székely	6,75	Ramocsaháza
Berzék (ID-809)	48,0347	20,9928	1,94	Külsőbócs	2,88	Belsőbócs	4,06	Sajóhidvég	4,61	Hernádnémeti	5,96	Ónod
Besenyőd (ID-184)	47,9642	22,0097	1,56	Levelek	2,66	Magy	4,76	Ófehértó	5,38	Apagy	6,16	Nyírbakta
Besenyőtelek (ID-664)	47,7000	20,4319	2,49	Dormánd	4,74	Mezőtárkány	6,81	Füzesabony	8,41	Erdőtelek	8,68	Egerfarms
Besenyőszög (ID-626)	47,3081	20,2694	10,31	Zagyvarékas	10,86	Jászlád	11,12	Tiszapüspöki	13,36	Tiszasüly	13,88	Újszász
Beszterec (ID-217)	48,1564	21,8378	4,00	Tiszarád	4,07	Vasmegyer	4,77	Kék	6,21	Nagyhalász	7,92	Demecser
Biharkeresztes (ID-317)	47,1378	21,7261	3,34	Ártánd	4,40	Bedő	6,20	Told	7,01	Bojt	7,97	Berekböszörmény
Biharmagybajom (ID-347)	47,1775	21,2864	4,11	Sárrétudvari	5,50	Nagyrábé	6,87	Szerep	7,11	Dancsháza	7,83	Bihartorda
Bihartorda (ID-348)	47,2267	21,3606	2,47	Nagyrábé	3,46	Dancsháza	3,47	Sáp	6,44	Báránd	7,45	Földes
Biharugra (ID-327)	46,9728	21,6086	5,42	Körösszakál	5,62	Körösnagyharsány	7,60	Magyarhomorog	8,38	Körösszegapáti	8,65	Komádi
Biri (ID-178)	47,8178	21,8611	5,07	Balkány	6,25	Szakoly	6,45	Kiskálló	6,81	Érpatak	7,58	Kállósemjén
Boconád (ID-682)	47,6481	20,1986	3,02	Tarnaméra	4,66	Tarnasádnány	4,86	Tarnabod	6,54	Zaránk	6,90	Jászszenandrás
Bócsa (ID-516)	46,6247	19,4936	7,63	Prónayfalva	8,23	Soltvadkert	13,25	Páhi	14,12	Orgovány	15,53	Szank
Bodroghalász (ID-785)	48,3057	21,5567	1,63	Sárospatak	3,17	Végardó	3,66	Bodrogolaszi	6,10	Bodrogzsádnány	6,38	Sára
Bodrogolaszi (ID-782)	48,2861	21,5169	2,50	Bodrogzsádnány	2,81	Sára	3,66	Bodroghalász	5,16	Sárospatak	5,26	Vámosújfalva
Bodrogzsádnány (ID-783)	48,2684	21,4962	0,36	Sára	2,50	Bodrogolaszi	3,04	Vámosújfalva	4,64	Olaszliszka	5,45	Viss
Bogyiszló (ID-497)	46,3858	18,8286	8,01	Fajsz	10,55	Dusnok	14,96	Bátya	17,38	Miske	17,61	Sükösd
Bojt (ID-318)	47,2006	21,7339	3,37	Bedő	5,64	Nagykereki	5,85	Hencida	6,37	Gáborján	6,59	Váncsod
Boldog (ID-470)	47,6017	19,6969	4,21	Jászfényszaru	7,09	Tura	8,19	Zsámbok	8,48	Hatvan	9,18	Pusztamonostor
Boldva (ID-706)	48,2197	20,7917	2,76	Sajóecseg	2,86	Sajósenye	5,17	Sajóvámos	5,70	Sajókeresztúr	6,99	Sajópálfalva
Borota (ID-444)	46,2669	19,2283	6,10	Rém	7,40	Felsőszentiván	8,99	Jánoshalma	9,50	Csávoly	11,13	Tataháza

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Borsodivánka (ID-732)	47,7003	20,6419	2,88	Egerlövő	3,35	Négyes	5,21	Poroszló	7,60	Tiszavalk	7,72	Egerfarms
Borsodszemere (ID-733)	47,7561	20,5214	3,45	Szihalom	4,23	Egerfarms	4,56	Mezőtárkány	7,65	Mezőkövesd	7,70	Füzesabony
Botpalád (ID-40)	48,0283	22,8064	2,61	Kispalád	5,55	Magosliget	6,01	Túrricse	6,45	Kishódos	6,55	Csaholc
Bököny (ID-170)	47,9042	21,7347	5,47	Nyíregyháza	7,22	Oros	8,83	Kiskálló	10,14	Érpatak	11,09	Nyírpazony
Budapest (ID-544)	47,4931	19,1656	2,49	Sashalom	3,12	Rákosszentmihály	5,04	Cinkota	5,37	Kispest	5,53	Pestszentlőrinc
Bugyi (ID-458)	47,2333	19,1589	8,79	Sári	8,95	Alsónémedi	10,34	Ócsa	10,41	Áporka	11,34	Felsődabas
Buj (ID-131)	48,1017	21,6458	4,64	Paszab	6,58	Tiszabercel	6,68	Kótaj	7,72	Gáva	9,38	Nagyhalász
Büdszentmihály (ID-116)	47,9515	21,3686	2,65	Tiszabüd	7,90	Tiszalök	10,64	Tiszatardos	11,66	Tiszaeszlár	12,07	Csobj
Cégénydányád (ID-30)	47,9378	22,5586	1,37	Gyúgye	2,44	Rápol	2,69	Zsarolyán	3,23	Szamosújlak	3,72	Sonkád
Cegléd (ID-602)	47,1736	19,8086	11,22	Törtel	11,90	Ceglédbercel	14,78	Nagykörös	16,12	Irsa	16,22	Abony
Ceglédbercel (ID-554)	47,2278	19,6728	4,27	Irsa	5,80	Alberti	9,21	Dánszentmiklós	11,00	Pilis	11,90	Cegléd
Cibakháza (ID-634)	46,9589	20,2067	3,82	Nagyrév	4,38	Tiszaföldvár	7,41	Tiszainoka	7,87	Ókéske	9,01	Újkéske
Cigánd (ID-767)	48,2622	21,8925	3,77	Dombrád	6,01	Tiszakanyár	9,27	Kékese	9,28	Pácin	9,33	Nagyrozságy
Cinkota (ID-482)	47,5203	19,2192	3,73	Sashalom	3,90	Rákosszentmihály	4,17	Csömör	4,56	Rákosliget	5,04	Budapest
Csabacsüd (ID-292)	46,8303	20,6533	8,76	Szarvas	13,71	Békésszentandrás	14,06	Kondoros	14,59	Endröd	17,36	Nagyszénás
Csaholc (ID-36)	47,9872	22,7433	1,95	Túrricse	3,96	Vámosoroszi	4,97	Tisztaberek	5,28	Gacsály	5,48	Kisnamény
Csanádalberty (ID-387)	46,3336	20,7142	2,54	Pitvaros	2,94	Ambrózfalva	4,71	Nagymajláth	6,82	Nagykopáncs	8,27	Mezőhegyes
Csanádapáca (ID-378)	46,5478	20,8886	5,95	Pusztaföldvár	6,47	Medgyesbodzás	6,52	Gerendás	9,14	Nagybánhegyes	11,19	Csorvás
Csanádpalota (ID-388)	46,2464	20,7331	3,76	Köveg	7,98	Nagylak	8,53	Pitvaros	9,10	Királyhegyes	9,81	Csanádalberty
Csány (ID-678)	47,6578	19,8397	5,48	Hort	7,94	Vámosgyörk	10,92	Pusztamonostor	11,08	Jászárokszállás	11,77	Hatvan
Csanytelek (ID-403)	46,6019	20,1269	5,82	Tömörkény	8,03	Szegvár	9,62	Mindszent	11,32	Sövényháza	12,71	Szentes
Csaroda (ID-102)	48,1706	22,4653	2,83	Tákos	3,43	Gelén	3,82	Márokpapi	4,27	Fejércse	4,83	Márok
Császártöltés (ID-517)	46,4300	19,1922	5,68	Hajós	9,12	Kiskörös	11,27	Homokmégy	11,98	Öregcsertő	12,26	Drágszélszállás
Császló (ID-9)	47,9269	22,7297	2,75	Gacsály	4,54	Kisnamény	5,32	Majtis	5,37	Rozsály	5,41	Csegöld
Csátalja (ID-435)	46,0356	18,9564	3,83	Dávod	4,10	Nagybaracska	6,46	Gara	8,19	Bátmonostor	8,56	Hercegszántó
Csávoly (ID-436)	46,1972	19,1569	2,93	Felsőszentiván	6,60	Rém	7,21	Bácsbokod	9,50	Borota	10,05	Bácsborsód
Csegöld (ID-4)	47,8886	22,7744	3,01	Zajta	4,20	Csengersima	4,51	Nagygéc	4,92	Rozsály	5,41	Császló
Cséke (ID-768)	48,3602	21,9797	1,03	Semjén	1,07	Láca	2,72	Kisrozságy	3,16	Ricse	3,84	Nagyrozságy

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Csenger (ID-1)	47,8400	22,6825	2,12	Komlódtótfalu	3,11	Szamosbecs	4,54	Csengersima	4,80	Szamosangyalos	4,81	Csengerújfalu
Csengersima (ID-5)	47,8662	22,7292	2,21	Nagygéc	2,47	Szamosbecs	2,47	Komlódtótfalu	4,20	Csegöld	4,54	Csenger
Csengerújfalu (ID-7)	47,8117	22,6339	2,65	Ura	4,81	Csenger	6,69	Pátyod	6,90	Komlódtótfalu	7,37	Tyukod
Csengőd (ID-518)	46,7167	19,2769	5,49	Akaszto	6,70	Soltszentimre	8,89	Páhi	11,68	Izsák	12,04	Fülöpszállás
Csépa (ID-635)	46,8036	20,1431	4,30	Tiszasas	4,53	Szelevény	8,44	Tiszaug	8,91	Magyartés	9,03	Csongrád
Csepel (ID-536)	47,4167	19,0833	3,27	Pesterzsébet	4,25	Soroksár	5,28	Kispest	6,63	Dunaharaszti	7,65	Pestszentlőrinc
Csobaj (ID-124)	48,0586	21,3425	2,32	Báj	3,78	Tiszatardos	5,17	Tiszalök	5,68	Tiszaladány	5,70	Ibrány
Csongrád (ID-408)	46,7225	20,1483	5,15	Magyartés	9,03	Csépa	9,75	Szelevény	11,54	Szentes	11,85	Tiszasas
Csorvás (ID-283)	46,6411	20,8339	4,84	Gerendás	11,19	Csanádapáca	11,25	Pusztaföldvár	12,33	Nagyszénás	13,69	Kondoros
Csökmő (ID-304)	47,0383	21,2978	7,48	Újiráz	7,91	Darvas	8,70	Szeghalom	9,53	Füzesgyarmat	11,12	Vekerd
Csömör (ID-483)	47,5556	19,2378	2,69	Kistarcsa	4,08	Kerepes	4,17	Cinkota	6,54	Rákosszentmihály	6,78	Sashalom
Dab (ID-579)	47,0964	19,0219	1,01	Dömsöd	6,08	Makád	6,64	Szigetbecse	7,80	Tass	8,75	Pereg
Dámóc (ID-769)	48,3842	22,0467	3,90	Zemplénagárd	4,58	Láca	5,62	Cséke	6,21	Révleányvár	6,31	Semjén
Dancsháza (ID-349)	47,2378	21,3178	3,17	Báránd	3,46	Bihartorda	3,91	Nagyrábé	4,13	Sáp	6,79	Sárrétudvari
Dánszentmiklós (ID-555)	47,2183	19,5517	5,50	Alberti	5,72	Irsa	5,90	Pusztavacs	6,70	Nyáregyháza	7,39	Pilis
Dány (ID-484)	47,5208	19,5547	4,71	Kóka	5,86	Zsámbok	6,56	Vácszentlászló	7,88	Tápiósüly	8,14	Tápiószecső
Darnó (ID-33)	47,9642	22,6711	1,48	Kisnamény	2,49	Kisszekeres	3,06	Jánk	3,39	Majtis	4,32	Vámosoroszi
Darvas (ID-306)	47,1025	21,3428	4,75	Vekerd	7,91	Csökmő	8,55	Zsáka	8,96	Füzesgyarmat	9,37	Biharnagybajom
Dávod (ID-437)	46,0089	18,9250	3,83	Csátalja	5,16	Nagybaracska	5,69	Hercegszántó	9,31	Gara	10,99	Bátmonostor
Debrecen (ID-268)	47,5369	21,6397	8,01	Alsójózsza	9,14	Felsőjózsza	10,13	Mikepércs	12,49	Hajdúsámson	14,12	Sáránd
Demecser (ID-207)	48,1133	21,9228	3,22	Kék	3,67	Berkesz	3,72	Gégény	5,79	Székely	6,67	Nyírbogdány
Derecske (ID-338)	47,3536	21,5742	3,50	Tépe	7,94	Sáránd	8,33	Konyár	8,61	Hajdúszovát	9,32	Hajdúbagos
Derekegyház (ID-417)	46,5933	20,3625	10,02	Szegvár	10,07	Nagymágocs	10,30	Szentes	11,97	Fábiánsebestyén	14,79	Mindszent
Deszk (ID-394)	46,2172	20,2508	4,53	Szőreg	5,77	Újszentiván	6,15	Tápé	6,27	Klárafalva	7,37	Ószentiván
Dévaványa (ID-646)	47,0369	20,9706	11,59	Körösladány	13,76	Túrkeve	15,05	Gyoma	16,26	Szeghalom	17,41	Köröstarcsa
Doboz (ID-277)	46,7375	21,2536	9,59	Gyula	9,95	Sarkad	10,14	Békés	12,43	Gyulavári	14,06	Sarkadkeresztúr
Dombegyház (ID-365)	46,3425	21,1436	6,91	Magyardombegyház	9,30	Kevermes	9,53	Dombiratos	10,96	Battonya	11,68	Kunágota
Dombiratos (ID-379)	46,4261	21,1167	4,41	Kunágota	5,16	Almáskamarás	5,56	Nagykamarás	5,76	Kevermes	6,12	Magyardombegyház

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km Település		Km Település		Km Település		Km Település		Km Település	
Dombrád (ID-144)	48,2369	21,9264	3,77 Cigánd		3,86 Tiszakanyár		6,94 Kékcse		7,39 Rétközberencs		8,47 Pátroha	
Dormánd (ID-665)	47,7217	20,4236	2,49 Besenyőtelek		4,34 Füzesabony		4,62 Mezőtárkány		7,77 Szihalom		8,26 Borsodszemere	
Döge (ID-151)	48,2683	22,0781	2,35 Fényeslitke		4,72 Kisvárd		4,83 Kékcse		4,95 Szabolcsveresmart		5,18 Komoró	
Dömsöd (ID-580)	47,0944	19,0089	1,01 Dab		5,08 Makád		6,16 Szigetbecse		7,82 Tass		8,24 Lórév	
Drágszélszállás (ID-498)	46,4683	19,0422	1,95 Miske		3,95 Homokmégy		6,96 Bátya		8,72 Öregcsertő		8,73 Kalocsa	
Dunaegyháza (ID-475)	46,8442	18,9683	4,41 Apostag		5,31 Solt		9,01 Dunavecse		16,01 Harta		16,05 Szalkszentmárton	
Dunaharaszti (ID-537)	47,3592	19,1064	3,66 Taksony		4,54 Soroksár		4,81 Szigetszentmiklós		6,63 Csepel		6,79 Alsónémedi	
Dunakeszi (ID-595)	47,6364	19,1419	0,87 Alag		4,32 Fót		5,30 Alsógöd		6,43 Szigetmonostor		7,50 Felsőgöd	
Dunapataj (ID-476)	46,6519	19,0008	3,56 Ordas		6,94 Harta		7,21 Géderlak		9,34 Dunaszentbenedek		11,46 Uszód	
Dunaszentbenedek (ID-499)	46,6028	18,9017	2,14 Géderlak		3,25 Uszód		5,94 Ordas		7,66 Foktő		9,34 Dunapataj	
Dunavecse (ID-477)	46,9250	18,9769	4,61 Apostag		7,39 Szalkszentmárton		9,01 Dunaegyháza		12,31 Tass		13,69 Solt	
Dusnok (ID-500)	46,3944	18,9656	4,31 Fajsz		8,26 Miske		8,82 Nemesnádudvar		10,10 Drágszélszállás		10,41 Bátya	
Ecsér (ID-493)	47,4469	19,3225	5,03 Rákoscaba		5,52 Vecsés		5,64 Nagytarcsa		6,25 Rákoskeresztúr		6,36 Rákoshegy	
Egerfármos (ID-734)	47,7211	20,5436	4,23 Borsodszemere		4,37 Mezőtárkány		5,78 Egerlövő		7,51 Szihalom		7,72 Borsodivánka	
Egerlövő (ID-735)	47,7219	20,6208	2,88 Borsodivánka		5,30 Négyes		5,78 Egerfármos		7,01 Szentistván		7,98 Poroszló	
Egyek (ID-259)	47,6344	20,8983	5,95 Tiszadorogma		10,09 Tiszababól		10,55 Tiszafüred		10,68 Tiszacsege		12,15 Ároktő	
Elek (ID-368)	46,5389	21,2567	5,57 Kétegyháza		12,63 Nagykamarás		13,11 Gyula		13,22 Gyulavári		14,20 Kevermes	
Emőd (ID-708)	47,9386	20,8267	4,89 Hejőszalonta		5,80 Mezőnyék		6,09 Hejőkeresztúr		6,35 Ládaháza		6,48 Szakáld	
Encsencs (ID-198)	47,7472	22,1181	3,77 Piricse		4,57 Nyírbéltek		7,09 Nyírbogát		7,39 Nyírlugos		7,84 Nyírpilis	
Endrőd (ID-275)	46,9324	20,7737	4,57 Gyoma		13,58 Mezőtúr		14,59 Csabacsüd		16,03 Túrkeve		17,42 Szarvas	
Eperjeske (ID-227)	48,3550	22,2228	3,56 Tiszaszentmárton		3,65 Tiszaogyorós		4,01 Kislónya		4,67 Mándok		5,30 Tiszabездéd	
Erdőtelek (ID-683)	47,6889	20,3208	6,57 Tarnabod		7,03 Kál		7,89 Átány		8,13 Kompolt		8,41 Besenyőtelek	
Erk (ID-684)	47,6169	20,0867	2,28 Tarnaörs		4,03 Zaránk		4,99 Visznek		6,31 Jászdózs		7,10 Tarnaméra	
Érpatak (ID-176)	47,8161	21,7700	5,49 Geszteréd		6,52 Újfahértó		6,81 Biri		8,53 Balkány		8,58 Kiskálló	
Érsekcsanak (ID-501)	46,2550	18,9856	3,79 Sükösd		6,11 Bajaszentistván		7,47 Baja		11,32 Nemesnádudvar		12,69 Rém	
Esztár (ID-339)	47,2839	21,7792	2,96 Pocsaj		4,58 Kismarja		6,42 Hencida		8,97 Konyár		9,60 Gáborján	
Fábiánháza (ID-67)	47,8508	22,3611	3,75 Nagyecsed		6,41 Nyírcsaholy		7,29 Mérc		8,59 Gebe		9,33 Vállaj	
Fábiánsebestyén (ID-406)	46,6792	20,4569	10,87 Nagymágocs		11,01 Gádoros		11,97 Derekegyház		14,44 Szentes		16,16 Szentetornya	

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Fajsz (ID-502)	46,4186	18,9217	4,31	Dusnok	8,01	Bogyiszló	8,13	Bátya	9,37	Miske	10,77	Drágszélszállás
Farmos (ID-562)	47,3683	19,8583	5,11	Tápiószele	7,68	Tápiógyörgye	7,97	Tápiószentmárton	10,19	Nagykátá	12,41	Tápióbicske
Fegyvernek (ID-652)	47,2678	20,5347	6,10	Tiszaab	6,39	Nagykörú	10,09	Kótelek	12,26	Törökszentmiklós	13,76	Kunhegyes
Fehérgyarmat (ID-27)	47,9854	22,5178	4,46	Matolcs	4,84	Fülpösdaróc	4,96	Penyige	4,99	Tunyog	5,46	Nábrád
Fejércse (ID-106)	48,1322	22,4689	1,36	Hete	3,22	Márokpapi	3,48	Márok	3,83	Tákos	4,27	Csaroda
Felsőberekci (ID-791)	48,3678	21,7017	1,99	Alsóberekci	4,47	Sátorajjáújhely	4,97	Karos	5,94	Vajdácská	7,57	Luka
Felsőcsikéria (ID-424)	46,1250	19,4739	5,44	Kunbaja	10,36	Tompa	10,69	Bácsalmás	12,64	Mélykút	14,15	Kelebia
Felsődabas (ID-459)	47,1938	19,2973	1,63	Alsódabas	3,05	Sári	3,54	Gyón	8,38	Újhartyán	8,46	Kakucs
Felsőgöd (ID-596)	47,7037	19,1479	2,49	Alsógöd	3,22	Szigetmonostor	3,43	Pócsmegyer	3,80	Szód	6,68	Alag
Felsőjózsa (ID-267)	47,5944	21,5526	3,31	Alsójózsa	8,96	Hajdúböszörmény	9,14	Debrecen	14,07	Hajdúhadház	15,58	Balmazújváros
Felsőszentiván (ID-438)	46,2050	19,1933	2,93	Csávoly	6,60	Rém	7,40	Borota	8,42	Bácsbokod	8,53	Mátételke
Felsősolca (ID-745)	48,1081	20,8664	3,28	Arnót	3,60	Alsósolca	4,00	Onga	5,00	Szirma	6,75	Sajóbesenyő
Fényeslitke (ID-153)	48,2800	22,1044	2,35	Döge	3,13	Komoró	5,66	Jéke	6,03	Kisvárdá	6,25	Szabolcsveresmart
Ferencszállás (ID-401)	46,2269	20,3608	2,26	Klárafalva	4,98	Püspöklele	7,16	Kiszombor	8,53	Deszk	9,88	Makó
Foktő (ID-503)	46,5353	18,9217	4,49	Uzód	5,04	Kalocsa	5,90	Bátya	7,66	Dunaszentbenedek	8,63	Géderlak
Fót (ID-598)	47,6275	19,1981	4,27	Alag	4,32	Dunakeszi	7,92	Alsógöd	8,54	Csömör	8,69	Kerepes
Földeák (ID-373)	46,3203	20,5019	10,53	Királyhegyes	10,86	Makó	12,89	Püspöklele	14,98	Békéssámson	15,02	Ferencszállás
Földes (ID-251)	47,2933	21,3697	3,98	Sáp	5,51	Tetétlen	7,12	Báránd	7,32	Dancsháza	7,45	Bihartorda
Furta (ID-307)	47,1369	21,4703	2,04	Zsáka	5,98	Vekerd	6,40	Bakonszeg	7,87	Mezősas	8,98	Berettyószentmárton
Fülesd (ID-43)	48,0236	22,6747	2,98	Vámosoroszi	3,92	Túristvándi	4,67	Kölcese	4,74	Kisszekeres	4,95	Nemesborzova
Fülpöpszállás (ID-545)	46,8219	19,2403	6,04	Soltszentimre	6,87	Szabadszállás	8,91	Izsák	12,04	Csengöd	14,05	Akasztó
Fülpös (ID-49)	47,9230	22,5131	0,58	Szatmárököritő	2,20	Rápol	3,03	Fülpösdaróc	3,27	Géberjén	3,77	Cégénydányád
Fülpösdaróc (ID-50)	47,9458	22,4908	1,20	Géberjén	3,03	Fülpös	3,35	Szatmárököritő	3,47	Matolcs	3,96	Tunyog
Füzesabony (ID-666)	47,7606	20,4186	4,34	Dormánd	5,44	Szihalom	5,85	Maklár	6,50	Mezőtárkány	6,80	Kerecsend
Füzesgyarmat (ID-296)	47,1081	21,2247	8,96	Darvas	9,02	Biharnagybajom	9,53	Csökmő	9,64	Szeghalom	10,15	Szerep
Gáborján (ID-309)	47,2386	21,6708	3,22	Hencida	4,01	Szentpéterszeg	4,10	Váncsod	6,37	Bojt	7,84	Mezőpeterd
Gacsály (ID-10)	47,9411	22,7600	2,75	Császló	3,39	Rozsály	4,00	Tisztaberek	4,46	Túrriese	4,72	Zajta
Gádoros (ID-284)	46,6681	20,6003	6,16	Nagyszénás	9,82	Szentetornya	11,01	Fábiánsebestyén	11,97	Orosháza	12,34	Nagymágocs

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Galgahévíz (ID-471)	47,6219	19,5675	2,96	Tura	3,51	Hévízgyörk	5,12	Vácszentlászló	9,06	Zsámbok	9,96	Boldog
Gara (ID-439)	46,0339	19,0400	6,46	Csátalja	9,31	Dávod	9,90	Vaskút	10,24	Nagybaracska	11,22	Hercegszántó
Garbolc (ID-24)	47,9453	22,8600	2,98	Nagyhódos	3,62	Kishódos	3,96	Méhtelek	4,71	Rozsály	4,90	Tisztaterek
Gátér (ID-526)	46,6928	19,9658	6,55	Pálmonostora	9,12	Kiskunfélegyháza	10,75	Tömörkény	12,93	Tiszaújfalú	14,31	Csongrád
Gáva (ID-132)	48,1627	21,5964	2,81	Vencsellő	3,78	Tiszabercel	4,44	Balsa	5,70	Paszab	6,77	Kenézlő
Gebe (ID-83)	47,8758	22,2522	5,45	Nyírcsászári	5,53	Nyírmeggyes	6,25	Hodász	7,06	Nyírdersz	7,39	Nyírsaholy
Géberjén (ID-51)	47,9400	22,4772	1,20	Fülpösdaróc	3,01	Győrtelek	3,27	Fülpös	3,39	Szatmárökörítő	3,56	Matolcs
Géderlak (ID-504)	46,6128	18,9256	2,14	Dunaszentbenedek	3,88	Ordas	4,68	Uszód	7,21	Dunapataj	8,63	Foktő
Gégény (ID-216)	48,1420	21,9487	3,72	Demecser	4,30	Berkesz	5,06	Kék	6,25	Pátroha	6,48	Nyírtass
Gelej (ID-709)	47,8394	20,7833	4,49	Mezőnagymihály	6,70	Keresztespüspöki	7,08	Mezőkeresztes	7,84	Mezőnyárad	8,84	Igrici
Gelénse (ID-98)	48,2008	22,4567	3,17	Vámosatya	3,43	Csaroda	4,69	Barabás	5,19	Tákos	5,68	Beregdaróc
Gemzse (ID-234)	48,1425	22,2011	4,03	Szabolcsbáka	4,16	Ilk	5,20	Lövőpetri	6,10	Gyulaháza	6,89	Gyüre
Gerendás (ID-285)	46,6047	20,8686	4,84	Csorvás	6,52	Csanádapáca	8,32	Pusztaföldvár	11,97	Medgyesbodzás	12,64	Újkígyós
Gergelyi (ID-110)	48,1259	22,3440	1,10	Ugornya	1,98	Vásárosnamény	3,09	Jánd	3,73	Olcsvaapáti	3,80	Vitka
Geszt (ID-328)	46,8939	21,5911	5,43	Mezőgyán	8,43	Zsadány	8,87	Biharugra	10,94	Nagyszalonta	14,09	Körösszakál
Gesztely (ID-794)	48,1073	20,9640	1,52	Hernádkak	3,74	Hernádnémeti	4,10	Onga	5,08	Újcsanáros	6,12	Alsószolca
Geszteréd (ID-177)	47,7675	21,7825	5,36	Nagykálló	5,49	Érpatak	6,09	Balkány	8,11	Biri	8,76	Újfehértó
Girincs (ID-804)	47,9697	20,9847	2,21	Nagycsécs	2,61	Köröm	2,75	Kiscsécs	2,78	Sajószöged	3,32	Sajóörös
Gulács (ID-107)	48,0897	22,4706	3,52	Hete	3,80	Tivadar	4,73	Fejércse	5,05	Kisar	5,55	Tarpa
Gyála (Nagyret) (ID-395)	46,2053	20,1086	5,95	Ószentiván	6,50	Szőreg	6,59	Újszentiván	7,75	Szeged	8,52	Kiskundorozsma
Gyoma (ID-276)	46,9394	20,8330	4,57	Endrőd	15,05	Dévaványa	15,37	Túrkeve	16,22	Köröstarcsa	17,01	Mezőtúr
Gyón (ID-460)	47,1726	19,3323	1,92	Alsódabas	3,54	Felsődabas	6,57	Sári	7,56	Újhartyán	9,01	Kakucs
Győröcske (ID-248)	48,3856	22,1514	1,81	Tiszabezdéd	4,50	Tuzsér	4,65	Záhony	5,19	Zemplénagárd	5,79	Tiszaszentmárton
Győrtelek (ID-74)	47,9353	22,4375	3,01	Géberjén	3,43	Kocsord	4,14	Fülpösdaróc	4,22	Tunyog	4,32	Matolcs
Gyula (ID-281)	46,6547	21,2886	4,17	Gyulavári	9,59	Doboz	12,20	Sarkad	13,11	Elek	14,09	Kétegyháza
Gyulaháza (ID-145)	48,1428	22,1189	3,14	Szabolcsbáka	4,17	Nyírkarász	4,65	Anarcs	6,10	Gemzse	6,76	Ajak
Gyulavári (ID-278)	46,6429	21,3404	4,17	Gyula	11,59	Sarkad	12,43	Doboz	13,22	Elek	15,70	Kötegyán
Gyügye (ID-31)	47,9286	22,5708	1,37	Cégénydányád	1,87	Szamosújlak	2,41	Rápoly	2,68	Zsarolyán	4,00	Sonkád

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Gyüre (ID-229)	48,1819	22,2728	1,52	Nagyvarsány	2,25	Tiszavid	2,36	Révaranyos	3,84	Kopócsapáti	3,92	Tiszaszalka
Hajdúbagos (ID-340)	47,4003	21,6769	3,06	Sáránd	4,87	Hosszúpályi	5,78	Mikepércs	8,06	Monostorpályi	8,78	Konyár
Hajdúböszörmény (ID-269)	47,6722	21,5219	8,96	Felsőjózsa	9,51	Alsójózsa	11,46	Hajdúhadház	13,45	Téglás	14,00	Balmazújváros
Hajdúdorog (ID-260)	47,8275	21,5108	6,10	Hajdúnánás	13,04	Újfehértó	17,29	Hajdúböszörmény	17,40	Büdszentmihály	17,50	Téglás
Hajdúhadház (ID-270)	47,6919	21,6722	3,54	Téglás	7,98	Nagykálló	11,46	Hajdúböszörmény	11,51	Alsójózsa	11,78	Geszteréd
Hajdúnánás (ID-271)	47,8531	21,4386	6,10	Hajdúdorog	12,13	Büdszentmihály	14,61	Tiszabüd	18,91	Újfehértó	19,18	Tiszalök
Hajdúsámson (ID-261)	47,6036	21,7736	10,27	Nyírmártonfalva	12,42	Hajdúhadház	12,49	Debrecen	12,60	Vámospércs	12,95	Nagykálló
Hajdúszoboszló (ID-257)	47,4508	21,4014	8,40	Hajdúszovát	13,39	Kaba	15,60	Tetétlen	16,92	Derecske	17,24	Nádudvar
Hajdúszovát (ID-252)	47,3967	21,4792	8,40	Hajdúszoboszló	8,61	Derecske	11,08	Tépe	12,12	Sáránd	13,28	Mikepércs
Hajós (ID-505)	46,4097	19,1242	5,68	Császártöltés	8,33	Miske	8,97	Nemesnádudvar	9,05	Drágszélszállás	10,01	Homokmégy
Harta (ID-478)	46,7086	19,0389	6,94	Dunapataj	9,85	Ordas	10,86	Solt	13,18	Akasztó	13,73	Géderlak
Hatvan (ID-679)	47,6775	19,6853	8,17	Hort	8,48	Boldog	9,63	Tura	10,77	Galgahévíz	11,77	Csány
Hejőbába (ID-723)	47,9103	20,9542	2,35	Nemesbikk	3,25	Hejőpapi	5,02	Sajószöged	5,45	Szakáld	6,05	Hejőszalonta
Hejőcsaba (ID-746)	48,0669	20,7819	3,51	Szirma	5,32	Kistokaj	5,68	Mályi	7,76	Felsőzsolca	8,31	Alsózsolca
Hejőkeresztúr (ID-716)	47,9758	20,8867	3,40	Ládháza	3,41	Szakáld	3,45	Hejőszalonta	4,24	Mezőnyék	4,30	Poga
Hejőkürt (ID-730)	47,8614	21,0033	2,08	Tiszatarján	3,09	Tiszaoszlár	4,21	Nemesbikk	4,68	Tiszapalkonya	6,56	Hejőbába
Hejőpapi (ID-718)	47,9056	20,9111	3,25	Hejőbába	4,34	Igrici	4,62	Hejőszalonta	4,67	Nemesbikk	4,97	Szakáld
Hejőszalonta (ID-719)	47,9450	20,8917	1,62	Szakáld	3,45	Hejőkeresztúr	4,62	Hejőpapi	4,89	Emőd	5,36	Nagycsécs
Hencida (ID-310)	47,2506	21,7097	3,22	Gáborján	5,85	Bojt	6,42	Esztár	6,89	Váncsod	7,13	Szentpéterszeg
Hercegszántó (ID-440)	45,9592	18,9425	5,69	Dávod	8,56	Csátalja	10,85	Nagybaracska	11,22	Gara	16,51	Bátmonostor
Hermánszeg (ID-16)	47,9017	22,6183	1,63	Szamosújlaki	2,77	Szamosújlak	3,40	Pátyod	3,67	Szamosangyalos	3,90	Porcsalma
Hernádkak (ID-795)	48,0944	20,9708	1,52	Gesztely	2,23	Hernádnémeti	5,30	Onga	5,66	Belsőbölcs	5,96	Újcsanáros
Hernádnémeti (ID-796)	48,0750	20,9781	2,23	Hernádkak	3,74	Gesztely	3,75	Belsőbölcs	4,00	Külsőbölcs	4,61	Berzék
Hete (ID-108)	48,1211	22,4765	1,36	Fejércse	3,52	Gulács	3,57	Márok	3,70	Márokpapi	4,79	Tarpa
Heves (ID-685)	47,6047	20,2917	6,53	Átány	7,35	Hevesvezekény	8,48	Boconád	8,56	Jászszenandrás	9,61	Erdőtelek
Hevesvezekény (ID-694)	47,5622	20,3667	3,59	Tarnaszentmiklós	7,21	Átány	7,35	Heves	7,56	Pély	7,78	Kömlő
Hévízgyörk (ID-472)	47,6353	19,5250	3,51	Galgahévíz	6,37	Vácszentlászló	6,47	Tura	12,00	Zsámbok	12,89	Hatvan
Hodász (ID-76)	47,9194	22,1994	2,40	Nyírders	3,84	Kántorjánosi	5,67	Nyírmeggyes	5,72	Nyírcsászári	6,25	Gebe

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Hódmezővásárhely (ID-421)	46,4239	20,3306	13,34	Algyő	15,67	Mindszent	17,06	Püspöklele	17,49	Földeák	17,87	Sándorfalva
Homokmégy (ID-506)	46,4939	19,0781	3,95	Drágszélszállás	4,77	Öregcsertő	5,78	Miske	7,31	Szakmár	8,18	Kiskőrös
Hort (ID-680)	47,6947	19,7914	5,48	Csány	8,17	Hatvan	11,01	Vámosgyörk	12,54	Boldog	14,58	Jászfényszaru
Hosszúpályi (ID-356)	47,4000	21,7417	3,25	Monostorpályi	4,87	Hajdúbagos	7,82	Sáránd	9,19	Mikepércs	9,49	Vértes
Ibrány (ID-133)	48,1042	21,3778	3,70	Tokaj	4,59	Tarcal	4,87	Tiszaladány	5,51	Báj	5,70	Csobaj
Igrici (ID-710)	47,8683	20,8936	4,34	Hejőpapi	4,79	Mezőcsát	6,33	Nemesbikk	6,49	Hejőbába	8,22	Hejőkürt
Ilk (ID-93)	48,1186	22,2442	4,16	Gemzse	4,91	Kisvarsány	5,63	Vitka	5,69	Nyírmada	5,99	Pusztadobos
Irsa (ID-556)	47,2409	19,6197	1,67	Alberti	4,27	Ceglédbercel	5,72	Dánszentmiklós	6,97	Pilis	9,32	Nyáregyháza
Izsák (ID-546)	46,8069	19,3553	6,38	Soltszentimre	8,91	Fülöpszállás	9,89	Páhi	11,40	Orgovány	11,68	Csengőd
Jakabszállás (ID-527)	46,7711	19,6122	10,23	Orgovány	17,29	Kecskemét	17,56	Páhi	18,63	Bócsa	19,22	Kiskunfélegyháza
Jákóhalma (ID-617)	47,5231	19,9986	3,22	Jásztelek	6,36	Jászdózsa	6,41	Jászberény	10,45	Tarnaörs	10,71	Alattyán
Jánd (ID-111)	48,1200	22,3847	3,09	Gergelyi	3,54	Ugornya	3,87	Olcsvaapáti	4,69	Olcsva	4,96	Vásárosnamény
Jánk (ID-34)	47,9455	22,6410	1,82	Majtis	3,06	Darnó	3,10	Nagyszekeres	3,59	Kisnamény	3,75	Zsarolyán
Jánoshalma (ID-445)	46,3022	19,3336	8,99	Borota	9,86	Mélykút	12,63	Kisszállás	13,68	Tataháza	14,92	Mátételke
Jánoshida (ID-618)	47,3922	20,0692	3,40	Jászsós-szentgyörgy	4,79	Alattyán	7,61	Jászladány	9,93	Újszász	10,73	Tápiógyörgye
Jármi (ID-77)	47,9708	22,2503	0,75	Kérszemjén	1,86	Papos	4,58	Ör	5,61	Mátészalka	5,63	Nyírmeggyes
Jászsós-szentgyörgy (ID-610)	47,3753	20,1067	3,40	Jánoshida	4,61	Jászladány	7,71	Alattyán	8,13	Újszász	11,73	Zagyvarékas
Jászapáti (ID-611)	47,5217	20,1483	7,68	Jászszentandrás	8,29	Jáskisér	10,99	Jászdózsa	11,25	Jákóhalma	11,40	Jásztelek
Jászárokszállás (ID-619)	47,6500	19,9872	4,02	Visznek	5,37	Adács	5,37	Vámosgyörk	7,20	Tarnaörs	8,31	Erk
Jászberény (ID-625)	47,5025	19,9189	6,33	Jásztelek	6,41	Jákóhalma	9,32	Jászfelső-szentgyörgy	10,86	Pusztamonostor	11,59	Jászdózsa
Jászdózsa (ID-620)	47,5769	20,0269	4,19	Tarnaörs	6,31	Erk	6,36	Jákóhalma	8,13	Visznek	8,65	Jászárokszállás
Jászfelső-szentgyörgy (ID-621)	47,5142	19,7961	2,94	Szentlőrinc-káta	5,41	Pusztamonostor	8,05	Jászfényszaru	8,97	Tóalmás	9,32	Jászberény
Jászfényszaru (ID-622)	47,5706	19,7289	4,21	Boldog	5,76	Pusztamonostor	6,01	Szentlőrinc-káta	7,29	Tóalmás	8,05	Jászfelső-szentgyörgy
Jászkarajenő (ID-450)	47,0542	20,0675	7,27	Tószeg	9,40	Tiszavárkony	11,72	Vezseny	12,20	Kocsér	12,48	Törtel
Jáskisér (ID-612)	47,4636	20,2175	8,29	Jászapáti	10,31	Jászladány	10,65	Pély	12,89	Jászsós-szentgyörgy	12,93	Alattyán
Jászladány (ID-613)	47,3772	20,1678	4,61	Jászsós-szentgyörgy	7,61	Jánoshida	10,27	Újszász	10,31	Jáskisér	10,78	Alattyán
Jászszentandrás (ID-614)	47,5872	20,1806	6,90	Boconád	7,68	Jászapáti	7,78	Erk	7,90	Tarnaméra	8,56	Heves
Jászszentlászló (ID-528)	46,5706	19,7619	7,03	Szank	8,00	Kiskunmajsa	16,30	Pálmonostora	18,02	Kiskunfélegyháza	18,23	Prónayfalva

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Jásztelek (ID-623)	47,4942	20,0022	3,22	Jákóhalma	6,33	Jászberény	7,68	Alattyán	9,39	Jászdózsa	11,40	Jászapáti
Jéke (ID-155)	48,2400	22,1517	3,07	Pap	4,76	Nyírlövő	4,80	Kisvárd	4,93	Tornyospálca	5,66	Fényeslitke
Kaba (ID-253)	47,3625	21,2806	4,90	Tetétlen	10,22	Földes	11,31	Nádudvar	11,52	Báránd	11,71	Püspökladány
Kakucs (ID-461)	47,2481	19,3758	3,34	Újhartyán	8,46	Felsődabas	8,63	Sári	8,67	Alsódabas	9,01	Gyón
Kál (ID-667)	47,7425	20,2711	1,16	Kompolt	2,81	Kápolna	4,62	Tófal	6,19	Aldebrő	6,99	Tarnabod
Kállósemjén (ID-171)	47,8658	21,9331	5,88	Pócspetri	6,58	Kisléta	6,66	Kiskálló	7,40	Máriapócs	7,58	Biri
Kalocsa (ID-514)	46,5372	18,9875	5,04	Foktő	6,01	Bátya	7,60	Uszód	7,78	Szalmár	8,44	Homokmégy
Kántorjánosi (ID-79)	47,9397	22,1578	3,58	Nyírders	3,84	Hodász	5,09	Ör	7,32	Nyírgyulaj	7,33	Vaja
Kápolna (ID-668)	47,7658	20,2567	1,84	Tófal	1,89	Kompolt	2,81	Kál	3,38	Aldebrő	8,24	Kerecsend
Karcag (ID-659)	47,2939	20,9867	14,42	Püspökladány	17,45	Kisújszállás	19,37	Szerep	20,52	Kunmadaras	20,70	Kenderes
Karcsa (ID-773)	48,3350	21,7925	3,07	Karos	3,34	Pácin	7,15	Luka	7,31	Alsóberecki	7,64	Felsőberecki
Károlyfalva (ID-788)	48,3686	21,5858	4,37	Végardó	5,71	Sárospatak	5,92	Sátoraljaújhely	7,32	Bodroghalász	7,58	Vajdác
Karos (ID-792)	48,3375	21,7511	3,07	Karcsa	4,29	Alsóberecki	4,97	Felsőberecki	5,10	Luka	6,39	Pácin
Katymár (ID-425)	46,0353	19,2133	5,46	Madaras	8,85	Bácsborsód	11,52	Bácsbokod	13,38	Gara	14,81	Bácsalmás
Kecel (ID-519)	46,5350	19,2608	6,59	Kiskőrös	10,83	Öregcsertő	12,18	Soltvadkert	12,81	Császártöltés	13,81	Szalmár
Kecskemét (ID-609)	46,9147	19,6992	15,77	Nagykőrös	16,39	Kerekegyháza	16,88	Lajosmizse	17,29	Jakabszállás	19,77	Kocsér
Kék (ID-218)	48,1269	21,8844	3,22	Demecser	4,37	Vasmegeyer	4,77	Beszterec	5,06	Gégény	5,71	Tiszarád
Kékce (ID-157)	48,2531	22,0169	3,29	Tiszakanyár	4,44	Szabolcsveresmart	4,83	Dőge	5,64	Rétközberencs	6,16	Kisvárd
Kelebia (ID-426)	46,2064	19,6150	6,12	Tompa	11,18	Öttömös	12,95	Kisszállás	14,15	Felsőcsikéria	15,40	Pusztamérges
Kemecse (ID-208)	48,0772	21,8078	5,01	Vasmegeyer	5,38	Nyírbogdány	5,50	Tiszarád	6,30	Nyírtura	7,94	Kék
Kenderes (ID-647)	47,2186	20,7358	7,16	Kisújszállás	16,14	Fegyvernek	16,27	Kuncsorba	16,59	Túrkeve	18,08	Kunhegyes
Kenézlő (ID-141)	48,2103	21,5394	2,43	Viss	3,50	Balsa	4,26	Szabolcs	4,28	Vencsellő	5,28	Zalkod
Kerecsend (ID-669)	47,8025	20,3525	5,34	Maklár	6,80	Füzesabony	8,24	Kápolna	8,26	Aldebrő	8,59	Tófal
Kerekegyháza (ID-547)	46,9403	19,4867	10,91	Ladánybene	11,81	Lajosmizse	16,39	Kecskemét	17,88	Izsák	18,89	Tatárszentgyörgy
Kerepes (ID-485)	47,5750	19,2839	2,30	Kistarcsa	4,08	Csömör	7,79	Cinkota	8,69	Fót	9,66	Rákosliget
Keresztespüspöki (ID-736)	47,8314	20,6944	0,39	Mezőkeresztes	4,12	Mezőnagymihály	4,23	Mezőnyárád	6,63	Szentistván	6,70	Gelej
Kérsemjén (ID-53)	47,9714	22,2603	0,75	Járm	1,64	Papos	4,89	Mátészalka	5,30	Ör	5,49	Nyírmeggyes
Kesznyéten (ID-797)	47,9725	21,0500	2,23	Kiscséc	2,54	Sajóörös	3,71	Tiszaszederkény	4,87	Girincs	5,02	Sajószöged

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Kétegyháza (ID-279)	46,5497	21,1856	5,57	Elek	9,64	Nagykamarás	11,27	Almáskamarás	12,28	Medgyesegyháza	12,89	Újkígyós
Kevermes (ID-363)	46,4194	21,1911	5,76	Dombiratos	8,37	Nagykamarás	9,28	Almáskamarás	9,30	Dombegyház	10,10	Magyardombegyház
Királyhegyes (ID-374)	46,2750	20,6222	7,24	Köveg	9,10	Csanádpalota	9,61	Csanádalberti	10,53	Földeák	10,72	Pitvaros
Kisar (ID-55)	48,0569	22,5175	2,04	Tivadar	2,95	Nagyar	5,05	Gulács	6,12	Tarpa	6,88	Nábrád
Kiscséc (ID-805)	47,9667	21,0214	1,11	Sajóőrös	2,23	Kesznyéten	2,75	Girincs	3,01	Sajószöged	3,84	Tiszaszederkény
Kishódos (ID-21)	47,9742	22,8375	1,41	Nagyhódos	2,94	Tisztaberek	3,62	Garbolc	4,86	Méhtelek	5,24	Túrlicse
Kiskálló (ID-179)	47,8747	21,8447	6,45	Biri	6,66	Kállósemjén	8,52	Napkor	8,58	Érpatak	8,83	Bököny
Kisköre (ID-686)	47,5083	20,5003	6,11	Tiszanána	6,18	Tiszabura	8,79	Abádszalók	9,00	Tarnaszentmiklós	10,88	Kömlő
Kiskörös (ID-520)	46,5117	19,1817	4,97	Öregcsertő	6,59	Kecel	8,18	Homokmégy	9,12	Császártöltés	9,18	Szakmár
Kiskundorozsma (ID-409)	46,2750	20,0628	8,52	Gyála (Nagyvér)	8,52	Szeged	10,67	Tápé	11,41	Sándorfalva	12,20	Szőreg
Kiskunfélegyháza (ID-535)	46,7200	19,8531	9,12	Gátér	12,24	Pálmonostora	15,05	Tiszaújfalva	15,39	Alpár	18,02	Jászsztlászó
Kiskunhalas (ID-603)	46,4342	19,4842	14,27	Prónayfalva	16,13	Kisszállás	18,18	Soltvadkert	18,68	Jánoshalma	19,21	Pusztamérge
Kiskunlacháza (ID-581)	47,1847	19,0119	1,25	Pereg	5,06	Ráckeve	5,42	Áporka	6,42	Szigetbecse	6,77	Szigetszentmárton
Kiskunmajsa (ID-529)	46,5003	19,7394	8,00	Jászsztlászó	8,22	Szank	17,74	Prónayfalva	18,78	Pusztamérge	19,37	Kistelek
Kisléta (ID-199)	47,8353	22,0086	5,39	Máriapócs	5,95	Nyírbogát	6,42	Pócspetri	6,58	Kállósemjén	7,28	Nyírgelse
Kislónya (ID-240)	48,3319	22,2644	1,84	Tiszaamogyorós	2,04	Nagylónya	3,82	Benk	4,01	Eperjeske	5,64	Mátyus
Kismarja (ID-341)	47,2561	21,8239	3,21	Pocsaj	4,58	Esztár	7,62	Nagykeréki	8,64	Hencida	9,19	Bojt
Kisnamény (ID-37)	47,9558	22,6867	1,48	Darnó	3,11	Majtis	3,59	Jánk	3,91	Kisszekeres	4,54	Császó
Kisoroszi (ID-574)	47,8142	19,0164	8,90	Tahitótfalu	9,53	Vác	12,72	Pócsmegyer	15,48	Szigetmonostor	15,74	Felsőgöd
Kispalád (ID-41)	48,0253	22,8411	2,61	Botpalád	3,79	Magosliget	5,69	Kishódos	6,04	Nagyhódos	6,30	Uszka
Kispest (ID-604)	47,4500	19,1333	2,12	Pesterzsébet	3,33	Pestsztlőrinc	5,28	Csepel	5,37	Budapest	5,97	Soroksár
Kisrosvágy (ID-771)	48,3578	21,9431	1,94	Nagyrosvágy	2,63	Semjén	2,72	Cséke	3,65	Láca	3,71	Ricse
Kistarcsa (ID-486)	47,5556	19,2736	2,30	Kerepes	2,69	Csömör	5,67	Cinkota	7,40	Rákosliget	7,58	Nagytarcsa
Kistelek (ID-410)	46,4714	19,9889	7,79	Sövényháza	14,42	Sándorfalva	16,92	Mindszent	17,00	Tömörkény	17,96	Csanytelek
Kistokaj (ID-761)	48,0436	20,8444	2,21	Mályi	3,24	Szirma	3,51	Sajópetri	4,59	Sajólád	5,32	Hejőcsaba
Kisújszállás (ID-660)	47,1867	20,8181	7,16	Kenderes	12,45	Túrkeve	17,45	Karcag	20,26	Dévaványa	20,28	Kuncsorba
Kisvárd (ID-146)	48,2267	22,0900	4,34	Pap	4,72	Döge	4,80	Jéke	4,99	Ajak	5,03	Anarcs
Kisvarsány (ID-230)	48,1453	22,2969	2,14	Vásárosnamény	3,11	Nagyvarsány	3,61	Ugornya	4,10	Gergelyi	4,45	Gyüre

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Kiszombor (ID-396)	46,1883	20,4353	5,67	Makó	7,16	Ferencszállás	8,93	Klárafalva	11,31	Püspöklele	11,76	Apátfalva
Kisszállás (ID-446)	46,2894	19,4969	9,56	Tompa	11,18	Mélykút	12,63	Jánoshalma	12,95	Kelebia	15,10	Öttömös
Kisszekeres (ID-57)	47,9833	22,6539	2,07	Nemesborzova	2,49	Darnó	3,49	Vámosoroszi	3,91	Kisnamény	3,97	Nagyszekeres
Klárafalva (ID-402)	46,2244	20,3317	2,26	Ferencszállás	5,38	Püspöklele	6,27	Deszk	8,90	Kübekháza	8,93	Kiszombor
Kocsér (ID-451)	47,0025	19,9256	10,91	Nagykőrös	12,20	Jászkarajenő	13,15	Törtel	15,09	Újkécske	16,53	Ókéske
Kocsord (ID-68)	47,9444	22,3936	3,43	Győrtelek	5,42	Tunyog	5,50	Mátészalka	5,80	Nyírsaholy	5,87	Matolcs
Kóka (ID-563)	47,4869	19,5922	3,45	Tápiószecső	4,71	Dány	5,57	Tápiósüly	7,08	Tóalmás	7,22	Zsámbok
Kokad (ID-357)	47,4108	21,9336	4,37	Nagyléta	4,47	Álmosd	5,85	Vértes	6,66	Bagamér	7,83	Újléta
Komádi (ID-319)	47,0072	21,5064	4,23	Magyarhomorog	6,84	Körösszakál	8,65	Biharugra	9,07	Zsadány	10,78	Körösszegapáti
Komlódtótfalu (ID-12)	47,8497	22,7069	2,02	Szamosbecs	2,12	Csenger	2,47	Csengersima	3,18	Nagygéc	4,71	Szamostatárfalva
Komoró (ID-154)	48,3067	22,1178	3,13	Fényeslitke	4,78	Tuzsér	5,18	Döge	5,21	Mándok	5,69	Révleányvár
Kompolt (ID-670)	47,7489	20,2589	1,16	Kál	1,89	Kápolna	3,61	Tófalva	5,24	Aldebrő	7,36	Tarnabod
Kondoros (ID-293)	46,7631	20,8097	13,69	Csorvás	13,88	Nagyszénás	14,06	Csabacsúd	18,18	Gerendás	18,94	Mezőberény
Konyár (ID-342)	47,3214	21,6739	7,31	Tépe	8,33	Derecske	8,33	Hencida	8,78	Hajdúbagos	8,97	Esztár
Kopácsapáti (ID-232)	48,2152	22,2591	1,48	Révaranyos	3,49	Tiszavid	3,71	Tiszaadony	3,84	Gyüre	5,02	Nyírlövő
Kótaj (ID-209)	48,0539	21,7003	6,68	Buj	8,40	Kemecse	10,03	Paszab	10,61	Nagyhalász	10,67	Nyírpazony
Kölce (ID-44)	48,0525	22,7203	4,67	Fülesd	5,11	Túristvándi	6,17	Vámosoroszi	6,22	Tiszakóród	6,95	Botpalád
Kömlő (ID-687)	47,6008	20,4531	6,72	Átány	6,86	Tiszanána	7,78	Hevesvezekény	9,09	Tarnaszentmiklós	10,88	Kisköre
Kömörő (ID-46)	48,0297	22,6083	3,16	Mánd	3,51	Penyige	4,30	Túristvándi	4,53	Nemesborzova	4,98	Fülesd
Köröm (ID-806)	47,9825	20,9553	1,36	Poga	1,67	Nagycsács	2,61	Girincs	2,61	Sajóhidvég	3,17	Ónod
Körösladány (ID-297)	46,9708	21,0886	9,50	Szeghalom	10,37	Köröstarcsa	11,59	Dévaványa	14,74	Vésztő	16,20	Mezőberény
Körösnagyharsány (ID-329)	47,0147	21,6500	3,57	Körösszegapáti	4,26	Körösszakál	5,62	Biharugra	6,91	Berekböszörmény	7,61	Magyarhomorog
Köröstarcsa (ID-273)	46,8861	21,0317	6,36	Mezőberény	10,37	Körösladány	14,41	Békés	16,22	Gyoma	17,41	Dévaványa
Körösszakál (ID-320)	47,0206	21,5944	3,36	Magyarhomorog	4,26	Körösszegapáti	4,26	Körösnagyharsány	5,42	Biharugra	6,84	Komádi
Körösszegapáti (ID-321)	47,0456	21,6369	3,57	Körösnagyharsány	4,26	Körösszakál	4,92	Berekböszörmény	6,70	Magyarhomorog	8,30	Told
Kőtegyán (ID-330)	46,7439	21,4842	4,87	Méhkerék	7,64	Sarkad	8,43	Nagyszalonta	10,88	Sarkadkeresztúr	14,59	Mezőgyán
Kőtelek (ID-627)	47,3386	20,4511	4,23	Tiszabő	6,06	Nagykőrű	7,10	Tiszasüly	7,33	Tiszaroff	10,09	Fegyvernek
Kővegy (ID-389)	46,2300	20,6903	3,76	Csanádpalota	6,49	Nagylak	7,24	Királyhegyes	8,17	Magyarcsanak	9,67	Apátfalva

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Kunágota (ID-380)	46,4300	21,0594	4,41	Dombiratos	5,21	Almáskamarás	5,60	Magyardombegyház	6,87	Nagykamarás	7,55	Magyarbánhegyes
Kunbaja (ID-427)	46,0883	19,4272	5,44	Felsőcsikéria	8,89	Bácsalmás	12,31	Madaras	13,86	Mátételke	14,09	Tataháza
Kuncsorba (ID-653)	47,1325	20,5619	12,72	Törökszentmiklós	14,94	Mezőtúr	15,19	Fegyvernek	16,27	Kenderes	18,75	Nagykőrű
Kunhegyes (ID-648)	47,3681	20,6417	12,38	Tiszabó	12,69	Abádszalók	13,76	Fegyvernek	14,55	Kunmadaras	14,73	Kőtelek
Kunmadaras (ID-649)	47,4336	20,8089	8,66	Tiszaszentimre	9,37	Tiszaörs	11,54	Nagyiván	11,62	Tiszaigar	14,55	Kunhegyes
Kunszentmárton (ID-636)	46,8394	20,2889	7,79	Szelevény	11,02	Öcsöd	11,79	Csépa	12,26	Tiszainoka	12,66	Magyartés
Kunszentmiklós (ID-548)	47,0336	19,1289	6,84	Tass	9,78	Szalkszentmárton	10,70	Dab	11,33	Dömsöd	12,37	Peszéradacs
Kübekháza (ID-397)	46,1511	20,2853	7,82	Deszk	8,35	Újszentiván	8,90	Klárafalva	9,02	Ószentiván	9,84	Szőreg
Külsőbócs (ID-752)	48,0397	20,9678	0,96	Belsőbócs	1,94	Berzék	3,82	Sajóhidvég	4,00	Hernádnémeti	4,64	Sajólád
Láca (ID-770)	48,3665	21,9907	1,07	Cséke	1,98	Semjén	3,65	Kisrosvány	4,02	Ricse	4,58	Dámóc
Ladánybene (ID-462)	47,0372	19,4644	7,32	Lajosmizse	9,21	Tatárszentgyörgy	10,91	Kerekegyháza	11,27	Örkény	14,19	Peszéradacs
Ládháza (ID-753)	47,9936	20,8495	1,20	Mezőnyék	3,40	Hejőkeresztúr	3,98	Mályi	5,40	Sajópetri	5,58	Kistokaj
Lajosmizse (ID-463)	47,0336	19,5608	7,32	Ladánybene	11,81	Kerekegyháza	14,61	Örkény	15,66	Tatárszentgyörgy	16,46	Pusztavacs
Laskod (ID-190)	48,0542	22,0478	3,00	Nyírákó	3,33	Petneháza	3,51	Nyírkércs	4,56	Ramocsaháza	5,51	Lórántháza
Legyesbénye (ID-808)	48,1633	21,1578	1,87	Bekecs	3,89	Szerencs	5,58	Taktaszada	7,94	Taktaharkány	8,41	Mezőzombor
Levelek (ID-185)	47,9667	21,9892	1,56	Besenyőd	2,47	Magy	3,87	Apagy	5,78	Nyíribrony	6,12	Ófehértó
Lórántháza (ID-187)	48,0084	22,0762	1,07	Nyírbakta	2,15	Nyírkércs	3,67	Nyírákó	5,32	Rohod	5,51	Laskod
Lórév (ID-582)	47,1267	18,9108	3,98	Szigetbecse	4,52	Makád	5,20	Ráckeve	8,24	Dömsöd	8,93	Pereg
Lövőpetri (ID-235)	48,1892	22,1961	2,00	Nyírlövő	4,60	Szabolcsbáka	4,63	Pap	5,15	Révaranyos	5,20	Gemzse
Luka (ID-786)	48,3000	21,7114	4,48	Vajdácska	5,10	Karos	5,70	Alsóberecki	7,15	Karcsa	7,57	Felsőberecki
Madaras (ID-428)	46,0628	19,2719	5,46	Katymár	9,68	Bácsalmás	9,69	Bácsborsód	11,51	Bácsbokod	12,16	Mátételke
Magosliget (ID-42)	48,0525	22,8717	3,03	Uszka	3,79	Kispalád	5,55	Botpalád	6,44	Tiszabecs	8,82	Milota
Magy (ID-186)	47,9444	21,9894	2,47	Levelek	2,66	Besenyőd	4,40	Apagy	5,08	Ófehértó	5,81	Pócspetri
Magyarbánhegyes (ID-381)	46,4619	20,9725	5,19	Nagybánhegyes	5,98	Mezőkovácsháza	6,28	Medgyesbodzás	6,98	Medgyesegyháza	7,55	Kunágota
Magyarcsanád (ID-375)	46,1725	20,6242	2,94	Apátfalva	7,37	Nagylak	8,17	Köveg	11,40	Királyhegyes	11,74	Csanádpalota
Magyardombegyház (ID-366)	46,3804	21,0722	5,60	Kunágota	6,12	Dombiratos	6,91	Dombegyház	10,10	Kevermes	10,11	Almáskamarás
Magyarhomorog (ID-322)	47,0292	21,5519	3,36	Körösszakál	4,23	Komádi	6,70	Körösszegapáti	7,60	Biharugra	7,61	Körösnagyharsány
Magyartés (ID-407)	46,7387	20,2116	5,15	Csongrád	7,07	Szelevény	8,91	Csépa	9,76	Szentes	12,66	Kunszentmárton

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Majosháza (ID-583)	47,2728	19,0047	2,42	Szigetcsép	4,59	Áporka	4,95	Szigetszentmárton	5,92	Tököl	6,72	Szigetújfalu
Majtis (ID-35)	47,9347	22,6593	1,82	Jánk	3,11	Kisnamény	3,36	Szamossályi	3,39	Darnó	4,78	Hermánszeg
Makád (ID-584)	47,0919	18,9419	4,52	Lórév	5,08	Dömsöd	5,40	Szigetbecse	6,08	Dab	8,04	Ráckeve
Maklár (ID-671)	47,8131	20,4222	5,34	Kerecsend	5,85	Füzesabony	6,30	Szihalom	9,75	Borsodszemere	10,17	Dormánd
Makó (ID-377)	46,2231	20,4892	5,67	Kiszombor	8,96	Apátfalva	9,88	Ferencszállás	10,86	Földeák	11,75	Királyhegyes
Mályi (ID-754)	48,0267	20,8289	2,21	Kistokaj	3,98	Ládháza	4,04	Mezőnyék	4,58	Sajópetri	4,91	Szirma
Mánd (ID-58)	48,0014	22,6061	2,03	Nemesborzova	2,26	Penyige	3,16	Kömörő	4,08	Kisszekeres	4,21	Nagyszekeres
Mándok (ID-225)	48,3217	22,1844	4,27	Tiszaamogyorós	4,67	Eperjeske	4,79	Benk	5,21	Komoró	5,26	Tornyospálca
Máriapócs (ID-200)	47,8817	22,0294	2,47	Pócspetri	5,08	Nyírgyulaj	5,39	Kisléta	6,23	Ófehértó	7,40	Kállósején
Márok (ID-103)	48,1415	22,5137	1,02	Márokpapi	3,48	Fejércse	3,57	Hete	3,97	Tarpa	4,74	Beregsurány
Márokpapi (ID-104)	48,1485	22,5048	1,02	Márok	3,22	Fejércse	3,70	Hete	3,82	Csaroda	4,77	Beregsurány
Mátészalka (ID-69)	47,9611	22,3242	4,89	Kérsején	4,97	Ópályi	5,50	Kocsord	5,51	Papos	5,58	Nyírmeggyes
Mátételke (ID-429)	46,1711	19,2928	1,35	Tataháza	5,03	Bácsalmás	8,53	Felsőszentiván	9,33	Mélykút	10,86	Csávoly
Matolcs (ID-52)	47,9704	22,4622	0,62	Tunyog	3,47	Fülpösdaróc	3,56	Géberjén	4,32	Győrtelek	4,46	Fehérgyarmat
Mátyus (ID-244)	48,2833	22,2861	2,17	Tiszaakerecsény	3,60	Nagylónya	3,86	Benk	4,53	Mezőladány	5,02	Újkenéz
Medgyesbodzás (ID-369)	46,5179	20,9611	6,12	Medgyesegyháza	6,28	Magyarbánhegyes	6,47	Csanádapáca	7,16	Nagybánhegyes	10,72	Újkígyós
Medgyesegyháza (ID-370)	46,5050	21,0389	5,78	Almáskamarás	6,12	Medgyesbodzás	6,94	Nagykamarás	6,98	Magyarbánhegyes	8,49	Kunágota
Megyaszó (ID-798)	48,1858	21,0494	3,24	Alsódobsza	5,02	Sóstófalva	5,77	Újcsanáros	8,42	Legyesbénye	8,48	Szikszó
Méhkerék (ID-331)	46,7836	21,4572	4,87	Kötegyán	5,00	Nagyszalonta	6,28	Sarkadkeresztúr	7,20	Sarkad	11,16	Mezőgyán
Méhtelek (ID-25)	47,9672	22,9019	3,45	Nagyhódos	3,96	Garbolc	4,86	Kishódos	7,54	Tisztaberek	7,89	Kispalád
Mélykút (ID-447)	46,2222	19,3889	8,05	Tataháza	9,33	Mátételke	9,86	Jánoshalma	10,25	Bácsalmás	11,18	Kisszállás
Mérk (ID-91)	47,7872	22,3844	2,07	Vállaj	7,29	Fábiánháza	9,94	Nagyecsed	13,69	Nyírszaholy	13,95	Gebe
Mesterszállás (ID-637)	46,9600	20,4408	6,97	Öcsöd	10,14	Békésszentandrás	12,99	Szarvas	13,86	Tiszaöldvár	15,41	Mezőtúr
Mezőberény (ID-274)	46,8292	21,0389	6,36	Köröstarcsa	9,26	Békés	16,20	Körösladány	16,56	Békéscsaba	18,94	Kondoros
Mezőcsát (ID-711)	47,8275	20,9139	4,79	Igrici	7,03	Tiszatarján	7,50	Tiszakeszi	7,67	Hejőkürt	8,35	Nemesbikk
Mezőgyán (ID-332)	46,8717	21,5275	5,43	Geszt	6,27	Nagyszalonta	6,69	Zsadány	11,16	Méhkerék	11,69	Sarkadkeresztúr
Mezőhegyes (ID-364)	46,3264	20,8214	6,01	Pitvaros	6,55	Ambrózfalva	8,03	Nagymajláth	8,27	Csanádalbertyi	8,49	Végegyháza
Mezőkeresztes (ID-737)	47,8303	20,6894	0,39	Keresztespüspöki	4,33	Mezőnyárad	4,37	Mezőnagymihály	6,31	Szentistván	7,08	Gelej

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Mezőkovácsháza (ID-382)	46,4211	20,9217	2,27	Reformátuskovácsháza	4,73	Végegyháza	5,20	Nagybánhegyes	5,98	Magyarbánhegyes	10,61	Kunágota
Mezőkövesd (ID-738)	47,8119	20,5811	5,55	Szentistván	7,65	Borsodszemere	8,02	Szihalom	8,34	Mezőkeresztes	8,74	Keresztespüspöki
Mezőladány (ID-238)	48,2775	22,2256	2,22	Újkenéz	2,43	Tornypálca	2,88	Benk	4,53	Mátyus	5,39	Tiszaamogyorós
Mezőnagymihály (ID-712)	47,8111	20,7406	4,12	Keresztespüspöki	4,37	Mezőkeresztes	4,49	Gelej	7,55	Mezőnyárad	7,99	Szentistván
Mezőnyárad (ID-739)	47,8692	20,6881	4,23	Keresztespüspöki	4,33	Mezőkeresztes	7,55	Mezőnagymihály	7,84	Gelej	10,15	Szentistván
Mezőnyék (ID-755)	47,9905	20,8341	1,20	Ládháza	4,04	Mályi	4,24	Hejőkeresztúr	5,80	Emőd	5,96	Kistokaj
Mezőpeterd (ID-325)	47,1758	21,6236	3,75	Váncsod	6,52	Told	6,59	Szentpéterszeg	7,14	Berettyószentmárton	7,70	Mezősas
Mezősas (ID-323)	47,1169	21,5700	5,96	Told	7,70	Mezőpeterd	7,87	Furta	9,42	Körösszegapáti	9,85	Zsáka
Mezőtárkány (ID-672)	47,7231	20,4853	4,37	Egerfarms	4,56	Borsodszemere	4,62	Dormánd	4,74	Besenyőtelek	6,00	Szihalom
Mezőtúr (ID-661)	47,0069	20,6319	13,58	Endrőd	14,72	Túrkeve	14,94	Kuncsorba	15,41	Mesterszállás	15,55	Szarvas
Mezőzombor (ID-799)	48,1506	21,2694	5,04	Szerencs	6,20	Tarcal	6,79	Bekecs	7,50	Prügy	7,77	Taktaszada
Mikepércs (ID-262)	47,4458	21,6400	3,99	Sáránd	5,78	Hajdúbagos	9,19	Hosszúpályi	10,13	Debrecen	11,39	Derecske
Milota (ID-62)	48,1042	22,7817	2,78	Tiszacsécs	3,39	Tiszabecs	5,26	Tizsakóród	6,83	Uszka	7,34	Kölcse
Mindszent (ID-418)	46,5286	20,1936	7,84	Szegvár	9,25	Sövényháza	9,62	Csanytelek	14,54	Tömörkény	14,79	Derekegyház
Miske (ID-507)	46,4517	19,0342	1,95	Drágszélszállás	5,78	Homokmégy	7,22	Bátya	8,26	Dusnok	8,33	Hajós
Monostorpályi (ID-358)	47,4069	21,7836	3,25	Hosszúpályi	6,65	Vértes	8,06	Hajdúbagos	9,20	Nagyléta	10,11	Újléta
Nábrád (ID-54)	48,0111	22,4553	2,91	Szamoskér	4,40	Tunyog	4,56	Matoics	5,46	Fehérgyarmat	5,66	Panyola
Nádudvar (ID-254)	47,4339	21,1736	11,31	Kaba	16,07	Tetétlen	16,69	Püspökladány	17,24	Hajdúszoboszló	18,58	Nagyiván
Nagyar (ID-56)	48,0669	22,5542	2,92	Tivadar	2,95	Kisar	4,92	Tarpa	5,78	Kömörő	6,71	Gulács
Nagybánhegyes (ID-383)	46,4664	20,9050	5,19	Magyarbánhegyes	5,20	Mezőkovácsháza	5,95	Reformátuskovácsháza	7,16	Medgyesbodzás	8,47	Végegyháza
Nagybaracska (ID-441)	46,0542	18,9106	4,10	Csátalja	5,16	Dávod	6,19	Bátmonostor	8,92	Vaskút	10,24	Gara
Nagycséc (ID-720)	47,9675	20,9553	1,67	Köröm	2,21	Girincs	2,70	Poga	3,75	Szakáld	3,85	Sajószöged
Nagydobos (ID-81)	48,0567	22,3208	3,75	Szamoszeg	4,02	Olcsva	4,64	Olcsvaapáti	4,67	Vitka	5,05	Nyírparsnya
Nagyecsed (ID-70)	47,8764	22,3939	3,75	Fábiánháza	5,24	Nyírcsaholy	7,31	Győrtelek	7,57	Kocsord	9,42	Géberjén
Nagyfüged (ID-675)	47,6925	20,1100	4,00	Tarnasadány	4,82	Zaránk	5,47	Tarnaméra	7,05	Visznek	8,28	Boconád
Nagygéc (ID-6)	47,8517	22,7494	2,21	Csengersima	3,18	Komlódtótfalu	4,30	Szamosbecs	4,51	Csegöld	5,16	Csenger
Nagyhalász (ID-210)	48,1414	21,7572	4,08	Tiszarád	5,63	Vasmegeyer	6,21	Beszterec	6,76	Paszab	7,62	Tiszakarád
Nagyhódos (ID-22)	47,9719	22,8561	1,41	Kishódos	2,98	Garbolc	3,45	Méhtelek	4,20	Tisztaterek	6,04	Kispalád

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Nagyiván (ID-696)	47,4878	20,9397	8,87	Tiszaörs	11,29	Tiszaigar	11,54	Kunmadaras	15,64	Tiszaszentimre	16,61	Egyek
Nagykálló (ID-172)	47,7200	21,7703	5,36	Geszteréd	6,37	Téglás	7,98	Hajdúhadház	9,08	Balkány	10,69	Érpatak
Nagykamarás (ID-371)	46,4761	21,1192	1,99	Almáskamarás	5,56	Dombiratos	6,87	Kunágota	6,94	Medgyesegyháza	8,37	Kevermes
Nagykátá (ID-564)	47,4217	19,7483	5,13	Szentmártonkátá	7,15	Tápióbicske	8,56	Tápióság	8,91	Tápiószentmárton	10,19	Farmos
Nagykereki (ID-324)	47,1886	21,8064	4,43	Bedő	5,64	Bojt	7,21	Ártánd	7,62	Kismarja	8,30	Biharkeresztes
Nagykopáncs (ID-392)	46,3918	20,6862	4,70	Nagymajláth	5,28	Tótkomlós	6,23	Békéssámsón	6,36	Ambrózfalva	6,82	Csanádalbertyi
Nagykörös (ID-605)	47,0411	19,7933	10,91	Kocsér	13,88	Törtel	14,78	Cegléd	15,77	Kecskemét	17,64	Lajosmizse
Nagykörű (ID-628)	47,2842	20,4536	4,80	Tiszaabó	6,06	Kőtelek	6,39	Fegyvernek	10,67	Törökszentmiklós	12,62	Tiszaszűly
Nagylak (ID-390)	46,1753	20,7197	6,49	Kővegy	7,37	Magyarcsanak	7,98	Csanádpalota	10,20	Apátfalva	13,39	Királyhegyes
Nagyléta (ID-359)	47,3794	21,8988	2,56	Vértes	4,37	Kokad	8,49	Álmosd	9,20	Monostorpályi	10,28	Újléta
Nagylónya (ID-241)	48,3146	22,2734	2,04	Kislónya	2,58	Tiszaogyorós	2,80	Benk	3,60	Mátyus	5,44	Mezőladány
Nagymágocs (ID-404)	46,5847	20,4936	9,04	Szentetornya	10,07	Derekegyház	10,87	Fábiánsebestyén	12,34	Gádos	14,00	Orosháza
Nagymajláth (ID-391)	46,3719	20,7403	2,39	Ambrózfalva	4,70	Nagykopáncs	4,71	Csanádalbertyi	5,32	Tótkomlós	5,47	Pitvaros
Nagyrábé (ID-350)	47,2075	21,3442	2,47	Bihartorda	3,91	Dancsháza	5,50	Biharnagybajom	5,79	Sáp	7,05	Báránd
Nagyrev (ID-638)	46,9494	20,1583	3,82	Cibakháza	4,17	Ókéske	5,20	Újkéske	5,29	Tiszainoka	6,52	Tiszaakürt
Nagyrozvágy (ID-772)	48,3408	21,9367	1,94	Kisrozvágy	2,98	Ricse	3,21	Semjén	3,84	Csége	4,91	Láca
Nagyszalonta (ID-333)	46,8192	21,4975	5,00	Méhkerék	6,27	Mezőgyán	7,89	Sarkadkeresztúr	8,43	Kötegyán	10,94	Geszt
Nagyszekeres (ID-59)	47,9636	22,6094	1,14	Sonkád	2,17	Zsarolyán	3,10	Jánk	3,41	Nemesborzova	3,97	Kisszekeres
Nagyszénás (ID-286)	46,6753	20,6803	6,16	Gádos	11,28	Orosháza	11,81	Szentetornya	12,33	Csorvás	13,88	Kondoros
Nagytarcsa (ID-487)	47,4875	19,2775	0,62	Rákoscaba	1,36	Rákosliget	1,90	Rákoskeresztúr	3,33	Rákoshegy	5,64	Ecser
Nagyvarsány (ID-231)	48,1725	22,2875	1,52	Gyüre	2,60	Tiszavid	3,11	Kisvarsány	3,20	Tiszaszalka	3,77	Révaranyos
Napkor (ID-173)	47,9492	21,8717	5,03	Oros	5,15	Apagy	5,92	Sényő	6,61	Nyírpazony	7,80	Nyírtét
Négyes (ID-740)	47,7039	20,6864	3,35	Borsodivánka	4,39	Tiszavalk	5,30	Egerlővő	5,87	Poroszló	8,75	Tiszaabólina
Nemesbikk (ID-724)	47,8922	20,9706	2,35	Hejőbába	4,21	Hejőakürt	4,67	Hejőpapi	4,96	Tiszaoszlár	6,08	Tiszaatarján
Nemesborzova (ID-60)	47,9914	22,6289	2,03	Mánd	2,07	Kisszekeres	3,41	Nagyszekeres	4,23	Penyige	4,25	Sonkád
Nemesnádudvar (ID-508)	46,3447	19,0550	7,54	Sükösd	8,82	Dusnok	8,97	Hajós	11,32	Érsekcsanak	12,00	Miske
Nyáregyháza (ID-557)	47,2689	19,5033	4,18	Pilis	6,70	Dánszentmiklós	7,89	Alberti	9,32	Irsa	9,35	Újhartyán
Nyírábrány (ID-161)	47,5561	22,0186	5,98	Nyíracád	9,00	Nyírmártonfalva	9,07	Vámspércs	11,88	Bagamér	13,72	Penészlek

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Nyíracád (ID-162)	47,6031	21,9797	5,58	Nyírmártonfalva	5,98	Nyírbrány	9,79	Vámospércs	11,58	Nyíradony	12,06	Nyírlugos
Nyíradony (ID-163)	47,6967	21,9119	5,98	Nyírmihálydi	8,07	Szakoly	9,15	Balkány	10,00	Nyírgelse	10,04	Nyírlugos
Nyírbakta (ID-188)	47,9989	22,0742	1,07	Lórántháza	2,98	Nyírkércs	4,74	Nyírjákó	6,10	Rohod	6,16	Besenyőd
Nyírbátor (ID-201)	47,8397	22,1381	4,28	Nyírvasvári	4,56	Nyírcsászári	6,19	Nyírgyulaj	6,39	Nyírbogát	6,76	Nyírpilis
Nyírbéltek (ID-164)	47,7081	22,1364	4,57	Encsencs	6,81	Nyírlugos	7,06	Piricse	7,53	Penészlek	10,54	Nyírpilis
Nyírbogát (ID-202)	47,8031	22,0722	5,95	Kisléta	6,39	Nyírbátor	7,09	Encsencs	7,18	Piricse	7,36	Nyírgelse
Nyírbogdány (ID-211)	48,0619	21,8764	4,90	Nyírtura	5,35	Székely	5,38	Kemecse	6,67	Demecser	6,69	Sényő
Nyírcsaholy (ID-71)	47,9067	22,3400	5,16	Nyírmeggyes	5,24	Nagyecséd	5,80	Kocsord	6,17	Mátészalka	6,41	Fábiánháza
Nyírcsászári (ID-85)	47,8697	22,1797	4,40	Nyínderzs	4,56	Nyírbátor	5,16	Nyírvasvári	5,45	Gebe	5,72	Hodász
Nyínderzs (ID-80)	47,9089	22,1714	2,40	Hodász	3,58	Kántorjánosi	4,40	Nyírcsászári	6,02	Nyírgyulaj	7,06	Gebe
Nyíregyháza (ID-250)	47,9531	21,7272	5,47	Bököny	5,75	Oros	7,36	Nyírpazony	10,77	Napkor	11,39	Kótaj
Nyírgelse (ID-165)	47,7717	21,9856	4,31	Nyírmihálydi	6,24	Szakoly	7,28	Kisléta	7,36	Nyírbogát	8,97	Nyírlugos
Nyírgyulaj (ID-203)	47,8881	22,0969	5,08	Máriapócs	6,02	Nyínderzs	6,02	Ófehértó	6,19	Nyírbátor	6,50	Nyírcsászári
Nyíribrony (ID-192)	48,0175	21,9731	3,41	Nyírtét	3,42	Ramocsaháza	5,51	Székely	5,78	Levelek	6,34	Nyírkércs
Nyírjákó (ID-194)	48,0411	22,0831	2,11	Petneháza	2,73	Nyírkércs	3,00	Laskod	3,67	Lórántháza	3,86	Rohod
Nyírkarász (ID-147)	48,1058	22,1092	4,17	Gyulaháza	5,35	Petneháza	6,10	Nyírtass	6,79	Szabolcsbáka	7,34	Laskod
Nyírkércs (ID-189)	48,0233	22,0578	2,15	Lórántháza	2,73	Nyírjákó	2,98	Nyírbakta	3,51	Laskod	4,73	Petneháza
Nyírlövő (ID-236)	48,2069	22,1925	2,00	Lövőpetri	3,60	Pap	4,76	Jéke	5,02	Kopócsapáti	5,24	Révaranyos
Nyírlugos (ID-166)	47,7019	22,0458	6,81	Nyírbéltek	6,85	Nyírmihálydi	7,39	Encsencs	8,97	Nyírgelse	10,04	Nyíradony
Nyírmada (ID-181)	48,0731	22,2094	2,23	Pusztadobos	4,14	Nyírszöllős	5,69	Ilk	6,64	Nyírparasznya	6,93	Rohod
Nyírmártonfalva (ID-167)	47,5883	21,9086	5,58	Nyíracád	6,32	Vámospércs	9,00	Nyírbrány	10,27	Hajdúsámson	12,05	Nyíradony
Nyírmeggyes (ID-84)	47,9231	22,2753	5,16	Nyírcsaholy	5,49	Kérsemjén	5,53	Gebe	5,58	Mátészalka	5,63	Jármi
Nyírmihálydi (ID-168)	47,7347	21,9683	4,31	Nyírgelse	5,98	Nyíradony	6,24	Szakoly	6,85	Nyírlugos	8,87	Balkány
Nyírparasznya (ID-82)	48,0281	22,2681	4,70	Papos	4,72	Pusztadobos	4,78	Ópályi	5,05	Nagydobos	6,33	Kérsemjén
Nyírpazony (ID-212)	47,9908	21,8083	4,49	Nyírtura	4,61	Oros	5,62	Sényő	6,61	Napkor	7,36	Nyíregyháza
Nyírpilis (ID-205)	47,7936	22,1969	3,40	Nyírvasvári	4,07	Piricse	6,76	Nyírbátor	7,84	Encsencs	8,56	Nyírcsászári
Nyírszöllős (ID-213)	48,0475	22,1689	2,86	Rohod	4,14	Nyírmada	4,87	Vaja	5,42	Pusztadobos	5,87	Petneháza
Nyírtass (ID-148)	48,1244	22,0319	4,94	Berkesz	6,10	Nyírkarász	6,48	Gégény	6,75	Pátroha	6,77	Gyulaháza

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Nyírtét (ID-219)	48,0075	21,9297	3,41	Nyírbony	3,61	Sényő	4,95	Apagy	6,12	Ramocsaháza	6,34	Levelek
Nyírtura (ID-221)	48,0250	21,8406	4,01	Sényő	4,49	Nyírpazony	4,90	Nyírbogdány	6,30	Kemecse	6,91	Nyírtét
Nyírvasvári (ID-86)	47,8239	22,1903	3,40	Nyírpilis	4,28	Nyírbátor	5,16	Nyírcsászári	6,52	Piricse	7,40	Gebe
Ócsa (ID-464)	47,3067	19,2431	5,83	Alsónémedi	10,34	Bugyi	10,40	Sári	11,84	Vecsés	11,84	Dunaharaszti
Ófehértó (ID-183)	47,9347	22,0561	4,76	Besenyőd	5,08	Magy	6,02	Nyírgyulaj	6,12	Levelek	6,22	Pócspetri
Okány (ID-334)	46,9097	21,3503	6,40	Vésztő	8,73	Újiráz	10,55	Sarkadkeresztúr	10,84	Zsadány	14,12	Mezőgyán
Ókéske (ID-530)	46,9276	20,1137	1,49	Újkéske	3,98	Tizsakúrt	4,17	Nagyrév	4,30	Tizsainoka	7,87	Cibakháza
Olaszliszka (ID-814)	48,2500	21,4400	1,75	Vámosújfal	4,28	Szegilong	4,45	Sára	4,64	Bodrogsaadány	6,07	Szegi
Olcsa (ID-87)	48,0906	22,3394	0,98	Olcsaapáti	2,10	Vitka	3,95	Gergelyi	4,02	Nagydobos	4,69	Jánd
Olcsaapáti (ID-88)	48,0928	22,3522	0,98	Olcsa	2,93	Vitka	3,73	Gergelyi	3,87	Jánd	4,64	Nagydobos
Onga (ID-765)	48,1239	20,9147	3,91	Arnót	4,00	Felsőszolca	4,10	Gesztely	5,11	Alsószolca	5,30	Hernádkak
Ónod (ID-747)	48,0039	20,9272	1,86	Poga	2,41	Sajóhidvég	3,17	Köröm	4,34	Hejőkeresztúr	4,39	Sajópetri
Ópályi (ID-72)	48,0058	22,3231	4,78	Nyírparsznya	4,97	Mátészalka	5,16	Papos	5,66	Nagydobos	5,80	Szamoszeg
Ordas (ID-479)	46,6397	18,9578	3,56	Dunapataj	3,88	Géderlak	5,94	Dunaszentbenedek	8,45	Uszód	9,85	Harta
Orgovány (ID-549)	46,7514	19,4811	7,45	Páhi	10,23	Jakabszállás	11,40	Izsák	14,12	Bócsa	15,27	Soltszentimre
Oros (ID-214)	47,9494	21,8042	4,61	Nyírpazony	5,03	Napkor	5,75	Nyíregyháza	7,22	Bököny	8,22	Sényő
Orosháza (ID-287)	46,5739	20,6761	4,97	Szentetornya	10,97	Pusztaföldvár	11,28	Nagyszénás	11,97	Gádos	14,00	Nagymágocs
Ószentiván (ID-398)	46,1772	20,1744	1,61	Újszentiván	4,10	Szőreg	5,95	Gyála (Nagyret)	7,37	Deszk	9,02	Kübekháza
Öcsöd (ID-294)	46,9044	20,3983	6,97	Mesterszállás	7,39	Békésszentandrás	11,02	Kunszentmárton	12,67	Szarvas	13,13	Tiszaöldvár
Őr (ID-196)	47,9800	22,1903	2,82	Vaja	4,58	Jármi	5,09	Kántorjánosi	5,26	Papos	5,30	Kérsenjen
Öregcsertő (ID-509)	46,5256	19,1200	4,67	Szadmár	4,77	Homokmégy	4,97	Kiskörös	8,72	Drágszélszállás	10,22	Kalocsa
Örkény (ID-465)	47,1375	19,4428	6,33	Pusztavacs	7,43	Tatárszentgyörgy	9,22	Gyón	10,03	Újhartyán	11,11	Alsódabas
Örvény (ID-697)	47,6062	20,7231	3,05	Tiszafüred	6,04	Tiszaszállás	7,27	Poroszló	9,15	Sarud	9,69	Újlörincfalva
Öttömös (ID-414)	46,2911	19,6933	4,89	Pusztamérge	11,18	Kelebia	15,10	Kisszállás	15,27	Tompa	22,60	Kiskunhalas
Pácin (ID-774)	48,3372	21,8375	3,34	Karcsa	6,39	Karos	7,34	Nagyrozvágy	8,13	Kisrozvágy	9,28	Cigánd
Páhi (ID-521)	46,7219	19,3933	7,45	Orgovány	8,89	Csengöd	9,89	Izsák	10,31	Soltszentimre	13,25	Bócsa
Pálmonostora (ID-531)	46,6344	19,9539	6,55	Gátér	7,89	Tömörkény	12,24	Kiskunfélegyháza	13,71	Csanytelek	16,30	Jászszenzlászló
Panyola (ID-28)	48,0503	22,4067	2,78	Szamoszeg	3,76	Szamoskér	5,66	Nábrád	6,22	Olcsaapáti	6,42	Nagydobos

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Pap (ID-156)	48,2128	22,1447	3,07	Jéke	3,60	Nyírlövő	3,88	Anarcs	4,34	Kisvárd	4,63	Lövőpetri
Papos (ID-78)	47,9861	22,2603	1,64	Kérsemjén	1,86	Járm	4,70	Nyírparasznya	5,16	Ópályi	5,26	Ör
Paszab (ID-134)	48,1411	21,6661	2,60	Tiszabercel	4,64	Buj	5,70	Gáva	6,76	Nagyhalász	8,12	Tizsakarád
Pátroha (ID-149)	48,1828	22,0067	2,22	Rétközberencs	3,79	Ajak	6,25	Gégény	6,75	Nyírtass	7,85	Kékcse
Pátyod (ID-14)	47,8711	22,6206	2,55	Szamosangyalos	3,40	Hermánszeg	3,93	Szamosatárfalva	4,18	Porcsalma	4,31	Szamosassályi
Pély (ID-688)	47,4950	20,3514	4,95	Tarnaszentmiklós	7,56	Hevesvezekény	9,73	Tiszabura	10,65	Jászkisér	11,29	Kisköre
Penészlek (ID-73)	47,6411	22,1511	7,53	Nyírbélték	10,39	Nyírlugos	12,06	Encsencs	13,53	Nyíracád	13,72	Nyírábrány
Penyige (ID-47)	48,0064	22,5767	2,26	Mánd	3,51	Kömörő	4,23	Nemesborzova	4,96	Fehérgyarmat	5,24	Sonkád
Pereg (ID-585)	47,1743	19,0058	1,25	Kiskunlacháza	4,19	Ráckeve	5,23	Szigetbecse	6,64	Áporka	7,59	Szigetszentmárton
Pesterzsébet (ID-606)	47,4336	19,1189	2,12	Kispest	3,27	Csepel	4,24	Soroksár	4,49	Pestszentlőrinc	7,49	Budapest
Pestszentlőrinc (ID-538)	47,4439	19,1767	3,33	Kispest	4,49	Pesterzsébet	5,53	Budapest	5,73	Rákoshegy	6,30	Soroksár
Pestújhely (ID-539)	47,5411	19,1250	2,46	Rákospalota	3,87	Rákosszentmihály	4,23	Újpest	4,44	Sashalom	6,15	Budapest
Peszéradacs (ID-550)	47,0697	19,2833	7,14	Tatárszentgyörgy	12,03	Gyón	12,37	Kunszentmiklós	12,81	Alsódabas	13,84	Felsódabas
Petneháza (ID-191)	48,0592	22,0919	2,11	Nyírkákó	3,33	Laskod	4,07	Rohod	4,73	Nyírkércs	5,35	Nyírkársz
Pilis (ID-558)	47,2847	19,5536	4,18	Nyáregyháza	5,31	Alberti	6,97	Irsa	7,39	Dánszentmiklós	11,00	Ceglédbercel
Piricse (ID-206)	47,7703	22,1550	3,77	Encsencs	4,07	Nyírpilis	6,52	Nyírvasvári	7,06	Nyírbélték	7,18	Nyírbogát
Pitvaros (ID-393)	46,3228	20,7433	2,54	Csanádalbti	3,09	Ambrózfalva	5,47	Nagymajláth	6,01	Mezőhegyes	8,53	Csanádpalota
Pocsaj (ID-343)	47,2847	21,8183	2,96	Esztár	3,21	Kismarja	9,04	Hencida	10,73	Nagykereki	11,33	Bojt
Pócsmegyer (ID-575)	47,7172	19,1067	3,04	Szigetmonostor	3,43	Felsőgöd	4,22	Alsógöd	4,29	Tahitótfalu	6,27	Szód
Pócspetri (ID-204)	47,8928	22,0008	2,47	Máriapócs	5,81	Magy	5,88	Kállósemjén	6,22	Ófehértó	6,42	Kisléta
Poga (ID-721)	47,9897	20,9406	1,36	Köröm	1,86	Ónod	2,28	Sajóhidvég	2,70	Nagycsécs	3,97	Girincs
Polgár (ID-117)	47,8689	21,1225	5,36	Tizapalkonya	6,68	Tizaozlár	8,75	Tizagyulaháza	8,93	Hejőkürt	9,22	Tizatarján
Porcsalma (ID-2)	47,8878	22,5703	3,65	Szamosújlak	3,90	Hermánszeg	4,00	Tyukod	4,05	Rápolt	4,18	Pátyod
Poroszló (ID-698)	47,6547	20,6581	4,75	Újlőrincfalva	5,21	Borsodivánka	5,87	Négyes	7,27	Örvény	7,71	Tizavalk
Prónayfalva (ID-522)	46,5594	19,5242	7,63	Bócsa	9,92	Soltvadkert	11,30	Szank	14,27	Kiskunhalas	17,74	Kiskunmajsa
Prügy (ID-125)	48,0839	21,2544	4,48	Taktakénz	4,96	Tizadada	5,02	Báj	6,59	Taktaszada	7,12	Csobj
Pusztadobos (ID-182)	48,0650	22,2369	2,23	Nyírmada	4,72	Nyírparasznya	5,42	Nyírszöllős	5,99	Ilk	6,30	Nagydobos
Pusztaföldvár (ID-288)	46,5411	20,8114	5,95	Csanádapáca	8,32	Gerendás	10,97	Orosháza	10,97	Nagybánhegyes	11,25	Csorvás

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Pusztamérges (ID-415)	46,3350	19,6892	4,89	Öttömös	15,40	Kelebia	15,61	Kisszállás	18,43	Tompa	18,78	Kiskunmajsa
Pusztamonostor (ID-624)	47,5625	19,8047	5,41	Jászfelsőszentgyörgy	5,76	Jászfényszaru	5,86	Szentlőrincváta	9,18	Boldog	10,86	Jászberény
Pusztavacs (ID-466)	47,1764	19,5039	5,90	Dánszentmiklós	6,33	Örkény	9,41	Újhartyán	10,29	Nyáregyháza	11,32	Irsa
Püspökladány (ID-255)	47,2839	21,1772	8,94	Báránd	9,74	Szerep	10,49	Sárrétudvari	11,14	Tetétlen	11,71	Kaba
Püspöklele (ID-376)	46,2711	20,3500	4,98	Ferencszállás	5,38	Klárafalva	9,70	Deszk	11,31	Kiszombor	11,62	Tápé
Ráckeve (ID-586)	47,1639	18,9525	2,84	Szigetbecse	4,19	Pereg	5,06	Kiskunlacháza	5,20	Lórév	7,88	Szigetújfalu
Rakamaz (ID-135)	48,1175	21,4778	2,59	Tiszanagyfalu	4,24	Tokaj	4,84	Timár	7,01	Tiszaladány	7,19	Szabolcs
Rákóczi falva (ID-629)	47,0994	20,2358	4,56	Tiszavárkony	6,52	Vezseny	7,26	Tószeg	10,41	Szolnok	10,97	Szajol
Rákosc saba (ID-488)	47,4836	19,2833	0,62	Nagytarcsa	1,90	Rákosliget	2,17	Rákoskeresztúr	3,43	Rákoshegy	5,03	Ecser
Rákoshegy (ID-540)	47,4681	19,2439	1,54	Rákoskeresztúr	2,69	Rákosliget	3,33	Nagytarcsa	3,43	Rákosc saba	5,73	Pestszentlőrinc
Rákoskeresztúr (ID-489)	47,4797	19,2550	1,17	Rákosliget	1,54	Rákoshegy	1,90	Nagytarcsa	2,17	Rákosc saba	5,25	Cinkota
Rákosliget (ID-490)	47,4897	19,2597	1,17	Rákoskeresztúr	1,36	Nagytarcsa	1,90	Rákosc saba	2,69	Rákoshegy	4,56	Cinkota
Rákospalota (ID-607)	47,5625	19,1167	2,46	Pestújhely	2,55	Újpest	5,97	Rákosszentmihály	6,60	Sashalom	8,43	Dunakeszi
Rákosszentmihály (ID-541)	47,5211	19,1672	0,68	Sashalom	3,12	Budapest	3,87	Pestújhely	3,90	Cinkota	5,97	Rákospalota
Ramocsaháza (ID-193)	48,0467	21,9875	3,42	Nyíribrony	3,50	Székely	4,56	Laskod	5,84	Nyírkércs	6,12	Nyírtét
Rápol t (ID-19)	47,9189	22,5419	2,20	Fülpös	2,41	Gyúgye	2,43	Szatmárörkötít	2,44	Cégénydányád	3,58	Szamosúj lak
Reformátuskovács háza (ID-384)	46,4134	20,8942	2,27	Mezőkovács háza	2,69	Végegyháza	5,95	Nagybánhegyes	8,07	Magyarbánhegyes	11,18	Mezőhegyes
Rém (ID-448)	46,2564	19,1506	6,10	Borota	6,60	Felsőszentiván	6,60	Csávoly	11,56	Sükösd	12,27	Nemesnádudvar
Rétközberencs (ID-150)	48,2025	22,0117	2,22	Pátroha	3,77	Ajak	5,64	Kékese	6,33	Tiszakanyár	6,40	Kisvá rda
Révaranyos (ID-233)	48,2021	22,2628	1,48	Kopócsapáti	2,36	Gyüre	2,54	Tiszavid	3,77	Nagyvarsány	4,54	Tiszaadony
Révleányvár (ID-777)	48,3283	22,0481	4,39	Szabolcsveresmart	4,98	Zemplénagárd	5,44	Ricse	5,69	Komoró	5,82	Semjén
Ricse (ID-775)	48,3319	21,9747	2,14	Semjén	2,98	Nagyrosvágy	3,16	Cséke	3,71	Kisrosvágy	4,02	Láca
Rohod (ID-195)	48,0361	22,1344	2,86	Nyírszöllös	3,86	Nyírtákó	4,07	Petneháza	4,84	Vaja	5,32	Lórántháza
Rozsály (ID-11)	47,9289	22,8017	2,22	Zajta	3,39	Gacsály	3,96	Tisztaberek	4,71	Garbolc	4,92	Csegöld
Sajóbesenyő (ID-763)	48,1544	20,8078	0,88	Szirmabesenyő	2,50	Sajókeresztúr	3,51	Sajóvamos	4,02	Sajópálfala	4,72	Arnót
Sajóecseg (ID-756)	48,1958	20,7814	2,76	Boldva	3,00	Sajókeresztúr	3,30	Sajósenye	4,05	Sajóvamos	5,00	Sajóbesenyő
Sajóhidvég (ID-810)	48,0058	20,9594	2,28	Poga	2,41	Ónod	2,61	Köröm	3,82	Külsőbőcs	4,06	Berzék
Sajókeresztúr (ID-748)	48,1689	20,7819	2,31	Szirmabesenyő	2,50	Sajóbesenyő	3,00	Sajóecseg	3,95	Sajóvamos	5,09	Sajósenye

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Sajólád (ID-757)	48,0461	20,9061	1,82	Sajópetri	3,78	Belsőbócs	3,97	Alsózsolca	4,59	Kistokaj	4,64	Külsőbócs
Sajóörös (ID-727)	47,9569	21,0250	1,11	Kiscséc	2,52	Sajószöged	2,54	Kesznyéten	2,85	Tiszaszederkény	3,32	Girincs
Sajópálfala (ID-750)	48,1728	20,8544	1,96	Sajóvamos	4,02	Sajóbesenyő	4,02	Arnót	4,28	Sajósenye	4,90	Szirmabesenyő
Sajópetri (ID-758)	48,0342	20,8894	1,82	Sajólád	3,51	Kistokaj	4,39	Ónod	4,58	Mályi	5,14	Belsőbócs
Sajósenye (ID-759)	48,2053	20,8236	2,69	Sajóvamos	2,86	Boldva	3,30	Sajóecseg	4,28	Sajópálfala	5,09	Sajókeresztúr
Sajószöged (ID-722)	47,9458	20,9956	2,52	Sajóörös	2,78	Girincs	3,01	Kiscséc	3,85	Nagycséc	4,31	Tiszaszederkény
Sajóvamos (ID-760)	48,1817	20,8317	1,96	Sajópálfala	2,69	Sajósenye	3,51	Sajóbesenyő	3,95	Sajókeresztúr	4,05	Sajóecseg
Sándorfalva (ID-411)	46,3722	20,1100	8,76	Algyő	11,41	Kiskundorozsma	13,37	Szeged	14,29	Tápé	14,42	Kistelek
Sáp (ID-351)	47,2578	21,3639	3,47	Bihartorda	3,98	Földes	4,13	Dancsháza	5,58	Báránd	5,79	Nagyráb
Sára (ID-784)	48,2652	21,4956	0,36	Bodrogzsádný	2,81	Bodrogolaszi	2,92	Vámosújfal	4,45	Olaszliszka	5,11	Viss
Sáránd (ID-344)	47,4100	21,6389	3,06	Hajdúbagos	3,99	Mikepércs	7,82	Hosszúpályi	7,94	Derecske	10,20	Konyár
Sári (ID-467)	47,2153	19,2722	3,05	Felsődabas	4,68	Alsódabas	6,57	Gyón	8,63	Kakucs	8,79	Bugyi
Sarkad (ID-335)	46,7428	21,3839	7,20	Méhkerék	7,64	Kötegyán	8,59	Sarkadkeresztúr	9,95	Doboz	11,59	Gyulavári
Sarkadkeresztúr (ID-336)	46,8197	21,3939	6,28	Méhkerék	7,89	Nagyszalonta	8,59	Sarkad	10,55	Okány	10,88	Kötegyán
Sárospatak (ID-779)	48,3189	21,5664	1,56	Végardó	1,63	Bodroghalász	5,16	Bodrogolaszi	5,71	Károlyfalva	6,97	Vajdácska
Sárrétudvari (ID-352)	47,2017	21,2453	3,41	Szerep	4,11	Biharnagybajom	6,79	Dancsháza	7,23	Báránd	7,50	Nagyráb
Sarud (ID-699)	47,5939	20,6025	4,64	Újlőrincfalva	6,99	Tiszanána	7,95	Poroszló	9,15	Örvény	9,40	Tiszaderzs
Sashalom (ID-542)	47,5153	19,1700	0,68	Rákosszentmihály	2,49	Budapest	3,73	Cinkota	4,44	Pestújhely	6,60	Rákospalota
Sátorajújhely (ID-793)	48,3942	21,6561	4,47	Felsőberecki	5,72	Alsóberecki	5,92	Károlyfalva	8,04	Vajdácska	9,12	Végardó
Semjén (ID-776)	48,3511	21,9772	1,03	Cséke	1,98	Láca	2,14	Ricse	2,63	Kisrosvág	3,21	Nagyrosvág
Sényő (ID-222)	48,0019	21,8819	3,61	Nyírtét	4,01	Nyírtura	5,62	Nyírpazony	5,92	Napkor	5,96	Apagy
Solt (ID-480)	46,8033	19,0044	5,31	Dunaegyháza	9,22	Apostag	10,86	Harta	13,69	Dunavecse	16,84	Dunapataj
Soltszentimre (ID-523)	46,7767	19,2842	6,04	Fülöpszállás	6,38	Izsák	6,70	Csengöd	10,31	Páhi	10,46	Akasztó
Soltvadkert (ID-524)	46,5872	19,4008	8,23	Bócsa	9,92	Prónayfalva	12,18	Kecel	15,00	Páhi	17,23	Csengöd
Sonkád (ID-45)	47,9608	22,5947	1,14	Nagyszekeres	1,39	Zsarolyán	3,72	Cégénydányád	3,85	Jánk	4,00	Gyügye
Soroksár (ID-543)	47,3964	19,1311	4,24	Pesterzsébet	4,25	Csepel	4,54	Dunaharaszti	5,97	Kispest	6,30	Pestszentlőrinc
Sóstófalva (ID-812)	48,1606	20,9933	2,44	Újcsanános	3,38	Alsódobsza	5,02	Megyaszó	6,31	Gesztely	6,31	Szikszó
Sövényháza (ID-412)	46,5061	20,0772	7,79	Kistelek	9,25	Mindszent	11,32	Csanytelek	12,51	Tömörkény	15,10	Sándorfalva

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Sükösd (ID-510)	46,2858	19,0064	3,79	Érsekcsanád	7,54	Nemesnádudvar	9,87	Bajaszentistván	11,17	Baja	11,56	Rém
Szabadszállás (ID-551)	46,8828	19,2250	6,87	Fülöpszállás	12,63	Soltszentimre	13,01	Izsák	18,29	Kunszentmiklós	18,89	Csengőd
Szabolcs (ID-130)	48,1794	21,5053	2,42	Zalkod	2,70	Balsa	3,19	Timár	4,26	Kenéz	4,36	Vencsellő
Szabolcsbáka (ID-160)	48,1594	22,1531	3,14	Gyuláháza	4,01	Anarcs	4,03	Gemzse	4,60	Lövőpetri	5,96	Pap
Szabolcsveresmart (ID-152)	48,2928	22,0222	4,39	Révleányvár	4,44	Kékcse	4,95	Döge	5,60	Ricse	5,75	Tizsakanyár
Szajol (ID-630)	47,1853	20,3072	3,30	Tizzapüspöki	8,38	Törökszentmiklós	8,84	Szolnok	10,97	Rákóczi falva	13,95	Besenyszög
Szakáld (ID-717)	47,9503	20,9119	1,62	Hejőszalonta	3,41	Hejőkeresztúr	3,75	Nagycsécs	4,82	Köröm	4,88	Poga
Szakmár (ID-511)	46,5594	19,0839	4,67	Öregcsertő	7,31	Homokmégy	7,78	Kalocsa	9,18	Kiskőrös	10,62	Drágszélszállás
Szakoly (ID-174)	47,7689	21,9022	2,91	Balkány	6,24	Nyírmihálydi	6,24	Nyírgelse	6,25	Biri	8,07	Nyíradony
Szalkszentmárton (ID-481)	46,9836	19,0228	5,01	Tass	7,39	Dunavecse	9,78	Kunszentmiklós	11,72	Apostag	12,37	Dömsöd
Szamosangyalos (ID-15)	47,8783	22,6531	1,39	Szamosatárfalva	2,55	Pátyod	3,48	Szamosbecs	3,49	Szamosáslyi	3,67	Hermánszeg
Szamosbecs (ID-13)	47,8664	22,6961	2,02	Komlódtótfalu	2,47	Csengersima	2,77	Szamosatárfalva	3,11	Csenger	3,48	Szamosangyalos
Szamoskér (ID-89)	48,0172	22,4172	2,91	Nábrád	3,76	Panyola	4,92	Szamoszeg	5,77	Tunyog	6,19	Matolcs
Szamosáslyi (ID-17)	47,9081	22,6381	1,63	Hermánszeg	3,36	Majtis	3,49	Szamosangyalos	3,58	Szamosatárfalva	3,74	Szamosújlak
Szamosatárfalva (ID-18)	47,8839	22,6697	1,39	Szamosangyalos	2,77	Szamosbecs	3,58	Szamosáslyi	3,93	Pátyod	4,31	Hermánszeg
Szamosújlak (ID-32)	47,9178	22,5900	1,87	Gyúgye	2,77	Hermánszeg	3,23	Cégénydányád	3,43	Zsarolyán	3,58	Rápol
Szamoszeg (ID-90)	48,0478	22,3694	2,78	Panyola	3,75	Nagydobos	4,92	Szamoskér	5,17	Olcsvaapáti	5,25	Olcsva
Szank (ID-532)	46,5578	19,6719	7,03	Jászszentlászló	8,22	Kiskunmajsza	11,30	Prónayfalva	15,53	Bócsa	19,89	Kiskunhalas
Szarvas (ID-295)	46,8761	20,5597	5,71	Békésszentandrás	8,76	Csabacsüd	12,67	Öcsöd	12,99	Mesterszállás	15,55	Mezőtúr
Szatmárcseke (ID-29)	48,0892	22,6386	3,89	Túristvándi	5,78	Tizsakóród	6,74	Nagyar	6,98	Kömörő	7,31	Kölcse
Szatmárökörítő (ID-20)	47,9184	22,5094	0,58	Fülpös	2,43	Rápol	3,35	Fülpösdaróc	3,39	Géberjén	4,25	Cégénydányád
Szeged (ID-422)	46,2597	20,1714	2,18	Tápé	5,56	Szőreg	7,73	Deszk	7,75	Gyála (Nagyrét)	8,22	Újszentiván
Szeghalom (ID-298)	47,0258	21,1844	8,70	Csökmő	9,50	Körösladány	9,64	Füzesgyarmat	12,04	Vésztő	14,17	Újiráz
Szegi (ID-817)	48,2056	21,3925	1,81	Szegilong	6,07	Olaszliszka	6,45	Zalkod	7,72	Tarcal	7,74	Timár
Szegilong (ID-818)	48,2175	21,4092	1,81	Szegi	4,28	Olaszliszka	5,88	Zalkod	5,99	Vámosújfal	7,50	Viss
Szegvár (ID-419)	46,5942	20,2314	7,84	Mindszent	7,94	Szentes	8,03	Csanytelek	10,02	Derekegyház	13,79	Tömörkény
Székely (ID-220)	48,0642	21,9483	3,50	Ramocsaháza	4,99	Berkesz	5,35	Nyírbogdány	5,51	Nyíribrony	5,79	Demecser
Szelevény (ID-639)	46,8019	20,2025	4,53	Csépa	7,07	Magyartés	7,79	Kunszentmárton	8,59	Tizsasas	9,75	Csongrád

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
	É. sz.	K. h.	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Szentes (ID-420)	46,6606	20,2697	7,94	Szegvár	9,76	Magyartés	10,30	Derekegyház	11,54	Csongrád	12,71	Csanytelek
Szentetornya (ID-289)	46,5801	20,6117	4,97	Orosháza	9,04	Nagymágocs	9,82	Gádosos	11,81	Nagyszénás	15,88	Pusztaföldvár
Szentistván (ID-741)	47,7833	20,6419	5,55	Mezőkövesd	6,31	Mezőkeresztes	6,63	Keresztespüspöki	7,01	Egerlövő	7,99	Mezőnagymihály
Szentlőrinc-káta (ID-565)	47,5203	19,7581	2,94	Jászfelsőszentgyörgy	5,86	Pusztamonostor	6,01	Jászfényszaru	6,14	Tóalmás	8,64	Szentmártonkáta
Szentmártonkáta (ID-566)	47,4536	19,6992	5,13	Nagykáta	6,33	Tápiószecső	7,06	Tóalmás	7,29	Tápióság	8,64	Szentlőrinc-káta
Szentpéterszeg (ID-311)	47,2350	21,6181	3,94	Váncsod	4,01	Gáborján	5,89	Berettyóújfalú	6,59	Mezőpeterd	7,00	Berettyószentmárton
Szeremle (ID-512)	46,1489	18,8889	5,75	Bátmonostor	7,58	Baja	8,18	Bajaszentistván	8,42	Vaskút	10,67	Nagybaracska
Szerencs (ID-800)	48,1711	21,2089	3,02	Bekecs	3,89	Legyesbénye	5,04	Mezőzombor	6,59	Taktaszada	10,12	Taktaharkány
Szerep (ID-353)	47,1978	21,2006	3,41	Sárrétudvari	6,87	Biharnagybajom	9,61	Báránd	9,74	Püspökladány	9,91	Dancsháza
Szigetbecse (ID-587)	47,1389	18,9603	2,84	Ráckeve	3,98	Lórév	5,23	Pereg	5,40	Makád	6,16	Dömsöd
Szigetcsép (ID-588)	47,2692	18,9731	2,42	Majosháza	3,63	Szigetszentmárton	4,79	Szigetújfalú	5,41	Áporka	5,72	Tököl
Szigetmonostor (ID-576)	47,6900	19,1100	1,87	Alsógöd	3,04	Pócsmegyer	3,22	Felsőgöd	5,84	Alag	6,43	Dunakeszi
Szigetszentmárton (ID-589)	47,2369	18,9658	2,23	Szigetújfalú	3,63	Szigetcsép	4,20	Áporka	4,95	Majosháza	6,77	Kiskunlacháza
Szigetszentmiklós (ID-590)	47,3439	19,0467	1,96	Taksony	4,81	Dunaharaszti	6,34	Tököl	8,52	Majosháza	8,55	Csepel
Szigetújfalú (ID-591)	47,2339	18,9367	2,23	Szigetszentmárton	4,79	Szigetcsép	6,38	Áporka	6,72	Majosháza	7,88	Ráckeve
Szihalom (ID-742)	47,7769	20,4872	3,45	Borsodszemere	5,44	Füzesabony	6,00	Mezőtárkány	6,30	Maklár	7,51	Egerfarmos
Szikszó (ID-766)	48,2039	20,9383	5,27	Alsódobsza	6,31	Sóstófalva	7,12	Sajópálfa	8,29	Sajóvamos	8,48	Meggyaszó
Szirma (ID-762)	48,0708	20,8288	3,24	Kistokaj	3,51	Hejőcsaba	4,82	Alsózsolca	4,91	Mályi	5,00	Felsőzsolca
Szirmabesenyő (ID-764)	48,1508	20,7972	0,88	Sajóbesenyő	2,31	Sajókeresztúr	4,28	Sajóvamos	4,90	Sajópálfa	5,14	Sajóecseg
Szolnok (ID-633)	47,1878	20,1903	8,84	Szajol	10,10	Zagyvarékas	10,14	Tiszapüspöki	10,41	Rákóczi-falva	10,80	Tószeg
Szód (ID-599)	47,7228	19,1900	3,69	Vácrátót	3,80	Felsőgöd	6,09	Alsógöd	6,27	Pócsmegyer	7,01	Szigetmonostor
Szőreg (ID-399)	46,2119	20,1925	2,79	Újszentiván	4,10	Ószentiván	4,53	Deszk	5,34	Tápe	5,56	Szeged
Tahitótfalu (ID-577)	47,7553	19,0969	4,29	Pócsmegyer	4,33	Vác	6,89	Felsőgöd	7,33	Szigetmonostor	7,84	Szód
Tákos (ID-105)	48,1569	22,4331	2,83	Csaroda	3,83	Fejércse	5,13	Hete	5,19	Gelénés	5,41	Márokpapi
Taksony (ID-592)	47,3369	19,0706	1,96	Szigetszentmiklós	3,66	Dunaharaszti	7,68	Alsónémedi	7,80	Tököl	8,03	Soroksár
Taktaharkány (ID-801)	48,0931	21,1389	3,88	Taktaszada	7,31	Bekecs	7,64	Taktakenéz	7,83	Tiszalúc	7,94	Legyesbénye
Taktakenéz (ID-126)	48,0508	21,2200	2,08	Tiszadada	4,48	Prügy	5,67	Tiszadob	7,64	Taktaharkány	7,78	Taktaszada
Taktaszada (ID-802)	48,1153	21,1792	3,88	Taktaharkány	4,23	Bekecs	5,58	Legyesbénye	6,59	Szerencs	6,59	Prügy

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Tápé (ID-413)	46,2597	20,1997	2,18	Szeged	5,34	Szőreg	6,15	Deszk	8,13	Újszentiván	8,58	Algyő
Tápióbicske (ID-567)	47,3692	19,6936	5,61	Tápióság	5,85	Tápiószentmárton	7,15	Nagykátá	9,40	Szentmártonkátá	11,71	Tápiószecső
Tápiógyörgye (ID-568)	47,3389	19,9506	5,77	Tápiószele	7,68	Farmos	10,73	Jánoshida	10,91	Újszász	12,44	Jászsószentgyörgy
Tápióság (ID-569)	47,4028	19,6381	5,61	Tápióbicske	6,62	Tápiószecső	7,29	Szentmártonkátá	8,56	Nagykátá	9,01	Tápiószűly
Tápiószűly (ID-494)	47,4506	19,5414	5,57	Kóka	5,68	Tápiószecső	7,88	Dány	9,01	Tápióság	11,87	Szentmártonkátá
Tápiószecső (ID-570)	47,4603	19,6156	3,45	Kóka	5,68	Tápiószűly	6,33	Szentmártonkátá	6,62	Tápióság	7,65	Tóalmás
Tápiószele (ID-571)	47,3242	19,8772	5,11	Farmos	5,77	Tápiógyörgye	9,05	Tápiószentmárton	14,56	Nagykátá	14,71	Tápióbicske
Tápiószentmárton (ID-572)	47,3419	19,7600	5,85	Tápióbicske	7,97	Farmos	8,91	Nagykátá	9,05	Tápiószele	11,41	Tápióság
Tarcal (ID-815)	48,1417	21,3519	4,59	Ibrány	5,61	Tokaj	6,20	Mezőzombor	7,72	Szegi	7,99	Báj
Tarnabod (ID-689)	47,6850	20,2333	4,86	Boconád	5,44	Tarnasápany	6,28	Tarnaméra	6,57	Erdőtelek	6,99	Kál
Tarnaméra (ID-690)	47,6569	20,1606	2,72	Tarnasápany	3,02	Boconád	3,78	Zaránk	5,47	Nagyfüged	6,28	Tarnabod
Tarnaörs (ID-691)	47,6075	20,0597	2,28	Erk	4,19	Jászdózsa	4,88	Visznek	6,04	Zaránk	7,20	Jászárokszállás
Tarnaszentmiklós (ID-695)	47,5328	20,3861	3,59	Hevesvezekény	4,95	Pély	9,00	Kisköre	9,09	Kömlő	10,42	Tiszabura
Tarnasápany (ID-692)	47,6814	20,1608	2,72	Tarnaméra	4,00	Nagyfüged	4,66	Boconád	5,15	Zaránk	5,44	Tarnabod
Tarpa (ID-95)	48,1100	22,5389	3,97	Márok	4,19	Tivadar	4,79	Hete	4,92	Nagyar	4,97	Márokpapi
Tass (ID-552)	47,0272	19,0392	5,01	Szalkszentmárton	6,84	Kunszentmiklós	7,80	Dab	7,82	Dömsöd	10,30	Makád
Tataháza (ID-430)	46,1811	19,3028	1,35	Mátételke	5,50	Bácsalmás	8,05	Mélykút	8,84	Felsőszentiván	11,13	Borota
Tatárszentgyörgy (ID-468)	47,0911	19,3722	7,14	Peszéradacs	7,43	Örkény	9,21	Ladánybene	9,55	Gyón	11,20	Alsódabas
Téglás (ID-263)	47,7225	21,6853	3,54	Hajdúhadház	6,37	Nagykálló	8,83	Geszteréd	9,67	Újfehértó	12,19	Érpatak
Tépe (ID-345)	47,3222	21,5769	3,50	Derecske	7,31	Konyár	10,19	Szentpéterszeg	10,48	Berettyóújfalu	10,82	Sáránd
Tetétlen (ID-256)	47,3242	21,3125	4,90	Kaba	5,51	Földes	7,43	Báránd	8,34	Sáp	9,62	Dancsháza
Timár (ID-136)	48,1608	21,4725	3,13	Zalkod	3,19	Szabolcs	4,84	Rakamaz	5,51	Balsa	5,87	Tokaj
Tiszaadony (ID-113)	48,2347	22,2997	3,59	Tiszakerecseny	3,71	Kopócsapáti	4,40	Tiszavid	4,54	Révaranyos	5,50	Mátyus
Tiszabólna (ID-713)	47,6986	20,8031	4,52	Tiszavalk	5,18	Tiszadorogma	8,75	Négyes	9,53	Tiszafüred	10,09	Egyek
Tiszabecs (ID-63)	48,1022	22,8272	3,39	Milota	3,83	Uszka	5,96	Tiszacsécsse	6,44	Magosliget	8,36	Botpalád
Tiszabercel (ID-137)	48,1608	21,6472	2,60	Paszab	3,78	Gáva	6,40	Vencsellő	6,58	Buj	7,25	Tiszakarád
Tiszabездéd (ID-242)	48,3694	22,1544	1,81	Győröcske	3,17	Tuzsér	4,85	Zemplénagárd	5,30	Eperjeske	5,76	Mándok
Tiszabő (ID-654)	47,3161	20,4964	4,23	Kőtelek	4,80	Nagykőrú	6,10	Fegyvernek	10,51	Tiszaroff	11,19	Tiszasűly

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Tiszabura (ID-655)	47,4572	20,4681	6,08	Tiszaroff	6,18	Kisköre	9,07	Tiszasüly	9,73	Pély	10,42	Tarnaszentmiklós
Tiszabüd (ID-118)	47,9674	21,3421	2,65	Búdszentmihály	6,82	Tiszalök	9,44	Tiszatardos	10,15	Csobaj	10,95	Tiszadada
Tiszacsécse (ID-65)	48,1181	22,7506	2,78	Milota	3,13	Tizsakóród	5,96	Tiszabecs	7,63	Kölcse	8,91	Szatmárcseke
Tiszacsege (ID-264)	47,7047	20,9956	4,89	Ároktő	9,67	Tizakeszi	9,75	Tiszadorogma	10,68	Egyek	14,43	Tiszabábolna
Tiszadada (ID-119)	48,0400	21,2428	2,08	Taktakenéz	4,96	Prügy	6,10	Tiszadob	6,82	Báj	7,70	Csobaj
Tiszaderzs (ID-650)	47,5169	20,6544	5,32	Abádszalók	6,28	Tizszaszállós	6,46	Tizszaszentimre	9,40	Sarud	11,02	Tizszanána
Tiszadob (ID-120)	48,0103	21,1739	5,67	Taktakenéz	6,10	Tiszadada	7,44	Tizszagyulaháza	7,81	Tizszalúc	9,57	Taktaharkány
Tiszadorogma (ID-714)	47,6842	20,8689	5,18	Tizszabábolna	5,95	Egyek	8,59	Ároktő	9,48	Tizszavalk	9,75	Tizszacsege
Tizszaeszlár (ID-121)	48,0344	21,4644	5,22	Tizszaladány	5,71	Tizszatardos	6,10	Tizszalök	6,72	Tizszanagyfalu	9,29	Rakamaz
Tizszaföldvár (ID-640)	46,9747	20,2594	4,38	Cibakháza	7,99	Vezseny	8,17	Nagyrév	11,27	Tizszainoka	12,24	Ókéske
Tizszafüred (ID-700)	47,6181	20,7597	3,05	Örvény	7,93	Tizszaszállós	8,53	Tizszavalk	8,64	Poroszló	9,53	Tizszabábolna
Tizszagyulaháza (ID-728)	47,9450	21,1522	7,44	Tizszadob	7,46	Tizszaszederkény	8,21	Kesznyéten	8,75	Polgár	9,57	Sajóörös
Tizszaignar (ID-701)	47,5381	20,8092	2,84	Tizszaoärs	6,87	Tizszaszállós	7,80	Tizszaszentimre	9,64	Tizszafüred	9,96	Örvény
Tizszainoka (ID-641)	46,9019	20,1561	2,10	Tizszakürt	4,30	Ókéske	5,29	Nagyrév	5,70	Újkéske	7,41	Cibakháza
Tizszakanyár (ID-158)	48,2531	21,9725	3,29	Kékcse	3,86	Dombrád	5,75	Szabolcsveresmart	6,01	Cigánd	6,33	Rétközberencs
Tizszakarád (ID-780)	48,2050	21,7192	7,25	Tizszabercel	7,62	Nagyhalász	8,12	Paszab	10,25	Gáva	10,33	Beszterec
Tizszakerecseny (ID-245)	48,2669	22,3019	2,17	Mátyus	3,59	Tizszaadony	5,40	Újkenéz	5,71	Nagylónya	5,78	Mezőladány
Tizszakeszi (ID-715)	47,7917	20,9989	5,70	Tizszatarján	6,97	Ároktő	7,50	Mezőcsát	7,76	Hejőkürt	9,67	Tizszacsege
Tizszakóród (ID-66)	48,1081	22,7111	3,13	Tizszacsécse	5,26	Milota	5,78	Szatmárcseke	6,22	Kölcse	7,35	Túristvándi
Tizszakürt (ID-642)	46,8939	20,1311	2,10	Tizszainoka	3,98	Ókéske	5,01	Újkéske	6,52	Nagyrév	7,00	Tizszaug
Tizszaladány (ID-127)	48,0692	21,4172	3,28	Tizszatardos	4,87	Ibrány	4,89	Tizszanagyfalu	5,22	Tizszaeszlár	5,68	Csobaj
Tizszalök (ID-122)	48,0217	21,3847	2,74	Tizszatardos	5,17	Csobaj	5,81	Tizszaladány	6,10	Tizszaeszlár	6,82	Tizszabüd
Tizszalúc (ID-803)	48,0364	21,0764	6,22	Berzék	7,37	Kesznyéten	7,81	Tizszadob	7,83	Taktaharkány	8,08	Külsőböcs
Tizszamogyorós (ID-228)	48,3247	22,2419	1,84	Kislónya	2,58	Nagylónya	2,63	Benk	3,65	Eperjeske	4,27	Mándok
Tizszanagyfalu (ID-138)	48,0947	21,4708	2,59	Rakamaz	4,71	Tokaj	4,89	Tizszaladány	6,72	Tizszaeszlár	6,99	Ibrány
Tizszanána (ID-702)	47,5611	20,5231	6,11	Kisköre	6,86	Kömlő	6,99	Sarud	10,15	Újlörincfalva	10,75	Tarnaszentmiklós
Tizszaoszlár (ID-725)	47,8797	21,0344	1,65	Tizszapalkonya	3,09	Hejőkürt	4,65	Tizszatarján	4,96	Nemesbikk	6,68	Polgár
Tizszaoärs (ID-703)	47,5167	20,8297	2,84	Tizszaignar	7,89	Tizszaszentimre	8,87	Nagyiván	9,13	Tizszaszállós	9,37	Kunmadaras

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Tiszapalkonya (ID-726)	47,8853	21,0550	1,65	Tiszaoszlár	4,68	Hejőkürt	5,36	Polgár	6,00	Tisszaszederkény	6,01	Tiszatarján
Tiszapüspöki (ID-656)	47,2139	20,3189	3,30	Szajol	7,88	Törökszentmiklós	10,14	Szolnok	11,12	Besenyszög	12,83	Nagykörű
Tiszarád (ID-223)	48,1267	21,8075	1,56	Vasmegyer	4,00	Beszterec	4,08	Nagyhalász	5,50	Kemecse	5,71	Kék
Tiszaroff (ID-657)	47,4044	20,4469	4,01	Tisszasüly	6,08	Tiszabura	7,33	Kötelek	10,51	Tiszabő	12,23	Kisköre
Tisszasas (ID-643)	46,8222	20,0936	4,30	Csépa	4,35	Tiszaug	6,92	Tiszaújfalú	7,77	Alpár	8,47	Tisszakürt
Tisszasüly (ID-615)	47,3911	20,3975	4,01	Tiszaroff	7,10	Kötelek	9,07	Tiszabura	11,19	Tiszabő	12,06	Pély
Tisszaszalka (ID-114)	48,1864	22,3253	2,42	Tiszavid	3,20	Nagyvarsány	3,92	Gyüre	4,95	Révaranyos	5,03	Kisvarsány
Tisszaszederkény (ID-729)	47,9392	21,0525	2,85	Sajóörös	3,71	Kesznyéten	3,84	Kiscséc	4,31	Sajószöged	6,00	Tiszapalkonya
Tisszaszentimre (ID-651)	47,4914	20,7317	6,46	Tisszaderzs	6,79	Tisszaszóllós	7,80	Tiszaigar	7,89	Tiszaörs	8,66	Kunmadaras
Tisszaszentmárton (ID-246)	48,3867	22,2297	2,51	Zsurk	3,56	Eperjeske	4,23	Záhony	5,79	Győröcske	5,88	Tisszabezded
Tisszaszóllós (ID-704)	47,5519	20,7200	6,04	Örvény	6,28	Tisszaderzs	6,79	Tisszaszentimre	6,87	Tiszaigar	7,93	Tisszafüred
Tisszataridos (ID-128)	48,0461	21,3897	2,74	Tisszalök	3,28	Tisszaladány	3,78	Csobaj	5,71	Tisszaeszlár	5,99	Báj
Tisszatarján (ID-731)	47,8428	21,0053	2,08	Hejőkürt	4,65	Tisszaoszlár	5,70	Tisszakeszi	6,01	Tiszapalkonya	6,08	Nemesbikk
Tiszaug (ID-644)	46,8539	20,0600	4,35	Tisszasas	6,38	Alpár	6,76	Tiszaújfalú	7,00	Tisszakürt	8,44	Csépa
Tiszaújfalú (ID-533)	46,8057	20,0059	1,99	Alpár	6,76	Tiszaug	6,92	Tisszasas	10,44	Csépa	12,93	Gáter
Tisszavalk (ID-743)	47,6939	20,7431	4,39	Négyes	4,52	Tisszabábolna	7,60	Borsodivánka	7,71	Poroszló	8,53	Tisszafüred
Tisszavárkony (ID-631)	47,0747	20,1878	4,38	Tószeg	4,46	Vezseny	4,56	RákócziFalva	9,40	Jászkarajenő	12,38	Tisszaföldvár
Tisszavid (ID-115)	48,1953	22,2956	2,25	Gyüre	2,42	Tisszaszalka	2,54	Révaranyos	2,60	Nagyvarsány	3,49	Kopócsapáti
Tisszaberek (ID-23)	47,9644	22,8008	2,94	Kishódos	3,06	Túrriese	3,96	Rozsály	4,00	Gacsály	4,20	Nagyhódos
Tivadar (ID-109)	48,0753	22,5169	2,04	Kisar	2,92	Nagyar	3,80	Gulács	4,19	Tarpa	5,92	Hete
Tóalmás (ID-573)	47,5153	19,6767	5,62	Zsámbok	6,14	SzentlőrincKáta	7,06	SzentmártonKáta	7,08	Kóka	7,29	Jászfényszaru
Tófalú (ID-673)	47,7794	20,2428	1,70	Aldebrő	1,84	Kápolna	3,61	Kompolt	4,62	Kál	8,59	Kerecsend
Tokaj (ID-816)	48,1208	21,4208	3,70	Ibrány	4,24	Rakamaz	4,71	Tisszanagyfalú	5,61	Tarcal	5,75	Tisszaladány
Told (ID-326)	47,1197	21,6486	5,96	Mezősas	6,20	Biharkeresztes	6,36	Berekbőszörmény	6,52	Mezőpeterd	8,30	Körösszegapáti
Tompa (ID-431)	46,2078	19,5356	6,12	Kelebia	9,56	Kisszállás	10,36	Felsőcsikéria	11,40	Mélykút	15,27	Öttömös
Tornyospálca (ID-226)	48,2747	22,1931	2,43	Mezőladány	3,34	Újkenéz	4,63	Benk	4,93	Jéke	5,26	Mándok
Tószeg (ID-452)	47,0969	20,1400	4,38	Tisszavárkony	7,26	RákócziFalva	7,27	Jászkarajenő	8,69	Vezseny	10,80	Szolnok
Tótkomlós (ID-290)	46,4197	20,7419	5,28	Nagykopáncs	5,32	Nagymajláth	7,69	Ambrózfalva	9,21	Békéssámsón	9,81	Csanádalberti

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km Település		Km Település		Km Település		Km Település		Km Település	
Tököl (ID-593)	47,3206	18,9700	5,72 Szigetcsép		5,92 Majosháza		6,34 Szigetszentmiklós		7,80 Taksony		9,31 Szigetszentmárton	
Tömörkény (ID-405)	46,6175	20,0542	5,82 Csanytelek		7,89 Pálmonostora		10,75 Gátér		12,51 Sövényháza		13,71 Csongrád	
Törökszentmiklós (ID-658)	47,1914	20,4178	7,88 Tiszapüspöki		8,38 Szajol		10,67 Nagykőrű		12,26 Fegyvernek		12,72 Kuncsorba	
Törtel (ID-453)	47,1206	19,9347	10,84 Abony		11,22 Cegléd		12,48 Jászkarajenő		13,15 Kocsér		13,88 Nagykőrös	
Tunyog (ID-75)	47,9716	22,4541	0,62 Matolcs		3,91 Géberjén		3,96 Fülöpösdaróc		4,22 Győrtelek		4,40 Nábrád	
Tura (ID-473)	47,6108	19,6033	2,96 Galgahévíz		5,78 Vácszentlászló		6,47 Hévízgyörk		7,01 Zsámbok		7,09 Boldog	
Túristvándi (ID-48)	48,0553	22,6517	3,89 Szatmárcseke		3,92 Fülesd		4,30 Kömöro		5,11 Kölcse		6,89 Mánd	
Túrkeve (ID-662)	47,0756	20,7981	12,45 Kisújszállás		13,76 Dévaványa		14,72 Mezőtúr		15,37 Gyoma		16,03 Endrőd	
Túrricse (ID-38)	47,9808	22,7678	1,95 Csaholc		3,06 Tisztaberek		4,46 Gacsály		5,24 Kishódos		5,92 Vámosoroszi	
Tuzsér (ID-243)	48,3494	22,1239	2,99 Zemplénagárd		3,17 Tiszabездéd		4,50 Győröcske		4,78 Komoró		5,44 Mándok	
Tyukod (ID-3)	47,8530	22,5568	4,00 Porcsalma		4,87 Ura		5,17 Pátyod		7,10 Hermánszeg		7,37 Csengerújfalú	
Ugornya (ID-112)	48,1358	22,3434	1,10 Gergelyi		1,53 Vásárosnamény		3,54 Jánd		3,61 Kisvarsány		4,71 Vitka	
Újcsanáros (ID-813)	48,1414	21,0094	2,44 Sóstófalva		5,08 Gesztely		5,38 Alsódobsza		5,77 Megyaszó		5,96 Hernádkak	
Újfehértó (ID-175)	47,8094	21,6833	6,52 Érpatak		8,76 Geszteréd		9,67 Téglás		11,21 Bököny		11,88 Nagykálló	
Újhartyán (ID-469)	47,2228	19,3997	3,34 Kakucs		7,56 Gyón		7,94 Alsódabas		8,38 Felsódabas		9,35 Nyáregyháza	
Újiráz (ID-305)	46,9878	21,3628	7,48 Csökmő		8,58 Vésztő		8,73 Okány		11,11 Komádi		11,88 Zsadány	
Újkécske (ID-534)	46,9316	20,0950	1,49 Ókéske		5,01 Tiszakürt		5,20 Nagyrév		5,70 Tiszainoka		9,01 Cibakháza	
Újkenéz (ID-239)	48,2578	22,2303	2,22 Mezőladány		3,34 Tornyospálca		4,89 Benk		5,02 Mátyus		5,19 Kopócsapáti	
Újkígyós (ID-280)	46,6003	21,0339	10,13 Békéscsaba		10,60 Medgyesegyháza		10,72 Medgyesbodzás		12,55 Csanádapáca		12,64 Gerendás	
Újléta (ID-360)	47,4708	21,8792	7,01 Vámospércs		7,83 Kokad		9,42 Bagamér		9,59 Vértés		9,72 Álmosd	
Újlőrincfalva (ID-705)	47,6356	20,6014	4,64 Sarud		4,75 Poroszló		7,81 Borsodivánka		9,69 Örvény		9,72 Egerlővő	
Újpest (ID-608)	47,5667	19,0833	2,55 Rákospalota		4,23 Pestújhely		8,09 Rákosszentmihály		8,67 Sashalom		8,91 Dunakeszi	
Újszász (ID-454)	47,3036	20,0856	5,53 Zagyvarékas		8,13 Jászalsószentgyörgy		9,93 Jánoshida		10,27 Jászládány		10,91 Tápiógyörgye	
Újszentiván (ID-400)	46,1869	20,1900	1,61 Ószentiván		2,79 Szőreg		5,77 Deszk		6,59 Gyála (Nagyrét)		8,13 Tápé	
Ura (ID-8)	47,8208	22,6011	2,65 Csengerújfalú		4,87 Tyukod		5,78 Pátyod		6,44 Csenger		7,48 Szamosangyalos	
Uszka (ID-64)	48,0794	22,8658	3,03 Magosliget		3,83 Tiszabecs		6,30 Kispalád		6,83 Milota		7,20 Botpalád	
Uszód (ID-513)	46,5736	18,9033	3,25 Dunaszentbenedek		4,49 Foktő		4,68 Géderlak		7,60 Kalocsa		8,45 Ordas	
Üllő (ID-559)	47,3875	19,3561	6,91 Vecsés		7,08 Ecsér		7,44 Vasad		12,01 Rákoscсsaba		12,31 Rákoshegy	

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Vác (ID-601)	47,7842	19,1358	4,33	Tahitótfalu	7,76	Pócsmegyer	7,94	Szöd	9,00	Felsőgöd	9,53	Kisoroszi
Vácrátót (ID-600)	47,7144	19,2378	3,69	Szöd	6,83	Felsőgöd	8,55	Alsógöd	9,82	Pócsmegyer	9,94	Szigetmonostor
Vácszentlászló (ID-491)	47,5792	19,5422	5,12	Galgahévíz	5,78	Tura	6,37	Hévízgyörk	6,56	Dány	6,79	Zsámbok
Vaja (ID-197)	48,0042	22,1786	2,82	Ör	4,84	Rohod	4,87	Nyírszöllős	6,40	Papos	6,50	Járm
Vajdác (ID-787)	48,3219	21,6606	4,12	Alsóberecki	4,48	Luka	5,94	Felsőberecki	6,00	Végardó	6,92	Karos
Vállaj (ID-92)	47,7686	22,3861	2,07	Mérk	9,33	Fábiánháza	12,00	Nagyecsed	14,41	Nyírpilis	15,56	Gebe
Vámosatya (ID-99)	48,2092	22,4158	3,17	Gelén	3,85	Barabás	5,65	Csroda	5,95	Tákos	7,18	Tiszaszalka
Vámosgyörk (ID-676)	47,6850	19,9378	4,46	Adács	5,37	Jászárokszállás	7,94	Csány	8,67	Visznek	11,01	Hort
Vámosoroszi (ID-39)	48,0000	22,6936	2,98	Fülesd	3,49	Kisszekeres	3,96	Csaholc	4,32	Darnó	4,91	Nemesborzova
Vámospércs (ID-265)	47,5317	21,9033	6,32	Nyírmártonfalva	7,01	Újléta	9,07	Nyírábrány	9,79	Nyíracád	11,66	Bagamér
Vámosújfal (ID-781)	48,2611	21,4567	1,75	Olaszliszka	2,92	Sára	3,04	Bodrogzsádány	5,26	Bodrogolaszi	5,99	Szegilong
Váncsod (ID-312)	47,2056	21,6469	3,75	Mezőpeterd	3,94	Szentpéterszeg	4,10	Gáborján	6,59	Bojt	6,89	Hencida
Vasad (ID-560)	47,3292	19,4044	7,44	Üllő	9,28	Kakucs	10,03	Nyáregyháza	11,84	Újhartyán	12,29	Pilis
Vásárosnamény (ID-96)	48,1367	22,3228	1,53	Ugornya	1,98	Gergelyi	2,14	Kisvarsány	4,31	Vitka	4,77	Nagyvarsány
Vaskút (ID-442)	46,1147	18,9864	4,15	Bátmonostor	8,36	Baja	8,42	Szeremle	8,92	Nagybaracska	9,10	Csátalja
Vasmegyer (ID-224)	48,1206	21,8264	1,56	Tiszarád	4,07	Beszterec	4,37	Kék	5,01	Kemecse	5,63	Nagyhalász
Vecsés (ID-561)	47,4114	19,2714	5,52	Ecser	6,63	Rákoshegy	6,91	Üllő	7,70	Rákoskeresztúr	7,99	Pestszentlőrinc
Végardó (ID-789)	48,3295	21,5802	1,56	Sárospatak	3,17	Bodroghalász	4,37	Károlyfalva	6,00	Vajdác	6,72	Bodrogolaszi
Végegyháza (ID-385)	46,3931	20,8753	2,69	Reformátuskovácsháza	4,73	Mezőkovácsháza	8,47	Nagybánhegyes	8,49	Mezőhegyes	10,62	Nagymajláth
Vekerd (ID-308)	47,1064	21,4053	4,50	Zsáka	4,75	Darvas	5,98	Furta	10,26	Bakonszeg	11,12	Csökmő
Vencsellő (ID-139)	48,1754	21,5637	1,68	Balsa	2,81	Gáva	4,28	Kenézlő	4,36	Szabolcs	6,37	Viss
Vértess (ID-361)	47,3851	21,8658	2,56	Nagyléta	5,85	Kokad	6,65	Monostorpályi	9,49	Hosszúpályi	9,59	Újléta
Vésztő (ID-299)	46,9378	21,2767	6,40	Okány	8,58	Újiráz	11,30	Csökmő	12,04	Szeghalom	14,74	Körösladány
Vezseny (ID-632)	47,0417	20,2211	4,46	Tiszavárkony	6,52	Rákóczi falva	7,99	Tiszaöldvár	8,69	Tószeg	9,27	Cibakháza
Viss (ID-140)	48,2203	21,5103	2,43	Kenézlő	4,33	Zalkod	4,56	Szabolcs	5,11	Sára	5,16	Balsa
Visznek (ID-677)	47,6494	20,0408	4,02	Jászárokszállás	4,88	Tarnaörs	4,99	Erk	5,29	Zaránk	6,44	Adács
Vitka (ID-94)	48,0984	22,3137	2,10	Olcsva	2,93	Olcsvaapáti	3,80	Gergelyi	4,31	Vásárosnamény	4,67	Nagydobos
Zagyvarékas (ID-455)	47,2728	20,1431	5,53	Újszász	10,10	Szolnok	10,31	Besenyszög	11,73	Jászsószentgyörgy	11,77	Jászladány

Település	É. sz. K. h.		1. szomszéd		2. szomszéd		3. szomszéd		4. szomszéd		5. szomszéd	
			Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település	Km	Település
Záhony (ID-249)	48,4164	22,1939	2,63	Zsurk	4,23	Tiszaszentmárton	4,65	Győröcske	5,98	Tiszabездéd	7,15	Eperjeske
Zajta (ID-26)	47,9089	22,8011	2,22	Rozsály	3,01	Csegöld	4,72	Gacsály	5,69	Császló	5,97	Garbolc
Zalkod (ID-142)	48,1889	21,4758	2,42	Szabolcs	3,13	Timár	4,33	Viss	5,01	Balsa	5,28	Kenézlő
Zaránk (ID-693)	47,6492	20,1114	3,78	Tarnaméra	4,03	Erk	4,82	Nagyfüged	5,15	Tarnasadány	5,29	Visznek
Zemplénagárd (ID-778)	48,3636	22,0894	2,99	Tuzsér	3,90	Dámóc	4,85	Tiszabездéd	4,98	Révleányvár	5,19	Győröcske
Zsadány (ID-337)	46,9264	21,4908	6,69	Mezőgyán	8,43	Geszt	9,07	Komádi	10,32	Biharugra	10,84	Okány
Zsáka (ID-313)	47,1375	21,4433	2,04	Furta	4,50	Vekerd	6,21	Bakonszeg	8,55	Darvas	9,85	Mezősas
Zsámbok (ID-492)	47,5489	19,6208	5,62	Tóalmás	5,86	Dány	6,79	Vácszentlászló	7,01	Tura	7,22	Kóka
Zsarolyán (ID-61)	47,9486	22,5908	1,39	Sonkád	2,17	Nagyszekeres	2,68	Gyügye	2,69	Cégénydányád	3,43	Szamosújlak
Zsurk (ID-247)	48,4092	22,2278	2,51	Tiszaszentmárton	2,63	Záhony	6,04	Eperjeske	6,22	Győröcske	6,99	Tiszabездéd
Legkisebb távolság			0,36		1,07		1,90		2,17		3,17	
Legnagyobb távolság			15,77		17,45		19,37		20,52		23,83	
Átlagos távolság			4,12		5,75		6,93		8,01		8,94	

KÍSÉRLET A LATERÁLIS KAPCSOLATOK MODELLEZÉSÉRE A SÁRRÉT PÉLDÁJÁN

BEVEZETÉS

Az 1970-es és az 1980-as években a kortárs szociológia- és földrajztudomány hatására érzékelhetően felerősödött a történeti földrajzban a falvak vizsgálata, a köztük lévő gazdasági, társadalmi kapcsolatok kutatása. Az irányzat egyik, meghatározó alakja Dennis Mills volt, akinek módszertani szempontból máig megkerülhetetlen alapműve 1982-ben jelent meg *Centrumfalvak: elmélet, források és vizsgálatok* címmel.⁴²⁵

Mills figyelme – Masry MacGregor és Ian G. Weekley új látásmódot alkalmazó munkáiból kiindulva – mindinkább a falvak történeti kapcsolatrendszerének fontosságára terelődött. Tudniillik MacGregor még 1972-ben szembefordult azzal az általánosan elterjedt nézőponttal, hogy a „falusi élet” mindinkább városközpontúvá válik. Állítását a délnyugat-angliai Somerset megye falvainak társadalmi kölcsönkapcsolatai (a közös szervezésű bálók, egyházi és sportrendezvények) elemzésére építette.⁴²⁶ Kiderült ugyanis, hogy (társadalmi szempontból) a legtöbb település inkább „függött” egy közeli centrumfalutól, mint egy hasonlóan közeli (kis)várostól. Néhány évvel később Weekley, (gazdaság)földrajzi oldalról közelítve, hasonló eredményre jutott, mint MacGregor. A személyautó rohamos léptekkel történő vidéki terjedésével felismerte, hogy e folyamat nemcsak a falvak lakosságszám-növekedésére volt kedvező hatással, hanem a vidék, szolgáltatással való ellátottságának términtázatát is jelentősen befolyásolta. Amíg a városok központi jellege részint az elszigeteltségükből, részint a hierarchiai rangjukból eredt, addig mindezzel párhuzamosan kialakult a falvak egymás közötti (egymásra utalt) kölcsönkapcsolata: a *laterális kapcsolat* (lateral interdependence, oldalirányú kölcsönös függés).⁴²⁷

Ahogy azt az 49. ábra is érzékelteti, a laterális kapcsolat valójában csak a falvak között létező olyan lehetséges viszonyrendszer, ami a városok és a falvak közti „vertikális” (hierarchikus) interakcióktól többé-kevésbé független. E kapcsolat, a „vertikális” kifejezés analógiájára horizontálisan, vagyis oldalirányban (laterálisan) épül(t) ki. Jóllehet egy falu nem függ egy másik falutól, legalábbis semmiképp sem úgy, mint ahogyan egy falu függ egy várostól, mégis ezek a falvak úgy specializálódtak újabb szolgáltatás(ok)ra, hogy a szomszédos (egymáshoz közeli) falvakkal megosztva kölcsönös előnyük származzék belőle.⁴²⁸ Van olyan szolgál-

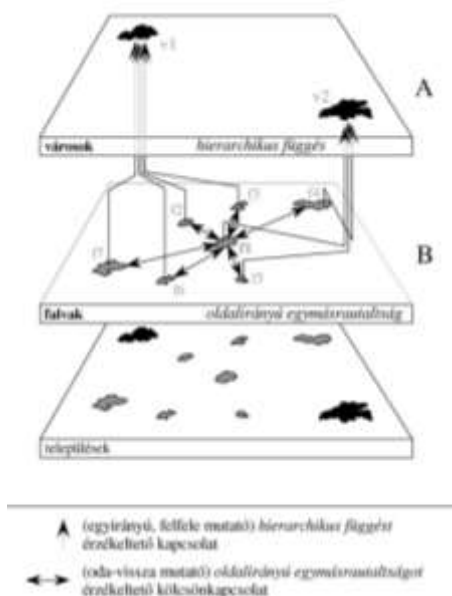
⁴²⁵ MILLS 1982: 73–121.

⁴²⁶ MACGREGOR 1972: 486.

⁴²⁷ WEEKLEY 1977: 361.

⁴²⁸ Vö. MILLS 1982: 82.

tatás, ami csak az egyik, van olyan, ami csak a másik, és persze olyan is, ami mindkét településen megtalálható. Így az adott faluban hiányzó szolgáltatást a helyi lakosság a távoli város helyett, a közeli vagy közelebbi faluban igyekszik többnyire igénybe venni. Az interakció minősége és mennyisége pedig függvénye a földrajzi távolságnak, a két falu közötti közlekedési lehetőségeknek.

49. ábra A hierarchikus (AB között) és a laterális kapcsolat (B, f1–f7 között) modellje
Forrás: WEEKLEY 1977 nyomán saját szerkesztés és kiegészítés

A 19. századvégi történészeket s antropológusokat Mills szerint még az angol faluközösség érdekelte.⁴²⁹ Később, az első világháborút követő vidéki szolgáltatások széleskörű elterjedése már arra ösztökelte a kutatók többségét, hogy a szolgáltatások vizsgálata a falvaknál is a középpontba kerüljön. Hisz az 1920-as és az 1930-as évek vidéki Angliájában rohamos léptekkel terjedt a szolgáltatások egyre bővülő köre, mely korábban csak a városok kiváltsága, sajátos vonása volt. Így a falvakban is megjelent a vízvezeték, az elektromos áramellátás, a gázszolgáltatás, a középfokú oktatás vagy éppen a nyilvános telefonfülke.⁴³⁰ Harold Peake régész, antropológus, elsőik között ismerte fel (1916, 1922) az angol falvakban lejátszódó változások súlyát: azt, hogy a falusiak (szolgáltatások iránti) igénye megváltozott, újabbakkal bővült. Listája szerint számos helyen igény volt a továbbképző iskolákra, a faluklubokra („művelődési házakra”), a kölcsönkönyvtárakra, az ápolónőkre, az orvosokra, a fogászatra vagy éppen a helyi villamos áramfejlesztő-telepekre.⁴³¹

A brit földrajztudomány egyik meghatározó alakja, Robert Eric Dickinson új kutatási irányvonalat jelölt ki 1932-es tanulmányával,⁴³² amikor kelet-angliai piacközpontok vizsgálatával felismerte a központi helyek alsó szintjét. Ezek a „városfalvak” (urban villages) nagyjából 700 fős települések voltak, de akadt köztük mindössze 300 lelket számláló is.⁴³³ Dickinson hatására Arthur E. Smailes az 1940-es évek első felében településhierarchiai vizsgálatokba kezdett. Nemcsak a városok szolgáltatásait, hanem azok vonzáskörzetét, hinterlandját is vizsgálta, igaz a falvak körében nem azonosított egyetlen központi helyet

⁴²⁹ SEEBOHM 1883, GOMME 1890.

⁴³⁰ MILLS 1982: 85.

⁴³¹ PEAKE 1922: 228–232.

⁴³² DICKINSON 1932.

⁴³³ DICKINSON 1942.

sem.⁴³⁴ Ennek ellenére mind Dickinson, mind Smailes alapkutatásai meghatározónak bizonyultak a későbbi brit településföldrajz szemléletmódjára. Egyik közvetlen követőjük Harold Edwin Bracey, aki az angol centrumfalvakkal kapcsolatos kutatásaiban arra a következtetésre jutott, hogy e településeknek három szintje különböztethető meg, jöllehet az eljárása önkényes, így a centrumfalvak és a városok közötti különbség inkább fogalmi jellegű. Vizsgálatában az elsőrendű centrumfalvakat legalább 20, a másodrendűeket legalább 10, míg a harmadrendűeket legkevesebb 5, helyben működő kereskedés (bolt) különböztette meg a többi falutól. Bracey, Weekley-vel ellentétben nem vette számításba a hierarchiai vizsgálatnál a más jellegű szolgáltatásokat, habár megállapította, hogy az elsőrendű centrumfalvakat 5 vagy inkább több, a másodrendűeket általában 3, míg a harmadrendűeket pusztán egyetlen egyéb szolgáltatás jellemezte a már említett kereskedéseken kívül.⁴³⁵ Mills évtizedekkel később úgy vélte, Bracey munkája hasznos kiindulópontja lehet valamennyi, két világháború közötti viszonyokat elemző centrumfalu-vizsgálatnak,⁴³⁶ amelyhez alapforrásként a települési címtárakat használta.

Az 1990-es évekre ugyan csökkent valamelyest a korábbi évtizedekben mutatkozó nagyfokú (tudományos) érdeklődés a falvak iránt, a történeti földrajzi vizsgálatok középpontjában – az iparosodás regionális különbségei mellett – továbbra is a vidék, a falvak vizsgálata állt. Jon Stobart, a brit történeti földrajz napjaink egyik meghatározó alakja, például külön tanulmányban foglalkozott a 18. századi északnyugat-angliai központi helyekkel, amelyben többek között arra a megállapításra jutott, hogy a speciális szolgáltatásokat nyújtó központokat egymással nem hierarchikus kapcsolat kötötte össze – megkérdőjelezve ezzel a Christaller-féle modellt kizárólagosságát.⁴³⁷

A falvak – mint vizsgálati téma – népszerűségét misem igazolja jobban, minthogy az utóbbi néhány évtizedben az angliai egyetemeken a legkülönfélébb (köztük történelem és földrajz) tudományokban több mint 460 olyan doktori értekezés született, aminek a választott tárgya: a falu.⁴³⁸

---

⁴³⁴ SMAILES 1944: 41–51.

⁴³⁵ BRACEY 1959, Uő 1962.

⁴³⁶ MILLS 1982: 89.

⁴³⁷ STOBART 1996: 156.

⁴³⁸ Lásd BL EThOS (Letöltve: 2012. március 11.)

SÁRRÉTI TELEPÜLÉSHÁLÓZAT A 20. SZÁZAD ELSŐ FELEBEN

A sárréti magterület 31 települése közül, funkcionális tekintetben, mindössze négy (Karcag, Kisújszállás, Szeghalom és Túrkeve) töltött be városi szerepkört 1910-ben,⁴³⁹ illetve további két község (Komádi és Püspökladány) került közel ehhez a szinthez a két világháború között. A 20. század első felében e hat centrumban élt a Sárrét teljes lakosságának csaknem fele, a századelőn 75 ezer, majd 90 ezer lélek. Amennyiben az utóbb említett két községet nem vesszük számításba, akkor is a táj népességének legalább 35 százaléka tekinthető város-lakónak, ami az országos átlagot mintegy 6 százalékponttal haladta meg. A kapott értékek azonban megtévesztőek, hiszen a négy város lakosságának közel negyede külterületen élt.⁴⁴⁰

A táj belső, magterületi városgyűrűjét két másik ölelte körbe koncentrikus formában, ami a vizsgált terület nyugati felén sűrűbb mintázatot mutatott. Ebből következik, hogy a Sárrét keleti része erősen városhiányos volt, amit a gravitációs modellszámítás térképre vetített eredménye is világosan igazolt (42. ábra). Mindez rávilágít az olyan kisvárosok lokális szerepére, mint Szeghalom vagy a Sárrét holdudvarához sorolható Berettyóújfalú.⁴⁴¹

A táj faluállománya, ahogyan városai is, differenciált „hierarchikus” szerkezetet mutattak. Bracey egydimenziós modellje alapján 1925-ben a sárréti községeknek több mint a fele centrumfalunak tekinthető. Ezekben a településeken legalább 5 bolt működött (26. táblázat), miközben kimutatható, hogy a magasabb hierarchiájú faluszinteken többféle, s egyre speciálisabb szolgáltatást lehetett igénybe venni, vagyis a kereskedések száma együttmozgott a *más típusú* szolgáltatások számával ($r = 0,98$), ami nyilvánvalóan nem volt független a lakosság-szám alakulásától sem.

26. táblázat A sárréti falvak Bracey-féle hierarchiája, 1925

Centrumfalu	Szám szerint	Százalékban	A boltok átlagos száma	Egyéb szolgáltatások átlagos száma
Elsőrendű ^a	7	25,9	34,4	19,7
Másodrendű ^b	5	18,5	13,6	13,0
Harmadrendű ^c	3	11,1	5,7	8,0
Egyéb falvak ^d	12	44,4	3,0	6,2
Összesen	27	100,0		

Forrás: NM EAD, saját számítás.

Megjegyzés: a) Püspökladány (105), Komádi (hiányos adatok), Vésztő (48), Biharnagybajom (43), Dévaványa (32), Füzesgyarmat (29), Sárrétudvari (20); b) Körösladány (18), Csökmő (16), Okány (14), Nagyrábé (10), Bátor (10); c) Zsáka (6), Szerep (6), Bakonszeg (5); d) Bihardancsháza, Bihartorda, Biharugra, Darvas, Furta, Körösnagyharsány, Körösszakál, Magyarhomorog, Sáp, Újiráz, Vekerd, Zsádány

Az elsőrendű centrumfalvak álltak (funkcionális tekintetben) a legközelebb a kisvárosi szinthez. E községek a sárréti falvak negyedét adták. Kiemelkedő szerepet játszottak a nem város-lakók szolgáltatás-ellátásában (laterális kapcsolatháló). Átlagosan 34 kereskedés és 20 egyéb szolgáltatástípus működött ezekben a nagyjából tízezres, ám olykor csak félannyi lélekszámú községekben. A másodrendű centrumfalvakban átlagosan 13-14 helyi bolt kínálta áruját és hasonlóan ennyi plusz szolgáltatás volt elérhető anélkül, hogy más településre kellett volna gyalogolni, szekerezni. Végül a harmadrendű centrumfalvak szintjén átlagban már csak 6 boltot és 8 egyéb szolgáltatást lehetett igénybe venni 1925-ben.

⁴³⁹ BELUSZKY–GYÖRI 2005: 214–228.

⁴⁴⁰ SZILÁGYI 2010: 114.

⁴⁴¹ A városközpont-vonzáskörzet hányados értéke Szeghalomnál 3,22, Berettyóújfalunál 3,09 volt. Ezt az értéket egyedül Gyoma közelítette meg a Sárrétet körbeölelő vonzásközpontok közül: 2,31.

A településeken elvégzett távolságvizsgálat alapján az első- és a másodrendű centrumfalvak átlagosan 17 kilométerre feküdtek valamely, legközelebbi sárréti várostól, míg a harmadrendű centrumfalvak esetében e távolság már közel 23 kilométer volt.⁴⁴² Tehát az elsőrendű centrumfalvak többnyire a kisvárosok közvetlen szomszédságában helyezkedtek el. Ezek a községek egyértelműen a városok közelségének köszönheték bővülő szolgáltatásaikat. A feltárt koncentrikus elrendeződés rávilágít arra, hogy azok a települések, amelyek nem minősültek centrumfalvaknak, általában legtávolabb helyezkedtek el a városoktól.

DEMOGRÁFIAI VÁLTOZÁSOK, A NÉPESSÉG SÚLYPONTELTOLÓDÁSA

A táj lakosság száma a 19. század közepén még 95 ezer fő, száz évvel később azonban már 190 ezer főre duplázódott. E folyamat azonban szélsőségesen differenciált formában zajlott. Hiszen, amíg 1851-ben a lakosságnak alig 13 százaléka élt tízezer főnél népesebb településen, addig ez az érték 1941-re már megközelítette a 68 százalékot. Közben az ezer főnél alacsonyabb lélekszámú falvakban élők aránya 5 százalékról 0,5 százalékra csökkent (27. táblázat).

27. táblázat Népeség növekedés a települések mérete szerinti bontásban a Sárréten, 1851–1941 között

Csoportok	1851	1900	1910	1920	1930	1941
	szám szerint					
999 alatt	4 652	1 811	1 823	1 667	1 010	955
1000–2499	17 324	17 804	16 052	18 849	18 541	19 254
2500–4999	29 883	24 961	29 752	27 031	27 231	28 058
5000–9999	30 984	40 899	44 598	45 298	23 009	13 315
10000 felett	12 344	71 544	75 669	75 903	112 975	128 518
összesen	95 187	157 019	167 894	168 748	182 766	190 100
	százalékban					
999 alatt	4,9	1,2	1,1	1,0	0,6	0,5
1000–2499	18,2	11,3	9,6	11,2	10,1	10,1
2500–4999	31,4	15,9	17,7	16,0	14,9	14,8
5000–9999	32,6	26,0	26,6	26,8	12,6	7,0
10000 felett	13,0	45,6	45,1	45,0	61,8	67,6
összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Fényes 1851, MSK Ús 2, 42, 69, 83. kötet, KSH 1947, saját számítás.

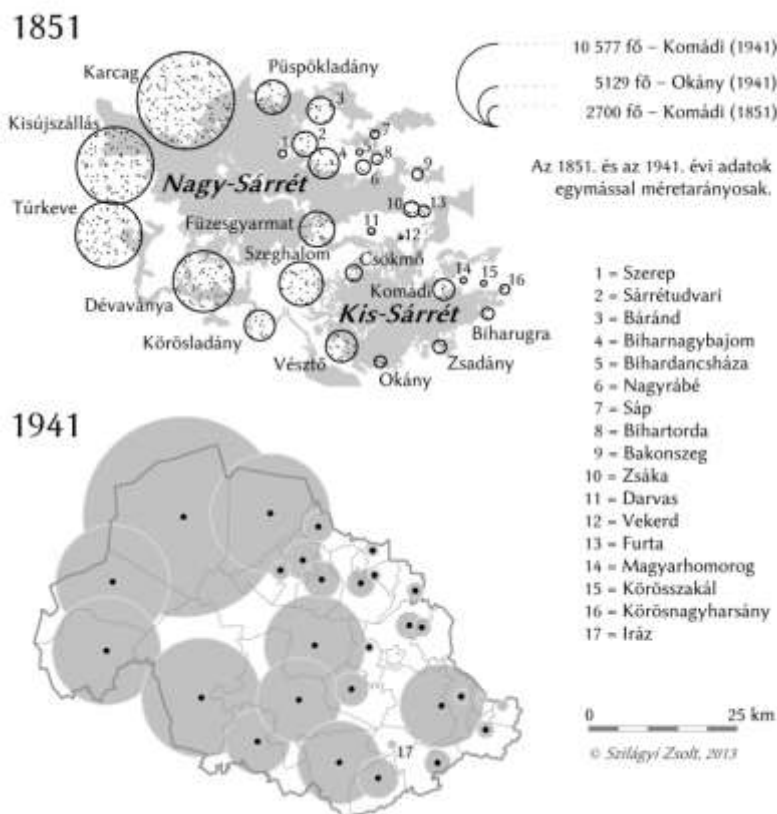
Különösen látványos, ahogyan Komádi, Püspökladány és Okány népessége a vizsgált időszakban három-négyszeresére nőtt. A lecsapolások után a földek gazdasági potenciálja gyökeresen megváltozott.⁴⁴³ A helyi prosperitás olyan kedvező feltételt teremtett, hogy az említett falvak mellett számos más település lakossága is gyorsan emelkedett. Az utoljára századfordulón felfutó gabonakonjunktúra előnyösen hatott a helyi társadalmak demográfiai viszonyaira (vö. 9. ábra és 3.1. melléklet). Ebben különösen nagy szerep jutott a növekvő munkaerő-keresletnek és az átalakuló foglalkozásszerkezetnek.

A Sárrét 19–20. századi népességnövekedésének térszerkezeti sajátosságai mintha már az „induláskor” adóttak lettek volna (50. ábra). A táj nyugati peremterületének, a „Nagykunsárrétnek”, már a dualizmust megelőzően olyan kedvező településpotenciálja volt, ami számos folyamatot, köztük a térségben betöltött modernizációs, funkcionális és demográfiai szerepkö-

⁴⁴² SZILÁGYI 2010: 117–118.

⁴⁴³ SZILÁGYI 2009: 127–130.

röket egyformán, előre meghatározta. A Nyugati-Sárrétnek, a táj egészéhez képest, már a 19. század közepén olyan potenciálja volt, amit a mocsárlecsapolás, a vasút megépülése és a nagy gabonakonjunktúra csak továbbfokozta. A lendület, amit a bővülő közigazgatási szerepekörök megjelenése is segített, egészen a 20. század közepső harmadáig kitartott.

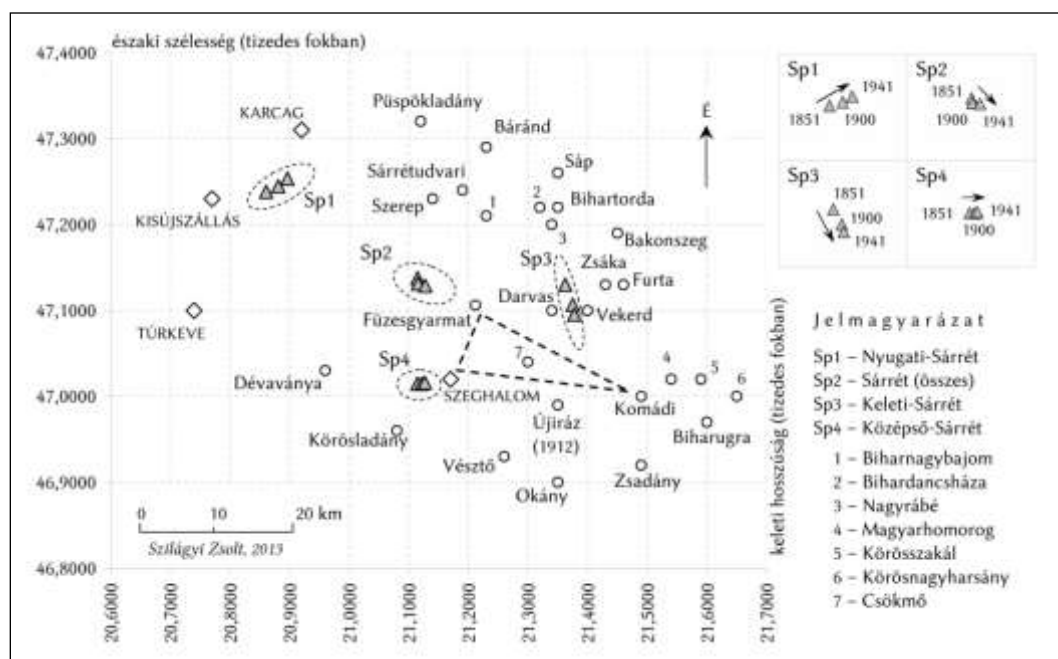
50. ábra A sárréti települések lélekszámváltozása, 1851–1941
Forrás: FÉNYES 1851, KSH 1947, saját szerkesztés.

Ezzel szemben a Nagy-Sárrét északkeleti szélén és a Kis-Sárrét egészen elhelyezkedő községek az erős forgalomárnyék miatt már az induláskor ledolgozhatatlan hátránnyal szembesültek. Ezt a kedvezőtlen helyzetet sem Berettyóújfalu, sem Gyula nem tudta érdemben befolyásolni. A lehetőségek pedig még korlátozottabbak lettek a trianoni békeszerződés aláírásával, mivel a szóban forgó települések határ menti (közeli) falvakká váltak, s ráadásul elvesztették többrétű kapcsolatukat a központtal, Nagyvárral.

Mindez azonban olyan folyamatokat indított el, aminek eredményeként egyfelől a táj korábbi centrumai megerősödtek, másfelől új központok formálódása vált lehetővé. Így szilárdult meg Berettyóújfalu, Karcag és Szeghalom sárréti pozíciója, és így fejlődhetett *belülről* jelentős központtá Füzesgyarmat, Komádi és Vésztő. Végül soron ennek a mérsékelt polarizációnak az eredménye, hogy csaknem másfél kilométerrel elmozdult a táj népességgkoncentrációjának súlypontja.⁴⁴⁴ A 20. század első felében megmutatkozó, látványos keleti irányba történő elmozdulást egyértelműen Füzesgyarmat, illetve kifejezetten Komádi tényleges szapo-

⁴⁴⁴ A népességi súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE–TEKSE 1966: 11–21, továbbá NEMES NAGY 2005b: 72–74. A számítás képlete: $x = \sum_{i=1}^n f_i x_i \div \sum_{i=1}^n f_i$; $y = \sum_{i=1}^n f_i y_i \div \sum_{i=1}^n f_i$, ahol x és y egy földrajzi pont földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság száma.

rulata idézte elő. Mindent összevetve a Sárrét keleti és középső területein a népességg koncentráció formálásában döntő szerep jutott a Füzesgyarmat–Szeghalom–Komádi háromszögnek. E háromszög gravitációja olyan erős volt, hogy a táj nyugati felében zajló folyamatok nem játszhattak meghatározó szerepet a Sárrét teljes területén értelmezett népességi súlyponteltolódás mechanizmusában. A táj egészének korábbi népességg koncentrációk egyensúlyi állapota kibillent, s egyértelműen a háromszög irányába csúszott el (51. ábra, Sp2).

51. ábra A Sárrét különböző részein végbemenő népességi súlyponteltolódások, 1851–1941
Forrás: FÉNYES 1851, MSK Ús. 2. kötet, KSH 1947, saját számítás és szerkesztés.

Mindez felveti, hogy a feltételezett vezető gazdasági-társadalmi szerepkör, amit Karcagnak tulajdonítanak, nem lehetett akkora befolyással a Sárrét egészére, mint ahogyan azt korábban vélték. Tény, hogy a 20. század középső harmadára már volt alternatívája Karcagnak, mégpedig három olyan község, aminek fejlődése részben a táji keretek között belülről, a tájból valósult meg. Füzesgyarmat, Komádi és Szeghalom – a vizsgált időszakban – egyre inkább olyan fejlődési ívet rajzolt, ami döntően meghatározta a tájban élő társadalom, és a tájban működő gazdaság arculatát. E három község nemcsak a vasútnak és az időközben elnyert közigazgatási funkcióknak köszönhetette lendületét, hanem az ezek nyomában járó összetett változásoknak is. Szeghalom már a századelőn kisvárosi szerepkört töltött be a térségben. Vele sok tekintetben egyenrangú félnek bizonyult Komádi. Az, hogy az utóbbi település modernizációja, Szeghalommal szemben szolidabb formát öltött, annak köszönhető, hogy a táj nyugat-kelet irányú modernizációs lejtőjén keletebbre, ráadásul határ közeli(bb) helyzetben feküdt. Az utóbb említett két település, a 19. század utolsó harmadától kezdve, meghatározó módon kivette a részét az átalakult, lecsapolások utáni táj kapcsolatainak újraszervezésében. Szeghalom és Komádi is komoly térszervező szerepet vállalt magára. Ebben Komádi több (és nem nagyobb) gazdasági sikert, meghatározóbb piacközponti szerepkört könyvelhetett el, mint Szeghalom. Ugyanakkor Szeghalom a közigazgatás és a kultúra szervezésében ért el látványosabb eredményeket.

LATERÁLIS KAPCSOLATHÁLÓ

Ahhoz, hogy a sárréti falvak laterális kapcsolathálójáról képet alkothassunk, szükséges előbb a háziipar, más néven a kisipar, „regionális” szolgáltatásszerkezetének az elemzése. Talán különösnek hat a „háziipari szolgáltatás” megnevezés, mert napjainkban már élesen elválik a földrajzi szakirodalomban a három (illetve négy), a primer, a szekunder és a terciér szektor képzete. Mi több a terciér szektor definiálása már a középiskolai tananyagban következőképpen posztulálódik: az „idetartozó ágazatokat csupán kizárólagos alapon lehet meghatározni: mindazok, amelyek a mezőgazdaságba és az iparba nem sorolhatók”.⁴⁴⁵ Az említett szektor egyik meghatározó ágazata az úgynevezett szolgáltatások. Ez alatt általában olyan tevékenységeket értenek, amik „nem anyagi javak termelésére irányulnak”.⁴⁴⁶ Tehát elvileg az ipar mint szektor élesen elválik a szolgáltatásoktól, legalábbis a gazdaságföldrajzi „steril” fogalomhasználatban. Azonban nemcsak a gazdaság- és a társadalomföldrajzi diszciplínák eltérő látószöge miatt, hanem a tudományosság és a hétköznapióság között feszülő különbségek okán is, jól érzékelték – már az 1990-es években – Illés Iván, hogy a „szolgáltatás szót a köznyelv nem a terciér szektorral azonos tartalommal használja. Szolgáltatásnak nevezik [... például] a tartós fogyasztási eszközök, ruházati cikkek javítását, holott az ágazati rendszerben az iparnak, és nem a terciér szektornak a része.”⁴⁴⁷ Anélkül, hogy egyik vagy másik szektornak „ajándékoznánk” a szolgáltatást, fontos ezen a ponton hangsúlyozni, hogy az általunk vizsgált időszakban, a sárréti községek rurális társadalmában, az ipar még háziipar volt. Amiről a Pallas Nagy Lexikona már a századfordulón azt írta, hogy a kisiparnak része a „javítások eszközlése” is.⁴⁴⁸ Mindent egybevetve, mivel a két világháború között a háziipar nemcsak termékeket állított elő, hanem párhuzamosan szolgáltatást is nyújtott (amikor e termékek javítását is elvégezte), indokoltnak tartom, hogy gazdaság- és társadalomtörténeti, illetve történeti településföldrajzi szempontból a kisipar szolgáltatásként is értelmezhető legyen.

A városokat leszámítva a 27 sárréti faluban, 1925-ben összesen 51 különböző ipart vettek nyilvántartása. A települések kétharmadán volt szabó, borbély, asztalos, cipész, kerékgyártó és kovács (az utóbbi mindenütt megtalálható volt). Ezzel szemben a kisipari szolgáltatások 41 százaléka csak egy-egy, legfeljebb két-két településen fordult elő. Ilyen volt például a női szabó, a kárpitos vagy éppen az üveges. A legtöbb iparos a cipészek (194 fő), a kovácsok (179 fő) és a szabók (123 fő) közül került ki. De bádogosból már csak 25, órásból 12, fényképészből 7, kefékötőből pedig mindössze 1 iparos élt a húszas évek Sárrétjén.

A vizsgált falvak közigazgatási területén összesen 120 373 lélek élt az 1930. évi népszámlálás alapján, ahol 1925-ben 1391 iparosról tesznek említést a községi szintű statisztikai adatlapok. Eszerint egy kisiparosra 87 ellátott lakos jutott a Sárréten. Ebből kiszámítható egy-egy község által ellátott „vidéki” lakosság szám, ami megadja a település „jelentőségétöbbsletét”.⁴⁴⁹ Mivel a klasszikus tanyaelv igazolhatóan felbomlott, vagy felbomlóban volt a két világháború közötti Alföldön,⁴⁵⁰ fontos, hogy a számítások során különválasszuk a bel- és a külterületi lakosságot egymástól. Az utóbbiak ezzel lényegében a „vidékiek” közé kerülnek. Az így kapott értékek arról tanúskodnak, hogy a falvak nagyobbik fele, 55 százaléka képes volt saját lakosságát kisiparosai szolgáltatásokkal mennyiségileg ellátni. Ez persze nem jelenti azt, hogy mindenféle keresletet ki is tudtak volna elégíteni, láttuk, hogy a kisiparosok több mint harmadát mindössze három szakma, a cipészek, a kovácsok és a szabók adták (28. táblázat).

⁴⁴⁵ JÓNÁS-PÁL-VÍZVÁRI 2006: 66.

⁴⁴⁶ Uo.

⁴⁴⁷ ILLÉS 1996: 377.

⁴⁴⁸ PNL 1893–1904, 9. kötet: 665–666, ipar szócikk.

⁴⁴⁹ A jelentőségöbbslet elméletéről s a jelentőségöbbslet kiszámításáról lásd BELUSZKY-GYÖRI 2005: 135.

⁴⁵⁰ SZILÁGYI 2011.

28. táblázat A sárréti falvak jelentőségtöbblete a kisiparosok által ellátott vidéki lakosság alapján (1925/1930)

Település	Belterületi lakosság-szám	Iparosok száma	Ellátott lakosság-szám*	Jelentőségtöbblet értéke százalékban kifejezve (100 százalék a belterületi lakosságszám)**
Körösladány	5 751	164	14 192	246,8 magasan az átlag felett
Füzesgyarmat	5 923	130	11 250	189,9 magasan az átlag felett
Biharnagybajom	4 193	79	6 836	163,0 magasan az átlag felett
Csökmő	2 722	49	4 240	155,8 magasan az átlag felett
Sáp	1 235	22	1 904	154,2 magasan az átlag felett
Püspökladány	10 797	186	16 096	149,1 átlag felett
Komádi	6 982	114	9 865	141,3 átlag felett
Dévaványa	10 418	157	13 586	130,4 átlag felett
Zsáka	2 833	42	3 635	128,3 átlag felett
Vésztő	8 822	129	11 163	126,5 átlag felett
Bihartorda	1 553	21	1 817	117,0 átlag felett
Okány	4 027	54	4 673	116,0 átlag felett
Nagyrábé	2 598	34	2 942	113,3 átlag felett
Furta	2 016	26	2 250	111,6 átlag felett
Sárrétudvari	4 628	54	4 673	101,0 átlag körül
Szerep	1 695	19	1 644	97,0 átlag körül
Biharugra	1 630	17	1 471	90,3 átlag körül
Darvas	1 093	11	952	87,1 átlag alatt
Körösszakál	1 067	10	865	81,1 átlag alatt
Magyarhomorog	1 152	10	865	75,1 átlag alatt
Zsadány	2 352	20	1 731	73,6 átlag alatt
Körösnagyharsány	1 443	12	1 038	72,0 átlag alatt
Bakonszeg	1 744	14	1 212	69,5 átlag alatt
Újiráz	1 018	5	433	42,5 mélyen az átlag alatt
Bihardancsháza	462	2	173	37,5 mélyen az átlag alatt
Vekerd	467	2	173	37,1 mélyen az átlag alatt
Báránd	3 949	8	692	17,5 mélyen az átlag alatt

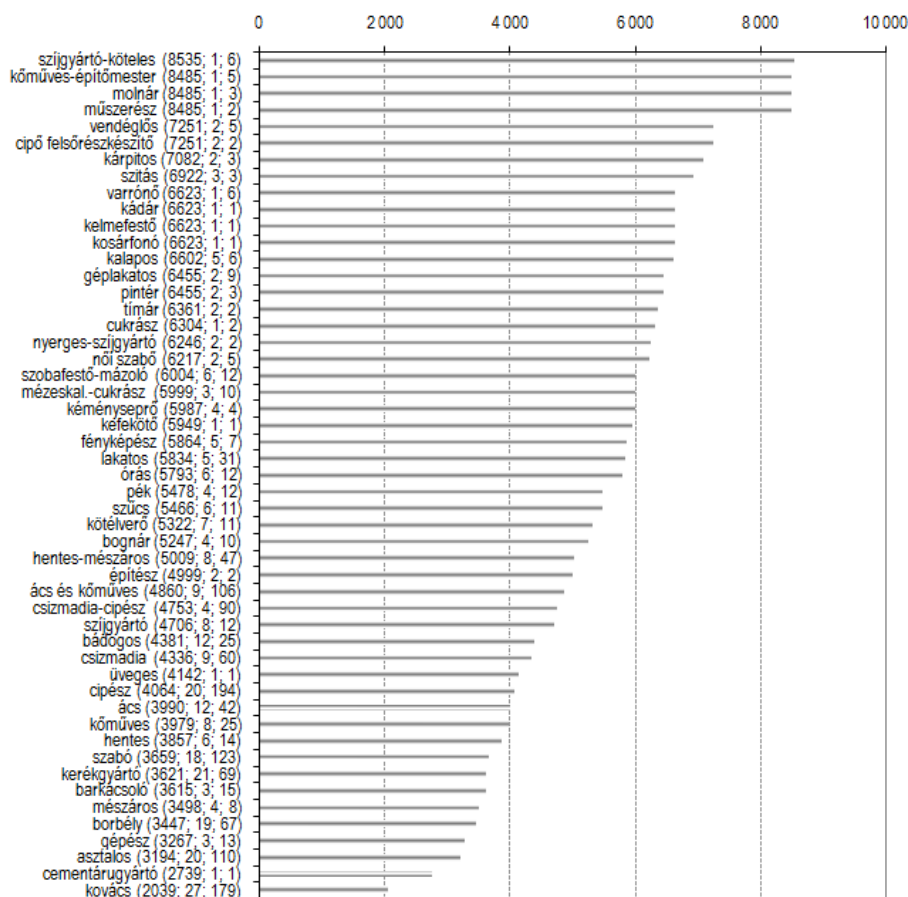
Forrás: MSK Ús 83. kötet, NM EAD KTL, saját számítás.

Megjegyzés: *) A táblázatban szereplő falvak közigazgatási területén, tehát a bel- és a külterületen együtt, összesen 120 373 fő élt 1930-ban. 1925-ben 1391 iparost írtak össze a jegyzők, körjegyzők. Eszerint egy kisiparosra 87 (86,537) ellátott lakos jutott a Sárréti falvakban. Az ellátott lakosságszám például Körösladány esetében a következőképp alakult: $164 \times 86,537 = 14\,192$ fő.

Ugyanakkor az is jól látszik, hogy a községek közel harmada még a saját (belterületi) lakosságát sem tudta a szóban forgó szolgáltatásokkal maradéktalanul ellátni. E falvak lakóinak legalább negyede arra szorult, hogy más környező települések szolgáltatásait vegye igénybe. Akadt azonban olyan is köztük, ahol a lakosság több mint 80 százaléka helyi szinten ellátatlan maradt: Báránd közel 4 ezernyi lakójából ez jóval több mint 3 ezer főt érintett.

A potenciális laterális háló értelmezéséhez fontos a szolgáltatások küszöbértékének a meghatározása. A küszöbszám megmutatja, hogy egy adott kisipar megtelepedéséhez (ezúttal a Sárréten) átlagosan hány fős községre volt szükség. A leggyakrabban előforduló iparos a kovács volt. E szolgáltatás megtelepedéséhez elegendő volt átlagosan egy 2 ezer fős település (52. ábra). Ezzel szemben egy szíjgyártó-köteles vagy egy kárpitos már csak 7-8 ezer fő körüli lélekszámú faluban talált otthonra. Természetesen ez a szintetikus mutató sem adhatja vissza a hajdani viszonyokat. Sajátosan torzít, és torzulhat maga a mérőszám is, például akkor, amikor egy egyébként meglehetősen ritka szolgáltatás, már egy alacsony lélekszámú községben is megtalálható. Ezekben az esetekben a telepítő tényező nem függvénye a helyi lakosság minél nagyobb koncentrációjának. Sokkal inkább egyedi, statisztikailag kifejezve, extrém

esetekről van szó, amikor a kisiparos letelepedését valamilyen – a jelenkor előtt többnyire ismeretlen – tényező, mint a családi kapcsolatok, a helyismeret vagy más egyéb befolyásolta. Ilyen eset tapasztalható az alig 1400 fős Sáp esetében, ahol egy „cementárugyártó” működött az 1920-as évek közepén. Nyilván Berettyóújfalu és Püspökladány közelsége, felvevőpiaca kedvező körülmény lehetett a telephely megválasztásakor. Belátható azonban, kellett hogy legyen egy olyan tényező is, amit ma már homály fed. Miért nem a Berettyó parti kisvárost vagy a „forgalmas” vasúti csomópontot választotta Karcag szomszédságában? Az ilyen és ehhez hasonló esetek teszik szükségessé, hogy körültekintően mérlegeljük a kapott értékeket.

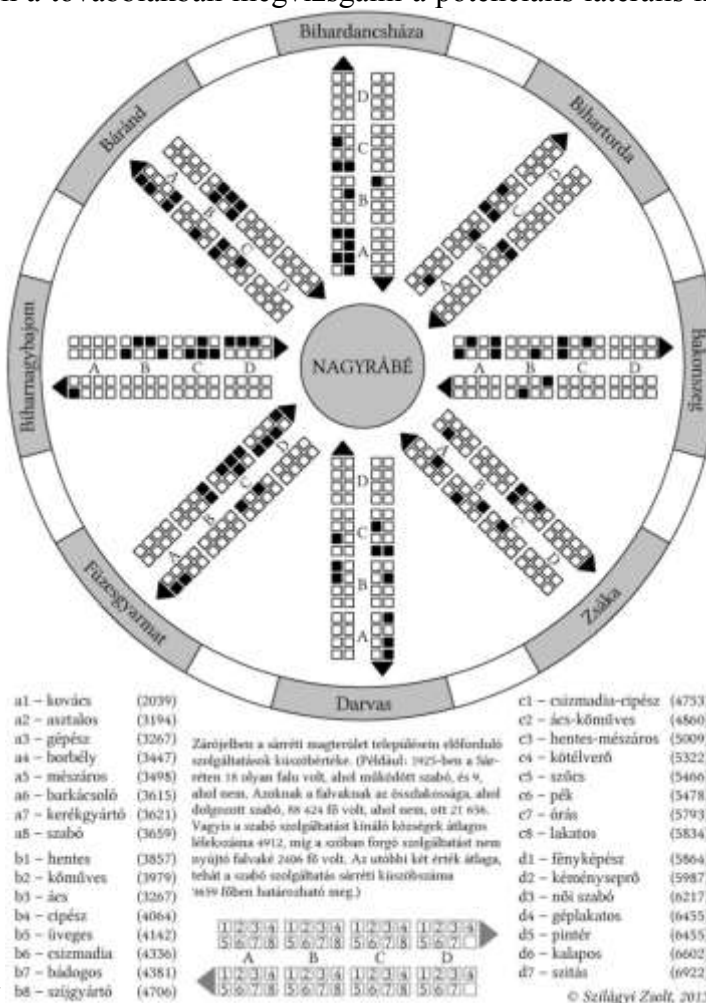
52. ábra A sárretyi kisipar küszöbszámai 1925-ben

Forrás: NM EAD KTL, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: Zárójelben előbb a küszöbszám olvasható (fő), utána hogy hány településen volt ilyen iparos szolgáltatás (db), végül pedig az, hogy összesen mennyi ilyen iparos működött a Sárretyen (fő). A számítás módszerét lásd

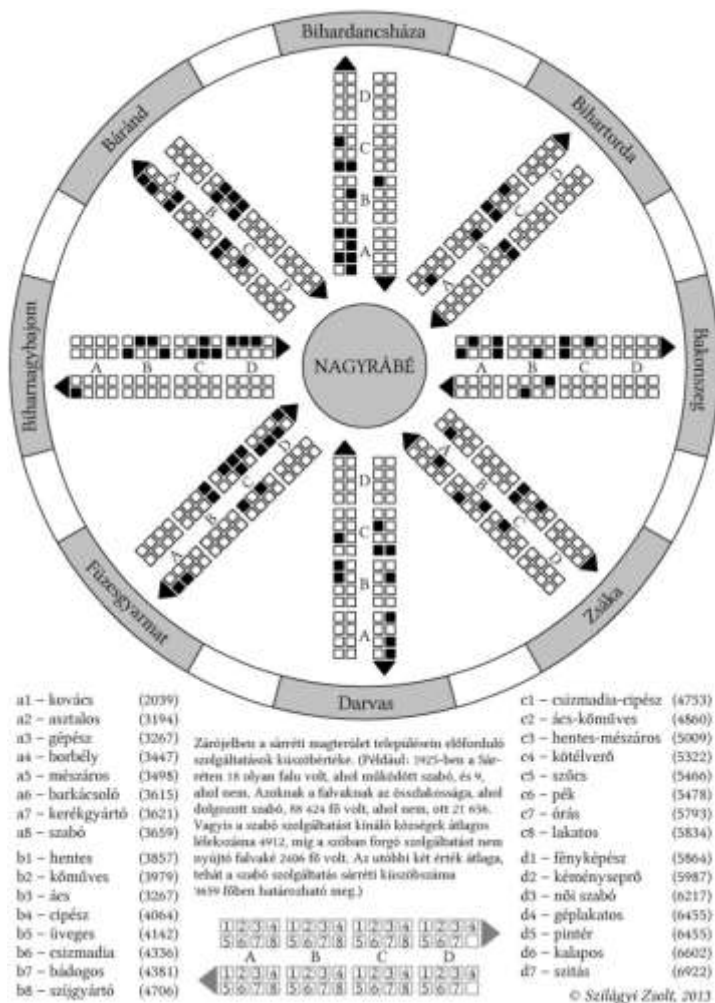
A sárretyi falvak átlagos mérete 1930-ban 4458 főben határozható meg. Ennek ismeretében válik világossá, hogy a számba vett 51 kisipari szolgáltatás több mint kétharmada átlagosnál népesebb településen működött. Ilyen volt például a kalapos, a kéményseprő vagy a kelmefestő. A cipészek, a kerékgyártók vagy a borbélyok már az átlag alatti méretű falvakban is megtalálhatók voltak. E csoportról kialakított képet torzítja a biharnagybajomi üveges, vagy a zsákai, a furta és a körösszakáli gépész. A zsákai esetet (ahol két malom is működött) és a furta példát (a Zsákához való földrajzi közelség miatt) leszámítva, hasonló helyzet foroghat fenn, mint a már említett „cementárugyártó” vonatkozásában.

Mindezek ismeretében igyekszem a továbbiakban megvizsgálni a potenciális laterális kap-

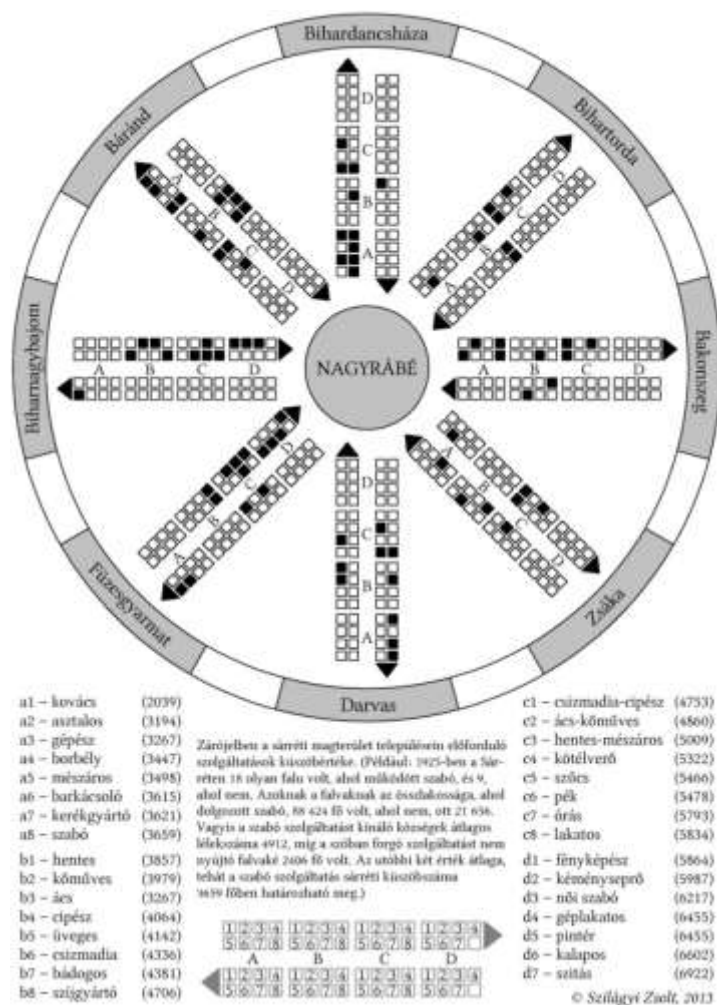
csolatrendszert Nagyrábé példáján (

53. ábra). Több, egymással összefüggő oka van annak, hogy erre a településre esett a választás. Elsőnek is Nagyrábé településkörnyezetében mindhárom rendű centrumfalu megtalálható, de előfordulnak ilyennek nem minősülő községek is. A települések, Füzesgyarmat kivételével, a nagyjából azonos modernizációs fokon álló, ezért főbb vonásaiban homogénnek tekinthető Keleti-Sárrét területén fekszenek. Ez utóbbi az összehasonlíthatóság alapjait erősíti, míg az előbbi a kellően differenciált kapcsolatrendszert jelenítheti meg. Továbbá, ebben az esetben szempont volt az is, hogy a kiválasztott települést sárréti községek vegyék körbe. Ezeket a „kritériumokat” figyelembe véve szóba jöhetne még Szeres, Sárrétudvari, Bihar-nagybajom, Darvas és Újiráz is, azonban egyetlen olyan falu sincs ezek között, ahol e folyamatok olyan komplexitásban volnának megragadhatók, mint Nagyrábén.

53. ábra A sárréti falvak laterális kapcsolata Nagyrábé példáján, 1925
 Forrás: NM EAD KTL, saját számítás és szerkesztés.

Az

53. ábra leegyszerűsítve modellezi a szomszédos települések Nagyrábéval kialakult, illetve kialakulható kapcsolathálóját, ahol ezúttal a kisipari szolgáltatások potenciális „cseréje” követhető nyomon, pontosabban konstruálható meg. Nagyrábé lélekszáma látványos gyarapodásnak indult a századelőn, csaknem 20 százalékkal nőtt egy évtized alatt. Ekkora növekedés nem tulajdonítható természetes szaporulatnak, így a változás háttérében a bevándorlás, esetleg betelepítést állhatott. A község gazdasági potenciálját növelte a Püspökladány–Biharkeresztes vasútvonal, amely keresztülhaladt a falu területén. Alighanem főleg ennek köszönheti malomiparát is a település. Az első világháború évtizedében mintegy másfélszáz fővel csökkent a lélekszáma, ami a két világháború közötti években kicsivel több mint 10 százalékkal emelkedett. A településre jelentős hatással volt, hogy Trianon következtében az említett vasúti szárnyvonal „vakvágánnyá” sorvadt. Vasúti forgalma ezért nyugati irányba tolódott, ami vélhetően tovább erősítette a falu kapcsolatait a tőle nyugatra fekvő közvetlen és közvetett szomszédjaival. E folyamat statikus képe egyébként jól kivehető a Biharnagybajommal és Füzesgyarmattal kialakult potenciális relációban.

Biharnagybajom 11 szolgáltatást nyújthatott Nagyrábénak, amivel a község nem rendelkezett az 1920-as évek közepén. Köztük olyanokat is találunk, szám szerint hetet, amelyek küszöbértéke különösen magas volt (hentes-mészáros, pék, órá, lakatos, fényképész, kéményszeprő, női szabó). Ebben a laterális viszonyrendszerben a szolgáltatások áramlása, települések közti „cseréje” meglehetősen egyoldalú volt. Ebben az esetben hiába bizonyult Nagyrábé másodrendű centrumfalunak, Biharnagybajom (elsőrendű centrumfaluként) mint járásközpont, érthetően kedvezőbb helyzetben volt e téren. Nagyrábé érdemben nem tudott semmi olyat kínálni, amivel nyugati szomszédja ne rendelkezett volna. Füzesgyarmattal is hasonló reláció tételezhető, aminek oka, hogy a (Szeghalom mellett) Sárrét központjaként is emlegetett tele-

pülés szintén elsőrendű centrumfalu volt. Harmadik nyugati szomszédtelepülésével azonban már más volt a helyzet. Néhány száz fővel volt nagyobb falu, ellenben megfigyelhető, hogy Bárádon még az alacsony küszöbszámú szolgáltatások is hiányosak voltak, ezeket – mint a borbélyt vagy a szabót – Nagyrábé (és Biharnagybajom) pótol(hat)ta számára, mint ahogy a bádogost és a szűcsöt is. A nagyrábéi lakosság ugyanakkor kőművesért, ácsért, cipészért, csizmadiaért vagy szíjgyártóért mehetett Bárádra.

Egyértelműen kimutatható, hogy a Nagyrábé kimenő laterális kapcsolata Bihardancsháza irányába volt a legmeghatározóbb. Ezt nemcsak az 3-4 kilométeres távolság, hanem a település alig több mint félezer fős lélekszáma is befolyásolta. Bihardancsháza egyedül cipész tekintetében nem szorult „segítségre”, jóllehet abból is csak egy működött a faluban, aki aligha tudta egymaga kielégíteni a helyi keresletet. Bihartorda, Bakonszeg és Darvas felé is meglehetősen egyoldalúnak mutatkozott a laterális kapcsolat. E községek lélekszáma másfél-kétezer fő körül alakult a Horthy-korban, ahol pusztán olyan kisipari szolgáltatásokat tudtak a nagyrábéiak igénybe venni, mint az ács, a cipész, a kőműves, a csizmadia vagy éppen a szíjgyártó. Nagyrábé potenciális laterális kapcsolathálója egyedül Zsákával mutatott kiegyensúlyozott viszonyt. Az előbbi barkácsolt (vadászat egyik fajtáját), hentes-mészáros és szűcsöt adhatott, az utóbbi gépészt és ács-kőművest kínálhatott a helyi keresletnek.

*

Mindent egybevetve az „azonos szintű”, ám láthatóan differenciálódó sárréti faluállomány községei között artikulálódó laterális kapcsolatrendszer is magán viselte a táj népességkoncentrációs térszerkezetének, a közigazgatási és a piaci vonzáskörzet-struktúrájának egyedi vonásait. Bár a falvak közötti „szolgáltatásáramlás” referenciális valósága, történelmi tapasztalati alapon, a felhasznált forrásokkal közvetlenül nem ragadható meg, mégis segítségükkel felvázolhatónak bizonyultak a „latens” szolgáltatásháló egyes, településeket egymással összefűző szemei. A valós laterális kapcsolatháló esetenként bizonyosan feltérképezhető az ágenciakutatás eszköztárával, ám ez, ma már, csak rendkívül töredékes – jóllehet nem nélkülözhető – képet rajzolhat. E helyett arra törekedtem, hogy a potenciális (lehetőségek) hálózatot rajzoljam meg, egy többszörösen kontextualizált olyan membránt, ami a településállományt mintegy a felületén hordozta. E membrán úgy képzelhető el, mint ami a lehetséges szolgáltatásáramlás irányait és mennyiségi jellemzőit hordozza. E membránon formálódott a falvak közötti laterális kapcsolatrendszer, kapcsolatháló, aminek létezése aligha kétséges. Az, hogy e hálózat mely szálát használták a települések egymás között, és milyen rendszerességgel, az nominális szinten (az egyének szintjén) nemcsak a potenciális szolgáltatásoktól, hanem a helyi gyakorlattól és az ágens egyéni döntésétől is függött. Ez utóbbi tényező nehezen kutathatósága miatt, táji szinten csak a latens, lehetségesen rendelkezésre álló laterális kapcsolatháló, kvázi e potenciális membrán rekonstruálható, pontosabban konstruálható meg.

Meggyőződésem, hogy e relációk ismeretében egy minőségileg eltérő kép rajzolható meg a falvak hálózatáról, a köztük, illetve lakosaik között működő kapcsolatokról. Segítségével a települések hierarchikus (város–falu közötti) viszonyrendszere mellé a laterális kapcsolatrendszer is odailleszthetővé válik – az a dimenzió, amiben összetettebb módon válik megérthetővé a falvak hierarchizálódása, kisvárossá alakulásának a folyamata.

FORRÁS

- FÉNYES Elek 1851. *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta betűrendben körülményesen leíratik.* 1–3. kötet. Kiadta: FÉNYES Elek, nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest.
- KSH 1947. *Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint.* Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest.
- MSK Ús. 2. kötet. *A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Második rész. A népesség foglalkozása községenként.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1904. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 2. kötet.)
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 42. kötet.)
- MSK Ús. 69. kötet. *Az 1920. évi népszámlálás. Első rész. A népesség főbb demográfiai adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1923. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 69. kötet.)
- MSK Ús. 83. kötet. *Az 1930. évi népszámlálás. Első rész. Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 83. kötet.)
- PNL 1893–1904. Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben. (16 kötet és 2 pótkötet.) Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1893–1904.
- BL EThOS. British Library, Electronic Theses Online Service. Elektronikus elérés: <http://ethos.bl.uk>

IRODALOM

- BELUSZKY Pál–GYÖRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- BENE Lajos–TEKSE Kálmán 1966. *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról Magyarországon 1900–1960.* A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa, Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport Közleményei 9.)
- BRACEY, Harold Edwin 1959. *English Rural Life. Village Activities, Organisations and Institutions. (International Library of Sociology and Social Reconstruction.)* Routledge and Kegan Paul, London
- BRACEY, Harold Edwin 1962. English Central Villages, Identification, Distribution and Functions. In *Proceedings of the International Geographical Union Symposium in Urban Geography.* Ed. Norborg, Knut. University of Lund, Lund. (Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography no. 24)
- DICKINSON, Robert Eric 1932. The Distribution and Functions of the Smaller Urban Settlements of East Anglia. *Geography* 17, 19–31.

- DICKINSON, Robert Eric 1942. The Social Basis of Physical Palnning – I. *Sociological Review* 34, 51–67.
- GOMME, George Laurence 1890. *The Village Community with Special Reference to the Origin and Form of its Survivals in Britain*. Walter Scott, London.
- ILLÉS Iván 1996. A tercier szektor jellege, társadalmi-gazdasági szerepe, fejlődési sajátosságai. In *Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza*. Szerk. PERCZEL György. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 373–382.
- JÓNÁS Ilona–PÁL Viktor–VÍZVÁRI Albertné 2006. *Földrajz 10. A világ változó társadalmi-gazdasági képe*. (Ötödik kiadás.) Mozaik Kiadó, Szeged.
- MACGREGOR, M. 1972. The Rural Culture. *New Society* 9, March, 486–489.
- MILLS, Dennis Richard 1982: Central Villages: Theory, Sources and Enquiries. In *Aspects of Historical Geography. The Open University Social Sciences: a Third Level Course. Historical Sources and the Social Scientist*. 2. vol. (Units 16–17) Eds. MILLS, D. R. and PRYCE, W. T. R. The Open University Press, Milton Keynes (Buckinghamshire), 73–121.
- NEMES NAGY József 2005b. Térbeli középértékek, súlypont. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.)
- PEAKE, Harold 1922. *The English Village. The Origin and Decay of its Community. An Antropological Interpretation*. Benn Brothers Limited, London.
- SEEBOHM, Frederic 1883. *The English Village Community Examined in its Relations to the Manorial and Tribal Systems and to the Common or Open Field System of Husbandry: an Essay in Economic History*. (Second edition.) Longmans Green and Co, London.
- SMAILES, Arthur E. 1944. The Urban Hierarchy in England and Wales. *Geography*, 29, 41–51.
- STOBART, Jon 1996. The Spatial Organization of a Regional Economy: Central Places in North-west England in the Early-eighteenth Century. *Journal of Historical Geography* 22, 2, 147–159.
- SZILÁGYI Zsolt 2009. Sárrét posztmodern perspektívában. A táj történeti földrajza: az egységesülés és szétagolódás formái. *Tér és Társadalom* 23, 2, 113–133.
- SZILÁGYI Zsolt 2010. Berettyóújfalu és a Sárrét kapcsolatrendszere. A történeti földrajzi nézőpont egyik lehetséges olvasata. In *Bihari Diéta VI–VII*. Szerk. KOLOZSVÁRI István, TÖRÖK Péter. Bihari Múzeum, Berettyóújfalu, 101–126.
- SZILÁGYI Zsolt 2011. Város–tanya-kapcsolat a Horthy-kori Kecskeméten. *Tér és Társadalom* 25, 2, 29–47.
- WEEKLEY, Ian G. 1977. Lateral Interdependence as an Aspect of Rural Service Provision: a Northamptonshire Case Study. *East Midland Geographer* 6, 361–374.

MELLÉKLET

6.1. MELLÉKLET

AZ ALFÖLDI KÖZSÉGEK IPAROS FOGLALKOZÁSAINAK KÜSZÖBÉRTÉKE, 1920–25

Iparos foglalkozás megnevezése	Összes iparos (fő)	Összes település, ahol van (db)	Települések összlélekszáma, ahol van (fő)	Települések összlélekszáma, ahol nincs (fő)	Küszöbérték (fő)
hangszerkészítő	2	1	28 161	3 058	15 609
zongorahangoló	1	1	28 161	3 058	15 609
kövező	1	1	26 303	3 060	14 682
palafedő	3	2	19 870	3 047	11 458
bordélyházas	2	2	17 988	3 052	10 520
béraitós	4	1	16 185	3 073	9 629
fűrész	1	1	16 185	3 073	9 629
pipakészítő	2	1	16 185	3 073	9 629
cserépkályhás, kályhás	4	3	15 262	3 043	9 153
hímzőnő	3	2	14 064	3 062	8 563
műszerész	18	10	13 958	2 950	8 454
mészégető	1	1	13 437	3 077	8 257
szíjgyártó és köteles	6	1	13 349	3 077	8 213
kertész, műkertész	11	4	12 840	3 040	7 940
fésűs	7	7	12 768	3 003	7 885
szűrszabó	6	4	12 582	3 041	7 812
béltisztító	6	5	12 156	3 032	7 594
paplankészítő	2	2	12 073	3 067	7 570
cukorka készítő	7	3	12 009	3 056	7 532
manikűrös	1	1	11 942	3 079	7 510
női kalapos	12	6	11 999	3 021	7 510
szappanos	9	7	11 918	3 010	7 464
ablaktisztító és szobavikszelő	2	1	11 777	3 079	7 428
egészségügyi vízvezeték berendező	1	1	11 777	3 079	7 428
elektrotechnikus	1	1	11 777	3 079	7 428
ércfényező	1	1	11 777	3 079	7 428
fehérneműtisztító	2	1	11 777	3 079	7 428
kozmetikus	1	1	11 777	3 079	7 428
lómészáros	1	1	11 777	3 079	7 428
lőizasztó készítő	2	1	11 777	3 079	7 428
női fodrász manikűr	1	1	11 777	3 079	7 428
ostornyélkészítő	1	1	11 777	3 079	7 428
porcelán és üvegfestő	1	1	11 777	3 079	7 428
zongorakészítő és hangszerjavító	1	1	11 777	3 079	7 428
sapkás	5	2	11 640	3 068	7 354

Iparos foglalkozás megnevezése	Összes iparos (fő)	Összes település, ahol van (db)	Települések összlélekszáma, ahol van (fő)	Települések összlélekszáma, ahol nincs (fő)	Küszöbérték (fő)
gyertyaöntő	1	1	11 517	3 079	7 298
órás és ékszerész	21	9	11 600	2 991	7 296
perec és kalács sütő	10	1	11 435	3 079	7 257
vasalónő	2	2	11 347	3 069	7 208
kenyérsütő	77	8	11 127	3 007	7 067
nyomdász	29	21	11 142	2 868	7 005
gyermekruhakészítő	1	1	10 751	3 080	6 916
seprűkészítő	5	3	10 760	3 060	6 910
magyarszabó	27	2	10 639	3 071	6 855
fazekas, edényes	52	19	10 678	2 902	6 790
köszörűs	15	13	10 590	2 964	6 777
mosodatulajdonos	3	2	10 285	3 071	6 678
szítás, rostás, szitakötő	33	23	10 485	2 867	6 676
könyvkötő	12	8	10 329	3 015	6 672
kelmefestő	6	5	10 261	3 044	6 653
pecsenyesütő, laci konyhás	34	3	9 881	3 064	6 473
kőfaragó	17	10	9 898	3 002	6 450
villanyszerelő	35	18	9 842	2 931	6 387
késes	4	3	9 611	3 065	6 338
üveges	40	23	9 678	2 891	6 284
esernyős	1	1	9 465	3 082	6 273
esztergályos	48	29	9 679	2 837	6 258
szántó-ekés (gyártó)	2	2	9 367	3 074	6 220
vendéglős	115	22	9 465	2 906	6 185
kárpitos	65	35	9 472	2 792	6 132
fürdős	1	1	9 134	3 082	6 108
kifőzés	6	1	9 134	3 082	6 108
vegytisztító	1	1	9 075	3 082	6 079
papucsos	58	16	9 188	2 963	6 075
sütő	49	16	9 088	2 965	6 027
kútásó, kútfúró	16	12	9 030	2 998	6 014
reszelővágó	9	2	8 903	3 075	5 989
harisnyakötő	6	4	8 914	3 060	5 987
szobrász	2	2	8 849	3 075	5 962
tímár	50	20	8 945	2 937	5 941
kalapos	131	65	9 269	2 532	5 900
kocsifényező	27	17	8 803	2 963	5 883
bérkocsis	21	7	8 718	3 039	5 879
cukrász	32	21	8 816	2 932	5 874
mechanikus	7	5	8 683	3 054	5 869
kosárfonó, kosárkötő	155	44	8 968	2 741	5 855
fogtechnikus, fogműves	8	7	8 668	3 040	5 854

Iparos foglalkozás megnevezése	Összes iparos (fő)	Összes település, ahol van (db)	Települések összlélekszáma, ahol van (fő)	Települések összlélekszáma, ahol nincs (fő)	Küszöbérték (fő)
fényképész	70	47	8 969	2 715	5 842
gyógyszerész	6	4	8 621	3 061	5 841
tarhonyakészítő	2	1	8 255	3 083	5 669
építész, építő	67	13	8 204	3 004	5 604
cserepes	8	4	8 105	3 064	5 585
mézeskalácsos-csukrász	27	15	8 145	2 991	5 568
fűvaros	142	15	8 144	2 991	5 568
cipő felsőrészkészítő	24	14	8 089	2 999	5 544
temetkezési vállalkozó	41	19	8 097	2 966	5 531
nyerges és szíjgyártó	6	4	7 935	3 065	5 500
kefekötő	12	11	7 930	3 021	5 476
halász	6	1	7 634	3 084	5 359
női szabó	173	23	7 561	2 955	5 258
gyékényfonó	1	1	7 311	3 084	5 198
kéményseprő	71	62	7 698	2 695	5 196
órás	145	74	7 731	2 607	5 169
szűcs	152	60	7 580	2 718	5 149
házfedő	5	1	7 182	3 085	5 133
aranyműves	7	2	7 160	3 079	5 119
kötélverő	147	88	7 475	2 536	5 006
fehérnemű varró	11	2	6 816	3 080	4 948
kékfestő	6	3	6 721	3 076	4 899
kőműves építőmester	17	3	6 599	3 076	4 838
szobafestő-mázoló	272	100	7 180	2 493	4 836
kocsis	10	1	6 551	3 085	4 818
kávés, kávéházas	4	3	6 548	3 077	4 812
szövő-kötő	15	7	6 495	3 059	4 777
daráló malmos	9	4	6 440	3 073	4 756
puskaműves	1	1	6 399	3 086	4 742
vízvezeték szerelő	1	1	6 399	3 086	4 742
bronzműves	5	2	6 302	3 082	4 692
réz műves	15	11	6 257	3 045	4 651
varrónő	582	54	6 269	2 855	4 562
tetőfedő	2	1	6 029	3 086	4 558
szerelő	2	1	5 919	3 086	4 503
betongyáros	6	4	5 881	3 076	4 478
műszövő	1	1	5 861	3 086	4 474
művirágkészítő	1	1	5 861	3 086	4 474
takács	92	30	5 945	2 976	4 461
hentes és mészáros	605	98	6 281	2 635	4 458
szíjgyártó	266	135	6 455	2 391	4 423
szíkvízgyártó	73	40	5 869	2 941	4 405

Iparos foglalkozás megnevezése	Összes iparos (fő)	Összes település, ahol van (db)	Települések összlélekszáma, ahol van (fő)	Települések összlélekszáma, ahol nincs (fő)	Küszöbérték (fő)
hímzőnyomdász	1	1	5 701	3 086	4 394
kádár	236	105	6 120	2 622	4 371
pék	279	115	5 915	2 605	4 260
bádogos	388	182	6 098	2 182	4 140
ékszerész	2	2	5 109	3 085	4 097
géplakatos	234	68	5 189	2 891	4 040
cséplőgépes	191	20	4 995	3 040	4 017
lakatos	544	142	5 415	2 576	3 996
bércséplő	72	6	4 872	3 076	3 974
bábos	1	1	4 709	3 088	3 898
csizmadia és cipész	617	36	4 780	3 009	3 894
téglagyártó	3	3	4 674	3 084	3 879
társaskocsis	2	1	4 660	3 088	3 874
drótos	2	1	4 656	3 088	3 872
bőröndös	3	2	4 573	3 086	3 830
fodrász	69	22	4 562	3 047	3 805
műmalom	1	1	4 477	3 088	3 783
kocsmáros	212	34	4 483	3 027	3 755
molnár	128	56	4 528	2 979	3 754
barkács	10	3	4 413	3 085	3 749
nádkötő, nádazó	20	4	4 387	3 083	3 735
ecetgyártó	1	1	4 375	3 088	3 732
ruhafestő	1	1	4 375	3 088	3 732
taligakészítő	4	2	4 367	3 087	3 727
bőriparos	1	1	4 321	3 088	3 705
tejfeldolgozó	2	2	4 323	3 087	3 705
malomtulajdonos	5	2	4 304	3 087	3 695
favágó, faiparos	6	4	4 184	3 084	3 634
házkötő	1	1	4 078	3 089	3 583
pintér	23	15	4 040	3 071	3 556
kocsigyártó	4	3	3 989	3 086	3 538
ács és kőműves	468	59	4 011	3 015	3 513
betonozó	2	1	3 908	3 089	3 498
hentes	304	100	4 033	2 952	3 493
olajütő	14	7	3 794	3 083	3 439
cementárugyártó	17	11	3 792	3 080	3 436
borbély	1 057	282	4 622	2 231	3 426
bognár	724	221	4 188	2 659	3 424
barkácsoló	12	2	3 710	3 088	3 399
csizmadia	1 394	194	3 940	2 811	3 375
kőműves	1 455	278	4 209	2 476	3 343
gépész	184	55	3 517	3 058	3 287

Iparos foglalkozás megnevezése	Összes iparos (fő)	Összes település, ahol van (db)	Települések összlélekszáma, ahol van (fő)	Települések összlélekszáma, ahol nincs (fő)	Küszöbérték (fő)
mészáros	456	173	3 633	2 936	3 285
bocskoros	3	1	3 190	3 090	3 140
sodronyos	5	1	3 190	3 090	3 140
bőrszedő	1	1	3 187	3 090	3 138
ács	1 294	353	3 433	2 809	3 121
szabó	2 260	386	4 167	2 048	3 107
kerékgyártó	873	318	3 191	3 021	3 106
kovács	2 809	626	3 114	2 993	3 054
cipész	3 933	510	3 344	2 618	2 981
faragó	6	1	2 869	3 090	2 980
asztalos	2 123	473	3 715	2 142	2 929
címfestő	1	1	2 549	3 091	2 820
napernyőkészítő	1	1	2 265	3 091	2 678
szúró-vágó	3	2	2 253	3 092	2 672
házépítő	2	1	1 704	3 092	2 398
foltozó suszter	8	3	1 647	3 095	2 371
suszter	128	50	1 410	3 204	2 307
foltozó varga	5	3	1 473	3 096	2 284
Összesen, átlag	27 076	..	..	..	5 546